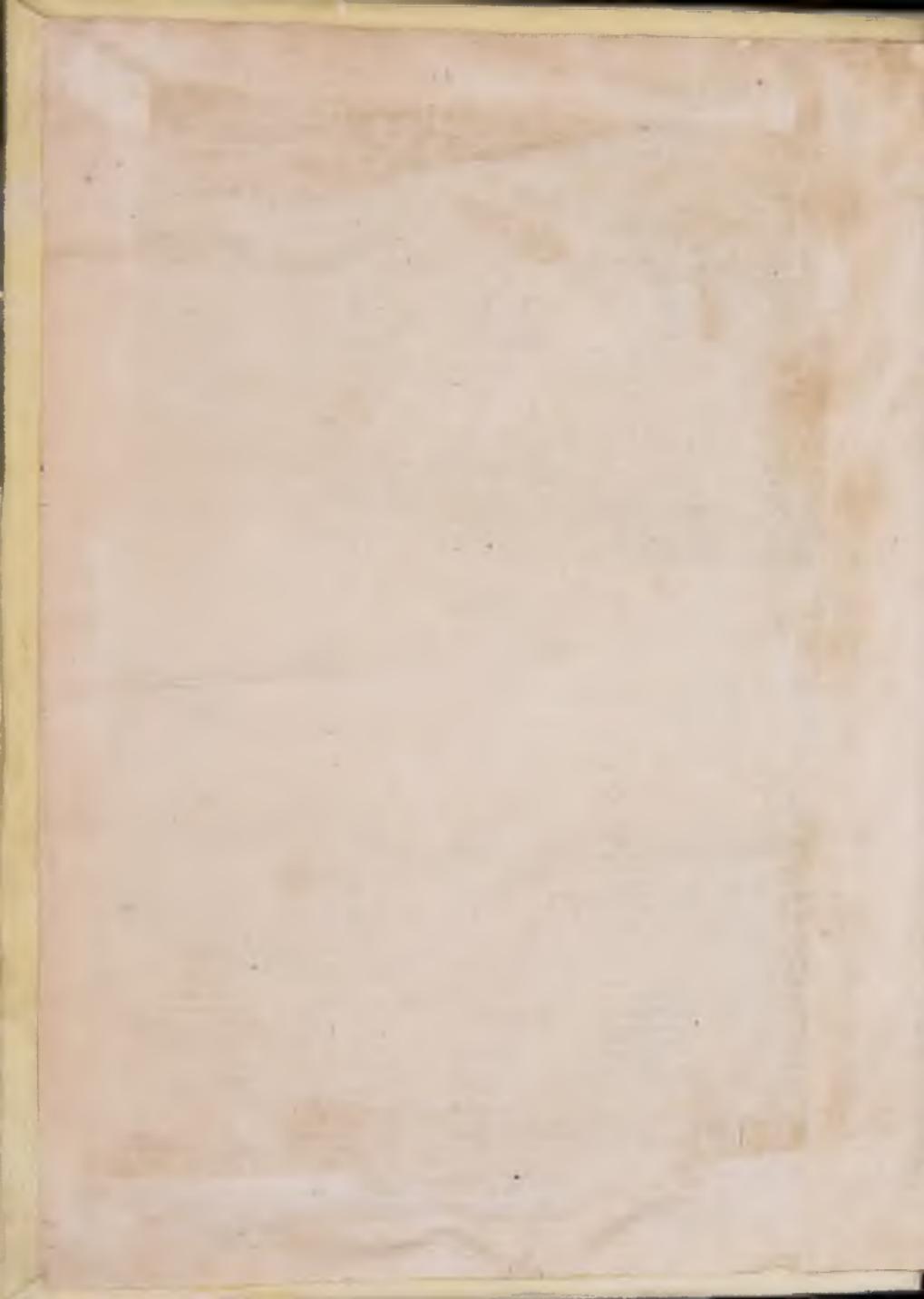
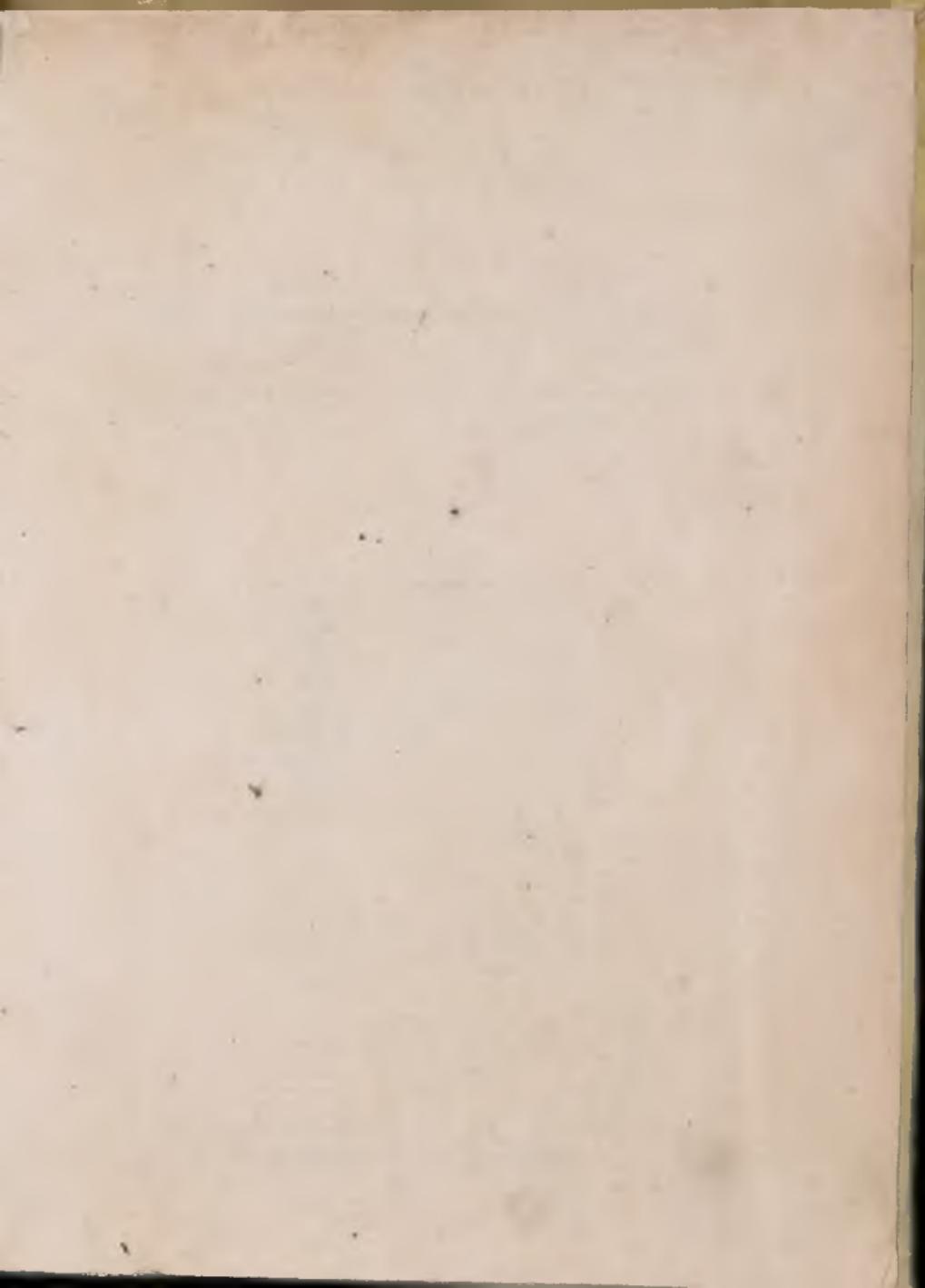

CA
BA

L

L- VI - 85

IN
CANONICAS

APOSTOLORVM SE-
PTEM EPISTOLAS
COLLA-
TIO,

Iuxta eruditorum sententiam facta, per S. Theo-
logiae Doctorem Claudium Guilliaudum Bel-
lijocensem, apud insignem Eduorum Ecclesiam
Præpositum, & Canonicum Ecclesiasten.

Omnia iudicio Ecclesiæ
submissa sunt.

*

VIRTVTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

L V G D V N I A P V D S E B .
G R Y P H I V M ,
M D . X L I I I .

Cum Priuilegio Regis ad Quadriennium;
cuius exemplum in calce subiunxiimus.

REVERENDO IN CHRISTO PATRI DOMI

NO D. IACOBO HVRALTO, EPI-
SCOPO EDVENSIS, CLAV-
DIVS G VILLIAV-
DVS S.

ISSVS à te iampridem in vineam Domini tuæ
solicitudiní cōmissam, Iacobe præsum optime,
existimauí mei esse officij, ut ex illius fructu mu-
nusculum aliquod tibi pararem, quo colonum
tuum agnosceres, si non ualde industrī, non in-
gratum tamen, quicq; panem tuum non semper
otiosus manducarit. Proinde nolens liberalitate tua per signauiam
abuti, otiūq; (quo, beneficio tuo tam luculēto, tamq; libero fruor)
desidia & socordia conterere, creberima concionandi docendiq;
exercitatione, assiduoq; propemodū legendi aut scribendi studio
pro uiribus illud excolui. Nec satis uisum est studijs nostris, tam
liberè, tamq; ex animi nostri sententia frui, nisi & illa (si modò quis
ex illis fructus sperari posset) in cōmunem usum atq; utilitatem
proferrem. Sic enim iubemur de cisterna nostra aquam bibere, ut
deriuentur fontes nostri foras, & aquæ nostræ diuidantur in pla-
teis. Emisiūs itaq; in lucē, quæ in Pauli epistolā scriplimus, sc̄e-
turæ nostræ primitias tuo dicauimus nominī: magna profectō
& ualide periculosa audacia, (hac præsertim ætate, quæ tam mul-
tos habeat tam emunctæ naris, tamq; acris iudicij uiros) sed nisi
nimis mihi blandiūt amici, non omnino infelici. Quō fit, ut etiā
fore non ingratuum sperem, quod in epistolā Apostolorum Ca-
nonicas septem sum ausus. Quas & tibi etiam consecravimus; ut
quemadmodum flumina eo, unde exierunt, reuertuntur, sic & be-
neficiæ, liberalitat̄s q; tuæ fructus ad te redeat, fortunārum no-
strarum, studiorumq; omnium autorem & parentem. A te prin-
cipium, tibi desinet, tibi desudabit omnis labor noster, cui totū de-
bemus quod sumus, & possimus. Neq; tamē hic sum inscius, non
defuturos, quib; forte ridiculus uidear; qui, quæ tam multi, pre-
sertim ex patrib; tam excellenti & ingenio & doctrina prædicti,
tot editis librīs, tam feliciter tractarunt, ea audeam ipse longè im-
pari & stylo & ingenio retractare. Quasi uero nihil nisi semel be-
ne possit dici; aut ita omnia sua dona in unitu ætatis homines
Deus Optimus Maximus effuderit, ut nihil futuris seruarit secu-
lis infan-

Iis, infantemq; deinceps omnē oporteat esse posteritatē. Ego sanē adeo non sum aut arrogans, aut temerarius, ut p̄e illis aliquē esse me aut p̄item, aut alijs uideri uelim. Ad dominici templi constru ctionem aurum illi, & gēmas attulerunt. Ego quoniam eō uacuus prohibebo accedere, arenam, & quod pro facultatula possum, adfero. Non sum Salomon, regia non possum in Gazophylacium mī tere munera. Abundē mihi est, si cum Euangelica uidea duo tan tum possim minuta adferre. Tradidit alijs quinq; talenta Domi nus, alijs duo. Ego multis non gloriar: certus tamen, neminem renatum, qui unū aliquid non acceperit. Quantulumcunq; illud est, quod mihi is concredidit, quoniā defodere non licet, ecce iam in publicum profero; cuius utinam usuram aliquā magno illi fœ neratori possim aliquando reddere; qua si modica futura est, sat is tamen nobis erit, non fuisse illud abfconditum. Vale, Eleutheros poli Belliōcensi, Anno à Virginis partu M. D. X L I I I.

A D R E V E R E N D . E P I

S C O P U M H E D V O R V M D. I A.
cobum Huraltum, Ioannes Milotius, ca
nonicus Belnensis.

*Est tua, crede mihi, felix Ecclesia: quam tu
Et cura tanta, & sedulitate regis,
Ut quicquid doceat cœlestem ducere uitam,
In promptu esse sibi, dicere iure queat.
Huic etenim (tua quæ est sapientia magna) dedisti
Doctorem numeris omnibus eximium.
Qui uerē, scite, & facundē, exponere nouit
Et calamo, & uerbis, omnia scripta Dei.
Per quem diuinam speciem, formamq; uidere
Quisq; potest oculis, quos dedit ipsa fides.
Atqui sic illam modo cernere, ducere certe est
Vitam cœlestem, syderibusq; frui.
Ergo tibi multum debemus maxime præful:
Qui tantum dederis contulerisq; bonum.*

B. I A C O B I

E P I S T O -
L A.

S T A T V S E P I S T O L A E.

Hortatur pios ad patientiam: mox docet fidem, bonorum operum feracem esse: & honorifice de Dei prouidentia loquendum esse, quum manifestum sit, homines sua culpa, non autem à Deo fieri malos. His addit morum paræneses, quibus ueram pietatem, & religionem Christianam exprimamus.

L O C I I N S I G N E S H V I V S E P I S T .

- 1 Propter Euangeliū fortiter afflictiones tolerandas. I. II.
- 2 Cūm afflictamur, maxime admittamur Dei promissi. I. II.
- 3 Neq; à Deo, nec à natura homines fieri malos: sed sua culpa. I.
- 4 De Dei prouidentia reuerenter loquendum est. I.
- 5 Non uerbis solum, sed & re ipsa profitenda est fides. I I. III.
- 6 Petulantia linguae fugienda. I I I.
- 7 Vera pietas in reueanda proximi inopia. I I.
- 8 Non à rebus externis, sed animi dotibus quempiam esse commendandum. I I. I I I.
- 9 Fidem sine operibus mortuam esse. I I.
- 10 Inter mundanā & Christianā sapientiam quid interfit. III. I I I. V.
- 11 Veram pacem esse sedatis cupiditatibus. I I I I.
- 12 Deo & mundo nihil commune. I I I. I I I I. V.
- 13 Vindictam malorum Deo relinquendam. V.
- 14 Extremam unctiōnēm, & fæcere totum orationes, ægrotos iuuare. V.

B· I A C O B I,

Q V I E T A L P H A E I , E T
M I N O R , E T F R A T E R D O -
M I N I A P P E L L A T U R ,

E P I S T O -

Ex libris hercule Pantæ.

Contendendum ad sapientiam,humilitatem,
& tentationis sufferentiam. C A P . I.

In dispersione, &
disperso, probatio Iuel,
exploratio operatur: Iuel,
efficit perfectum habe-
at: sit pfecta:
affluenter, & om-
pliciter, purè,
in fide, jid est,
fiducia,
duplex animo, & bianimis
uis suis, jid est
est, actionibus.
humilitate, hu-
miliatione
fœni herbe, &
infra.
vatus jid est,
specie suis
in itineribus suis
sue in abdu-
tis & copijs suis
dil. g̃ib⁹ se. J
ut à quibus sue-
rit dilectus.
intentator malo-
los estipite at-
te, &c. ut ma-
lis fecari nō po-
test, ja nemine
temat, vel ad
mata sollicitat.
a cōcupiscentia] dū a cōcupis-
centia sua abstracti-
tur & inescatur
Deinde cōcup. I
ubi uis anima
cōcupiscentis
cognitio de
mundo parado,
illud patrato.

A C O B V s Dei, & domini no-
stri I E S V Christi seruus, duos
decim tribubus, quæ sunt in di- Tentationes
Rom. 5.2

sperzione, salutē. Omne gaudium
existimat fratres mei, cum in ten-
tationes uarias incideritis: scien-
tes, quod probatio fidei uestræ,
patientiam operatur: Patientia

autem opus perfectum habeat: ut sitis perfecti, & in te-
grī, in nullo deficiētes. Si quis autem uestrum indiget
sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter,
& non impropperat: & dabitur ei. Postulet autem in fi-
de, nihil hæsitans. Qui enim hæsitat, similis est fluctui
maris, qui à uento mouetur & circunferetur. Non ergo
existimet homo ille quod accipiat aliquid à domino.
Vir duplex animo, inconstans est in omnibus uis suis.
Glorietur autem frater humiliſ, in exaltatione sua: di-
ues autem in humilitate sua: quoniā sicut flos fœni
transbit. Exortus est enim sol cum ardore, & areficit
fœnum, & flos eius decidit, & decor uultus eius depe-
riat. Ita & diues in itineribus suis marcescat. Beatus uir
qui suffert temptationem: quoniā cum probatus fue-
rit, accipiet coronam uitæ, quam repromisit Deus dilig-
entibus se. Nemo cum tentatur, dicat, quoniā à Deo
tentatur. Deus enim intentator malorum est: ipse autem
neminem tentat. Vnusquisque uero tentatur, à cōcupi-
scientia sua abstractus, & illectus. Deinde concupiscentia
cum conceperit, parit peccatum; peccatum uero cum
consummatum fuerit, generat mortem. Nolite itaq; er-
rare, fratres mei dilectissimi. Omne datum optimum,
& omne donum perfectum, desursum est, descendens à

Sapientia à deo
petenda.
Periculum fidei.
Matt. 7.21. c
Marc. 1.1.c
Luc 11. b
Ioā. 6. b.e.f

Duplex ant-
mo.
Diues.

Ecclesi. 1. 8. c
Hab. 4. 0. b
1. Pet. 1. d

Tentatio.
Job 1. c

Cōcupiscentia.
Peccatum.
Mors.

Dona à Deo.

Geniti à Deo
per uerbum.

patre lumen, apud quem non est transmutatio, nec uicissitudinis obūratio. Voluntariē enim genuit nos uerbo ueritatis, ut simus initia aliquid creature eius. Scitis fratres mei dilectissimi, Sit autem omnis homo uelox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Ira enim uirij iustitiam Dei non operatur. Propter quod abiçientes omnem immunditiam & abundantiam malitia, in mansuetudine suscipite insitum uerbum, quod potest saluare animas uestras.

Prouterb.
Euangelium su-
scipendum.

Estote autem factores uerbi, & non auditores tantum, fallentes uosmetipsos. Quia si quis auditor est uerbi, & non factor: hic comparabitur uiro consideranti uultum natuitatis sua in speculo: considerauit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit. Qui autem perspexerit in lege perfectae libertatis, & permanerit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit. Si quis autem putat se re-

Lingua.
Religio.

ligiosum esse, non refrænans linguam suam, sed seducens cor suum: huius uana est religio. Religio munda & immaculata apud Deum & patrem hæc est, Visitare pupillos, & uiduas in tribulacione eorum: & immaculatum se custodire ab hoc seculo.

Iacobus mul-
timonius.

Epistola Iaco-
bo adscribitur.
utere est Iaco-
bi.

Iacobus. Nomen autoris huius epistolæ catholicæ, ne quis alteri, quam Iacobo, adscribat, huic epigraphæ adponitur. Hic multinomius fuit, autore Hieronymo aduersus Heluidium: Iacobus, qui et Alphæi, et Minor, et Frater domini appellatur, cognominatus est iustus, ab utero matris sue sanctus fuit: unum et sacerdoti non bibit, carnem nullam comedit, nunquam attonsus est, nec unctus unguento, nec usus oleo. Qui hanc epistolam huic Iacobu adimunt, frigidissimus et remotissimus argumentis adnotantur. Nempe quod se Apostolum statim ab initio non inserpsit. Sed neq; hac Paulus, Hebreis scribens, obseruauit: neque Iohannes, Astianos epistola uisens, id facere curauit. Putauit se abunde Apostolum, et munere apostolico ornatus, manifestasse, cum se seruum i e s v Christi satetur. Aut se solum pronuntiauit Seruum, quo Iudeorū supercilium suo exemplo demitteret. Secundò: Quod crucis, et resurrectionis Christi, ut quibus mysteriorum omnium nostræ religionis Christianæ summa perstringitur, non meminerit. Sed aperte uidetur satisfecisse, cum fidem uiuam suis coloribus pinxerit. Tertiò: quod Iudeos potissimum ceremonijs et legi addictos, de abrogata per Christum lege nihil monuerit. Sed proiectis, et qui iam in Euangeliō multi promouerant, non duxit necessarium, rursus (sicut nec Paulus Hebr. 6. cap.) tacere fundamenta penitentie, ab operibus mortuis, et fidei ad Deum, baptisatum doctrinæ, impositionis quoq; manuum, ac resurrectionis mortuorum, et iudicij æterni: contentus ad pietatem et patientiam toto orbe dispersos exhortari. Præterea consensus universalis ecclesia hanc ut Iacobi Alphæi recipit epistolam. In rebus etiā serujs Augustinus

apud quæ De⁹
non est similitudine
nostræ foli, qui
dū recedit a nobis, umbras in-
ducit, ipse autem
Deus semper est
tunc similitudine.

alios similitudines
conversionis
initii aliquod
creature eius.]
primitivæ que-
dam suarū crea-
turarum.

immunditiam &
abundantiam
fonditatem &
perficitatem
comparabitur.]
similis erit
uultum natuitatis
in uerba
Alij in legem
perfectæ libertatis

seducens & ab-
errare suam

stius & reliqui Patres sancti, testimonij ex hac epistola nomine Iacobi de prom-
ptis, libenter utuntur, quibus induitum adhæresco, & subscribo.

Dei, & domini nostri I E S V Christi, seruus. Magnis titulis frequenter plerique obstreput, gloria quadam uana & supercilie ducti, quasi Trismegisti uidetur, quod aulici & holosericati sint: quorum fastum reprimut, Scrutum se profens nosster Apostolus, non cuiusvis, sed Dei: quasi in hoc totus sit, ut Deo omnem impendat operam, cui sit dicatus, & ueluti Dei peculum factus. Ex re ipsa auditorum animos sibi conciliat, atque denunciat, quum statim ab initio functionem, uocationemque suam proponit: seruus se esse Dei patris, & domini I E S V Christi. Aut, ut doceret, I E S V M Deum esse, sumenda est copulativa illa in hunc sensum, Seruus I E S V Christi, qui & ipse Deus est uerus. Quod tum quidam iam essent Cheritiani, qui Christum negarent esse Deum. Ex his coniugimus, Iacobum ea, quae Dei, non quae sua erant, quæsiuissent. Atque quod egit, non sua, sed Dei missione & legatione egisse.

Duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione. Quidammodum Petrus Iudeis dispersis, & alijs peculiaris fuit Apostolus, ita & Iacobus: his quidem pricipue scribit: deinde uero & alijs, ex ethnicismo ad fidem conuersis. Duodecim tribubus: id est, omnibus Iudeis. Qui sunt in dispersione: id est, dispersis in omnibus se-re regionibus extra Iudeam. Confuerunt Apostoli primum Iudeis per synagogas Christum in lege & Prophetis promissum annuntiare, quo quum indignos iudicarent, ad Gentes conuersi sunt. Dispersos uocat Iudeos, quos captiuitas Assiriaca, deinde Babylonica, motus item Asiatici, & Aegypti: rursus intestina dissidia, & Romanorum arma, & Pharisaicus ille furor, de quo Luc. Act. 8. in uarias regiones deiecit, & profligauit. Vbi in hunc usque diem extores multi agunt, regno & sacerdotio exuti: quia summum regem & pontificem I E S V M Christum, mundi saluatorem, ignominiose supplicio trucidarunt. Scribit ergo Iacobus Iudeis ad fidem conuersis: deinde omnibus ex aequo Christum fitientibus.

Salutem. Omnibus, ad quos scribit Iacobus, precatur salutem & anime & corporis. Ex animo cupit, ut omnia illis succedant feliciter, optatque ut laetus sit semper animus, ut cunque externa cadant.

Omne gaudium existimate fratres mei, &c. Suadet Apostolus patientiam. Nascente iam ecclesia, & Evangelio orbi illucenti, non pauci erant, qui hominibus Euangeliū excipiebant: sed quibus durum, graue, & molestum erat, propter I E S V M Christum crucem ferre. Iste est genius carnis, ut afflictiones sibi propositas prorsus depellat, fugiatque. Propterea querebantur, intolerabilem & molestam esse Christianam religionem, cuius professio crucem semper haberet comitem, animo consternati, languebant, timidi, animos despondebant. Hos consolatur, ne consternentur animis, & uim roburque addit, quo a torpore conualecant. Omne gaudium existimate fratres mei: id est, pro summo gaudio ducite, quum incideritis in uarias tentationes: id est, afflictiones. Ac si diceret: Letanter afflictiones suffrite, & nolite deficere propter mundum, qui non definit in nos facere, meliora & suauiora sequentur. Potius debent uos exhilarare afflictiones propter Christum inflatae, quam macorem incutere. Aderit Christus totius consolationis Deus, qui afflictos & pressos ad se accersit, ut consoletur, & importabili (ut uobis uidetur) fasce grauatos levet. Matt. 11. cap. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati esitis: & ego reficiam uos. Tollite iugum meum super uos, & discite a me, quia misericordia sum, & humilis corde: & inuenietis requiem

Titus humilis grauus.

Seruus Dei.

Cheritiano-
tum esse.
Iacobus iustitu-
tum.

Iacobus Iudeis
peculiaris apo-
stolus.
Duodecim tri-
bus.

Iudeorum dis-
persio unde.

Iacobi animus
erga Iudeos.

Caro afflito-
nes fugit.

Afflictiones p-
pter Christum
pios exhilarat.

requiem animabus uestris. Iugum enim meum suauum est, & onus meū leue. Hoc unum sciamus omnes: Sicut abundant afflictiones propter Christum in nobis, ita per Christum abundant & consolatio nostra. 2. Corinth. 4. Roma. 8. 2. Corinth. 1. 2. Timoth. 2. hoc multo exemplo nobis praesertim Apostoli, de quibus in Actis scriptum est: ibant Apostoli gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine I E S V contumeliam pati. Afflictiones propter Christum indices sunt, quam simus ueri disci puli I E S V Christi. Omnes qui pie uiuere uolunt in Christo, 2. Timoth. 3. persequitionem patientur. Et, Non est discipulus super magistrum. Matth. 10. cap. Si me persequunti sunt, & uos persequentur.

Afflictionibus
probatur fides
puli Christi.

Crucis & eius
fructus comen-
datio.
Christus aur-
tex.

Psal. 65. b
Psal. 65. c

Probatio fidei.

Patientia fra-
ues est uita.

Patientia com-
mendatio a Cy-
priano.

Perseuerantia
comes est pa-
tientiae.

Scientes, quod probatio fidei uestrae patientiam operatur. Peruenusta sequenti gradatione crucem laudat, & eius fructus explicat, causam adducens, cur in afflictionibus propter Christum gaudendum sit. Elegantia memphora ab argentiis tracta, Christum ueluti aurificem facit, Qui carnis nostrae scoriam rubiginemque omnem tribulationis igne excoquens, spiritu renouatos, & purificatos cordibus, totos aureos & puros putos in regnum illud introducat: de quo scriptum est, Nihil coinqutum introbit. Talibus metaphoris utitur Psalmographus, Igne nos examinasti, sicut examinatur argentum: Transiuimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Neque his absimilic scribuntur Rom. 5. & 1. Petri 1. cap. Probatio fidei uestra: Hebraismus est, id est, fides uestra, uestra professio probata & explorata tentationibus, uelut aurum igne, operatur patientiam: id est, animi tranquillitatem: seu facit, ut animus indiuulse hæreat promissionibus Christi, easdemque constantissime gaudens & letus expectet, tanta est fidei certitudo. Itaq; ut aurum igne purum ab impuro, ita fides facta a uera, temptationibus dignoscitur. Est ergo uiue fidei fructus Patientia: quam qui equanimiter sustinent, beatos dicimus. Post Christum, Job patriarcha uerum se patientia exemplar nobis exhibet, qui diuitiis & substantia priuatus, non

Job 1. d est tumultuatus: Sed Deo gratias agens, dixit, Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: Sit nomen Domini benedictum. Ad huius loci cognitionem facit, quod diuinus Cyprianus martyr sermone 3. de Patientia scriptit, cuius uerba subscribam: Patientia est, quæ nos Deo commendat, & seruat: ipsa est, quæ iram temperat, quæ linguam frenat, mentem gubernat, pacem custodit, disciplinam regit, libidinis impetum frangit, tumoris uiolentiam comprimit, incendium similitatis extinguit, coëret potentiam diuitum, inopiam pauperum refouet, tuetur in uirginibus beatam integratatem, in uiduis laboriosam castitatem, in coniunctis & maritatis diuidam charitatem: facit humiles in prosperitate, in aduersis fortis, contra iniurias & contumelias mites: Docte delinquentibus cito ignoscere: si ipse delinquas, diu & multum rogare: Tentationes expugnat, persequitiones tolerat, Persequitiones & martyria consummat: ipsa est, quæ fidei nostræ fundamenta firmiter ponit: ipsa est, quæ incrementa spei sublimiter prouehit, ipsa actum dirigit, ut tenere posimus uiam Christi, dum per eius tolerantiam gradimur: ipsa efficit, ut perseueremus filij Dei dum patientiam patris imitamur. hactenus Cyprianus.

Patientia autem opus perfectum habeat, &c. Vult, & ex animo obtestatur noster Apostolus, ut patientia comes sit Perseueratio. Patientia (inquit) uestra habeat opus perfectum: id est durate, & perseuerate in operibus bonis. Aut patientia uestra habeat opus perfectum. iuxta Hebraisnum dictum est. In perstatum posuit pro futuro: id est, perficiat, consummet & expoliat bonum opus, id est, uirtutes & studi

¶ studiosas uestras operationes absoluat in finem usq; & ne, quamlibet minaci tentionum exorta nube, a patientia deficiatis: Ut sitis puri, & integri, in nullo deficientes: id est, constantes esto, nulla ex parte deficientes, nihilq; in uobis desideretur, quod ad integratem ueri Christiani faciat. Qui toti Euangelio & puritati uitæ addicti sunt, afflictionibus sic durantur, ut nihil non agant, constantes, & imperterriti, ad quamlibet etiam dura persistant. Non secus atque qui uel orationi, uel alijs rei, sic sunt intenti, ut strepitus incudis & fabrorum neq; audiant neq; animaduertant. Si legeris, Habet perfectum opus: id est, perfectit. huius fructus est, ut sitis perfecti, non imperfecti. integri, no mutili, sed in Christianismo consummati, ut occurratis omnes in unitatem fidei, in uirum perfectum, in mensuram etatis plenitudinis Christi. Ephes. 4. Reicte eos quos ex parabola Luc. 8. cap. didicimus esse, qui ad tempus credunt, & in tempore temptationis recedunt. Rogo hoc unum. Quid proderit patientia, si languecamus, & non adsit persecutaria? Propterea sanctissime dicebat Dominus Luke 21. In patientia uestra possidebitis animas uestras. Colligimus ex his hanc sententiam, si malem illi Matthæi 10. & 24. Qui persecutauerit usq; in finem, hic saluus erit. Querulabitur fortasse quipiam, Quis latet & gaudens perpetuo, & quandiu hic uersatur, crucem feret? Quidam huiusmodi sunt, quorum meminit Prophetæ psalmo 105. Anima eorum in malis tabescet, Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrios, & omnis sapientia eorum decuorata est. Ne animum desponeat qui querulatur, audiat quod eodem Psalmo subiungit Prophetæ, Et clamauerunt ad Dominum quum tribularentur, & de necessitatibus eorum eduxit eos. In temptationibus inuocemus auxilium de sancto, confugientes ad Dominum, dicente Domino per os Prophetæ psalmo 49. Inuocame in die tribulationis, & eruante, & honorificabis me. Ad hunc modum Iosaphat rex Iuda ab aduersarijs obfessus, dixit 2. Paralipomenon 20. In nobis non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere: quæ irruit super nos: Sed quum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residuum, ut oculos nostros dirigamus ad te. Christus in cruce clamauit ad Patrem, se derelictum, exauditus est pro sua reuarentia, Hebr. 5.

Pij afflictioni-
bus duratur
religionis per-
seuerantes.

Perfectū opus
habere.
Perseuerantie
fructus.
Credentes ad
tempus.

Crux quo-
modo gaudēre se
renda.

Affliti Domi-
num inuocent.

Pelagianorum
error.

Sapientia du-
plex.
Sapientia crea-
ta.

Dei benigni-
tates & libera-
tias.

Si quis autem uestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Pelagianorum error. Pelagianorum
nos & huius farine uiros primo impetu prosternit, qui putabant se sola uia humana sapientiæ assequuturos. Falluntur certe: Non aliunde petenda est, quam ab eo qui dat, nempe à Deo, qui suaptè natura est sapientia. Est & creati sapientia, quæ donum Dei est, id est, cognitione Dei per Christum, qua intelligimus quæ Dei sunt, & quæ ad salutem nostram faciunt. Hanc nobis explicat Paulus Ephes. 1. cap. Deus gloria det uobis spiritum sapientiæ & revelationis, in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis uestri, ut sciatis, quæ sit spes uocationis eius, & quæ diuitia gloria hereditatis eius. Videtur mihi hec sapientia esse fides uiua. Responsabit fortasse aliquis dicens, Neque satis doctus sum, neque prædictus sapientia, qua æquanimiter feram afflictiones. Hunc nodum solvit Iacobus: Si quis uestrum indiget sapientia: id est, si cui deest sapientia, qua & docet, & animum excitat, ut æquo animo ferat aduersitates, is postulet à Deo, qui in Euangelio dixit, Petite, & accipietis: Quarite, & inuenietis: Pulsate, & aperietur uobis. Atque ut ad petendum nos alliciat Iacobus, liberalitatem & benignitatem Dei erga precantes explicat, dicens: Qui dat omnibus affluenter: id est, copiose & liberaliter, citra fraudem & personarum respectum.

Deus non ea Neque hunc putauerimus difficultem, inexorabilem, non prouum ad miserendum. Sed
difficilis se in-
exorabilis.

Improperare.

ad hunc unum in necessitate accurramus: est enim omnipotens, omniscius, fons honorū omnium inexhaustus, & indeficiens, omnibus expositus, ultrò sua bona omnibus offere-
rens, copiose & abundanter diuitias suas largiens. Et non improperat: id est, non
exprobret quicquam, sed non maligne dat, ut faciunt quidam sordidi, & illiberales,
qui exprobatione beneficium uitiant, & ex illorum beneficio maleficium fit. Et
dabitur ei subaudi, postulanti a Deo: qui ut liberalis est, ita hilarem datorē diligit.
2. Corinthior. 9. Ingratum reuera est beneficium, quod diu inter manus dantis habet:
Bis dat, qui cito dat. Oravit Salomon pro sapientia, Sapientiae 9. cap. quam etiam ac-
cepit, 3. Regū 3. & 2. Paralipomenon 1. Quia Psalmo 144. Prope est Dominus omni-
bus innocuitibus eum, omnibus innocuitibus eum in veritate.

**Oratio sine fi-
de est mortua.**

Postulet autem in fide, nihil habētans. Ut non uiuunt, quibus nulla est
vita ratio inservita: nec oratio uiuit, si absuerit fides, id est, fiducia, que se misericor-
die Dei, & eius promissis committit, credens Deum veracem, fidem in omnibus uer-
bis, & sanctum in omnibus operibus suis. Hic accessus, haec animi voluntatisq; in Deū
sic apprehensum attentio, vocatur Fiducia. In promissa Dei totus animus innititur,

Fiducia.
Oratio in fide
Deo accepta.

nihil habēt, qui se totum Deo committit. Quare si uolumus gratissimas & acceptissimas
Deo fieri orationes nostras, in fide, seu fiducia stant. Accedentem enim ad
Deum, Hebreor. 11. oportet credere quia est, & quod inquirentibus se remunerator
est. Hanc uim & energiam orationis multis aperuit Christus Matthæi 21. Amen dico
uobis, si habueritis fidem, & non habētaveritis, non solum de faculnea facietis, sed
si monti hunc dixeritis, Tollere, & iacta te in mare siet. Et omnia quæcumq; petie-
ritis, in oratione credentes, accipietis. Fidelis ergo non iuxta suam, sed Dei uolunta-
tem petit, nihil habētans, cui quæ utilia sunt nouit Dominus dare. Quod pulcherrimo
exemplu ostendit Christus Lucæ 11. de patre, qui puerō pīscem postulanti, serpen-
tem non porrigit.

**Animi incon-
stantis descri-
pilio.**

Qui enim habēt, similis est fluctui maris, qui à uento moue-
tur, & circumfertur. Perueniuta similitudine a fluctibus marinis petita, incōstan-
tem animum explicat. Quemadmodum qui in mari a tempestatibus circumaguntur,
certo loco consistere non possunt: sed quoquovis & uenti & fluctus rapiunt, illi huc
nuantur & incerti scriuntur. Ita homo infirmus fidei, et cuius animus nō est totus in
promissa Dei, sed affectibus uarijs, & perturbationibus animi abrepitus, hoc atque illi huc
circumagit, nullοq; certo ac stabili loco stare potest, adeò incōstans est. Solida ergo
petra i s v Christo nitentes, sic fixi & immobiles stabimus, ut nulla tempestas nos
mouere, nedum deicere possit. Eritq; nobis fiducia pro anchora, qua mens in Deum
figitur. Obserua, cum ait, Qui à uento mouetur, & circumfertur, exaggerat inconstan-
tiā, illi uq; euidentiam amplificat. Mare per se fluit & resfluit, à uentis & procellis
agitatum & turbatum insanit, furias, & tonitrua parit. Venti, animorum sunt affe-
ctus, & uaria obiecta, que animum ipsum nunc metu, nunc spe, mox dolore contur-
bant. Non absimili metaphorā usus est Paulus ad Ephesios 4. Ut iam non simus (ait)
paruili fluctuantes, & circumferamus omni uento doctrine in nequitia hominum.

**Oratio ineffi-
cax.**

Non ergo existimet homo ille, quod accipiat aliquid a domi-
no. Oratio nostra fiduciam in Deum habeat, si quicquam impetrare a Deo uolu-
mus. Quod si quis orauerit cum diffidentia, & se totum Deo non committit, Deum
irridet, & ignominia afficit.

**Fiducia pro an-
chora in affi-
cionibus ha-
benda.**

Vir duplex animo, inconstans est in omnibus iūis suis. Generali sententia causam superiorum adducit, propter quam nihil postulandum sit à Deo, nisi adsit fiducia. Vir duplex animo: id est, iur incerti propositi, & uacillantis animi, qui facile aduersis terretur, & prosperis irretitur: Aut cuius cogitationes uariae sunt, aliud ore, aliud corde premunt, atq[ue] Nescio an me Deus exaudiat, an non: Inconstans est in omnibus iūis suis: id est, iuxta rerum uarietatem animu[m] mutat, non potest subsistere, habere certam fidem, tantum absit impetrare apud Deum, ut in omnibus factis & operibus suis impingat, nihil non male & infelicitate agat. Adsit ergo rebus nostris agendis constantia, iū quolibet negotio maxime laudabilis. Quae si à nobis absit: iam non uiri, sed molles, & effeminati dicemur: In aduersis ne animos depondeamus: in prosperis autem ne superbiamus, ne q[uod] patiamur nos ad omnem auram tam facile circumagi. Sed immotis oculis, animoq[ue] imperterritu[m] & infacto, i e s v Christo intenti adheremus: intelligentes nihil preclarum fieri posse unquam sine constantia. Exemplorum satis habemus, tum in sacris de Noe, Abrahamo, Isaaco, Moysi, Davide, & Apostolis ipsis: tum in profanis historijs, Socrate, Fabio, Camillo, & alijs.

Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua. Nem non nō uit paupericm, contemptum, diuitiarum direptionem, exilium, & bonorum proscriptionem esse incendia & fomenta impatientiae: Quae singulari antithesi cum distributione soluit & extinguit Apostolus per Epanodus, hoc est, decoram repetitionem, & regressum ad precipuam propositionem, p[ro]ij scilicet gaudendum esse in afflictione. Autem: si frater, id est Christianus, est supple humilis, id est pauper, tenuis fortuna, inglorius, & coram mundo despctus: glorietur, id est gaudeat, in exaltatione sua, id est, in pressuris, opprobrijs, & contumelijs à mundo obiectis. Hec sunt piorum exultatio, & quibus in celum euhuntur. Contemni enim à mundo, est à Deo cuchi, & exaltari. Non ergo is qui à mundo pressuras habet, doleat: quin potius gaudeat in contumelijs, & huiusmodi, quibus exultabit, & exaltabitur. Gaudeat, inquam, quod sequatur magistrum & patrem nostrum i e s u m Christum, qui ipse pro nobis contumelijs & opprobrijs affectus est. Propter quod & Deus (ait Paulus ad Philippenses 3.) exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omn[e] nomen.

Diues autem in humilitate sua. Quidam diuitiae frequenter solent suos à recta via descedere, imo in exitium demergere, hortatur noster Apostolus diuitias, ne animos diuitijs adglutinent: sed utramvis paginam fortuna uoluerit, & quo & hilari animo frant. Autem, Si quis frater Christianus est diues, id est opibus abundant, & propter hoc à mundo habetur in pretio, nihil hinc glorietur, effratur u[er]e: qui potius maneat in humilitate sua, id est, in sua humiliatione & abiectione, nihil fidens diuitijs. Quid enim prodet rebus incertis & mox perituriis fidere? Hieronim[us] 9. cap. Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diues in diuitijs suis: sed in hoc glorietur, qui gloriat[ur], scire & nosse me: quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam, & iudicium, & iustitiam in terra. Sed si propter Christum, diues mundo odiosus fuerit, non dolcat: quin potius glorietur, id est, gaudeat. In humilitate sua, id est, propter humiliacionem sui: seu propter erexit[us] opes, & diuitias, quae multorum peccatorum solent esse occasio & causa. Constans sit, nihilq[ue] commoneatur in hac bonorum direptione:

Constantia iō
rebus agendis
habenda,

Impatientia
incendia.
Epanodus.

Afflictiones sunt
piorum exulta-
tiones,

Rauperes spiritu Christo sed gratuletur sibi, quod post Christum ferat crucem, et illi aliquo modo sit factus similes. Nam qui ditiissimus erat, pro nobis pauper factus est: et qui Dominus omnium miles. Christi mercatum. erat, infirmus, et omnium seruus pro nobis factus est. Per hanc autem humilationem primas in eterna gloria est asequitur.

Vita humana est uelut flos. **Quoniam** hicut nos foeni transibit, &c. Ne quis ob direptis opes doleat, et animum desponteat (ut solent miseri) elegantia collatione a floribus petita, ostendit quam uane, immo nihil sint diuitiae, ne his adhaereamus. Sed omnino animos ab his auertentes crebro animo coelestia spectemus, et eterna. Scriptura humanae uitae fragilitatem describens, florii illam comparat, quod mox euangelicens perit, Job 17. Homo natus de muliere, breui uiuens tempore, repletus multius miserijs, qui quasi flos egreditur et conteritur, et fugit uelut umbra, et nunquam in eodem statu permanet. Causam ergo adducit, cur non sit diuitijs fidendum, comparationem proponens, eadem explicat. Dives non fidat diuitiis, quoniam sicut flos foeni transibit: id est, diuitiae similes sunt floribus, quibus uerbi pulchritus in orbe est, ita nihil instabilius, et diuturnum minus. Exortus est sol cum ardore, id est, exstu, et arescit foenum, id est, exaruit foenum, seu herba, et flos eius decidit, id est, flaccescit. Et decor uultus, id est, aspectus eius, deprimit: id est, non deleat uidere flaccidum florem, qui herbi iocundus aspectu erat. Ita et diues marcescunt, et arescant, et peribit in itineribus suis: id est, in studio et acquisitione diuitiarum suarum. Aut marcescat in abundantia sua. Nam quo diuitijs et rebus externis (quibus mundo placat) magis est addictus, eo magis animus flaccescit, putreficit et corruptitur. Mox huic exortori Sol cum calore: id est, tentatio, et Dei iudicium, tum herbae que radicem non habent, pereant: ita et huius conscientia nullam charitatis radicem habens, peribit: ueluti de semine in pertricosa delapsa praedixit Christus, Matthaei 13. Exaruit foenum, id est, gloria carnis, mundus, et caro, que non potest ferrari iudicium spiritus sancti. Non ergo glorietur diues in diuitiis suis, sed seruiat alijs: alioqui et ipse peribit in iuis suis, quia iter domini rectum negligit. Nouit Dominus uiam iustorum, Psalme 1. et iter impiorum peribit. Quoniam, Psalmo 36. tanquam foenum uelociter ariscent, et quemadmodum olegra herbarum cito incident. Hic locus desumptus est ex Prophetis, maxime ex Isaiae cap. 40. Omnis caro foenum, et omnis gloria quasi flos agri. Exiccatum est foenum, et cecidit flos: quia spiritus Domini suffravit in eo. Vere foenum est populus, exiccatum est foenum, et cecidit flos, uerbum autem Domini manet in eternum.

Diuitiae floribus similes.

Carnis gloria foenum.

Beatus uis qui suffert temptationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam uitae, quam precommisit Deus diligenter bus se. Quoniam neque ex diuitiis, neque ex metallo constatur uera beatitudo: sed si quis in morem metalli per ignem tribulationis fuerit cliquetus, expurgatus, et excoctus, solidus in fide uiua fuerit inventus, is uere beatus erit. Persenerat in admonendo, ut constantes simus in afflictionibus et pressuris propter Christum, duabus metaphoris petitis: altera a metallis, que igne cliquantur, et expurgantur: altera ab athletis aut cursoribus, quibus pro pugna aut cursu proponitur corona. Nemo enim coronatur, nisi qui legitime certauerit. 2. ad Timot. 2. cap. 2. ad Timot. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem seruavi: in reliquo reposita est mihi corona iustitia, quam redet mihi Dominus in illo die, qui est iustus index: non solum mihi, sed et iis qui diligunt aduentum eius. Qui suffert temptationem id est, qui propter Deum et iustitiam patienter tolerat afflictiones, est uir beatus, hoc est, sicut uiuit beatus, eius

Beatitas uis ex metallo confusa.

eius conuersatio in cœlis est. Signum & arrabonem benevolentie fauorisq; diuini ad beatitudinem a Dco habet. Tentatio hæc, siue afflictio indicat Deum non abesse: in modo amore Dei erga eum, qui tentatur, exprimit. Job 5. Beatus homo qui corripitur a Domino. Hebreorum 13. ex Proverb. 3. capite, Quem diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit. Præmium nunc proponit amplissimum, dicens, Quoniam quum probatus fuerit, scilicet per tentationes & afflictiones. (Fides enim uia piorum afflictionibus probatur & exploratur, uelut aurum igne) accipiet, supple post decursum alacriter ærumnose huius uite stadium, Coronam uitæ, id est, retributionem regni celestis, illa corona seu retributio erit uita æterna. Quam uita eterna repromisit, non otiosis, non solam fidem seu notitiam de Dco & Euangelio habentibus, sed diligenteribus se, hoc est, in signis charitate & fidei uiua, sine qua nihil acceptum Deo credimus, auctore Paulo, 1. Corinth. 13. Huc pertinet, quod Apocal. 2. scribitur: Hæc dicit Primus & Nouissimus, qui fuit mortuus & uiuit: Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, sed diues es, & blasphemaris ab his, qui se dicunt iudeos esse, & non sunt, sed sunt synagoga Sarac. Nihil horum timeras, que passurus es. Ecce missurus es Diabolus aliquos ex uobis in carcere, ut tentemini, & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ.

Quare in aduersis & pressuris non frangarur, animos non despontamus, pusillanimes non efficiamur: sed memores simus, ait Iudith 8. cap. quia tentati sunt patres nostri, ut probarentur, si uere coleret Deum suum. Memores esse debemus, quomodo pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses, & omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transferunt fideles.

Nemo quum tentatur dicat, quoniam à Deo tentatur. Certissimum est, epistolam hanc scriptam esse aduersus eos, qui fidem uerbis profesi, eandem uitæ & factis negabant. Quorum errorē nunc refellit Apostolus: qui ut interim à malis & peccatis suis excusarentur, totam suorum scelerum culpam Deo, ut autori adscribant, dicentes, Deus sic uoluit: quis potest ipsi resistere? At iurebementer errant. Nam esti Deus omnia in omnibus operetur: non est tamen culpa peccati in eum reieicenda, sed in nos ipsis, & malos ipsis affectus, malamq; uoluntatem nostram, quæ desiderijs & concupiscentijs adheremus. Deus malū prohibet, quomodo ergo nos ad malum tentaret? Est reuera omnium rerum principium Deus. Ipse quidem est causa mali, sed causa (ut cum doctoribus loquar) sine qua non. Permittit malum, non autem immittit peccatum: hoc est, non est autor peccati, seu culpe & deformitatis, quæ est quædam priuatio nō habens (ut familiaribus Theologice scholæ utar uerbis) causam efficientem, sed deficienteum: uoluntatem scilicet creatam, ut defectiuam. Quare obseruandum uenit duplex esse genus tentationis, cōmune tum pijs, tum impijs, diuersa tamen ratione. Alteru quum morbis, fame, bonorum proscriptione, & id genus aduersis homines explorat Deus, nō ut sciat, qui omniscius est, sed ut intelligere & scire faciat: hoc est, ut piorum fides & uirtus emicet, atque spectatior fiat, non solum alijs, sed etiam sibi ipsis, & ut cognoscant homines, Deum non in hoc immittere afflictiones, ut perdat, & in impatientiam conuiciat: sed ut pro sua bonitate materiam segetemq; pietatis suppeditet: hoc est, occasionem præbeat, auctum faciendi præclaris illis uirtutibus fortitudini, constantia, patientia, fidei, & spei. Præclare enim haec uirtutes se exercent maxime in tentationibus & afflictionibus. Hæc tentatio non sit ad malum,

Fides piorum
tentationibus
ut aurum igne
probatur.

Scopus epistola
Iacobi Apo-
stoli.

Culpa nostra
non in Deo
reicienda.

Deus rerum o-
mniū princi-
pium.
Causa sine qua
non.

Tentationis
genus duplex.
Deus tentat ut
sciat, hoc est ei
re faciat.
Afflictiones à
Deo nō ut per
dar, sed feruer
& saner.

sed ad piorum probationem, & cognitionem de qua, id est, de afflictionibus, quibus Deus tentat, id est, explorat fidem nostram, probatque, hactenus loquutus est Apostolus. Nunc de altero genere tentationis mentionem facit, quem Satana suggestionibus, & carnis affectibus tentantur homines, tentationibusq; non raro succumbunt, Vbi alij ad mortem eternam sic cadunt, ut nunquam resurgent: Alij post lapsum Dei beneficio resurgunt, & humiliores, cautioresq; redduntur. Hac tentatione nunquam tentat Dominus. Nemo ergo quoniam tentatur, id est, quoniam a Deo tentatur, excusabit ad hunc modum culpam: Fatoe, lapsus sum, fidem & CHRISTVM in aduersis negavi, terrena magis quam ecclesia sum sectatus: sed haec culpa non measit Dei est. Quare me tentauit? Aut si omnino me tenare voluit, cur non dedit mihi uires & facultatem aduersa uincendi? Adeò malunt carnales Deum arguere iniustitiae, quam morbum suum agnoscentes, salutaris medelæ remedia per Christum consequi. Sed hinc faceat caro, & spiritales spiritalia amplexentur. Agnoscamus nos peccatores, & peccati autores: non autem Deum dicamus ad malum nos excitare: sed hunc adoramus, & a malo liberatorem fide uiua amplexemur.

Deus intentator malorum est: ipse autem neminem tentat. A natura Dei argumentatur aduersus huiusmodi blasphemos nebulones, qui culpam suam in Deum reiiciunt. Deus intentator malorum est: Quasi dicat, Deus sapientia natura bonus est, & malorum inexpertus, ergo malus esse non potest: Fit igitur, ut neminem tentet, id est, neminem ad malum sollicitet.

Vnusquisque uero tentatur, à concupiscentia sua abstractus, & illectus. Cum a Deo non sit culpa, Cui ergo imputauimus peccatum nostrum: aiunt carnales. Respondet Apostolus: Vnusquisque dum tentatur, id est, ad malum & peccatum sollicitatur, abstractus & illectus est, id est, incitatur a sua, id est, propria concupiscentia, id est, ex seminario illo peccati, sive a proclivitate illa ad peccandum nobis insita, & agnata ex primorum parentum uitio.

Obserua, cum dicit, a sua, id est, a propria. Est peccatum proprium nostrum, quod suggestione diaboli enatum est. Nunc uero eadem illa fouetur auge scitque in dies apud homines corruptos. Huc pertinet quod Christus de Satana loquutus, ait Ioann. 8. Cum loquitur mendacium, ex proprio loquitur, quia mendax est, & pater eius: id est, mendacij pater. Reice ergo culpam in teipsum, qui adhaeres suggestioni, & tentatori te ad malum inuidanti. Deus fons est & origo bonorum omnium. Ab illo malum securire non potest. In quem si fide uiua profixeris, omnem tuam culpam absumes, te tuus peccati autorem cognosci, & Deum ut patrem misericordie adorabis, qui te è cœno peccati & morte in puritatem & uitam euocauit.

Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum: peccatum uero cum consummatum fuerit, generat mortem. Peruenit uero est metaphora a conceptione, partu, & effectibus hominis tracta. Vbi concupiscentia capit, nasciturque facere malum diutile in corde conceptum, producit tandem ac emitit factum, ueluti mulier facta gignit: qui quidem factus a concupiscentia ortum accipiens, consensu libero perficitur, & opere tandem se se prodiit. Itaque operatio illa interna, sive peccatum illud per consensum in concupiscentiam & suggestionem, effundit se tandem in opus ipsum, & opere complet homo, quod animo prius conceperat mali. Deinde quum concupiscentia conceperit, id est, consensum ad

**Concupiscentia
parit peccatum.**

sum ad se traxerit & perduxerit, parit peccatum, id est, reum agit. Nam consentiente uoluntate ipsi illico & prohibito, peccatum est. Peccatum uero quum consummatum fuerit, id est, plene deliberatum, & ex integro ipsi concupiscentiae consenserit ipsa uoluntas, siue in actum externum exierit, siue non, generat mortem, hoc est mortale est. Ezechiel. 18. Anima qua peccauerit, ipsa morietur. Matthei 5. ca. dicebat Christus: Ego autem dico uobis, quia omnis qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, tam moechatus est eam in corde suo. Primo inquit concupiscentia oritur titillans ad malum, huic statim quedam delectatio adneicitur, qua ad malum iuscatur homo. Tandem concupiscentia & delectationi consensus ille uoluntatis deliberatus (ut ita dicam) adhaeret, & mortale est peccatum, deducens ad poenam & damnationem aeternam.

Nolite itaque errare fratres mei dilectissimi. Itaque o fratres mei dilectissimi, nolite errare, nolite in eum errorem incidere, quem nebulones illi sibi persuaserunt, qui dum se a peccato excusant, omnem culpan in Deum reiiciunt. Errant pessime, cum ex nobis & concupiscentiis nostris oriatur malum, & non a Deo, qui suapte natura bonus est.

Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est. Perornata antithesi docet, quam uchementer errant, qui culpam suam in Deum, ut illius autorem, reiiciunt. Priorem partem antithesis paulo ante posuit, qua docuit, malum omne a nobis esse. Nunc uero altera antitheseos parte docet, Deum omnium bonorum fontem esse, ab eoq; nil nisi bonum: Atque si quid boni in nobis est, non a nobis (qui in peccatis concepti, natissimus filii ire) sed a Deo esse, necesse est agnoscamus. Omne datum id est, donatio, siue omne quod acceperimus, boni rationem habens, & omne quod ad perfectionem cuehit: Desursum est, id est, e supernis, & a Deo est: Descendens a patre luminum, id est, ab eo, qui lux est, & tenebrae esse non potest. Omne ergo quod acceperimus, siue exterum, siue internum bonum, uelut sunt uita, sapientia, fortitudo, forma, eruditio, sanitas, prophetia, diuitiae, remissio peccatorum, adoptio in filios Dei, & quod malis resistere possumus. Omnis inquam perfecta & sancta donatio est a Deo, liberalitas est uerius, quam merces: dona sunt uerius, quam præmia. Quicquid ergo boni & salutis in nobis est, id totum diuine bonitati acceptum feremus, si sapimus, & Deo grati esse uolumus. Videtur haec oratio, Omne datum optimum, &c. enallagen, id est, immutationem, & Hebraismum sapere. Omne Enallage, datum desursum est, descendens a patre luminum: pro hac oratione, Quicquid a Deo est, aut desursum, seu de supernis uenit, bonum sit necesse est, tam abest, ut quidquam mali a Deo sit. Nihil ergo mali Deo adscribendum est. Huc pertinet, quod scribitur Ioan. 3. Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de celo. Et quod ait Paulus, Quid habes, quod non acceperisti?

Descendens a patre luminum. Patrem lumen iuxta dialectionem Hebraicam dixit, pro autore lucis, aut pro summa luce, quod omnes illuminat, siue quo uniuersi sumus in tenebris, & densissimo errore. Ab illo, quicquid lucis est in celo & in terra, profuit. Est ergo pater lumen Deus, Pater, Filius & Spiritus sanctus: non tria lumina, sed unum lumen. Ipse Pater lumen ingenitum, Verbum lumen unigenitum, & Spiritus sanctus a Patre & Filio est procedens: lumen illuminans corda nostra ad amandum in eis uero Christum, cuius gratia & beneficio redempti, & illuminati sumus.

Culpa in Deo
reiicienda non
est.

Deus omnium
bonorum fons.

Apud quem non est transmutatio, nec uicissitudinis obumbratio. Aliam rationem à natura Dei petitum adducit. Deus sui similimus est, eternus & immutabilis est, non conuertitur aut mutatur ueluti quidam Vertumnus, aut Protheus: ut qui fuerit pater lumen, mox fiat pater tenebrarum: qualiter Sol aut luna obumbrantur, & suam habent uicissitudinem, iam lucida & clara, mox nubila & caliginosa. In Deum uero & eternum & purissimum Solem, nihil obumbrationis cedit, semper lucidus, semper manet idem, semper purissima lux: non transmutatur, nec alias subinde induit personam: sicut de se in Prophetā testatur Malach. 3. Ego Dominus, & non nutor. Et Psal. 101. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Obserua clausulam iuxta dialectonē Hebraicam, nec uicissitudinis, seu successionis & conuersio[n]is obumbratio, pro, obumbratione suas habente uices. Quasi dicat, Apud Deum nulla est transmutatio, aut conuersio, qualis est in umbra, & re umbratili, aut decumbra: ubi fallacia quædam rei simulachra adumbrantur, non res solide exprimuntur. Quid umbra inanitus, fugacius, inconstantius? In rebus creatis mutabilitas varia, umbrae, tenebrae, & crebra uicissitudo. At Deum nullæ tenebrae intercipiunt, lucem habitat inaccessibilem. Numeri 23. Non est Deus quasi homo, ut mentiatur: nec ut filius hominis, ut mutetur.

**Deus genuit
nos.**

**Adam genuit
nos morti.**

**Verbum uer-
tans.**

**Verbo Domini
regenera-
mus,**

**Homo regeni-
tus ut esset cre-
aturarum pre-
stantissima.**

**Primogenita
sunt Domini.**

Voluntariè enim genuit nos uerbo ueritatis, ut sumus initium aliquod creature eius. Hac propositione, qua propinat nobis gustum diuinæ bonitatis Apostolus, euerit errorem eorum, qui Deum culpæ & malii autorem faciebant. Omnium rerum opifex voluntariè, id est, iuxta suam destinatam uoluntatem, & consilium suum eternum, genuit, id est, creauit nos, uerbo ueritatis, id est, uerbo suo, dicens, Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Aut, Cum genuisset nos Adam morti, serpens enim persuasione & fallacijs occæcatus uitam amisi, & nos tenebris obnoxios genuit. Sed Deus nostra calamitatis misertus, non coacte, sed uoluntariè, id est, sua sponte, propensione sui animi, iuxta suam uoluntatem, non autem nostrum meritum nos genuit, ino regenuit uerbo ueritatis, id est, per filium suum uerbum eternum, per quod omnia creata sunt. Aut uerbo ueritatis, id est, Euangeliō, per quod credentes in filium Dei nascimur, sumusque filii Dei. Ad hunc modum, 1. Corinth. quarto dicebat Paulus, Per Euangeliū ego uos genui. Et ad Galatas 4. Filii mei, quos iterum parturio. Per uerbum ergo Domini regeneramur, qui male eramus geniti ex carne & sanguine. Rogabis, Ad quid sumus progeniti? Respondet Apostolus, Ut sumus initium aliquod creature eius. Quasi dicat, Optimus opifex & pater, qui neminem tentat, neminem ad peccatum sollicitat, omnibus ne impingant lucem præbet, agris medetur, Iesu conscientias sanat, a morte eterna cripit, nos per predicatorem, & fidem Euangeliū, regenuit, non tantum ut essemus creature eius, sed ut essemus initium aliquod, id est, primitiæ creature eius, seu, ut essemus omnium creaturarum præstantissima. Quasi intelligat Apostolus, nos esse ceteris rebus creatis præstantiores, Quod olim singularum rerum primitiæ offerruntur, hoc est, precipua queque. Aut, ut essemus primitiæ creaturarum, filii Dei, primogeniti electissimi, optimi de frugibus, sanctificati Domino. Omnia enim primogenita secundum legem Exodi 13. Numeri 3. Domini sunt. Ut essemus, inquam, quiddam optimum inter ipsius Domini creaturas, &

tales

tales, qui offeramur Deo. Omnes enim sumus oblati Deo in Christo I E S V, sicut Israelitae in Leui, tanquam aliquid optimum in Christo facti sumus primogeniti, filii Dei, heredes Dei, cohæredes I E S V Christi. Ad hanc facit quod Ieremias 3. cap. de Israele dicebat: Sanctus Israël domino, primitiæ frugum eius. Magna laus Christianorum. Ad hunc modum non audent Angeli se nobis conferre: quia uident Christum per humanam naturam nobis similem factum. Vnde nobis seruunt, Psal. 99. & Hebr. 1. cap. Colligamus ex his, homines suo malo, non autem a Deo malos esse, atque de sancta Dei prouidentia reuerenter loquendum. Obiter dixerim, Euangelium sermonem ueracem, seu ueritatis dictum, non tam quod nihil mendacij in se habeat, sed et quod ueraces faciat. Ioan. 8. Si uos manferitis in sermone meo, uere discipuli mei critis: et cognoscetis ueritatem, et ueritas liberabit uos. Secundo, Verbum ueritatis dictum esse iuxta Hebrewnum, pro Verbo ueraci: immo pro ipsa ueritate: ut Christus ad patrem inquit Ioannis 17. Sermo tuus ueritas est. Et de se, Ego sum ueritas et uita. Rursus alibi dicitur, Verbum uita, pro uero uitali, et uiuifico. Est enim Christus filius Dei, uerbum ueritatis, et uita: id est, ueritas, et uita.

Scitis, fratres mei dilectissimi, sit autem omnis, &c. Postquam docuit quantis beneficijs nos sua bonitate cumularit Deus, hortatur, monetq; caueamus a lingue petulantia et ira fomite impatientie: que incantum hominem a sublime charitatis gradu deiciunt et deturbant. Non est quod uos doccam, fratres mei dilectissimi, hoc scitis, estis in lege docti, nihil horum uos latet, sed ueremus amor meus, et seruus charitas in uos, me hoc impellit, ut uos adhorter et admoneam. In primis, Omnis homo sit uelox: id est, impiger et diligens ad audiendū, id est, ad discendū. Prius se uerum discipulu, quam magistrum agnouerit. Tardus, id est, lensus et cunctans ad loquendū, id est, docendū. Ac si dicat, Cum quis dicturus est, sit circumspectus, ne lingua mente precurrat, et uerius cornicari quam dicere uideatur. Nō abs re a Philosophis dictū est, Naturā homini duas aures tribuisse, et unum os, ut multa audiat, pauca uero loquatur. haec lingue petulantia ortum habet ex ignorantia rerum diuinarū. Oportet reuerā de religione et Dei operibus, prius probe didicisse, quam de illis differēre, et docere. Nullus ergo docendi prouinciam arripiat, non uocatus, non missus. Sit item tardus: id est, lensus, atque tam tardus, ut nunquam ad iram (que rationem preoccupat) perueniat. Aut tardus ad iram, hoc est, sit patientis et longanimis, ut non quaslibet ob causas (ait Beda) serenitatem nostri uultus in austerioritate uertamus, sed certa existente ratione. Irascimini enim (ait propheta) et nolite peccare. Causam subiungit: Nam ira uiri, que est appetitus uindictæ rationem occans, iustitiam Dei non operatur: hoc est, nihil pietatis in homine irato percipi potest: immo hominem irasibipſi eripit, que uerè nuncupatur uis et fomes impatientie. At ubi letus, patiens, et longanimis est homo, toto uirtutum choro ornatur. Si Christiani suus, non commoto effervescescimus animo, non indignamur fratribus: sed condonamus, relinquentes disceptationem, atq; iracundiam. Roma. 12. Non uos metipos defendentes charissimi, sed date locum ire: scriptura est enim, Mibi uindictam, et ego retribuam, dicit dominus. Vbi ergo iracundia, ibi non est iustitia Dei. Hec nos docent diligere inimicos, non uindicare de male inerentibus, bene precari male precantibus. Observa, iustitia Dei dicit, que Deo iudicante subsistit: que Deo probatur ac grata est.

Propter quod abiuentes omnem immunditiam, et abundantiam malitiae, in misericordia, &c. Elegantia metaphora ab agricolatione pertinet, hortatur ad munditiam tum metis, tum corporis. Quemadmodū agricola semine suum

Fideles omnes
in Christi ob-
lato, ut Christus
in Leui.

Homines suo
malo, non autē
a Deo malo.
Euangelium est
verbū ueritatis
et uera.

Christus uer-
bum ueritatis,
& uita.

Ira fomes im-
patientie.

Lingua mentem
non precurrat.
Natura cur ho-
minis duas au-
res, & una lu-
guam dederit.
Lingue pen-
ulantia unde o-
riuntur.

Ira ratione ne
preoccupet.

Ira fomes est
impatientie.

Agricola (in re-
purgando agro
diligentia.) terre mandatur ut primis curat agrum lapidibus, carduis, sentibus & ceteris id genus
repurgari, ut quod seminatur felicius crescat, & uberiori matureret. Ita cum genitus su-
mus non ex corruptibili semine, sed uero ueritatis, necesse est huic semini, naturaeque diui-
ne respondeamus. Propter quod abiiciemus, ac si dicat, Agite, deponamus a nobis omnem
immunditiam, hoc est, omnem infidelitatem, & abundantiam malitia: id est, uanas, &
inanis cogitationes, superfluos & impios de rebus diuinis sermones, omnem deniq; tum-
mentis tum corporis scoriam, ut mens nostra illius diuini, & ecclesiis seminis: id est, uer-
bi Euangelici, sit capax. Quod si in uiscera & sulcos animi semel iactum & insitum fue-
rit, non solum fructum uberrimum & optimum reddet, sed etiam animas uestras conso-
lari, firmare, & ab omni tempestate irae, & cupiditatum turbine seruare, & tamen bea-
re poterit. Suscipe: id est, recipite: uerbum, supple, Dei: Insitum: id est, per regene-
rationem illam coelestem recipiamus, uim insitam pectoribus nostris. Euangelium enim
uirtus Dei est, in salutem omni credenti. Recipiamus inquam, in manuertudine: id est,
cum omni mansuetudine, & pace, circa ullam disceptationem, aut contentionem, & iram,
audiamus uerbum Dei, modeste & prudenter sentientes de operibus Dei, & de his san-
cte loquentes, iuste quoque uiuentes in hoc seculo. Quod uerbum in animis nostris insi-
tum potest saluare animas nostras: id est, faciet ne perperam de rebus sacris sentiamus,
ne impudice loquamur, nobisq; plus equo placeamus philatia ducti: Sed ut pie uiua-
mus, & tandem eternum beatitatem uiuamur per Christum nostrum salutis auctorem.

Status epistole
Catholicae Ia-
cob.

Estote autem factores uerbi, & non auditores tantum. Totius
epistole statum paucis perstringit. Ut regnum Dei non in sermone, sed in uirtute con-
sistit, ait Paulus i. Corinth. 4. Ita Christiana religio non uerborum garritu, sed charita-
te, & mandatorum Dei obseruatione consistit. Estote factores uerbi: id est, quod ex do-
ctrina ueritatis didicisti, opere pietatis complete. Necesse est discipulum C H R I S T I,
preceptoris sui doctrinam excipere, & ad pre scriptum Dei mores formare, totang; ui-
tam instituere. Nam qui Euangelium memoria tenent, de C H R I S T O egregie disse-
runt, cantillant suauissime, alio eruditè docet, sed uim & spiritum ipsius Euangelij nun-
quam delibarunt, nihilq; praestant Euangelio dignum, solo uerbo, non uerbi factis ora-
nentur, hypocrite, & pseudochristiani sunt.

Sacra litera
attendelegatur.

Fallentes uolmetipos. Alludit ad supputatores, & calculis ratiocinantes.
Quemadmodum, qui calculos, & negotiorum rationes inconsiderate, negligenter, &
precipitanter in suis supputationibus ducent, falluntur: ita qui leuiter & non attente,
sed incogitanter sacras literas legit, uel obiter audit, non attēdens sensum & scopum le-
tionis, & ob id putans se summam religionis Christianæ a sequutum, fallitur. Scopus
Christianæ religionis est, que ex doctrina ueritatis didicimus, opere compleamus. Qui
ergo summam pietatis uerbis & non factis collificant, falsa supputatione fese, non Deum
fallunt. Totus hic locus uidetur respicere in illud C H R I S T I, Luc. ii. Beati qui au-
diunt uerbum Dei, & custodiunt illud. Item Matth. 7. Omnis ergo qui audit uerba haec,
& facit ea, assimilabitur uiro sapienti, qui edificavit domum suam super petram. Rursus
Roma. 2. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabun-
tur. Non sunt uerbi efflores, nisi fideles, qui credunt in I E S U M Christum legis per-
fectorum. Incredulus nunquam complet legem, etiam quando multis operibus simularit
legem. Fucus est, peccatum est, hypocrisis est, quicquid ex fide non est.

Christianæ reli-
gionis scopus.

Sacra uisiope-
cūo copiata.

Quia si quis auditor est uerbi, & non factor, &c. Peruenusta simili-
tudine lectionem sacram speculo comparat, explicans quam uanum sit, legisse, uel audi-

uisse sacram lectionem, et nihil cogitasse de instituendis corrigendis ue moribus, ad illius lectionis prescriptum. Observabis iuxta dialecton Hebraicam dicit, Vultum natuitatis: id est, faciem naturalem, natuam, & germanam, ac minime fucatam. Quemadmodum homo in speculo contemplatur faciem suam, si quis habet labes, neuos, rugas, & sordes, denique quid facie desit, an lata sive impura sit, conspicit. Considerauit enim se, & abiit: id est, qui cum acceperit ut uideret, qua forma esset, nec interim cogitauit, de mutandis forme uitios, ille idem & non aliis abiit, & statim oblitus est, qualis fuerit: hoc est, ne meminit quidem quem se conspexerit. Ita qui se auditorem uerbi Dei solum accommodarit, nihil fructus consequetur: idem, & non aliis, nisi fortassis deterior, redibit. Lex Dei, & sacra lectio, est speculum, in quo cognoscimus peccatum nostrum, lapsus nostros, infirmitatem nostram & morbum, ac quid dominus requirat a nobis, quid facere, quid fugere debeamus, que sit uoluntas Dei, quis illius erga nos amor. Cum legem audimus in litera tantum (que occidit) non intedamus, sed introspiciamus penitus, & in legis medullam penetreremus, ubi uera anima sagina, & fructus suauissimus reperitur. Litera autem scribit, sed spiritus cordibus insidet, & uitam immutat ac renouat. Quare si que in uita audiendum, legentium uero macula sunt, labes, & sceleris, statim relucet in sacro speculo, reperiunturque in facie contuuentium. Hic nisi cogitauerit de repurgando conscientiae maculas, inutilis lector, auditor uero fuit: immo statim atque in guribus uerbum sonuit, praeerij, & oblitus non modo peccatorum, sed & omnium, que audierat, ut caperet, perditissime uiuit. Hec omnia a similitudine, & speculi ratione sumpta sunt. Minus nobis nota sunt facies nostrae, quam alienae, quod nostra in speculo tantum, alienas autem uerem, & non per repercutas imagines uidemus: Minusque haerent, que in speculo, quam que uerem inueniuntur. Ista est causa, propter quam nobis placentes aliorum notar, & uitia uideamus, nostra uero uel negligamus, uel dissimulemus. Nunquam aut raro in nos ipsos demitti tentamus. Nunquam, qui sumus, qualesque esse debeamus, in mentem uenit: sed qui sint alii, aut quales esse debeant, curamus. Si auditores & factores uerbi fuerimus, quales sumus sentiemus, morbos curabimus, & uitam nostram ad diuini uerbi, & sacra lectionis prescriptum instituemus.

Qui autem perspexerit in lege perfectae libertatis, &c. Hec sententia cum praecedente antithesim habet, qua apertius ostendit, quam inutile fuerit audire uerbum Dei sine fructu. Legem perfectae libertatis Euangelium & ueritatis doctrinam uocat. Quam hic dicit Legem, prius Speculum nuncupauit: non iuxta uim legis, sed auditorum uarietatem, & imperfectionem. Nam uanè accedenti, legenti, & audiēti, scriptura superficies quedam est & speculum: legenti autem ex animo, & Deum querenti scriptura & uerbum est lex perfectionis & libertatis. Euangelium enim aduehit secum spiritum libertatis, quo liberanur a iugo servitutis, & peccati. Qui ergo nudam legis literam legunt, uel corticem tantum lingunt, nihil libertatis consequuntur, solum perterrentur, & facile pereunt. Litera enim occidit, ob id legem & Euangelium auersantur. Sed qui ex animo, & purgata mente penitus inspicit, & in autorem legis frater, amorem Dei erga se cognoscit, & expendit, in eum totus tendit, & spiritum libertatis recipit: quo fretus omnem terrorem executit, & cum fiducia clamat, Abba pater. Huius conscientia libera fit & tranquilla: is uerè liber est: quoniam filius Dei, qui est ueritas, & lex spiritus uite, per CHRISTVM Iesum in quem credit, liberum eum reddidit. Rogabus: A quo? A Peccato. Roma. 8. Nihil ergo nunc damnationis est ipsis, qui sunt in CHRISTO IESU, qui non secundū carnem ambulat. Rursum ab igno-

Vultus natuitatis.

Lex Dei in speculum.

Litera autem scribit, spiritus autem cordibus insidet.

Cur potius a horum uocis, quam nostrar, reprehendimus.

Lex perfectae libertatis. Scriptura inco- gitante legem est superficies, id cognitam legenti est lex perfectae libertatis. Euangelium con- misit spiritum.

Lex spiritus uigilanter nos a peccato.

rantia & tenebris: CHRISTUS enim, Ioh. 12. Lux est mundi. A' Metu cordis: qui enim fudit in CHRISTUM, mortis uitorem habet: quantum confirauerit mundus contra eum, is non concidet, intelliges se Deo cure esse, & uitam suam in manu Dei esse, è qua maligni opera non eripietur. Nihil ergo fidenti in CHRISTUM uerendum, timendum ut est scrupuli isto timore, cum CHRISTUM habeat, qui pro nobis mortuus est, ut ab omni iniustitate nos liberaret. Qui ergo perspexerit: id est, ex animo uel au- dierit, uel legerit: in lege perfectæ libertatis: id est, in Euangelio, & doctrina ueritatis, tanquam ad absolutam uitæ regulam, & omnium functionum suarum directorium. Nec incipit supple, solum pio zelo, sed etiæ permanserit in ea, hoc est, toto studio & cura di- ligenti perseuerauerit in obseruatione eorum, quæ in lege sancta prescribuntur: cum nō sit auditor obtutiosus, sed effectus operis: id est, que audiuit in animum recondit et ope- re compleat, hic beatus in facto suo erit, no quod audierit, sed quod auditum presterit: id est, uerè & ex animo crediderit, fidemq; factis expresserit. Non hoc tendunt uerba nostri Apostoli, quò doceat nos iustificari (hoc est, remitti nobis peccata nostra, & quod ex impijs pī efficiuntur) nostris meritis, & operibus (hoc enim gratia IESU CHRISTI habemus: Nam non ex operibus, ait Paulus ad Titum, que fecimus nos, sed secundum suam magnam misericordiam saluos nos fecit.) Sed quò intelligamus, quām inanis est, & uana opinio eorum, qui iactant fidem sine operibus.

Lingue per-
lentia.
Cor fides affe-
cuum.

Si quis autem putat se religiolum esse, &c. Exemplo aperit, qui ha- beat uanam fidem. Atq; quod familiare est Hebreis una & altera specie peccati, ut puta petulantia lingue, que ex usq; & instabili corde nascitur, omnia alia comprehēdit uitia. In lingua enim & corde (quod est affectuum sedes) inhærere solent peccata & omnia, & maxima. Qui petulantem habent linguam, & candem non frānent, statim de Deo irreuerenter loquuntur, de fide, religione, & ceteris ad picantes facientibus. Satis est his, si dicāt se credere, utcunq; interim impure uiuant. Hypocrita sunt, uagum & instabile cor habētes, Deum & timorē eius expectorantes, seu magna & ardua de Deo & eius religione iactantes, sese totos interim affectibus suis & concupiscentijs tradunt.

Religiosus.

Si quis putat se esse religiosum: id est, timentem Deum, cultorem Dei, fidem, Christianum: Non refrānans linguam suam: id est, non sibi temperat a conuicijs, obrectationibus, & turpiloquijs: Sed seducens cor suum: id est, aberrare sinens, ut etiam in queus uitia prorumpat: huius uana est religio: id est, cultus huius est ingratus, & nou acceptus coram Deo, qui maius misericordiam, quam sacrificium, & recōciliationem, quam oblationem, Osee 6. Matth. 5. Psal. 33. Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Hic locus queratur indoctos, qui neglecto uerbo Dei, dum sua sequuntur somnia, non docent, cum docere nituntur, sed seducunt, & suis imposturis au- ditores fallunt. De his mentionem facit Hieremias cap. 23. Non mittebam eos, & ipsi currebant.

Religio multi-
plicata.

Religio munda, & immaculata apud Deum, &c. Est quædam reli- gio hypocritica, que solo uerborum sonitu cōflat, nihil charitatis in se habens. Est & alia munda: id est, pura, & immaculata religio, grata & accepta apud Deum, & pro id est, patrem, qua filij se Deo patri adprobare student. Atque ut paulo ante sub uno uia- tio cetera omnia comprehendit, ita hic sub una specie bonorum operum reliqua chari- tatis opera complebitur. Vera religio Deo acceptissima maxime consistit in misericor- dia, siue charitate: in innocentia, siue custodia pure uitæ. Religio munda & immaculata apud Deum & patrem: id est, gratissimum Deo cultus, & qui locum habet apud Deum,

Pupilli.
Viduae.

Seculum.

Ansg.
Sancti in mun-
do non sunt de
mundo.

est Visitare pupillos: id est, orphans, & viduas in tribulatione eorum. Per Pupilos & Viduas intelligit omnes auxilio, et consilio destitutos, quibus nostra opera prodeesse possumus. Et immaculatum se custodire ab hoc seculo, id est, abnegare se se, & omnibus, que hic mundus habet, renuntiare, & accepta in humeros cruce, Christum sequi. Per Seculum intelligit Mundum, seu omnia, que sunt in mundo, ut sunt concupiscentia carnis & ocularum, &c. 1. Ioan. 2. De his egregie disputauit Beatus Augustinus libro ad Benificium contra duas Pelagianorum epistolam, 3. cap. 5. Sancti fiducies in Mundo sunt, sed de Mundi non sunt, Ioan. 15. & 17. Ut tuncque hoc Mundo tanquam non utentes. 1. Corinth. 7. Id est, non haerent rebus huius Mundi, non fidunt terrenis, caducis, & momentaneis, ne inquinentur ceu reliquias Mundus, qui totus est in malo constitutus. 1. Ioan. 5. Vnde idem, Ne diligamus Mundum, neque ea, que in Mundo sunt. 1. Ioan. 2. Sed exeamus ad Christum extra castra, opprobrium eius portantes. Hebreorum 13.

C O N C I L I A T I O .

I N S P E C I E M pugnare uidentur hi loci Genes. 22. cap. Tentauit Deus Abraham: Et hic, Deus neminem tentat.

R E S P O N D E O , Duas in Scripturis reperiri tentationes: Altera que est probatio, alteram que ad malum solicitat. Iuxta eam, que probat, tentauit Deus Abraham: id est, Deus experimentum sumere uoluit de fide Abrahā: non quod ignoraret, sed quod omnibus hominibus documentum præbere uoluit, quam fieri Abrahā Deo obsequenterū. Ad hunc modum dicebat Moyses, Deut. 13. Tentat nos dominus Deus uestrus: id est, probat. Non autem ad malum impellit, & solicitat. Idque est, quod noster Apostolus dicit, Deus neminem tentat: hoc est, quemadmodum Deus neque in mala labitur, neque propellit, ita neminem in malum propellit, sed magis ut probet, & seruet: Sicut mortificat, non ut pereamus, sed ut uiuiscemur. Diabolus autem tentat, id est, ad malum impellit, & solicitat, ut decipiat, & perdat.

Q V I D H I C uult nos uarijs agitatos temptationibus gaudere Iacobus, cum Christus absolutum patientie exemplar, in afflictionibus tristis fuerit, atque in cruce clamauerit, Deus Deus meus, ut quid dereliquisti me? Nihil hic gaudi uidetur esse. R E S P O N D E O , Gloriantur, & gaudent sancti iuxta rationem in afflictionibus, quas sensus & caro fugiunt. Vide primam Conciliationem, quam in y. cap. ad Roma. scripsimus.

D I C T I O .

I A C O B V S, tetrasyllabum penultimam producit. Claudioanus, Quid laceras uerius Dux Iacobe meos? Hic fuit Hicrosolymitarum Episcopus. Dicitur Iacobus Alphæi, subaudi filius, ait Augustinus libro primo loquutionis de Genesi, Frater domini ex cognitione Mariæ matris Domini nuncupatus. Legito prelationem Hieronymi in hanc epistolam.

G R A E C I in capite epistolarum ~~XIIII~~, id est, gaudere, collocant: qua dictione optant ut animus lætitia fruatur, utcunq; externa infeliciter cadant. Latini salutare autem salutem interpretantur.

L E X generali uocabulo (cum hic dicitur, si permanserit in lege) uidetur accipi Lex, pro omni scilicet doctrina, per quam Deus hominem docet. Thora Lex enim Hebreis a docendo, dirigendo, & instruendo nomen habet.

V I S I T A N D I uerbū, iuxta Hebreorum morem, in bonam partem accipitur, Visuare, nempe pro Consulere, Iuuare, Asserere. Quia iustitiae, & fecit redemptionē plebis suae. Aliquando in mala sumiuir partem significatq; Punire, Castigare, Vindicare. Exod. 32.

Visitatio im- Ego autem in die ultionis uisitabo & hoc peccatum. Vnde uisitatio impiorum, in sacris,
plorum dicitur eorum iudicium.

Inferere. IN S I T V M ab infero, inseui, insitum, quod de arbore dicitur, quando scilicet
scissio trunco, surculus secundæ arboris inseritur in sterili: sive quum oculus unius arbo-
ris alteri adhibetur, quod quidam inoculationem vocant: uel quando seminatur, uel
quando plantatur. Per metaphoram, uerbum Dei, quod est surculus secunde arboris,
inseritur in corde nostro, quod reuera suapte natura sterile est.

Inoculatio. CORNOSTRUM siue.
Refrenare. REFRAENARE coercere est, atq; cohibere, & quasi retrahere, cōpescere.

Respectus personarum non ha-
bendus. CAP. II.

Cum sitis Chri-
stiani, ne habea-
tis personarum
delectum.
Glorie uel glo-
rioli.

Luit, 29.c
Deut. 1.6. 16.d
Proverb. 14.c
Eccl. 42.2

Fratres mei, nolite in personarum acceptione habe-
re fidem Domini nostri IESU Christi gloriae. Etenim si introierit in cōuentum uestrum uir aureum
annulum habens, in ueste candida, introierit autem &
pauper in folido habitu, & intendatis in eum, qui in-
dutus est ueste præclara, & dixeritis ei, Tu sede hic be-
ne: pauperi autem dicaris, Tu sta illhic, aut sede sub
scabulo pedum meorum: non ne iudicatis apud uos-
metipso, & facti estis iudices cogitationu iniquarum?
Audite fratres mei dilectissimi: Non ne Deus elegit
pauperes in hoc Mundo, diuites in fide, & hæredes re-
gni, quod repromisit Deus diligētibus se? Vos autem
exhonorastis pauperem. Non ne diuites per potētiam
opprimunt uos, & ipsi trahunt uos ad iudicia: Non ne
ipsi blasphemant bonum nomen, quod inuocatum est
super uos? Si tamen legē perficiti regalem secundum
scripturas, Diliges proximum tuum sicut te ipsum: be-
ne facitis. Si autem personam accipitis, peccatum ope-
ramini, redarguti à lege quasi trāgressores. Quicunq;
autem totam legem seruauerit, offendat autem in uno:
factus est omnium reus. Qui enim dixit, Non moechaberis, dixit &c., Non occides. Quod si non moechaberis, occides autem: factus es transgressor legis. Sic lo-
quimini, & sic facite sicut per legem libertatis incipi-
entes iudicari. Iudicū enim sine misericordia illi, qui non
facit misericordiam. Superexultat autem misericordia
iudicium. Quid proderit fratres mei, si fidē dicat quis
se habere: opera autem non habeat? Nunquid poterit
fides saluare eum? Si autem frater aut soror nudi sint,
& indigeant uictu quotidiano, dicat autem aliquis ex
uobis, illis, Ite in pace, calefacimini & saturamini: non
dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori: quid
proderit?

Sub scabulo?
uel, iuxta sca-
bellum.
Nonne iudica-
tris uel nonne
iudicari ellis in
&c. uel nonne
delectum perso-
narum habetis?

Exhonoratis?
contempnui ha-
bitus.
Ex ipso &, pro-
nam.
Iudicū tribu-
nalia.

Blasphemant
bonum nomen?
male loquuntur
de bono nomi-
ne, seu de reli-
gione Christia-
na.

Redarguti &
redarguimini

Leuf. 19.4
Math. 5.1. d
Marc. 1.4.c
Roma. 13.8
Galat. 1.6

Lex totali in-
glenda.

Misericordia.

Fides sine ope-
ribus nō est si-
cias.

1.Jean. 3.c

Incipientes iu-
dicari iudicā-
di.

Superexultat
autē misericor-
dia iudicū? Id
est, gloriam mi-
sericordia ad-
uerteris iudicū.

Calefacimini &
calescit.

[In semetipsa]
per se & sola.

proderit. Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicet quis, Tu fidem habes, & ego opera habeo: ostende mihi fidem tuam sine operibus: & ego ostendam tibi ex operibus fidem meā. Tu credis, quod unus est Deus. Bene facis. & dæmones credunt & contremiscunt. Vis autē scire o homo inanis, quoniā fides sine operibus otiosa est? Abraham pater noster non ne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniā fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides cōsummata est? Et suppleta est scriptura dīcēs, Credidit Abraham Deo, et reputatū est illi ad iustitiā, & amicus Dei appellatus est. Videntis quoniā ex operibus iustificatur homo: & non ex fide tātum? Similiter & Rahab meretrix, non ne ex operibus iustificata est, suscipiens nuntios, & alia uia ejiciens? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est; ita & fides sine operibus moreua est.

Dæmones credunt Deum.

Abrahā opera per fidem.
Genes. 11. b

Genes. 11. b
Roma. 4.2
G. 12.3. a

Rahab opera per fidem.
Iosue 2. a

Otiosa i ineffi-
cōc.

Supplēta i im-
plizit.

Fratres mei, nolite in personarum acceptance, &c. videtur hoc clausula dici per antithesim cum fin præcedentis capit. Nam quum dixisset, ueram religionem consistere in misericordia & custodia innocentia: Nunc ostendit, non esse ueram religionem, si personam accipimus, si spretis pauperibus, potentes Mundi in pretio habebamus. V anitatem sui & nostri seculi redarguit Apostolus. Non pauci erant (quales & hodie sunt multi) qui fidem iactabant, & de Christi doctrina magnifica dicebant, nullam interim proxinorum rationē habentes, inō neglecta charitate, & spreta in pauperes beneficentia, diuites, & Mundi potentes (à quibus uel lucelli, uel glorie aliquid expectare licebat) magnificabant, & magnipendebant. Aduersus hos hypocritas, inō ueros palpones, differit noster Apostolus. Fratres mei. Auditorum benevolentia his uerbis sibi conciliat. Vox blanda & suauis est. Nolite habere fidem Domini nostri I E S V Christi: id est, non putetis uos habere fidem domini: id est, ueram religionem, & pietatem Christianam in personarum acceptance: hoc est, Nolite attendere & respicere personarum titulos & qualitates, nihil ad id, quod exercere debetis, spectantes: hoc est, Nolite respicere iuxta uestram existimationem carnalē, qua potius corporis, quam animi, do tes intuiuimi. Si Canonicatum, Curionatum, aut Præfecturam aliquam in Christi Ecclesia collaturus es, cōsidero: nō quia frater, aut cōsanguineus, aut diues, stemmatisq; clarus est: Sed quia studiofus, pius, & multis animi dotibus ornatus. Nō quid uelim fratribus, aut consanguinei titulu, modō ad sint uitutes, impedimentoē esse, ne fratri conferas: adiutabunt potius circūscitā ille, quā obsint. At si diuites in pretio habes, neglectis his, quibus res angusta domi est, quos tantopere Christus commendauit: persona accipis, & fidē Domini non habes. Fides enim, uera religio est: Religio docet charitatē & misericordiam: Ergo si fidem domini I E S V habetis (qui doctrina & exemplo uite, misericordiam commendauit) non oportet uitā istam agatis, qua fidem cōmendantes, charitatē & munificentian in pauperes interim negligitis. Dicū est, Domini nostri I E S V Christi gloria, iuxta Hebraim: id est, I E S V Christi gloria. Ut Hebr. 1. Sp̄lēdor gloria: id est, sp̄lēdor gloria, sc̄i sp̄lēdor glorioſus. Est certe I E S V Christus dominus & rex glorie, potens & glorioſus.

Personarū acce-
pūtus lugenda.

Christus glo-
riæ.

Etenim si introierit in conuentum uestrum uir aureum annullum habens, &c. Elegans *paradigma*, quo exponit et explicat, quid sit illa personarum acceptio, quam damnat. Primo loco receptionem personarum ponit. Secundo illam duriter profligat. Si quispiam introierit in conuentum uestrum, id est, in congregationem. Videatur Apostolus intelligere locum ubi publica exercentur officia, et Christiana quidem, ut publica Euangelij annuntiatio, aut quam pro tribunali sedent iudices, et huiusmodi, ubi publice sunt functiones. Habens aureum annulum: hoc est, aureo insignitus annulo, aut torque. In ueste candida: id est, splendida: hoc est, holosericatus est. Olim magnificum erat ac regale candidis amiciri. Ingenui homines, et qui multis animi dotibus prestantes erant, annulus, ueluti uirtutum, et rerum praeclararum insignibus, ornabantur. Vnde merita et honores in Republica iuxta solidam uirtutem et res bene gestas decernebantur, non autem secundum diuitias, fortunam, aut splendorum. Quid si hodie obseruatum uideremus, multò melius tum publicis tum priuatis rebus consultum foret. Introicerit autem pauper in folido habitu, id est, non purpura, sed uili ueste tectus: et intendatis in eum, qui induitus est ueste praeclara: id est, cum geniculatione purpuro et holosericato assurgatus, dicentes, Tu sede hic bene: id est, honoratiorem locum ipsis immorito deferatis: Pauperi autem, ueluti contemptu, dicatis, Tu sta hic, aut sede sub scabello pedum meorum. Nec ob aliud, huic nihil honoris defertis, nisi quod pauper est, et tenui ueste tectus. Hec indicant receptionis personarum modum et rationem. Audiamus nunc quam dure hos Palpones arguit Apostolus. Non ne, supple, dum hec facitis, iudicatis apud uosmetipos: id est, apud uos uicti estis, et facti estis iudices cogitationum iniquarum: id est, an non statim animus uester et conscientia uestra uos condemnat, et reclamat hoc factum uestrum, qui adulamini auro, purpure, diuitiis et holosericatis, non tribuentes honorem debitum uirtuti, et studiois uiris, qui fide, sinceritate, molestia, et ceteris animi dotibus commendantur: iudicatis solum secundum uestes, non autem uirtutes. Quid, rogo uos, uestes ad iustitiam faciendam, Rempublicam regendam, et ad alia uirtutum munia exercenda faciunt? Nihil certe. Absit ergo apud fidèles viros, siue in priuatis, siue in publicis negotijs, personarum acceptio.

Locus publice
functionis.

Candidis uelli-
ti regale era.
Annulus infi-
que uirtutis.
Honorum par-
tio iuxta me-
rica.

Pauperes in
mundo, sunt di-
miseri.

Afflictiones
gloriosae sunt
Christi & pau-
peribus.

Non ne Deus elegit pauperes in hoc Mundo, &c. Personarum acceptio dissuadere prosecutitur, argumento à persona pauperis et diuitis sumpto. Auditte fratres mei dilectissimi: Non ne Deus elegit pauperes: id est, non ne Deus amat pauperes: aut, non ne pauperes Deo grati sunt? Certam notam addit, qua facilius agnoscamus de quibus loquitur pauperibus. Pauperes in Mundo, id est, pauperes spiritu, seu spiritalis et humiles, quorum tenuis est fortuna, et quibus res angusta domi est, qui praet Christo Mundum, et omnia Mundi contemnunt, quibus crucifixus est Mundus, et ipsi Mundo. Sed hi pauperes, sunt diuites, non auro, aut argento, sed in fide, supple uiua, qua iustificati sunt, et filii Dei vocati: filii sunt Dei, ergo heredes regni, quod regnum Deus promisit, non otiosis, sed diligentibus: id est, ijs, a quibus fuerit dilectus: hoc est, creditibus in Deum, in nouitate uite ambulantibus, et perseverantibus. Vide quam nihil sit Deo acceptum, nisi adgit dilectione et charitas. His opponit Iacobus quod sequitur, Vos autem exhonoraatis pauperem: id est, contemptui habuistis, et ignominia affectis pauperem, quem Deus amat, uetusq; in lege, ne respectum et acceptio personae TUM haberemus, Leuit. 19. Nec consideres personam pauperis, nec honores uultum potenteris. Hos dum contemnitis, et Deum contemnitis. Nam anicorum communia sunt omnia. Deus et pauperes amici sunt; ergo necesse est iniurias communes esse. Saulo per-

sequenti

sequenti Ecclesiam, dixit Christus, se à Saulo persequutum. Rursus Matth. 25. Amen dico uobis, quandiu fecisti uni de his fratribus meis minimis, mihi fecisti.

Non'ne diuites per potentiam opprimunt uos: &c. Dixerat pauperes spiritu diuites esse in Christo. Nunc alios quosdam Mundi diuites cum certis no- Diuites mudi, tis, quibus cognosci poterunt, describit. Hi opprimunt uos per potentiam: id est, si in uos tyrannidem exercent. Opprimunt uos rapinis, usuris, militibus: & trahunt uos ad iudicia: hoc est, propter religionem uos accusant, aut propter debita ad tribunalia uos pertrahunt, abutuntur q̄ suo magistratu & potestate in uestrum malum.

Non'ne ipsi blasphemāt bonum nomen, &c. Non'ne ipsi tyranni diuites blasphemant: id est, criminantur & calumniantur uos & repugnantes Euangelicæ ueritati abominantur, & blasphemant bonum nomen: id est, religionem Christianam: Quod inuocatum est super uos: id est, de quo nomine, siue de qua religione Christiana uos appellationem traxistis, & nomen adepti estis, ut dicamini Christiani. Hac loquatio, Inuocatum est nomen tuum super nos, pro, Nomine tuo uocabimur, aut simili, frequens est in sacris iuxta idiotismum vulgarem Hebraeorum. Quemadmodum Ge- nefis 48. Jacob benedicens filiis Ioseph, inquit, Inuocetur super uos nomen meum: id est, nomine meo uocentur. Ut dicantur filii Israël, filii Abraham, filii Isaac. Item Isaiae 4. Apprehendent septem mulieres uirum unum in die illa, dicentes, Panem nostrum com- edemus, uel similitus nostris operiemur, tantummodo inuocetur nomen tuum super nos: hoc est, sit nobis a te appellatio, ut uxores tuae dicamur, & tu maritus noster. Ieremie 15. Inuocatum est nomen tuum super me domine Deus exercituum. hoc est, sum & uocor propheta Domini. 2. Reg. 6. Reduxit David arcam, super quam inuoca- tum est nomen Domini: id est, que uocata est nomine Domini. Sic Ieremi. 34. Domus, in qua inuocatum est nomen meum super eam: id est, que dedicata est nomini Domini. Cre- berrim & sunt istiusmodi loquitiones in Prophetis. Ita noster Apostolus dicit, Inuoca- tum est bonum nomen super uos: id est, Christiani à Christo, quem inuocatis, dicimini.

Si tamen legem perficitis regalem, &c. Occupatio est. Institutum suum quod non sit personarum acceptio, clarius explicat, argumento ab autoritate & gra- uitate precepti diuini, sumpto. Dicent aliqui, Quum adeo demittas diuites, non licebit nobis impendere illis honorem. Huic obiecto peruenusta antithesis satisfacit noster Apostolus. Si perficitis (ait) legem regalem, seu regiam: id est, preceptum de charitate, secundum scripturas, id est, iuxta legem & Prophetas, aut, sicut lex dicit, Diliges proximum tuum sicut te ipsum: bene facitis. Ac si diceret, Si etiam diuites honoratis, san- ctè facitis, modò id fiat iuxta regulam charitatis. Si autem accipitis personam: id est, respectum habebitis ad ea quæ non uenient attendenda, cum defrendus est honos, Ut quia diues es, holosericatus, aut huiusmodi, hunc reveremini, peccatum operamini: id est, peccatis. Nam redarguti: id est, accusati estis à lege prohibente I. euit. 19. & Deut. 1. acceptancem personarum. Et à lege iubente, Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Hæc particula sicut proportionem denotat. Diliges proximum tuum in officio, in digni- la, proprie- tate, in priuilegio suo, sicut te ipsum in gradu, dignitate & priuilegio. Redarguti à le- mit dignitas. Diligere sicut se ipsum qual- ever intelligitur Lex index est.

Inuocare no-
men super nos,
est uocari, &
nominari.

Honor quibus
defendens.

Lex regta. Quid vocat legem regalem seu regiam? Respondeo, Preceptum Charitatis. Charitas enim ueluti corona, adeoque omnium uirtutum regina est, omnium mandatorum est summa. Imò Paulus Roma. 13. Omnia precepta in Charitate summatis comprehendit, & in uno omnia completi ait. Christus mandatum de dilectione maximum & summum pronuntiat, utpote in quo & leges & Prophetæ omnes pendeant. Atque ut rex regnum suum comprehendit, ita & uirtutum uniuersitatem charitas complectitur, auget, perficit & consummat. Rursum si quiesceris, Quid est, regiam illam legem perficeret? Respondeo, Est ex fide per Charitatem operante, eam adimplere. hoc est, Deum & proximum diligere. At cum fides non tam externa curet, quin potius legem uiuam penitus, & usque ad spiritum legis penetret, Deum ut scopum in omnibus attendens: hoc habet, ut hac legem illam regiam impleamus. Sed si externa respexerimus per Charitatem non operantes, personam accipimus, & reos nos facit lex regia, ueluti transgresores poena dignos. A quibusdam uocatur lex regia lex Euangelica, quia à rege regnum, & domino dominantium data sit.

Charitas officia
complectitur.

Percite legē
quid sit.

Quicunque autem totam legem seruauerit, offendat autem in uno, &c. Locum hunc esse difficultem & obscurum, qui multos torst, ex mulierum commentariis didici. Sed ex contextu magis ac magis, Deo adiutorie clarescat. Preoccupat Apostolus. Dicebant quidam Iacobi auditores, Cum honoratiorem locum diuitibus præstimus, non ob id legem sumus transgresi: quia ista facientes pauperi nihil detraherimus, nihil illi incommodauimus, quod honoratore loco diuitem sedere fecerimus. Ad hec Iacobus, Imò transgressores legis facti estis. Nam qui offendit in uno, factus est omnium reus. Sed cum ob diuitias honoraueritis diuitem contemptu paupere, personam accepistis: facti estis ergo omnium rei. A connexis & natura legis argumentatur Apostolus. Quemadmodum in precepto Charitatis, si serueretur, omnia mandata seruantur: sic in eodem, si violatur, omnia resiguntur. Omnes leges sunt ueluti unum corpus, cuius caput est Charitas. Huius corporis membrorum quisquis uel minimum leserit, totum corpus lesse iure aduersabitur. Non dicit Apostolus, qui offendit in uno, omnia peccata fecit que in lege prohibentur: Sed ait, Factus est omnium reus: id est, transgressor non minus factus est, quam si ex uniuersitate illa peccatorum aliud quodpiam peccasset.

Transgressio-
nus alia alii
gradiores.
Comparatio
& equi-
paratio
penitentia
in transgresio-
ne legis.

Non quod omnes transgressiones legum similes sint. Sunt proculdubio aliae alijs graviores, ut diuise scelerum poena constitutæ docent. Sed hic obseruanda est comparatio, non autem equiparatio, ut ad hunc sensum dicamus, Qui in uno offendit, factus est omnium reus: id est, legislatorem & que offendit. Subducamus exemplum, quo intelligamus comparisonem sive equiparationem. Qui moechatur, transgressor est legis diuina: quemadmodum is qui manu trucidat, & aduersus reliquum legis præter moechiam commisit: Licet posterioris culpa sit grauior quam prioris, neuter tamen a peccato immuni est: Vtque transgressor legis est. Et id est, quod dicit in texu, Qui dixit: id est, qui præcepit, Non moechaberis, & dixit, Non occides. Hoc est, si occideris, & non fueris moechatus, transgressor legis es. Si fueris moechatus, & non occideris, simuliter transgressor diceris. Quare non est necesse, dicamus, quod qui manu trucidauit dicatur omnium reus, hoc est moechus, falsus testis, sicarius, & huiusmodi, sed uocatur transgressor: dicitur offendisse legislatorem, sicut qui in totam legem peccauit, licet posterioris culpa grauior sit, eodem nomine & titulo nuncupabitur: hoc est, transgressor uocabitur. At quoniam Bonum est ex integra causa, ait Dionysius, malum uero ex defectu unius: necesse est rebus nostris agendis adgit Charitas omnium operationum

Charitas, ope-
radionum lux
& uita est.

uita: quæ si absuerit, nihil conspicuum fieri potest. Quicunque seruauerit totam legem, seruabit autem si charitas adseruit,) ostendat autem in uno, hoc est, transgredietur unum mandatum, reliqua vero in speciem et secundum apparentiam seruauerit, factus est omnium reus: hoc est, transgressor legis est, et condemnabitur: neque ceterorum observatione ualida est, quia non adest Charitas, nullumque ut oportet, seruat mandatum. Rationem subiungit. Qui dixit, et c. Idem legislator est qui precepit, Non occides, et Non moechaberis. Quare si moecharis, et non occidis, transgressor es. Similiter si occidis, et non moecharis, transgressor diceris. Hunc locum multis aperit Beatus Augustinus ad D. Hierony. epistola 29.

Sic loquimini & sic facite, sicut per legem libertatis, &c. Animos nostros ad Charitatis opera excitat, et ad illius seruens studium hortatur, argumento à dignitate legis sumpto. Sic loquimini, et sic facite: id est, ita uerba uestra et opera componatis, sicut, id est, ueluti, incipientes iudicari, dictum est pro iudicandi, hoc est, ueluti iudicandi per legem libertatis, id est, per legem regiam, per legem Charitatis, et Evangelicam. Hoc uidetur dicere Apostolus, ipsa lex gratie iudicabit nos, si iuxta suum prescriptum non ambulaueritis. Moyses, inquit Christus Ioan. 5. uos accusat, non ego. Aliud hic locus ad id quod dicebat Christus Matth. 25. Esuiriui, et non dedistis nubi manducare, &c. Hec enim sunt merita legis libertatis Evangelicæ, secundum quæ iudicandi sumus. Diuine ergo gratie iustis operibus respondentis, simus inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem, sicut et Deus in Christo donauit nobis. Rogabis, Quid uocat Legem libertatis? Lex libertatis est lex Christi, Lex noua, lex gratie, et amoris, quæ maximè uochementer; commendat misericordiam. Matth. 9. Euntes (ait Dominus) disceite quid est misericordia uolo, et non sacrificium. Atque ut lex Mosaica, lex servitutis nuncupatur: ita lex Christi, lex libertatis. Roma. 8. Non enim accepisti spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepisti spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, pater. et Corinth. 3. Vbi spiritus Domini, ibi libertas. In hanc ergo libertatis legem intraspiciamus, non in cortice herereamus, ut id quod in lege est potissimum adprehendamus, nempe Charitatem, quam ubi consequuti fuerimus, et omnium uirtutum cumulum consequemur. Hæc lex gratie, quæ ceteris est perfectior, tanto ardentes ad illius obseruationem esse debent qui illam profitentur. Hebreo. 2. cap. abundantius oportet nos obseruare ea quæ audiuimus, ne forte perefluanus. Si enī qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, et omnis præuaricatio et inobedientia accepit iustam mercedis retributionem: quomodo effugiemus, si tantum negleximus salutem? Propterea à Christo dictum est, Cui plus datum est, plus requiretur ab eo. Hic locus per Enallagm, hoc est, immuuationem intelligi potest, Ut ueluti per legem libertatis iudicandi, in hunc sensum dicatur, Per legem liberi iudicandi: id est, Sic loquimini, et sic facite: hoc est, omnem uestram uitam sic componite, ut cum tempus iudicij appetierit et aduenierit, lex nihil iuris in uos habeat, sed à lege sitis liberi. quod fiet, si iuxta Charitatis prescriptum uitam hanc transegeritis.

Judicium enim sine misericordia illi qui non facit misericordiam. Hortatur ad mutuam beneficentiam, et deterret ab inhumanitate, argumento a pœnæ sumpto. Sacra est sententia. Non accepturus est misericordiam, qui non præstat misericordiam. Allusit ad id quod Christus Matth. 18. post narratam de seruo nequam parabolam, ait, Sic et pater meus coelestis faciet uobis, si non remisceritis unicuique fratri suo de cordibus uestris. Rursus Luce 6. cap. Remittite, et remittetur uobis.

Lex libertatis.

Merita legi
Evangelicæ iux-
ta quæ iudi-
cabimur.
Lex libertatis.

Lex seruitutis.

Iudicandi per
lege libertatis.Immisericors
misericordiam
non incepit.

Misericordia.
Ecclesiastica.

Quia enim mensura mensa fueritis, et adem remeictetur et uobis. Ergo qui non facit misericordiam, id est, qui est immisericors, erit illi iudicium, id est, damnatio sine misericordia, hoc est, sine uia spe uenire. Misericordiam intelligit elemosynam, hoc est, animi uirtutem, qua alienis malis indolefcimus, dum funem et miseriam, qua proximus torquetur, in uisceribus nostris sentimus. Nonnunquam etiam accipitur pro beneficio, quod ex hac commiseratione pauperibus exhibetur, quo necessitati alicuius subuenitur. Qui ergo uult Deum sibi misericordem, prebeat se erga proximum uel peccantem uel egentem, misericordem: ne si immisericors fuerit, puniatur grauius et acrius, quod maius a Deo sensit beneficium.

Misericordia
iusticie pre-
ficit.

Iustitia fuxta
uicem huma-
num.

Misericordia
pro misericor-
de.

Auctorita.
Iudicium.

Superexultat autem misericordia iudicium, videtur haec sententia per comparationem ab Apostolo dicta. Misericordia, id est, uirtus animi, qua indolefcimus alienis malis, et miseriam proximi leuamus, superexultat, id est, superer iudicium, id est, iustitiam. Misericordia et Charitas iustitiae prestat. Paradigma. Sint duo: Alter iustus iustitia iuxta morem humanam dicit: qui neminem ledat, fontes et maleficos uiuere non sinat, sed miseria et calamitate proximi nihil aut parum moueat, ut uel consilio uel auxilio adsit. Alter uero aliqua carnis infirmitate superatus, in peccatum aliquod cadat, sit tamen misericors et proximum uiuare paratus: is reuera priori praefendus est. Potest hic locus per exallagen, id est, immutationem explicari, ut intelligamus Apostolum misericordiam dixisse, et misericordem intellexisse, rem pro persona. Creberrimum est per auxesim, id est, augmentum, studiosum hominem et pacificum, ipsam uirtutem et pacem appellemus: ita hominem apprimere misericordem, uocemus dicamusque misericordiam. Deinde iudicium hoc loco, pro ipsa sententia, ipsi reo pronuntiata a iudice, dicitur. Sensus ergo erit, Misericordia, id est, misericors, superexultat iudicium, id est, eritque confidenti animo in iudicio. Quid enim metueret peccata, cum dominus promiserit misericordiam misericordi, Matth. 5. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Hanc sententiam, Superexultat autem, et cetera pro antithesim Apostolus proxime iudicium enim sine misericordia, et cetera opposuit. Elegans et peruenusta est haec antithesis, Inmisericors non consequitur misericordiam, et Misericors consequitur misericordiam. Huc pertinet quod dicitur prima Iohannis quarto, In hoc perfecta est Charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicij. Vbi ergo benevolentia, charitas, et misericordia superexultant et triumphant, illibet iudicium, ira et condemnatio non habent vires, sed torquent, confunduntur, et uitia iacent.

Vera & sola fi-
des est, quia ui-
uam dicimus.

Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat, &c. Constat, et prorsus euertit errorem eorum, qui in tantum fidei uocabulo gloriantur, libertatem Christianam, corticem et uelamentum suorum scelerum facientes, dum sibi et Mundo, non autem Christo (quem solo uero ias etante) uiuunt. Porei sunt et fueri: qui postquam loti fuerunt, rediunt in coeni uolutabrum, pedibus conculeantes sanguinem Iesu Christi, et rursus ipsum in semetipsis crucifigentes. Vana et inutilis est haec fides, in modo et ea quam historicam et Aristotelicam dicunt. Sola uera est fides, quam uiuam dicimus, et que ut ignis calorem, charitatem habet annexam. Haec fides ex Deo est, per spiritum sanctum in corde credentium excita. Haec uiua est, uita habet, hac iustificamur et pro iustis apud Deum habemur: illa uero mortua est, utpote que uitam, id est, charitatem non habet. Iste est scopus nostri Apostoli, ista est eius mens in Deum ardentissima, non esse uiuam fidem, in modo indignam nominem ne fit.

ne fidei, nisi ad sit charitas. Neq; eo tendit, quod doceat nos nostris operibus remissionem peccatorum a sequitos seu iustificatos esse, sed uanos et prorsus steriles esse, qui solo nomine fidei gloriuntur, nihil interim, quod ad charitatis partes et functionem attinet, operantes. Quo uebementius urgeat, oratione interrogatoria uitur. Quid proderit, Que utilitas fuerit, si quis dicat se habere fidem, opera autem non habeat? hoc est, si quis simulator, et sterilis fidei iactator fuerit: nunquid poterit fides, supple illa sterilis, et fidei nomine indigna saluare illum? quasi dicat, Non: imo magis futilario dignum ostendet. Quoniam Luc. 12. Seruus sciens uoluntatem domini sui, et non faciens, plagi uapulabit multis. Subiungit huius negotij eidem parabolam Iacobus, qua aperit, quam ridiculi et steriles sint, qui solo fidei uocabulo gloriuntur, non minus quam hi qui aliquos fame laborantes solo uerbo pascunt, dicentes, Vade, calefac, ede, bibe: interim nihil ministrant, quo fames proximi leuetur. Si autem frater aut soror nudi sint, et indigent uictu quotidiano: aliquis autem ex uobis dicat, supple blandis uerbis, illis pauperibus, te in pace, abite cum pace: dominus prouideat uobis uictum et amictum: calefacimini, id est, calefcite et saturamini: non dederitis autem eis, que necessaria sunt corpori: id est, dum haec effunditis uerba, nihil eorum que uita sustenande necessaria sunt, dederitis: Quid proderit? Que utilitas erit? Nulla certe. Sic et fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa: hoc est inane fidei uocabulum, inefficax est. Atque ut cadauer aut simulacrum, speciem quidem hominis, non autem uim et opera hominis habet, ita et fides sine charitate et operibus. Illic non est fides, ubi non sunt opera beneficentiae: si non suppeditauerimus necessaria egentibus, ipsum opus declarat infidelitatem nostram. Vana uerba nihil proderunt pauperi: non enim famelicum satiabunt stomachum, nudum corpus non amicent. Vnde Ecclesiastes, Non dicas amico tuo, uade et reuertere, et cras dabo tibi, cum statim posis dare. Proverb. 1. et 4. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit et non exaudietur. Huc pertinet quod scribitur 1. Ioan. 3. Si quis habuerit substantiam huius mundi, et uiderit fratrem suum egere, et clauerit uiscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus uerbo, neq; lingua, sed opere et ueritate.

Sed dicit quis, Tu fidem habes, et ego opera habeo. Ostende mihi fidem tuam sine operibus, &c. Non docet fidem separandam ab operibus, aut quod quis sic dicere debeat, quasi fidei operibus spoliet. Sed peruenusta profopoeia utilitur, qua introducit personam, sive magistrum quempiam fidei uiua preeditum ad confutandos hypocritas, et eosdem erroris conuincentdos, argumento sumpto à natura fidei, cuius genius est ut per charitatem operetur: sicut natura ignis est ut ardere et luceat. Et a connexis: impossibile enim est ut uera fides opera charitatis non proficerat. Sed dicit quis, quasi dicat, Si quis uera fide ornatus, uobiscum (qui uerbo tenus fidem iactatis) serio colloqueretur, intelligeretis quam uana sit uestra de fide iactantis. Conueniamus ita: Adsit preceptor uiua fide ornatus, qui ad hunc modum uos expositulet, Tu fidem habes. Quasi dicaret, Dicitis uos habere fidem: sed certissimum est fidem uiuam, uim et efficaciam habere ad coelestem regenerationem, ut Deo reconciliemur et ipsi placeamus. Ergo ubi uerba fides haec, necesse est fructus eius adesse. Sed nullo fructu, nullis ueffectis, ostenditis mihi uos habere fidem. Sunt igitur sola uerba, sola uox, et aeris repercussio, quam fidem uos habere iactatis. Ego opera beneficentiae, que uidetis, habeo. Sed uos ostendite mihi fidem sine operibus: hoc quum non possitis, conuincam uos non habere, ut cunque eam iactatis. Non

Fides sine operibus mortua est.

potestis certe. Quantum ad me attinet, ego ex operibus meis explicare uobis potero fidem meam. Bona opera sunt fructus & signa fidei, ceu hederu suspensa uinaria taberne, aut uini uendibilis signum. Deus nouit cor, & oculi ipsius fidem respiciunt. Ieronim⁹ 5. Homo uero quia intus & in eute non agnoscit hominem, per opera certior fit aliena fidei. 1. Petri 1. Satagit ut per bona opera certam uocatationem & electionem faciat. Rogabis, Cum haec, quam iactant fidem, non sit fides, quare Apostolus uocat illam fidem, dicens, Fides sine operibus mortua est. Respondeo, Appellat fidem per misericordiam, hoc est, per initiationem aliorum sic loquentium: non haec simpliciter dicit fidem, sed fidem mortuam.

Mimesis.

Tu credis quod unus est Deus. Bene facis: & daemones credunt, & contremiscunt. Adduco (ait ille uiua fidei preditus magister) uobis exemplum, quo conuincamini, fidem quam iactatis, hypocriticam, & non ueram fidem esse. Vos creditis quod unus est Deus, hoc est, cognitionem Dei habetis: hoc bonum est: sed quia hoc non sufficiat, manifestum est: Nam & daemones credunt, id est, Dei cognitionem habent, immo & contremiscunt, id est, timorem Dei habent, non filialem, sed servilem: non enim Deum ut patrem amant, neque eo fidunt. Rogo uos an illa demonibus cognitione sit uera fides? Non certe. Ergo nec nostra, quam plenus buccis, et titulo tenus, iactatis. Observa, Viua fides, & salutaris, duo in se complectitur, cognitionem Dei, & fiduciam, aut Amorem in Deum cognitionis. Amorem preceedit cognitionis, propterea dictus est intellectus, lucerna uoluntatis: Spiritus ipse intellectum illuminat ex uoluntatem excitat, inflamatq; ad opera.

Demones credunt.

Voluntatis lucerna est intellectus.

Spiritus uoluntate sum illuminat & uoluntatem excitat.

Inanis homo. Hypocrita & dolis vacui symbolum.

Fides otiosa.

Abrahæ pater credendum.

Bonitas operis externi est ab interno.

Vis autem scire o homo inanis, quoniam fides sine operibus otiosa est: Abraham pater noster, nonne ex operibus iustificatus est, &c. Exemplis scripturæ preceptor ille uiua fidei preditus constringit hypocritas, explicans & assertens ueram fidem, falsam uero cōfutans, hypocritam, & solo fidei vocabulo iactabundum, inanem hominem uocat, tracta metaphora à unario uafe uacuo, quod quā minus plenum est, hoc dūm uoluitur & quassatur magis crepitat, & sonum edit emuentioremita & hypocrite quā bonis operibus magis sunt uacui, & inaniores & uerboſiores sunt. Tantum abest diuis proficiant, ut ne sibi quidem sint frugi. At fidei uiua prediti, solidi sunt & constantes, proximos beneficentia & consilio iuvant. O homo inanis, id est, fidei uiua carens, uis scire quod fides sine operibus est otiosa, id est, inefficax. Ego duplixi paradigmate te edocebo. Priore ex Genes. 22. cap. de Abrahamo, posteriorie de Rabab. Animos piorum exemplo Abrahæ patris credentium excitat: ut, quum natura ita comparatum sit, ut filii parentes referant: discant omnes a patriarcha & credentium patre, ueram fidem, & ueros sepe filios Dei hac uiua fide profiteantur. Hoc exemplum adduxit Paulus Rom. 4. aduersus fiduciam operum. Noster Apostolus adducit ad commendationem operum pietatis & charitatis. Vide que in 4. cap. Pauli ad Rom. scripsimus in Conciliatione huius loci ad illum, Non ne Abraham pater iustificatus est ex operibus, id est, iustior factus, iuxta dictum Ioan. Qui iustus est, iustificetur adhuc. Aut non ne opera Abrahæ patris nostri indicant ipsum iustificatum esse, hoc est, pro iusto habitum esse apud Deum, offrendis Isaac filium suum super altare? Haec oblatione filij, fructus & opus erat fidei Abrahæ in promissa & mandata Dei. Haec fides non erat hypocritica, non ficta, uana & inanis, solo vocabulo fidei contenta. Eius energia, uis, & efficacia est in opere manifestata. Hoc opere & hac oblatione intellexit noster Apostolus fidem factis efficacem. Tota bonitas aut malitia operis externi est ab opere interno.

interno. Quo fit ut solum opus internum plerumq; tanti fiat, atque si uim suam in exter-
num opus exeruerit. Quid in oblatione Abrahe conspicuum est. Angelus enim Abra-
he libranti manum in puerum, acclamat, Ne mittas manum tuam in puerum: quia iam
cognoui quid tu timeas Deum, quia non percepisti filio tuo unico propter me. Cogno-
scere potes ex his opus Abrahe, signum & argumentum esse uiuæ & uerae fidei. Pater
erat Abraham, filius unicus Isaac, inseparandus, & senio confectus pater, spes prolis nul-
la, heres unicus, uxor sterilis: insurgunt sanguis & caro, et ne mactetur puer reclamant
uiscerat: & tanen preculit Abraham mandatis Dei obsequi, quam affectui paterno indul-
gere. O quia, & quam efficax fides, quam magno aduersiorum exercitu, nempe na-
ture, affectui paterno, orbitati, spesi senectutis resuscillande & sustentande, multisq; hu-
iustismodi restitit! Ex his colligimus Abrahām ex animo dilexisse Deum super omnia que
condita sunt. Vides quid fides cooperabatur operibus illius: id est, uides per opera Abra-
he quam efficax fuerit fides eius, & Abraham non solo fidei uocabulo gloriatum. Et
ex his operibus fides consummata est: id est, fides uiua Abrahe exeruit uim suam in ope-
ra, id est, otiosa non fuit, sed quod creditur, opere complevit. Opus ipsum ostendit fidem
Abrahe non fuisse hypocriticam & simulacrum, sed ueram, utpote que absoluta, perfecta,
& consummata fuerit, seu (ut ita dicam) in finem uenerit. Ita docent nos opus externum
non iustificare nos, sed uerae fidei uim & energiam induare. Ex operibus fides consum-
mata est: id est, ornatur, exprimitur, perficitur, & uera esse omnibus declaratur. Et sup-
pleta est, id est, impleta & probata est scriptura, dicens, Credidit Abraham: qui contra
spem, in spem credit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Hoc mysterium multis ape-
rit Paulus Rom. 4. Et amicus Dei appellatus est, non in Genesi, sed Iudith 8. cap. Abra-
ham per multas tribulationes probatus, amicus Dei factus est. Huc pertinet quod scribi-
tur 10.15. Vos amici mei estis, si feceritis que ego præcipio uobis: id est, si credideritis in
me, & uerbo meo. Luc. 8. cap. Mater mea & fratres mei hi sunt, qui uerbum Dei audi-
unt, & faciunt. Videtis quoniam ex operibus iustificatur homo: id est, manifestum est uo-
bus, hominem beneficentia, pietate, & operibus charitatis, iustum probari. Et non ex fi-
de tantum, hoc est, ex sola Dei cognitione non iustificatur homo, sed ex cognitione &
amore in Deum, hoc est, ex uiua fide, ut præmoniuimus. Ex his colligimus, quemadmodum
Deo præcipienti Abrahe immolationem filij, obedivit, & commendatus est, ita & nobis
etiam oscitantibus præcipitur, & præcipientem spiritum audiuimus. Ecce tunc misericordes,
Diliges proximum tuum, & huiusmodi in sacris scriptis legimus. Quod fit ut si misericor-
diam & beneficentiam in pauperes non impenderimus, ab exemplo, & fructu Abrahe
alieni erimus. Obserua, Cum dicitur, Abraham filium Isaac obtulit, loquutio est, ait D.
Leo, Dimidium facti qui benecepit habet. Et Qui in opere cœptō non cessat, facere aut
perficiere censetur. Nam quod ad uoluntatem Abrahe attinebat, obtulit filium suum, ni-
si intercepisset factum eius Angelus ē calo. Consequens est, ut qui ex animo siudent &
assentient uoluntati diuina, dicuntur facere aut perficiere uoluntatem Dei.

Fides operibus
consummata.
Scriptura sup-
pleta.

Abraham ami-
cus Dei uoca-
tus.

Iustificatio no-
stra.

Quod ceperit
ali fieri, pro ab
soluto habetur.

Rahab mere-
ritis.
Opera Rahab
offendit ipsius
fidem & uirtu-
tem.

Similiter & Rahab meretrix, nonne ex operibus iustificata, &c.
Posteriore exemplo ex Iosue cap. 2. petito pergit idem explicare, & persuadere Apo-
stolus, fidem scilicet nudam esse inutilē: fidem uero factis comprobata, summis laudibus
vehendam. Similiter & Rahab meretrix, nonne iustificata est ex operibus: id est, nonne
opera eius, quibus benignissime excepti nuntios Israëliticos, & alia uia eiecit, indicant
quādam fidem in Deum uerum habuerit, qua iustificata est? Hoc opus multis habet par-
tes. Primo opus eius in Israëlios, ostendit banc ex animo agnouisse Deum uerum,

ob se id Israëlitis & religione ipsorum iungit : atque secundum hanc fidem suam operatur. Nam cum capitis sui, suorumq; honorum periculo nuntios Israëlitarum hospitio sue scipit, defendit, docet uia pericula euadēdi, cum illis paciscitur, se illis non desfatur am pollicetur : haec si resciusset rex Jerichuntinus pacta inter exploratores, & ipsam Rahab, actum erat de uita eius. Sed omnibus his contemptis Rahab fide sequitur, & bene operatur. Hec opera indicant Rahab timuisse Deum, & uitam contempnisse propriā, ut proximori tueretur : se in periculum dedisse, ut proximos seruaret. Ista sunt ne uiuē fidei & animi in Deum fidentis argumentum, parentes, patriam, uitam denique propriam contemnere, ut Deum lucris faciat? Ex his, & Paulo ad Hebr. 11. Intelligimus fidem eorum commendandam esse, qui in religione sancta celebres fuerunt, atque hanc commendationem ex factis egregijs & insignibus nobilitasse. His appendit Iacobus elegantem sententiam pulcherrima similitudine ornatam, Sicut corpus sine spiritu mortuum est: id est, quemadmodum destitutum uita nullum uita officium exercet, non mouetur, nemini uile est: ita fides sine operibus mortua est: id est, si non exierit in opera: & uires exerit, inutilis & uana est, non mouetur, nihil peccati habet, nullam in proximum exercet beneficentiam. Obserua, Non intelligas necessarium esse fidem uitam semper uires suas exercere, quasi uero nunquam intermitti posit opus: sed loco & tempore deponit in opera, sive exteriora, ut beneficium in proximum, regimem rei familiaris, aut publice, & huusmodi: sive interiora solum, ut desideria, mentis in Deum elevationem, gaudium, pacem, & alia id genus, que spiritus ipse suggesterit.

Fides loco, &
tempore exercit
opera extensa.

C O N C I L I A T I O .

I A C O B U S uetans personarum acceptiōnem, aduersari uidetur Paulo Roman. 13. praeципient honorem exhibendum esse magistratibus, & ijs quibus debemus. Respondeo, Aliud est exhibere honorem, aliud adulari. Iacobus non uetat quin deferamus honorem parentibus, maioribus, & his, qui in dignitate constituti sunt, in quibus Dei dona relucere agnoscimus, propter que bonos exhibendus est: sed prohibet adulari, & personam accipere: hoc est, ne oculos nostros ex animo in exterrum hominis habitum defigamus, eumq; ex hoc solo externo, uel estimemus, uel contemnamus.

Stoicorum sen-
tentia.

Resipiscens re-
det & profund
peccato perdi-
ta bona.

C V M omnis doctrina Christiana doceat peccata alia alijs grauiora: quid hic Iacobus assertit, Qui offendit in uno factus est omnium reus? Respondeo, Non dicit Apostolus eum, qui irascitur, peragi reum, seu accusatum esse mœchiæ & omnium aliorum scelerum, iuxta Stoicorum sententiam, qui in suis disputationibus, admirabilia quedam & contra omnium opinionem placita ponunt, de connexione uirtutum, & paritate uirtuum: ut uidere apud Ciceronem in Paradoxis, quam inquit, Una uirtus est consentiens cum omniratione, & perpetua constantia. Paria item esse uitia. Sed docet apostolus, ut premonuimus, & si mandata omnia ex animo & fide compleuerit, peccauerit autem in uno, factus est omnium reus: nihil ad salutem proderunt obseruationes mandatorum præterite, mortua sunt opera, quia abest uita, id est, spiritus & charitas. Si tamen resipuerit, proderunt resurgentib;. Aut factus est omnium reus: id est, non minus peccauit, quam si omnium transgressor fuisse. Non quod grauius non peccaret si trium aut quatuor mandatorum transgressor esset, quam si unius: sed transgressor dicitur transgre- diens unum mandatum, sicut dicitur transgressor, uiginti mandatorum contemptor. Propterea adnotauimus in hoc loquendi genere obseruandam esse comparationem, non æquparationem.

D I C T I O .

MISERICORDIA dicta à Græcis Eleemosyna, est omnis illa beneficentia, qua extra publicam collationem proximorum necessitati succurritur. Sic enim Paulus Hebraica phraſi utitur. Qui miseretur in hilaritate. Quibus uerbis misericordiam, ac omnino effusam quandam bonitatem, ſtudiumq; bene merēdi significat. Item beneficium Dei in nos dicimus misericordiam.

M O E C H O R , id eſt adulteror, a quo moecha & moechia, adulterium.

Moechor,

plures] multi

offendit, labi-
tur,
circunducere]
moderari
Si autem ecce
cūm magnæ l
cum rante
minentur, Jagā
tur, uehantrur,ubi] quocunq;
exultat,] iactat
quarus] quan-
tulus, exiguis
uniuersitas]
mūdus, cumu-
lusrotam nativita-
tis] id est totā
corpus, quod
est uehūculū a-
nimæ.exterorum] ce-
torum (marina-
rum ferarum)
à natura huina-
na] ab inge-
nio humanos
inquietum] in
coſcibile
Ex ipso ore] ex
eodem
emanat] scate-
bta emittitdisciplinatus] scien-
tia predi-
tuszelus] uel emu-
latio

Lingua coercenda,

C A P . III .

Matth. 13, 2

Lingue uitioſe
deſcribitur.

NOlite plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam maius iudicium sumitis. In multis enim offendimus omnes. Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus est uir, potens etiam fræno circunducere totum corpus. Si autem equis fræna in ora mittimus: ad consentiendum nobis, omne corpus illorum circumferimus. Et ecce naues cūm magnæ fint, & à uentis ualidis minentur, circumferuntur à modico gubernaculo ubi impetus dirigentis uoluerit. Ita & lingua modicū quidem membrum est, & magna exultat. Ecce quātus ignis quam magnā fyluam incendit! Et lingua, ignis est, uniuersitas iniquitatis. Lingua cōſtituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflamat rotam nativitatis nostræ inflammata a gehena. Omnis enim natura bestiarum & uolucrum, & serpentum & cæterorum domantur, & domita sunt a natura humana; lingua autem nullus hominum domare potest, inquietum malum, plena ueneno mortifero. In ipsa bene dicimus Deum & patrem: & in ipsa maledicimus homines, qui ad imaginem & similitudinē Dei facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet fratres mei hæc ita fieri. Numquid fons de eodē foramine emanat dulcem, & amaram aquam? Numquid potest fratres mei, ficus iuvas facere; aut uitis ficus? Sic neq; falsa, dulcem potest facere aquam. Quis sapiens & disciplinatus inter uos? Ostendat ex bona cōuersatione operationē suam in mansuetudine sapientiae. Quod si zelum amarum habetis, & contentiones fint in cordibus uestris: nolite gloriari & mendaces esse aduersus ueritatem. non est enim ista sapientia desursum descendens à Patre luminū, sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio: ibi incōſtantia, & omne opus prauum. Quæ autem desursum est sapientia, pri-

Aemulationes
& contentiones
uitande.

mūm quidem pudica est; deinde pacifica, modesta, sua-
dibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructi-
bus bonis, iudicans sine simulatione, fructus autem iu-
stitiae, in pace seminatur, facientibus pacem.

Nolite plures magistri fieri, &c. videns Iacobus Apostolus in Iudeis ferè
omnes uelle docere magis, quam quæ docerent efficeret, & ad magistratum docendi
munus adspirare, et neminem uelle se auditorē prestatore, hoc uitium arguit in eis, deter-
rens ipsos iudicio Dei. Quales hodie (prò dolor) multi sunt, qui solū suā opiniones,
quas hauserūt de scriptura, docēt, incerti de verbo Dei, uolētes sensum literis instru-
re, & nō ex scripturis sensum petere. Vnde tot secte repululant, & heres pudēde, dū
suis sequuntur cogitationes. ad Timoth. i. Quidā aberrantes cōuersi sunt ad uanilo-
quii, uolētes esse legi doctores, nō intelligētes ne q̄s qua loquuntur, ueq; de quibus af-
firmant. Debet revera doctor & cōcionator certus esse, quod uerbū Dei & syncerū
Euāgeliū doceat, non autē sua sonnia, & ea quæ tum Euāgeliū, tum doctrine catho-
lice aduersantur. Petri 4. Si quis loquitur, tanquā sermones Dei: si quis ministrat,
tanquā ex uirtute quam administrat Deus. Hoc sanctissime faciet, & uere cōcionabitur,
si sanctae matri Ecclesie catholice (que sp̄itu Dei certò habet) adheserit. Ne q̄s
ergo temere sibi doctoris officiū accipiat, sed potius uocationē expectet. Hebr. 5. cap.
Nec quisq; sumit sibi honore, sed qui uocatur a Deo, quēadmodū Aaron. Nunc
idem admonet noster Apostolus, dices, Nolite plures fieri magistri, ne scilicet quisq;
presumat docere: ne dū male docet, seductus alios quoq; seducat, & in maius iudicium
incidat. August. lib. i. Retractationū, in prologo, ait, Magistros autē tunc plures fieri
existimo, cum diuersa atq; inter se aduersa sentiantur. Cum uero id ipsum dicūt, et uero di-
cūt, ab unius ueri magistri magisterio nō recedat. Offendit autē, nō cum illius multa
dicūt, sed quā addūt sua. Sic q̄ppe incidit ex multiloquo in falso loquii. Hac ille. Plures,
id est, promiscue, et citra delectū ac uocationē, nolite docēdi manus obire. Dicamus er-
go Apostolu nō doctrinā, sed doctrinā multitudinē, & docēdi abitionē prohibere.

Huc p̄tinet quæ dicebat magister noster Christus Matt. 23. Nolite uocari rabbi: Vnus
enim est magister uester: nec uocemini magistri, q̄a magister uester unus est Christus.

Scientes quoniam, &c. A docēdi Ambitione deterret, argumēto ab incōmodo
et pena sumpto. Qui gregis dominici curā suscipiūt, onus lōge difficultius, & fortas-
sis periculosis, quām coiūciāt, accipiūt, neq; qđ hoc Ecclesiaste & cōcionatoris no-
mine, regretur sanguis ouiu de maib⁹ eorū, nisi sancte et diligētē docuerint. Sciētes
q̄ maius iudicium sumitis, id est, grauius puniemini, si aliter quam oportet docueritis.

In multis, &c. Aperit quām periculosam cōditionē subeāt, qui manus docendi
obēnt, argumēto ab infirmitate et imbecillitate humana sumpto. Q̄a fit, ut dictū sit
ab Apostolo, In multis enim offendimus omnes: id est, proclīui sumus omnes ad peccā-
dum. Nemo non errat, peccat, labitur, & offendit. Omnis homo mēdax. Septies in die
cadit iustus. Proverb. 2. 4. Non est homo iustus in terra qui faciat bonū, & non peccet.

Cum ergo in ceteris lapsus sit turpis: in doctore, qui ceterorum lux esse debet, tur-
pissimus erit. Et quō est editiore loco & gradu cōstitutus, cō grauior & periculo-
sior est eius lapsus. Nam doctoru uita est omnibus conspicua. Quo fit ut corū uitia fa-
cile in alios manēt, magistrorū autoritate commendata. Facile plebs ait, doctor noster
hoc agit: licet ergo nobis quibus agendi reclam uiam aperis. Doctorem suorum faci-
torum uelamen habent, Mobile mutatur semper cum principe uulgaris.

Si quis

Docēdi manus
nō ambienta,
sed uocatione
obtundunt.

Non est uictus
intervenit sen-
sus, sed ab ipsi
peteadus.

Ecclesiastes cer-
tu sū de uerbo
quod docet.

Plures magi-
stros fieri quid-
sunt.

Non doctrinā,
sed doctrinā
multitudinē, phi-
lacter.

Qui syncerū
mō uilemē gra-
uius puniētur.

Imbecillitas
humana.
Omnes ad pec-
canū pro-
clīui.

Doctoris la-
pīis turpis-
mus.

Doctoris uita
duole in alios
maneat.

euadibilis, tra-
stabilis,
iudicans sine
nihil discernēs
& nihil simu-
lans.

Si quis in uerbo non offendit, hic perfectus est uir, potes etiam frano circunducere, &c. Exemplo lingue ad institutum suum apijissimo probat Apostolus quā multis offendimus omnes. Argumētaturq; à minore ad maius. Si quis non offendit, id est, non peccat uerbo: hoc est, Si quis potest coercere linguam, hic est, hoc est, uideri potest uir perfectus, potens etiam circunducere frāno totum corpus, id est, qui posset et reliqua sua membra moderari, et res suas omnes sancte compōnere. Ab oppoſito, non mereor si in multis offendimus omnes. Quia si lingua nostra minimo corporis offendimus, quantum igitur omnibus membris peccabimus: Quare cūtāta sit ad peccandum proclītus, atq; turpisimum sit doctori labi, non est ambien- dum aut affēctandum docendi munus.

Si autem equis, &c. Totius huius loci scopus est, lingua coercenda esse. Ma-
gna est linguae uis et energia, quam aptissimis similitudinibus declarat. Harū similitu-
dīnū sensus planus est, et cuius facile obuius. Explicabimus tamen aliqua ad institutū Lingua coercen-
Apostoli pīnētā. Quod frānū equo, et temo, sive gubernaculū, nauī est, hoc homini Lingua uis
lingua. Equi frānū gubernātur, naues rem et gubernaculis regūlūt iuxta sefforis et Lingua energiā.
nauē arbitriū. Atq; ut hec pusilla instrūmenta magnā mole circūagunt: ita lingua pu-
sillū membrū, ingentia projicit sive bona, sive mala. Lingua magna exultat, id est, la-
etāt, et res maximas adorna, aut magnifice se iactat. Pusilla quidē lingua est, sed tur-
gida et iactabunda, latē miscens exūtū, et ingentes excitans tumultus, totos populos
et regna inter se cōmīscēs, nisi cohibeatur frāno rationis, et dirigatur timore chari-
tatis. A uentis ualidis minētūr, dixit, id est, agitetur sive uchantur. Tertia cōparatio.
Ecce quantus ignis, &c. Ut ignis paruu[m] magna syluā incendit: ita lingua magna ex-
citat incommoda. Lingua ignis est, neq; absimilis specie et colore ignis, neq; aliter uo-
lubilis ac rotatilis quam est flamma, ideoq; et ignis dictur, quo scilicet nos atq; alios Lingua ignis
incendimus, seducimus, ad iracundia prouocamus, atq; perdimus. Lingua est uniuersi-
tas, id est, summa cōgregatio, et cōgeries, iniuitatis, id est, uitiorū omnium. Ut saū
illud syluā incēdiū ex una nauī est scintillula, ita pusillū quidē membrū lingua est, sed
ex ipsa est summa humani generis perniciēs. Lingua cōstituitur in membris nostris, id
est, in corpore nostro: que si uirulenta est, maculat, id est, corrumpit totū corpus, hoc
est, totum hominem, seu omnē nostrā uitę rationem, seu totam actionē et uitā homi-
nis. Et lingua inflamata, id est, afflata a gehenna, hoc est, ex igne gehēnē seu ex impio
spiritu inflamat, id est, comburit et consumit rotam natiuitatis nostrā, id est, totā uitā
nostrā reuolutionē, etiā cunabulis ad extreūmū usq;. Rotā natiuitatis iuxta Hebrais-
mū dicit, id est, totam uitam nostrā, principiū, medium et finem. Atq; ut rota incen-
sa comburitur circumquaq; sic uita nostra circumquaq; consumitur a lingua uirulenta
et impia. Rogabis, Vnde lingue tanta malitia et iniuitatis energia? Respōdet Apo-
stolus, Non a Deo autore et conditore lingue, qui linguam dentibus circundedit, pro
uallo, et labia admouit, ut circunspecte, considerate et attente loqueretur. Sed hanc
aceperit malitiā uim ab impio spiritu inflammatā animū ad malitiam paratum: cuius
lues per linguam, tanquam per organum, in maiorem prorumpit malitiam. Si ergo
equis frānū, et nauī temonem et clauū adhibemus, ut sefforis et nauē arbitrio re-
gantur: erit diligenter lingua coercenda fidē et charitatis perfecte repagulis.

Omnis enim natura bestiarum & uolucrum, &c. Perueniūt colla Lingua colla-
tione declarat quād difficile sit linguam coercere. Sunt inter bruta, feroçissima: sed bino difficulti-
nullum tam ferox quod non cicuretur, et mansuetat ab homine, cui deminiū atq; po-
ma.

testis tradita est à Deo, Genes. i. cap. Dominamini pīscibus maris & uolucribus cœli & uniuersis animantibꝫ que mouentur super terram. Mansuecunt tigrides, autore Plinio lib. s. cap. 17. Aquile & uolucres. Et ceterorum, id est, pīscium marinorum. Nam mansuecunt & belua marine, ut delphines autore Plinio. A natura humana, id est, ab homine. Nullus autem potest domare, id est, coercere, & obedientem reddere, linguam iniquam, que est malum inquietum, id est, incoercibile, incohibile. Atq; est plena ueneno mortifero, id est, letali. Ex his colligimus Apostoli docere linguam duplīci mali laborare, feritare incoercibile, & ueneno letali, id est, detractione, contumelij, seminario discordiarum. Ieremie 9. Sagitta uulnerans lingua corum.

Lingua dupli-
ci mali labo-
rari.

Malitia est in homines, &c. Exegesis expositioꝫ est illius quod dixit, lingua esse malū incoercibile, & letale uenenum: sed speciatim explicat, quod in genere ostendit. Obserua,

**Lingua index
est animi.** Quia lingua proximiō nobis, & magis cognita est, quam animus, ideo illi tribuimus malitiā, cum reuera malitia sit in animo: sed mali animi organum & index est. Vnde cūm uidemus linguam petulantem, & animum petulanten dicimus. Non sit hic men-

**Lingue uisu
dati in difi-
cationem.** tio ab Apostolo de his, qui nomen Domini blasphemant, quos notū est impios esse: sed de his, qui quū se Christianos iactabant, conuicjū interim & iniurijs proximos proscindebant. Videtur iste esse Apostoli sensus: Cūm Deus creaturas suas bonas, & in finem bonum crearet, ut illis uatur: quid decet Christianum kirum lingua abuti, que organum spiritus esse debet, dataq; sit ad Dei laudem, & proximi edificationem? Pervertit ergo Dei ordinem, quem ex ore eius promanat lau Dei, & proxima iniuria. Sunt igitur abiiciendi, qui se iactant Christianos benedictēs Deum, dum interim famam hominis (qui est imago Dei) proscindunt. Ex ipso, id est, eodem ore procedit benedictio & maledictio, id est, bonū & malum. Hos auersatur Dominus per Prophetam Psal. 49. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu uero odisti disciplinam, & proieciisti sermones meos retrorsum. Si uidebas furem curreb̄ us cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas. Sedens aduersus fratrem tuū loquebaris, &c. Huiusmodi sunt, quorū sermo ē spēlō seu spēlunca cordis sarcasmū, id est, iocum cum amaritudine habet. Non sunt ergo mala immiscenda bonis. Non potest ex eodem animo malum & bonum emanare. Aut bonum erit, aut malum, dicebat ille, Qui non est mecum, aduersum me est: & qui non colligit mecum, dispergit. Bonum est ex integra causa, malum uero ex defectu unius. Vides ne linguae uenenum, quo qui proximi famam lēdit seipsum occidit, teste Ioanne in priore canonica, Qui odit proximum, homicida est?

**Lingua coē-
pendia.** Non oportet fratres mei hæc ita fieri, &c. Vim & malum linguae declarauit: Nunc cōcludit coēpendiam esse, dicens, Non oportet haec ita fieri inter Christianos, ut quis uno ore benedicat & maledicat. Ostenditq; hoc pugnare cum rei natura, adduces duas parabolās. Nunquid, quasi dicat, non, sōns emanat, id est, suffundit de eodem foramine aquam dulcem & amarā? Nunquid potest sīcus facere, id est, producere uas, & uitis sīcus? Hoc reuera prodigiōsum esset. Simile uidetur, Quod falsus sōns suffundere non potest aquā dulcem. An non etiā cum natura pugnat eundem hominem ex eodem corde per eandem linguā, iniuriam & laudē, pietatem & impietatiē, mortem & uitā, ueritatem & mendaciū deponere? Sūmo ergo studio coēpendia est lingua. His parabolās non absimilia sunt, quae Christus Matth. 12. dicebat, Aut facite arborem bona, & fructū eius bonū: aut facite arborem malam, & fructū eius malum.

ſequit

si quidcm ex fructu arbor cognoscitur. Progenies uiperarum, quomodo potestis bona loqui, quum situs mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala. Rursus Luc. 6.

& Matth. 7. Nunquid colligunt de spinis uias, & de tribulis ficas?

Quis sapiens & disciplinatus inter uos? Ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapientiae, &c. Superius arguerat quosdam indole doctos, qui munus docendi & prædicandi ambiebant, ut per hoc sapientes uiderentur. Vnde inter eos multæ suboriente bantur contentiones, neq; doctori, neq; Christiana professioni respondentes. Quis sapiens & disciplinatus, id est, scientia preeditus inter uos? Ac si diceret, Cum tanta sit uobis docendi libido & ambitio, si quis est inter uos, qui uidetur sibi sapiens & scientia preeditus, unde sufficientem & idoneum se putauerit, ad munus docendi obcundum: is ostendat, id est, proferat operationem suam, id est, opera sua ex bona conuersatione: id est, ostendat conuersationem suam sanctam & bonam esse, operibus spiritualibus, in manu Mansuetus sapientiae.

Ac morum, non autem austерitate & ferocia. Hæc mansuetudo omnibus hominibus pulchra & conueniens est: in doctore autem pulcherrima, & aptissima, qua ut persuadeat, pellicit. Hac potissimum opus est, ubi affectus & desperabunda sunt conscientiae, ubi infirmitas peccati, ignorantia ac simplicitas. Qui ergo in puritate uitæ, in moribus purgatis & sapientia non rixosa, sed mansueta uiuit & uersatur: is recuera docendi prouinciam accipere potest, si mittatur. Quid si zelum amarum habet, & contentiones sint in cordibus uestris, hoc est, si morosi atque inuidi estis propter sapientiam & eruditio[n]em uestram, facto ostenditis uos neq; Christianos, neque diuina præditos esse sapientia, que contentiosa non est. Sapientia coelestis, quæ est cognitio Dei, & uia fides non prosuis opinionibus contendit, ueluti uos, sed pro gloria Dei. Nolite gloriari, quasi perfecti. Nolite mendaces esse aduersus ueritatem, quasi uobis uide amini consummati Christiani & doctores. Veritas enim Euangelica, que uobis aduersatur, damnabit uos impietatis & mendacijs. Docet enim neminem sapientem, qui non se agnoverit, & iuxta Charitatis præscriptum instituerit, ut se toti Dco & proximo dedit. Ut autem ostendat hos uanan habere sapientiam, & mendaces, ait, Non est enim ista, id est, uana sapientia, quam iactant, desursum descendens a patre lu[m]inonid est, non est coelestis & spiritalis. Hanc pater coelestis (a quo omne bonum) non insufflat, ab eo originem non dicit. Sed est terrena, id est, non sincere repurgata, sed animalis, id est, naturalis, quam homo excoigitat, que affectibus corrupta ex carne & sanguine nascitur. Sed diabolica seu damnonaca, id est, que a demone suggestur, & ortum habet. Vnde Paulus t. Timoth. 4. uocat doctrinas demoniorum. Hec eadem explicat per subiunctam sententiā: Vbi enim zelus, id est, emulatio, inuidia, & contentio, id est, rixa, & sectæ, ibi est inconstantia, id est, tumultus & seditio, in omni opus prauum: id est, quicquid operantur huiusmodi emuli & contentiosi, malum est, cum a radice mala, eorum prodeant opera. Est ergo uobis certissimum argumentum quod non estis sapientes, cum sitis contentiosi & emuli.

Quæ autem desursum est, &c. Hec est altera pars antithesis, ostendens sapientiam coelestem & eius partes. Quæ autem desursum est sapientia, id est, sapientia coelestis & spiritalis, Primum quidem est pudica, id est, casta, & nullus prauis affectibus inquinata. Deinde pacifica, id est, non suscitans rixas & sediciones. Modesta, id est, Pacifica,

Sapientia coelestis.

Animalis sapientia.

Sapientia coelestis.

Pudica.

Pacifica.

Suadibilia. non morosa humana. Suadibilia, id est, tractabilis, et cui facile persuadatur. Plena misericordia, que misericordia, que misericordia, que misericordia, que misericordia, nihil non faciens us
Plena misericordia, que misericordia, que misericordia, que misericordia, nihil non faciens us
Plena fructibus bonis. lapis et erratis respiscat. Plena fructibus bonis, id est, semper de omnibus bene meretur, de perabudis in spiritu reducet, lapsos relevat, errabudos ad uitam ueritatis reducet, indoctos docet, oculos excitat et extimulat. Iudicat sine simulatione, nihil simulat, est absque falso et hypocrita aut fraude, atque ne tantum quidem a ueritate abduci potest.

Beminandum est Seminandum est semper in Dei Ecclesia. Satores operari esse pacificos. Concludit Apostolus elegati sententia. Scio (ait Iacobus) semper in Ecclesia serendum esse, ut colligatur mens, et fructus ex semine. Quo sit, ut opus sit seminatoribus, ut iustitia promoveat in Dei Ecclesia. Non est opus emulsi et contentiosis magistris ueluti satoribus, sed pacificis, et qui paci studient. Fructus iustitiae, supple Euangelice seminatur in pace, id est, campo et agro pacifico, hoc est, in corde pacis et ueritatis amatore, a facientibus pacem, id est, a praceptoribus (qui sunt ueluti satores et seminatores in Ecclesia Dei) facientibus, id est, seminantibus pacem, id est, ueritatem Euangelicam, tum uero, tum opere. Ut lis ex lite, ita iustitia Euangelica ex pace. Si pacifici seminauerimus, iustitiam metemus. Omne enim quod hic agimus, semen est futura retributionis. Ipsa autem retributionis, fructus est operum presentium, auctore Paulo ad Galat. 6. Quia enim seminauerit homo, haec et metet: quoniam qui seminat in carne sua, de carne et metet corruptionem. Qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet uitam eternam.

C O N C I L I A T I O .

Q V I D H I C Iacobus sapientia celeste, id est, doctrina Dei uocat pacifica, quoniam totus mundus ad predicationem Euangelij tumultuetur bellis, rixis plenus, ut nunc uidemus? R E S P O N D E O, Christus iuxta Simeonis responsum, positus est in ruina regni resurrectione multorum in Israele. Fidelibus est resurrectione et uita; incredulis uero lapis offensionis et petra scandali. Pius doctrina Christi affert gratiam et pacem, remissionem peccatorum, conscientie securitatem: impis autem et obstinatis est occecatio, mensa eorum coram ipsis in laqueo, et in captione, et in scandalo. Dedit enim illis Deus spiritus cojunctionis, oculos ut non videant, aures ut non audiant usque in hodiernum die, Isaia 6. Regnum Christi semper paci studet: Regnum nero Satane semper interturbat regnum Christi, iniurijs, seditionibus, coniunctionibus, tumultibus. Christus semper colligit et edificat: Satane a sidere dispergit et destruit. Christus pacem affert, non pacem externam, immo gloriam aduersus mundum. Pacem autem internam et quietam conscientiam largitur. Est enim pater Deus et non disensionis: Satan semper bella parat. Quare pius perpetuum est bellum cum regno tenebrarum: et quotquot seditiones sunt, ad regnum Satane pertinent.

D E C T I O .

V N I V E R S I T A S iniquitatis, Graecis est nomine, id est, Mundus. Est autem aliquando mundus cumulus rerum simul repositarum, unde mundum muliebrem dicimus, cultum et ornatum.

C ET O R V M legunt, non ceterorum. Nam Graecis est mundus, id est, marinorum. Mansuecent enim et marinæ beluae, ut delphinus.

E M A N O penultima producta, quod est per partes minutissimas stilo. D I S C I P L I N A T V S, scientia predictus dicitur, quem neotericis scientiam dicitur. A N I M A L I S hic dicitur ab anima viventi, sic enim aliquando uocat affectum humanum, ut opponamus spiritui. Animalis dicitur affectibus et corruptiō obnoxius. Spiritus uero, qui sub imperio spiritus coegerit, ab affectibus ipsius et corporeis repurgatur.

Seminandum est semper in Dei Ecclesia. Satores operari esse pacificos.

Operationem uoluntatum fratrum.

Christus posse in ruinam et resurrectio nem mulorum. Christus uidelicet autem lapis et confessionis. Christus doctrina.

Seditiones ad regnum Satane pertinent.

Vniveritas iniquitatis.

Ceti, Marinæ beluae maritimum.

Emano, Disciplinarus.

Animalis.

S V A D I B I L I S pro tractabili & morigera ponitur, & cui facile persuadeatur. Sudibilia.
 Z E L V S more scripture nō significat iram, qualis est inter inimicos, sed eā que Zelus.
 ex ardenti amore proficiuntur, ueluti cum parētes ob aliquam offensam liberis succē-
 sent, non quod eis male uelint, sed eo ipso ostendunt se erga eos amantiori esse animo.
 Interdum zelus significat inuidiam, aliquando furorem. Zelum excitare apud Isaiam zelum excl-
 &c. cap. est inuidiam sumere. Hoc loco accipitur pro emulatione & inuidia. itate.

Affectibus non indulendum. C A P .   I I I .

Concupiscentia
ueluptuosa,
libidinibus,
cum fātigantur
quod animo
colibuntur.
Occidit &
inuidet.

habitat) uel ha-
bitauit, domi-
ciliū elegit.

Miseri estote]
affligimini,
nox Graeca &
tolerantia di-
ctur.

Alterutrum] uobis inuicem

Ibimus] eam*,
sic uerēda sunt
uerba sequen-
tia per futurū
imperativū.
quid erit in tra-
stio,] que in
crastino diei
forunis.
exterminabi-
tur] uanescit
Vt dicatis,]
quod dicere
debetur.

Vnde bella & lites, &c. Dixeram (ait Iacobus) iustitiam et pacem decere
Christianos. Sed inter uos neq; iustitie neq; paci est locus. Vestru studium in hoc to-
tum

V Nde bella & lites in uobis? Nonne ex cōcupiscē-
tis uestris que militat in mēbris uestris? Cōcupi-
scitis; & nō habetis. Occiditis & zelatis; & nō potestis
adipisci, litigatis, & belligeratis, non habetis, propterea
quod nō postulatis. Petitis et nō accipitis, eō quod ma-
lē petatis: ut in cōcupiscētis uestris insūmatis. Adulte-
ri, nescitis quod amicitia huius Mūdi, inimica est Dei?
Quicūq; ergo uoluerit amicus esse seculi huius; inimi-
cus Dei coſtituitur. An putatis quod inaniter scriptu-
ra dicit, Ad inuidiam concupiscit spiritus qui habitat in
uobis? Maiores autē dat gratiā. Propter quod dicit,
Deus superbis resistit; humilibus autē dat gratiā. Sub-
ditū ergo estote Deo: resistite autem diabolo & fugiet
à uobis. Appropiate Deo: & appropinquabit uobis,
Emūdate manus, peccatores; & purificate corda, dupli-
ces animo. Miseri estote, & lugete, & plorate. Risus ue-
ster in luctū conuertatur, & gaudiuī in moerorē. Humi-
liamini in conspectu Domini, & exaltabit uos. Nolite
detrahēre alterutrū fratres mei. Qui detrahit fratri, aut
qui iudicat fratre suum; detrahit legi, & iudicat legem.
Si autem iudicas legem: non es factor legis, sed iudex.
Vnus est enim legislator & iudex qui potest perdere
& liberare. Tu autē quis es qui iudicas proximū tuū? Rom. 14,2

Ecce nūc qui dicitis, Hodie aut crastino ibimus in illā
ciuitatē, & faciemus ibi quidē annum, & mercabimur,
& lucrū faciemus (qui ignoratis quid erit in crastino).
Quae est enim uita uestrarū Vapor est, ad modicum pa-
rens, & deinceps exterminabitur) pro eo ut dicas, Si
Dominus uoluerit, & si uixerimus, faciemus hoc aut
illud. Nunc autē exultatis in superbis uestris. Omnis
exultatio talis, maligna est. Scienti igitur bonum face-
re, & non facienti; peccatum est illi.

Bella.
Concupisca-
tiae.

Oratio.

Amicitia Mun-
di.

Genes. 6,1,2,3

Proverb. 1,4
v. Per. 1,1b
Subditū Deo,
Ephel. 4,5

Peccatores,

1. Petri 1, b
Detraction.

Rom. 14,2

Vita nostra us-
por.

tum est, ut avaritiae detis operam, & concupiscatis. Quo fit ut a nobis omnia prodeat mala, tanquam à radice avaritiae in nobis dominante. Vnde bella & lites, id est, sectae & cōtentiones in nobis, id est, inter nos: Non a Deo, qui malorum & scelerum autor non est, sed pacis, ne quis forte tam impudenti animo sit, qui rejeiciat culpam suam in Deum, ueluti in autorem sui criminis. Quem errorem abunde confutauimus supradicto, primo cap. Non' ne ex cōcupiscentiis uestris? Quasi dicat, Necesse est dicatis, disfudiorum uestrorum, uestrarumq; contentionum seminaria esse uestras cupiditates. Quae concupiscentiae militant, id est, uigent, seu pugnant contra spiritum, regnantes in membris uestris, id est, in nobis ipsiis. Hoc dictum est iuxta morem Hebraicum, sicut Paulus at Rom. 7. Inuenio legem in membris meis, id est, in me ipso.

Concupiscentiae primae libet in contentionis.

Coneupiscentiae primae libet in contentionis.

Concupiscentia exercitum expendit, ostendens cōcupiscentias in cotentiosis dominari. Concupiscentia, aliud enim concupiscit gloria, aliud lucro inhiat, hic studet regno, ille uoluptatem uenatur: Vultis sapientiores esse alij: Impense studetis commodis uestris, aliorum rebus uel neglegitis uel etiam afflitis. Et non habetis, id est, neq; assequimini quod tam uehementer appetitis, neq; sapientes estis, sed insipientes. Omnis enim falsa doctrina ex concupiscentia suboriri solet. Qui concupiscunt, nunquā recta monenti, aut simplici uerbo Dei cedere uolunt. Occiditis, & zelatis, id est, Cum tam uehementer appetita non estis assequiti, discruciamini, incensi avaritiae flammis, in cædes prorumpitis, & inuiditatis alij prudentioribus uobis. Et dum uobis placetis, uestrisq; admiratores estis, odio habetis reliquos. Quo fit ut cum non possitis adipisci, quia non imitamini charitatem (que 1. Corinth. 13. cap. non emulatur, non agit perperam, non inflatur, non est

Cupiditatum exercitus.

ambitiosa, non querit quo sua sunt, non iritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniuitate, congaudet autem ueritatis omnia sufficit, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet) Litigatis, & belligeratis: id est, pugnatis contra alios, alijs non uultis cedere, protruditis competitorem, inuiditatis assequito, dcessatis cum eo qui uidetur assequiturus. Tumultuatur ille cupiditatu exercitus in pectore: sed foris, lingua, manus, brachia, pedes, caput, ungues, & reliqua corporis membra cum proximo pugnant. Non habetis, propterea quod non postulatis, ut oportet supple, & docui superius pri mo capite. Videmini superbi & Dei contemptores, putantes uos uestro marte, litigio & tumultuazione assequituros quod à Deo petendum est.

Petitis, & non, &c. Occupatio est. Dicent fortasse, Lucro inhibamus. Et q; res

Viri boni est prospicere sibi & familiæ.

prospicere uxori & liberis: Respödet, Est utiq;. Sed uiri Christiani est malis artibus non uiri, sed Deo fidere (que precibus cotinus sollicitare debet) & rationibus honestis sibi & sue familie prospicere. Petitis, sed non hoc quod oportet, neq; quomodo oportet: ut in concupiscentiis uestris insumatis: id est, ut in usum impium impeditatis, explatur q; uoluptas uestra. Paup enim opes petit: has assequituri du est, sui oblitus magnificat ad eam extruit, uoluptati indulget, luxu dissilit, fastu turget. Alius doctrina postulat, qua potius superbit, nemini cedit, cōtentiosus fit. Rebus externis, & effectis ipsis, quo quis sit animo cognoscitur. Nolite ergo mirari, si nō assequanini petita. Nō enim postulatis ex fide secundū uerbū Dei, sed ad explenda uoluptatem, & affectu carnis ingurgitationē, ut opiniones, sectas, & concupiscentias uestras confirmetis, nihil pro gloria Dei, aut ueritate Euangeli faciētes. Christianus animus nihil iuxta suū affectū rogat, sed omnia Dei uoluntati & benevolentie committit, dicens, Fiat uoluntas tuā gloriā

Fonnis abutuntur qui sibi obtinuntur.

Efectis cognitum animus.

Uide omnia Dei benevolentie committit,

gloriam tribuens Deo, & seipsum abnegans, is iure orat secundum uerbum Domini, & exauditur. Ista est fiducia nostra, quam habemus apud Deum, 1. Ioan. 5. Quia quodcumque petierimus secundum uoluntatem eius, audit nos. Et scimus quia audit nos quicquid petierimus, scimus quod habemus petitiones, quas postulauimus ab eo. Benignissimus pater non tribuit nobis, quae iuxta affectus petimus, sed quae uel ipsum dare, uel nos accipere, decet. Petamus ergo in fide, iuxta Dei uoluntatem, non autem secundum nostros affectus, ne noxia pro salubribus petamus, sed in fide, ut quae nobis usui & necessaria sunt certo consequamur.

Adulteri, nescitis quod amicitia huius Mundi, inimica est Dei, &c. Allegoricè loquitur Apostolus explicans charitatem Dei erga ipsos concupiscentes, quos sibi fide uiua desponsat. Atq; ut Paulus auaros idololatrias uocat, ita laecobus deditos pecuniae & auaricie, adulteros. Vt enim uxor alieno viro iuncta, adulteria est: ita & anima Mundi (qui nihil cum Deo commune habet) adherens, adulteratur. O adulteri, id est, O qui à Christo duce & Imperatore uestro ad castra Mudi, & carnis defecisti, an neficiis quod amicitia huius Mundi, inimica est Dei? Hic locus non absimilis est ei Roma. 8. Nam prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, uita & pax, quoniam sapientia carnis inimica est Deo: Legi enim Dei non est subiecta, nec enim potest. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Conclusionem subiungit, Ergo qui uoluerit esse amicus seculi huius, constituitur inimicus Dei: qui non magis fort Christianum inire amicitiam cum Mondo, quam uir uxorem suam cum adultero hostie iungi. Iuxta morem Hebraicam uocat adulterium magnam perfidiam, & turpem à Deo despicionem. Adheremus ergo fide uiua Christo, & eius spouse Ecclesie, ne adulteros nos deprehendat, id est, ingratos & perfidos, adulterinos, & ueluti reprobatum numisma, in ignem coniiciendos.

An putatis, quod inaniter Scriptura dicat, Ad inuidiam concupisces spiritus, qui habitat in uobis? Docui uos, quam turpe sit, & damnatione dignum, si mens fidelis & sponsa Christi cum iniquo mammona, & Mondo rem habuerit. Quod manifestum est ex omnibus Scripturis, Deum zelotypum explicantibus, quas hic una sententia comprehendo, An putatis, quid Scriptura dicat inanitere? Ac si dicat, Si uerum est, ut falsum esse nequit, id, quod prodidit Scriptura, nempe quid spiritus, supple sanctus, quo signati es in die redēptionis, Et qui habitat, pro habitat in uobis, concupisces ad inuidiam, id est, aduersus odium cōcupisces, inuidet uos alteri, utputu mammona iungi. Ex 10. capit. Exodi desumptus uidetur hic locus, significans Deum zelotem & zelotypum, ut respondeat metaphoræ superiori de adulterio. Deus inuidet Mondo lucranti, & in sui amorem animas fideles pellicienti. In bonam partem sum hoc loco Iacobus inuidiam pro zelotypia, secundum quam Scriptura Deum uocat zelotem, non solum ut insinuat flagrantissimam Dei in nos amicitiam, ne pereamus: sed etiam ut exprimat inuidiam & ultiōrem diuinam, que ex hoc zelo sequitur. Necesse est ergo est omnino sponsum Christum præ omnibus diligamus: & omnia ei aduersa contemnamus. Intelligamus adhac Spiritum sanctorum in nobis habitantem exigere a nobis charitatem & misericordiam, non odium, rixas, aut contentiones, perpetuamque esse spiruum cum carne pugnam. Roma. 7. Galat. 5.

Maiorem autem dat gratiam. Occupatio est. Dicetis forsitan, Rem a nobis omnium difficultum exigis. Respondet Apostolus, Hanc quam a uobis requiro operam, nemo suis uirtibus praestare potest. Sed certo scio, Deum non suis defuturu. Propterea

Fiducia ad Deum.

Deus potenti-
bus dar. Quæ
danda cognoscit.

Animæ mundi
iuncta, est adul-
teria.
Adulteri.

Adulterium.

Ducus zelotes.

Zelotypia.

Ducus suis pre-
dicto effectu.

hoc unum uos rogo , ut Deo exiniū impendatis amorem , Qui dat maiorem gratiam , id est , uberrimam . Iuxta uires uestras fieri non potest , eam operam præstetis : sed in hoc ipsum largitur Deus uires , ut facile positis . Hoc adiutore neque Mundus , neque affectus eius , demoliri quoquā possunt , inīō ne in conspectum quidem prodire , tantum ahest auerant ab amore . Hanc sententiam , Maiorem autem dat gratiam : appendit proxime , qua dixit , Spiritus ad inuidiam concupiscit . Non absimilem addit in Exodo , cap . 20 . Faciens misericordiam in milia ijs , qui diligunt me : que appendit huic . Ego sum Deus zelotes . Dicit Apostolus , Nolite animos despodere , cūm auditis tantum exercitum aduersus uos . Spiritus sanctus , qui in uobis habitat , uires suppeditabit . Resistendo vincetis , ubi spiritus adiurit . 1. Ioan . 5 . Hec est uictoria , que vincit mundum , fides nostra . Et 1. Corinth . 15 . Deo gratias , qui dedit nobis uictoriam per dominum nostrum I E S U M Christum . In Christo est noster triumphus , non in solis nostris uiribus . Quare non adulteretur , sed semper Christo indiuulse adhæremus : qui uires suppeditabit aduersus omnes Mundi machinas , & insidias .

Propter quod dicit , Deus superbis resistit : humilibus autem dat gratiam . Argumento ab autoritate Sapientis , Proverb . 3 . quam iuxta sensum refert Apostolus , adulteros , seu legis diuinae contemptores perterret , & mansuetos consolatur . Propter quod , Quasi dicat , ut intelligatis , quanto zelo Deus suis prouideat , & Deus superbis aduersarios a sua cathedra pestilente deturbit , Scriptura supple dixit , Deus resistit superbis : id est , superbos imbelles reddit , abiicit , humiliat . Aut , ut Proverb . 3 . dicitur , Deus deludet illujores , humilibus autem , id est , mansuetis & spiritualibus dat gratiam .

Deus zelotus Subditi ergo estote Deo : resistite autem diabolo : & fugiet a uobis . Cum Deum tam propensam ad nos amandum agnoscamus , ut zelotypus a Scripturis dicitur , qui non fert animam fidelem neque mammonae , neque Mundo siue iungi , siue seruire : huic indiuulsi adhærete , atque ut sponsa viro obtemperat , ita & uos Deo obtemperate , & morigeros uos per omnia exhibete . Scio diabolum nihil non facturum , ut uos ab hoc amore retrahat , & sedere , atque amicitia uos sibi coniungat : sed adhaerentes Christo , resistite fide , & fiducia in Christum , diabolo . Qui ubi pimum senserit uos adhædere Christo , & eius sodalitium abomunari , statim uos metuet , & uelut transfuga a uobi fugiet .

Appropiatore Appropriate Deo : & appropinquabit uobis . Dixerat , Humilibus autem dat gratiam . Quo quis se humiliorem , & magis se abnegat , eō Deum proximiorem habet . Quare appropriate , id est , humilitate , uestrī abnegatione , & uisa fide accedite ad Deum : & Deus non solum appropinquabit nobis , sed in uobis habitabit . Quo enim magis Mundum & concupiscentias fugimus , hōc proprius accedimus ad Deum .

Emundate manus , peccatores : & purificate corda , duplices animo . Cum Deum uobiscum non habeatis , non est mihi alia nomenclatura , qua uos nuncupem , quam peccatores , & duplices animo , quales estis , & uos uestris operibus manifestatis . Mutate mores , mutabo & nomen , alijsq; titulus uos ornabo . Cum mihi res uobiscum sit , necesse est uos nuncupem : neque mihi nomen commodius est , quam ut uos peccatores uocem . Allusit hoc loco Iacobus ad id quod Isaie 1. cap . scriptum est , Cum multiplicaueritis orationem , non exaudiām . Manus enim uestræ sanguine plena sunt . Lauamini , mundi estote , austerte malum cogitationum uestrarum ab oculis meis . Quietescite agere peruerse , discite bene facere : querite iudicium , subuenite oppresso , iudicate pupillo , defendite uidiua , O peccatores , emundate manus , id est , cessate a malis operi-

bus & peccato : definite uitam polluere uitijis, bene agite, & nulta bona opera facite. Per manus intelligit symbolum omnium nostrarum actionum. Lauare ergo siue mun= dare manus, est ab omni genere mali abstinere: Et si que sunt malae operationes, fide ui= ua lauande sunt. Paulus 1. ad Timoth. 2. cap. iubet in oratione puras manus leuare, id est, mentem puram nullo scelere inquinatorem esse. Ad huc facit quod sequitur, Et purificate corda uestra, duplices animo. O duplices animo, id est, inconstantes, hypocrita, & qui utroque genu claudicatis: Vultus enim seruire duobus dominis, Deo scilicet & mammo= ne, quod Dominus auersatur dices, Nemo potest duobus dominis seruire. Purificate cor= da uestra, id est, uestrorum affectus. Hypocrita sunt, qui manus suas aut faciem solam lauant, non autem corda purificant. Propterea nos adhortor, & manus & corda mundare, ut magno Dei beneficio donati, sitis ipsius Christi, cuius sanguine lauabitur, si sincera fia= de ad eum accesseritis.

Miseri estote, & lugere, & plorate. Risiis uester in luctum con= uertatur, & gaudium in moerorem. Peccatores, & animo duplices ad poe= nitentiam hortatur, ut nunc lugeant, & tripudia cum Mundi gaudijs relinquat, ne ater num lugeant & affigantur: alludens ad id quod Dominus dicebat Luc. 6. Vae uebris di= uitibus, qui habetis consolationem uestram. Vae uebris, qui saturati estis: quia esurietis. Vae uebris, qui ridetis, nunc: quia lugebitis, & flebitis. Ita & noster Apostolus ait, Mi= seri estote, id est, affligamini, & penitentiam agite. Et lugere, & plorate, hoc est, luctum celebrate propter commissae peccata, quibus uitam perdidistis. Risiis uester in luctu con= uertatur, et gaudium in moerorem, ne rebus praesentibus capti, eterna amittatis. Multos enim rerum prosperitas fallit & seducit: atque qui praesentibus letisq; rebus haerent, amarum finem coequuntur. Nolim existimes, Apostolum Dei dannare honesta & mo= derata gaudia. Sed non uult Christianum profusum & petulantem esse in risu, & gau= dio. Hoc loco Apostolus non loquitur de miseria culpe, sed que pena & afflictio est: quam qui uolens suffert in carnis castigationem, bene operatur, cum Paulo dicente, Ca= stigo corpus meum, et in seruitutem redigo. Huc pertinet, quod sacer ille Bernardus de Christo dicebat, Misericordiae Domini multæ, sed & miserie Domini multæ. Ergo cum dicit Apostolus, Miseri estote: id est, corporales afflictiones & tribulationes pro glo= ria Christi libenter tolerate.

Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit uos. Sermonem suum ad omnes dirigit. Humiliamini, id est, abnegate uosmetipso, in conspectu Domini, omnem honorem Deo tribuite, nihil uebis adscribentes, sed omnia in Dei laudem refe= rentes. Et exaltabit uos. Iste est fructus uestra humilitatis. Matth. 23. Qui se exaltae= rit, humiliabitur: Et qui se humiliauerit, exaltabitur.

Nolite detrahere alterutrum fratres mei, &c. In uechit in detractionem presentissimum uenenum concordie. Superbia liuorem parit, liuor detractionem, que est laetitia proximi absentis, ex liuore & uindicta. Prima fronte preceptum profert Apostolus, Nolite detrahere alterutrum fratres mei. Proverb. 4. Remoue a te os prauum, & detrahentia labia sunt procul a te. Proverb. 24. Cum obrectatoribus ne com= miscearis. Psal. 10 o. Detrahentem secretè proximo suo, hunc persequebar. Causam ap= pendit, cur proximo non licet detrahere. Qui detrahit fratri, siue qui iudicat fratrem suum, supple, temere, & ex inuidia, qua fratri absentis fama ledit, detrahit legi, id est, peccat in legem, que prohibet ne detrahamus: Et iudicat legem, quam non approbat, sed damnat & uilipendit: cui tamen uelit, nolit, subditus est. Bis ergo peccat, qui fratri

Gaudendum et
Iudendum tem=
porale.
Exhortatio ad
penitentiam.

Misericordia du=plex.
Misericordia pro pena.

Humiliatio
fructus.
Detractione ue= nenum concor= dia.
Detractione.

Detrahens fra=tri bis peccat.

detrahit : semel in proximum, quem le dit : Deinde in legem, quæ hoc ueiat. D ista; est lex ut eam seruemus, non ut eam iudicemus. Huc pertinet, quod dicebat Christus, Nolite iudicare, & non iudicabimini : nolite condemnare, & non condemnabimini.

Si autem iudicas legem ; non es factor legis, sed iudex, &c. vult

Judicis de pxi Apostolus committamus Deo functionem iudicandi de proximo. Legi obediamus negle-
mo illi Deo, & ob-
mitendum.

Etis praus affectibus, & dominationem non ambiamus. Si iudicas, id est, damnas, & uile-
lipendias legem, non es factor legis, id est, non obseruas legem : sed iudex es, id est, iudi-
cem te facis illius, cui te subditum reddas necesse est. Arrogas tibi iudicis functionem, que

ad Deum (qui legis Dominus est) attinet, ipse enim est legislator & iudex, qui potest
perdere & liberare, id est, qui uita & necis solus potestatem habet. Prohibet ne quili-

bet è plebe iudicet, cum solius Dei sit iudicium, & eorum quibus id demandat. Ut intela-

ligas Iacobum, non interdicere iudicio magistratus, & his qui iudicis officio fungun-
tur, sed uerat temerarium illud iudicium, quod ex inuidia & malo affectu proficiscitur.

Judicium teme-
rarium fugien-
dum.

Tu autem quis es, qui iudicas proximum tuum ? Temerarium iu-
dicium reprehendit, & ab eo auertit. Si te ipsum agnoueris, nihil reuera autoritatis, aut
supercilij arrogabis, quo de fratre tuo iudices Roma. 14. Tu quis es, qui iudicas alie-
num seruum ? Suo domino stat, aut cadit. Et paulo post, Tu autem quid iudicas fratrem
tuum ? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. Itaque unusquisque nostrum pro se
rationem reddet Deo. Non ergo amplius inuidem iudicemus : sed hoc iudicate magis,
ne ponatis offendiculum fratri, uel scandalum. haec tenet Paulus. Ex his colligamus uere
Christianos proximorum errata non iudicare, sed ferre & emendare iuxta charitatis
regulam, & prescriptum.

Ecce nunc qui dicitis, Hodie aut crastino ibimus in illam ciuitatem, &c. Fastuosa, pomposa, & presumptuosa diuitium negotiatorumq; (quales
etiam hec etas fert) uerba reprimunt. Idq; facit per eleganter Mimesim, sive alienorum
morum imitationem, dum eorum siuiles, & uanos aduersus diuinam prouidentiam ser-
mones refert. Non prohibet hoc loco Iacobus negotiari, necq; de negotiationibus iustis
& necessariis hic agit. Sed ut Christus Luc. 12. reuocat ab anxio diuinarum studio, ar-
gumento à breuitate uita sumpto : ita noster Apostolus hos abducit à uanitate illa, quæ
toti addicti sunt rebus terrenis. Vnde in illis nullus Dei timor : quo sublato, omne malū
progerminat. Quid enim isti non audent lucri auiditate occidati ? Putant omnia sibi li-
cere, dummodo signū crucis negotiationi præposuerint, aut in rationariis nomine I E S V,
prescriberint, aut in trigesimo numero, honorificam Dei mentionem faciant, dicentes,
Deus habeat partem, aut huiusmodi: interim proximum foenore premunt, numero frau-
dant, adultera pecunia decipiunt, iurant, deierant, peierant. Hi solis uerbis Christiani ui-
deri uolunt, magnifica deo quandoq; pronuntiantes, intus autem subdoli, & hypo-
critae sunt, nihil aliud cogitantes, quam de lucrādi rationibus, negotiationibus, emporijs,
mercijs, & diuitijs, quibus coaceruādis per fas & nefas gravassantur. Ecce nunc qui di-
citis, Hodie aut crastino ibimus in illam ciuitatem. Verbi gratia, dicitur, ibimus Eduam,
& faciemus ibi quidcm annum, & mercabimur, & lucrum faciemus, posleā in donum
reuertemur. Ista sunt uerba uesta fastuosa, & auaritiae plena. Primo toti, lucro inhia-
tis, nulli addictos uos manifestatis, quam mammonæ. Secundò, quod solius prouidentie di-
uina est, & ad solum Deum spectat, uobis uendicatis : Nempe, cum nemo ne unum qua-
dem diem sibi polliceri posset, uos pollicemini uobis totos annos, temerarij estis præsum-
ptores, caueat uobis ne cum illo præsumptore Luc. 12. dicente, Anima mea, habebas multa
bona

bona posita in annos plurimos, requiesce, comedere, bibe, epulare: terribili responso frater
muui: Dixit autem illi Deus, Stulte, hac nocte animam tuam repetueris a te. Que autem
parasti, cuius erunt? Sic est, qui sibi thesaurizat, & non est in Deum dues. Sed hos ser-
mones & animos uestrorum inconditos sale conditatis, & omnia uoluntati diuinae conmuta-
tis. Pro eo ut dicatis, quasi dicat, illis uerbis absit fastus, & addite haec cum huiusmodi
loquentes, Si Dominus uoluerit. Si ita uisum gratumque fuerit Domino. Si uixerimus, &
ut uerum Dominus dederit, hoc faciemus. Ad hunc modum loquebatur Paulus ad Philip. 2.
Confido autem in Domino, quoniam & ipse ueniam ad uos cito. Ab hac uaniate illos
reueocat, argumento ab incertitudine & breuitate uitae humanae sumpto, quam per pa-
renthesim huic orationi asserte, explicat: Que est enim uita uestra? Quasi dicat, Cur
tam solliciti es sis de hac uita corporali, et ihs, que ad ipsam faciunt? Huic uni prospicit,
huic uni noctes & dies inquieti laboratis, & molimini. Nimurum uapor est ad modis
cum, id est, ad breue tempus apparen, & deinceps exterminabitur, id est, mox euane-
scet. Quid igitur de uita nostra promittere possumus, que in uniuersum nihil ualeat? que
fugit uelut umbra, & durat breuisimis quibusdam momentis, ut est in Proverbio, Ho-
mo bulla est. Sophocles eandem sententiam his uerbis expressus, Homo spiritus est, &
unbra tantum. Sed & Pindarus aliquid uanius de hominis uita inuenit & protulit, mi-
mirum: Vmbre somnum.

Nunc autem exultatis in superbis uestris, &c. Sententia est gene-
ralis aduersus omnem uanam gloriationem. Que sancta sunt (ait) negligius, exultus
in superbis uestris: id est, in diuitiis & negotiationibus uestris uanis gloriamini. Velim
uos ab huiusmodi exultatione, & gloria alienos esse. Quia omnis talis exultatio, id est,
gloriantur, est maligna, & que uobis durum paritura est exitium, & poenam non inter-
rituram.

Vita hominis
bulla et uapor.

Sophocles.
Pindarus.

Glorianulum
nō illi in rebus
uaniis.

S C I E N T I I igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. Haec senten-
tia negotio, & Apostoli instituto maximè est coueniens. Scopus Apostoli est, ueros, &
non hypocritas habeat Christianos. Cum hi, aduersus quos scribit, magnifica de Chri-
stianismo iacent, & se se Christianos plenis buccis dicant: factis exprimant, quod dicunt
& intelligunt. Quod si fecerit faciunt, impipi, & hypocrite sunt, non autem Christiani: de
quibus maiores poenas Deus sumet. Scienti, id est, qui talentum hoc habet a Domino,
quod sciat legem ueritatis, & Euangelicam, quid est bonum facere, peccatum est illi non
facienti bonum, quod ex lege didicit faciendum. Ex his colligamus, grauius peccare, qui
quod agendum est, ex sacra letctione didicrunt, & non faciunt, cum operandum est por-
tuos sequentes corruptissimos suos affectus, quam non nondum didicerunt, & sequuntur
suos affectus. Hac sententia uidetur alludere Apostolus ei, quā Christus Luc. 12. dicebat,
Seruus qui cognovit uoluntatem domini sui, & non se preparauit, & non fecit secundum
uoluntatem eius: uapulabit multis. Qui autem non cognovit, & fecit digna plagis: ua-
pulabit paucis. Omni autem, cui multum datum est, multum queretur ab eo: et cui com-
mendauerunt multum, plus petent ab eo. Scientes ergo bonum, reddamus talentum no-
bis creditum cum fœnore, non abscondamus in terra, ne sit otiosum, quoniam pecca-
tum est illi, dicit Apostolus. Que uerba emphasis habent, quasi dicat, hic peccato te-
netur, seu huic peccatum suum imputabitur proscelere maximo, & ob id maximum
quoque de ipso sumetur supplicium. Sunt enim huiusmodi deplorati homines, qui ui-
dunt, quid sit liquidum in causa, quid sit æquum & iustum, ipsi tenet contrarium
faciunt.

Sciens grauius
peccare,

Deplorati ho-
mines.

C O N C I L I A T I O .

S U P E R I O R E capite docuit mansuetudine utendum esse : in hoc uero, durum & asperum preceptorem se præbet, dicens, Adulteri, nescitis quod amicitia huius mundi, inimica est Dei ? Respondeo, Ut cuncti Apostoli aspera sit oratio, est tamen in animo eius mansuetudo. Quis Christo mansuetior, qui mansuetudinis est exemplum ? tamen ille contra Phariseos & hypocritas, severa uitius oratione, dicēs, Generatio prava & adultera. Item : Ve uobis Scribe & Pharisæi. Sic Moses mansuetissimus uir, duriter increpat Iudeos. Ad hunc etiam modum Ioannes Baptista fecit. Similiter & Stephanus: Qui interim charitate & mansuetudine non uacant, dum uulnus duriter attrectant, & curare conantur.

Petens accipit.

A P O S T O L V S dicens, Petitis & non accipitis : aduersatur dicto Christi Matth. 7. Omnis qui petit, accipit. Respondeo, Apostolus hoc loco contra quosdam murmuratores sermonem dirigit, causam subiungens, cur repulsam patientur, eis quod male petatis, ut in concupiscentiis uestris insumatis. Ac si diceret, Deus non exaudit clamores uestrorum: quia non oratis ex fide, sed contra uoluntatem Dei, in uestram uoluptatem. Impiorum preces non merentur dici preces, sed clamores, aduersus quos clamat Prophetæ Psal. 106. Et oratio eius fiat in peccatum. Orandum est Deus cum fiducia, & secundum uoluntatem eius, & exaudiens. Diebat Christus Marc. 11. Propterea dico uobis : Omnia que cuncti orantes petitis, credite quia accipietis, & euenerint uobis.

D I C T I O .

Adulterium.
Adulterii pro idolatria.

A D U L T E R I A T U M Latini dicunt uitiatum, & corruptum. Scriptura iuxta morem Hebraicum adulterij, & fornicationis nomine idolatriam, & cultum idolorum significat, Ezech. 13. & 16. Isa. 57. Vnde qui deficiunt a Deo ad casta demonis, adulteri uocantur & scortatores.

Homiciare.

E S T S C R I P T V R A E n̄us ut Humiliare uocet Abijere, deprimere, & in nihilum redigere. Quo modo & mulieris humiliatio ad libellum repudij pertinet. Deuteronom. 21. cap. Quare & Christiani in plerisque Scripturæ locis pauperes, afflitti, humiliati uocantur.

Manus pro
quolibet nego-
tio.

M A N V S iuxta morem Hebraicum & Scripturæ, pro qualibet functione, & negotio quibus uitiamur, uidelicet ad sustentandam uitiam nostram, accipitur. Ut Isaie 1. cap. Manus uestra sanguine plena sunt : id est, uestra omnia negotia & uestra functiones, & cum quibuscum rem & negotium habetis, hos deraudatis.

Detrahere.
Lesio.

D E T R A H E R E est Obtrecre & obloqui: hinc detractione, absensis famæ

Diuites oppressores exitium, pauperes felicitas manet.

C A P . V .

Diuites.
Pendentes
verbū non nu-
trit.

A Gite nunc diuites, plorate ululant in miserijs uestris, que aduenient uobis. Diuitiae uestre pustrefactæ sunt: & uestimenta uestra a tineis comesta sunt. Aurum, & argentum uestrum æruginauit: & ærugo eorum in testimonium uobis erit, & maducabit carnes uestræ sicut ignis. Thesaurizasti uobis iram in nouissimis diebus. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones uestræ, que fraudata est a uobis, clamat:

A tineis come-
sta facta sunt
neoli uel ti-
neis obnoxia
in miserijs uel
ob miserijs ue-
stras.

Æruginauit
ærugine uerna-
cum est.
Fraudestrata fraude
non est redi-
cta.

& cla

Forūm i qui
meliuerunt.

Epulati eis i
in delicijs ut-
zatis.

**In luxurijs ta-
scitatis.**

**In die occiso-
nis** iusti in die
maceratiois, hoc
est in die feio
in quo solerū ma-
teri uirum
in epulū.

Addixisti uel
confermatisti.

Temporaneū & serotinū
plaudū (epulū)
am (matutini-
nam) & seren-
nam (vespertini-
nam)

Iudiceturū i
alius in aliū.
Iudicemini jēō
demnemini.

Beaticamus i
beatos lucim⁹
Sub iudicio in
similitudine.

Tristatur affli-
gitur, q.d. in re-
bus afflictis o-
pem petere, in
professis grā-
tias agite Deo.
Alleluia bī jeri-
go.

Alterutrum i
alios abz.
Saluemini Is-
ani sūris.
Similis nobis
passibilis i si-
militate affectus
uel similibus
affectionibus ob-
noxius ut nos.

& clamor eorum, in aures Domini Sabaoth introiuit.

Epulati estis super terrā : & in luxurijs enutristis cor-
da uestra. In die occisionis addixistiſ & occidiſ iustū,

& nō restituit uobis. Patientes igitur estote fratres, usq;
ad aduentum Domini. Ecce, agricola expectat prelio-
sum fructum terræ: patiēter ferens donec accipiat tem-

poraneum & serotinum. Patientes igitur estote & uos,
& confirmate corda uestra: quoniam aduentus Domi-

ni appropinquauit. Nolite īgeminiscere fratres in al-
terutrum: ut non iudicemini. Ecce, iudex ante ianuam

assisit. Exemplum accipite fratres exitus malū laboris
& patientiæ, Prophetas: qui loquuti sunt in nomine

Domini. Ecce, beatificamus eos, qui sustinuerunt. Suſ-
ferentiam Ioh audistiſ, & finem Domini uidiſtis, quod

misericors Dominus est, & miserator. Ante omnia au-
tem fratres mei, Nolite furare neque per cœlum, necq;

per terram, neque per aliud quodcumq; furamentum.

Sit autem sermo ueſter, Eſt, eſt, Non, non: ut non sub

iudicio decidatis. Tristatur autem aliquis ueſtrū orct.

A equo animo? & psallat. Infirmitur quis in uobis? In-

ducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, ungen-
tes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei salua-

bit infirmum, & alleluiaabit eum Dominus: & si in pec-
catatis sit, remittentur ei. Confitemini ergo alterutrum

peccata uestra: & orate pro inuiçē ut saluemini. Muſ-
tum enim ualeat deprecatio iusti affidua. Elías homo

erat similis nobis passibilis: & oratione orauit ut non

plerueret super terram, & non pluuit annos tres, & mēses

sex. Et rursum orauit: & cœlum dedit pluviā, & ter-
ra dedit fructum suum. Fratres mei, si quis ex uobis

errauerit à ueritate, & conuerterit quis eum: scire de-
bet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab erro-

re uiae suæ, saluabit animā eius à morte, & operiet mul-
titudinem peccatorum.

Agite nunc diuites, plorate, &c. Propheticō sermone insectatur acerbissi-
me eos, qui neglecta religione Christiana, toti, lucro & questui inhiant, nihil nō facien-
tes pro congeredis & coaceruandis diuitijs. Minatur illis iudicium Dei, ipsi. mq; damnationem sempiternam. Primo loco arguit eorum temeritatem, qua se purant securi delicijs,
& uoluptribus incumbere posse. Agite nunc diuites, quasi dicat, Experciscunt di-
uites uestris immersi diuitijs & uoluptribus, securi ludos & choreas exercētes. Exitium
horrendum paulo attentius considerate, in quod præcipites ruetis, si scholam istam non
reliq

Expedemus
aduentū Christi.
Patientia.

Jurare.

Math. 5, t

Infirmus.

Oratio.

Oleum.

Confessio.

Oratio.

Elias.

3. Reg. 17. a. b.

Luc. 4, d

Peccatorē redu-

cere in uitam

Matth. 18, b

Aoati temeri-
tas.

reliqueritis, ex corruptos mores non exueritis. Porro his relictis potius plorate, ululantes in miserijs uestris, que adueniet uobis: hoc est, plangite, et grauissimo fletu compungamini propter immunitus iudicium Dei. Superueniet enim ira Dei super uos, tam foedis uoluptatibus propter diuitias uestras immersos, et iudicabit uos Dominus.

Diuitiae uestrae putrefactae sunt, &c. Cum nulla sit nocentior pestis, quam philargyria, id est, auaritia, et Pleonexia, id est, plus habendi, acquirendiq; cupiditas immodica, quibus diuites laborant, et impietatem crudelitatemq; in pauperes exercent, in hac uita maxime inuechitur. O quales glorias uestras! In diuitiis et purpura gloriabamini: Diuitiae uestrae, id est, abundantia illa, cuiusmodi sunt frumentum, uinum et annona qua in horreum et penum congregatis, gloriantes et exultantes in illis, ubi nunc sunt? Illis subuenientum erat pauperibus: iuuandi erant inopes, et ab inopia leuandi. En putrefactae et corruptae sunt. Maluistis reposita putrefieri, quam seruire necessitat agen- tium. Et uestimenta uestra, id est, panni, lane, et superficiue uestes, etiam holosericate, comepta sunt a tineis, id est, pascunt tineas, roduntur a blattis et uermibus: quibus potius algentes et nudos pauperes uestrae, et induere debebatis, quam recidita tineis, et blattis perdere. Reuera deplorati homines eis, cum non contenti situs perpetuo condendi, defodiendi et coaceruandi studio: sed neque acquisitis utimini, neque in usum aliis con- ceditis. Atq; quod abominabile est, maualtis uestra situ et squallore perire, quam pau- peribus et indigentibus largiri. Vnde quod Proverbio celebratum est, in uos appositissi- me quadrat, Auaro tam deest quod habet, quam quod non habet.

Aurum et argentum uestrum aeruginis nauit, &c. Exaggeratio est tam ardentis auaritia: argumento a danno diuitiarum, et cruciatu animi seu conscientiae di- uitiae auarii, sumpto. Aurum et argentum, quibus abundastis, et non iuuistis pauperes, Aeruginare, aeruginauit, id est, scoria et aerugine uiciatum est, potius quam quod egenitibus dederitis. Exaggerat nunc lacibus uitium tam auidae auaritiae, quam tineas et aeruginem contra eos ad testificandum, et torturam exercendam adducit. Aerugo eorum, quibus abundas, et indigenibus non subuenitus, erit uobis in testimonium: id est, erit testis contra uos, quam inimicicordes et aridi fueritis in pauperes. Et manducabitis carnes uestrae.

Qui diuitiis dediti sunt, aculeos in conscientia habent: mille curis et anxietibus, die ac nocte panguntur, macerantur, encantur. Eleganter his subiungit similitudinem, Si- cut ignis. Aerugo illa, hoc est, curae in ipsa conscientia, sunt uelut ignis et flamma edax, que consumet uos: conscientia remordens occidet uos. Putauerim auaros bis miserios esse, quorum animi flammis perpetuis astuant, et ardent. Quid enim hic aliud a diuitiis con- sequentur auarii, prater anxietates, et conscientiarum remoribus harum calamitatum nullus aliquando finis: Nempe post miseram hanc, et infelicem uitam, perpetuos sentient ignes.

Thefaurizastis uobis iram in nouissimis diebus. Videatur Aposto- lus et ironice, et per antiphrasim loqui. Morti et sepulchro proximi congregastiis uo- bis pecuniarum acerius, magnam in scrinium reposuistiis pecuniam, adeo ut supersint uo- bus tum auri, argenti, frumenti, et bonorum omnium ingentes acerui. Sed quales acce- uos. Certè carbones ardentes super capita uestra congregastiis, et iram Dei recondidistiis in uos ipsos, ad perpetuos cruciatus tolerandos. Roma. 2. Secundum autem duritiam tuam, omnipotens cor, thefaurizas tibi iram in die irae, et reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet uni: cuique secundum opera eius. Huc pertinet, quod scribitur Iudicij 10. Dominus omnipotens vindicabit in eis: in die iudicij uisibiliter illos. Dabit ignem, et uermes, et carnes

Auari thefau-
rizzati tibi car-
bona flammos.

carnes eorum ut urantur & sentiant in sempiternum.

Eccē merces operariorū, &c. Inuehitur in auaros, & in eos qui debitam mercedem, aut fraudant sive non iuste numerant, aut negant, aut differunt. Locus hic defūctus ex Deuter. 24. Non negabis mercedem indigenis, & pauperis frātris tui, sive aduenie qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas es: sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante Solis occasum: quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum. Cūm dicit hoc, peccati detentæ mercedis debitæ clamare ad Dominum, ostēdit id esse numerādum inter grauissima illa peccata, quæ semper in conspectu Dei sunt, & uindictam flagitant. Licet omniū peccatorum ultor sit Deus, & ob id in conspectu dicantur esse, quia nihil inuitum remanebit: sunt tamen iuxta doctorum sententiam quatuor peccata clamantia in eccliam prouindicta, que hoc disticho comprehenduntur, Clamitat in eccliam, uox sanguinis, & Sodomorum, Vox oppressorum, merces detenta laborum. Facilis est contextus, Auaros, & mercedis fraudatores perterret, Cūm dicit Dominum Sabaoth, id est, exercituum, exauditurum fraudatos pauperes sua mercede: ne putarent pauperes meſſores (quibus debetur merces) auxilio & adiutoriē destitutoſ. Adiutorem habent Deum cum ſuo exercitu omnium Angelorum, quibus ut Dominus preest. In Scripturis non raro Deus appellatur, Dominus Sabaoth, id est, exercituum: quia forti brachio ſuo conſregit regnum Satanae, potensq; nos tueri in omnibus aduersariis, & conterere aduersarias potestates. Oportet ergo nos eſſe Dei milites, & perpetuū uiuere in caſtris eius per charitatem. Eſt certe (ait 1ob 7.) cap. uita hominiſ ſuper terram militia. Et clamor eorum, ſubaudi qui meſſuerunt, quibus merces debetur, & diſſertur aut negatur, introiuit in aures Domini.

Epulati eſtis ſuper terram: & in luxurijs enutrīſtis corda ueſtra. Luxum & intemperiam diuitium reprehendit. Non ſolum mercedem debitam cum iniuria proximi detinetis, ſed etiam que male acquisiuſtis in nefandoſ uſu collocati, carniſ deſideria facientes. Nam epulati eſtis ſuper terram: id eſt, nihil eorum que faciunt ad cupidiam & taſtum delectationem obmittit. Et enutrīſtis corda ueſtra in luxurijs: id eſt, quicquid ad laſciuia facit, domi habetis. Quid rogo, uos domi non auditur, non petulans & diſſolutum, non hodie ſolum, ſed & quotidie? loci, ſatiles, riſus, gaudia, & diſſolutiſimæ cantiones, eriguntur uobiſ palatia, ſed rapina & ruina pauperum. Laute & uolupte uiuitis: At ſudor & labor alienus uos alit. Epulamini: at inedia perit pauper, cuius fames uos ſaginat: ad focum otioſi calcſcitis uanaii iactantes: at pauperes algent, & mercenarij querulantur. **Atque, ut paucis abſolum,** plus uero luxui, pedibus conculeatis, prodigiis, decoquitiis, & perditis cuticula uestrā curantes, quam ad iuſtan neceſſitatem utantur aliij. Non defunt qui huic claſſule appendunt ſequentem orationem, Ut in die occiſionis: ac ſi diceret Apostolus, Deliciati eſtis uelut in die mactationis ſeu uictimæ. alludens ad morem illum gentiliū, qui fit, quando ſaginata animalia mactantur, tum epulantur & conuiua agunt homines. Videtur in hunc ſenſum dicere Apostolus, Ut animalia ſaginantur ad mactationem, ſeu ubi prium ſaginata ſunt, protinus rapiuntur in lanienam, & mactantur: ita uos ſaginatis ſuſtra ipsorum corpora ad mortem, in lanienam illam infernalem mactandi & perpetuo torquendi. Huc perinet quod hystoria Euangeliæ ea Luce 16. de purpурato diuite epulone habet: Qui, non quia diuitijs abundauit, condenatus eſt, ſed quia in hiſtotus erat, & adheſit ſpreto Domino Deo, & negle-

Mercedis fraudatores.

Merces reddenda ante ſolis oculatum.

Merces detentæ clamat ad Dominum.
Peccati in conspectu Dei.
Pregatio in cor.
Tum clamantia pro uindicta.

Deuocurū diuſus
Dominus Sa-
baoth.

Cutem curare
non licet.
Laſciuorū mo-
res.

eo paupere Lazaro. Quare Spiritus sanctus per Prophetam Psal. 61. Hortatur, Dimitia si affluant uobis, nolite cor apponere. Observandum interim, Iacobum post epulas appendisse, Et in luxurij enutrisiis corda uestra. Solet enim gula et ciborum ingurgitatio luxuriam et carnis libidinem producere, autore Hieronymo, Venter estuans uino (ait) citò spumat in libidinem. Vide que in hunc locum Iudea Apostoli, Hi sunt in epulis suis conuiuentes, &c. scripsimus.

In die occisionis addixisti, & occidisti iustum, & non restituit uobis. Sunt qui locum hunc interpretantur de CHRISTO, quem patres horum epulonum, in quos inuehitur Apostolus, occiderunt. Ut tantum scelus illis obuiciens, & in memoriam reducens IESU CHRISTI (qui uelut ouis non resistens ad mactationem ductus est) mortem, ad poenitentiam reducantur: aut si qui adhuc Iudaismum profiterentur, ad fidem Dominicam, & religionem Christianam conuerterentur. Pia & sancta est horum interpretatio. Tyrannidem & horum uiolentiam in pauperes taxat, nomine iusti intelligens pauperes iustos, & afflictos. Addixisti in die occisionis: id est, condemnasti & occidisti iustum, ac si diceret, Contempsti pauperes, quibus non succurristi, atque ita negando necessaria, interemisti, quod inedia contabuerint. Aut condemnasti & occidisti iustum IESVM in suis membris, dum ferentes sententiam condemnasti pauperes, uel quod uestris corruptis moribus contrariis essent: Vel quod corriperent impietatem in uobis, loquentes de uesta insolentia, libidine & tyrannie: Vel quod pro libitu, uobis obsecqui noluerunt. Et non restituit uobis. Iustus Dominus non restituit uobis iniuriam in pios agentibus, sed maior uos manet pena, expectatio eius erit in maiorem aduersus uos ultionem, qui longanimitate & patientia eius abutimini. Porro cum pijs à uobis afflicti, & in cruce traditi neminem habent qui causam ipsorum ageret, neque illi esset resistendi facultas, facile à uobis iuxta uestris carnis afflictus subuersi sunt. Non restiterunt uobis, sequuti pastorem suum IESUM CHRISTVM, quem cum uos in die occisionis, id est, In die Paraseues ad victimam duceretis, aut parentes uestris ducerent, liberè & voluntarie iuit ad mortem: non aperuit os suum: non que fuit ultionem. Christianorum enim non est iudicio contendere, ulisci, aut convicia regevere, sed ferre patienter iniuriam. Siue de CHRISTO, siue de membris eius, siue de utrisque locum hunc satis obscurum, intellexeris, nihil moror.

Longanimitas
Dei maiorem
evidenter ad-
ducere peccatum.

Dies occi-
sionis.

Patientes igitur estote fratres, usque ad aduentum Domini. Afflitis patientiam suadet, dicens, Qui à diuinis premuntur, cum tolerantia durant usque ad aduentum Domini: id est, sepe totos Domino dedant, & sua omnia committant, quoad Dominus uenerit afflictos liberatus, & impios puniturus. At quoniama carni molestum erit, quod ultionem differat Dominus, abhortandi sunt afflicti ad tolerantiam, ne pressuris, & molestia uincantur. Quid facit Paulus ad Hebreos 10. ex Propheta Abakuc 2. cap. Patientia uobis necessaria, est ut uoluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. Adhuc enim modicum aliquantulumq; qui uenturus est ueniet, & non tardabit.

Ecce agricola expectat pretiosum fructum terrae, patienter ferens donec accipiat temporaneum, & serotinum. Parabolam ab agricultura petram adducens, exhortationem necit a fructu, & premijs. Vt cunque non om

non omnia succedant pro animi uoto & sententia, dum affligimur, confirmemus, & non desponeamus animos. Imitemini agricolam, qui exquo animo dum seminat, fert labores, sustinens expectat fructum, qui proueniet tempore suo. Nihil aliud addit, cum ram committit Deo, ut prospiciat sibi de feracitate agri, & det pluuias oportunas, quas non accipit agricola quando uult, sed quum Deo libitum est. Vnde necesse est illum patienter expectare. Ita nobis quoque ferenda est patienter iniuria, ut aliquando accipiamus coronam uite. Scriptura de duplice pluuiia frequenter mentionem facit, matutina scilicet & serotina. Matutina Hieronymus ubique ferè temporaneam transtulit, que non admodum gratia uelut serotina, sed ut plurimum tristis: qua lex significatur, que terret conscientias nostras, peccatum ostendit, & iram operatur, ait Paulus. Serotina per noctem humectans mirè utilis est, Euangelium adumbrans, quod afflitta corda sustollit, conscientiam consolatur, & aridam terram rigat: hoc est, omnigenam consolationem afferit. Aut pīj temporaneam recipiunt pluuiam, quando post obitum coronantur in celis: & serotinam consequentur in corporum glorificatione, post generalē omnium resurrectionem. Deuteron. ii. capite. Si ergo obedieritis mandatis meis, que ego hodie præcipio uobis, ut diligatis dominum Deum uestrum, & seruatis ei in toto corde uestro, & in tota anima uestra: dabit pluuiam terre uestrae temporaneam & serotinam, ut colligatis frumentum & uinum & oleum scēnumque ex agris ad pascenda uimenta: ut & ipsi comedatis & saturemini.

Patientes igitur estote & uos, & confirmate corda uestra: quoniam aduentus Domini appropinquauit. Quasi dicat, Quare, ut agricultor expectans expectat fructum agris sui, ita & uos expectate fructum uite æternæ. Estote patientes, & patientia ipsa confirmate corda uestra, interim meditantes de beatitudine æterna, de diuina iustitia, de æterno supplicio reproborum, stabiles animum fiducia in C H R I S T V M. Quoniam aduentus Domini appropinquauit: id est, Dominus in propinquuo est. Apocalyp. 2. Ego sto ad ostium foris, & puls: impios ultius, uos uero liberaturus, & immortalitate donaturus. Aduentum Domini dicit non solum diem illam generalissimam, sed etiam quamlibet diem uisitationis, qua suos de afflictionibus erexiturus est, & impios puniturus.

Nolite ingemiscere fratres in alterutrum. Perseuerat hortari ad patientiam, deterrens illos metu iudicij imminentis. Nolite ingemiscere: id est, nolite querulari, plus ex quo exaggerantes mala que uobis accidunt, nullum seruantes modum. Neque ingemiscatis in alterutrum: id est, nullo ducamini luore in fratrem, si frater paucioribus malis affligatur quam uos, ut non iudicemini, id est, condemnemur, & iudicium Domini in uos prouocetis: ecce adest & adest ante ianuam, seu pro foribus, iudex ille magnus, qui perditurus est impios ueritatis hostes, quicq; daturus est uniuersitatem operi condignam mercedem: his quidem qui affligunt uos, afflictionem: Vobis autem afflictis, relaxationem. 2. ad Thessal. 1. cap.

Exemplum accipite fratres, exitus mali, &c. Exemplo hortatur ad patientiam, hac enim itur ad celum. Ita oportuit filium hominis pati, & intrare in gloriam suam. Luc. 2. 4. Hoc iter sancti prophete & electi tenerunt, auctore Paulo ad Hebreos 11. cap. Fratres, nolite animos despōdere dum afflictamini: sed accipite Prophetas in exemplum exitus, id est, mortis, quam pro ueritate patienter tulerunt. Mali, id est,

Agricole spes,
& in duris ex-
pectatio,

Pluuiia matut-
ina & serotina,

Legis fundatio,

Euangelij fun-
ctio,

Patientia con-
firmans ani-
mus.

Aduentus Do-
minus,

Deus afflictis
aduersis im-
plicatus,

Patientia itur
ad celum.

Exodus.
Malum pro
peccata.

poena, quam & equanimiter tolerarunt. Laboris, id est, seruentis exercitij, pro nominis & patientia, honoris Diuini defensione. Et patientie, per quam in aduersis forti & aequo animo durarunt. Hi omnes gentium ad duos referuntur afflictionis & longanimitatis. Qui licet negotium Domini (a quo missi erant) agerent, tamen Mundo exosi persequitionem & afflictionem passi sunt. Quid ergo miramur, si nos peccatores afflictamur? Vos igitur ne deficiatis obsecro, sanctam fidem, & pium opus, antiorum imitati. Ipsi patientes sustinuerunt, ita & nos sustinet.

Ecce, beatificamus eos qui sustinuerunt. Pergit hortari ad tolerantiam, Ab autoritate CHRISTI & premio. Ex patientia & equanimi tolerantia consequimini premium magnum, nempe nomen beati. Hoc CHRISTVS beatitatis autor pronuntiavit Matth. 5. Beati qui persequitionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum. Ecce beatificamus, id est, beatos dicimus eos qui sustinuerunt. Ergo si aequanimiter & patienter sustinetis, beati estis.

^{Patientia Tob decatatisima.} Sufferentiam Iob audistis, & finem Domini uidistis, quod mise ricors Dominus est & miserator. Aliud exemplum patientie decantissima beati Iob adducit, quo non solum hortatur nos ut tolerantiam & afflictiones ipsius Iob spectemus, sed etiam finem Domini: hoc est, quid Dominus ipsi Iob certi re penderit, qui per afflictiones ad summam gloriam evaserit, restituimusque est sibi ipsi, & in omni substantia factus est septuplo locupletior quam prius fucrat. Auditis sufferentiam, id est, patientiam ipsius Iob. Et uidistis in historia finem Domini, id est, quid dominus fecerit, quomodo ei Dominus restituerit duplicita, & benedixerit nouissi mis magisq; principio. Subiungit rationem quandam a natura & bonitate Dei sumptam, qui non finit suos tentari supra id quod possunt. Quod & in Iob apertissimum est. Solet quidem Deus ad tempus deserere, sed in fine iuxta promissionem suam uelut misericors pater adest. Psal. 85. Tu Domine Deus, miserator & misericors, patiens & multe misericordiae & uerax. Misericors est Dominus, id est, bonus, benignus, beneuolut, & propensus ad beneficentiam prestandam, quam cum largitur, miserator dici solet.

^{Misericors Miserator Domini.} Ante omnia autem fratres mei, nolite iurare neque per celum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. Cum dominus dixerit Matth. 5. Reddes domino iuramenta tua, precepitq; non semel iuramentum prestare, Exodi 22. Si quis commendauerit proximo suo bouem, &c. sequitur, iusurandum erit in medio quod non extenderit manum ad rem proximi sui: suscipietq; dominus iuramentum, & ille reddere cogetur. Ecce dominus iubet, & suscipit iuramentum. Non est ergo iuramentum ex se malum, ut affirment Anabaptisti, qui nulla ex causa iuramentum probant. Atque ut hanc impian sententiam suam confirmant, aliam impietatem adjicunt, dicentes non esse ipsorum, ut quicquam iuren se facturos, uel non facturos, eò quod nihil sit in ipsorum potestate, sed omnia in manu Dei. Hac impietate dannant omnia piorum uota, & sanctas promissiones, adeo que & ipsam matrimonij colligationem. Iacobus apostolus uetans omnino deierationem, uult abstineant a iuramento, nisi fidei necessitas, aut salus proximi extorqueat iusurandum, aut magistratus exigat: tunc ueritatis confirmanda gratia iurare licet. Si nanque ea esset, que debebat, inter homines mutua dilectio, ut quisq; alteri ac sibi ipsi fideret, nulla prorsus causa esset, quicquam iuramenti, simplici affirmationi uel negationi adjicere. Cum dicit, neq; per celum neq; per terram, &c. taxat errorem Phariaorum erroris de iura meo.

ſeorum, qui dicebant non magnopere referre si quis iuraret per coelum, aut aliam creaturam, & falleret. Prohibet ergo Iacobus ex doctrina Christi, Matthei 5. ne iurare affuescamus, & nomen domini in vanum affuscamus. Per creature sunt, iurare non licet: sed caratione qua diuina ueritas aut potestas reluet in eis, licitum est.

Iurare non affuescamus.
Iurare per creaturam.

Sit autem sermo uester, Est est, Non non, &c. Sermo uester nihil simulationis aut disimulationis habeat, sed sit purus & simplex, nihil mendacij in Dei ignominiam, & proximi detrimentum habens. Loquamini reuerenter, religiose, & cōfiteranter. Simplex affirmatio sive negatio ad faciendam fidem quacunque in re, cuique satisfisit. Quod affirmatis, uere affirmative, & quod negatis, uere negate. Ut non sub iudicio decidatis, ut non condēnemini. Quoniā quod amplius est, a malo est. Si sanguine, cruce, redemptionem addideritis, & multas alias blasphemias (quas neque hic calamus scribere, neque hæc charta capere potest) deierantes & blasphemantes expresseritis, rursum crucifigitis I E S V M Christum, & iudicium seu condemnationem incurritis. Sermo uester sit Est: id est, uestrum Est, sive uestra affirmatio sit Est. Et Non, id est, uestrum Non, seu uestra negatio, sit Non.

Tristatur autem aliquis uestrum: oret, aequo animo: & psallat. Docet quid faciendum in proßera aduersitate fortunæ, dicens, Si aliquis uestrum tristatur, id est, angustias & afflictiones sustinens, tristitia afficiatur, dicat q; Quid in his afflictionibus faciam? Respondeo, (ait Apostolus) Careat ille blasphemare, mormurare, animum despondere: sed oret, id est, inuocet donum tuum, ad Deum confugiat cum fiducia, que est portus & anchora ab ipso Mondo agitatis. Qui nunquam suos deserit. In deflesiis preciis huius gratiam petat in fide, & dabit auxiliū tempore opportuno. Exemplum erit ipse Christus, qui tristis in horto orauit patrem, iustisq; ut tristes Apostoli orarent, ne intrarent in temptationem. Aequo animo: id est, si quis prospere utitur fortuna, & cui omnia pro animi sententia succedant, psallat, & gratias agat Deo, pro consolatione, & beneficijs receptis. Nihil enim aliud est psalmus quam laus, & preconium Dei.

Quid agēdū in
proßera aduersitate fortunæ.

Oratio afflictis
anchora.

Psalmus illius
Dei.

Infirmatur quis in uobis? Inducat presbyteros Ecclesiae, & orēt super eum, ungentes eum oleo in nomine domini. Infirmis & agrotantibus mederi uolens Apostolus, medelam explicat. Dixerat, afflictos & contristatos debere preces ad Deum fundere. Infirmo autem & agroto medetur, dicens, Si quis in uobis infirmatur, &c. Declarat Iacobus his uerbis, agrotorum unctionem, quæ est sacramentum, cùm ad agrotudinem animi, tum corporis & grotationem leuandam ualere. Vnde constat non esse humanum inueniunt, sed à I E S V Christo esse institutum, sicut & reliqua sacramenta. Legimus apud Marcum, 6. capi. Christum accersisse duodecim Apostolos ad se, eosdemq; binos misisse, certa quadam legationis forma prescripta, & potestate (qua ueterum) data & concessa. Statim sequitur in textu Marci, Et exuentis predicabant, ut poenitentiam agerent, & demonia multa ejicabant, & ungebant oleo multos agros, & sanabantur. Hæc unctione non præsumptione Apostolorum, sed Christi autoritate, mandato & institutione fiebat. Abiit ut Apostoli in tanta legatione haec coniugarent, qui solū data & concessa à Christo potestate utebantur, scientes quia non est discipulus supra magistrum. Pesimè ergo errant, qui dicunt Apostolos in hac unctione, ciuile quoddam officium exercuisse. Non fecit Christus discipulos chirurgos, sed Apostolos, hoc est, Legatos, & Euangelij nuntios, qui

Infirmorum me-
dela.

Sacramenti in-
uouis uitius.

Apostoli unge-
bati agrotos &
sanabantur.

Error eorum
qui Apostolos
discipulos chi-
rurgos.

ungerent agrotos oleo, non quidem medicinali, aut chirurgico, sed sacramentali & mystico. Si enim medicinale & chirurgicum esset, non foret opus oratione, neque ungeretur infirmi in nomine Domini. At cum sacramentale sit officium, oratur pro infirmo, & nomine domini inuocatur. Quare sacri doctores sacris innitentes constanter assertur Ecclesiam veritatis columnam & firmamentum ex hoc loco Marci 6. tanquam ex ipsis Christi institutione hanc sacram unctionem ut uerum sacramentum, accepisse. Quod postea diu in Iacobus Apostolus, iuxta modum & formam administrationis eiusdem clarius expredit. Et quod a Christo acceperat, didiceratque populo tradidit, ad hunc modum: Infirmatur quis in uobis, &c. Quae uerba aperiissime indicant hanc unctionem, sacramentum esse, que neque signo careat uisibili, neque promissione & collatione inuisibili gratiae. Hanc eandem esse unctionem cum ea, de qua nemini Marcus 6.

Dionysius, capi, affirmans tum Graeci, tum Latini patres. Dionysius Areopagita capi. 7. de Ecclesiastica Hierarchia, de hac unctione ample meminit. Chrysostomus libro 3. de Chrysostomus. Sacerdotio, huius sacramenti & ministri eius mentionem facit, de sacerdotibus loquens. Neque enim solum (ait) cum nos regenerant, sed postmodum etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent. Infirmatur (inquit) inter nos alii quis? accersit presbyteros Ecclesie, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei, saluum reddet laborantem, & erget eum Dominus;

Theophylactus. si in peccatis erit, renuntientur ei. Haec facit abbreviator Chrysostomi Theophylactus autor Graecus in 6. capi. Marci dicens, Quod unixerant Apostoli, solus Marcus narrat: quod & si ater domini Iacobus in catholica epistola dicit: Infirmatur (inquit) quis inter uos? adiucet seniores Ecclesie, & orent super illum, ungentes eum oleo, &c. Postea subiungit Theophylactus, Est igitur oleum, signum mysterium declarans, & ad labores uile, & lucis fomentum, & hilaritatem effectuum, significans misericordiam Dei, & gratiam spiritus, per quam a labore liberanur, & lucem & gaudium hilaritatemque spirituale accipimus. Haec illa. Latina Ecclesie producent testes maxime idonei, Innocentius huic nomini primus, in concilio Africano (cui Augustinus affuit) de hoc sacramento unctionis honorificans fecit mentionem. Augustinus de relictitudine catholica conseruationis, ait, Qui agerat, in sola Dei misericordia confidat, & Eucharistiam cum fide & deuotione accipiat, oleumque benedictum fideliter ab Ecclesia peat, unde corpus suum ungatur, &c. Quare haec nostri Apostoli uerba aperiissime docent unctionem hanc & ritum ab Ecclesia obseruatam esse sacramentum non humanitus inventum, sed ex institutione CHRISTI, & traditione apostolica, ueluti hereditaria successione obseruatum, in hac usque tempora. Id quod uniuersitas Ecclesie tam ueteris quam nostrae (que eadem est) Graece pariter & Latine consensus, & ipse sacramenti usus quam maxime comprobant. Si veterum monumenta consideramus, aperiissimum fiet, hoc sacramentum primo uocatum esse Sacramentum unctionis infirmorum. Quod nomen satis accommodum est uerbis nostri Apostoli. Lapsu temporis cepit dici, Sacramentum extreme unctionis. Non quod hic ritus Ecclesia fiat, ut hec unctio omnino extrema sit. Nam & reiteratur, scibi morbus depulsus, subinde redierit. Neque hac ratione agroto conferitur hoc sacramentum, ut statim eo percepto agrotus animam efflet, & moriatur: sed potius, ut non solum mente, sed & corpore (sita Deo uisum erit) conualescat. Ista indicant orationes illae omnis pietatis plenissime, quibus parochus uitium in huius extremae unctionis administratione. Dicunt potest:

Innocentius pri
mus.
Augustinus.
Innocentius pri
mus.
Augustinus.
Nomina sacra
ritus unctionis
infirmorum.

multa unctionis
infirmorum.

potest extrema, quod ultima sit è quatuor illis in Ecclesia celebratis. Primo ungimur cathecumeni, deinde baptizati statim ungimur. Tertiò ungimur quando confirmamur, demum infirmi extrema accipimus unctionem. Mallemuocare hoc sacramentum, unctionem agrotantium. Non enim est sacramentum morientium, sed agrotantium, non sepulture, sed salutis recipienda gratia concessum. Vnde in primis Ecclesiis multi cùm ungerentur sanabantur. Et hodie plures pristinam incoluntatem recipiunt, si eius sacramenti rationem perfectam tenerent, atque tam salutare mysterium fide acciperent.

Vniones in ecclesia.
Vnctio agrotantium.

Ministeria sacramenti unctionis.
Vnctionem recipiunt, quales debet esse ad fecus.

Inducat presbyteros Ecclesiae. Primo uerbo insinuat affectum agroti qualis esse debet. Agere inducat, non accersat magos, & incantationibus utentes, aut exercentes præstigia, sed ex fiducia in Christum curat ministerium tanti sacramenti ad se accedere: ut accedente ministro, & exerceente legationem suam, consequatur ager finem & fructum, quem ex sacra unctione intendit recipere, fidens, & recognoscens apud se, per fidem illam, & piam Ecclesiæ precationem à presbyteris factam, que in hoc sacramento adhiberi solet, se conualitum, si in Deo uisum fuerit, & hac fiducia certus sit se uires recepturum, ut fidem augeat aduersus terriculamenta & trepidationes instantis mortis, seque facilius & melius in Domino obdormiturum. Declarat ministerium huius sacramenti dicens, Presbyteros Ecclesiae, hoc est, sacerdos impositione manuum presbiterij insignitos. Plures, inquam, accersat, ut multorum oratione abundantius adiuuetur. Quod si plures non ad sint, adsit parochus, aut cuius uicarium uicem gerens, comitatus tamen, si fieri potest, uiris religione & pietate candidatis. Quem ritum credo Iacobum non reprehæsse: quum & si plures ad sint presbyteri, ab uno fit unitio, ceteris cum eo orantibus. Hic parochus huius sacramenti minister, non suam, sed Apostoli Christi ad Ecclesiæ personam (ut & in ceteris sacramentis) gerit ac representat. Nam ut Christus est qui baptizat, qui corpus suum impartit, qui absoluít, ita Christus est qui intrinsecus inungit, sacerdote minister externam unctionem adhibente. Et, ut paucis absoluam, Christus est Samaritanus ille Euangelicus, qui homini à latronibus dispoliato, & grauissimis plagis affixus, appropians, ceteris prætereuntibus solus misericordia monetur, & totus saluti hominis vulnerati intentus, sacramentorum suorum alligamenta adhibet, quem & alligatum, iumento que suo impositum, in stabulum Ecclesiæ ducit. Sacerdos autem, siue parochus, stabularij uicem gerit, cui precipitur ut curam agroti agat, sed pharmaci à Christo uero illo Samaritano, hoc est, hominum seruatore, & custode præscriptis: Qui solus sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Psal. 146.

Christus Samaria.

Et orent super eum. Precationes ille, que singulis unctionibus sunt, pietatis plenissime sunt. Administrationis huius sacramenti forma secundum Gregorium hec est, Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulget tibi Dominus quicquid peccasti pro uisum, in nomine Patris & Filii, & Spiritus sancti. Amen. Et sic de reliquis unctionibus. Ambrosij autem ritus & forma administrationis huius sacramenti hec est: Virgo oculos tuos, uel aures, &c. Oleo consecrato, in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti: Amen. Licet non eadem sint uerba Ambrosij & Gregorij, in eundem tamen sensum tendunt. Ad huius sacramenti integratem necessum est, oretur pro infirmo, infirmus ungatur à presbytero, ut quicquid.

Vnctio agrotorum ad sint preses.
Sacramenti unctionis forma.

Sacramenti unctionis integratio.

quidquid mali commisisti ægrotus, hoc illi Dominus dimittere, & pristinam illi corporis sanitatem restituere dignetur.

Vngentes eum oleo in nomine Domini. Materia & elementum huius sacramenti, est oleum olivarum, sanctificatum a solo episcopo. Nam quod ait, Oleo in nomine Domini, significat (ut ait Beda) oleum consecratum in nomine Domini. Nec solum hec oratio, in nomine Domini, determinat, oleo, sed etiam, ungentes. Vincio enim debet fieri, cum fide & invocatione nomenis, & virtutis divine, per quam hec unctio uin & robur habet ad ægroti solatium atque incolumentem. Nec dubium est, quin in primitiva Ecclesia plerique infirmi, cum ungentes pristinam incolumitatem reciperent, nimurum fide flagrantiori tam salute mysterium accipientes. Sed quod hodie rarius hoc fiat, in causa est modicitas fidei.

Aegrotus fidat
promissis Christi.

Misericordia
& ueritas comi-
mis.

Oratio fidei.

Oleum signum
promissis di-
uina.

Vñnoni fa-
cta effectus.

Et oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus. Et si in peccatis sit, remittentur ei. Sunt haec uerba promissionis. Aegrotus initiatur & fidat promissis i.e.s.v Christi fidelis in his que pollicetur. Huius promissionis Apostolus est prece, & nuntius: Christus est qui promittit. Quare fidenti in Christum promittentem, dum unguit aderit Dominus promissa largiens. Solent misericordia & ueritas comites esse inscripturis. Misericordia promissiones ostendit infirmis: Veritas exhibet & prestat promissionem. Quare suapte natura misericors & uerax est Deus, qui neque fallit, neque fallere nouit. Oratio fidei, Hebraicus est, pro, fidelis oratio, Quæ scilicet proficietur ex uera, & uiua in Deum fide. Saluabit infirmum: id est, morbo laborantem sanitati restituet. Hoc explicat Iacobus dicens, Et, pro, id est, Dominus alleuiabit eum. Observa pulchram uerborum emphasis. Dominus, inquit, alleuiabit, seu eriget eum. Ut pro hoc alleuiationis beneficio gratias agamus Deo, id que totum Deo acceptum feramus. Promissionis diuina oleum est signum. Hieronymus in 6. capi. Marci, ait, Cum ungunt oleo ægros, infirmatorem fidei uirtute corroborant. Corroborant autem intercessione, & oratione fidei, quam Dei clementia exaudiet, & se exorabilem prestatib; cuius sacramentum est oleum consecratum. Et si in peccatis sit, remittentur ei, si fidei uirtus habet. At quoniam solet quandoque corpus affligi morbis, & uarijs infirmitatibus propter peccata, maximè, qui indignè & irreuerenter recipiunt sacra sanctorum Eucharistiam autore Paulo, 1. Corinth. 11. cap. Ideo inter uos (inquit) multi infirmi & imbecilles sunt, & dormiunt multi. Ab hoc effectu peccati, hoc est, ab infirmitate erigit hoc sacramentum. Beda: Si infirmi in peccatis sint, & hec presbyteris ecclesie confessi fuerint, ac perfecto corde ea relinquere, atque emendare sategerint, dimittentur eis. Neque enim sine confessione emendationis, peccata queunt dimitti. Unde recte subiungitur, Confitemini ergo alterutrum peccata uestra. Hactenus ille.

Confitemini ergo alterutrum peccata uestra: & orate pro inuicem, ut saluemini. Particula Ergo, designat hec ex superioribus inferri: ut scilicet infirmi officiose a presbyteris admoneantur, ut aut his, qui se leserunt, remittant, & cum eis in gratiam redeant: Aut ut ab aliis, quos leserunt, uenient reatus impetrant. Deinde mutuis se precibus iuuent, ut salvi fiant. Hic textus praeter hec indicat confessionem peccatorum faciendam, licet non cum precisione determinet cui sit confitendum. Ut saluemini. Fructus ex mutua exhortatione, condonatione

natione, & confessione iuxta uiuam fidem, est salus. Mente enim salua, tranquilla, & peccatis repurgata sacramentali penitentia, citius restituitur corpus. Vnde Bedas In hac autem sententia illa debet esse discretio, ut quotidiana leuitate peccata alterutrum coequalibus confiteantur, eorumque quotidiana credamus oratione saluari. Forrò gravioris lepre immunditiam iuxti legem sacerdoti pandanus, atque ad eius arbitrium qualiter et quanto tempore iussurit, purificari curremus. Hactenus ille. Huc pertinet processus ille Euangelicus Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, &c. Et alibi quod mandat Dominus, Vade, & reconciliare fratrem tuum.

Multum enim ualeat deprecatione iusti assidua. Ut ad assiduum orationis studium incitet, uim & energiam orationis, tum ab autoritate, tum exemplo Hebreorum docet. Mutuò oremus, ait, quia deprecatione iusti, id est, dominus fidelis in Deum, assidua, id est, non torpida & languens, sed ardens, efficax, & ex animo profusa, ualeat multum: qualis fuit Cananeæ mulieris, Matt. 15. quæ semel atque iterum repudiata, non cessat orare, qualem exigit Christus Luke 11. & 18. ob persecuantiam nostram, certo exaudit: quia promisit, uerax est, & fallere non potest.

Heliashomo erat similis nobis passibilis: & oratione orauit; ut non plueret super terram: & non pluit annos tres, & menses, &c. Exemplo ex 3. Regum 17. capi. probat quantum ualeat & impetraret apud Deum oratio hominis fidelis, & in Deum fidelis. Nolite (inquit) despondere animos, quod homines & peccatores esitis. Nam & Heliashomo erat passibilis, id est, affectibus & infirmitatibus similis nobis, id est, sicut & nos sumus. Et orauit oratione, supple ex fide uiua, ut non plueret: & impetravit. Nam non pluit super terram annos treis, & menses sex. Iterum conuersus ad preces, pluuiam terræ impetravit. Ita & nos exaudiemur, si tum pro nostris, tum fratrum delictis ex fide precati fuerimus.

Frates mei, si quis ex uobis errauerit à ueritate, & conuerterit quis eum: scire debet, quoniā qui conuerti fecerit peccatore, &c. Precipit charitatis officia prestare in aberrantes à ueritate, fide, aut sana doctrina, transiens à corporis infirmitatibus ad morbos animi. Si admandatum est adiutare precibus proximum, ut à corporis infirmitate releuctur: quanto districtius precipitur, ut morbo animi laborantibus subueniamus. Fuisus de his disserit Christus Matth. 18. Si peccauerit in te, &c. & Luke 17. Et in lege Exodi 23. Deuteronom. 22. cap.

Et operiet multitudinem peccatorum. Qui lucratus est animam fratris, & reduxit ouem perditam in caulis Domini, magnum fructum & premium consequetur. Is enim operiet multitudinem peccatorum suorum. hoc est, huic multitudo charitate insignito Christus sua peccata condonabit, etiam quilibet multa. Neque sua tantum peccata, sed & illius (quem errantem in viam ueritatis reduxit) operiet. Charitas enim tegit peccata aliorum: quia patiens est, suffert, & omnia condonat. Hinc Paulus Coloffi 3. uocat charitatem, vinculum perfectionis: & alibi, finem legis, i. Timoth. 1. dum alter alterius onera portat, Galat. 6. Quam Deus tamabundè sua immensa liberalitate infundat cordibus nostris, ut indiuise sic ei adhæreamus, quod tandem eo fruamur eternum, per Christum, cui est laus, honor, & gloria in secula seculorum. Amen.

Oratio assidua
multum habet
energiam.

Aberrantes in
via reducendi.

Charitas tegit
peccata.

D I C T I O.

Iurare. LATINI tres uoces habent, iurare, Deictrare, & Peccare. Prima significat sacramento rogare. Secunda, temere, ad quamvis rem siue uerè, siue falso adiurare. Tertia significat falso iurare. Vult Christus Matthæi 5. non uetare quo minus iuremus, sed ne unquam deieremus.

Miseria. MISERIA, idem quod misericordia, id est, infelicitas, & rumina.
Tinea. TINEA, uermiculus uestes aut libros corrodens.

E P I S T O L A E I A C O B I,
F I N I S.

B. PETRI

EPISTOLA

PRIMA.

ARGUMENTVM EIVSDEM.

*Hortatoria simul & expositoria est hæc epistola. hor-
tatur ad uitam nouam, & constantem in eius perse-
uerantia patientiam. Explicat uim ueritatemq; fidei
Christianæ, & charitatis officia cum dignitate pa-
tientiae.*

*Obscura est hæc Epistola, tum propter reconditas sententias, tum propter confu-
sum & perturbatum sermonis ordinem: quem Deo adiuuante, si non nostra, saltet
eruditissimorum opera persicile explicabimus. Multam quoq; præ se fert autoritatem
& maiestatem apostolicam, atq; ideo uere digna Apostolorum principe, paucis qui-
dem contenta uerbis, sed sententijs & reconditissimis grauida mysterijs.*

LOCI INSIGNES HVIVS EPIST.

- 1 Nihil certius prædicatione fidei Christianæ. I.
- 2 Quid uel qualis uera castitas. I. II.
- 3 Patientia uiuæ fidei fructus. I. II.
- 4 Puritas uitæ & Charitatis officia. I. II.
- 5 Quid renascentia. Et quod prima nativitas sit impotentia carnis. II.
- 6 Quid debeamus Magistratibus, & Legibus. II. III.
- 7 Quid deceat seruos. II.
- 8 Sui officij unumquenq; admonet. II. III. IIII.
- 9 Semper crucem Mundus odit & persequitur, illiusq; sectatores pro in-
fanis habet.
- 10 Semper sequitur sua poena nocentes.

B^r P E T R I
EPISTOLA
PRIMA.

Salus animarum à nemine negligenda. C A P . I.

B E T R V S Apostolus I E S V Chri-
sti, electis aduenis dispersionis Ponti,
Galatiæ, Cappadociæ, Asiae, & Bithy-
niae, secundū præscientiā Dei patris,
in sanctificationē spiritus, in obedien-
tiam & asperzionē sanguinis I E S V

a. Corinth. 1. a
Ephei. 1. a
Misericordia.
Regeneratio.
Spes.
Vita eterna.

Fides.

Afflictiones.

Christi: gratia uobis & pax multiplicetur. Benedic-
tus Deus, & pater domini nostri I E S V Christi, qui
secundū misericordiam suam magnā regenerauit nos
in spem uiuam, per resurrectionem I E S V Christi ex
mortuis, in hereditatem incorruptibilem, & incontami-
natam, & immarcescibilem conseruatā in coelis in uo-
bis, qui in uirtute Dei custodimini per fidem in salutē,
paratam reuelari in tempore nouissimo, in quo exulta-
bitis, modicum nunc si oportet cōtristari in uarijs ten-
tationibus: ut probatio uestræ fidei multo pretiosior
auro (quod per ignē probatur) inueniatur in laudē &
gloriā & honorē in reuelatione I E S V Christi: quem
cūnō uideritis, diligitis, in quē nunc quoq; non ui-
dentes creditis; credentes autē exultatis lātitia inenar-
rabili & glorificata, reportantes finē fidei uestræ, salutē
animarum uestrarum. De qua salute exquisierunt atq;
scrutati sunt Prophetae, qui de futura in uobis gratia

prophetauerunt, scrutantes in quod uel quale tempus
significaret in eis spiritus Christi, prænuntias eas quæ
in Christo sunt passiones, & posteriores glorias: qui-
bus reuelatū est quod nō sibimet ipsis, nobis autē mi-
nistribāt ea q; nūc nuntiata sunt uobis per eos qui euā
gelizauerunt uobis, Sp̄itu sancto missō de coelo, in
quē desiderant angelī prospicere. Propter quod succin-
cti lumbos mentis uestræ, sobrij, perfectè sperare in eā
quæ offertur uobis gratia in reuelatione I E S V Chri-
sti, quasi filij obedientiæ, nō cōfigurati prioribus igno-
ratię uestre desiderijs: sed secundū eū qui uocauit uos:
sanctum, ut & ipsi in omni conuersatione sancti sitis,

quoniam

Spiritus san-

Lumbi mentis.
Spes in Chri-

dispersionis Pō-
ti, sparsim in-
coleibus Pou-
tum, &c.
præscientiam]
præfinitionem
(præordinatio
nē) eterno Dei
decreto,
in sanctificatio-
ne per sanctifica-
tionē ut san-
ctificetur spiri-
tu, ut obediānt
fidei & alperi-
gantur sanguini-
ne, &c.
in spem] ut spe
rem uiam
incorāminatā]
incontamina-
bilem,
in uobis, Jerga
reuelari] ut pa-
teatis
que cūm] quā
non uideritis
credentes tamē
exaltatis
posteriores] cō
sequuntas,
in quē] uel iu
quæ, id est, ea
quæ de Chri-
sto sunt] prænū
ntia p; proprie-
tas, ac deinde
prædicta p; per
Apostolos.
offert uobis]
uel deferunt ad
uos
in reuelatione
Iesu] dū uobis
patēti Iesu
Christus
cōfigurati] ac
cōmodatē uos
ignorātie ue-
stra] id est, qb;
agebamini dū
adūc ignorā-
reis Christū.
secundū cū qui
uocauit uos,
sanctum] id est,

quoniam scriptum est, Sancti eritis, quoniam ego san-
ctus sum. Et si patre inuocatis eum, qui sine acceptio-
ne personarum iudicat secundum uniuscuiusque opus:
in timore, incolatus uestri tempore conuersamini. Scien-
tes quod non corruptibilibus auro uel argento redem-
pti estis de uana uestra conuersatione paternae traditio-
nis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi
& incontaminati, præcogniti quidem ante Mundi
constitutionem, manifestati autem nouissimis tempo-
ribus propter uos, qui per ipsum fideles estis in Deo
qui suscitauit eum a mortuis, & dedit ei gloriam, ut fi-
des uestra, & spes esset in Deo. Animas uestras castifi-
cantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore
simpli, ex corde inuicem diligite attentius; renati non
ex semine corruptibili, sed incorruptibili per uerbum
Dei uiui & permanetis in æternum. Quia omnis caro
ut foenum; & omnis gloria eius tanquam flos foeni. Exa-
ruit foenum; & flos eius decidit. Verbum autem Domini
manet in æternum. Hoc est autem uerbum quod
euangelizatum est in uobis.

Petrus. Hac epigraphæ nomen auctoris epistole proditur, Nomen, inquit, quod Petrus Cephas, Christianus a Christo accepit, 10.1. Intuitus autem cum 1 e s v s, dixit, Tu es Simon filius Iona: tu uocaberis Cephas, quod interpretatur, Petrus. Solent enim ihs, qui renascuntur in Christo, nomen imponere initiationis Christianæ arbitrii seu patrini.

Apostolus Iesu Christi. Apostolus dicitur non qui quis nuntius, sed legatus, & ueluti orator, qui cocepit uerbis non sua, sed ipsissima nütteris uerba referat. Vnde eleganter Tertullianus, in libro de proscriptiōnibus hereticorū, ait, Nobis uero nihil ex nostro arbitrio indulgere licet, sed nec eligere, quod aliquis de arbitrio suo induxit. Apostolos Domini habemus autores: qui nec ipsi quicquam ex suo arbitrio quod inducerent, elegerunt, sed acceptam a Christo disciplinam fideliter nationibus assignaverunt. Cum addit, 1 e s v Christi, uehementer amplificat autoritatē & dignitatem Apostolici munieris: ac si diceret, Sum Legatus 1 e s v Christi, nihil aliud quam salutis uestræ negotium ex mandatis 1 e s v Christi, hac epistola scripturus. Quis non ex animo uelit & studiose quidem audire legatum 1 e s v Christi?

Electi adueni dispersonis. Aperit quibus scripta dicata uel est hec epistola. Electi, id est, Christo dicatis. adueni dispersonis, id est, adueni disperdis, siue sparsim incoleibus. Qui dicendi modus freques est in Sacris, iuxta dialectum Hebraicā. Iudeis (quorum docto Petrus, sicut Gentium Paulus. Ad Gal. 2. Qui operatus est Petrus in Apostolatu circumcisionis, operatus est & mihi inter gentes.) scribit hanc epistolam. Id argumentum est, quod meminit dispersonis. Nam Iudeos uariæ bellorū agitationes olim sub Assyriorū, Babyloniorum, Persarū, & Macedonum regibus orta, alios alio disperlerunt, ut ueterum monumenta abunde prodiuerunt. Beda hos electos

quemadmodum
is qui vocavit
uos sanctos est.

paternæ traditio-
nē: ipsa ex
parce accepta
nō traditionē
præcogniti q
præordinatus
fuerat

castificantes
purificantes
obediendo ueri-
tati p. spiritum
simplici, non
simulato,
Amoremue-
hementer
gloria eis glo-
ria hominis

Sancti.
Lev. 11. g. 19.
a. 10. b
Deuter. 10. b
Roma. 1. b
Gala. 1. b

Redempti san-
guine Christi,
1. Corinth. 6. d
& 7. d
Hebr. 9. d
1. Cor. 1. d
Fides,
Spes.

Renata.
Caro.
Hab. 4. 8. b
Ecccl. 14. c
Isaiah 1. b
Verbum Dic.

Baptizato no-
mī imponitur.
Apolitus.

Tertullianus.

Apostoli nihil
ca suo elege-
rit.
Apostolica au-
toritas.
Legatus Chri-
sti.

Petrius Iudeo-
rum docto.

Iudeorum di-
isperso unde.

Proseliti. aduenas dicit proselytos, qui de gentibus nati, in Deum credere, & circuncisione accepta, iudaico more, iuxta Dei legem, uitam ducere maluerunt. De quorum numero fuerunt permulti, qui in die Pentecostes uiso miraculo, ex auditia Apostolorum predicatione Christo crediderunt, dicente Scriptura Acto. 2. quod Iudei & proselyti aderat. Electos ergo aduenas dispersos uocat, qui primo a Gentilismo ad Iudaismum, & post auditam Christi aut Apostolorum predicationem, a Iudaismo ad Christianismus defecerunt. Et ijs parsim regiones uarias incolebant.

Pax ergo. Secundum praeuentiam Dei patris. Huic inscriptioni haec ueluti natus est, praecepit id est, praeceptor propositum adpositum sunt, sed que lepida & saluberrima sint, ut pote quibus maxima Christiane religionis mysteria continentur. Referenda autem sunt haec ad id quod praecedit, Electus: ut intelligamus electos esse aduenas a Deo, non iuxta illorum merita, sed secundum praeuentiam seu praedestinationem, qua Deus sua uoluntate, hoc est, suo beneplacito ordinauit illos ad uitam eternam: ut omnia diuinæ bonitati, & nihil nostro merito tribuat. Quasi dicat, Non temere aut fortuito & merito nostro electi estis, sed destinatio decreto & consilio Dei estis ad hanc gloriam acciti.

Media ad gloriam.

Sanctificatio. In sanctificationem spiritus. Adducit media quibus ad eam gloriam eueniuntur, ad quam praedestinati & acciti sunt, iuxta beneplacitum Dei. Hos de legit in sanctificationem spiritus, id est, hos beatitudine donat per sanctificationem spiritus, seu dono spiritus sancti sanctificantur, ut non putent id sua naturali habitudine sibi contigisse. Spiritum adducens, omnia carnis opera excludit. Non defunt qui interpretantur, in sanctificationem spiritus, id est, ut sanctificetur anima, que est spiritus. Mibi prior sensus magis arredit. Porro, Sanctificationem spiritus opponit operibus legis Mosaica, a quorum fiducia uult eos abducere.

Obedire Christo est a spiritu Aspergo sanguinis Iesu Christi.

Sanctificatio spiritus.

Fides & aspergilo sanguinis Christi, idem.
Psal. 50.

Gratia est Dei favor.

Pax.

In obedientiam & aspersio[n]em sanguinis Iesu Christi. Hanc obedientiam Augustinus ipsam fidem in I E S V M Christi intelligit. Similiter & Origenes. Eligimus a Deo secundum eius beneplacitum, ut sanctificatione & dono spiritus obediamus, & aspergamus sanguine I E S V Christi, hoc est, ut obediamus Christo, & eius promissione firmiter adhaeremus. Alludit hoc loco Apostolus ad legalia veteris legis Exo. 24. Moyses sumptum sanguinem respersit in populum, & ait: Hic est sanguis foedoris quod pepigit Dominus uobis super cunctis sermonibus his. Salus uestra, ait Apostolus, non uobis cotigit aspersio sanguinis uulni, sed I E S V Christi. Hac diffusus tractantur Hebreo. cap. 9. Operatur in nobis ille spiritus sanctus. Siue haec est sanctificatio spiritus, ut obediamus Evangelio, & credamus Christo, cuius sanguine aspergimur & uita donamur eterna. Iste loquendi modus, Aspergo sanguinis I E S V Christi: est aliis ab Ihs, quibus Paulus & alij frequenter utuntur, tameu in idem rediunt. Credentes in Christum iustificamur, fide uiua iustificamur, aspersio sanguinis I E S V Christi iustificamur. Fides enim uiua uim & efficacia habet aspersio[n]is sanguinis I E S V Christi in nostram redemptionem. Quare obediens Christo, Subditum se Christo reddere, & Sanguine I E S V Christi aspergi, idem sunt.

Quod intelligens David dixit, Asperges me Domine hyssopo, & mundabor.

Gratia uobis & pax multiplicetur. Gratia, id est, favor Dei & eius presentia omnibus rebus uestris adest. Succedant uobis omnia felicitas, & in uobis relucant Dona domini Dei, & multiplicetur quoad uixeritis. Preter hanc gratia precatur illis pace, ad leuandam anima molestiam, siquam habent. Volum intellagatis que preceptor noster I E S V S Christus nobis praedixit, Ioan. 16. Hac loquutus sum uo-

bis, ut in me pacem habeatis. In Mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici Mundum. Mundus solas pressuras et afflictiones infligit Euangelium amplexatibus. Ab hoc deficere ad Christum oportet, ut pacem in eo habeamus. hoc est, pacata, secu-
ram et tranquillam conscientiam habeamus, intelligentes per ipsum Christum omnia no-
bis condonata esse peccata. Huius ergo inscriptionis summa haec est: Petrus Apostolus
I E S V Christi, gratia et pace precatur omnibus Poticis & Asiani Christo dicatis.

Mundus pio-
temper aufer-
tur.

Benedictus Deus, & pater Domini nostri Iesu Christi. Dicitur de grauiissimis nostrae redēptionis mysterijs, a gratulatione & Diuinæ beneficentia laudibus percomodè exorditur. Ac si diceret, Laus Deo, gratias agamus Deo qui nos per Christum redemit, & uita donauit eterna. Exponit quis est ille Deus, dicens, Et pa-
ter domini nostri I E S V Christi: Est Deus I E S V Christi, secundum assumptum ho-
minem. Est pater I E S V Christi, secundum diuinitatem, quia illum genuit. Dicebat
enim ille in Ioanne, Ascendo ad patrem meum & patrem uestrum, Deum meum &
Deum uestrum. Deus nomen est naturæ: Pater autem, non enim personæ.

Omnia per
Christum con-
donata,

Deus Iesu
Christi,

Deus nomine na-
turae.

Qui secundum misericordiam suam magnam regeneravit nos. Causas adducit propter quas Sacrificium laudis Deo exhibeamus. Nam sua immensa & nativa bonitate, non nostris meritis operibus uerius ductus, nos a morte reuocauit. Elegati epitheto Magna, dixit, hoc est, multam, diuitiæ, abundantem & copiosam. Deus suapte natura bonus, beneficis, & omnium est conseruator. Haec diuitias tum maxime Mundo manifestauit, cum I E S V M Christum filium suum unigenitum, in Mundu misit. Nam in Christo, (in quo sunt omnes thesauri sapientie & scientie Dei,) se nobis omnibus & beneficium & munificum & auxiliarem praestitit, praestatque in dies magis ac magis.

Magna mis-
ericordia.

Diuitiae Dei
per Christum
mondo manife-
statae.

Regeneravit nos in spem uiuam. Primo loco nos nostræ infirmitatis, miserie & calamitatis cōmonet, ut abundantes Dei diuitias melius agnoscamus. Cum dicit, Regeneravit nos: quasi dicat, Ex Adamo nati eramus, sed in peccato, et filii iræ. Opus erat igitur in Deo nos renasci. Hoc autem sit fide in I E S V M Christu. Non solum nobis Deus uita restituit, & peccatum admisit, sed & in nobis scilicet posuit, quæ nescio quid magnu[m] certo expectat ac spirat, nempe regenuit nos in spem uiua. Quandiu hic uita agimus, post fidem in Christo susceptam, necesse est, mutuam exercemamus beneficentiam, ne otierum, alioqui satius esset statim renatos in celu adsumi, ubi primu[m] baptismo abluti sumus. Dù ista agimus, hoc est, mutuo amamus & auxiliamur, ducimur spe: spe, inquam, non uana, sed uiua, qua cum Deo, uita nostra, uersamur. Iuxta dilectionem Hebraicam, spem uiuam dicit, pro spe uite. Nondum apparuit quid erimus: sed cum apparuerit I E S V S Christus, uita nostra, similes ei erimus. Cum præsens hec uita, qua comedimus, bibimus, & res corporeas operamur, non cōueniat cum ea, quæ nobis suo sanguine I E S V S Christus parauit: necesse est primo haec omnia exuere morte ipsa, & interim spe uiua, seu spe uite eternæ duci, hoc est, spes ipsa uite eternæ nos soueat, & nihil non, quamlibet durum, Euangelij gratia subeamus.

Geniti ex A-
damo peccato-
re.

Renati ex
Deo.

Spes uiua in
nobis uetus fe-
nomen.

Spes uiua pro
spenitate.

Per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis. Occupatio est. Rogabit alijs, Quis modus? Quæ ratio est, qua regeneramur in spem uiuam? Per resurrectionem (ait) I E S V Christi. Totu[m] Euangeli negotiū: Totum i E S V Christi mysterium re-
surrectionis cōmōnēs, simul et mortis meminit. Quæadmodū acceptas ab Adamo infirmitates Christus suscepit pro nobis uoluntariè morte reliquit, peccato & Mudo mortuus, & p gloriā patris resurrexit: ita si peccato, Mudo, & uerbi Adæ morimur, hoc est ueteri Adamu exuimus, et eius opera abiūcimus, cōuincida-
mur

Resurrectio to-
rum Euangeli
negotium com-
prehendit.

Christi conu-
uiccat.

mur Christo, et conresuscitamur. hoc est, remittitur nobis peccata, et uita donatur. Ista quin fide intelligamus, agnoscamusque omnibus per Christum renatis uitam aeternam, et resurrectionem illa beatam et perfectam promissam esse, si in Dei mandatis perseveraverint, consurgit in nobis, dono et Dei gratia, uirtus quadam, qua in re (quae fide ostenditur) tendimus. Et hoc est spes illa uiua. Hac speramus nos uictores aduersus rectores Mundi, tenebrarum principes, omnesque huius seculi impostorū ueritatis, dum innitimus iesu Christo, quem cognoscimus uictorem resurrexisse, et triumphatorem aduersus peccatum, mortem et infernum. Non quod hostiliter semper in nos non sequiantur, in pristinam seruitutem retrudere adnitentes, sed iesu Christi morte et resurrectione eneuatis corum uiribus, nil plus illis in nos licet, quam ipsi permittimus.

**Quid spes ui-
ua.**

Spe ducti ad-
versus omnes
bras vidiores
sumus.

Mundi uires
per Christum
conseruatae.

Hæreditas in- corruptibilis.

Médus fallax.
Iudeorum spes
misericordia.

Cœlestis vita
incorruptibi-
lis.
Incontamina-
tus.

Immortescibilis.

**Hæreditas cō-
seruata & ab-
scondita eadē.**

**Salutis certi-
tudo.**

certo scientes per uiuificam resurrectionem i s v Christi, & glorioam eius ascensione, pacem nobis paratam esse. Volo enim ut ubi sum ego, illuc sit et minister meus: Dicebat Veritas. Non solùm ergo nos uiuificauit Dominus, sed & dedit ut expectemus uitam æternam, post mutuan loco exercitazm beneficentiam.

In hæreditatem incorruptibilem. Eleganti collatione uia illam spem, seu uiam illam speratam, quæ nunc hæreditatem uocat, cunctis in orbe quamlibet preiosis rebus praefert. Nam nihil hic Mundus habet, quale quale fuerit, quod incorruptibile sit, sed omnia & uanitati & corruptioni subiecta: immortalitatem et incorruptibilitatem habet spes illa uia, & hæreditas bene & feliciter sperantibus parata. Sunt ergo hædiutia per Christum nobis parte quam maxima: & omnibus illis (qua tam fallaciter fallax Mundus pollicetur premus) longè antestrende. His uerbis beatus Petrus scribit Iudeos, qui per suum Meṣianū exspectabant regnum temporale & corruptioni subiectum. Non regenuit uos in regnum temporale, sed regenuit uos coelesti regeneratione, in hæreditatem incorruptibilem: hoc est, ut coelesti gloria (quæ uera est hereditas) frumenti. Incorruptibilis est uia coelestis, quæ nec senio, nec morbo, nec morte, nec aliqua mortitudo tangitur.

Incontaminatam. Quam nullus macula & tare infectus aut coquinatus ingreditur. Nam Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis stabit in monte sancto tuo? Quis ingreditur sine macula, &c.

Immaculabilem. Peruenusta est metaphora à floribus tracta, qui ab humore & trunco aut radice australi statim marcescunt. At hereditas celestis marcescere negat, nullum illuc otium, nulla defidita, nullum senium, nullus illuc situs & squallor, unde res mundiales marcescunt, sed lata sunt omnia. nihil illuc desideratur quod ad beatitudinem spectet. Omnia perfecta sunt.

Conferuatam in cœlis in uobis. Quam hic dicit hereditatē conservatam, Paulus ad Colos. 3. absconditam uocat, quam & alijs explicat uerbis, ad Philip. 3. Nostra autem conuersatio in cœlis est, unde etiā Salvatōrē expectamus Dominū nostrum I E S U M Christū, qui reformabit corpus humilitatis noſtre, configurati corpori clariſatis ſue. Suauissima cōſolatione timidiſorū & maſtiorū animos ſolatur, argumento ſumpto a loco inexpugnabili: ſimil indicans noſtre ſalutis tu certitudinē, tu excellentiā. Exiftimatis forſtē hāc hereditatē humano quoda & magno exercitu expugnari poſſe. Fallimini certē. Nā neq; intercurti, neq; præcipi aut expugnari poſteſt. Tantum ab hominibus expugnari poſit, ut nullo ſenſu, nulla ui humana attingi poſit: Nempe cœleſtis eſt. Nō eſt quod metuamus aut uereamur. Eſt cōſervata in cœlis in uobis, id eſt, erga uos, & in corōdū ac utilitatē ueſtrā. Tametſi aliquot dies hic multo

lab ore,

labore, uarijs afflictionibus transfigamus, & hanc hereditatem non habeamus, non propter ea sit ut illam amittamus. Confidendum est. Conseruatur in celis, quam è uiuis excedentes repositam apud I E S V M Christum reperiemus.

Qui in uitrtute Dei custodimini per fidem in salutem. Hortatur ad perseverantiam, & afflictionem tolerantiam. In celis dicet aliquis, conseruata est nobis pax et uita: Interim uero quid agendum, quoniam undique sunt infideli & nullus pacis locus, nihil pace dignum expectandum, in statu undeunde pugna: quid solatiū esse potest, dum haec patinur? Virtute Dei (inquit) custodiri ad salutem. Istud est propugnaculum inexpugnabile in animis nostris fides illa uiua, uirtutem Dei habens, qua custodimur, ne offendanus, ne ruamus, ne euertanur, sed confirmamur, consolamur, & militiam aduersus infidias & tyrannidem Diaboli siliciter inimus, immo uictores euadimus in salutem. Id est, absoluta militia hac, hoc est, postquam mundo hoc excecerimus, hereditatem illam, & coronam immarcescibilem, tanquam uictores a principe uictoriae I E S V M Christo consequemur. Huc pertinet, quod I. Ioh. 5. scribitur, Haec est uictoria, que uincit mundum, fides nostra. Apocal. 3. Qui uicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego uici, & sed cum patre meo in throno eius. Paulus hanc custodiam explicat, dicens, Iustus ex fide uiuit. Sine hac impossibile est placere Deo. At qui uos custodit, custodit uos ad coronam. Quia (ad Philip. 1.) qui cepit donū in uobis, perficiet illud usq[ue] in diem Christi. Hic locus mirum in modum deprimit uires humanas, docetq[ue] quam nihil sit nostris uiribus fidendum, dicens, Virtute Dei custodimini, quasi dicat, Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra uigilat, qui custodit eam. Nemo re uera solius suae libertatis facultate custodiri potest in his, que bona sunt, sed modis omnibus illius querendum est auxilium, ut perficiamur, a quo initium bona actionis accepimus.

Paratam reuelari in tempore nouissimo. Afflictorum & pro Evangelio laborantium animos consolatur, argumento a fine & premio, sumpto. Vestris laboribus addetur tandem corona lōgē maior & pretiosior, quam animo positis comprehendere. Non est locus nunc premio. Hoc nunc uos latet, Istud est tempus mutuae beneficentiae, premio suum est prescriptum tempus, quod non est anteuerendum. Nunc nobis sit satis, quod tuò asseruata est nobis corona, quam nemones quidem intercipere posseunt, si in fide stabiles, pietatis officia exercere perseuerauerimus. Haec omnia nobis nulla & aperta erunt nouissima hora: id est, posteaquam hinc soluerimus in cœlum. Nouissimum tempus dicitur, cum è uiuis excedimus. Similiter & cum finis erit rerum omnium, & resurgent omnes ad iudicium, tunc pij cum Christo æternum uiuent: impij uero morte peribunt perpetua.

In quo exultabitis. Qui nunc fletis Mundo gaudente, uos in tempore nouissimo, multo eritis perfusi gaudio. Est enim iam uobis salus, pax & corona immarcescibilis parata. Haec omnia uos manent. Haec omnia, nihil praeter gaudium, & summam habent letitiam. Non desunt, qui legunt uerbū Imperatiū modi, Exultate. Qui nunc aduersa & afflictiones patimini, audientes fide uobis paratam esse coronam, exultate. In Christo enim uiuimus, in quo, & per quem Reges sumus, & domini supra peccatum, mortem, carnem & infernum: per quem denique conculcamus pedibus illum Draconem & Basiliscum, qui est rex peccati, & mortis. Quomodo in fide, hoc est, quod prius dixit, per fidem in salutem. Non dum enim reuelatum est bonum nostrum, quod per patientiam interim expectamus, & tamen illud certo iam tenemus per fidem in I E S V M Christum.

Modicum nunc si oportet contristari in uarijs temptationibus.

Dum expectatur hereditas, collaudimur uitate Dei.
Fides uia, cuius uoluntas.

Vires humanae
nihil nisi adiutoriu[m]
virtus Dei.

Premium non illi
sed locus,

Tempus no-
uissimum.

Per Christum,
carnem & cias
tyrannos unici
mus.

Premium no-
strum per nos
certum testemu-

Hortatur ad patientiam, declarans quosdam multum errare, qui afflictiones seu crucem inter summam infortunia ducunt. Nunc ad breue afflictio estis. Si necesse fuerit pro Euangelio, defensione afflictari, breuis est haec molestia. Afflictiones, quantumvis graues sint & atroces, finem suum habent, & tempus huius ultae temporarie breuissimum est. Non est ergo diuina afflictio, si proposuerimus profundi temporis uastitatem, & uniuersum comprehendenderimus. Deinde si etatem hanc humanam comparauerimus eternitati, deprehendemus statim hanc uitam, quam tantopere protendere desideramus, breuem & exiguam esse. Interim dum tam breui uiuitur, apprehendamus, quot lachrymas, quot morbos, quot solitudines, quam uaria tempora, quot algores, quot frigora, quam rerum fuit sterilitas, quot pestilencie & fames, dentique quam subita sit mors. Adiace omnia in gyram uerti, & quod hodie absolutum putabas, cras inchoandum. Hec certe omnia tibi argumento sunt, quo facile deprehendas in longissima uita minimum esse quod uiuitur. Videatur iste esse sensus Apostoli: Si res ipsa & negotium exigit, ut tolerande sint afflictiones, patiamur. Breui terminabuntur, Fidelis Deus, qui non sinit uos tentari supra id quod potestis.

Afflictiones sunt experientia patientiae & fideli. Ut probatio uestra fidei multo pretiosior auro, quod per ignem probatur. Elegantia collatione simul & allusione afflictiones, experimenta patientiae & fidei uocat. Quemadmodum inter mineralia aurum primas habet, & igne probatur, sicut purius & nitidius: ita fides uia, inter ea, que sunt ad salutem, precipua est. Atque qui fide in salutem ductatur, uarijs periculis & afflictionibus agitatus, animi dotes, & puriores, & sinceri reddit. Probatur ergo fides, et fidelis homo aduersitatibus: que ueram & uiuam fidem longè diuersam esse a fucata & ficta ostendunt, non secus atque ignis purum aurum ab impuro distinguunt, ut qui probati sunt, manifesti fiant, & alijs sint exemplum patientie in acquisitione animarum, & glorian Dei, uim ac fortitudinem Euangelicam concedentis, qua equo animo nihil non toleratur pro Euangeli. Ut probatio fidei uestra, id est, uestra fides, aut patientia uestra probetur afflictionibus: id est, inueniatur pura & sincera, nitidior, fiat & apparitor usque in diem iudicij: & fiat, ut nullis aduersitatibus seducamini, sed constantes appareatis, & sitis adherentes per fidem ipsi Christo fidi, qui non sinit uos tentari supra id quod potestatis, sed dabit cum tentatione prouentum. Sentientijs in uobis, quam bellè hoc loco alludatur ad ea, que uarijs in locis scripta sunt. Sapientia. 3. Tantquam aurum in fornace probauit electos dominus. Et multa huiusmodi sunt eodem cap. Item Psal. 63. Quoniam probasti nos Deus, igne nox examinasti, sicut examinatur argentum. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro: imposuisti homines super capita nostra. Transiimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium. Rursus Zachariae. 3. Educam tertian partem per ignem, & uram eos, sicut uritur argentum, & probabo eos, sicut probatur aurum.

Reuelatio Iesu Christi. In laudem & gloriam & honorem, in reuelatione Iesu Christi. Hortatur ad perseverantiam, argumento ab utili sumpto. Quemadmodum periti agricultores serentibus, & ex animo laborantibus solent tum fructum, tum fructum colligendorum tempus praedicere: ita & hoc loco Apostolus congerie quadam uerborum, annos laborantium & afflictorum attentos & beneulos reddente, explicat non solum fructus, & retributionem, quam accepturi sunt, qui pie in Christo uiuunt, sed etiam tempus ipsorum fructus colligendi: non hoc tempore, & in hoc Mundo, sed in reuelatione Iesu Christi: id est, cum ueniet filius Dei in maiestate sua, iudicaturus uiuos & mortuos. In laudem tunc erit afflictorum & piorum patientia. Illos enim Iesu Christus laudabit

bit cunctis spectantibus. Venite, inquiens, benedicti patris mei, possidete paratum uobis Matth. 25 regnum a constitutione Mundi. Esuriui, & dedistis mihi manducare, sitiui, &c. In hoc norem tunc illis erit, quando impijs cadentibus in ignem perpetuum, afflitti illi ibunt in uitam eternam, Huc pertinet, quod ille dicebat, Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus, qui in celis est. In gloriam, 1. Corinth. 4. Dominus manifestabit con filia cordium, & tunc laus erit unicuique a domino. & 2. ad Timoth. 2. Ideo omnia sustineo propter electos, ut & ipsi salutem consequantur, qua est in Christo I E S V cum gloria coelesti.

Quem cum non uideritis, diligitis, &c. Hec de uiru & energia fidei tanquam paracueen, ad certitudinem fidei demonstrandam, interserit. Solis presentibus, hoc est, sensilibus, & quorum periculum fecit oblectatur caro. Sed fides est sperandarū substantia rerum, argumentum non apparentium. Hoc est, Fides est circa ea, quae nobis non apparent, eterna & inuisibilia sunt, sensibus non subiecta. Fides ergo nihil cum animali & carnali habet commune. Quem supple Christum, cum non uideritis his oculis corporis in hoc mundo uersantem, diligitis. Non enim amor sine rei amata cognitione, cogno scitis itaque fide. Est fidei suus oculus, sua auris, sed spiritus, non carnalis. In quem scilicet Christum, tametsi his uestris oculis illum non uideatis, creditis: id est, multa fiducia in eum ducimini. Agnoscet ex his, lector optime, quam coniuncta est fides charitati. His addit fructum fidei & fiduciae in Christum. Credentes autem exultatis letitia inenarrabilis, quasi diceret, Pacem & gaudium in cordibus cum tranquillitate conscientie suauissima, longè suauius experimini & sentitis, quam uerbis exprimere positis. Gaudium hoc inenarrabile est, non uulgare aut tritum, sed ineffabile & glorificatum. Id est, conuenit iam magna ex parte cum illo futuro aeterno. Aut glorificatum, id est, purum, & non turbatum. Solent enim uarijs infortunijs, & afflictionibus gaudia Mundi distracti, cum sint levia, & caduca. Gaudium uero fidei tantum abest infortunijs, & afflictionibus distractetur, ut perficiatur & nesciat magis ac magis cum supereringunt infotuniorum procelle. Contemnunt pijs omnes robore fidei, & patientia muniti, omnem Mundi & inuidialium tyrannidem. Audiamus Paulum dicentem ad Roma. 8. Quis ergo nos separabit a charitate Christi tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculus &c. Et subiungit, Certus sum enim, quia neque mors, neque uita, neque Angeli, neque principatus, neque uirtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, que est in Christo I E S V domino nostro. Hec indicant fidei certitudinem & stabilitatem. Ista sunt, quae producunt si uictum suauissimum. Reportantes, ait, si uincit fidei uestra, salutem animarum uestrarum: hoc est, fide, dilectione, & exultatione in Christo I E S V, consequenti glo- riam illam in Christo aeterna, quae est salus uestra. Per multas enim tribulationes oportet nos introire in gloriam Dei. Non solum ergo certa est fides, sed & certum est premium huic respondens. Primo fidei uiva muniti afflictiones in probationem & meritum libenter feremus, certi nos non passuros confusionem in reprobatione. Huc pertinet, quod Paulus 2. ad Timoth. 1. ait, Positus sum ego prædicator & Apostolus, & magister gentium. Ob quam causam etiam hec patior, sed non confundor. Scio enim cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum seruare in illius diem. Non minore fiducia et certitudine ductus ait idem 1. ad Timoth. 4. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruavi. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus index, non solum ante mihi, sed & his, qui diligunt aduentu eius.

Amar non est
fide cognitio-
ne.

Pijs non sitem
mundi tyran-
nidem.

Fidei premia
certum.

Hoc amplius declarat Petrus sequentibus, dicens, Prophetas prius passiones & afflictiones Christi predixisse, postea gloriam eius nuntiasse.

De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt prophetæ, &c.

Christiana religio certissima. Certissimam uerissimamq; esse religionem Christianam docet, argumento à temporis articulo, & testibus antiquis sumpto. Non casu aut fortuna, sed diuino consilio factum est, ut pia & studiosa diligentia exquisierint, & a Spiritu sancto didicerint, & audita prænuntiauerint per fidem in Christum, & Euangelicam gratiam, ad salutem, & beatas illas fides peruenientiæ esse. Primi feculi hominibus reuelata est salus, his uerbis, Gen. 3.

Per fidem ad fatum pertinet. Salutis reuelatio. Inimicitas ponam inter te & mulierem, semen tuum, & semen illius. Ipsa conteret caput tuum, & tu inuidaberis calcaneum eius. Hæc indicant pollicitationem, semen scilicet mulieris calcaturum caput serpentis, seu peccatum ipsum. Abraham autem & eius posteritas paucis comprehēdit, unde penderet salus. Genes. 22. Benedicentur in semine tuo omnes gentes. Quid hæc aliud indicant, quam quod dici solet in summa: Deus sua misericordia filium suum unigenitum in mortem pro nobis dedit, ut morte eius seruaremur: & ab eo docti, in nouitate uitæ ambularemus? Prophetauerunt non pro sue uoluntate, sed ex Spiritu sancto præmoniti uaticinati sunt totam hanc Euangelij gratiam. In nobis, id est, in uos, seu uestra causa datum est partam per IESVM Christum, qui uult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Hanc salutem uocat gratiam. Gratus enim uobis contingit hec salus, per redemtionem Christi. Non abs re dictum est à Iesu cap. 1. Lex per Moysen, Gratia & ueritas per IESVM Christum.

Scrutantes in quod uel quale tempus, &c. A temporis circumstantia

Salutis nostra tempus prænuntiatum. pergit nostræ fidei certitudinem cōmendare. Non solum prænuntiauerunt Messiam futurum, & gratiam in nos conseruent, sed etiam a Spiritu Christi, qui & Spiritus sanctus est, moti sunt, & ab eo docti didicerunt & certum tempus, & modum aduentus IESV Christi, per quem gratia ista nobis contigit. His uidetur Petrus significare locum, qui est apud Danielem, capi. 9. ubi per mysticas hebdomadas indicat tempus, quo occidens esset Christus. Hoc præmonuit Aggæus 2. Adhuc unum modicum, & ego mouebo cœlum, & terra, & ueniet desideratus cunctis gentibus. Malach. 3. Ecce ego mittto Angelum meum, qui preparabit viam ante faciem meam, & statim ueniet ad templum sanctum uum Dominator, quem uos uultis. Abacuc 2. Apparebit in finem, & non mentioniet, si mora fieri, expecta cum. Quale tempus futurum erat, hoc est, conditiones temporis, ut puta, pacis, aut sceptri, prædixerunt. Isaie 2. & Michæe 4. Conflabunt gladios suos in uomeres. Non leuabit gens contra gentem gladium. Ieremæ 3. In diebus illis saluabitur Iuda, & Israël habitabit confidenter. Aut quale tempus futurū erat, ex regie dignitatis Iuda, & sceptri translatione præmonuerunt. Genes. 49. Non auferetur (ait Iacob) sceptrum de Iuda, donec ueniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.

Prænuntians eas, quæ in Christo sunt, passiones, & posteriores glorias. Ista est grauis sententia, non parum solati⁹ afflictis, & pro Euangelij defensione tormenta & poenas patiētibus, afferens. Quasi dicat, Durate in aduersis, ut respondet patri uestro IESV Christo, qui uobis absolutissimum patientię exemplar proponitur: ut intelligatis, hunc non intrasse in suam gloriam, nisi post multam patientiam & afflictionum tolerantiam. Non ne oportuit Christum pati (dicebat ille) & ita intrare in gloriam suam? Ista per Prophetas prænuntiavit Spiritus sanctus, primo loco afferens passiones, secundo glorias. Has passiones & afflictiones, multò ante quam ueniret

Christus

Christus, prædixerunt Isa. 53. & David Psal. 21. His pressuris & afflictionibus patienter toleratis, reportauit magnam gloriam. Ad Philip. 2. Humiliavit se metipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomine, ut in nomine I E S V omne genu fletatur, coelestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus I E S V S Christus in gloriam est Dei patris. Non solum prænuntiavit afflictiones, quas tolerauit pro nobis Christus, sed etiam quas p[ro]i[er]et fideles pro Evangelio, & fide patienter tolerant, propter quas Christus in suis membris pati dicitur, & suu[m] esse dicit.

Christus plorat
afflictus, tuas
esse dicit.

Saulo enim Ecclesiam persequente, se persequitur & afflictum Christus clamauit, Saulo Saulo, quid me persequeris? Ego sum I E S V S Christus, quem tu persequeris. Audi Paulum, Col. 1. Nunc gaudeo in passionibus pro nobis, & adimpleo ea, quae desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia. Multa de his scripsimus in capite 10. ad Hebreos, in conciliatione. Suauissima est afflictorum consolatio, cum audiunt Christum, eorum afflictiones, suas dicere, communesq[ue] esse cum pressuris & afflictionibus, quas nostra causa tulit. Glorias dixit Apostolus, non gloriam. Nam resurgens gloriose apparuit, non amplius mortaliter: gloriose caelos ascendit: gloriose in conspectu hominum, cum uenerit in maiestate sua, & astiterimus omnes ante tribunal eius. Quemadmodum ad hanc gloriam, ante quam crux patueretur, non peruenit: Sic neque speranda est nobis gloria, nisi & crucem eius ex animo portauerimus. Scientes cum Paulo 2. ad Timoth. 2. quod si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinemus, & conregnabimus: si negauerimus, & ille negabit nos: si non credimus, ille fidelis permanet: negare seipsum non potest.

Quibus reuelatum est, quod non sibi metipsis, nobis autem ministrabant, &c. Eleganti occupatione confutat eos, qui existimarent Prophetas, & eorum scripta solum veteri populo data esse, ad se uero nihil pertinere. Quorum obiectiōnem sic diluit, Quibus reuelatum est. Eo Prophetis reuelata sunt nostra salutis mysteria, quod non solum ipsis prophetis, aut ijs, quos habuerunt coetaneos, illucescant, sed etiam in nostram utilitatem & salutem, scriptis mandauerunt, ut ab eisdem tanquam preceptoribus & doctoribus erudiremur. In hanc sententiā est ipse Paulus, Rom. 15. Quae cuncti scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus. Et causam agens coram Agrippa Act. 16. Testificans minori, atque maiori, nihil extra dicens, quam ea, que Propheta loquuti sunt futura esse, & Moyses. Est ex his manifestum, Prophetas literis mandasse, que nobis annuntiata sunt per Apostolos, & viros Spiritu sancto afflatos. Nuntiata sunt (ait) tum per me Petrum, tum per alios Apostolos omnia, que ab eis prænuntiata sunt, in Christo impleta esse. Hac annuntiatio, non ab alio autore facta est, quam a Spiritu sancto cœlitus delapsa, in die Pentecostes.

Prophetar[um] &
patron[um] & mo-
rifici precep-
tores sunt.

In quem desiderant Angeli prospicere. Excellentiam religionis Christiane collatione tacita commendat. Tanta est mysteriorum nostre salutis magnitudo, tam abundans & copiosa gratia, per Apostolos nuntiata, ductore Spiritu sancto, quo in die Pentecostes repletis sunt, ut Angeli ipsi, hoc nuntio & Euangelio tam iucundo, eiusq[ue] contemplatione non queat satis expleri. Non est ergo, quod nureris, si Prophetæ magno dubitabant desiderio uidendi tam felici tempora, atque tam abundantes diuitias, ad nos nunc adlatas. Non abs re dicebat ille, in quo, & per quem omnia. & Luca 10. Beati oculi, qui uident, que uos uidentis. Dico enim uobis, quod multi Prophetæ, & Reges uocerunt

luerunt uidere que uos uideritis, & non uiderunt: & audire, que auditis, & non audiunt. Rursus Ioan. 8. Abraham pater uester exultauit, ut uideret diem meum: & uidit, & gauis est. Huc pertinet, quod iustus ille Simeon dicebat, Quia uiderunt oculi mei salutare tuum, Quod parasti ante faciem omnium populorum. Cum dicitur, In quem desiderat, &c. Beatus Ireneus libro contra hæreses 4. cap. 77. sentit de promissis Prophetarum, que Christus aduenies representauit. In quem, pro, in qua, positum est, cosentientie lectione Graecis: in qua mysteria uestri incarnati, & felicitatis perpetuas, uobis anniteata, Angeli proposcere desiderat. Non quod tam leto non fruantur spectaculo, sed quod illius perpetui spectaculi nulla unquam eos teneat tediosa satietas. Quod si placet hunc locum, non de iam exhibitis mysterijs, sed de futuris, atq; olim complendis, intelligas, ut puta resurrectionis & iudicij, ad ea certe pijs uotis suspirant, atque iniplenda desiderat. Ex his obseruandum est, Petrum Apostolum nos hortari ad contemplandam Euagelij ueritatem: cuius si tanto desiderio duclitum tum Prophete, tum Angeli: quantò magis desiderare debemus, ut suauissimo eius fructu, hoc est, beatitate tandem fruanur. Summa erit letitia, quam tametsi nego, oculus uidit, neq; auris audiuist, certi tamen esse debemus, nos consequi uos illam, si in fide & pietate Christiana perseverauerimus.

Propter quod succincti lumbos mentis uestræ. Cum nobis factæ sint promissiones, nihilq; afflictiones morari debeamus, exemplo Christi, qui per crucem in gloriam suam intrauit: eleganti oratione, & occulto spiritu affliti pregnante animo addit, horiturq; in uitæ puritate & religione Christiana firmè persistamus. Primo uerbo aperit, quam expediti esse debeamus a laciniosa & carnali uita, ut de positis omnibus ueritatis impedimentis, nihil cursui nostro ad Christum obfit. Sed pura cognitione & animo integro & sincero ueritate reverenter excipiamus, tandemq; ambabus (ut dici solet) amplexu manibus. Lumbos mentis dicit, non corporis, intellectum & uoluntatem significans: quos nudi succinctos esse, hoc est, ueritate & charitate ornatos. Peruenusta est hec metaphoræ, quæ à corpore ad animum transit. Ut uirgo, lumbos habet castos & succinctos, uirum uero concupiscentes aut eidem adhærens corrupta est: ita uiuam habens fidem, lumbos habet castos, hoc est, purè uiuit. Si uero se se erroribus immiscuerit, corrompietur, & adulteratur. Huc pertinet, quod Christus dicebat, Luce 12. Sint lumbi uestri precincti, & lucernæ ardentes in manibus uestris. Hoc est, omni tempore instruiri estote & parati, ut serui expectantes dominum suum, cui etiam nocte aduenienti, obuiam procedant. Item Paulus ad Ephes. 5. State succincti lumbos uestros in ueritate. Hoc est, rectam uitam à uobis ipsis exigite, nulla hypocrisi aut simulatione faciatum, sed sinceras & re ipsa bonam. Et 4. Regum 4. Eliseus Prophetæ iubet seruum suum lumbos precingere, & accipere baculum: hoc est, apparare se, & accingere itineri. Quare hec dicendi forma, Succingere lumbos, docet & innuit, ut, qui in aliquo statu est, positus, in quo habet quod effectum reddendum est, seu, ut uulgo dici solet, rationem habet reddere eorum, que in suo statu egit, semet apparet, & ita instituit, ut uideatur rem seriam agere, & negotium ipso factio capessere.

Sobrietas frumentaria. Sobrietatem, opus est, & fructus uiua fidei. Proinde illius perquam opportunitè inveniunt Apostolus. Sobrietatem autem eam uoco, non tantum, que gula frœnum imponit, sed que & somnolentia inertiamq; arcit, & orationi intentos reddit. Quid enim proficit gulam uicisse, si inverti otio patiaris fidem torpescere, que si nihil agit, iam fides non est, neque enim uiuit, sed plane mortua est. Et tametsi quis iustificatus sit, sentit tamen carnem sibi semper insilientem & rebellem, que sobrietate domatur, estq; carni heluti

Angeli in mysteriis Christi proposcere desi-
derant.

Lumbi mentis.

Lumbos suc-
cingeret.

Sobrietas fru-
mentaria.

Sobrietas.

quæluti frænum. Errant igitur ijs, qui sibi satificisse putant, dum iactant se fidem habere, interim suis cupiditatibus indulgentes. Hos arguit Petrus, dicens debere esse sobrios, nec illorum fidem, eam esse, quam predicit et commendat, sed eam uiuam, qua operibus sese exerit et fructificat. Obserua, quæ admodum uigilia crassos corporis humores absunt, et macerat corporulentum: ita uigilia Christiana, hoc est, uiua fides excoquit et absunit impudicos affectus, humane sapientia crapulam tollit, paurem, inconstantiam, et impatientiam auertit, Mundi gaudia contemnit, et uni Deo feso totam et uonet et dedit.

Tidetur operibus
uerbi.

Christianæ uigilia.

Perfecte sperate in eam, quæ offert uobis, gratiam in reuelatione I E S V Christi, Hortatur ad perfectam in Christo fiduciam, ut fidamus Euangelio, quod nobis aperit, et manifestat gratiam, et misericordiam Dei in nos. Hoc est, quod nobis datus et manifestatus est filius Dei. Hec superioribus coniunguntur: quasi diceret, Cum res ita se habeat, ut uidcatis, quam utilitatem consequamini ex patientia, certaque sit spes, cuius gratia patimini, perfringite in ueritate uite, excuso uectore homine, sobrii et uigiles, in reuelatione I E S V Christi: id est, dum uobis patefit et manifestus est I E S V Christus. Summa horum est, Toto corde amplexum I E S V in Christum, qui uobis predicatus est per Euangelium. Videtur mihi haec sententia uim habere, ut intelligamus hanc perfectam spem et fiduciam, quam præcipit, et ad quam hortatur Pater, nunc præcipue prestantam esse in lege Euangelica, que plus aliquid exigit supra Moysi, naturæque legem. Amplexanda est spes, fiducia, et uite puritas. Et hoc cum sit Euangelium plus aliquid exigit supra Moysi.

Gratia Dei se-
ipsum offert.

manifestatus I E S V Christus, immo seipsum nobis offert. Quasi si dicat, non est fugienda magna huius gratiae occasio, quam si contempserimus, timendum ne in præceps ruamus. Huc pertinet quod Paulus dicebat Hebr. 2. Quomodo effugiemus, si tantum neglexerimus salutem? Miram gratiam et liberalitatem habet uerbum, offertur. Tatum abest multo labore et longa peregrinatione gratiam Dei perquiratis, ut seipsum uobis offeras, domi, ruri, ubi uollet desideraueritis ue. supereft tantum, ut recipiatis. Haec uera sunt Dei diuinitas, ut non querentibus, ultra misericordiam præstet. Dicente Isaia, Palam factus sum non querentibus me. Et cap. 52. Quia quibus non est narratum de eo, nide runt, et qui non audierunt, contemplati. Gratia ergo Dei uobis oblatæ est in reuelatione, id est, per reuelationem I E S V Christi. Aut gratia Dei uobis oblatæ est, dum manifestatus est uobis I E S V Christus. Ut hunc cognoscamus redemptorem et reconciliatorem nostrum, per quem solum ad Deum habemus accessum. Sequitur ex his, uanam esse Turcarum et Iudeorum fidem, in ea et omnem religionem, que Christum non habet ducem.

Omnis uana
religio quo
Christus ducem
non habet.

Quasi filij obedientiae. Natura comparatum est, ut filij parentes referant. Vos (ait Apostolus) per fidem uiuam facti estis filij I E S V Christi, qui factus est obediens patri usque ad mortem: referatus ergo parentem uestrum. Atque cum natura constitutum sit, ut parentibus obediamus, necesse est, ut filij simus obedientiae: id est, filij obediens. Si obedientiam abiecerimus, effrænes nos et indomitos præstabimus, non humanos et dociles, indigneos erimus uocatione sancta, qua aduocamur ad gratiam, non alijs, quam obedientes. Accepimus enim Apostoli suam functionem, hoc est, A postolatum suum ad obedientiam, quam præstant auditores uerbi Dei. id est, ut credant. Obedire enim credere est. Obedientiam docens prohibet uerborum contentiones et quasi iuncturas, quæ ab obedientia distractabunt, ut suo Apostolatu fungens, ad fidei obedientiam auditores adducat. Quasi, hoc loco positum est pro, Ut aut, tanquam. Nam, quasi, tribuimus ijs, que quum uideantur, non sunt. Adhæc, filij obedientiae, dixit iuxta dialectionem Hebraicam, pro filiis

Obedientia.

Apostolica fan-
ctio ad obedie-
tiæ.Obedire est cre-
dere.

Quasi pro ut.

filii obedientibus.

Non configurati prioribus ignorantiae uestrae desiderijs. Hortatur ad uitæ puritatem, argumento à danno, & periculis sumpto. Nolite uos accommodare pristinis concupiscentijs & corruptissimis illius ueteris hominis moribus, quibus uobis immunebat mors & carcer perpetua. Nouam induistis uitam, non aliam, quam cœlestem, ante quam adeptam, crapulæ & carnis desiderijs, ambitioni, & rebus, quas ne nos mutare quidem licet, indulgebatis. Ifse erant uie tenebrarum, & ignorantie. Nescebatis Christum: ergo aberat lux, & uera cognitione. Ignorabatis que uobis per Christum donata erant, donabanturq; in posterum. Conuersabamini tanquam cœci, ignorantes que uia tenenda esset. Stultis enim illudere solet peccatum, Proverb. 14. At nunc recognantes, que euasistis pericula, ne unguem quidem transuersum à recta uia seducamini. Huc pertinet, quod dicebat Paulus Rom. 12. Obsecro itaq; uos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora uestra hostiam uisentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium uestrum: & nolite conformari huic seculo, sed reformamini in nouitate sensus uestrorum, ut probetis, que sit uoluntas Dei bona, & beneplacens & perfecta.

Sed secundum eum, qui uocauit, uos sanctum, &c. Exemplo patris nostri coelestis iniuit nos Apostolus Petrus ad uitæ integritatem. Sed secundum eum sanguinem id est, quenadmodum is, qui uocauit uos ad hanc nouam uitam, & uitæ sinceritatem, sanctus est: ita & sancti esote in omni uestra conuersatione. Atque id confirmat Sancti. Apostolus autoritate Leuit. 11. 19. & 20. Sancti eritis, hoc est, sancti reddamini, quia & ego sanctus sum, ait Dominus. Illic legitur, Nolite contaminare animas uestras, nec tangatis quicquam eorum, ne immundi sitis. Ego sum enim dominus Deus uestrus. Sancti esote, quia ego sanctus sum. Deus suæ naturæ sanctus & purus est: nos uero ipsius gratia & dono. Non ut otienur, ex torpeſcamus, sed ut sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, serutamus illi, in fidelitate & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris. Conformemur ergo Deo nostro per uiuam fidem & uitæ sinceritatem: ne, si in pristinam corruptionem redierimus, non intelligentes quo, quantoq; in honore Deus nos confiteritur, comparemur lumentis insipientibus, & similes illis efficiamur.

Et li patrem invocatis, &c. Amplificatio eorum, que superioribus explanavit. Hortatur ad pietatem & uitæ sinceritatem, argumento à natura uiae fidei, & cognitionis diuina sumpto. Fide uiua facti estis filii Dei. Est ergo Deus uobis pater, uobis paras, est corona gloria immarcesibilis: heredes Dei eis, cohæredes i e s v Christi. Quid uobis faciendum superest, nisi ut in eum speraretis, atque dum hac uita spe durat, patrem Deum agnoscatis, inuocetisq; qui sine acceptione personarum iudicat secundum uniuscuiusq; opus? Hoc est, qui malum punit citra ullius personæ qualitatem & respectum. Et hac invocatione impetrabitis, ut in timore, incolatus uestrum tempore conuersemuni. Hoc est, in timore filiali, quandiu è ecclesiæ patria exiles, hic in terra peregrinamini. Aut dici potest in hunc modum: Cum hunc patrem Deum habeatis, qui non iudicat secundum titulos (hoc est, quia hic rex, uel papa) uel doctorum & personarum qualitates, sed secundum uniuscuiusq; opus: quandiu hic uitam uiuimus & conuersamur, Timor seruiliis hunc ut patrem reverendamur, in teneamus, non timore illo seruili, hoc est, solium propter pacem, & ultionem uitandam, sed propter eius bonitatem hunc amemus, & reverenter nos erga illum geramus. Que reverentia, est timor ille, quo timere patrem debemus. Oritur enim ex seruore charitatis in Deum. Spernamus ergo uoluptrates Mundi: agnoscamus huius uitæ nostræ miseram conuersationem, breuem incolatum, locum non permanentem,

Fidei uiue genuis.

Timor seruiliis

manentem, ut ambiamus cœlestia eternum duratura.

Scientes quod non corruptilibus auro, &c. Perseuerat horiari ad sanctimoniam & religionem Christianam, argumento a pretio insestimabili nostræ redēptionis sumpto. Scientes. Perseuerate in fide & mutua dilectione, considerantes nos redemptos esse pretio, quod nulla ratione humana comprehendendi potest. Qui prius Mundi ciues eratis sub potestate & iugo Satanae, nunc facti estis ciues sanctorum, & domestici Dei, & liberati non modo a Satana, sed etiam a uana conuersatione paternæ traditionis. Vanam uocat parentum traditionem, quia qui gentiles erant, à parentibus idolatriam edocti erant: qui uero Iudei, didicerant multa uana & superstitiosa, quibus iritum faciebant mandatum Dei. Vnde Christus hos arguit, Matth. 15. Quare uos transgredimini mandatum Dei propter traditionem uestram? Paulus ad Galat. 1. facetur se persequutum fuisse Ecclesiam Dei, quem caner ingens sibi uidetur esse emulator paternarum traditionum. Vana est omnis traditio, qualisquis fuerit, quæ Christi doctrinæ aduersatur. Vbi enim Christus abest, uanitas est. Aut uanam uocat traditionem paternam, conuersationem iuxta legem Mosaicam, quæ uana erat & invalida ad uitæ æternæ consequitionem. Opera legalia ex se non inflificabant. Vmbræ & solū erant & figuræ, non remittentes peccata. Ab huiusmodi liberatis sunt Iudei, nihil amplius legi Mosaicæ debet. cui ita Christus satisfecit, ut amplius queri non possit Lex. quid enim habet cur expostulet, cum nihil illi debetur, sed ad plenum sit illi satisfactum.

Sed pretiosissime sanguine quasi agni immaculati Christi & incōminati. Collatione simul & amplificatione pretiū nostræ redēptionis amplius declarat. Auro argento &c. conflatur thesaurus, sed corruptibilis, caducus, nihil ex se potens iuare, uitam non habens, tantum abest ut uitam det. Christus uero thesaurus est inestimabilis, incorruptibilis, potens suæ natura iuare, uiuens & uitam præstans, in quo sunt omnes thesauri sapientia & scientia absconditi. Nihil opulentius pretiosius ut redēptione, qua redemit nos. Redemit, inquam, nos, abundè effuso totu sanguine, cuius minima pars effusa, sufficientissimè potuisset omnia omnium peccata expiare. Sed quando ita placitum est Deo nostro ex feruentissima erga nos charitate tanti nostram salutem emere, totius scilicet sanguinis filii sui effusione, simul & hoc nobis gratis clargiri, quid superest aliud, quam ut maximas illi gratias agamus, & tamen cōmendemus beneficentia, ne ingrati uideamus? Quasi agni, hoc est, uelut aut tanquam agni. Ipse enim tanquam agnus ad occisionem sine murmure, sine balatu, pro nostra reparatione uolens ductus est. Huic loco alludit beatus Ioannes Baptista, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata Mundi. ¶ Esaïe 53. Sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tendente se obmutescet, & non aperiet os suum. Ieremias 11. Egó quasi agnus mansuetus, qui portatur ad uictimam. Immaculati: est certe conceptus de Spiritu sancto, natus ex Maria uirgine, macula caret. Incontaminati, ab omni immunditia & iniquitate est illibatus. Vnde solus esse potuit hostia pura & sancta pro peccatis nostris, pro quibus uero satisfecit, eademq; tulit. Isaïe 53. Posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. Cum agni meminimus, alludit ad Leuitica & sacerdotalia sacrificia, in quibus frequens agnus typicus immolabatur, ad expiationem peccati per fidem in uerum agnum, hoc est, I E S U M Christum uerum Messiam, qui uenturus erat.

Præcogniti quidem ante Mundi constitutionem. Ad Christi amorem & salutem magno honore excipiendam auditores extimulat, argumento ab antiquitate, proprio commodo, & utili sumpto. Nolite in hanc duci sententiam, qua uobis

Redēptionis
pretium inest
mabile.

Vana traditio.

Opera legalia
nō iustificabat.

Légi à Christo
fanuscium.

Thesauri Chri
sti & terrestris.

Saginis Chri
sti effusio o
mnium pecca
torum satia
cio.

Christus imma
culatus.
Incontaminatus

Christus folus
hostia pro pec
cato.

Agnus typicus

persuasum sit , ea , quæ uobis sumloquutus de pretio redēptionis nostræ , hoc est , de agno immaculato i e s v Christo , uero Messia , qui nos effusione sui sanguinis redemūt , esse noua , aut arte humana inuenta : certe ante Mundi constitutionem præordinauit erant : è consilio aeterni patris projecta sunt . Præcogniti ante Mundi constitutionem , id est , Deus ab aeterno præordinauit filium suum tradere sacrificandum pro nostri peccati expiatione . Ephe. 1. Elegit nos Deus in Christo ante Mundi constitutionem , ut essemus sancti & immaculati in conspectu eius in charitate . Quo sit ut in Apocal. Ioannes Christum uocauerit agnum ab origine Mundi occisionem , id est , eum qui ut hostia esset pro peccatis , præordinatus est , & hac hostia mandaverunt omnes ab origine Mundi electi . Si ergo hec salua præcognita est & præordinata iuxta beneficium Domini Dei , ut esse

~~missus sancti~~ : non ergo nobis contingit ~~hunc~~ salus ex nostris meritis , sed mera & pura Dei gratia , Cui omnia debemus , nos nostraq[ue] . Hunc locum , Præcogniti , &c. usq[ue] , Animas uestræ , &c. Apostolus ueluti p[ro]erponit apposuit . Occasione enim accepta solent frequenter Apostoli excurrere in mysterium Christi . Atque quemadmodum pictores preter institutum aliquando sculpiculo suo operi inservunt : ita & Apostoli mysteria Christi , ornatus gratia , preter institutum affirunt . Simile adnotatum est in exordio huius epistole .

Christus cur fidelium in Mundu uenit . Manu[er] est autem nouissimis temporibus propter uos , &c. Tandem oblicationem diluit coru[m] qui fortassis dicere[n]t , Cum ab aeterno Christus præuisus sit hostia & expiatio peccati , quare tam sero in Mundum uenit ? Respondeat , Quando ita placitum est illi , ut hac ultima aetate uenerit , quid contra dici potest ? Manifestatus est , id est , uenit in Mundum , & homo factus est nouissimis temporibus , id est , hac ultima aetate . Aut nouissima dicuntur ab Apostolo tempora , quod postrema sint respectu uisionum & prophetiarum , quæ per Christum implenda erant . In Christo consilia illa eterna , & premonitiones Prophetarum manifestata sunt , & per Apostolos post acceptum eum , qui colitus missus est , Spiritum sanctum , in uirtute et miraculis nuntiata sunt , ad hoc ut cognoscamus Deum , & eo cognito amplexemur eius in nos beneficiam . Et hoc est quod ait , Qui per ipsam fidem est in Deo , id est , per Christum credimus in Deum : per Christum fideles & Christiani designamini . Non alio consilio manifestatus est nobis i e s v s Christus , quam ut per eum salvi fieremus , ut in eo ueritatem , bonitatem , & iustitiam Dei contemplaremus , & eandem amplexantes ex animo ipsi fidamus . Hoc si fecerimus , agnoscemus nos per Christum esse filios Dei , familiares & domesticos Dei factos , pericula a quibus erexitur sumus , & ut paucis absoluant , longe plura nos esse asequitos beneficia , quam dici potest .

Qui suscitauit eum a mortuis , &c. Tota illa sancta ex benedicta Trinitate suscitauit Christum , ut hominem a mortuis . Sunt enim opera Trinitatis externa , iudicativa . Quæ enim Pater agit , eadem & Filius & Spiritus sanctus , & contraria . Resurrexit Christus i e s v s , homo gloriatus . Hoc est , diuinitas non resurrexit , sed i e s v s Christus iuxta humanitatem excitatus est a mortuis per gloriam Patris . ipse enim ille , secundum Diuinitatem excitauit seipsum , ut homo est . Dicebat enim Ioan. 2. Solute templum hoc , & in tribus diebus exciabolo illud . Et sequitur , ille autem dicebat de templo corporis sui . Qui , suppone , Deus suscitauit eum Christum iuxta humanitatem a mortuis . Et dedit ei gloriam , Quia surrexit immortalis , dans corpori perpetuan glorificationem , & iudicariam potestatem : (Data est mihi) dicebat ille Matth. ultimo (omnipotestas in celo & in terra) non solum corporis gloriam , sed etiam nominis . Dedit enim illi nomen , quod est super omne nomen , ut in nomine i e s v omne genu fletatur ,

Christus ut hominem factus est .
Trinitatis opera iudicativa .

Etatur, ecclastum, terrestrium et infernorum. Atque in invocatione nominis eius fierent stupenda illa opera, que toto Bibliorum textu facile cognosci possunt. Imo et quotidie non solum facta audimus, sed et experimur. Hanc gloriam dedit, ut fides nostra et spes esset in Deo, non in puro homine. Hoc est, credamus in Deum, et speremus in Deum. Quia Christus, Deus et homo est, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiae eius in hoc tempore. Dedit ergo gloriam Christo, ut nos agnoscentes eum resurrexisse, celos ascendisse, et ad dexteram Patris sedere, misse. Spiritum suum in discipulos, quo edocerentur omnia quae illis dixerat. Fidem habebamus in eum, quia Deus est et mediator noster. Ipse enim propitiatio nostra, pax nostra, factus nobis frater qui Dominus est, ut spem habeamus in eum. Certo intelligentes, quod qui credunt in eum, salvi sunt. Dici potest ad hunc modum ut fides et spes nostra esset, id est, tota nostra conuersatio esset in Deo: id est, omnem nostrum laborem, et operam omnem impenderemus illi, sine quo non esset retributio: sine quo si usque hanc et inutilis esset noster labor. Ista sunt que ad bene sancte uiuendum mouent animos. Hec si considerauerimus, uitam uiuemus Christi preceptis respondentem. His cognoscimus nobis aditum patere ad Deum, si contingat (quod per Dei gratiam absit) peccare: ut non defundamus animos, qualemque fuerit peccatum: Sed speremus peccantes ueniam. Si uarijs afflictionum procellis agitati fuerimus, Pater noster aduocatus et consolator est: qui abundantiter et copiose gratiam sui Spiritus immittet, qua facile omni angustia leui possumus.

Animas uestras castificantes in obedientia charitatis. Per species et gradus ueram sanctimoniam et sanctificationem describit. Castificantes, id est, sanctas reddentes animas uestras. Castificatio anime nihil aliud est, quam sanctificatio. Rogabis, unde sanctimoniam et castificationem consequar? Viam indicat. In obedientia charitatis, id est, per obedientiam charitatis, seu obediendo charitati, seu spiritui sancto, qui est charitas, et autor sanctificationis. Ab hoc enim effectu sanctificationis scriptura uocat illum spiritum sanctum. Castificatio haec, fructus est uiue fidei, que castum reddit corpus. Domat enim et reprimut insultus illos carnis, ne praeualeant: quibus sedatis, castè uiuitur. obeditur enim spiritui, et spiritualis est uita. Animas dicit, non corpora, ut doceat non solum studendum esse ne carnali lasciuia corpus maculetur, sed etiam anima ipsa uarijs concupiscentijs, ut simus et corpos et anima casti. Castificata enim anima, et corpus castificatur. Obseruandum quod ait, Per obedientiam charitatis, aut, ut alii legunt, ueritatis. Scio ieiunia, uigilias, abstinentiam et inediem frequentem multum habere uitrium extingendi concupiscentiarum, et carnalium de-sideriorum ardorem. Sed præcipuum existimauerim, cum beato Petro, obedientiam charitatis et ueritatis. Hac obedientia, castificatio est, et cingulum lumborum et remnum. Nam ueritatis et Euangeli ex animo obediens, antidotum habet aduersus omnes carnis illebras, que in corde et anima locum habere non possunt, quandiu illa obedientia et amor Dei in nobis dominatur. Non ergo satis esse putauerimus aut legisse aut audisse verbum Dei: necesse est ut obediamus, et ex animo amplexemur: quod frumentum dabit centesimum tempore suo.

In fraternitate amore. Sanctificat spiritus sanctus cum obedimus ueritati et Euangeli. Hac castificatio per obedientiam, trahit post se fraternum amorem. Castificamus animas nostras obediendo ueritati, non ut otiosi uiuamus, sed proximo et fratri prodeesse possumus. Hanc dilectionem fraternalm multis argumentis commendat beatus

Castificatio a-
nimarum.
Methodus fa-
cilitacionis.
Obedientia
Charitatis.

Concupiscen-
tiarum antido-
tum.

Lumborum ci-
ngulum caluca-
tio.

Legio fine dei-
amoris inutilis.

Ioannes tribus suis epistolis.

Simplici ex corde diligite attentius. Partes & natura ueri amoris perueniunt descripti exprimitur. Illa obedientia, de qua sumus loquuti, trahit post se dilectionem, non quamvis dilectionem, sed eam que ex animo est, animo, inquam, non frigido, aut tepido, sed puro corde, quo attentius, hoc est impensè, uehementer, & non simul late fratrem & proximum diligamus. Vera amicitia sicutum nescit, adulacionem non dedit. Et his colligimus uiuum fidem, fructus producere, sanctimoniam, siue sanctificationem, pietatem, mutuam dilectionem, & morum integratatem. Cor simplex dicit, hoc est, humile, non fucatum, sed paratu omnia in gratiam proximi profundere. Nescit caritas, que diffusa est in cordibus fidelium, cor duplex, cor simulatum. Estote simplices sicut columbae: dicebat ille.

Renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili. Elegantia metaphora seminis inuitat & mouet animos ad puritatem uite & sanctimoniam, argumento a nobilitate uite, & natura renascentium, sumpto. Natura comparatur est, ut fruges sementis naturam referant, Et filii parentum mores exprimant. Nati cranius ex Adamo, hoc est, ex semine corruptibili. Veterem hunc hominem eximus, renatus sumus, non ex illo corruptibili semine parentum, sed spirituali & incorruptibili, nempe per uerbum Dei uiuentis. Auditio enim uerbo, opera Spiritus sancti imprimitur uerbum in corde, & consurgit odium ueteris hominis, & amor IESV CHRISTI: fitque renascentur uerbo uim spiritalem, hoc est, uim quandam uiuacem habente, qua morimur carni & ueteri homini, uiuentes Deo. Est ergo forma Christiani animi fides uia, & fiducia cordis, quae apprehendit CHRISTVM salvatorem & redemptorem, & huic soli adhaeret. Cor nostrum hac forma seu fiducia informatum & animatum habet ueram formam Christiani hominis, qui renascitur ex semine incorruptibili, hoc est, ex Spiritu. Quandoquidem Verbum ex ore Apostoli procedens attingit cor audientis, ubi adeat Spiritus imprimens cordi uerbum ut illi assentiat. Tunc assentiendo uiua illa fide & fiducia, qua unicum IESVM CHRISTVM apprehendens esse qui iustificat & facit satis pro omnibus peccatis, eundem amplexatur, & iustificatur.

Ex his uides quomodo fides uia efficit nos filios Dei, natos ex Verbo: quod uidetur esse uterus quidam coelestis, in quo concipiuntur, gestantur, nascuntur, lactemus, manducamus, educamus, protegimus. Allusit hoc loco Apostolus ad ea que docuit CHRISTVS, Ioannis 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. In sacramento Baptismi recipitur semen illud spirituale, & renascentia spiritus. Est certe Baptismus sacramentum uiianum, omnibus ad salutem necessarius. Baptismus enim uim crucis & resurrectionis IESV CHRISTI habet, per quem qui non expectat salutem, atque in eum non credit, iam iudicatus est. Huc accedit quod Ioannes capite 1. dicit, His qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt.

Per uerbum Dei uiui & permanentis in aeternum. Excellentiam illius spiritalis seminis quo renascimur, uno & altero uerbo exprimit. Pauca & succincta admodum sunt uerba, sed mysteria ardua & sensus profundi, immo magna ex parte imperscrutabiles, ac magnam spem & suauissimam consolationem pisis conscientiis afferunt. Ostensurus illius renascentie spiritus Semen incorruptibile, dicit id factum per uerbum Dei uiui, hoc est, per rem significatam uocali prædicatione,

Verbum Dei uiui.

qua

Fraterni amo-
stia patrum.

Vera amicitia.

Cor simplex.

Seges sementis
naturae referit.

Juuentatio &
renascentia.

Fides uia est
forma Christia-
ni animi.

Verbum est ute-
rus coelestis.

Baptismus.

qua annuntiabatur I E S V S Christus, Messias, filius Dei, Deus & homo crucifixus, mortuus, & qui resurrexit, &c. Hoc est, renascimur per ipsum Verbum, seu filium Dei uiui, qui dat uerbo & predicationem uim efficacem, agentem in cordibus fidelium audientium uerbum. Et hac uirtute significatur frequenter uerbum Dei: Hoc est, nasci mur ex Deo, ut filii Dei, & non Adae simus. Hoc modo nihil corruptionis est. Ex uirtute enim & Spiritu congruenti ei qui renascitur, dicitur semen incorruptum. Vnde I. Ioan. 3. Omnis qui nascitum ex Deo peccatum non facit, quoniam semen eius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. Propter hoc semen receptum uocantur filii regni, Matth. 13. semen bonum. Ergo nativitas Christiana incorruptibili semine consistit, uerbo Dei uiui & permanentis. Per uerbum ergo, id est, per Christum filium Dei uerbum patris, interius baptizatur Christianus. Fides uiua habetur: donum Dei est, & non ex operibus nostris, ut ne quis glorietur. Imo ipse Christus baptismum instituit, eisq; uim regenerandi dedit. Verbum Dei uiui, cum dicit, mysterium & emphasin multam comprehendit, hoc uerbum, Deus est, uita est, ueritas, datq; uim uiuificandi fidei, uerbo & sacramento. Hunc titulum didicerat noster Apostolus a Spiritu sancto.

Roganti enim Christo, quem se esse dicentes discipuli, Respondens Petrus dixit, Tu es Christus filius Dei uiui. Dixit Christus, Caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in celis est. Aut uerbum Dei uiui, iuxta dial. Con Hebraicam, id est, uerbum Deus uiuens. Verbum est Deus uiuens & permanentis in eternum. Non defunt qui interpretantur, per uerbum Dei uiui, formam uerborum sacramenti Baptismi, operantium ex uirtute Dei, dispositionem regenerationis spiritualis. Accidente enim uerbo ad elementum fit Sacramentum. Ephes. 2. Christus dilexit Ecclesiam, & scipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquae in uerbo uite. Addit elegans epitheton huius uerbi, permanentis, adducens aliam seminis spiritualis excellentiam. Corporale semen corruptibile est, & mutatur. At uerbum Dei, seu semen hoc spiritale, mutari nequit: eternum manet, non mutatur. Imo mutat & transformat meipsum in se. Et quod malum erat in me, delet. Huius seminis natura mirabilis est, & quam noster intellectus comprehendere nequit.

Quia omnis caro ut foenum, &c. Granissimam simul & elegantissimam ex 40. I. sa. capi. autoritatem adducit, qua nos a terrenis distrahit ut coelestia contempnemur, eademq; semine incorruptibili consequamur. Argumento a collatione sceni ad carnem. Semen corruptibile dicit, impotestiam carnis, totum deniq; generis humani corse Semen corruptibile. nouerunt omnes ad unum. Nihil preter corruptionem & mortem habet caro. Omnia eius caduca & floccida sunt. Quemadmodum foenum, utut excellenter floruit, statim arescit, & perit decor eius: ita quicquid sine arte, sive pulchritudine, diuitijs & huiusmodi in homine florescit, statim senescit, cedit, perit. Hac sententia I. sa. 1. iudeos in Babylone captiuos consolabatur: comparans Babylonem, regnam, purpuram, & felicitatem sceno florenti, cuius flos statim decidit. Ut intelligenter consilium Domini, qui libertatem & redditum in Iherusalem promiserat, eternum & immutabile esse. Babylonē uero, ut florem, casuram. Elegans est miseria & calamitatis humanae speculum, flos sceni. Observandum est, Cum renascientia indigemamus, carnem nihil prodeesse. Hec enim abneganda est, ut renascamur. Nomine carnis intelligo omnem eius gloriam, opes uidelicet, uoluptates, prudentiam, & quicquid in rebus mortaliis est excellens.

Verbum autem Domini manet in eternum. Caro transit: caro cum

Nativitas Chri
stiana.

Verbum Dei
uiuvi.

Math. 16. c

Verbum Def.
manens, non mu
tatur, sed trans
format nos.

sua impuritate corruptit, corruptiturq; Verbum autem, id est, I E S U S Christus, manet in eternum. Est enim filius Dei, coeternus patri. Verbum, id est, que hoc toto capite, de fide, patientia, & sanctimonia differimus & annuntiauimus, sunt iuxta uerbum Dei, illa manebunt in eternum. Nam Matth. 24. dicebat Verbum, Ccelum & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt, hoc est, tam immutabile est consilium diuinum, & uerbum Dei, ut citius pereant cœli & terra, quam euertatur uerbum Dei. Aut uerbum, id est, efficacia uerbi in uobis manet in eternum: non cadit, non evanescit, ut caro & flos sceni.

Verbum euangelizatum.

Hoc est autem uerbum quod euangelizatum est in uobis. Conclusio est. De multis differimus in hoc capite, de fide, patientia, renescientia & sanctimonia. Horum omnium summa est Verbi: id est, Christus, qui euangelizatus est uobis, est summa totius Euangelij, in uestra salutem annuntiati. Nempe quod Deus sua immensa bonitate & liberalitate ductus, ante mundi conditum destinauit filium suum, hostiam pro peccatis totius Mundi. Et hanc gratiam Prophetis reuelauit, significans quando haec essent futura: quando uenturus Christus: quid pauperis: quomodo glorificadus. His impletis docet quoniodero nos sanguine suo Christus lauerit, dederitq; Spiritum, ut ad haec mysteria amplexanda inciret: nempe ut renascamur spiritales: ut fide & spe in aduersis duramus: Euangeli obediamus: mutuo amemus: & tandem eternum uiuamus cum Verbo, per quod, ut simus filii, renascimur. Iste modus loquendi, Verbam quod euangelizatum est, &c. peculiari est Hebreis, ut familiarius inscrani personam, quo uidelicet & major fides dictis haberetur, & pseudoprophetarum festus manus cresceret.

C O N C I L I A T I O .

Q V I D hic Apostolus dicit, In quem desiderat angelii uidere: Cum Christus dicat Matth. 18. Angeli cori semper uidet faciem patris mei qui est in celis? Respondeo. Desideriū hoc nihil si sed in angelis genera. Hic locus Apostoli quād collatione habet, sed ad maximam Euangelij, hoc est, negotiū Christi commendationem facit. Tanta sunt I E S U S Christi annuntiati mysteria, & ineffabili consilio gesta, ut nō mirū si Prophete desiderabat uidere, cum etiā ipsis angelis sit admodū iucundum gratumq; spectaculum, eius contemplatione non querunt expleri. Aut dicatur cū Beda, spiritales deliciae, cū nō habentur in fistuio sunt: cum uero habentur, in desiderio sunt: tantoq; à comeidente amplius exiuntur, quanto ab exiudente amplius comeduntur. Augēt enim spiritales delicia desideriū in mente dum satiant: quia quanto magis eorum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur quod amplius ametur. Gracis est, In quæ: non, in quem. In quæ mysteria Christi, angeli desiderant uidere. Vide adnotata in hunc locum.

Q V I D hic Apostolus dicit: Et si patrem inuocatis eum qui sine discrimine personarum indicat secundū uniuersitatem opus. Cum dicatur Ioan. 5. Neq; enim pater indicat quæquā, sed omne iudicium dedit filio. Respondet Didymus, Quoniā & filius eadē diuinitate est: iudicat filio, pater est qui iudicat. Eadē est patris & filii essentia & potestas. Ergo patre iudicāte, iudicat & filius et spiritus sanctus, & cōtra. Sūt enim opera Triānitatis externa (ut prænotauimus) iudiciisa: id est, nihil operatur Pater, quoniam filius et spiritus sanctus operētur. Similiter & filius nihil agit, quod nō operetur spiritus sanctus & pater.

D I C T I O .

PONTVS, prouincia est Asia minoris, nobilis crudelitate Medæ. dicta à Pôtico mari, qd Asia Europæq; distinunat, eius civitates signes sūt Calcedo, Nicomedia et Nicaea. Ex Pote fuit Agla ueteris testameti translator et interpres, & Martiō hæresiarcha.

G A L A T

G A L A T I A , quæ ex Gallogrecia, prouincia Asie minoris. Incole huius Galatia.

te dicti, qui à Gallis bellissimis descenderunt.

C A P P A D O C I A , regio in capite Syrie, id est, ad Septentrionem : h.e.c, autore Cappadocia.

Solino, utraq; Armeniam levo latere tangit, dextro multis Asie populis circumfusa.

A S I A duplex, maior ex minor, absque orientali parte, qua ad Cappadociam Sy= A sia.

riamq; progrederit. Undique circundata est mari, mulas habens prouincias, Phrygiam,

Pamphyliam, Lycaoniam, Ciliciam, Galatiam, aliasq; nonnullas.

B I T H Y N I A , regio minoris Asie aduersa Thracie & proxima Troadi.

O B E D I R E D E O , est credere Euægeliu. Vnde obedientia in Scripturis, p Fide accipitur. I.Rex.15. Obedientia melior est, quam uictima. Filii obedientie dicuntur fideles.

A S P E R G E R E sanguinem I E S U Christi, est prædicare I E S U M Christum, pro redēptione Mundi sanguinem suum fudisse, quo pacatus est pater. Qui obedit Euægeliu, aspergitur sanguine Christi. Alijs forma loquendi uitur Paulus, Credere in I E S U M Christam, aut, Habere fidem in Christum.

N O V I S S I M U M tempus. Ultima etas est à Christo, usq; ad consummationem seculi. Ioannes hoc tempus dicit nouissimam horam. Paulus, fines seculorum, nouissimos dies, reuelationem Domini. Alij alijs nominibus utuntur.

L U M B O S præcindere, succindere, seu accingere, est mortificare uoluptates, corpus Deo offerre. Lumbi, carnis libidinem exprimit aliquando. Afflictus enim is in lumbis situs est. Vnde cùm Hebrei lumbos aut femora dicunt, ad pronusi seminis generationem, & testamentum alludent. Lumbis aliquando significamus animi fortitudinem. Cinctura lumborum, castitas est.

P R A E N V N T I A R E, est pretestificari.

P E R F E C T E sperare, significat perseuerare in spe, ad finem usque.

I N C O L A T U S, tempus huius nostræ vite significat. Incole & peregrini, sunt credentes in hoc Mundo, non ciues, expectantes ingressum in eam ciuitatem, in qua eternum permanfuri sunt. Creditibus & pijs parum conuenit cum Mundo. Atque ea ratio facit, ut ex Apostoli sententia ad Hebr. 13. ciues se non uelint haberi, sed incolas, id est, hospites & breui hic moraturos. Tropo scripture, incolatus Dei significat presentem Dei fauorem ac gratiam.

Innocentiam puerorum docet.

C A P . I I .

D E ponentes igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modo geniti infantes, rationabile & sine dolo lac concupiscite: ut in eo crescat in salutem, si tamen gustatis quoniarn dulcis est Dominus. Ad quem accedentes, lapidem uiuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum: & ipsi tanquam lapides uiui superaedificamini, domus Spiritualis, sacerdotium sanctorum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per I E S U M Christum. Propter quod continet Scriptura, Ecce pono in Sion lapidem

Roma. 6.2
Iaphet. 2
Cohoni. 3.b
Hebræor. 11.2
Tobit. 13.
Lapis uiuuus.

Domus spiritualis

In eo per illud
Dulcis] benigne-

Superædificatio-
nem. I ad offe-
rendum,

*Hab. 1, 8. d.
Rom. 9, 4.*

Lapidem summum angularem, probatum, electum, pretiosum. Et qui crediderit in eum, non confundetur. Vobis igitur honor creditibus, non creditibus autem, lapis quem reprobauerunt adficiantes, hic factus est

*Psal. 1, 7. d.
Matth. 12, 4. d.*

Act. 4, 4. b

1. Cor. 4, 5. c

Sacerdotium regale.

*Exodi. 19, 2.
1. Cor. 4, 5. d
Roma. 9, 6.*

*Carnalia defix-
deria.*

*Galat. 5, 16.
Roma. 13, 4.*

*Reges & prin-
cipes.*

Roma. 13, 2.

*Libertas.
Roma. 13, 12.*

*Serui.
Ephe. 6, 5.
Coloss. 3, 2.
Titum. 2, 10.
2. Corinth. 7, 2.
Pati iniustie.*

*Christus exem-
plum nostrum.
Iai. 53, 6.*

1. Joani. 3, 2.

1. Petri. 5, 5. b

*Vivere iusti-
tia.*

in caput anguli, & lapis offensionis, & petra scandali, his qui offendunt uerbo, nec credunt in quo & positi sunt. Vos autem genus electum, regale fæcerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: ut uirtutes annuntietis eius, qui de tenebris uos uocauit in admirabile lumen suum. Qui aliquando non populus Dei: nunc autem populus Dei, qui non cosequuti misericordiam: nunc autem misericordiam cosequuti. Charissimi, obsecro uos tanquam aduenas & peregrinos, abstinere uos a carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam, conuersationem uestrâ inter gentes habentes bonam: ut in eo quod detrectant de uobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus uos considerantes, glorificant Deum in die uisitationis. Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter dominum: siue regi, quasi præcellenti: siue ducibus, tanquam ab eo missis ad uindictam malefactorum, laudem uero bonorum. quia sic est uoluntas Dei, ut benefacientes obmutescere faciat imprudentium hominum ignorantiam: quasi liberi, & non quasi uelamen habentes malitia libertatem, sed sicut serui Dei. Omnes honestate. Fraternitatem diligite. Deum timete. Regem /

honorificate. Serui, subditii estote in omni timore dominis, non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscosis. Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitia, patiens iniuste. Quæ enim est gratia, si peccantes, & colaphizati, suffertis: Sed si benefacientes, patienter sustinetis: hæc est gratia apud Deum. In hoc enim uocati estis: quia & Christus passus est pro nobis, nobis relinquent exemplum ut sequamini uestigia eius. qui peccatum non fecit, nec iniumentus est dolus in ore eius. qui cum maledicetur, non maledicebat: cum pateretur, non commisnabatur, tradebat autem iudicantis iniuste. qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: ut peccatis mortui, iustitiae uiuamus. cuius liuore sancuti estis. Eratis enim sicut oves errantes: sed con-

summis angu-
laribus in summo
ponendum an-
gulo.

*Confundetur
pudet.*

*Honor/ pretio
suis est.*

*Et petra scanda-
li, his in quem
impingitur, &
petra ad quam
offendant hi.*

*Bonam) house-
flam,*

*Quasi uelam&]
uelut prætextu.*

*Modestis) hu-
manis.*

*Dycolis) pra-
uis, aperis.*

*Si, ppter) quia
cognovit Deu,*

*uel quia sciit id
Deo acceptum.*

*Gratia) laus, &
infra.*

*Patienter sus-
tineti) affig-
mini, & suffe-
ritis.*

*Judicanti se in-
iuste. I. Vindi-
ctam ei quia fu-
te judicat.
Liuore Jubi-
ce.*

uerfi

episcopum] cu- uersi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum
ratorum ueltrarum. Pastor, Chri-
stus.

Deponentes igitur omnem malitiam. Post manifestationem secundæ nativitatis ex semine incorruptibili, morum paræncæs, & institutionem in sanctimonia & innocentia uite addit, ut cognito renascentie beneficio, se & operibus & mutua beneficentia exercant, referentes suæ renascentie indolem. Quandoquidem ita natura constitutu est, ut filii parentes referant. Primo loco insert, quod ex radice & semine, natura sequitur. Ex semine spiritali, corruptibile et huiusmodi carnali nasci nequit. Sed filii estis Christi, ex semine incorruptibili renati. Ergo nihil commune habetis cum carne. erit igitur deposita omnis malitia. Omnem malitiam dices, quicquid ex carne est comprehendit. ne quid forte, cum species malitiae enumerauit, omittat. Malitia ad animum degenerem & corruptum refertur: in quo nihil nisi ladendi competrans libidinem. Cicero, & alij philophi, malitiam uocant uitiositatem. Vitiositas,

Ex spiritali nati carnis.
Malitia.
Et omnem dolum. Nihil est quod magis ueritati aduersetur, quam dolus. Dolus,
Psal. 5. Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus. Dolum dicimus omnem calliditatem, fallaciam, & machinationem ad circumuenientium. Ergo mendacium, & omnis generis artes hypocritas, doli nomine intelligit apostolus. Huiusmodi odit S. Hypocritæ, piens, Proverbio. 14. Vir ueritus odiosus est. Aduersatur enim ueritati, iustitiae, & uera prudentia.

Et simulationes. Hypocris fugiendam omnino, docet. Panem una manu ostentant hypocrite, alia uero lapidem occultant. Simulatores uocat Sapiens, Pro- Simulatores.
uerb. 12. callidos, qui premunt iniuriam & iram in animo, foris omnem amicitiae spe- ciem ostentantes. Aduersus huiusmodi, frequens inuehit Christus in Euangelio.

Et inuidias. Animi grauiissimus morbus est inuidia, qua quis de bono & felici rerum proximi successu tristatur. Ut Cain in Abel, ægre ferebat acceptum Deo sacrificium: & de eius malo & ruina letatur. Hi nunquam bene habent. Nihil infelicius homini contingere potest inuidia. Unde, Inuidia Siculi non inuenire tyram tormentum maius. Inuidia eleganter descriptionem inuenies. Metamorph. apud Ouidium. Hæc habet filias aliquot, sed præcipuas, Cædem, ex inuidia & affectu malo, & Contentiones. Educatur Ambitione. Famulas habet Contumeliam, Detrac- tione, & malorum inuentricem. Inuidia nutrit famulæ & co- mites.

Et omnes detractiones. Omnem linguae petulantiam admittit uiro Christiano. Detrahunt, qui laudem dicuus imminunt. Sunt qui in aurem detrahunt, Detrahere.
quos Paulus Rom. 1. uocat susurrones, qui in aurem obstrepuunt, & occulta maledicentia, Detractiones.
aut dissensionem moliuntur, aut odium alicuius rei inducere uolunt. Hoc genus hominum turpisimum est, quod omnibus seculis, apud omnes probos male audijt. Non etsi impudica lingua, eademq; audaciore, quam par fuerit, omnina dicant, atamen famæ bonorum & proborum hominum detractione. Hoc uocat Paulus obrectatores. Beatus Clemens nostri Apostoli Petri amanuensis, refert Obrectatores.
hunc nostrum Apostolum recensuisse detractionem inter homicidij species. Adcō Clemens Petri
execata corruptaq; est ueneno diaboli natura, ut si etiam filii seculi & Mundi, amanuensis.
non sint uirum probum, multisq; animi dotibus insignitum, tamen si uel neuum unum, Detrac- tatio spe-
aut minimam in eo deprehenderint maculam, in hanc solam intuentes, obliuiscuntur dij, tamen si uel neuum unum

Tertius. omnium eorum, que in illo sunt egregia. Sunt et tam malo ingenio plerique detrac-tores, inhumani certe et illusores, qui eos quibus male uolunt, non appellant proprio nomine sed ignominiosa quadam periphrasis os describunt. Ut ille apud Toren-tum, Limis oculis, adunco najo, sparsore, &c. Ut paucis dicam, in hoc positus est Mundus, ut et uiris probis, et Christianis detrahatur, et perperam semper agat, moliaturque semper aliquid mali, aduersus eos, qui uitam Christi respondentem sanc-cere et pure uiuant.

Sicut modo geniti infantes. Elegans est metaphorā, qua a rebus corporeis, ad animū et res spirituales transit. Videtur hoc idem esse, quod Paulus i. ad Corinth. 14. docet. Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti estote. Hoc est, quemadmodum, qui teneris adhuc annis nutriuntur pueri, non ambiant, nulli nocent, iniuriam facile remittunt, facile placantur: ita et hos mores, oportet uos, qui in Christo renati estis, imbuisse, si parentem Christum uelutis refire. Huc pertinet quod i. e. v. s. Christus, Matthaei 18. dicebat discipulis rogantibus, Quis putas maior est in regno celorum? Amendo uobis, Ni si conuersi fueritis, et efficaciamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum celorum. Hoc exemplo docet Christus humilitatem animi. Quod si rogaueris, qua in re uoluerit suos pueris esse similes? ipse se explicuit, addens, Qui-cunque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno celorum. Quasi diceret, Sublimitas in regno celorum, hoc est, inter uerē filios Dei, nulla re alia parari potest, quam sui maxima abnegatione et demissione. Vnde apud Marcum capi. 9. dicit, Si quis uult primus esse, erit omnium nouissimus, et omnium minister. Hortatur ergo hoc loco Apostolus ut nos ipsos infra omnes de-mittamus.

Isaiae locusex-placitus, Rationabile & sine dolo, lac concupiscite. Hec est peruenusta allegoria, qua alludit ad genum et naturam lactis et lactentium. Videturque desumpta esse ex Isaiae 66. capitulo. Latentim cum Ierusalem, exultate in ea omnes qui diligitis eam, ut sugatis, et repleamini ab ubere consolationis eius, ut mulgeatis, et deliciis affluatis ab omni gloria eius. Consolatur Propheta Ecclesiam Iudeorum, pollicens breui restitutionem in Ierusalem. At dum consolatur, meminit mammarum et succi lactis, uerbo Sugatis, quibus subindicat dona Spiritus sancti, coelestem nimurum et spiritualcm sapientiam, cum genio et natura uerbi Dei seu Euangely.

Lacti inest nutrīcī geniūs. Quemadmodum lacte, cui inest quidam nutritius genius, et natura, transfunditur in lactentis educationem, nescio quo uis et geniu nutrīci similis. Fit enim natura, ut lacte caprino educati, more capraru alta descendant et saliant. Lacte uero suillo, feso in terram, et inter fordes demittant. Ita cum recens renati situs ex semine incorruptibili, effectiō; suis filiis Dei, concupiscite, id est, appetite lac, non corporeum aut humanum, sed rationabile, id est, spiritale, et sine dolo, id est, fraudis et dolii expers, hoc est, spiritalem doctrinam. Et quemadmodum qui lacte materno et humano educantur, sugentes mammas lac attrahunt, simul et nutritius genium et naturam: et sugentes uerbum Dei, attrahatis, et accipiatis spiritum et genium ipsum uerbi, ut spiritu uiuentes, Mundo moriamini et peccato, sitisque sinceri et integri coram patre nostro coelesti. Siquidem infanta Christi est, alienum esse ab omni uerutate studioque nocendi. Qui lacte alitur, is est cui adhuc traduntur prama Christianismi rudimenta, quia inexpertus et inexercitatus est. Periculumque foret si abscondi-

Infanta Christi.

Lacte nutriti.

tum

tum Euangeli negotium, & ardua Christi philosophia coram imbecillis tractaretur. Huc pertinent que Paulus 1. Corinth. 3. & Hebre. 5. dixit, lactis & solidi cibi mentionem faciens.

Vt in eo crescatis in salutem. Fructum adducit, propter quem id spiritale lac appetendum est illus, ut crescatis & proficiatis, ducti spe salutis. Quoniam inter spirituales, gradus etatum, sunt projectus uirtutum. Vt crescant adolescentes pueri, qui non lacte, sed solido cibo uescuntur, hoc est, lacte in solidum cibum commutato, tandem in uirum crescent infantes, & fiunt uiri: ita nolim uos semper pueros & infantes esse, sed projectu & gradu uirtutum adolescere & grandescere, donec ueniat (ait Paulus Ephe. 4.) in uirum perfectum, in mensuram etatis plenitudinis Christi. Hoc est, tantum in Christianismo profecritis, donec plene, intelligatis abstinentia & spiritualia Scripturarum mysteria, iustamque diuinarum rerum cognitionem habeatis.

Si tamen gustatis, quoniam dulcis est Dominus. Particula, si, af-
firmantius est. Videtur currentibus calcar addere. Crescite, grande scite in hac doctri-
na spiritali. Quia gustatis cognovisti, quam suauis mellitusque sit Dominus, ad ple-
num haurire. Ea enim est uis & suauitas Euangeli, ut qui negotium eius semel cogno-
uerunt, magis ac magis ardente amore & studio rerum diuinarum. Non est quod mi-
meris si Turca aut Iudeus Euangeli aduersatur. Nam qui non gustauerunt nec har Scriptura qui-
bus suauis est
firmitatua.
Euangelij sus-
cipiunt & incen-
satio,
Scriptura qui-
bus suauis est
esse solet,
Fides,
Epuse spirita-
les,
Verbum Dei ga-
ndum.

re potest? Agnoscas fide, te a Satana liberatum, filium Dei effectum, heredem tanti re-
gni coelestis, ex inope in ditissimum uirum euasiisse, iam spe tua te assequutum locum
in celis, & id genus multa. Quis non his epulis delectabitur? Quis nolit his delicijs
& mensa huic coelesti accumbere? Quis non his maximis delectabitur diuitijs? cum
rc etiam corruptibili, utputa centum solatis, si quis donetur, gesit & delectatur plu-
rimum. At qui ex animo uerbum non recipiunt, his nulla est spiritalis delectatio. adeo
uerum est quod in suo cantico ait beatissima uirgo, Esurientes impluit bonis, & di-
uites dimisit inanes. Alludit hoc loco Petrus ad quod scribitur Psal. 33. Gustate &
uidete, quoniam suauis est Dominus: Beatus uir qui sperat in eo. Ex his obseruandum
puto, quam uana & inutilis est praedication, coram his qui uerbum Dei non gustant.
Quare non abs te dicit Apostolus, Si tamen gustatis, quoniam dulcis est Dominus.
id est, humanus, minimeque austerus aut durus. Psal. 36. Delectare in Domino, & dabit
tibi petitiones cordis tui. Psal. 76. Memor fui Dei, & delectatus sum.

Ad quem accidentes lapidem uiuum. Amplificatio est coru quae super-
rioribus tractauit, Ex semine spiritali renatos decreta puritate uitæ & castificatione.
Sed alia adducit allegoriæ, ab edificio terrestri ad coeleste transiens. Docuit, ex Deo
natos, debere augmentum facere in eruditione & doctrina spiritali. At ne uagi & erra-
bundi uidcamur, uult edificemus lapides pretiosos, construamusque domū supra lapide Lapis, Chri-
stianus.
firmū, & stabile. Allegoricæ, per lapide, sum Propheta, tu ipse Petrus & reliqui Apo-
stoli intellexerunt Christi, propter soliditatæ ac ueritatæ fidemque in fallibilē. At ne quis
nesciret Christi intelligi, qui uiuens est, immo ipsa uita, tropu explicans addidit, uiuū. Lapis uiuus.
Alia metaphoræ inserit, a gressu pedum, ad spiritalem accessum transiens. Accedetres,
Non gressu pedu, sed fide & animo ad Deum accedendū est. Eadē metaphoræ usus est
Paulus ad Heb. 11. Accedentē ad Deū oportet credere, quia est, & quod inquirentibus

sc, remunerator sit. Psal. 33. Accedite ad eum, et illuminamini, et facies vestra non confundentur. ad Hebre. 4. Adeamus cum fiducia, ad thronum gratiae eius, ut misericordiam consequamur, et gratiam inueniamus in auxilio oportuno. Accedunt autem, qui credunt, et totos sese Deo uouent et dedunt.

Ab hominibus quidem reprobatum. De hoc lapide quedam inserit, que postea fusiū declarabit. Hoc laco alludit ad Psal. 117. Lapidem quem reprobae runt edificantes, hic factus est in caput anguli. Hoc idem noster Apostolus nuntiat Acto. 4. Hic est lapis, qui reprobatus est a uobis edificantibus: qui factus est in caput anguli. Hic reprobatus est a iudeis dicentibus, Demonium habet. Et, Insani. Homo uorax. Potator uini. In Beelzebul principe demoniorum ejicit daemonia. Reprobatus est ab eis, qui eum crucifixerunt, et palam cum inquis repurarunt.

Electus Christi.

Honorificatum Christi.

A Deo autem electum et honorificatum. Eleganti antonomasia. Christum uocat electum. Electorum enim est caput: immo quotquot electi sunt, ab eterno electi sunt in eo. Isa. 42. Ecce seruus meus, suscipiam cum: electus meus, complacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritum meum super eum, iudicium gentium proxim. Honorificatum dicit, multo honore affectum a patre. Hic est filius meus dilectus, in quo bene mihi complacui. Imo Paulus uolens huius i e s v Christi honorem et magnificantiam indicare, ad Hebre. 2. ex Psal. 8. ait, Gloria et honore coronasti eum, et constitueristi eum super opera manuum tuarum. Omnia subieceristi sub pedibus eius. In eo enim quod omnia ei subiecit, nihil dimisit non subiectum ei. Honorificatus est, quia sedet ad dexteram Dei patris. Huius excellentiam pluribus uerbis ostendit Ephe. 1. Et Coloss. 1. et Hebre. 1. et 2.

Lapides uiui.

Et ipsi tanquam lapides uiui superaedificamini. Lapides eramus sciici, carnales et corporali. Sed qui potens est ex lapidibus istis susciicare filios ipsi Abrahæ, donauit nos fide. Fides enim donum Dei est, non ex operibus, ne quis glorietur. Ephe. 2. Hac fide uiua accedimus ad lapidem uiuum, cuius uim et uirtutem attrahimus, et efficiemur dicimusque lapides uiui. Et superaedificatur super hunc lapidem uiuum, ueru et solidum fundamentum. Nam Paulus i. Corinth. 3. ait, Vnusquisque autem uideat quomodo superaedificet. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, preter id quod positum est, quod est Christus i e s v s. Dissoluta sunt omnia nostra opera. Sed super hunc lapidem, qui angulus est, edificamus. Hoc angulari coniunguntur opera nostra: facitque ut qui disiuncti, et a Deo separati eramus, coniungamur, ipse enim continet, unit, nequit, et coiungit omnia. Propterea uocatur Summangularis, qui in summo angulo omnia nequit, et quæ diuisa et separata erat coiungit, et utraq; facit unu. Angulus diuersa nequit, quæ sine angulo compacta coniunctaque non essent. Paulus i. Corinth. 3. gloriatur se fundamento Corinthiis posuisse, hoc est i e s v m Christum Corinthiis persuasisse. Secundu gratia Dei, ait, quæ data est mihi, ut sapiens Architectetus fundamentum posui. Beda in hunc locum ait, Tanquam lapides uiui ad spirituale edifici aptantur, qui per discretionem eruditio doctoris, amputatis artibus et cogitationibus superfluis, uelut iectu quadrantur securis. Et sicut ordines lapidum in pariete portantur alij ab alijs: ita portantur fideles quique a precedentibus in Ecclesia iustis. Portant et ipsi sequentes iustos, per doctrinam et tolerantiam, usque ad ultimum iustum. Qui enim omne edifici portat, et ipse a nemine portatur, Dominus est Christus unde et lapis pretiosus a Prophetâ uocatur in fundamento fundatus. Hec ille.

Lapides uiui portati.

*Summangularis.
Angulus.*

Exegesis. Domus spiritualis. Exegesis est. scipsum exponit, ut intelligent de quo edifico

ficio loquatur. Nolim uobis persuasum me intelligere de ædificio aliquo marmoreo, & structura aliqua lignea, aut lapidea. Ego intelligo uos esse illud ædificium, uerum Dei templi. Simile est huic, quod Paulus i. Corinth. 3. dicit, Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Et paulo post ait, Nescitis quia templo Dei estis, & spiritus Dei habitat in uobis? Si quis autem templum Dei uiolauerit, disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est, quod estis uos. Fidentes & credentes in Christū, mutuamq; benevolentiam excrētes, lapides uiui sumus, super fundāmentū I E S V M Christū: & ædificati sumus illa spiritualis, quam I E S V S Christus inhabitat, cūn in eum fidem sp̄m, & charitatem omnem reponimus. i. Corinth. 6. An nescitis quoniam membra uestra, templum est Spiritus sancti, qui in uobis est, quem habetis a Deo, & non estis uestris? Et 2. Corinth. 6. Vos enim estis templum Dei uiui, sicut dicit Deus, Quoniam inhabitabo in illis: & in ambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Quæadmodum sparsim multæ & singulares sunt Ecclesie, que tamen sunt, uereq; dicuntur uniuersalis Ecclesia: ita multissimus diuersæ domus spirituales, propter fiduciam in I E S V M Christū, qui omnes sunt una domus spiritualis, una familia, & fratres omnes in una domo spirituali: unicum patrem habentes, per quem geniti sumus: & ex Deo nati, filii Dei nuncupamur. Ad Hebre. 3. Paulus huius domus excellentiam explicat. Et Moyses quidem (ait ille) fidelis erat in tota domo eius, tanquam famulus, in testimonium corum que dicenda erant: Christus uero tanquam filius in domo sua: que domus sumus nos, si fiduciam & gloriam Dei usq; ad finem, firmam retineamus. Huc etiam pertinet quod Paulushortat Timotheum quomodo debeat uersari in domo Dei, que est Ecclesia Dei uiui. i. ad Timoth. 3. Corda ergo nostra fidei uia ornata, templum & domus Dei sunt.

Domus Dei,

Sacerdotium sanctum. Amplificat huius domus magnificentiam, explicans quos habet ministros, quas duitias, que dona, cuius gratia grata sunt omnia in illa domo spirituali. Sacerdotes & Leuitas, qui bestias offerebant, habebat Moysi domus. Hec nostra domus suos habet ministros & sacerdotes, uos ipso. Qui fiduciam habetis, & Euangelium receperitis, non solum estis ædificatio & domus Dei, sed & sacerdotes sancti. Sancti estis, quia membra illius estis, & ille sanctus est. Vocatur sacerdotium sanctum, functio illa & administratio sacrorum in domo spirituali, hoc est, in templo Spiritus sancti, quod sumus ipsi. Quia omnes summi sacerdotis membra sumus, cunctis oculo letitiae signamur.

Sacerdotium
sanctum.

Offerentes spiritualies hostias. In hoc positi sunt spirituales sacerdotes à spiritu sancto uncti, ut suas hostias, hoc est, preces, orationes, postulationes, obsecrationes, gratiarum actiones, eleemosynas, & huiusmodi charitatis opera, offerat Deo, in conscientia pura: mortificati quidem carne, uiuificati autem spiritu. Ut enim Deus spiritus est, non corpus: ita spiritualibus hostiis delectatur. Antiquatus est Moysi ritus, & brutorum oblatio.

Sacerdotis ho-
stia.

Acceptabiles Deo. Haec hostie nō offeruntur mortuæ, sed uiuæ, in quibus reluet is, qui sine medio proximus est Deo, qui nō potest nō gratus esse Deo, qui semper a Deo patre, pro sua reverentia, est exauditus. Observabis hoc loco Petru hactenus sua uera esse metaphora, ad ædificium spirituale explicandū. Vultq; insinuare quæadmodum qui in Christo fidunt, sunt ædificatio & domus spiritialis: ita ædificantur & sunt sacerdotes: quorū functio erit offerre hostias orationū sanctarumq; meditationū, & spiritualiū instructionū. Quæ functio cōmuniſt est omnibus p̄is & Christianis, ut offerat

Sacerdotialis
functio du-
plex,

unusquisq; seipsum Deo in hostiam suauitatis. At alia est particularis functio, de qua hic non sit metio, qua consecratur offerturq; in sacro sancta Missa, Eucharistia sacra, ueru*i e s v* Christi corpus. Hac particularis est functio, non omnibus communis sed ipsi soli, qui uulgo Sacerdotes & Presbyteri ab Episcopo ad hoc munus obtundunt, ordinati dicuntur. Quorū partes sunt, alios in doctrina et uerbo Dei syncreti instruere, ut firmi sint in fide, spe, & charitate Dei & proximi: et sacramenta administrare, iuxta ritu ab Apostolis ad hanc usq; tempora derivatum, & laudabiliter ab Ecclesia obseruatū.

Per Iesum Christū. Hanc coronidē ad omnia, quae præcesserūt, refrendā esse

Mors ubi ab
¶ Christus.
Per solidū Christi
sum uitia.

puto. Vbi abest Christus, ibi mors. Omnia ergo quæ uiuit, per Christū uiuit. Dicebat ille, lo. 15. Manete in me, & ego in uobis. Sicut palmes non potest ferre fructū a semet ipso, nisi manifestetur in uite: sic nec uos, nisi in me manifestus. Ego sum uitis, uos palmates, qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructū multū: quia sine me nihil potestis facere. Gratia ergo *i e s v* Christi, lapides facti sumus uiui, hoc est, Christiani & fideles, Dei structura & edificatio super fundamento Christū, dominus & templū Dei, Sacerdotes offerentes nos hostiā uiuentē Deo, & mutua exercētes beneficētiā. Omnia ergo in Christo & per Christū consequuntur electi omnes, qui membra sunt Christi electi, & summi sacerdotis, qui in nostrā gratiam seipsum Deo patri obtulit, hostiā uiuā, pro nobis Patre oravit, uoluntatē Dei patris annuntiavit, mortuus est iustus pro iniu*stis*, resurrexit gloriōsus, & ad Patrem ascendit, misericordia Spiritus suum in corda filiorum, & quo edocerentur, quæ sunt huic adiſcī spiritualis, in spiritu uiuā, salute animarū nostrarū. Et si quod est aliud Euangelij negotiū, ipse absolvit. Quare sanctū & laudabile est, quod Ecclesia suas orationes hac coroniē absolvit, Per dominum nostrum *i e s v m* Christum. In sinuans quod nos, nostraq; omnia Christo domino debeamus.

Propter quod continet Scriptura, Ecce pono in Sion lapidem summū angularem, probatū, electū, pretiolū. Adducit Isaia & Scripturas ad declarationē & confirmationē corū, quæ de lapide Christo, & edificatione super Christū dixit. Declarat hunc esse lapidem positiū creditibus in salutē: impīs uero, in offenditionem. Inuehit Isaia aduersus calumniatores & mendaces, qui in mendacio spem suam ponebant, nihil sperantes de Messia. Propter hoc (ait Isaia) audite uerbum Domini uiri illuſores, qui dominamini super populu meum, qui est in Ierusalē, dicit enim, Percusimus fodus cum morte: & cum inferno scimus pacū. Flagellum inundans cum transferit, non ueniet super nos: quia posuimus mendaciū spem nostrā, & mendacio protrecti sumus. Haec tenus Propheta. Ex quibus agnoscis quosdam fuisse, qui non ex Messia, sed mendacio pollicebantur sibi salutē. Vehementer tamen errant & falluntur. Nam per illum solum Messiam nobis contingit salus. Atq; ut huius rei soliditatem & firmitatem ostendat, mentionē facit illius excellētis lapidis: cui qui innittuntur, non cadunt, sed saluantur. Iccirco ait Propheta, Haec dicit dominus Deus, Ecce ego mittā in fundamentis Sion lapidem, lapidē probatū, angularem, pretiosum, in fundamento fundatū. Qui crediderit, nō festinet. Hec ille. Propter quod, &c. Gracis est,

Per solidū Christi
sum uitia.

Lapis solidus
et Christus.

Continet, uer-
dum neutrum.

Sion.

Quapropter & continet in Scriptura, ut sit sensus, Quapropter ille lapis eximus continet (neutraliter accepto uerbo), id est, excellit in Scriptura. Huius excellētia explicaturus adducit testimoniu*Isaiae 28*. Nō desunt qui interpretantur, propter quod, id est, quapropter, spiritus (supple) in Scriptura continet. Hoc est, spiritus propheticus habet & declarat. Ecce, quasi diceret, nō est aliò spectandum, ponō in Sion, in domo spirituali, lapidem, qui propter soliditatē & immobilitatem allegorice Christum significat

ficat, summum, excellentissimum, & cuius soliditas & firmitas reliquis, si que sint, major est. Angularem. Quemadmodum que disiuncti erant, angulo continguntur: ita Iudei & Gentes disiuncti coniunguntur per Christum: & modius paries illos diuidens, id est, Lex antiquata est, ut in unu coalescant Gentes & Iudei. Unde Paulus ait, Christus est pax nostra, qui fecit utraq; unum, ut duos condat in seme tipso. Ad hunc modum praedixit Zacharias de Christo, cap. 6. Ecce uir, Oriens nomen eius, & adifica but templum Domino, & consilium pacis erit inter duos illos. Probatum, id est, approbatum, com non stratum, & declaratum uirtute & miraculis. Electum. Cantic. 5. Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex nullibus. Pretiosum, hic est thesaurus bonitatis diuinae. In eo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae diuinae. Hic est pretium Mundi. Quid illo pretiosius esse potest?

Et qui crediderit in eum, non confundetur, Paulus ante diximus, Qui credunt in lapidem uiuum, sunt lapides uiui, & fide coaptantur super fundamentum & lapidem angularem. Hi non confundentur, non erit spes uana, longe miiora bona hos manent, quam dici posse. Non confundetur, id est, non frustrabitur, sed hoc assequetur quod expectat. Est enim usitata phrasis Hebreis, confundi pro frustari, ut si dicant, Nuntius missus ad petendum pecuniam confunditur, id est, frustatur. Huc pertinet quod dicebat Prophetus Psal. 33. Accedite ad eum & illuminamini, & facies uestrae non confundentur. item 1. Ioan. 2. Et nunc filioi manete in eo: ut cum apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo in aduentu eius. Locus iste additus est Isa. 28. Petrus bona fide sententiam expressit, non recensuit uerba. In Isaia legitur, Qui crediderit, non festinet. Qui innuitur huic lapidi, non cadunt, non perdunt, seu confunduntur. Id uerbo festinandi, per metalepsim, id est, transumptionem significauit. Qui enim festinant, plerique impingunt & cadunt. Ex quo licet Isaia dixerit, Non festinet: Petrus uero, Non confundetur: nihil tamen pugnantiae est. Studuit Petrus sensum potius reddere, quam uerba numerare.

Vobis igitur honor creditibus. Epexegesis est, dicta enim prius ex Isaie testimonio adducta declarat. Hic lapis qui dicitur Iudeus reiectus & reprobatus est, honor est, id est, pretiosus & honorificus, id est, magno estimatus uobis, qui in illu creditis. Hic enim cognoscitis quam magna bona huic lapidi uiuo innitentes consequi estis. Hunc nouerat sibi pretiosum noster Apostolus. Dicebat enim IESVS ad duodecim, Ioan. 6. Nunquid & uos uultis abiecti? Respondit ergo ei Simon Petrus, Domine, ad quem ibimus? Verba uitae eternae habes. & nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei. Ex his colligamus, pios & credentes cognoscere & gustare, quam bonus, firmus, & suauis sit ille lapis uiuus, qui tametsi reprobatus sit ab incredulis, propter abiectiōnē & crucem, non tamen prius offenduntur in eo, sed eō magis tantum amplexantur crucis & abiectiōnis beneficium.

Non creditibus autem, lapis quem reprobauerūt aedificantes. Locū hūc beatus Petrus adducit, partim ex Isaiae 8. cap. partim ex Psal. 117. Isaia auidens populu Iuda minis & incursione Syrorū desolati, hūc cōsolatur, declarans solū Deū timendū esse, qui creditibus in se firmus est lapis, & fortissimū propugnaculum; pīs, qui se ad eum recipiunt: illis uero qui non credit, sed diffidunt, ruina & offenditū est. Conterit enim capitā incredulorū, quorū iudex & ultor est, Piorū uero Pater. Locus Psal. 117. (cuius uerba sunt, Lapidē quē reprobauerunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est iūdū, & est mirabile in oculis nostris.) habet in

Angularis la-
pis.
Iudei & gen-
tes per Christū
uniūtū.

Probatus.
Iudeus.
Pretiosus.

Festinare.
Metalepsis.

Prius cruce Chri-
sti offenditū.
tū.

Lapis offenditū
nis & petra
scandali.
Hic locus in-
tercipit.
Psal. 117. deca-
tatus locus.

bet in se opprobria & crucem Christi, similiter & gloria, cum elegati similitudine. Nam quem admodum architecti lapidem aliquem in signum reiciunt, ne locum adificio faciendo habeat, qui tamen uel iniuris uel ne scis architectis tandem in summum elatus fit summangularis, complens & absoluens edificium: ita & I E S V S Christus filius Dei Messias, a Legis doctoribus, Scribis & Phariseis, qui populi Dei uidebatur esse duxores & praefecti, reprobatus est tanquam impostor, sediuosus, & edificio Dei non aptus. Primum est Synagoga eiusdem, deinde uero in crucem adactus, tandem iniuris Synagogae praefecti & hostibus suis, tertia die a mortuis resurrexit, celosq; descendit, factusq; iam summangularis lapis edificij. Ipse enim caput est Ecclesia, & totius edificij spiritualis summangularis & absoluens edificium, qui diuersos populos, Iudeos scilicet & Gentes coniunxit, fecitq; unum, antiquam legem Moysi, qua diuidebantur. Qui pijs, & credentibus in eum, est salus: impijs uero est offendiculum & ruina. Non quod illis det, infligat ut ruinam & offendiculum: sed ipsi increduli sua malitia & propria nequitia offenduntur. Non dat illis Deus occasionem ruinæ, sed illi sua malitia, causam sui præcipiti accipiunt. Hanc offendiculam uocant nostri Theologiscandalum Phariseorum scandalum.

Antithesis. Antithesis. hic textus ex membris oppositis confatur, multum lucis affrrens instituto Apostoli, uolentis manifestare huius lapidis uiri excellentiam, iuxta Prophetarum nativitatem. Lapis ille, uiuus supple, est uobis credentibus honor, id est, honorificus, & in honore habitus. Non credentibus autem, id est, impijs, & incredulis, quales sunt Iudei, hic lapis, quem ipsi edificantes, dum suam legem secundum carnem stabilirent, & propria statuere uellent, reprobauerunt, noientes super ipsum adficare, imo ne edificio quidem adponere, id est, cui credere noluerunt, imo reprobauerunt: Hic, in qua, lapis factus est Scribis, Phariseis & huiusmodi iniuris, in caput anguli, id est, in principium & fundamentum angulare, coniungens que disiuncta erant. Super quod edificantur credentes, lapides uiui, ut sint domus spiritualis. His qui offendunt uerbo, id est, qui audio uerbo Euangeliū impingunt, & seipso sua malitia, & occasione accepta, non autem a Verbo datus, laddunt, est lapis offendiculus, & petras scandalis: id est, offenduntur, & scandalizantur sua, & non Verbi malitia. Non secus ac nauis, dum impingit in cautem, illuditur, resilicis in perditionis barathrum. Sic & illi offendentes Verbo, illuditur, resilientes sua incredulitate in eterna damnationis abyssum. Horum cæcitatem Christus, Matthei 24. relinquendam esse docet, atque lapidem hunc contriturum huiusmodi incredulos. Nec credunt in quo positi sunt. In hoc positi sunt, hoc est, tantis beneficijs dotati sunt, ut credentes uitam habent: ut puz, Legem & Scripturas de Messia Christo I E S V loquentes acceperunt, & intelligere neglexerunt, non credentes eum Messiam, quem tamen fides &

Gratia, in qua positi sunt, hoc est, tantis beneficijs dotati sunt, ut credentes uitam habent: ut puz, Legem & Scripturas de Messia Christo I E S V loquentes acceperunt, & intelligere neglexerunt, non credentes eum Messiam, quem tamen fides & caritatem patribus eorum factæ sunt: Et (ut est in Actis 3. cap.) quorum heredes sunt, tantum tamen cœcitatem seipso occœcant, ut eas etiam oblatas contemnant, & repellant:

Christus Messias utriusque testamentum Christum esse testatur: imo nomine eius tot promissiones patribus eorum factæ sunt: Et (ut est in Actis 3. cap.) quorum heredes sunt, tantum tamen cœcitatem seipso occœcant, ut eas etiam oblatas contemnant, & repellant: Iudæorum cœcitas. tantum abest ut suscipiant. Audiant suum Isaiam 42. cap. illorum cœcitatem & occœcum animum prædicentem. Quis cœcus, nisi seruus meus? & quis surdus, nisi ad quem nuntios meos misi? Si Legem consuiliasset, non impegiasset, non fracti essent. Ita erat I E S V CHRISTI exhortatio ad Iudeos, Iohannis 5. Scrutamini Scripturam

Scripturas : quia uos putatis in ipsis uitam eternam habere. Et illæ sunt , quæ testimoniū perhibent de me : et non uultis nenire ad me, ut uitam habeatis. Et paulò post, diuisu increpans, obiicit illis : Nolite putare quia ego accusaturus sum uos apud Patrem. est qui accusat uos , Moyses , in quo uos speratis. Si enim crederetis Moysi , crederetis Moysi scripto
forsitan & nubi, de me enim ille scripsit. Si autem illius literis non creditis: quomodo uerbis meis credetis ? Quod si excusandi uenirent, non dixisset Meſſias, Ioan. 15. Si non uenissim , & loquutus fuifsem eis , peccatum non haberent : nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Si opera non feciſsem in eis, quæ nemo alijs fecit, peccatum non haberent. Huc pertinent, quæ Paulus prædicabat , 1. Corinth. 1. Nos autem (inquit) prædicamus Christum crucifixum, Iudeiis quidem scandalum, & ceteris autem stultitiam: ipſis autem uocatis Iudeis, atque Græcis Christum Dei uirtutem & Dei sapientiam. Hec locatio, Petra scandali, huic refuſdet, Saxon in quod impingitur, & lapis ad quem offendunt increduli.

Petrascandati.

Vos autem genus electum. Titulos & ornamenta piorum adducens ex Scripturis per Apostrophen elegantiſimam ad omnes Christianos , sive ex Gentilismo, sive Iudaismo ad fidem conuersos, sermonem dirigit, confirmatq[ue] superiora, de fæcerdotio Christianorum pronuntiata, præoccupans tacitam obiectionem Iudeorum , Christianam pietatem proscindentiū, & Christum reprobantium, qui ausu temerario audent affirmare nos Christianos esse profanos, sc̄ uero populum electum. O Christiani (ait) uos estis genus electum. Falluntur Iudei, & toto celo errant, dicentes se electos, uos uero profanos esse. Vos estis lapides selecti, & per fidem uiu super illum uiuum, estis, inquam, aedificiū & domus spiritualis. Qui creditis Christo, electi estis, & loco Iudeorum suffici. Hic locus desumptus est ex Deuter. 7. & 26. cap. Te elegit dominus Deus tuus, ut sis ei populus pecularis de cunctis populis, qui sunt super terram. Huius electionis conditionem addit, Deuter. 26. Si pactis steterit, & mandatis obedierit, pecularis & electus populus erit. Si minus, illos repudiaturus est, & alios substituet. Cum ergo Iudei (ait Petrus) non crediderint in id, in quo positi erant, hoc est, non seruauerunt pactum electionis , iuxta quod Dominus elegerat, & acceperat illos in peculium: manifestum est Iudeos posthac non esse electos, & peculium Domini. Siquidem his solis debetur, qui au- dierunt & seruauerunt pactum, hoc est, credunt, & Dei uoluntati obediunt. Id quod fecerit gentes, & quotquot estis, qui in Christum creditis. Ergo Iudei reprobati sunt: uos uero estis genus electum, & pecularis populus Domini. Hec pacta, quæ Moyses populo prænuntiavit, impleta dicit tempore legis gratiæ, ab eis, qui aedificant, & lapides uiuos aptant super lapidem uiuum, licet ab obstinatis reprobatum, factum tamen in caput anguli, ut omnes in eum credentes fulciantur à fundamento, non autem fundamentum ab aedificio. Quotquot credunt in I B S V M Christum, sunt genus electum, non carnali propagatione, sed per baptismi regenerationem. Tantum est huius electionis beneficium, tanta gratia, qua communionem sanctorum in uno Christo consequuti estis, ut iure optimo uobis congratulans dicere ausim cum Dauide, Psal. 147. Non fecit taliter omninationi.

Christiani non profani, sed electi.

Fideles loci tuorum sufficiuntur.

Electio.

Electio con-

ditio.

Peculium Domini.

Pacta à Moyſe prædicta, in lege gratiæ compieta.

Credentes in Iesum sunt elec-

ti.

Regale fæcerdotium. Adducit aliud credentium ornamentum, & laudis, & glorie titulum. Paulò ante dixerat, credentibus fæcerdotium sanctum concessum esse. Nunc addit est regale esse, non temporale, caducum, aut morte hac temporaria extinguisibile: sed regale ab eo, qui rex & fæcerdos æternus est. Obiter dictum uelim, non hic agi de fæcerdotio illo priuato, quod Christus nouissima cena & die pasche instituit: sed de fæcerdotio & universali.

Credentes in Christum facer dores sunt. Sacerdotium Iudaicum. Christianus rex & sacerdos. Regis functio.

universali illo Sacerdotio, quo omnes credentes in Christum dicuntur Sacerdotes, seu Christiani. Sacerdotium Iudaicum, Leuiticum erat, & non regale, quia non de Iuda, particulare erat ad unam tantum tribum pertinens. At Christus rex & Sacerdos est in eternum unius, præ omnibus participibus eius, hoc est, præ omnibus regenit in ipso, uictor, cuius regnum uniuersale est, & eternum. Ad quem omnes accedentes fide uiua inunguntur reges, & Sacerdotes oleo Spiritus sancti, sunt; reges spiritalis in Christo: hoc est, participatione Christi regis, quem fide uiua induunt reliquo homine ueteri, & accepta noua vita. At quemadmodum regis est, fontes & peccatores extingue, a tyrannide populum liberare, & pacificum in Republica coniuctum curare: in & qui in

Christianus regna exercet dignitatem, dominatur Mondo, & uelut seruum empti- tūm demittit, peccatum occidit, moritur enim peccato, & uiuit Deo. Diabolum & ty- rannidem eius repellit, & in abyssum relegat. nihil non potest in eo, cui ut propugnacu- lo inexpugnabilis, hoc est, Christo regi, & uictori adhaeret. Sed his placet adscribere au- ream Diui Chrysostoma sententiam, ueluti corum omnium, quæ diximus interpretaticem. Pius (ait) & Christianus uerè regnat, & est rex uerius, quam qui diadema est orna- turus. Hoc uideamus. Rex multis habet exercitus, Christianus microcosmum seu paruum Mundum & longe copiosiorem numerum cogitationum habet: atque in hoc cogitationum exercitu, non solum uidea multitudinem, sed etiam duces & Imperatores, & ha- statos, & sagitarios, & fundibularios. Que res dia facit regem? Veste? Certe Chris- tianus melioribus induitus est, potioremq; gestat stolon, quam neque tinea exedit, neque tempus absumit. Adhuc uariam gestat coronam, tum eam, que est glorie, tum eam, que est miserationum Dei. Ait enim, Benedic anima mea Domino, qui te coronat in misericordia & miserationibus. De glorie corona dicit, Gloria & honore coronasti cum Do- mine. Rex imperat satellitibus, omnibus dominatur, & obediunt omnes, eiq; inserviant.

Abraham rex.

Fideles sunt sa- cerdotes.

Regalis sacer- dos.

Ego unum Patriarcham Abraham omnibus, quos uoles adducere, opponam regibus. Qui cum iuberetur interficere filium, cogita, quam multæ cogitationes tunc insurrexerant in illum, & tamen subegit omnes. Omnes illum metuebant magis, quam regem metuant sa- tellites, omnesq; solo oculorum fidei intuitu compescuit. Nulla illarum ausa est insurgere, sed omnes demiserunt uultum. Hæc ille. Hos uero non solum reges dicit Apostolus, sed & Sacerdotes, hoc est, fide in Christum ornatos, ut microcosmum seu paruum Mundum, hoc est, seipso in Christo regentes, hostia immaculata conuersationis, tanquam ueri sacri- fici, semper Deo offerre meminerint, uitamq; castam & puram Christo regi, & Sa- cerdoti respondentem uiuant reges, & Sacerdotes, seu Christiani. Quod Exodi 19. di- citur, Vos eritis mihi in regnum sacerdotale: noster Apostolus sensum referens dicit, Regale sacerdotium: id est, precipuum, nobile, selectum, & spiritalis. Est ergo Christianus, templum, Sacerdos, hostia Dei. At quoniam eius functio, & sacerdotium versatur in his, que sunt ad regnum Dei, ideo uocatur regalis Sacerdos, exercens opera spiritalia, ad cultum & honorem Dei, cuius gratia unius est Sacerdos, hoc est, Christianus factus est. Huc pertinet, quod in Apocal. 1. cap. scribitur, Christus fecit nos regnum & sacer- dotes Deo, & patri suo.

Sæcti. Gens sancta. Qui Christum induit & Christianus est, mundus est, & separatus à profanis. Qui Christo addiciti sunt, seipso omnino abnegauerunt, renuntiantes Mun- do, ut Deo seruati: electi & separati sunt ab ipsis, qui nihil commune cum Christo habent. Et hos uocat Sanctos. Similiter & noster Apostolus, Sanctis ubiubi differit salutem & pacem precatur. Hic locus desumptus est ex Deute. 7. cap. Quia populus sanctus es domino

domino Deo tuo. Huius sanctitatis manifestationem premitit Propheta. Aras eorum
 (aut) subuertite, et confringite statuas, lucosq; succidite, et sculptilia comburite. quia
 populus sanctus es domino Deo tuo. Aras aduersarij subuertimus et demolimur, cum
 sincera et uia fide Christum amplexamur. Quia fides uim et uirtutem habet a sanguine
 Christi, ut lucem purgemurque ab omni errore in intellectu, et omni peccato in uolu-
 tate. Impuri eramus et inmundi: Sanguine Christi, facti sumus mundi et sancti. Hu-
 ius mundifications et sanctificationis signum est Baptismus exterioris; perfusio aquae. Baptismus.

Aras inimici
subuertentes.

Populus acquisitionis. Consolatur et maxime attentos reddit fideles, argu-
 mento ab utili et maximo Dei beneficio, sumpto. Videtur ad hunc modum dicere, Ser-
 ui eratis empti, a maligna potestate detenti, qui et neq; Deus est, neque rex, neq; domi-
 nus, sed tyranus, sed demon, sed plagiarius, infelix, miser, in ipso miseria, tormentum,
 inquietudo, et (ut paucis dicam) omnium malorum lerna. At Deus magnam suam misericordiam, hoc est, suum filium misit, qui uolens ab inimicis occisus est, sed uictor resur-
 rexit, uinciens malignum illum, et liberans nos ab illius vinculis. Magno nos emuit et
 acquisiuit, nempe suo sanguine, sua morte. Qui serui eramus, nunc reges facti: qui pro-
 fani, nunc gens sancta: qui fidefragi et infideles, nunc sacerdotes et fideles: qui perdi-
 ti, nunc acquisiti: qui dispersi, nunc in unum conuenientes: qui mortui, nunc uiui: qui rui-
 na, nunc edificati super fundamentum solidum: qui reprobarati, nunc probati et electi.
 Quare Paulus Hebr. 10. hoc dictum Prophetae explicans, Iuslus autem meus ex fide ui-
 uit, quod si subtraxerit se, non placebit animae meae: sic hortabatur. Nos autem non sumus
 subtractionis filii, in perditionem, sed fidei, in acquisitionem anime. Quo autem pretio
 facta est acquisitionis, idem docet Act. 20. Attendite uobis et uniuerso gregi, in quo uos
 Spiritus sanctius posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo.
 Liberatio de seruitute Aegyptiacae olim in sanguine agni, typus erat acquisitionis il-
 lius, in sanguine ueri agni, hoc est, Iesus Christi ueri Messie. Qui nos acquisiuit et
 liberauit a seruitute tyrannica peccati, mortis, et diaboli: is nos adoptauit in popu-
 lum Dei peculiarem, proprium et acquisitionis.

Maligna potes-
tatis.Misericordia
magna.Fideles empas-
ti & acquisiti.Pretium redem-
ptionis fideliis.

Vt uirtutes annuntiatis eius, qui de tenebris uos uocauit in ad-
 mirabile lumen suum. Causam adducit, propter quam nos tantis cumularit be-
 neficijs et laudum titulis dominus Deus. Perseueras in metaphora acquisitionis, alludit
 ad non unum interpretationes. Aegyptus interpretatur, tenebre et caligo. Vocati sunt, Vocati qui di-
 qui uocationis gratia sancti sunt. Quemadmodum Israël ex Aegypto uocatus, è tenebris
 et seruitute in libertatem est aseitus: ita qui Christianum profidentur, è tenebris errorum
 et peccatorum in libertatem Christianam, et admirabile lumen fidei uocatur. Fide enim
 mirabilia Iesu Christi mysteria uidentur, que impudicis et infidelibus non communica-
 cantur. Hic locus desumptus est ex Isa. cap. 43, ubi ad hunc modum legimus, Populum
 istum formauit mihi, laudem meam narrabit. Videtur dicere, Non frustra electi reges et
 sacerdotes, Christiani, estis: cō ornati estis tanto munere ut fructificetis. Fructificabitis
 autem, si annuntiaueritis uirtutes et magna Dei misericordia, quam in Christo Iesu
 manifestauit. Hic locus maxime conuenit ei, qui Ephes. 4. scribitur, ubi Paulus enarrans
 honorificam illam et plusquam regiam potestatem, quam Christus in celum ascendens,
 sue Ecclesie reliquit. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophete-
 tas, alios uero Evangelistas, alios autem pastores, et doctores. Causam horum adduces
 idem Paulus dit, Ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in edificatione cor-
 poris Christi: ita et hic noster Apostolus enarrat causam, propter quam accepimus
 m 2 regale

Sacerdos iste regale sacerdotum. Non ut desideratis, sed ut annuntietis, id est, celebretis. Annuntiandi enim ueste & Prophetae & Apostoli utuntur, pro laudandi & gratias agendi affectu. Laudate ergo, & celebrate Deum, qui nos in lucem e tenebris peccatorum ascivit. Impletumque est oraculum illud Isaiae 9. Populus, qui ambulabat in tenebris, uidit lucem magnam: habitibus in regione umbra mortis, lux orta est eis. Hec lux Christus est, sine quo inaccessibilis erat lux paterna; sed magna misericordia, fit per Christum ad Patrem accessio. Mediator enim Dei, & hominum homo I E S U S Christus, hoc rogauit Patrem, loan. 17. Pater, quos dedisti nobis, uolo ut ubi ego sum, & illuc sint mecum, ut uidenter claritatem meam.

**Populus & nō
populus.** Qui aliquando non populus Dei, nunc autem populus Dei. Clarissimam de uocatione Gentium sententiam adducit ex Osce 1. capite defumptam. Cuius sensus est, Qui quondam non populus, hoc est, populus abiectissimus, infidelis, & pro nibilo habitus, is nunc non solum est populus, sed & populus Dei. Qui eratis non populus, id est, impij, & infideles, Dei misericordia eftis populus Dei, gens sancta & electa. Hunc locum Paulus ad Ephes. 2. eleganter explanat, adducens duitias, quibus facti sunt populus Dei.

Qui non consecuti misericordiam, nunc autem consecuti misericordiam. Eadem est cum p*ro*iore sententia. Postea quā ex superioribus ostendit, quod populus Dei, est Ecclesia electorum, pergit ostendere electos etiam assūti ex Genitibus. Idq*ue* probat testimonio Scripturæ, ex Osea 2. cap. ut ostendat Euangelium pertinere etiam ad Gentes. Cū misericordiam sint consequēti, hoc est, gratiam, qua designati sunt fides. Non sine Dei misericordia uiuent etiam infideles: Misericordia enim Dei (ait Propheta) quod non sumus consumpti; sed illam non sunt consequēti misericordiam, qua in peculium Christi dicantur asciti, hoc est, in Christo electi fideles.

Charissimi obsecro uos , tanquam aduenas & peregrinos . Do-
cuit Christianos omnes & uerè fideles , templum Dei esse , lapides uiuos , super lapidem
illum angularem fundatos , gentem sanctam , et regale sacerdotium dici . quos re uera de-
cet uitam uiuere religiosam , puram , & Christo respondentem : ne impuri & profani ali-
quando , ut iudei , abiciantur , in quorum locum substituti sunt . Suauitudo & blado sermone
bos obsecrans , & charissimos uocans compellat , horitaturque , ut suu , sueque renascentia &
sortis non obliuiscantur : sed frequenter meminerint , nempe non ex Mondo , sed Deo (qui
celos , patriam electi pararam , habitat) regeneratos esse , suuq[ue] patriam locumq[ue] per-
manentem in terris non habent : sed uelut aduenas & peregrinos futuram permanentem ,
eandemq[ue] eternam & perennem inquirere . Hebr . 13. Alleluemus ergo animos , ut medi-
temur cogitemusq[ue] dies ac noctes coelestia ipsa , gloriabudi in spe futuræ patriæ , scientes
Pioru[m] patria , eolum esse : impiorum uero , Mundum ipsum . Atque dum hic exiles
peregrinamur , & aduenae uiuimus , si quid finistrum acciderit , si spoliatos bonis fortu-
næ nos Mundus infidior reddiderit : aut si abundauerimus , & feliciter in rebus omnibus
nobis successerit , meminerimus semper nos peregrinos esse , & qui boni q[ue] consilentes
quicquid acciderit . Si spoliauerit Mundus , gaudemus (sua enim repetit) et uacui Mun-
do , liberius Deo uiuemus . Si diuitias fuerimus , non deliciemur , sed in piis usus nostra o-
mnia erogantes , toti diuitiis & Mundo simus mortui , ne infidiose Mundii diuitiae ac de-
licie , a uia ad coelestem patriam tendentes nos ipsis auocent . Si aduersitates obuiarint ,
ingrediamur campum patientiae , cum beato Iob . Si caro suis satellitiis stipata , a uia nos
deslectare conata fuerit , abstinentia , sobrietatis , & castitatis senatum teneamus . Si haec
refuse

Remedii utriusque fortunae. peregrinamur, & adueni uiuimus, si quid finitrum acciderit, si spoliatus bonis fortune nos Mundus insidiator reddiderit: aut si abundauerimus, & feliciter in rebus omnibus nobis successerit, meminerimus semper nos peregrinos esse, & qui boni consilentes quicquid acciderit. Si spoliauerit Mundus, gaudemus (sua enim repetit) et uacui Mondo, liberius Deo uiuimus. Si diuities fuerimus, non deliciemur, sed in piis usus nostris ommnia erogantes, toti diuitiis & Mundo simus mortui, ne insidiosae Mundi diuitiae ad deuicia, à uia ad celestem patriam tendentes nos ipsos auocent. Si aduerstatae obuiarint, ingrediamur campum patientie, cum beato Iob. Si caro suis satellitiis stipata, à uia nos deflectere conata fuerit, abstinentie, sobrietatis, & castitatis seminam teneamus. Si haec resuere

resum & errorum tenebrae accesserint, fide uiua Christum, lucem, amplexemur, tendentes ad patriam coelestem. Atque, ut peregrini ab hospitibus nihil preter uictam accipiunt, superflua relinquentes, quo alacriores peregrinationem suam absoluant: ita ^{Peregrinorum mos.} qui ad sedes illas beatas properant, solum que sunt uictui & usui necessaria sumat. Obedientes Paulo dicenti 1. Timoth. 6. Habentes alimenta, quibus tegantur, his contenti simus. Elegans est metaphora, quae competit in credentes, Aduena, & peregrinus. Nam cum omnia committant Deo, anime salutem, alimoniam, & ea, quibus indigent, nihil est cur tristentur, si nihil cum Mundo communione habent. Videntur enim sibi esse ciues sanctorum & domestici Dei, ait Paulus Ephes. 2. De hoc tropo habes Genes. 47. 1. Paraa lipom. 29. Psal. 118. & 38.

Abstinere uos a carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animam. Tametsi ex Deo nati, mundi & puri sitis, adhuc tamen in carne, hoc est, in corpore a massa uiuitis: in qua latet aduersarius, infidus undique parans. Cauete (ait) ne carni consenseritis, ne inducias cum illa pacificamini. Deceptrix est, in preceps uos dabit post multas delicias. Per desideria carnalia intelligit totum peccatorum congevium, quæ ex sonite peccati, & carne suboriri solet. Aduersus quam, dum hic uiuimus, præliandum est. Est enim militia, uita hominis super terram, 1ob 7. Vnde Deus noster non abs re uocatus est Deus Sabaoth, id est, Deus exercituon, qui nostre militie praest, & eius gratia milites scuto fidei, galea salutis, gladio uerbi, lorica iustitiae, & spe uictorie armati, strenuè dimicamus. Causam addit cur reluctandum sit carni, & eius concupiscentijs. Militant enim aduersus animam. Elegans est metaphoræ, qua à militia sanguinea & corporali, ad spiritalem transit Apostolus. Quia metaphoræ non raro utitur & Paulus Roma. 7. 6. Galat. 5. Ephes. 6. Animam hoc loco uocat Petrus animum & mentem religiosam, Deo illuminatam. Quam oppugnant affectus carnales. A quibus non solum euendum est, sed etiam a carnis effectibus: cuiusmodi sunt oscula, amplexus, cachinni, impuri sermones, fuci uoluptatis, & id genus illestanta permulta.

Conuersationem uestram inter gentes habentes bonam. Hoc tur ad puritatem uite, argumento ab honesto, & utili sumpto. Honestum est, & maxime Christiano homini conueniens, modestiam & sanctimoniam exercere, etiam inter eos, qui scelerissimam uiuunt uitam: ino charitas eò nos impellit, ut exemplo uite integre & studiose, ad pietatis & religionis officia allicantur ipsi, quibus cum uersamur. Gentes uocat infideles, idololatras & impuros homines. Qui, quoniam solent sanctos perturbare, & eisdem aduersari, honestum est & cum eis conuersari sine offensione. Pulchrum est conuersationem habere, que religioni & Christianæ doctrinæ respondeat.

Vt in eo quod detrectant de uobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus uos considerantes, glorificant Deum in die uisitationis. Utilitatem & fructum adducit ex honesta & sancta conuersatione coram gentibus. Nempe glorificatur Deus, & uel iniuti ad agnitionem ueritatis adducuntur. Matth. 5. Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificant patrem uestrum, qui in celis est. Vt in eo quod detrectant de uobis, id est, male loquentur de uobis, siue detrahunt uobis. Considerantes uos ex bonis operibus, id est, agnoscentes ex uestra conuersatione, & sancta stabilitate, in religione Christiana, perseverantia, glorificant Deum in die uisitationis, id est, agnoscant ueritatem, & tandem amplexentur, laudantes Deum, quando sua misericordia illos afflabit, & attrahet ad meliora. Non uerbis contendamus aduersus impios, sed uita sancta & conuersatione

Nati ex Deo
adhuc uirilis
ueteris Adæ ha-
bent in carne.
Carnalia des-
deria.

Deus Sabaoth.

Animæ pro ani-
mo religioso.

Modestia &
sanctimonious.

Gentes sunt
infideles.

Conuersationis
honestæ fructus.

Visitationis
dies.

Christiano digna, reluctandum est, unde uelint nolint commendabunt Christianismum, & ueritatem agnoscere: acquiescentq; spiritui pulsanti ad osium conscientie illorum, ut obedient ueritati & Euangelio. Erigunt tandem illi dies uisitationis, in quo illos ex alto uisitabit Oriens ille, per uiscera sue misericordiae, non autem nostris, illorum ue meritis. Dies uisitationis hoc loco, in bonam partem sumitur. Semper Christiana religio, osores & aduersarios habuit: qui cum uera crimina non possent intentare Christianos, obijicabant falsa. Incessabant ut insuicuoli in negotijs, & qui nihil confirrent in fiduciam temporum. Nam apud Gentiles erant sacerdotes, qui pro eisdem tutela pecuniam a plebe extorquebant, quam ipsi priuatim insumerent. Vocabant ipsis fideles, Asinarii, Asinarij, Desperari & perdidi. Sarmentarii, Semissi. quia ad stipitem dimidij aesi reuicti, sarmentorum ambitu exurerentur. At id sicut Christianis semper solatio. Sciunt enim se peregrinos in terris agere: inter extraneos facile iniurios inuenire. Ceterum genus, sedem, spem, gratiam, dignitatem in celis habere. De his multa scribit Tertullianus in Apologetico aduersus Gentes. Eusebius in historia, & plenius, alijs antiquitatis studiofissimi.

Subiecti igitur esote omni humanae creaturae propter Deum. Iactis fidei fundamentis, ciuisq; constitutio manifestata, in qua per patientiam ad finem usque perfuerandam est: Sicut officij unumquemque admonere pergit, speciales morum parentes adducens. Primo loco docet obediendum esse Principibus, seu ijs, qui nobis presenti, non alienis, sed propriis. Non enim opus est ciuem Heduensem obediere magistratu Bizantinensi. Præcipit, ut quibus nos uoluit subiectos esse Dominus, ijs obedientiis. Sublimes potestates, & Magistratus ordinavit Dominus, ijs ergo necessitate iuxta Dei ordinationem obsequanur. Cum dicit, Omni humana creatura: intelligit summos magistratus. Quod statim per species magistratum declarat, dicens, Sive regi, &c. Constat fit. Petrus hac præceptione errorem quorundam, qui existimabant se a qua

ut politica potestate liberatos, ubi primum baptismo abluti erant, & facti Christiani. Putantes regnum Christi non bene extolliri, nisi aboleantur omnes terrene potestates, & quod nullus humana seruitutis iugum excutiat. Hoc potissimum errore ducebantur Iudei, qui quod filii Abrahae essent, dicebant se liberos, & nullius imperio se subiici debere. Reffonderunt enim domino 1 e s v, Ioan. 8. Semen Abraha sumus, & nemini serviuimus unquam. Quomodo tu dicas, Liberi eritis? Causam subiungit, propter quan pa rendum est magistratibus. Propter Deum (inquit). Non tantum hoc nomine obediendum est, quo supplicium uitemus, quod sumit de inobedientibus magistratibus, sed quod ipse Dominus hanc obedientiam precipit: dicente Paulo Roma.13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Ordinavit ergo Dominus, ut obediamus magistratibus. Non abs reputauerim dictum, Omni humana creatura, hoc est, omni magistratui, sive regi, sive optimatibus parentum est, ne quis tumultuetur, nemini, nisi regi obediendum. Proinde nihil restit rex an dux, comes an consul sit, qui praefet, & publicam tranquillitatem defendit. Literarum monumentis proditum est, tria esse magistratus genera, quibus & tria opponuntur uita. Primum aiunt, Monarchiam esse, hoc est, unius principatum, quam nos regnum uocare possumus: uidelicet, quod unus rerum summae praefectus, ad iustitiam & equitatem normam omnia moderatur. Hic si equitatem negligit, omniaq; gerit pro animu sui libidine, iam non rex, sed tyrannus est. Et hoc uitium, Tyrannus uocatur. Meminisse debent principes, quod ipsi principem habeant, Deum, cui nisi obediunt, vindic

Tria ma gistra
tus genera.
Monarchia.
Regnum.

Tyramus,
Tyrannus.

sūndicem aliquando sentiant. Nemo enim se ideo credit magistratui & legibus non subi-
ci, quod alijs præfectus sit, et leges condat: ino hoc magis obstrictus est, quisquis alijs
imperitat. Querit Plutarchus, *Quis imperabit Principi?* Respondebat, *L ex omnium regina.*
Non ista quide Lex foris in libris, aut ligneis scripta tabulis, sed uia illi insita ratio semi-
per coniuens ac familiaris principi, nec unquam animum suo ducit, sua moderatione de-
stiuens. Vnde Perfarum rex, unum habebat cubicularium, cui hoc negotij mandatum erat,
ut diluculo ingressus illi diceret, *Surge rex, atque ea cura negotia, qua te curare uoluit*
Mesoromasdes. Est certè princeps minister Dei ad curam ac salutem hominum, uti bo-
na, quæ illi largitur, partim distribuat, partim seruet. Huc pertinent, quæ iiii. Reg. iii.
scribuntur de rege Salomone. Secundum genus est Aristocratis, hoc est, Optimatum
potentatus, ubi delecti & omnium prudentissimi ac sanctissimi uiri, certo numero consili-
tuti, populo præsunt. Hi si neglecta Republica degenerent, & proprijs commodis stu-
deant, magistratum quoque malis artibus ambiant, Oligarchæ, dicuntur. Oligarchia
autem Aristocratis opponitur, utpote que nil aliud sit, quam status Reipublicæ a paucis
administratæ. *Oλιγάρχιος*, paucorum statu gaudens, qui dignitatem partim in censu &
facultatibus ponit, partim in generis nobilitate. Aristocratis ex tyrannide per occasio-
nem nata est: nempe dum uiderent homines, non satis tutum esse rerum summam uni com-
mittere uiro, pluribus permittendum existimauunt. *¶* cum illi etiam in Oligarchas de-
generarent, placuit tandem summam rerum, Reipublicæ defrre. Est tertium genus, De-
mocratia, quam populi regimen, aut Rempublicam possimus appellare, ubi scilicet im-
perium apud uniuersum populum est. Hic enim omnes honores, & functiones, per suffra-
gia conferebant quibus uidebatur. Hoc plerunque abit in Sistremma, hoc est, Seditionem
& conspirationem, dum nemo patitur se cogi in ordinem, sed unusquisque publicam po-
testatem sibi totam uendicat, eò quod populi pars sit. Noster Apostolus præcipit, ut pa-
reamus magistratibus, siue res sit, siue optimates, siue Reipublicæ sint.

Siu regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis.
A genere ad species magistratum descendit, ut apertius ostendat cuius magistratui
obediendum esse. Regi quasi præcellenti, uirtutibus & studio Reipublicæ conseruandæ.
Oportet enim regem & principem uirum esse bonum, iustum, sanctum, non pecunie &
sanguinis audum, sed liberalem, iniuriarum immemorem, & tranquillitatis amatorem.
Exod. 18. Numeri 27. Deuter. 1. 16. 17. 2. Paralip. 39. & plerisque in Psalnis. Quod si
alius sit, est (ait Propheta, Proverb. 28.) loco rugientis leonis, & urbi esurientis. Qui
tamen tyrannidis sue penas dabit nullo unquam tempore finidas. Neque solùm paren-
dum est regi, sed etiam ijs, quos mittit. id est, præsidibus, & qui agunt in Provincijs,
nomine regis, aut principi illas administrantes. Quod si princeps impium aliquid præ-
cepiter, parendum non est. Et cum non parés huic talia iubenti, Dei ordinationi non re-
sistis. Nam Act. 5. Principi sacerdotum dicenti, Præcipiendo præcepimus uobis ne do-
ceretis in nomine isto: Respondens Petrus & Apostoli dixerunt, Obedire oportet Deo
magis, quam hominibus. Quid si plus exegerit, quam posis tuo censu, iussitq; te in car-
cerem detruidi, quoad ad illius arbitrium persolueris? Hoc iure, quia ita illi placitum est,
exempli Christi Matth. 17. ne scandalizes, solue, & potius ab anicis erogabis mutuo
pecuniam, quam si non repereris, erogabis annonam: quæ si non abundauerit nec fecerit
satis, patienter tolera carceres potius, quam alicui sis offendiculo. Dicebat enim Domi-
nus, Ego autem dico uobis, non resistere malo, sed si quis te percusserit in dexteram ma-
xillam tuam, prebe illi & alteram. Et ei qui uult tecum in iudicio contendere, & tuni-
cum

Principi lex
impensis.
Lex duplex.

Mesoromasdes

Aristocratis,

Oligarchæ.

Oligarchicus.

Democratia,

Sistremma.

Regis functio.

Præsidibus, &
a regemmissa pa-
rendum.

Principi us.

cam tuam tollere , dimitte ei & pallium . Dominus tibi aderit , qui nouit qui sunt sui.

2. Timoth. 2.

Ad vindictam malefactorum laudem uero bonorum. Causam aliam adducit cur obediendum sit magistratus. Quia miseri sunt ad puniendo malefactores & bonos conseruando, ut suppliciorum metu coercentur scelerati : præmiis uero & Laude, ad uitæ puritatem & perseverantiam in charitate probi incitentur. Cum dicit, tanquam ab eo, id est, per eum. Quid relatum referre potest sine regem, sine Deum. Putarem referendum esse ad Deum. Non est enim potestas nisi a Deo , Roma. 13. Dominus enim hoc præcipit , Psal. 81. Iudicate ergo & pupillo, humilem & pauperem iustificate. Eripite pauperem , & egenum de manu peccatoris liberate. Laudem pro defensione & commendatione dicit. quod ex Platone quidam aduocauit leges non solum minari pornam male agentibus , serum etiam probos & bonos præmiis inuocare ad officia. Quanta gratia hodi bene meritis fiat, uiderint homines , qui re uera præmiis inuitandi.

Regis prudentia & beneficia. Regie cuius est prudentia & beneficia, ut eos summe rerum preficiat, & primis dignetur honoribus, quos uidet uirtute, atque eruditio[n]e ceteris antecellere, ut magnis illis inuitet præmiis ad munus integrè obeundum. Erga illos modis omnibus se[nti]se beneficium praefest, ut mereatur decoro illo nomine honorari, quo Euangelium magistratus ornat. Luc. 22. Reges gentium dothinant eorum, & qui potestatem habet super eos beneficia uocantur. Vocantur, id est, sunt ad morem Hebraicum.

Quia sic est uoluntas Dei. Tollit quæstiones disputantium & rogantium, Quis modo coepi[re]t magistratus? Quare cum honores sint, tantam habent potestatem? Respödet, Nihil rogaueris, quando rebus his omnibus intercedit Dei uoluntas. Vult nos subditos esse magistratus. Est ergo parendum. Nisi paruerimus, non modo magistratus offendimus, sed & ipsum Deum, qui uult mandat illis obediamus.

Vt benefacientes obmutescere faciat[ur] imprudentium hominum ignorantiam. Huc nos pellit charitas, ut proximus morbo laborantibus, si fieri potest, succurranus. Ethnici partim amentia, partim ignorantia, & maledicentia laborant. Vult Petrus illis medicarum. Medebimur autem, & morbo huic occurremus, quando uiderint nos morigeros, & magistratus obedientes. Hi si uiderint uos obedientiam Principi debitan exsul[er]e, probabiliter dannant doctrinam Christianam, quasi omni ex parte aequo & iusto repugnantem. Cum alias mysteriorum Euangeli ignarus simus, de religione Christiana indicare uideamus. Cauendum igitur ne nostra inobedientia occasionem illis demus detrahendi de nostra religione. Hec eadem est sententia, cum illa Pauli, i. ad Timoth. 6. Quicunq[ue] sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur. Ad Titii 2. In omnibus te ipsum prebe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate: ut is, qui ex aduerso est, uereatur, nihil habens malum dicere de nobis. Ad Philip. 2. Sitis sine querela, simplices filii Dei, in medio nationis prauæ, atque peruersæ: inter quos luceatis, sicut luminaria Mundi, uerbum uitæ continentes.

Quasi liberi, &c. Abusum, quem multi pretendebant pretextu libertatis Christianæ tollit. Qui serui erant, Baptismo se liberatos a seruitute dicebant, ad hunc modum ratiocinantes: Si dominus impius est, indignum plane cui seruat sanguine Christum demptus. Si uero pius est Dominus, iam maxime iniquum est, ut pro seruo illum habeat, quem in fide agnoscat fratrem. Non ipsis absimilia dicunt, qui potestatibus subiecti noblebant. Impium est, uirum pium & fidem, impio & infidelis seruire, qui uiro pio tanquam ethnicus,

**Baptizati serui
non sunt
a seruitute.**

**Magistratus
gladii habet.**

**Magistratus a
Deo.**

**Ethnicorum
aumenta.**

ethnicus & publicanus esse debet. Si pius est, fratres sumus sanguine Christi facti filii Dei, ergo aequales, & non subditi maioribus & superioribus, cum nulli esse debeant propter fraternitatis a qualitatem. Respondeat Petrus, Non est quod quisquam uestrum se titulo liberatis Christiane magistratus obedientia subducat. Vere liberi eritis credentes in I E S U M Christum, non a seruitute aut obedientia, quam superioribus & magistratibus debetis. Hoc habet charitas, Nemini quicquam debeat, nisi ut inuicem diligatis. Si quid debetis, id ex animo perfoluendum est. Debetis dominus operas uestras, haec soluite. Superioribus iuxta Dei uoluntatem, obedientiam debetis, hanc etiam exhibete. Baptismo & fide liberi estis: liberi, inquam, a peccatis, ne illa uobis dominantur: A' lege Mosaica, id est, umbra & maledictione legis. Cauendum ergo ne libertas Christiana sit nobis uelamen & inanis excusatio malitiae, quasi liberi, hoc est, omni libertate, siue spirituali, siue corporali donati, hoc ne in animos nostros inducamus. Libertas Christiana spiritualis est. Seruendum est dominis. Obediendum est magistratibus, citra tamen contumeliam Christianismi. Sed sicut serui Dei, sumus liberati a seruitute Demoni, Mundi & carnis. Ut Deo seruamus, qui praecepit magistratibus obediamus, & que sunt Cesari, Cesari reddamus, & que Dei, Deo. Matth. 22.

Debitū ex animo perfoluendum.
Libertas Christiana.

Omnis honorata. Quid magistratibus debeamus docuit: Nunc scopum functionum Christianarum breui sententia comprehendit, & ad particularia officia descendit. Ad seruandam mutuam becuolentiam ualde necessarium est, ut honorem quisque fratribus deferat. Nullum enim est ad alienandos animos efficacius uenenum, quam ubi quis contemni se putat. Huc spectat, quod Paulus pronuntiat, Roma. 12. Dilectio sine simulatione, odientes malum sequitur, Honore inuicem praeuenientes. Reuerenter exhibeamus nosipso fratribus. Reuerentia enim uirtus est. Cum hac pugnant, inuidia, liuor, obtestatio, emulatio. Haec sunt uitia, que uite pacifice, & tranquillitati Christiane maximè nocent. Agnosce ergo quam necesse sit proximos reuereri & honorare. Honorare proximum, seu proximo honorem tribuere, est proximi dona agnoscere, & doles, illum magnificare, iuuare, non premere: illi concedere, & de illo honorifice semper & loqui & sentire. Ista uerè exercent, qui seipso abnegant. Hac enim abnegatione, seipso, & proximos uerè agnoscunt. Non desunt qui per honorem, omne officij genus intelligent, quibus non repugno, cum præter reuerentiam, honor subuentio[n]em, & que uitium necessaria sunt, significet: ut est in eo loco Pauli, 1. Timoth. 3. Presbyteri dupliciti honore digni, &c. Magis tantum nubi arridet prior interpretatio. Omnes ergo honorate, hoc est, quibuslibet deverte honorem, etiam Ethnicus dignitate præditis, et si uobis praesint. Idq[ue] faciamus obseruantes in unoquoque statu rationem Diuine bonitatis & ordinationis.

Honor fratribus delverebus.
Conceptus uenientia pacis & amicitia.

Fraternitatem diligite. Confirmat Petrus quod præcepit de obedientia magistratui deferenda: in quo sita est magna pars charitatis. Quam diligendus sit frater, ab omnibus prædicatum est. Iste est genus, ista est natura charitatis, ut fratrem diligamus. Qui enim uera charitate prædictus erit, nunquam ei in mente ueniet fratres lacerare. Quid aliud tota lex uerat, quam ne proximo aliquam noxani inferamus? Audi Paulum Roma. 13. Qui diligit proximum, legem impletuit. Item nemini quicquam debeat, nisi ut inuicem diligatis.

Honorare proximum quid est.

Deum timete, sancta & pretiosa est res, ino fortissimum propugnaculum aduersus omnia mundi machinamenta in Christiano homine, timor Dei: qui, quoquo abiuerimus, nos semper sequatur necesse est, si bene & prudenter nobis consultum esse

Honorare proximi genere officij.

Seruus timor uelimus. Hic timor est, quod precipue metuimus Deum offendere: quia in eo nulla ratio mali: quia maxime bonus, non solum autem propter paenam, aut cruciatu[m] uitandos hunc metuamus, hoc ipsum est seruorum, non filiorum. Nam uult Deus ut timeatur ab hominibus, non quasi Dominus, sed timeatur ac diligatur ut pater, qui adoptionis spiritum nobis donauit. Si enim ab initio creati hominis causam considerauerimus, intelligemus, quia Deus magis se patrem uoluit hominum, quam dominum dici. Nam non solum hoc dixit, Faciamus hominem: sed, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Similitudo autem seu similitudo esse solet filiorum ad parentes, non autem seruorum ad dominos. Hic timor, filialis dicitur, neque solus est in homine, habet enim sibi annexam dilectionem. Solus uero timor in homine seruus est, & eiusdem desperationis. Vocaturque timor Cain, Iude, aut Saulis. Quem qui uolat uincere, uincat cum fide in uerbum gratiae. Timendum ergo tremendum que semper nobis est, ne a re dea uia deflectamus: hoc est, animos nostros Dei promissis induiuise obfirmemus, illisq[ue] ueluti certissime innitamus anchorae. Per uia mutuam exercentes charitatem. In primo mandato dicitur, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. Hic dicitur, Deum time. Hic revera timor, dilectio & amor est. Initium enim sapientiae, timor Domini, ait Sapiens. Amans timet, timens amat. Eadem ergo erit sententia, Diliges Dominum Deum tuum, &c. & Deum time.

Regi debitus honor.

Regem honorificate. In genere, regem honorandum docuerat. Nunc in specie aperi regi debitum honorem impendendum propter Deum. Quod si, si regiam potestatem & eius monarchiam a Deo datam ueneremur. Potentiam a Deo habet Rex, qua prouidere debet sub Deo, hoc est, defendere subditos, iustitiam administrare, clementer corriger, fontes & sceleratos punire, innocentes conseruare. Atque quod magis haec potentia in eo reluet, eod est honorarior. De regia & monarchia paulo ante diximus.

Servitus nō ad uersatur Chri-
stianismo.

Serui subditi estote in omni timore dominis. Observandum est, quod licet homini Christiano uti opibus, seruitio, idq[ue] genus alijs possessionibus, inter quas enumerantur serui, ut Gene. 12. diuin scribuntur bona Abraham, dicitur, Fueruntq[ue] ei oves & boves, & asini, & serui famuli, & camelii. Imo & seruis Abraham diuitias domini sui enumerans, Deus (inquit) b[ea]tus dixit dominum meum ualde, & magnificatus est, de dit[us] illi oves & boves, argenteus & aurum, seruos & ancillas. Seruius ergo non aduersatur Christianismo. Seruius opponitur libero sive ingenuo. Cepit esse seruius in Cam filio Noe, ante cuius peccatum non erat. Est ergo enata seruius & peccato, & facta est poena impudentie. Merito seruiunt, quibus est seruile ingenium, & in quo omnes affectus mali dominantur. Peccato ipsis Cam filij Noe occasionem subministravit patris ebrietas. Vnde Ambrosius ait, Manebat autem quād uinum inueniretur, omnibus inconcessa libertas, nec hodie seruitus est, si ebrietas non fuisset. Quidam nascuntur serui, cum ex uestenis sive ancillis nascuntur. Alij uero sunt serui, iure gentium, hoc est, ex captiuitate: uel iure ciuili, cūm homo liber maior uiginti annis ad pretium participandum se[us] uenundari passus est. Serui autem (inquit Iureconsultus Pomponius) ex eo appellati sunt, quod captiuos uendi Imperatores überaverunt, ac per hoc seruare nec occidere. qui ex mancipia dicuntur, eo quod ab hostibus manu caperentur. Haec tamen de origine, generere, & conditione seruorum. De quibus hic loquitur seruius Apostolus mancipia erant, non famuli sive ministri, quales hodie sunt. Erant serui facti Christiani, qui putabant iniquum, ut quos Christus redemisset, eos seruitute sibi deuictos haberent Domini profani, uel fidelis fidelem retineret sub iugo: cum in Christo non sit liber, uel ser-

Seruitus ori-
gine.

seruitus ante
uini usum non
erat.

Mancipia.

uerum.

De quibus hic loquitur seruius Apostolus mancipia erant, non famuli sive ministri, quales hodie sunt. Erant serui facti Christiani, qui putabant iniquum, ut quos Christus redemisset, eos seruitute sibi deuictos haberent Domini profani, uel fidelis fidelem retineret sub iugo: cum in Christo non sit liber, uel ser-

Iude Galilæi
error.

uus, masculus uel scemina. Unde aut fugitiui aut male fidei serui, nomen Christi blasphemabant. Fuerunt huius opinionis olim Iudas Galileus, Saducus, & Spartacus, & plerique alij illorum discipuli ad h.e.c usq; tempora, qui libertatem Christianoru non intellexere. Non uult tamen noster Apostolus, sicut neque Paulus 1. Corint. 7. ita te addictum seruituti, ut credas te peccare, si cura fraudem, & cum pace domini libertatem assequi possis. Cur enim non liceat meliorem conditionem amplecti in re qualibet, præcipue cum hic nihil neque in Deum ipsum, neque in proximum peccetur? Hortatur ergo & admonet noster Apostolus seruos, sui officij, & in misera conditione consolatur, seruorem & æsum impatiens eorum reslinguens. Serui, ubiubi fueritis, nolo existimeti seruitus tenet hanc corporalem, qua dominus subiecti estis, repugnare libertati Christianæ, que a peccatis uos liberat. Sed subditi estote, hoc est, obedite dominis uestris. Cum addit, In timore: seruorum supercilium, fastum & contemptum retundit. Nihil enim est quod hec magis reprimat, quam timor. In timore, cum omni reverentia, & amore propter Deum, cuius gratia domini sunt. Hunc locu decrat & amplificat Paulus ad Ephes. 6. Serui (inquit) obedite dominis carnalibus, cum timore & tremore, in simplicitate cordis uestris, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed ut serui Christi, facientes uoluntatem Dei ex animo: cum bona uoluntate seruientes, sicut domino, & non hominibus. Scientes, quoniam uiris quisque quocunque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber.

Timoris viri.

Non tantum bonis & modestis, sed etiam dyscolis. Occupatio est. Tacita obiectioni satisfacit, præueniens, ne tumultuosuli & impatiens responsent, dicentes, Parati sumus obediere dominis nostris, sed excarnificant nos ipsos, & misere tractant. nempe iuris, baculo, & huiusmodi nos uelut bestias & bruta ad operas deducunt, tenuissimum uictum suppeditant, nihil uero uestimentorum largiuntur, nihil humanitatis erga nos exercent, omnia pro sua libidine agunt. Respondet Petrus, Obediendum est non solum bonus & modestis, id est, equis, iustis & humanis, sed etiam dyscolis, hoc est, prauis, asperis & difficilibus: nisi quid præcipiant pugnans cum uoluntate Dei. Quod semper exceptum esse debet, per generalem hanc regulam, Oportet Deo magis obediere, quam hominibus.

Hæc est enim gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens iniuste. Iste est modus loquendi insolitus, propter quem obsecura est hec sententia, qua adducit rationem, propter quam obediendum est dominis, siue humanis siue asperis. Hæc est gratia. dictum est pro eo quod est, hæc est laus & gloria, siue, illud deum mercetur laudem & gratiam, si quis patiens iniuste, tolerans equaliter iniuriam iniuste illatan sustinet tristitias, id est molestias. Propter Dei conscientiam, dictum est pro eo quod est, propter iustam causam Dei: ut puta pro Euangelijs & fidei defensione pati. Conscientiam Dei, dicit, cum quis bene sibi conscient est coram Deo, de sua innocentia. Iste est huius clausula sensus: illud gratum est Deo, & laudabile, si quis iustus patiens est in afflictione, quam pro re iusta, & de qua probè conscient est coram Deo, patitur.

Quæ enim est gratia, si peccantes, & colaphizati suffertis? Hæc sententia ab opposito precedentem declarat. Quæ enim gratia, id est, que laus, que gloria est, si peccates & colaphizati, id est, si propter iusta maleficia patimuni, id est, uapulatis & torquemini, merito penas luitis. Sed si benefaciets, hoc est, si propter benefacta, & propter iustitiam & æquitatis defensione affligimini et penas luitis, easdeq;

Gratia pro lau
de & gloria.Confidencia
Dei pro iusta
causa.

patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deum, id est, illud meretur laudem & gloriam & apud Deum, & apud homines. Hos enim dicit Beatus dominus, Matth. 5. Beati, inquit, qui persequitionem patiuntur propter insitiam. Colligamus ex his, qui propter sua malefacta paenam luunt, eisdem patienter tolerant, agentes gratias Deo, paenitentes sui sceleris, & uitæ scelestæ, commendandi sunt, in tanto patientie bono. At nō dicendi sunt martyres, sed exempla quedam & imagines, ut alijs sint in exemplum, qui Martyres. illorum miseria & calamitate perterriti oderint peccatum & amplexentur vita puritatem. Martyres autem in causa uera pro fidei defensione afflitti & cœsi, testimonium perhibent veritati. De ijs multa scripsit beatus Augustinus aduersus Donatianos Petilium & Gaudientium.

Christianæ pro fidelio crucis habet conueniem.

Fideles decet esse patientes.

Afflictiones indecens disciplina Christianæ.

Christianus agnus nos redemit & latus ceperit.

In hoc enim uocati estis. Ad patientiam hortatur, argumento ab exemplo Christi & profissione Christianæ, sumpto. In hoc uocati estis, id est, ad crucem baulandan & pressuræ ferendas, destinatis est a suscepso baptismo uestra profissio. Nō estis asciti ad pompas, ad purpuram, uoluptates, diademata, honores. Ista non promittit religio Christiana in hoc Mundo, hoc tantum pollicetur, quod Paulus dicit 2. ad Timoth. 3. Omnes qui p̄ie uolunt uiuere in Christo, persequitionem patientur. Ad seruos hunc dirigit sermonem, ut patienter ferant dominos ius: ita tamen ut & nobis comparet, dicens Christo Ioannis 15. Si me persequunti sunt, & uos persequentur: quia nō est seruus maior domino suo. Dominus & magister pressuras & afflictiones in hoc Mundo est Passus: non est ergo quod easenur, ne hic crucem, contemptum, & facultatum directionem patiarur. Omnia enim huiusmodi sunt Mundo exposita.

Quia & C H R I S T V S passus est pro nobis. Exemplum Christi proponebit, non solum seruus, sed etiam toti Ecclesiæ & familia Christi, quod alacriores simus in tolerandis afflictionibus, nobisq; quandiu hic agimus, nil aliud quam pressuras polliceamur, quas cum haberimus, intelligamus nos non esse nostra expectatione frustratos, imo eisdem patienter amplexantes, ut indices ueræ discipline Christianæ excipiantur. Nam Christus, eis innocentissimus fuit, ab ijs tamen penitus non fuit immensus: non suo, sed nostro tantum demerito. Mortem nostra gratia tulit, ut salutem in consequeremur, ne perderemur, sed per ipsum amissam patriam recuperaremus. Dicebat ille Ioannis 10. Animam meam ponō pro omnibus meis. Hoc & ab Isaia capite 53. dictum est, Propter scelus populi mei (loquitur Deus) percussi eum. De se ipso, in Ieremias capite 11. alt, Ego autem sicut agnus innocens & ductus ad victimam nesciebam.

Cum enim nesciret peccatum, pro nobis peccatum factus est. Et sicut agnus, cum ducitur ad victimam, non repugnat, sic uolens passus est, ut destrueret eum, qui mortis habebat imperium, humilans se usque ad mortem: mortem autem crucis. Hic agnus non solum sanguine suo nos redemut, sed & latus operauit (ait Hieronymus) ut diligenter infidelitate, sua ueste caleficeret, & audiремus Paulam dicentem Galat. 3. capite: Quotquot in C H R I S T O baptizati estis, C H R I S T V M induistis. & Romano. 13. Induimini I E S U M C H R I S T V M. Hac sententia Petrus nūram habet gratiam, qua seruorum conditionem extollit, & maxime commendat. Cum dicit, Seruos erian sine culpa, à dominis impuris, improbis, & durissimis afflictos, imitatores esse dominice passionis.

Vobis relinquens exemplum, ut sequamini uestigia eius.

Occupatio est, quæ sat sufficit tacite obiectioni. Ne putaueritis C H R I S T V M affectare exemplar, solum nostræ redemptionis causa tolerasse. Id etiam factum est, ut nobis absol

absolutum patientiae exemplar fieret. Ipse enim in hoc positus est, ut esset lux Mundi. Luce regimur et ductamur. Erit ergo nobis ut praeius, et ob oculos positus, ut eius sequentes uestigia, et patientiam habentes, in aduersis leti et gaudentes ducemus. Factum ad hec, quod ille Matthaei 10. dicebat, Si quis uult post me uenire, abneget semet ipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. Item, Qui non bauulat crucem suam, et sequitur me, non est me dignus. Huc pertinet quod dicitur Ioannis 2. Qui dicit se in CHRISTO manere, debet sicut ille ambulauit, et ipse ambulare.

Qui peccatum non fecit. Tamen antithesi hortatur ad ea que decet nos facere, ut Christi inuitatores simus, atque dislinctis articulis membris uestris Christi puritatem, animumque eius ad tolerandas pro nobis afflictiones docet. Is peccatum non fecit: qui totus purus esset, immo etiam ipsa puritas, a quo, qui puri sunt, puritatem et innocentiam accipiunt. Opponamus per elegantem antithesim, membrum, Nos uero impuri et peccatores, carne et peccato consuti. Tamen ipse afflictiones non propter se, sed propter nos, cum adhuc inimici eius essemus, sustinuit. Non est ergo nurandum si persecutions patimur: cum ipse, qui peccatum non fecit afflictus est. Hic locus desumptus est ex Isaiae cap. 53. Vide que scriptum in eum locum, Et peccatum in eo non est. 1. 10. 3. Cum Deus et homo esset, non poterat in eo esse peccatum. Fuitque eius humanitas statim ab initio celestibus omnibus donis et gratiis cumulatissima.

Nec inuenimus est dolus in ore eius. Ad patientiam hortari perseverans Pharisaeorum propulsat temeritatem, qui obscurabant quomodo IESVM in sermone caperent. Matth. 22. Mar. 12. Luc. 20. Qui suapte natura ueritas est, dolosus esse nequit. Naturae ipsa Christus ueritas est. Est igitur in quo nulla dol ratio inueniri potest. Nos uero dolis, mendacio et hypocrisi facti sumus, et tanquam pannus menstruatae opera nostra. Non est igitur, cur responsare et conqueri debeamus, si afflictamur, et persecutions patimur. Cum is, in quo dolus neque est, neque esse potest, nostri gratia languores, dolores et opprobria portauit: et expertus est omnia, secundum similitudinem nostram, praeter peccatum.

Qui cum malediceretur, non maledicebat. Istud est absolutissimum patientiae exemplar. Cum primores Iudeorum Scribe et Pharisaei conuiciarentur, multaque opprobria et conuicia in Christum conijerent, haberetque Dominus grauiissima scelerata et maledicta, que in aduersarios clamorosos Iudeos ejaculari uere potuisset, tamen abest responsarit, et maledicta in illorum capita reiecerit, ut pro illis Patrem rogaruerit, dicens, Pater, ignosce illis. Atque cæcitatibus illorum misertus adiecit, Quia nesciunt quid faciunt. Quod Luc. 6. docuerat, Diligite inimicos vestros, benefacie ipsis qui vos oderunt. Benedicite male dicentibus vobis, et orate pro calumniantibus vos. Hoc exemplo et re ipsa efficacissime exhibuit. Ad hac facit, quod Paulus Roma. 12. docet. Benedicite persequentiibus uos, benedicte et nolite maledicere. Qui cum maledicetur, id est, maledictus incesseretur, non maledicebat, id est, maledicta non reiecerat, seu maledicta non retaliabat.

Cum pateretur, non comminabatur. Cum poenis affligeretur, uarijque tormentis cruciaretur, non comminabatur uindictam et ultionem. Qui diuina sua uirtute et potentia poterat cœlitus fulmine iaculato, aut terra dehiscente, aduersarios omnes perdere, et in profundu abyssi demittere et submergere, uulnorum minatus est: ut docet amur, si indigna patimur, qui homunciones et nihil sumus, ne superbè respondemus

Christus peccatum non fecit.

Homines carnem & peccato confutui.

Pharisaeorum teneritas.

Præconizare Christianum.

Christi passio.

semus, ultiōnem & uindictam minitemur, & eandem modis omnibus queritemus, sed Deo patri uindictam relinquamus.

Tradebat autem iudicanti se iniuste. Tanta fuit i e s v Christi patientia, ut cum indigna pateretur, & ad mortem ducaretur, nulla uteretur communione. Tradebat se iudicanti iniuste, hoc est, pernubebat ut Pilatus terrenus index ipsum iniuste condemnaret, hoc uolens fecit, uoluntariè crucem subiuit. Dicebat enim Ioannis 10. Nemo tollit animam meam à me, sed ego pono eam. Græcis est *magistri* *τὸν ἔργον θεοῦ*, Tradebat autem ei, qui iniuste iudicat. Dicit Apostolus, Cum Christus pateretur non minabatur ultiōnem, sed uindictam faciendam relinquebat Patri & Deo, qui iudicat omnia iniuste. Ait enim Deutero. 32. Mibi uindictam, & ego retribuam. Sciebat patrem esse iustum iudicem, qui ut nemini facit, irrogat'ue iniuriam: ita nullam illatam, permittit impunitam. Observemus diligenter ex his, & perdisceamus omnes uindictam tradere Deo, iusto, uero, & equo ultori. Vindicandi cupiditatem ab iacebimus, si arrogantiam extinguiamus. Arrogantia enim ad uindicandum incitat, dum se quisque meliorem putat, quam ut alteri cedere debeat. Si fieri potest, cum omnibus hominibus pacem habeamus. Quod si per impiorum artes & tyrannidem non licet, uindictam committamus iusto iudici: interim rogantes Deum, ut pacifice omnia componat.

Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, Quæ hic scribit Apostolus, magna ex parte mutuauit & transcriptis ex Isiae testimoniio, cap. 53. Credendum est, & fide tenendum, i e s v m Christum de Spiritu sancto concepitum, & ex intacta immaculataq; uirgine natum, eò hue uenisse, ut se sanctum holocaustum in cruce Deo patri offret, pro toto genere humano. Successumbebamus enim turpiter, & iam peccatis onusti, nihil quam aeternum supplicium expectabamus. Sed ille sua misericordia, pro nobis seipsum offerens, factus est peccatum, id est, hostia pro peccato. Et id est, quod dicit, ipsum tulisse peccata nostra in corpore suo, super lignum, hoc est, in cruce, cum penderet moribundus pro nobis, & loco nostro, qui indigni eramus, ipse purus & innocens seipsum obtulit Deo Patri: quia hostia satisfactum est pro nobis. Et tulit peccata nostra, id est, expiavit, hostia sui corporis, peccati que nos aeternè morti addixerant. Aut, ut glossa habet, tulit poenam pro peccatis debitam.

Vt peccatis mortui, iustitiae uiuamus. Quandiu in carne & mortali hac uita duramus, ex uitata carne propensi sumus ad peccandum. Insurgunt uitia & concupiscentie, sed non sunt perficienda, id est, his non est complacendum. Quod ut huic morbo medeamur, moriendum est ipsi peccato. Hoc est quod Paulus ad Galat. 5. ait, Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum uitiijs & concupiscentijs. Quod fit, dum ueterem hominem abnegamus, & Christo adhaeremus, ut in nouam uitam resuscitemur: & Deum colamus, non mortuis operibus, sed fidei uiue fructibus. Carni autem ad hunc modum facile resistemus clavis, id est, Dei timore & amore cruci eam affigentes, cum affectibus & desiderijs. Id est, ita Christo adhaeremus, & de eo semper rogitemus, ut quanquam caro sit uiua, & adhuc moueat se, tamen non posset perficere quod uelit, cum manibus ac pedibus ligatis, cruci sit affixa, & inita spiritui subiecta. Fideles ergo hic uiuunt, & moriuntur peccato. Hoc est, crucifigunt carnem. Et licet sentiant carnem tumultuantem, non tamen illi consentiant. Quare hoc modo, dum moriuntur ipsi peccato, uiuunt iustitiae, id est, iustificant

*Vindicta Deo
commissa.*

*In iuria tamē
nō manet incul-
sus.*

*Motu ipsi pre-
cato.*

*Claus ad refel-
lendam concu-
piscientiam.*

flicantur, & Deo uiuunt à qua iustificatiōe, tanquā à radice, excunt bona opera, & fru- Operaboua.
ctus ipſi, dū ambulant ſpiritū, ieiunijs, orationibus, eleemosynis, & huiusmodi pijs operis
bus intenti, non modō carnis petulantiam, ſed omne quod ſpiritui aduersatur, reprimant.

Cuius liuore ſanati eftis. Non deſunt qui legant Cuius liuore ſanati ſamus.

Locus eft ab Iſaia cap. 53. defumptus. Liuor, eft uel ſigillum plaga in cute, uel tu- Liuor.
mor ex plaga concretus. In Psalmo, uocauit interpres cicatricem. Putrueſunt & cor-
ruptæ ſunt cicatrices meæ. Nomine liuoris intellexit Prophetæ uniuersitatem plagarum
in corpore Chriſti. Ut quemadmodum eius mors fuit uita noſtra, ita & liuor eius, ſive
uniuerſitas plagarum eius fuit ſanitas noſtra. Nam nūbi debebatur mors. Hanc mea
cauſa ſubiuit Chriſtus: ergo mors illius, mea uita eft. Similiter debebantur mihi pla-
ga, quas paſſus eft, imo & omnis dolor, quem tolerauit. Ergo dolores & liuor illius
funt mea ſanitas & emundatio à peccato, cui poena debebatur. Psal. 102. Qui propi-
tiaſt omnibus iniuitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas. Qui redimuit de in-
teritu uitam tuam.

Eratis enim ſicut oues errantes. Elegans eft allegoria, qua nos conſert
ouibus balantibus & ſine paſtore errantibus. His explicat uiferiam noſtranam, ſimul &
immenſam Dei benevolentiam & gratiam erga nos, cum paſtorem noſtruū adducit Chriſtum. Errantes oues dicit, que à uia aberrarunt. Omnes (at Iſa. 53.) nos quaſi oues erra-
uimus. Et Psal. 118. Errati ſicut ouis que periret. Que in Euangelij parabola Matth. 18.
boni paſtoris atq; ſolliciti humeris reprobata eft. Que ſint oues iſta errabunde, declarat Errantes oues,
Iſaias eodem, & ſequenti textu. Vnū ſiquiſq; à uia ſua declinauit. Eadem ſententiam plu-
ribus uerbis explicat Paulus Ro. 3. ex Psalmitis, Non eft iuſtus quisquam, non eſt intelli-
gens, non eſt requirens Deum. Omnes declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt, non eſt
qui faciat bonum, non eſt uisque ad unum, &c.

Sed conuerſi eftis nunc ad paſtorem & episcopum animarum
ueſtrarum. Magnitudinem diuine gratiae erga nos adducit, non recedens ab alle-
goria, cum dicit paſtorem episcopum. Eſt episcopi, non ſolum paſcere, ſed etiam
de rebus neceſſarijs proſpicere, ut docetur Iohann. 10. Luc. 15. & Ezech. 34. Ante
fidem uifceptam, ſeu ante quan Chriſtum recepiſſemus, eramus uelut oues balan-
tes, & ſine paſtore, imo prae & expoſiti eramus. Sed poſte aquam Chriſtum cognovi-
mus, eidecm fide uiua adhaeſimus, nihil eft quod uerearur. Nempe ſuppeditabit ille
diligenter que uifui erant, tum anime, tum corpori. Paſtor eft uigilantissimus, non ob-
erunt lupi. Dicit enim ille Iohann. 10. Oues mee uocem meam audiunt, & ego cognofco
eas, & ſequuntur me, & ego uitam eternam do eis, & non peribunt in aeternum, &
non rapiet eas quisquam de manu mea. Et episcopum, id eft, Superintendente, & Episcopus.
neceſſarijs omnibus proſpicientem. Psal. 33. Oculi enim domini ſuper iuſtos, & aures
eius ad preces eorum, ut ex omnibus tribulationibus eorum liberet eos. Venerabilis
Beda legit, paſtorem & uifitatorum animarum ueſtrarum. Quia uifitauit nos orientis
ex alto, illuminare his qui in tenebris, & in umbra mortis ſedent. Viſitat quotidie
ipſam, quam in nobis iuſſudit, lucem, ne deficiat ſeruando, imo ut crescat iuuando. Huc
pertinet quod Paulus ait Hebre. 7. Hic autem eō quōd maneat in aeternum, ſempiter-
num habet ſacerdotium. Vnde & ſaluare in perpetuum potest accedentes per ipſum ad
Deum, ſemper uiuens, ad interpellandum pro nobis.

C O N C I L I A T I O .

P V G N A N T I A M inſchaberc uidetur hic locus, Qui aliquando non populus,
nunc

Populus Dei. nunc autem populus Dei: cum populus Dei sint electi omnes, quos ante Mundi constitutionem eligit Deus. Respondeo, Creatione et prouidentia omnes, sive pijs, sive impij sunt populus Dei. Sed soli pijs et electi fideles, sum populus Dei, iuxta electionem et predestinationem, qui licet modico tempore, perperam et male diuersentur, ueluti oves errantes, non tamen pereunt de manu et misericordia Domini. Et uelut oves errantes, in causa reducuntur: ita et ijs paenitentia et Dei gratia, in domicilium redeunt. Cum sint ijs, quos in peculum haber Dominus est et Christus, et acquisiuit suo sanguine, ut sint genus electum, gens sancta, populus acquisitionis, regale sacerdotiorum, ut paulo ante dictum est. Dicebat enim David, Nos autem populus eius, et oves pascae eius. Paulus et Paulus similes, cum persequerentur Ecclesiam Dei, erant populus Dei, iuxta electionem et predestinationem, sed non secundum presentem iustitiam: ob blasphemiam: et tan execrable facinus commission in Deum et Ecclesiam eius. Quod uertant electi, semper sunt populus Dei, qui nusquam omnino deserentur. Nam Iohann. 10. Non peribunt in eternum, et non rapiet eas quisquam de manu domini Dei. Nihil ergo pugnantie est in eo loco, Qui nunc populus Dei, semper populus Dei fuit, secundum predestinationem: sed secundum presentem iustitiam, aliquando dicebatur non populus Dei. Vide adnotatum in Scholio.

Electi non peribunt.

Honor homini debitus.

Peregrinum.

Indigena: qua familia prodierit. Econtra est Indigena, qui est clarus ex sua prosapia, cuius antecessores longo tempore urbem aliquam incoluerunt. Aliquando Peregrinum ponunt pro iustitate, admirando et stupendo, quod inauditum est.

Dyscolus.

DYSCOLVS, latine difficultis dicitur. unde dyscolia, difficultas.

Liutor.

LIVOR, est uestigium plague in cute. Hebreis significat tumor ex plaga concretum.

Mariti & uxoris officia.

C A P . 111.

Mulieres] uxores, & infra.

Et si etiam.

In timore] quod impotenter et reuocaria uolum, &c.

No[n] sit.

Et c.] sit ornatus non exterritus qui sit.

Et in crupatu-

racie contextu-

uocipillorum, aut appositio-

nari, aut ambi-

tuos, aut palliorum, id

qui, &c.

In incorruptibili-

Vxores. Similiter & mulieres subditæ sint viris suis, ut & Col. 3. e. si qui non credunt uerbo, per mulierum conuersationem sine uerbo, lucrifiant considerantes in timore castam conuersationem uestram. Quarum non sit extremitas capillatura, aut circundatio auri, aut induimenti uestimentorum cultus: sed qui absconditus est, cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo, orna-

Ephes. 1. c.

1. Timoth. 2. c.

bant

bant se, subiectæ proprijs uiris. Sicut Sara obediens
omnium incorruerat, ne-
pe spiritu pla-
cida ac quietis,
qui spiritus est
in corpore Dei
magnifica ac
sumptuosa res,
pertinentes ul-
lam pertinet
villo paucore
In fine sum-
ma compatisse,]
vel similiter af-
feti, quasi di-
cat, mutuo affe-
ctu tangamus,
modestia,] affa-
biles, humana,

Sara.
Genes. 11. b
Marit.
1. Corinth. 7. 2
Proverb. 7. c.
& 1. d
Roma. 13. d
1. Thessa. 3. d
Lingua.

uultus] respe-
ctus
boni,] geniti-
vus est.
satisfactionem
omni poscenti,
&c.] reprobare
dū cultibet pe-
tent ut loqua-
mini de ea.

modestia & ti-
more,] manu-
tudine & reue-
rentia,
confundantur
pudetant.
calumniantur]
cōducuntur, in-
cessum, perse-
quuntur.
mortificatos]
mortificatio q-
dem carne, ui-
uiscatos
expēctabat Dei
paucitatem] expe-
ctabatur Dei le-
nitas
Quod & uos,
&c. Jeni figura
nō respōdens
baptismus nos
quoque saluos
redit, quo nō
carnis fortes
abjectur, sed
quo sit ut bona
conscientia
bene respōdeat
apud Deum.

Matth. 5. 8
Timot.

Sanctificare
Christum.

Pati proprie-
tatem.
supra 1. c

Hebr. 9. 4
Roma. 4. b

Arca Noe.
Genet. 6
Math. 14. d
Luc. 17. f

bant se, subiectæ proprijs uiris. Sicut Sara obediens
omnium incorruerat, ne-
pe spiritu pla-
cida ac quietis,
qui spiritus est
in corpore Dei
magnifica ac
sumptuosa res,
pertinentes ul-
lam pertinet
villo paucore
In fine sum-
ma compatisse,]
vel similiter af-
feti, quasi di-
cat, mutuo affe-
ctu tangamus,
modestia,] affa-
biles, humana,

Sara.
Genes. 11. b
Marit.
1. Corinth. 7. 2
Proverb. 7. c.
& 1. d
Roma. 13. d
1. Thessa. 3. d
Lingua.

uultus] respe-
ctus
boni,] geniti-
vus est.
satisfactionem
omni poscenti,
&c.] reprobare
dū cultibet pe-
tent ut loqua-
mini de ea.

modestia & ti-
more,] manu-
tudine & reue-
rentia,
confundantur
pudetant.
calumniantur]
cōducuntur, in-
cessum, perse-
quuntur.
mortificatos]
mortificatio q-
dem carne, ui-
uiscatos
expēctabat Dei
paucitatem] expe-
ctabatur Dei le-
nitas
Quod & uos,
&c. Jeni figura
nō respōdens
baptismus nos
quoque saluos
redit, quo nō
carnis fortes
abjectur, sed
quo sit ut bona
conscientia
bene respōdeat
apud Deum.

Matth. 5. 8
Timot.

Sanctificare
Christum.

Pati proprie-
tatem.
supra 1. c

Hebr. 9. 4
Roma. 4. b

Arca Noe.
Genet. 6
Math. 14. d
Luc. 17. f

Vxoris fūdūo. Similiter & mulieres subditæ sint uiris suis. Optime uxor's partes describit. Viris suis uxores necesse est ut obediant: uiris, inquam, etiam Ethnici: si (ut Paulus ait) consenserit vir infidelis habitare cum illa. In re familiari & domestica primas habeat vir, qui caput est mulieris. Ita enim ab exordio Mundi constitutum est, Genesis 3. Sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui. Quando coniugium Christianum recte institutum est, reliqua Republicæ officia melius & rectius habent. Nam si recte institutur soboles per omnes uirtutum gradus, melius promouebunt ex sancto illo coniugio procreati. Est reuera reipublicæ seges ipsa soboles, quam si grando aut tonitru corruperit, mesis nulla erit spes reliqua. **Vir caput mulieris.** Ut ergo sanctum sit coniugium, Petrus prescribit uxori sua officia. Primo ut maritum sancte reveretur, huius imperium agnoscat, hunc sincere & uerè amet. Obseruabis quod Petrus, suis, significanter dicit, id est, proprijs uiris: ut commendet fidem matrimonij, excludens perfidiam & scortationis uanitatem. Samaritanæ mulieris, Ioan. 4. quinque viros habuit, sed non suos, id est, proprios. Hæc uxorum subiectio sine obdientia, intelligatur semper circa Creatoris contumeliam, iuxta dictum Apostoli in Actis, Oportet obediens Deo magis quam hominibus. Hac sententia Petrus fecit eos, qui dicebant coniugium dissolutum esse, si una partium ad Christum accedebat, altera manente in infidelitate. Si pars infidelis consentit habere cum fideli, maneat fidelis, & obediat. In hanc sententiam subscrigit Paulus, 1. Corinth. 7.

Matrimonium non dissoluendum religione impari. Ut & si qui non credunt uerbo, per mulierum conuersationem sine uerbo lucrifiant, considerantes in timore, &c. Causam subiungit cur diuersa & impar religio non dissoluat connubium, sed maneat subdita uxor viro suo, in his que nihil prouersus aduersantur religioni Christianæ: quia si infidelis uxoris fidei tam molestus esset sua perfidia, qua aut uero religio relinquenda esset, aut relinquentus maritus, nullaque esset spes, ut ille dogma Christianum recipiat, tunc Paulus 1. Corinth. 7. ait, Quod si infidelis discedit, discedat: non enim seruitu subiectus est frater, aut soror in huicmodi. In pace autem uocauit nos Deus. Id est, cum omnia Dei precepta huc tendant, ut cum omnibus hominibus, quantum fieri potest, pacem habeamus: ego Paulus in matrimonij unculo doceo pacem secundam. Cum ergo concordia constare non poscit, nisi per abnegationem religionem, & ueram pacem Dei interruptam, agere, ad ueram pacem & tranquillitatem aspirare licet, per diuortium. Satius enim est discessisse a marito, quād defecisse a Deo: siquidem nulla tua culpa a te discedit, suo malo discedat. A fine & fructu argumentum noster Apostolus: ut si qui non credunt uerbo, id est, si qui viri sunt infideles, lucrifiant, ad Christum adducantur, & pro lucro habentur mulierum conuersatione, sine uerbo. id est, non quod uelim mulieres docere & interpretari literas sacras, sed viros sue modestia, fide, uercundia & sancta conuersatione in consensem religionis pertrahant. Considerantes in timore, id est, dum considerant cum reverentia & pro amore sanctam conuersationem uestram. id est, integratatem uite uestræ oriri & nasci ex fide & Christiana religione, mouentur ad hanc uestram professionem Christianam, & uite integratam amplexandam, quam uident & agnoscunt in uobis tot tantisque uirtutum ornamenti splendentem. Solet probitas & morum integritas in aduersarios non omnino perditos & desperatos ualidiores stimulos faculari, atque plus roboris habere, quam docta

Mulieres non doceant. Morum probitas plus ualescit docta dispu-
tatio. tur mulierum conuersatione, sine uerbo. id est, non quod uelim mulieres docere & interpretari literas sacras, sed viros sue modestia, fide, uercundia & sancta conuersatione in consensem religionis pertrahant. Considerantes in timore, id est, dum considerant cum reverentia & pro amore sanctam conuersationem uestram. id est, integratatem uite uestræ oriri & nasci ex fide & Christiana religione, mouentur ad hanc uestram professionem Christianam, & uite integratam amplexandam, quam uident & agnoscunt in uobis tot tantisque uirtutum ornamenti splendentem. Solet probitas & morum integritas in aduersarios non omnino perditos & desperatos ualidiores stimulos faculari, atque plus roboris habere, quam docta

dotta disputatio.

Quarum non sit extrinsecus capillatura, &c. Hortatur noster Apostolus ad integratis, pudicitie, & modestie studium, reprimens luxum muliebrem, quem sibi uelut congenitum habet superstitionis illud genus muliebre. Non precipit ut sordido amictu uestita prodeat Mulier. Est certe modus in rebus. Sed habitum gerat, qui nulli sit offendiculo, & uite sanctae respondeat. Hoc fiet si audiatur Tertulliano scribentem de cultu foeminarum libellum, cuius conclusio haec est, Prodit uos iam (inquit) medicamentis & ornamentis extractæ Apostolorum, sumentes de simplicitate candorem, de pudicitia ruborem, depictæ oculos uercundia, & spiritus taciturnitate: inferentes in aures sermonem Dei, annectentes ceruicibus iugum Christi. Caput maritis subiçite, & satis ornata critis. Manus lanis occupate, pedes domi figite, & plus quam in auro placebunt. Vestite uos sericeo probitatis, byssino sanctitatis, purpura pudicitiae. Taliter pigmentatae Deum habebitis amatorem. Prohibet ergo Apostolus ne calamistratae prodeant mulieres, quæ dum ad speculum se comunt annus est, ut auro intertextio, & pendulis ab auribus collo uee margaritis, & holoserica purpurea uee ueste formam suam nescio quo lenocinio commendent, & medietate corporis cerussa minio'ue deliniti, uirorum oculos ad libidinem sollicitent. Hoc genus fuci & calamistri si arguit in Vir calamistratus fugieundus.

Sint procu'd uobis iuuenes ut foeminae compti:

Fine coli modico forma uirilis amat.

Sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Externum cultum, pretiosas & exquisitas uestes, quas æates uarie mutant, & iuxta mores uarios, diuersissimas habent, damnans interni hominis cultum & ornatum commendat. Vocat hominem cordis absconditum, animum & mentem hominis piam. Vult foeminae esse animo & mente incorrupta, ut nihil agat iuxta muliebrem mollem ue affectum, intemperantiam, rixas, iracundiam, ambitionem, arrogantiam, procacitatem, in primis autem loquacitatem fugiat. Sed ambulet in incorruptibilitate spiritus quieti & modesti, id est, sit tacita, mitis, mansueta & tractabilis, qui spiritus quietus & modestia ornatus in muliere est locuples in conspectu Dei, id est, magnificus, splendidus, & summe placens Domino Deo. Sunt diuitiae uerae, enim uerae diuitiae uirtutes animi, quas neque ærugo, neque tinea, neque fures demoliriuntur. Quemadmodum enim apud profanos homines, quæ pluris empta, & maiore sumptu comparata sunt ornamenta, meliora & speciosiora creduntur: ita pluris fiunt in conspectu Dei dotes anima ex maiore & feruente fide procedentes: non autem illa corporis ornamenta, quæ re uera ad desideria carnis facienda, scriuiunt. Elegans est periphrasis, cum ait, Absconditus homo cordis in incorruptibili, id est, animus ipse immortalis. Cum dicit Cordis, non intelligit membrum illud internum, quod prium est uiuens & ultimum moriens: sed uoluntatem ipsam, quæ nostrarum operationum est principium, in incorruptibili est, quia immortalis est. Hic homo internus est, qui renouatur de die in diem, autore Pauli

Mulieris ornatus reprehenditur.

Mulieris ornatus quales esse debet.

Vestimentorum varietate dampnificare.

Cultus interius curandus.

Homo cordis.

Dicitur.

Uirtus curandus.

Homo absconditus.

Fidei servor.

Dotes animi.

qui metitores.

Homo absconditus.

Cor primu'm uiuentis.

lo. 2. Corinth. 4. Licet is (inquit) qui foris est noster homo corrumpatur, tamen it, qui intus est, renouatur de die in diem. Hunc ornatum internum, etiam apud Pythagoram sola lege naturae ductum, fuisse commendatum legimus, nec immerito, cum uera mulierum ornamenta, pudicitiam, non usles esse oporteat. His consonum est Propertianum illud, Ampla satis forma, pudicitia. Legito cap. 3. Isaiae, de his ornamentis, qualia futura sunt.

Sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo orabant se, subiectæ proprijs viris. Sicut Sara obediebat Abraham, dominum eum uocans. Quæ lucidius evidenter negotium aperiat, exemplum sanctorum mulierum proponit. Sanctæ mulieres in sacris literis commendatae, viris proprijs subditæ erant, quæ seipſas uarijs virtutum & studioſarum operationum coloribus ornauerunt. Luxum illum & externum nimium corporis cultum negligentes. Hoc ideo à uobis faciendum est, si fideles & coram Deo formæ esse desideratis. Celebratissimi nominis multa fuerunt, è quarum numero unam protrahit, Sarah scilicet, quam ut Abraham patrem omnium credentium posuerunt, ita & Petrus matrem proponit omnium fidelium foeminarum. Quemadmodum qui credunt in filium Dei, filii sunt Abraham, qui exemplar est pie & uere credentium: ita & qua subditæ sunt viris suis uxores, filii sunt Sara, quæ exemplar est omnium fidelium uxorum. Sara enim fuit Abraham subditæ, & hunc dominum uocauit. Hac est reverentia. Iste est uerius timor castus, quo uiros suos amare debent uxores. Cum dominum uocat, magno honore & maxima obedientia virum suum reveretur. Iste fuit Sarah ornatus internum, cum externa coniunctus modestia. Et sicut uiro non placuit uxor (hoc enim non postulabat uir sanctus) cumeo ornatus, qui foris apparet, cincinnis & crissatura capillorum: ita nec illa uiri animum uoluit stulto illo metu sibi demereri, quo quam plurime ab alieno toro metuentes, sepe in gratiam (ut uidetur) maritorum curiosius comunt & componunt, quod sic scilicet uxoria illi contenti & uelut illiciti forma, aliena carnis desideria non sequantur. Sed is contra ornatus tantum illi sanctissimæ mulieri cura fuit, quo homo interius, homo genitura. Dei innuatus, magnificus & conspicuus est coram Deo, cui omnia patent, qui interna iuxta atque externa omnia cognoscit. Typus fidelium foeminarum est Sarah. Si quæ dici uolunt filie eius, hanc inveniuntur necesse est.

Benefacientes, & non pertinentes ullam perturbationem. Horatur foeminas ad uitæ puritatem & opera pietatis. In quorum exercitio, nullo abducantur timore aut tremore fidilibus foeminae indigno. Non induant foemineum illum pauorem, quo solent de nihil rebus examinari. Hunc enim foras mittere solet & debet perfecta charitas, quoniam non ad Deum, sed ad peccatum potius spectat. tametsi hoc genus muliebre & foemineum superstitionum est, re inani frequenter ex pauescens & deceptum: sed debet hic pavor abesse omnino à sanctis mulieribus, que deposito illo, totas se Deo committant ac dedant. Observabis hunc accusatum. Perturbationem, non esse transfiguratum, sed reciprocum, iuxta proprietatem Atticorum qui sic loquuntur: gaudere gaudium, surere surorem, timere timorem, ita hoc loco per timore perturbationem, quod sit cum quis in rebus nihil ubi nihil periculi est, examinatur, timens sibi, cum tamen nihil timendum sit. Concludamus ex hoc cõtextu, quemadmodum qui facit opus Abraham habens eius fidem, fit filius eius: ita fideles foemine

Lex naturæ.
Mulierū uera
ornamenta.

Mulieres fan-
tæ in examplo
propositæ.

Sara p̄b̄ mu-
lieris expletæ.

Sara typus fi-
delium foemini-
narum.

Per timore per-
turbationem.

famīna ornatū & uirtutē Sarā imitant̄, filiā sunt Sarāe. Hoc facientes, sequentur spiritu spiritum ipsum, omnes per Iſaiam capite 51. exhortantem, Attende ad Abram patrem uestrum, & Sarām quæ peperit uos.

Viri similiter cohabitantes secundum scientiam. Maritorum officia præscribit, reprimens quorundam supercilium, imperium, & tyrannidem, qui clausant. Vir est caput mulieris: habemus ergo uitæ & necis potestatem. omni imperio imperare possumus uxoribus nostris in quavis re, etiam iuxta nostram libidinem: ab illis parendum est nobis. Sed uiris huiusmodi frenum imponit Apostolus, dicens, *Viri, cohabitate uxoribus cum scientia. Vera & solida scientia est, quæ malos & tyrannicos affectus reprimit. Nihil uerius est quam Virū caput esse mulieris. Sed caput has habet partes, sine quibus indignum est titulus capitū. Imo tali uiro dicendum est id, quod uulpes illa (ut est in fabulis) inuenio capiti dixit, O quale sine cerebro caput. Caput coniuuit ceteris membris, consulit, et est uita dux. Ita & maritus sit uxori incundus conuictor, consular, & uita dux commodus. Sint ergo uiri non ut pecora, ignorantes, sed uelut cognoscentes & scientes, hoc sodalitum a Deo institutum esse, atq; mysterium & symbolum Christi & Ecclesiæ continere. Hoc si perspexerint, sancta, & non lasciva erit conuersatio.*

Vir est caput mulieris.

*Scientia vera & solida.
Capitis partes & functionis.*

*Matrimonij
commendatio.*

Quasi infirmiori uasculo muliebri impatiētes honorem.

Cauete o uiri, ne uxores habeatis ut ancillas, ut concubinas. Nolite has despicere, sed illis aliquid honoris deseratis. Has enim Dominus dedit uobis in adiutorium. Huius beneficij memineritis. Robur et affectuum moderatio est uitrorum: imbecillitas autem & infirmitas mulieribus est congenita. Ob id constantius & equis feratis, si quid ab illis per imbecillitatem factum est. Frequenter enim usū uenit, ut que tenerima & fragilissima sunt in re familiari uasa, utilia magis & necessaria sint. Vocat mulierem infirmum uasculum ob imbecillitatem sexus. Non desunt qui honoris uocabulo intelligant quicquid usui esse debet, iuxta statum & proprias facultates a uiro ministrandum esse uxori. Magis autem nubi arredit prior interpretatio.

*Vxores viri ha-
bent non ut
ancillas.*

*Mulier uascu-
lum infirmum.*

Tanquam & cohæredibus gratiae uitæ. Secundò arguit a dignatione Dei, qui mulierem æquauit uiro in promissis Euangelicis. Sunt enim cohæredes gratiae Diuinae, uitæ aeternæ participes factæ, & iuxta hominem interdum æquales, propriae a familiarius & benignius tractande sunt, & non ob sexum contemnenda. Ad hunc modum qui sancte et incundè coniuuit maritus, honorem deserit infirmiori uasco lo muliebri, id est, sue uxori, ut Christus Ecclesiæ sue sponsus. Quemadmodum enim Ecclesia filios spirituales suo sposo Christo parit: sic & uxor, quæ in hoc posita est ut filios afferat, uiro suo liberos parit, sanctamq; prolem in Christo nutrit, gubernat, atq; in re familiari & domestica instruit, quo parentibus sunt obsequentiissimi, & posteris, si superuixerint, uices rependant.

*Vxores cohæ-
redes sunt ui-
te aeternæ.*

*Ecclesiæ et uxo-
ris symbolum.
Vxoris fūcio.*

Vt non impediāntur orationes uestræ. Tertium hoc argumentum est ab utili. Si secundum scientiam uxoribus uiri cohabitauerint, non mediocrem fructum & utilitatem consequentur. nempe non interrumpentur orationes & preces eorum. Vbi enim contentiones et iurgia sunt, preces nequeunt esse puræ. Cum beneficij uitæ aeternæ participes & cohæredes sunt, necesse est ut etiam commune habeant studium cum uiris, ad hanc uitam aeternam. Hoc est, adnititi debent, ut studeant, et uiris siant sociæ. Hoc est, communia habeant bona tum temporalia tum spiritualia: & siant sociæ prectionum, ieiuniorum, uigiliarum, elemosynarum, & huiusmodi. Impediuntur orationis im-
pedimentum.

*Matrimonia-
lis cōcūctus pa-
cificus.*

orationes peccato. Qui sanctam exercet in matrimonio conuersationem, semper benefacere & recte operari dicitur. Ac semper orat qui bene facit, & recte operatur. Ergo secundum scientiam uxori cohabitans, fructum habet continuata & non interrupta orationis, quam commendat Christus, Lucæ 18. Oportet semper orare & non desistere.

In fine autem, omnes unanimes. Vulgatissima translatio legit in fide. Apud multa tamen Latinorum exemplaria legi, in fine, Græcis est, > id est, in summa uere. In unum colligit generalia omnium officia, que singulis ordinibus, ac si singularia & propria praescriberentur, faciunt satis. Quid deceat magistratus, dominos, seruos, uxores, maritos facere, docui. In immensus auctum faceret hec epistola, exantatosq; labores depositeret, si singulis ordinibus propria officia describeret Apostolus, qui ueluti tam longe narrationis pertinet, ut paucis & in compendium absoluat, ait. In fine, hoc est, in summa uero, seu postremo. Ista est generalis omnium officiorum institutio prima ab omnibus & singulis obseruanda. Omnes sint unanimes. In fide & pacifico coniuictu concordes esote. & non sint (ait Paulus 1. ad Corinth. 1.) in uobis schismata. sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Diuersa sunt opera, diuersi operari, una tamen sententia. Diuersae manus, & membra diuersa, unus tamen animus & unus consensus.

Institutio omnium officiorum.
Uinaminitas in equouis coniuncta.

Compaticentes. Si unanimes sumus, ueluti unum corpus sumus: in quo membris illud familiare & congenitum est ut uno membro male habente, reliqua etiam in doloris sensu cōmunicent. Ita & uos, compaticentes esote, id est, mutuo tangamini affectu. Sunt enim quos aliena ne tantillum quidem mouent. Audamus Paulum ad Hebreæ 13. huic loci interpretem. Memento (inquit) uincitorum, tanquam simul uincti: & laborantium, tanquam & ipsi in corpore morantes. Iob 30. Flebam quandam super eo qui afflitus erat, & compaticebatur anima mea pauperi.

Fraternitas amatores. Mutua charitatem, & eam quidem Christianarum dilectionē docet, de qua Christus in 10an. 15. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Vult Apostolus, quemadmodum fratres maiores uinculo amicitiae coniunguntur, quam qui amici dicuntur: ita & proximos nostros ut fratres ducamus.

Misericordes. Ad beneficiendum ex animo. Imo ex ipsis uisceribus (que Hb. ei miserationes vocant) propensi simus. Quemadmodum parenti uiscera non possunt non miseratione & pietate moueri, usq; filio necessitate patiente: ita & erga proximum morbo sive spirituali, sive corporeo, aut necessitate quavis alia laborantem, uiscera nostra mouentur, huic propensi simus ex animo, & pro affectu suppetias ferre. Primum maximum hos manet, iuxta uerbum Christi, Matth. 5. Beati misericordes, quoniam ipsis misericordiam consequentur. Non est ergo lapsu proximum gaudendum. Lapsus, relectur tua opera, si fieri potest.

Modestus. Modestum dicimus, qui se alijs accommodat, quantum cum Deo licet, in omnibus rebus. Seu cuius consuetudo & modus uiuendi facilis commodus; est omnibus. Modesti, id est, affabiles. Sunt enim morosuli quidam, & tam difficiles, quibus cum nulla ratione possimus benigni & affabiliter agere. Huc pertinet quod Paulus ad Philipp. 4. ait, Modestia uestra nota sit omnibus hominibus.

Humilis. Arrogauia. Humiles. Vosipso abnegate, nulla ducamini arrogantia, que nulli cedere uult, & nullo cōtentā modo ambit, nunquam quieta sed emula. Dicibus preceptor noster

Chri

Christus in Euangelio, Discite à me, quia misericordia sum & humilis corde.

Non reddentes malum pro malo, &c. Hęc est ueræ charitatis functio. Charitatis functio.
 Non retaliemus malum malo, conuicium cōuicio. Nam si cum scelestissimis hominibus
 cōuicio decertaueris, tu tantisper illorum compar efficeris, dum paria & consimilia
 reddere conaris. Qui conuiciatur tibi, improbus iure censetur, si conuicijs retaliaturis,
 codem iure malus & improbus iudicaris. Audiamus ad hec exhortationē I E S V
 Christi, Math. 5. Audistis quia dictum est, Oculum pro oculo, & dentem pro dente.
 Ego autem dico uobis non resistere malo, hoc est, iniuria, seu conuicio non est conuicium
 repellendum. Paulò post ait, Audistis quia dictum est, Diliges proximum tuum,
 & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico uobis, Diligit inimicos uestrós : be-
 nefacite his, qui oderunt uos, & orate pro persequentibus et calumniatibus uos, ut
 sitis filii Patris uestrí, qui in celis est. Huc pertinet quod dicebat Salomon, Proverb.
 24. Ne dicas, quomodo fecit nubis, sic faciam ei. Ad Roma. 12. Noli à malo uinci, sed
 uince in bono malum. Quemadmodum ignis igni non solet extingui, sed aqua ita nec
 malum malo, sed bono & patientia.

Quia in hoc uocati estis, ut benedictionem hereditatem possideatis. Redit iterum ad patientiam cum magna afflictorum consolatione. Quādiu
 hic uersamur, nunquam absolutam illam benedictionem, quae nos manet, assequemur.
 Imo in hoc positi sumus, at uarijs laceſtī iniurijs, & miserijs afflīti, patientia dure-
 mus, scientes nos his medijs & hac via omnia hec pericula & Mundi machinas tech-
 nasq; euasuros, tandemq; benedictione illa iure hereditario, non sine ingenti gaudio
 fructueros in Christo, per quem omnia sunt nobis acquisita.

Qui enim uult uitam diligere, & dies uidere bonos : coercent
 linguam, &c. Autoritate Davidis confirmat que dixit de ea uita, quam asse-
 quuntur sunt beatam, dum hic spiritalem uiuunt non reddentes malum pro malo. Vo-
 lunt uitam qui regnum mortis & peccati oderunt, diligentes ea que sunt spiritus, ut
 in ipsis sit nouus ille homo ex iustitia & ueritate. Rursum, qui uult uidere dies bonos,
 id est, liberari à conscientia peccati, habeat gaudium in Spiritu sancto, & pacem il-
 lam que exuperat omnē sensum, quemadmodum scribitur Proverb. 15. Secura mens,
 quasi iuge conuicium. Volentibus hanc uitam assequi, (id est, uerè liberari à regno
 mortis & peccati,) imo & gaudientibus in Domino, admonitiones & leges iustitiae
 prescribit. Coercent (inquit) linguam suam à malo, id est, maledictione, detractio-
 ne, iniustitiae approbatione. Et cobibant labia ne loquuntur dolum, id est, mendacio-
 num, malam doctrinam, hypocrisim. Declinent, hoc est, diuertant à malo opere, quod
 uetus homo requirit. & faciant bonum, quod nouus homo ille internus postulat. Inti-
 mo cordis desiderio requirant pacem, hoc est, animi tranquillitatem, & assequuntur ma-
 gis ac magis sequantur : quoniam in hac uita non potest esse perfecta & absoluta. Ut
 illud semper maneat, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. &c. Potest & in hunc
 sensum dici, Qui enim uult uitam diligere, &c. id est, qui delectatur, & gaudio gestit
 in spirituali uita, uultq; non gustare mortem, secundum illud Ioannis 8. Si quis sermo-
 nem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum. Sed uult dies uidere bonos,
 ea dexteritate, qua omnia succedant feliciter, & sancte sibi prospiciat : coercent lin-
 guam suam, &c.

Quia oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorū, Iustis nihil de-
 Argumento à dignatione Dei hos exuscitat ad fructus fidei excercendos. Quia iustis, enī,
hoc est,

hoc est, timentibus & requirentibus Deum, nihil deerit, ne secundum corpus quidam.
Iuxta illud, Querite primum regnum Dei & iustitiam eius, & haec omnia adiectorur
vobis. In quos iugiter defigit oculos paterna illa Dei benignitas, ne quis noceat in re
salutari, ut semper audiat presto; sit omnibus inuocantibus eum. Tribulari quidem
sinit, & spiritu conteri, sed in salutem, quandoquidem hac uia itur ad gloriam. Ele-
ganti allegoria fauorem Dei erga iustos explicat, cum dicit, Oculi Domini super iu-
stos, &c. sumptu à more magnatum, qui cum alicui arrident & fauorem praestant, nu-
tu quodam oculorum benignè aspiciunt: aut si loquuntur, aures præbent. Si uero abo-
nuntur, surdis auribus & conniventibus oculis eos auersantur.

Vultus autem Domini super facientes mala. Perterret qui uitam
uiuant impuram, eosdemq; hortatur ut ab impuritate ad uitæ sanctimoniam sece-
ferant. Argumento à Dei ultione sumpto. Deus iratus præsentissimus ultior est ijs,
qui faciunt mala. Qui ergo cupit Deum sibi propitium, illiusq; iram & ulti-
uem effugere, sit beneficis, neminem laetat, malum malo non repullet: sed patiens
& modeitus, paci tantum & concordie studeat. Deus fauore benignissimo respicit
bonos, malos autem iratis & vindicibus intuetur oculus. Vultus in Scripturis frequen-
ter pro indignatione accipitur. Ideoq; dicit Apostolus, uultum Domini super facien-
tes mala.

Et quis est qui uobis noceat, si boni emulatores fueritis?
Posteaquam innocentiam & uitæ puritatem, quam omnes inducere debent, docuit:
Timentibus Deum nihil no-
tebitur.
offendit quod si in hac uitæ integritate pergent, hoc est, mala malis non retaliant,
sed summa cum modestia ambulantes, absolutissimum patientia exemplar 1 E S V M
Christum sibi proponant et imitantur, quis illos affigetur? quis illis nocebit? Nemo cer-
te. Non angelii, quibus cum inita est per Christum amicitia. Non da mones. Nam Chri-
stum & fidem habent, quibus aduersus Satanam & eius asseclas uitatores sunt. Quòd
si malos habent homines, tyrannos, & antichristos, afflictionem quidem temporalem
patiuntur, sed lati sunt expectantes eternam uitam cum summo gaudio. Si boni, id est,
rei bona fueritis emulatores. Genitius est Boni.

Sed & siquid patimini propter iustitiam, beati. Magna afflictio-
rum consolatio. Argumento à præmio & causa sumpto. Causam dicit iustitiam et ue-
ritatis defensionem. Præmium explicat, dices hos uerè beatos dici. Beatos quidem se,
Beatis in spe. quandiu hic uiuant, qua non cōfundentur, cùm pulsauerit Dominus. Sed et siquid pa-
timini propter iustitiam: id est, si qui sunt tanta cæcitate ducti, qua etiam benemeritos
& sanctissime uiuentes persequantur, memineritis sermonis Domini, Matth.5. Beati
Patientes pro-
pter iustitiam. qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum celo-
rum. Item, Beatis cum maledixerint uobis homines, et persequenti uos fuerint, &
dixerint omne malum aduersum uos mentientes, propter me. Gaudete in illa hora, &
exultate, quoniam merces uoxstra copiosa est in cœlis.

Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini.
Verbo Christi pro ueritatis defensione oppressos consolatur, ne tyrannorum minis
territi animos despondeant, aut quoquis modo nutent. Minacia & fulminea uerba in-
tonant huiusmodi tyranni, nihil modestie habent, sed ueluti Cyclopes è fornace
amarulentie & truculentie prodeunt unoculi, uirgis, equulco, tormentis incenarrabi-
ilibus muniti, nihil aliud quam minas & afflictiones intentant. Sed timorem, id est,
terrorem corum ne timueritis. Imo ne turbemini quidem labentes aut nutantes.

Tyra-
ni & co-
rum uerba mi-
nacia.

Timorem ti-
metre.

Audite

Audite praeceptorem Christum, Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest et animam, et cor-pus perdere in gehennam.

Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris.

Tyranni non sunt uobis pauci et terrori. Est enim dominus Deus uobis paucor et ter-
ror iuxta Isaiae dictum cap. 8, unde hic locus Petri desumptus est. Omnia (inquit) que
loquitur populus iste, conuiratio est: et timorem eius ne timeatis, neque paueatis. Domi-nu-mum exercituum ipsum sanctificate: ipse paucor uester, et ipse terror uester, et erit uo-bis in sanctificationem. Quemadmodum magnificatur et glorificatur Dominus, non
quod magnitudo eius et gloria auctum et accessionem maiorem faciat: sed hunc ma-gnum et gloriosum ex animo pronuntiamus, agnoscentes et laudantes eius magnificen-tiam et gloriam. Ita dum sanctificamus Dominum, huic non accrescit sanctitatis titulus.
Quare in cordibus et animis nostris hoc facere, id est, sanctificare iubemus. Si enim san-
ctificatus eius perfectionem habuerimus, hoc est, si uiuam fidem et fiduciam in ipsum in-
duerimus, non tantum ore sanctificabimus, sed et in cordibus nostris hunc adorabimus.
In quibus, ut in templo sancto suo, habitat, dum ista et uolumus et meditamur. Dici po-test et in hunc sensum, Quicquid uobis acciderit, aut intulerint tyranni, nolite respon-sare et perturbari esse: sed sanctificate Dominum. id est, glorificate, gratias agentes illi,
tanquam boni consilentes, quod patimini. Hunc sanctum esse sentite et magnificè hono-rate, qui est omnium honorum fons et scaturigo.

Deus paucor &
terror noster.

Deum magnissi-mare & glori-ficare.

Sanctitatem ha-bere.

Parati semper ad satisfactionem omni poscenti uos rationem
de ea, quae in uobis est, spe. Quemadmodum nemo se Academicum, Peripate-ticum aut Stoicum profitetur, nisi disciplinam istius, illius uero professionis teneat: ita Chri-stiano nomine indigni sunt, qui sue professionis Christianae fidei et Spei in Christum, et
unicum Messiam mediatorem ignari sunt. Quare nolite fidei hostes exacerbare: sed si
defensioni est locus, rogaue quod uos aliquis de uestra professione, Respödetе quae è Sym-bolo fide tenetis. Nolite humanis rationibus et disciplinis agere. Fide resistite. Hanc pro
clypeo habetote. Id est uult Petrus faciat, ob iustas causas. Non enim sanctum canibus
dandum est, nec contentione uerborumque pugna cum aduersarijs pugnandum est. Sed si
qua est spes unde religionis uestre studium magis putetis promouendum, aut afferenda
fuerit gloria Christi (quam nulla ratione obscurare negare uero debemus) tunc reddenda
erit ratio, ut non blasphemetur nomen professionis nostrae. Alias tacendum est ob iustas
causas. Non enim Dominus, Prophetae, Apostoli uero semper aduersarijs responderunt. Nam
iudicium et delectus in responseione requiritur. Sola Christi gloria et proxima utilitas
in hoc negotio curanda est. Parati estote ad satisfactionem, hoc est, siue excusationis siue
defensionis gratia prompti estote ad respondendum quiblibet desiderantibus cognoscere,
qua fiducia ducamini, dum contemnitis hunc Mundum, et afflictiones et quanimo-
ter toleratis.

Fides pro cly-peo habenda.
Fidei reddenda
ratio ob iustas
causas.

Responsio de-
bet cum habeat.

Sed cum modestia, et timore. Cum respondere licebit, nolo (ait Petrus)
uos indignabudos et contumeliosos esse, ueluti infensos et furibudos, sed cum mode-stia et suauitate quadam manifestantes uestram professionem. Nolo preterea uos ar-mis, et uerborum tumore nitiri, sed omnia esse iuxta praeceptoris nostri naturam et inge-nium, mutia et suauia.

Responsio sit
modesta.

Conscientiam habentes bonam, &c. Qui uolunt, quod maxime neces-sarium iudicant, annus hominum imprimere, semel et iterum repetunt, ut firmius ten-a-

p cius;

Consciencia bona
et.
Calumniari.

ciusq; hereant, quæ docentur. Repetit Petrus, quæ superius secundo capite obseruanda mandauit. In primis curandum est habere conscientiam bonam, hoc est, animum sibi bene conscient, fiducia plenum, & totum à Christo pendentem. Qui hanc habet conscientiam, alacriter ferre potest omnia. Ut confundantur: id est, pudeant in eo, quod detrahunt de uobis tanquam scelerosis & malefactoribus. Hi sunt, qui calumniantur, hoc est, mendacij & subdolaratione uos uexant, & falsi crimina intendunt, uidentes uestram bonam conuersationem in Christo, quam negare nequeunt. Confundantur, inquam, nos fucus, atque Pharisei Christum interrogantes & eius opera reprobare uolentes mendacij & imposturis. Ad haec faciunt, quæ scribit Paulus ad Titum 2. Verbum sanum sit, & irreprehensibile, ut is, qui ex aduerso est, uereatur, nihil mali habens loqui de uobis. Aut, Date operam bonis operibus ex bona conscientia coram Deo, ut qui calumniantur uestram conuersationem in Christo: hoc est, qui uos rident, dum ea quæ sunt spei uestra explicatis, falsaque crimina uobis ascribunt, dum uenerit magnus ille retributionis dies, confundantur & pudeant uidentes uos à Christo coronatos, & gloria ornatos, seipso uero reprobos, & confusione dignos.

Melius est enim ut benefacientes (si uoluntas Dei uelit) pati, quam malefacientes. In causa bona & iusta, inò & propter Deum afflictiones patienter tolerare satius est, quam in negotio iniusto, siue pro aliquo facinore. Beati enī (dicebat illi Matth. 5.) qui persequitionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum celorum. Qui malefaciunt, præter id quod turpitudinis sua perpetuum habent comitem poenitentiam, & conscientie sua flagello semper torquentur, uoluptatis sua nullum refringunt emolumenum. Pluris faciendi sunt, & commendatione maiore digni, sancti Job plagis & Tobias cecitate percussi, ut patientia probarentur, quam Eli-
as reg. sc. d. e. i
Volumen Dei
pro te necessaria.
Donatistarum
infama.

Ac. 13. b
a. reg. sc. d. e. i
Volumen Dei
pro te necessaria.
Donatistarum
infama.

magus & Ioram, qui scelerat & sua uite penas dederunt tam horrendas. Observa: cum dicit, Si uoluntas Dei uelit, in idem redit, quod alibi dicit, Si necesse fuerit. Ne inten: tur Donatistas (aduersus quos elegansius scripsit Augustinus) qui Scripturae au: toritatem, quæ ad bonum patientia ficeret, ad manu habentes, statim scipios precipi: tes dabant in mare, aut interimebant, aut plagas sibi inferebant. Ita non est Dei uolun: tas, hoc non est necessarium ut fiat. Non uult Deus nos ipsos interimamus, uarias penas & tormenta sibeamus, eademq; ultro nobis & sine causa accersamus. Hoc postulat Deus ut fidem & mutuam amplectamur charitatem, ambulemus in luce & uite puritate. Quid dum hic peregrinamur, si infortunia aduersitates ue contigerint, patienter seramus. De: dicta opera non illa queramus, sed nobis ab alijs inficta & quo animo patianur. Dicamus ergo, Si uoluntas Dei uelit, hoc est, quando ita placitum est Deo, aut Deo permitte: te & uolente fit nobis iniuria, accidit infortunium, aut alia huiusmodi, & quanmitem fer: ramus.

Christi beneci: exemplum
uitæ & redemp: pio.

Quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis. Argumento ab exemplo sumptohortatur ad patientiam. Viderit nubi Petrus duo afferre Christi beneficia. Exemplum uitæ in Christo, & redemptio iem. Sed per occasionem digressione quadam redemptionem adducit. Quod ad exemplum attinet, dictum est superioris, secundo capite, Quia & Christus passus est pro nobis, nobis res linquens exemplum, ut sequamini uelut eius. Ipse iustus, purus, & innocens patienti: simus uixit uitam, afflictiones nostra gratia lubens tulit: Nos uero impuri & iniusti, quantò magis afflictiones & quo animo tolerare debemus: exemplo Christi admonemur mihi aliud, dum hic uersamur, quam afflictiones asiduas nobis proponi: atque in his exer: citi,

ceti, ad quem mala faciem obfirmare. Quantum attinet ad redemptionem, ostendit Christum omnium seculorum et atatum est salutem. Primo loco dicit, Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Qui locus duo insinuat, Christum semel passum, et Christum pro peccatis nostris passum seu mortuum. Ex Paulo, Hebr. 9. docemur, Sine sanguinis effusione et hostia munda et sancta non fieri remissionem. Sed Christus, uera, pura, et innocens hostia, semel oblatus est ad exhaustienda peccata. Semel, inquam, ait Paulus inibi, in consummationem seculorum ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit. Ergo omium seculorum peccata, Christus sola et uera hostia expurgat. Cum dicitur, iustus pro iniustis, ostenditur per solum Christum redemptio per etiam. Nam omnes peccauerunt, et indigent gloria Dei. Sunt ergo omnes homines iniusti. Nullus ergo seipsum redimere, iustificare uero potuit. Sed Christus purus et innocens, solus inuentus est. Solus ergo iniustos iustificare potuit. Audi Iob dicentem, Quis potest facere mundum, de immundo conceptum semine? Non netu, qui solus es Domine? Recesserant omnes homines a Deo. reducendi erant fugitiui et perditi in domum et sedes paratas: ut docent Parabolae, Luce 15.

Christus omnis
peccatorum pur-
gatio.

Vt nos offerret Deo. &c. Adducit fructum passionis et rationem redemptio-
nionis. Passus est, ut fugitiuos nos in uianreductos sacrosancti sui corporis hostia re-
conciliaret et offerret Deo. Ephes. 5. Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro
ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquae, in uerbo uite: ut exhiberet ipse
sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam. Sed rogabis, Quid conci-
liauit Deo, an omnes? Respondet, Non omnes, sed mortificatus carne, uiuiscatos Spiritu.
Hi sunt, de quibus Paulus ad Galat. 5. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixe-
runt cum uitiis et concupiscentiis. Mortificati sunt carne: hoc est, moriuntur ipsi pec-
cato, et carnem ad peccatum sollicitati: ut quemadmodum Christus pro me (cui mors de-
bebatur) mortuus, exiit omnem infirmitatem ab Adamo habitam et receptam, et resur-
exit gloriosus: ita necesse est, ut cum illo moriar, si resurgere uolo a sordibus et meis
et ipsius Adami. Hoc autem fiet, si quod uim et energiam mortis eius habet, in me ac-
ceptero, hoc est, fidem uiuam, et fiduciam in eum. Hac enim habitus, ex quo ueterem hominem:
hoc est, morior ipsi carni et peccato, et sum uiuiscatus spiritu, hoc est, uiuo Chri-
sto, cuius gratia conuiuiscatus sum illi. Mors eius in me, hoc est, uis et energia mortis
eius in me, hoc est, fides uiua, et fiducia in eum est mors ueteris Adae et peccati. Cre-
dens enim in Christum concrucifiger Christo per fidem. Hec crucifixio et mors, qua
morior peccato, diabolo, et eius affectis, est mihi resurrectio et uita. Dicet Caro, Tu
peccasti. meus es propter peccatum. Peccavi certe: non despexo: quoniam video et spe-
ro in eum, qui factus est, me a causa, peccatum. Is qui sic peccatum, id est, pro peccato ho-
stia, factus est, damnat te, caro: et quicquid a me peccatum est. Vbi primum ieci meum
peccatum super humerum eius (ipse enim omnium peccata portat) statim damnauit, ac
deuorauit, seu perire fecit peccatum meum, ita ut nullibi pareat. Iacio autem peccatum
meum super humerum eius, quando fide uiua morior peccato, hoc est, ex quo ueterem ho-
minem, stans, et firmiter adhaerens misericordia promissis eius, qui pro me satisfecit.
Tunc Christus damnat mortem meam, peccatum meum, in infernum meum, dans mihi uitam.
Ita ut cum Paulo dicam Galat. 2. Viuo autem iam non ego, uiuit uero in me Christus.
Peccatum damnat, mortem mortificat: quia ad presentiam ipsius illa non possunt non
euangelizare. Est enim Christus pax: ergo fugiat inquietudo conscientiae, cedat terror le-
gis. Est consolatio: ergo procil abeat miceror animi. Est iustitia: ergo pereat peccatum.

Redemptio per
solu Christum.

Conciliati per
Christum.

Mortificati
carne.

Fidei nius
energia.

Caro accusa-
tur.

Caro accusa-
tur.

Iacere peccata
super humera
Christi,

Christo preuen-
te: euangelizare
carnis tyranni.
Christi appre-
hensione.

Est uita, ergo claudatur infernus, & mors euaneat. Quandiu hic uiuemus, solicitabitur a carne uitiata ad peccandum, ad iram, inuidiam, impatienciam, libidinem, & similes motus: sed illi non complacemus. Quod si non solum teiuinijs, meditacionibus sanctis, ac alijs exercitijs pietatis, carnem reprimenteribus, sed etiam si spiritu Christum ipsum amplexati fuerimus, illius crucem, ueluti frenum, carni recalcitranti obiectantes. Cum hoc loco princeps Apostolorum sermonem faciat de Christo, non de nobis, uideatur quod offerre modum rationemque redemptiois nostris, multi magno & excellenti ingenio uiri legunt. Ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, uiuiscatus autem spiritu. Quem locum adducens beatus Hieronymus in 34. Isaie, similiter & Augustinus epistola 99. ad Euodium. & Sermone de uerbis Apostoli 14. de Christo loquens, inquit, Mortificatus carne, uiuiscatus autem spiritu His arridet Graeca lectio ex auctoritate, id est, mortificatus, [wo]miseris, id est, uiuiscatus. Venerabilis Beda in hunc locum tandem subscribi ad hunc modum. Alia translatio hunc locum ita habet, Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos adducatur ad Deum, mortificatus corpore, sed uitus factus in spiritu. Hanc sententiam ad hunc modum explicabimus, ipse Christus uiuiscens, id est, mortificatus carne, id est, mortuus iuxta corporis imbecillitatem, sed uiuiscatus spiritu, id est, resurrexit iurite Spiritus sancti, in modo etiam sua uirtute, quia eadem est potentia & uirtus eius cum uirtute Spiritus sancti. In hunc enim sensum Athanasius hanc sententiam aduersus Arrianos adducit, ostendens aequalem vim ac potentiam trium personarum, Patris, Filii, & Spiritus sancti. Videtur hoc loco princeps Apostolorum presumptionem quorundam arguere, quasi uero dicaret, Scio impios & infideles nobis obire mortem in eis Christi, quem uero Deum adoramus. Sed uelut intelligent mortuum quidem esse secundum humanitatem & carnem: ita enim placitum uisum est Deo, ut filii immaculata hostia expurgaret peccata fideliuum. Vnde illum oportebat corpus mortale suscipere, ut haberet quod pro nobis offerret: Sed haec mors, uita est fideliuum. Nam hac morte reparauit uitam ipsiis fideliibus. Dicant quatum uolent mortuum fuisse carne, hoc est, iuxta carnis imbecillitatem: est tamen uiuiscatus Spiritu, resurrexit, & Spiritu uiuiscens est, atque secundum Spiritum declaratus est esse uita mortaliuum, quod uidelicet uiuiscens sit omnibus creditibus, hoc est, omnibus qui in eum credunt dat uitam, & per eum aeternam uiuunt. Dicam ergo cum Hieronymo & Augustino, Mortificatus carne, id est, mortuus iuxta carnem assumptus, uiuiscatus autem Spiritu, id est, eadem caro, quae sola fuerat mortificata, uiuiscante Spiritu, resurrexit. Ad hunc modum prius expectant suorum corporum transitum in uitam spiritalem, post generalem resurrectionem: post quam corpora operationes illas naturales non exercebunt, hoc est, non ducentur suo sensu, neque bibent, neque comedent, neque nubent, neque generabunt: sed erunt sicut Angeli Dei.

In quo & his, qui in carcere erant, spiritibus praedicauit, qui increduli fuerant aliquando. Locus hic difficultus & obscurus est, multisq; fluctuens torcit. Sed si diligenter consideretur, fiat; punctum post dictiōnēm. Aliquando ita ut sequens textus sit noua sententia per comparationem diluui cum Baptismate, ex contextu orationis & collatione cum sententia sequentis capititis. Propter hoc enim & mortuis, &c. magis ac magis clarescat. Hic locus ostendit Christum statim a morte dignatum fuisse per se uisere & consolari sua prædicatione pios, qui in custodia & finu Abraham tenebantur, donec ipse resurgens & primogenitus ex mortuis, uiam in celum aperiret, & ad Patrem rediens, suos secum in gloriam Patris induceret. Quemadmodum

Christus uisit
inferos rido
fus mortis.

Opus.
Crux Christi
fronu. carnis.

Christus mor-
titatus carne.
Christus uiuiscens
catus spiritu.

Resurgentium
status.

dum Paulus ante quam edicat ascensum Christi supra omnes coelos , manifestat descensum eius in inferiores partes terrae , dicens Ephes. 4. Qui descendit , ipse est & qui ascendit super omnes coelos : ut impleret omnia , descendit in inferiores partes terrae , id est , non solum seipsum exinanuit formam serui accipiens , sed etiam descendit sua mortis tempore ad eum locum , in quo patres p̄ij custodiebantur in aduentum eius gloriosum : iuxta uaticinium Zachariae 9. Tu quoque in sanguine testamenti eduxisti uictos tuos de lacu , in quo non erat aqua . Vt t̄ impleret omnia suis donis , aut ut satisficeret omnium prophetarum oracula . Ita & post declaratam Christi passionem , Petrus ante quam dicat illum ascendiisse ad dextram Patris , ubi est mortem deglutiens , manifestat descensum eius ad inferos , seu locum p̄itorum & in sinu Abrahæ existentium . Atq; quos Zacharias in lacu existentes dicit , hos noster Apostolus , in carcere siue custodia esse nuncupat . In quo , supple , spiritu Christus ueniens predicauit . Prædicare , est Euangelium annuntiare . Prædicauit ergo , quod sequenti capite dicitur , Et mortuis euangelizatum est . Prædicauit Euangelium , remq; omnium latissimam his Spiritibus , supple p̄ijs , qui erant in carcere , id est , custodia & sinu Abrahæ . Qui fuerant increduli , id est , inobedientes aliquando , quasi dicat , Abrahæ fuisse , fuerunt quidem increduli . Omnes enim peccauerunt , & agent gloria Dei . Rom. 3. Et lac. 3. In multis offendimus omnes . Sed non permanerunt increduli . Prædicauit , inquam illis redemptiōnem completam , & peccata aboīta esse litigatio sui corporis . Orem letam ipsi spiritibus predicatum & euangelizatum ! O ingentem Christi benignitatem , qui statim ut abolitum est peccatum , eiusq; chirographum deletum est , uoluit omnes sui Spiritus confortes certissimo gaudio perfundere . Hunc locum , in quem secedebant p̄ijs , donec impleretur redemptio , uocant patres Limbum . quem Tertullianus lib. 4. Limbus aduersus Martionem putauit suisse paulo editiorem ipsis inferis . Quia parte situs est locus pitorum , quem Limbum dicunt , siue impiorum , quem infernum nuncupant , nolim aliter inquirere . Satis est mihi & omni anime fideli , id nouisse , quod omnes ab exordio Mundi animæ sanctorum sunt beneficio Christi à peccatis expurgatae . Teneamusq; firmissime (ut uerbi Augustini utar) quod fides habet fundatissima autoritate : Quia Christus mortuus est secundum Scripturas , & quia sepultus est , & quia resurrexit tercia die secundum Scripturas , et quod apud inferos fuit , solitus eorum doloribus , quibus eam erat impossibile teneri .

Quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë , &c. Docet nos eadem uirtute , qua & precedentium seculorum patres , saluari . Atq; quam Christus omnium seculorum sit salus & saluator unicus , elegati collatione Arce Noë ad baptisma ostendit . Quemadmodum olim dum fabricaretur Arca Noë , qui prædicationem eius (quam hic dicit , apparatum Arcæ) obediuerunt , saluati sunt in Arca : ita credentes in Baptismo saluantur . Cum fabricaretur , id est , cum appararetur Arca , quando expectabant Dei patientiam , id est , longanimitatem Dei , nolentes prædicatione Noe , que declarabatur apparatu Arce , ad penitentiam redire . Quasi diceret , Deus longanimes diu disi mularat illius seculi impietatem si forte conuerterentur ad ipsum : sed dum multis annis pertinaciter in impietate procaci pergerent , diluicio impenitentes iuste extinxit . Quod nunc similis forme , id est , cui nunc simile est , siue cui mysterio Arce similis forme est , id est , respondens Baptisma facit nos saluos . Ac si dicat , Ita & Deus longanimes Euangelium auersantes expectat , nisi fide & Baptismate saluentur . Quod ergo de Arca propositum est , typus est Baptismi nostri . Arca ex uarijs lignis levigatis constructa : Ecclesia ex uarijs populis , iudeis scilicet & genibus congregata . Arca cerebatur aquis

Fide est , q̄a
& patres , salu
mūr.

Baptismi &
Arce Noë typ
mūr.

Noë prædica
tio

Dei patientia .

ad portum : seruntur et fideles Baptismo, ad salutem. Seruati sunt temporis diter super aquam, qui in Arca erant: seruantur spirititaliter in Ecclesia, qui aquis Baptismi seruitur. Omnes extra Arcam demersit aqua: omnes extra Ecclesiam, et si baptizati sint, submergentur, et peribunt. Aqua in altum Arcam eleuauit: eleuat et baptismus in cœlum. Pauci, id est, octo anime, ut pote Noë, trium filiorum, et quatuor uxorum, salue facte sunt: ita et multi ad Baptismum vocati sunt, sed pauci electi.

Baptismata
multi.

Baptismi ener-
gia.

Confessio bo-
ne interrogatio.

Resurreccio qd
Apostolis signi-
ficata.

Baptizati be-
neficium.

Fides resurre-
ctionis.

Baptismi uis
& efficacia.

Fidei uia uir-
tus.

Baptismi vir-
tus.

Christus in de-
xtera Dei pa-
tris.

Non carnis depositio sordium, &c. Varia apud ueteres erant baptismata, quibus abluebantur frides externae humani corporis, que a iudeis maxima obserabantur diligentia. Sed de his non loquitur Apostolus, persequens in allegoria. Quemadmodum patres fidei in Messianum futurum seruabantur, et salutem conseqeuerantur: ita et baptismo nos abluimur a peccato, et iustificati seruamur, et salutem consequimur.

Ablutio illa externa aquæ baptismalis, signum est ablutionis internæ, et gratia collata per fidem in Christum, qui dedit baptismo uim uiuificam et iustitatem expultricem quidem peccati, et uite collatricem. Propterea subiungit, Non carnis depositio sordium, id est, Non intelligo et non loquor de eo baptismo, cuius effectus est, ablutio sordium ex terra uinorum in corpore, sed de eo baptismo, cuius effectus est, conscientia bona interrogaet in Deum, id est, est bona conscientia, bene respondens apud Deum. hoc est, facit Baptismus ut pacate ac tutu sit conscientia coram Deo. Nam ubi conscientia bona, nisi ubi fides non facta? dicens Paulo: Finis præcepti est charitas de corde puro, conscientia bona, et fide non facta. Addit Apostolus, Per resurrectionem Iesu Christi. Rogabis, Quare non dicit Per mortem Christi cum ipse Baptismus uim mortis simul et resurrectionis Christi habeat, Roma. 6. Concepisti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem: ut quomodo Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris: ita et nos in nouitate uite ambulemus. Respondeo, Cum resurrectione adducitur, meminit et mortis. Atque ipsi Petrus, et alijs Apostolis resurrectione significat uiuificam uim ac uititatem Iesu Christi cum toto redemptoris negotio. Significat ergo Petrus, quod baptizatus hunc consequitur effectum. Non ablutionem sordium externalium, sed conscientiam bonam bene respondentem apud Deum, hoc est, conscientia conciliata Deo. Et hoc per resurrectionem Iesu Christi, hoc est, per uiuam fidem mortis et resurrectionis Christi, seu per fidem totius negotii redemptionis nostre, nobis per unicum Christum seruatorem exhibetur. Ita est iustitia, quam habet Baptismus, de quo hic mentionem facit Apostolorum principes. Quia Christus amplius non moritur, mors illi ultra non dominabitur, reliquit et efficaciam sue crucis ac resurrectionis ipsi Baptismo: ut quicunque baptizatur, a iordanibus anima, hoc est, a peccatis sit ablutus: et a morte spirituali ad uitam resurgat spiritalem, ambulans in nouitate uite. Quod si contingat post Baptismum mortalium lapsus, misericors Dominus fidem uiuam reliquit, ut ea a iordanibus lauemur, et uim donemur, pacatum conscientiam coram eo deferentes, Roma. 3. Iustificati ergo ex fide, pacem habemus ad Deum, per dominum nostrum Iesum Christum, per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua sumus, et gloriamur in sua gloria filiorum Dei. Baptismus ergo nos saluat, quod innatur toti mysterio redemptionis nostra. hoc est, quod includat in se uim illam uiuificam a Deo concessam.

Qui est in dextera Dei. Non dicit, Qui iussus est sedere, aut esse in dextera. sed, Est in dextera patris, id est, qui et qualis est Deo patri: ut ostendat Iesu Christi diuinitatem. Si tamen naturam humanam consideraueris: ipse est in dextera Patris, id est, in potioribus bonus Dei patris, quibus copiosissime fructus supra omnes Angelos, et omnem

omnem creaturam. Ista sunt, quæ Paulus ad Philip. 2. expendit. Propter quod exaltavit illum, et dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine I E S V omne genu flectatur, coelestium, terrestrium, et inferorum: et omnis lingua confiteatur, quia dominus I E S V S Christus in gloriam est Dei patris. Si hanc Christi gloriam considerauerimus, excitabit fidem nostram et animos nostros ad amandum I E S V M salutem nostram. Tanti beneficij nobis exhibitiæ memoria: quia recolimus omnem creaturam huic subiectam, ut obedient, sive principatus, sive potestates, sive superi, sive inferi, et uel intuiti seruant creature iuxta beneplacitum Domini: scandalum tandem crucis extenuat, et potentiam uiuificam extollit, ut maiore fiducia ad eum accedamus.

Deglutiens mortem. Elegans est metaphoræ. Quemadmodum agimus nostro corpore, ut quod absumptum est nunquam appareat: ita Christus suo corpore egit quando est mortuus, ut absumpta mors fuerit, et nunquam illi apparuerit postea, qui per gloriam patris resurrexit. Completaq; est prophetia a Paulo 1. Corinth. 15. ex Osee 13. allegata. Absorpta est mors in uictoria. Osee 13. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Era mors tua o mors, mors tuu ero inferne. Proponitur ergo nobis I E S V S Christus tanquam uictor mortis, et deglutiens mortem. hoc est, faciens, quod qui in eum credunt, non moriantur in eternum. Hæc mirum in modum consolantur conscientias, pacatasq; reddit aduersus peccatum, mortem et carnem. Nam cum remorsum conscientie propter peccatum sentio: statim recurro ad Christum nubi propositum, quem audio factum esse peccatum, hoc est, hostiam pro peccato, ut iustitia Dei sian per illum. Huic fido, et ad eum totus ardens amore recurro. Statim video, quod ipse mea causa factus peccatum, dannat ac deuorat peccatum meum, hoc est, hostia sui corporis pro illo satisfecit, ut propter hanc offendam nihil queratur. Atque tanta sum liberate donatus, ut peccatum illud, cuius seruus eram, nullibi apparet audeat. Imo absumptum est, et periret. Similiter mortem in carne mea inuenio, quæ me affligit et occidit. Sed habeo contrariam mortem, quæ est mors mortis mea, ea crucifigit, degluit ac deuorat ipsam. Ista est uis et virtus I E S V Christi, quam caro ignorat, et philosophia humana capere non potest. hanc fide consequimur.

Vt uitæ æternæ hæredes efficeremur. Faciunt quæ superius adduxit Apostolus, ut ex Deo nascamur, et filii eius sumus. Sed qui filius est, illus et hæredem esse oportet. Vbi primi m quis ex Deo nascitur, meretur esse heres, non merito nascens, sed merito eius, cuius gratia fit filius. Merito Christi donamur gratia, et efficiuntur filii Dei. Sed eadem gratia, hanc habemus natuitatem: ergo et eadem gratia hanc hereditatem. Quemadmodum in politia et economia nascendo efficiuntur hæredes: ita et in politia Dei, fides uia parit nos, et efficit filios Dei, natos ex uero, quod est uerius diuinus, in quo concipiuntur, gestiuntur, nasciuntur, educantur, &c. Hac natuitate, qua efficiuntur, et formantur nouæ creature per fidem uiuam, dicimus et sumus Christiani, filii, et hæredes Dei per Christum. Cum ergo tanti patris sumus filii, liberi sumus a morte, peccato, carne, Mundo, diabolo et inferno, quorum Christus uictor fuit. Et habemus iustitiam et uitam eternam per ipsum. In quem semper intuentes, nihil nos separabit ab eius amore: sed semper cum eo manebimus. Longe uero felicior posset existam hanc mortalem carnem. Hæc non intelligit caro. Magna pijs uiris consolatio, cum audiunt se hæredes, non regis alicuius potestissimi, non Cæsaris, non Mundi, sed Dei omnipotenti, creatoris omnium. Hanc hæreditatem si quis comprehendat, se nimurum heredein Dei, se filium Dei esse: is re uera, quicquid potentiae et opum, quicquid magnificentie habeat

Deglutire mortem.

Christus uictor mortis.

Christi uirtus.

Conscientie remorsum quando abiendi.

Nati ex Deo out gratia merentur esse hæredes.

Virtutis Dei est uerius.

Mundi delicię
pij sunt fier-
cora.

Christus supra
omnem creatu-
ram.

Christus Ange-
lis maior.

Demon nō co-
git, ut inuitū
peccemus.
Non peccamus
inuitū.

Capillatura.

Locuples.

Oculus Domi-
ni.
Vultus Domi-
ni.

Baptismus u-
ris modis acci-
pitur.

Mundus, duxerit esse sordes & stercora comparatione hereditatis suae ecclesiis.

Profectus in cælum, subiectis sibi Angelis & potestatibus & virtutibus. Nemini dubium puto, filium Dei, Patri & Spiritui sancto & qualcum, supra omnes Angelos, & omnem creaturam esse. At quia fortassis de humanitatis eius exaltatione supra Angelos, quidam responserunt & subdubiauerunt, necessarium existimat Apostolus scribere Christum, etiam secundum humanitatem exaltatum esse supra omnes Angelos, quales quales fuerint. Quod manifestatur quoque Paulus multis argumentis, i. & 2. cap. ad Hebr. iuxta Psal. 8. Gloria & honore coronasti eum Domine, & constituiſti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecta sub pedibus eius. Ad Ephes. 1. Suscitans illum a mortuis, & constituens ad dexteram suam in coeleſtibus, supra omnem principatum & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomine, quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro. Ipſe ergo Christus, dominus est Angelorum, & uniuersae creature. Nolim ex his Apostoli Petri uerbis, cum ait, Subiecta sibi Angelis: intelligas quicquam disadij inter Deum & Angelos esse subiunctum, cuius gratia Christo sunt subiecti. Sed hoc loquendi modo manifestatur gloria eius in Christi, qui supra omnes celos eleuatus regnum accepit eternum. In quo omnibus imperat, & Angelis utitur, ut creaturis, quare maior est Angelis.

C O N C I L I A T I O .

CV' M manifestum sit heresiarchas, Arrium, Sabellium, & alios non parum nocuimenti attulisse uiris pij ac fidelibus: quomodo Petrus tam constanter afferit, Et quis est, qui uobis noceat, si boni emulatores fueritis? quasi dicat, Nullus. Respondeo, Q uemadmodum diabolus tentans inclinat & propensum reddit animum ad peccandum, non tam compellit, cogit ut qui tentatur inuitus peccet, sed peccat tentatus, quia libere tentari consentit: ita & heresiarchæ potuerunt inducere fideles ad consentiendum errore, consilio, fauore, minus, & alijs huiusmodi. Sed si ueri fuerint emulatores, non consentiunt. Hoc re uera omnibus persuasum esse uelim, quod præclarè ait Chrysostomus, Neminem ledi, nisi a seipso.

D I C T I O .

CA P I L L A T U R A M dicit pro crispatura & contextu capillorum.

LO C U P L E S, penultima correptia, locupletis, penultima longa, qui diues est locis & possessionibus multis.

OC V L I Domini, & uultus eius, allegoria ex hominibus sumpta, presertim magistris, quorum est potissimum oculorum nutu agere, quos enim fauore dignantur, clementer aperti oculis intuentur: quos uero abominantur, clausis oculis & prebiis palpebris, aut truculener in altum porrectis auersantur. Ita oculi Domini super pios clementer aperti: super impios aut clausi, aut surrecti dicuntur.

BA P T I S M A & Baptismus dicitur, significat tinctiōne. Ut autem dicitur signum Christianorum & sacramentum, est tinctio in aqua, qua in gregem Christi & ordinem innouandorum spiritu recipiuntur, qui tinguntur seu baptizantur. 1 Cor. 3. Nisi quis renatus fuerit, ex aqua, & Spiritu sancto. Interdum Baptismus dicitur Crux, siue Calix Dominicæ passionis & mortis eiusdem. Marc. 10. Potestis baptismum, quo ego baptizor, baptizari id est, supplicium mortis sufferre? Dicitur & Baptisma, lotio sordiū externarum, ut hoc cap. dicit Apostolus. Est & baptismus sanguinis, de quo multa differit Cyprianus, libro de exhortatione martyrij ad Fortunatum. Est baptismus flaminis, est & Baptismus fluminis seu aquæ. Sed de his vide in 4. Sententiuarum multa.

D E G L

DE G L V T I R E , est deglubere & deuorare. Quod enim deglutimus , sit Bēda, Deglutire, agimus , ut uirtute nostri corporis absumptum nunquam pareat. Et deglutiuit mortem dominus , quam resurgens a mortuis ita funditus consumpsit , ut nihil contra se ultra per attractum alicuius corruptionis ualeret , ac manente specie ueri corporis , abesse prorsus labes omnis prisca fragilitas.

Armamini &
armemini , & in-
duite uos simili-
tudo proposito ani-

Sufficit & Sat-
enim est nobis,
quod anteacto ui-
te tempore uo-
luntate getium
parauerimus ,
quum uerfare-
mur i laiciujs.
Admiraturque
peregrin
res alienae regi-
onis . Vel ab-
surdum illis ui-
deut quod no-
accurredit una cum
ipsis in eadem
luxus effuso-
nem , qui de uo-
bis male loqua-
tur , &c.

Prudentes & so-
brii , temperati
continuerunt
jue-
hementem .

Operit & Ope-
rit , qui enim
charitate pre-
ditus est , & mul-
titus peccatis ab-
stineret quae alii
parare solent ,
namque & subaudi-
loquuntur .

Nolite peregrinari ne comoueantur perinde
de ut re noua
& isolatae ad
mirremini , &c.

In inferno dū
per ignē explo-
ramini , que res
ad experimen-
tum ueluti sit .
Exprob . I pro-
bris afficiunt
eum Christi sitis .
Quod est hono-
ris , &c. gloria
& spiritus Dei i-
n uobis regescit ,
uel refocillatur
super uos .
Maledic & ma-
lefic , facinoro-

Carnis mortificatio , & mutua dilectio
habenda .

C A P . I I I I .

CH R I S T O igitur passus in carne , & uos eadem cogitatione armamini . quia qui passus est in carne , desinet a peccatis : ut iam non desiderijs hominum , sed uoluntate Dei quod reliquum est in carne uiuat tem poris . Sufficit enim praeteritum tempus ad uoluntatem gentium consummandam his qui ambulauerunt in luxurijs , desiderijs , uinolentijs , comedationibus , potationibus , ebrietatibus , & illicitis idolorum cultibus . in quo admirantur non concurrentibus uobis in eandem luxuriae confusione , blasphemantes . qui reddent rationem ei , qui paratus est iudicare uiuos & mortuos . Propter hoc enim & mortuis euangelizatum est : ut iudicetur quidem secundum homines in carne , uiuant autem secundum Deum in spiritu . Omnia autem finis appropinquauit . Estote itaque prudentes : & uigilate in orationibus . Ante omnia autem , mutuam in uobis meti ipsiis charitatem continua habentes : quia charitas operit multitudinem peccatorum . Hospitalis in-uisitatem . Sine murmuratione . Vnusquisque sicut accepit gratiam , in alterutrum illam administrantes : sicut boni dispenses multiformis gratia Dei . Si quis loquitur : tanquam sermones Dei . Si quis ministrat : tanquam ex uirtute , quam administrat Deus . Ut in omnibus honorificetur Deus per I E S U M Christum : cui est gloria & imperium in secula seculorum . Amen . Charissimi , nolite peregrinari in feroore qui ad tentationem uobis fit , quasi noui aliquid uobis contingat : sed comunicates Christi passionibus , gaudete , ut & in reuelatione gloria eius gaudeatis exultantes . Si exprobra- minis in nomine Christi , beatū eritis : quoniam quod est honoris , gloria , & uirtutis Dei , & qui est eius spiritus : super uos requiescit . Nemo autem uestrum patiatur ut homicida , aut fur , aut maledicus , aut alienorum appetitor . Si autem ut Christianus : non erubescat , glorifie-

Cessandum 2
peccatis .

Ephes . 4 . e

Vigilia .
Oratio .
Charitas .
Proverb . 10 . b

Hospitalitas .
Roma . 11 . c
Hebr . 13 . a
Philip . 2 . b

Afflictiones
proper Christum .

cet autem Deum in isto nomine. quoniam tempus est ut incipiat iudicium à domo Dei. Si autem primum à nobis: quis finis eorum qui non credunt Dei Euange-
lio. Et si iustus quidem uix saluabitur: impius & pec-
cator ubi parebunt? Itaque & hi qui patiuntur secun-
dum uoluntatem Dei: fideli creatori commendent ani-
mas suas in benefactis.

Vita hominis super terrā militia est.
Christ⁹ omnia arma aduersus hostes habet.
Christ⁹ agnoscens principes Apostolorum uitam hominis super terram esse militiam, al-
ludit ad ducem exercitus & arma militaria. Ducent quidem proponit Christum, in quo,
cū sint omnia ad militiam facientia. In eo enim sunt omnes thesauri sapientiae & scien-
tiae Dei.) horatur nos ad arma patientiae & tolerantie, ut quibus aduersarios deuicit
Christus, paribus ad hanc pugnam armis accinganur. Neque solum nos initiat exemplo
Christi ad patientiam, sed etiam ad uitę integratę & puritatem: ad quam que se-
quuntur pertinent. Cum Christus (ait) passus sit in carne, non solum quoniam mortuus est
pro nobis, sed etiam toto uite sue tempore, afflictiones & passiones nostra gratia in
suo corpore portauit: Vos qui nihil estis, armemini eadem cogitatione: hoc est, induite
eandem cogitationem, & sentite in uobis, quod in Christo 1 e s v: uelut armantes
uos. Has Christi afflictiones si fuerimus mediciati, arma erunt ad propulsandas & extin-
guendas concupiscentias. Hac meditatione carnem nostram cum uitij & concupis-
tij crucifigimus, ut Christo uiuamus.

**Carnis mortificationis, simul & afflictiones mortificant carnem, ita ut iam carni non uiuamus, sed
moriamus. At fructu & efficacia armorum Christi, ad patientiam horari perseuerat.**
**Quia qui passus est in carne, id est, qui mortificatus est carne, seu est mortuus carni, de-
sist a peccatis, id est, uiuificatus est spiritu, seu iustificatus est, ambulanis in nouitate ui-
te. Aut, Qui mortificatus est in carne, id est, qui afflictiones patienter in carne tolerat,
hunc consequitur patientiae fructus, cessat a peccato, & sancte uiuit. Refirri posset
haec clausula ad Christum, in hunc sensum, Qui passus est in carne, hoc est, qui pro no-
bis mortuus est, desist a peccatis, id est, desinere ac cessare fecit peccatum: ut quod reli-
quum est uite, Deo, & non desiderijs carnis uiuamus. Accommodatior nubi uidetur ad
sensem Petri prior interpretatio. ad quam pertinet quod dicit Paulus, r. ad Corinth. 9.
Castigo corpus meum, & inseruitum redigo, ne cum alijs predicauerim, ipse repro-
bus officiar.**

**Carni uiuere. Carni morti-
ficationis, simul & afflictiones mortificant carnem, ita ut iam carni non uiuamus, sed
moriamus. At fructu & efficacia armorum Christi, ad patientiam horari perseuerat.**
**Quia qui passus est in carne, id est, qui mortificatus est carne, seu est mortuus carni, de-
sist a peccatis, id est, uiuificatus est spiritu, seu iustificatus est, ambulanis in nouitate ui-
te. Aut, Qui mortificatus est in carne, id est, qui afflictiones patienter in carne tolerat,
hunc consequitur patientiae fructus, cessat a peccato, & sancte uiuit. Refirri posset
haec clausula ad Christum, in hunc sensum, Qui passus est in carne, hoc est, qui pro no-
bis mortuus est, desist a peccatis, id est, desinere ac cessare fecit peccatum: ut quod reli-
quum est uite, Deo, & non desiderijs carnis uiuamus. Accommodatior nubi uidetur ad
sensem Petri prior interpretatio. ad quam pertinet quod dicit Paulus, r. ad Corinth. 9.
Castigo corpus meum, & inseruitum redigo, ne cum alijs predicauerim, ipse repro-
bus officiar.**

Voluntas Dei erganos. **Epistola ad Thessaloniciensium 4. Hoc est enim voluntas Dei, sanctificatio uestra: ut ab-
stineatis uos a fornicatione: ut sciat unusquisque uestrum, uas suum possidere in sancti-
ficatione & honore.**

Suffic

fus, alienorum
curiosus explo-
rator.
In isto nomine J
uel i pare hac.
Fideli creato-
rum ut fideli con-
ditori, uel po-
tellori.
Benefactis] be-
nefaciendo.

Sufficit enim præteritum tempus ad uoluntatem gentium consummandam. Ad uitæ puritatem, & Christianam pietatem hortatur, arguento ab antecedentis uitæ impuritate sumpto. Quam dixerat prius concupiscentiam, nunc eandem uocat uoluntatem Genitum seu Ethnicam. Viuendum est Christianè & pure. Voluntas gentium.

Sufficit enim præteritum tempus ad uoluntatem gentium, hoc est, Satis est hactenus im-

piè & scelerosissimè uixisse, ac si diceret, Hora est iam à peccato resurgere: Et hoc

cùm ian sit uobis nota via salutis, cognoscatisq; per unicum Christum, peccatum esse expiatum. Aut dici potest in hunc sensum, Satis superq; satis est omni flagitoriorum gene-

re se conuinasse, antequam innoveret Christi beneficium. Sed cum audiamus agno-

scamusq; patrem coelestem omnes thesauros gratiae nobis in Christo dedisse: iam non

Ethnica & gentiliter, hoc est, impurè & secundum pristinam malam uitam, sed pure &

& secundum uoluntatem Dei uiuamus.

His qui ambulauerunt in luxurijs. Genus duntaxat dixerat, cùm dixit, Ad uoluntatem gentium consummandam. Nunc illius species & membra adducit, quibus apertius intelligetur carnalis illa gentium uoluntas uoluntati diuinæ opposita. No-

nunc luxurie intelligit omnem luxum & scelestam consuetudinem ad carnis opera.

Desiderijs, Id est, lasciuis, infrenatus & innominatis.

Vinolentij, comedationibus, potationibus, ebrietatibus.

Vini & crapula studium prohibet, à quo carnis desideria, petulatia & lascivie infinitè pullulant. Secundò arguit inexhaustam illam frequenti mensarum apparatu inglu-
uiem factam. Tertiò uetat illam uini inexplicabilem ingurgitationem, eorum maxime, qui
et ad numerum atque ad æquales potus & bibunt, & alios prouocant, totam noctem
uacuandis cyathis producentes.

Et illicitis idolorum cultibus. Nefarius & scelestissimus est idolorum cul-
tus, quem eleganter depingit Sapiens Sapien.¹⁴ Aut enim filios suos (ait) sacrifican-
tes, aut obscura sacrificia facientes, aut insanis plena uigilias habentes, neq; uitam, ne-
que nuptias mundas iam custodiunt, sed & alius alium per iniuidiam occidit, aut adul-
terans contristat: & omnia commissa sunt, sanguis, homicidium, furtum & fictio, cor-
ruption & infidelitas, turbatio & peruerberium, tumultus honorum, Dei immemoratio, ani-
marum inquinatio, natuitatis immutatio, nuptiarum inconstans, inordinatio moechie
& impudicitie. Infandorum enim idolorum cultura omnis mali causa est, & initium, &
finis. Vocat Petrus Idolum, qui cœquid Deo pretuleris uel aquaueris, uel in quo sum-
Idolum.

In quo admirantur non concurrentibus uobis in eandem luxu-
riæ confusione, blasphemantes. Ea est carnis ingenita malitia, ut semper Carnismalitia.
oderit que faciunt ad uitam spiritalem. In quo, id est, propter quod, aut quia mortua
estis carni, & uitam non ducatis in luxurijs & concupiscentijs, quam olim uixistis, iux-
ta concupiscentiam Ethnicam, & cum his qui in suis permanerent desiderijs, admirati-
onis estis ijs, quibuscum gentiliter uiuebatis. Nunc autem cum uident uos suis moribus
ex diametro aduersantes, & uitam uestram nullo modo sua respondentem, uos arbit-
rantur stultos & deliros: dicentes, Qui in insanient isti, qui malunt afflictiones pati,
quam in delicijs uiuere! Qui solebant scortari, alea ludere, comedere, compotare, &
bilarem ducre uitam: nunc ieiunijs, abstinentia, fetu, lacrymis, planctu, & huiusmo-
discepsos macerant, excarnificant. Oridiculus uiros! o meram amentiam! Neque his
contenti atrociora iaculantur conuicia. Stupescunt blasphemates in uos ipsos, quod non

Luxuria.

Desideria.

Vini & crapu-
la fordes.

Vinolentie.
Comedationes.
Potationes.

Idolorum cultus
nefarious.

coniuatis in eadem colluione ac redundantia lasciuia & desideriorum carnis, que pro sui animi libidine exercent occecati: non considerantes quam tutò peregrinamini ad eam uitam, quam eternum uiuetis.

Qui reddit rationem ei, qui paratus est iudicare uiuos et mortuos. Afflictos & piè uiuentes consolatur, argumento à premio & pena sumpto.

*Conuicijs conui-
cia no refellen-
da.*

Nolo conuicia conuicijs rependatis, ait Apostolus. Hoc docui non faciendum, & à Domino prohibitum. Harum blasphemiarum ultiorem Deum habebunt, ad cuius tribunal sibi omnes oportet, ut unusquisque recipiat secundum sua opera. Christus, cuius gratia uos persecutionis patimini, Iudeus est futurus. Acto. 10. Ipse est qui constitutus est à Deo iudeus uiorum & mortuorum. Nam pater omnne iudicium dedit filio. Huc pertinet quod scribitur Ecclesiastici ultimo, Cuncta qua fluit adducet Deus in iudicium, pro omni errato, siue bonum siue malum sit. Cum dicit, uiuos & mortuos: intelligent fideles & infideles, electos, & reprobos: ut ne quis putuerit se posse iudicium illud evadere. Impi eternus mancipabunt supplicij. Vos uero cum reliquis pijs, si in fide & religione Christiana ad finem usque perseveraueritis, non modo corpora uestra, que nunc ab aduersariis affliguntur, resurgent gloriosæ, sed & uitam illam beatam consequemini per Christum, cui omnis honor & gloria.

*Vivi & mor-
tui.*

Propter hoc enim, & mortuis euangelizatum, &c. Duos Fidei articulos hic contextus comprehendere uidetur. Priorē, quod Christus ad infros descendit. Alterum, quod omnes in carne resurgent iudicandi. Propter hoc enim, id est, quis iudicaturus est Christus uiuos & mortuos, euangelizatum est mortuis. Id est, Christus nuntiatus est uniuersorum index, ijs qui è uiuis exceſſrant in sinum Abraham, quos resurgent eduxit de carcere. Hec autem annuntiatio Christi à mortuis resurgentis, deuicta morte & triumphata, duo indixit. Prior uero iudicentur quidem secundum homines in carne. Quia è carcere per Christum non exierunt in coelum cum corpore, excepta est generalis illa carnis resurrectio, illis nuntiata. Aut ut iudicentur secundum homines in carne predicauit, quod licet secundum homines carne iudicari deberent & condemnari, propter peccata & incredulitatem ipsius carnis (que nunquam credit) uiuistros tamen ait cum ipso in Deo per spiritum, nuntians ipsa carnis peccata abolita & damnata esse in carne ipsius Christi, id est, suo beneficio & sui corporis litigatione. Secundum, ut dum expectatur illud generale iudicium, quando generalis erit carnis resurrectione, interim uiuant secundum Deum in spiritu, hoc est, anime sint beate cum Christo. Colligamus ex his, tanto studio promulgatum fuisse Euangeliū, ut hoc neg; defunctos neque uiuentes, neque angelos ipsos latuerit, cum & superis & inferis nuntiatum sit. Hanc loci huius explanationem, saluo meliore iudicio scripsierim, que conuenit cum his que paulo ante cap. 3. annotauimus. Subscribam tonen illius magni doctoris Beati Augustini interpretationem, ex 99. epist. Propterea (ait) in hac uita & mortuis euangelizatum est, id est, infidelibus & iniquis, ut cum crediderint, iudicentur quidem secundum homines in carne, hoc est, in diversis tribulationibus, & in ipsa morte carnis uiuant auctem secundum Deum spiritu: quia & in ipso fuerant mortificati, cum morte infidelitas & impietas detinerentur. Hec ille.

*Christus mor-
tuis euangeli-
zatus.*

*Caro nōquam
credit.
Peccata aboli-
ta in carne Chri-
sti.*

Augustinus.

Omniū autē finis appropinquauit. Occupatio est. Dicent, qui desiderijs carnis studēt, Omnia Petrus remittit ad iudicium & diem illum extreum. Terminus ille remotissimus est: interim uiuamus uoluptuosè, & pro nostra carnis libidine uitam duca mus. At Petrus hos deterret & nefarijs illis presumptionibus & desiderijs, argumento a breui

a breuitate uita, & iudicio instanti sumpto. Certi estote. Quemadmodum omnium rerum est uicissitudo, ita & omnium rerum instat finis. Nihil est quod longo tempore durare posset inter haec mortalia. Propterea legimus apud Plutarchum, Cum exiguum uite tempus datum sit hominibus, somnus uelut fecundator dimidium eius auferat. Tum haec uita nihil aliud est quam cursus ad mortem: at ea, quibus nituntur Christiani, immortalia sunt.

Finis rerum om.
Vigilius epus exi
guum.

Estote itaque prudentes, & uigilate in orationibus. Alludit Apostolus ad ea qua Christus Matthaei 24. & Luc. 21. dicebat, Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia que futura sunt, &flare ante filium hominis. Sunt et alia ab eodem illibet tam clare pronuntiantur, ut huius loci esse possint uice commentarij. Quidam adnotant Graecis esse, Estote sobrii, sive uigilate. Nam vero Graecis utrumque significat. Peculiare est Apostolis, hec tria coniungere, sobrietatem, uigiliam, & orationem: ut sobrietas opponatur luxui & crapule: uigilia, somnolentie & inertia. Eo tendit sobrietas, ut promptiores ac magis idonei simus ad fundendas processus, tum pro nobis, tum pro proximis. Sobrietas, uigilie, & orationes nostrae, sunt arma nostra spiritalia aduersus iniamicos & aduersarios carnales. Noster interpres legit Prudentes. Et apud Paulum, ad Tit. 1. Prudentem sive modestum, ubi Graeci dicunt, οὐαρης, que uox significat sobrium, & sanam mentis. Ex mente Apostoli & interpretis necesse est intelligamus, cum, qui in omnibus actionibus suis, in omni conuersatione sua, prudenter, temperate ac modeste se se gerit. Estote ergo prudentes, id est, sobrij & modesti in omni re per uos agenda. Hec sobrietas ieunium adducit, si neceesse fuerit. Quod non solùm fit, ut dominetur caro, sed etiam ut intentius precationi incumbatur. Unde semper ferre haec duo iunguntur, ieunium & oratio. Qui sobrius non est, prudens & uigilans in rebus agendis esse non potest, sibi & alijs prospicere nequit, sive in rebus pietatis erga Deum, sive in alijs rebus, que ad politiam aut rem etiam factam uilem & domesticam pertinent.

Sobrietas.
Vigilia.
Oratio.

Arma spirita-
lia.

Prudentes.
Jeunium.

Sobrietas co-
mes uigilie.

Prudentes.
Jeunium.

Sobrietas co-
mes uigilie.

Sobrietas co-
mes uigilie.

Charitas sive
aliorum ipsorum
tuaui formaz.

Vincula pacis.

Charitas spe-
riti peccata.

Charitas uis
& genus.

Ante omnia autem, mutuam in uobis metipis charitatem continuam habentes. Actionem omnium spiritualium formam adduct, Charitatem felicitet, sine qua nihil est quod ad uitam & spiritu faciat. Non quāuis charitatem cōmentat, sed cōtinuam, id est, seruentem, uehementē & ardentē, quam semper proximo debemus, tametsi illā hodie exhibuerimus. Autore Paulo, Roma. 16. Nihil quicquā debeat, nisi ut inuicē diligatis. Est certe quēdā simulata charitas, quā pestilentiorē crediderim manifesta inuidia. Ergo uosmetip̄os mutuō amate, mutuā exercentes sine simulatione beneficentiam. Hanc charitatem Paulus ad Colos. 3. uocat uinculum pacis.

Quia charitas operit multitudinem peccatorum. Dixerat prius Deum ultorem, uenturumq; ad iudicium. Nolite his uerbis terri. Exercete seruentem charitatem: quia si mutuam exercueritis beneficentiam & uite puritatem, charitas ita operiet peccata, ut nullib; apparitura sint: etiam cum standum erit coram illo iudice magno, qui iudicaturus est uiuos & mortuos. Quando mutuam seruat̄is charitatem, circa negotium & difficultatem euaditis omnem scelerum congeriē. Dilectio enim (ait Paulus) malum non operatur. Imo tantum abest operetur malum, ut omnium malorum sit propulsatrix, & uirtutum omnium sit origo, operumq; Deo placentia forma & uita.

Imo ab hac charitate spiritualia dicuntur opera mercede & retributione digna.

Hospitales inuicem sine murmuratione. Philoxeniam, hoc est, amicitia affectum erga peregrinos commēdat, quā charitati coniungit: quod in hospitalitate Hospitalitas.

hic, omnia alia Christianorum officia et pietatis seu misericordie comprehendat. Vult hanc exerceramus sine murmuratione, hoc est, non iniuiti, sed ex animo late, prompto, et hilari. Hilare enim datorem diligit Deus. 2. Cor. 9. Hoc hospitalitatis munus non impletur solum ex communicatione testi, cibi, potus, et aliorum que ad corporis refreshationem faciunt, sed etiam mutua consolatione et uerbo spiritali, ut intelligatur hac beneficentia et hospitalitas in Christi commendationem fieri, de qua Matth. 25, multa legitur. Huc pertinet quod Paulus scribit Hebre. 13. Charitas fraternalis apud uos maneat, et hospitalitatem nolite obliuisci. Quod si cui deest facultas ad exercendam hospitalitatem, tamen si sincere diligat, non derit uoluntas.

Vnusquisque sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, &c. Ad officia et functiones charitatis hortatus, nunc quorundam supercilium reprimut, qui fastu quodam et arrogantia, cum aliorum contemptu, que uere sunt Dei, sibi ascribunt. Unde necesse est dissidia suboriri in Ecclesia Dei. Suam enim quisque opinionem probat, alterius reprehendit. Fiant Sectae. Nam non uno ducuntur spiritui, atque in secula semper parit sectas, et alia aliena damnat. Cessante unitate secundum Mathematicos, progrederetur numerus usque in infinitum: Sic lesa et ablata unitate spiritus, neque in doctrina, neque in moribus possibile est manere concordia, sed subinde noui utrinq[ue] ascuntur errores usque in infinitum. At ne in hoc dissidium incidamus, Petrus generaliter regulam tradit, qua unusquisque suam functionem dignè administrare possit. Nemo sibi quicunque boni arrogaverit, quasi ex se haberit, non a Deo receperit. Sed unusquisque sicut accepit gratiam, quasi dicat, accepit, non ergo a se habet, sed a Deo. Haec gratia acceptam in alterutrum administrantes. Hoc in uobis administrate, seu aliis in aliis administraret.

Bona omnia a Dco. Non existimemus nos horum donorum dominos, sed administratores ac dispensatores, non otiosos, sed in gloriam Dei et utilitatem proximi. Multiformis est haec Dei gratia. Hoc est, uaria sunt dona, non equalia. Propterea cogitet quisque apud se ad que munia dominus illum uocauerit, et quibus donatus est donis, ut illis operam nauet in Dei gloria. Omnia enim dispensat dominus sapiens secundum beneplacitum suum. Ne quis sibi displiceat, si minus alio uideatur assequitur. Neque sibi plus tribuat, si ceteris precellat. Omnia sunt Dei, qui haec largitur, ut eum agnoscamus, et ipsi utamur donis ad suæ Ecclesiae et distinctione. Quare si tibi magistratus, aut magna eruditio, et ciuiusmodi contigerit, caue abutris ad fastum, commodum proprium seu questum, arrogantiam aut inanem gloriam. Sed considera donum hoc acceptum a Deo, ad eius gloriam, et proximi commodum ac utilitatem. Plura de ipsis habentur Roma. 12. 1. Cor. 12. et Ephes. 4.

Doctrina est
sui a spirito.

Verbum Dei
parum.

Si quis loquitur, tanquam sermones Dei. Christus mittens Petrum et alios in Mundum uniuersum, Matth. ult. dixit, Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, docetes eos seruare omnia quecumque mandauit uobis. Ab hoc precepto Domini ne recedant, qui donum linguae habet. Doctores maxime hortatur Petrus, quos uult nihil docere, quod non sit iuxta ipsius Spiritus doctrinam, hoc est, non suos, sed Domini loquuntur sermones, existimentque se non alios esse quam organa diuine uocis. Nihil enim in Ecclesia Dei aliud tradendum est, tractandum uero, quam purum Dei uerbu. Non ergo solo illi titulo theologicu gloriandu, sed quod donatum sit, sincere ac pure tractare uerbum Dei. In cuius signum donata est illa laurea theologia, que nulli fastum et supercilium, sed potius humilitatem ad Dei gloriam, pro accepto dono pariat: ut auditores sentiant sermones huius, esse sermones iuxta uerbum Dei, agnoscantque hunc Ecclesiasten, uerum esse diuine uocis organum.

Si quis

Si quis ministrat, tanquam ex uirtute quam administrat Deus. Magistratus omnes alloquitur, ut intelligent se non sua uirtute & autoritate, sed Dei robore suam functionem exercere. Hoc est, cognoscant suum magistratum, non penes hominem, sed penes Deum esse. Meminerint ergo magistratus, se non dominos, sed Dei nuntiatores: non suo robore & potentia nitantur. Hoc si faciunt, tyrranicidem, non ueram functionem exercent. Imperandum est, pro tribunali sedendum est: sed secundum Dei uoluntatem, non secundum affectus humanos: secundum uim & uirtutem a Deo acceptam, non secundum uim humanam & sensualem seu animalem. Concludamus ex hac Petri doctrina, Omnia functiones & officia sunt in Dei gloriam, & proximi edificationem. Conoscanturque dona esse, quorum nos ministros fecit Dominus, qui administrat, id est, superpediat, sive subministrat hanc uim & uirtutem functionis exercenda.

Magistratus a
Deo fuerit.

Vt in omnibus honorificetur Deus per I E S V M Christum: cui est gloria & imperium, in secula seculorum. Amen. Hec est causa, propter quam: sive iste est scopus, quod tendunt omnes functiones nostrae, ut glorificetur Deus per Christum. Cum nullus sit nobis accessus ad Deum, nisi per I E S V M Christum: neque operibus nostris Deum glorificare possumus, nisi uirtute Christi innitantur, propter quem lucem habent & splendorem coram Deo, iuxta uerbum Domini, Matthei 5. Sic luceat lux uestra coram hominibus: ut uideant opera uestra bona, & glorificant patrem vestrum, qui in celis est. Conjectaneum est, ut Deo per Christum omnis gloria debeatuerit semper.

Functiones oī
scopus.

Charissimi, nolite peregrinari in feruore, &c. Vox, charissimi, specimen est lenitatis Apostolice, & admodum blanda colloquutionis formula, paternum spirans amorem, argumento a rei antiquitate sumpto, ad patientiamhortatur. Venerabilis Beda post beatum Cyprianum, lib. 4. Epist. 6. legit, mirari, licet quidam codices habent, peregrinari. Nolite nouum putare quod apud maiores exploratissimum fuit, si in hac uita exiunctione ac feruorem patimini. expositi nang, estis tentationibus, ueluti aurum igni, ut multis tribulationibus & patientia probati, corona & premium reportetis maximū. Aut, Nolite peregrinari, pro, Nolite peregrinum & alienum a fidelibus membris Christi putare, si temptationibus & tribulationibus uarijs affliguntur pijs, hoc recens & nouū non est. Quoniam a sanguine Abel iusti, usq; ad sanguine Zacharie filij Barachiae, quem occiderunt inter templum & altare, immo usque ad nouissimum iustum, semper impij pijs & fidelibus aduersantur. Nolite ergo mirari & commoueri, quasi re noua & infolita, tanquam animo excidatis, ac animos despondeatis in feruore: id est, exiunctione que ad tentationem fit. Id est, dum uos quasi per ignem & afflictiones probamini, quasi noui uobis aliquid contingat, hoc est, ne putetis ante a maioribus inauditam esse hanc temptationem & examinationem per ignem. Tropus est scripture, cum uoca afflictiones feruorem, & ueluti feruētem fornacē, quemadmodum primo capite, Modicum nūc si oportet cōtristari in uarijs temptationibus: ut probatio uestra fidei multo pretiosior auro, quod per ignem probatur, inserviatur in laude. Vult fidem nostram, tamquam aurum per fornacem seu tribulations probari. Hoc idem explicat psal. 16. & 26. Ista nihil aliud quam uehementem dilectionem insinuant. Et datae sunt afflictiones, ut a carne auerti gistemus que sunt domini Dei, sentiamusque uirtutem eius fidei firma & charitate non ficta.

Feruor pro af-
flictione.

Sed communicantes Christi passionibus, gaudete, ut &c. Hunc locum apertissime explicat beatus Paulus 2. ad Timoth. 2. Fidelis sermo. Nam si cōmortui sumus: & conuiuemus, si suscinebimus: & conregnabimus. Si negauerimus: & ille negabit

Affectionis sco-
pus.

nos. Si non credimus: ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Sed communicates, id est, Sed quatenus communicatis Christi passionibus, communicate uos, ô filij, paternis conditionibus. Tantum abest ut dolendum metuendum ue sit cum afflictamur, ut potius si fide sapimus, gaudendum sit nobis, quod Christi patris nostri afflictionum confortes & participes sumus, unde certissimo id erit nobis argumēto, quod breui hac peregrinatione absoluta, sedes illas beatas adeamus, ubi eternum cum Christo duce nostro, in reuelata & manifestata gloria uiuamus gaudentes & exultantes ad satiritatem. Ut fiat quod 4 Daud uide magnopere desiderabatur, Satis abor, cum apparuerit gloria tua.

Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis. Occupatio est. Di-
cent aliqui. Durissimum est, cum nos etia in propatulo opprobrijs afficiunt. Nos fustario
dignos dicunt, perpetua commaculamur ignominia, etia apud posteros. Est sane (ait) ma-
gna & excelst animi ferre conicia, ut propheta hortatur, Psal. 41. Fuerūt mibi lachrymæ
incæ, panes die ac nocte, dñs dicitur mihi quotidie, Vbi est Deus tuus. Et psal. 54. Si inimi-
cus meus maledixisset mihi, sustinuerim utiq. Et psal. 38. Opprobrium insipienti dedisti
me. Hunc uim, hunc animum datus est is, cuius gratia patimini. Sed tanta est remunera-
tio his uestris afflictionibus pro re iusta, his opprobrijs & contumelij pro nomine Christi
ubi illatis, tantus respondet fructus, ut nihil metuendum sit uobis. Hoc nomine Christi
beati eritis. Nunc beati in spe, & tandem his miserijs absoluti reuelata facie, beati eritis,
uidentes eum, pro cuius nomine in afflictionibus patienter duratis. Quod significantius
expresit Christus, Luc. 6. Beati eritis cum uos oderint homines, & cum separauerint
uos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen uestrum tanquam malum, propter filium ho-
minis. Gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces uestra multa est in celo.

Quoniam quod est honoris, gloriae & uirtutis Dei, &c. Causam
adducit, propter quam non est quod metuendum sit nobis, quod iniuria, opprobrijs &
ignominia afficiamur, quasi uero haec ignominia nobis adhaereat, eternumq; nobiscum
maneat. De his nolite (ait Apostolus) solliciti esse. Quia, quod est honoris, gloriae, & uirtutis
Dei, id est, quod est meritum honoris & gloriae per Christum. Aut, honor, gloria,
& uirtus Dei, immo & qui est eius ipse spiritus, id est, ipse Spiritus sanctus, qui Spiritus

Pati propter Dei dicitur, est super uos communicantes afflictionibus Christi. Vult dicere Apostolus,
quod pro iusta & pia causa, seu pro nomine Christi persecutiones patimini, non est
uobis ignominia. Imo id cedit uobis in gloriam, Deo uero in laudem. Spiritus enim glo-
riosus super uos requiescit, qui infundit uobis gratiam patientiae, & in tribulationibus
uos consolatur. Post haec uerba, Graeci addunt illa, Secundum illos quidem blasphematur,
secundum uos autem glorificatur, que uerba non reperiuntur in Latinis exemplari-
bus. Allegantur tamen à Beato Cypriano epistola sexta, lib. 4. Cuius uerba si adscri-
psero, ad huius totius loci explanationem, non ingratam remne lectori spacio facturum.
Charissimi, nolite mirari ardorem accidentem uobis, qui ad tentationem uestram fit, nec
excidiatis, tanquam nouum uobis contingat, sed quoties communicatis Christi passionibus,
per omnia gaudete, ut & in reuelatione facta claritatis eius gaudentes exulte-
tis. Si impropereatur uobis in nomine, beati estis, quia matestatis & uirtutis Domini no-
men in uobis requiescit. Quod quidem secundum illos blasphematur, secundum nos au-
tem honoratur. Haec tenus ille. Duo illa uerba, blasphematur, & honoratur, referuntur ad
Spiritum, sive gloriam Dei, que impiorum & persequentium tyrannorum iudicio de-
honestabatur in supplicio & afflictione profidentium: Sed piorum opinione & sen-
tentia, gloria Dei reddebat illius. Totius hic locus piorum conscientias, & eos,
qui

Comuicia ferre
est magui aui-
mi.

Beati in affi-
ctionibus du-
rantes.

Christi nomen
ignominiosum

Patientiae gra-
tia à Deo.

qui pro re pia afflantur, consolatur. Docuerunt enim nos Apostoli (ait Cyprianus) ea que de preceptis dominicis & cœlestibus mandatis ipsi quoque didicerunt, domino scilicet ipso corroborante nos & dicente, Nemo est, inquit, qui relinquat domum, aut agrum, aut parentes, aut fratres, aut sorores, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei, et non recipiat septies tantum in isto tempore, in seculo autem uenturo uitam eternam. Gaudere nos & exultare uoluit in persequitionibus Dominus, quia quando persequitiones sunt, tunc dantur corone fidei, tunc probantur milites Dei, tunc martyribus patent ecclœ. Non est recusanda haec militia, cum in ipsa militia primus ambulauerit Dominus, humilitas & tolerantia & pauperis magister: ut quod fieri docuit, prior faceret: & quod pati horatur, prior pro nobis ipse pataretur. Ergo licet ipsa religio, & nos ipsi maledictis afficiamus, tamen exultemus, habentes in nobis Spiritum ueritatis. Et de nostra religione nobis bene consigilii nihil morabitur contumelias & opprobria, que facile intelligemus nihil posse, tum pietati, tum uiris ipsis officere. Suis malefactis non solum peccant in nos ipsis, sed & ipsum Deum, qui suo tempore commeritas penas illis infligit.

Nemo autem uestrum patiatur ut homicida, aut fur, &c. Occupatio est. Nolim putetis omnem afflictionem mereri laudem, nec quenam cruciatum facere martyrem. Sed qui pro religionis defensione, qui pro iusta & pia causa affigitur, is meretur laudem. Qui uero ob malefacta patiuntur & cruciantur, conmeritas pendunt penas, nihil glorie illibet legitur: non tamen illis in celum negatur aditus, si patienter ferant penas quas conmeruerunt, & uiua in Christum fide è uiuis excederint. Cum dicit alienorum: inspectorem intelligit curiosum eorum, que nihil ad se pertinent, quales sunt seditiones, malarum artium inuentores, & omnis generis facinorosi.

Si autem ut Christianus: non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine. Si pro re iusta, pia, et bona causa, hoc est, pro Euagelijs defensione affligimur, non erubescamus. hoc est, non nos pudeat supplicij, non pro re ignominiosa ducamus supplicium, sed potius laudemus Deum, qui pro his temporariis afflictiones, ad eternas illas sedes beatas ducit. Non quod gloriamur sit in tormentis, hoc est, propter afflictiones, sed ex eo gloriamur, quod ob Christum patimur. Glorificet. id est, laudet Deum in isto nomine, id est, quia patitur ut Christianus, seu pro defensione nominis Christiani.

Quoniam tempus est ut incipiat iudicium a domo Dei. Grauis est haec sententia, profundissimis abundans sensibus, excitans animos, tum piorum afflictorum ad patientiam & consolationem, tum impiorum ad conuersationem, arguento a Dei iudicio & prophetia per elegantem collationem sumpto. Alludit nosq[ue] Apostolus ad illud Ezechiel. cap. 9. Transite per ciuitatem sequentes eum, & percute, non parcat oculus uester, neque misere amini. Omne autem super quem uideritis Thau, ne occidatis, & a sanctuario meo incipite. Itē Jerem. 25. Hæc dicit Dominus exercituum, Quia ecce in ciuitate, in qua inuocatum est nomen meum, ego incipio affigere: & uos quasi innocentes et immunes eritis non eritis immunes. Gladiū enim ego uoco super omnes habitatores terræ: dicit Deus minus exercituum. Tempus est, quod antiquis simile est. Ut quemadmodum dominus Deus populum suum sanctum olim primo affixit, et a populo Ierosolymitano seu a ciuitate sua sancta incepit: deinde reliquas gentes funditus cuerit & excidit. Ita & hoc est tempus, in quo incipit iudicium, id est, afflictio a domo Dei. id est, primo Ecclesia Dei affigitur, deinde impij puniatur. Vocat hoc loco iudicium, afflictiones, quod a Deo sint, quæ uis non semper propter propria afflictionis & patientis peccata, ut satis apertum est ex

Christus prior fecit quod transciendū docuit.

Afflictio a pia causa laudabilis.

Afflictio ob malefacta non meretur laudem. Laqueo supponit suscipiens. Inspector alienorum.

Pati pro re iusta.

Gloriadum ob Christum patimur. Glorificare.

Iudicium a domo Dei faciens.

Afflictio prima a populo Dei.

Iudicium seu afflictio.

Incipiens a domo Dei.

Innocentes ob alium peccata affliguntur.

Domus Dei. his quæ toleravit iustus lob. Quid autem intelligat Apostolus per domum Dei, sequitū indicant, cùm dicit, nos, seu fidèles primū afflictos, quibus incredulos opponit.

Si autem primū à nobis, &c. Elegati comparatione probat durissimā aduersus impios animaduersiōnē. Nam si pī per famē, carcere, opprobriā, exilia, bonorū proscriptiōnē, incendia affliguntur, excarnificātur, et metū sint amici Dei: qualem & quantum excedent peccāta inimici Dei, qui semper Euangelū blasphemis incessunt? Quid futurū putamus impīs ipīs, qui solum uoluptatibus operam dederunt?

Iustus uix saluabitur.

Et si iustus quidē uix saluabitur, &c. Locus est ex Proverbijs, ii. cap. iuxta sensum ab Apostolo citatus. Si iustus in terra recipit: quātō magis impīus et peccator? Huius loci prima pars indicat difficultatem huius uite captiuiculas aduersus iustum, & cū qui spiritu ambulare nititur. Agitur enim de iusto secundū opera. Si iustus uix saluabitur, id est, si iustus uix a tribulatiōibus saluatur et liberatur: difficultis enim est perseverantia in Dei amore & gratia, ob tanas Mūdi tribulatiōnes et angustias, per quas oportet nos intrare in regnū Dei: id est, si tāta difficultate ac tāta exercitatus est malis & periculis ipse iustus, ut uix ab illis saluari fiat, impīus & peccator ubi parebūt? quasi dicat, Quid, rogo te, is qui omnī scelerum immunditiae fecerit, post hanc uitā sperare potest? Aut dicatur iuxta Bedae sententiā, Si tāta est uite mortalitatis frigilitas, ut ne iusti, quidē, qui in colo coronāti sunt, hanc sine tribulatiōne propter innumerā uitiatē natura labē transeat: quanto magis iū, qui cœlestis sunt gratia extores, certū sue perpetue dinationis exitū expectant? intelligatur hec sententiā Petri de exceptione a tribulatiōibus, In hoc Mundo uix iusti & fideles imunes sunt.

**Fideles uix im-
munes sunt a
tribulatiōibus.**

**Impīus.
Peccator.**

Querit Didymus, utrū aliud sit peccator, & aliud impīus. Respondet, Potest impīus esse, qui omnino extra dominum est: peccator autem, quem Deus continet: sed ille contemnit eū, dum transgreditur leges eius. Si uero aliquādo in texu, idem peccator & impīus inueniatur, differentia tamen habebit in intellectu. Posibile est autem eum qui peccat, mos & impīum esse, quando per contemptum impīe agit in Deum. Hac ille.

Itacy & hi qui patiuntur secundū uoluntatem Dei, &c. Conclusionē adducens de bono patiētiae, sanctissime consulit afflictūs & patiētibus. Qui patiuntur secundū uoluntatē Dei, id est, quia Deus uult, hoc est, patiuntur propter fidē, propter uirtutē & ueritatē uite, comendent, id est, committant animas suas, hoc est,

Benefacta. seipso in benefactis, in beneficentia, lōganūitate, bonitate, et huiusmodi. Comendēt, animā cōmētū dare Deo iure inquā, animas, uelut iure depositi, ipsi Deo fideli creatori. Ad quē spectat fideliter seruare, quod fidei uia apud eū deponitur. Nihil ergo proprijs nostris uiribus fidēndū, tanquā de nobis, aliqd presumamus, sed Deo soli omnia nostra cōmitamus. Quia fidelis est, qui nō relinquat in se speratē, sed uires suggestit ad uincendū, et ad beneficētā excedendā, qui misericorditer prēmū repēdet, & corona sempiterna sic cōfideritibus & beneficentibus reponet. Infallibilis est Deus, fidelis est, stans pacis & promissi.

Fidelis Deus. Deuter. 7. Deus fidelis & fortis, custodiens pacū & misericordiā diligētibus se.

D I C T I O .

Vinolentia. T R I B U S his dictiōibus, Vinolētia, Comeſſatio et Cōporatio, tria insignia uitiae intelligit Apostolus. Prima significat morbi quēndā & animū deditū uino-nugis &

Comeſſatio. petulatiō, que comitātur uini studiū. Secunda significat uinolētia & comeſſationē qui-

Comus. dē, sed multū quidē leuitatis habentē. Comus enim nocturnarum saltationū habebatur

Comportatio. Deut., cuius myste probē poti & coronati noctū cū facib⁹ & instrumētis musicis ad

Ribere ad numerū. amicārū fores prodibat saltatū. Tertia, inexhausta illā notat ingluviē eorū, q̄ ad nume-

rum

rum bibunt. Fædum illud omnibus quidem seculis, & apud omnes, uitium habet. Et.

HOMICIDE. Homicide, omnia humana pessum iri uelint. Atq; quemadmodum scriptura inopiam fidei scortationem vocat: ut penuriam charitatis dicit homicidium. Christus quoq; Ioan. 8. diabolum homicidam ab initio uocat. Et 1. Ioan. 3. Qui odit fratrem suum, homicida est.

Hilarius dicit Impium eum, qui de Deo male sentit. Basilius magnus in Psal. 1. uocat impietatem, peccatum in Deum, & infidelitatem. Hoc est, peruersam opinionem Inuidit. de Deo, diuinisq; uerbis & operibus.

Seniores] Presbyters
confessor] cōf-
presbyter
communicator:]
confors, parti-
cept:
qui in uobis
est, Jucl, quātū
in uobis est.
prouidentes ju-
rā illius agētes
in cleris, Jucl,
aduersi cleros.
Cleros uocat
gregē, q; cuiq;
forte contingit
gubernandus, id
est, christianos.
oēs enim siccū
omnes alii alii
inuiti subiiciā
minū: humilitā
te animi uobis
alligātū habete
in répōrū uisita-
tio, qdū erit
opportūnum:
fonte] firmi,
vel solidi fidei:
scientes eandē]
ealde affiliati-
ones fraternitati
uestrā, que in
mundo est, con-
summati. Vel,
sciētes fratres
uestros Christia-
nos, qui in
mundo sunt, ea-
dem pati:
perfricet, q; in-
flauerit vos, ful-
ciat, roboret,
stabilit,
obsecrāt] ad-
hortans
coelestia: q; ue-
stirat celos ele-
ctōis:
sōlo, iehazatis
qui cōfis in,
etc., q; uobis
Christiani.

Seniores iunioribus doctrinam, iuniores senio-
ribus reuerentiam debent.

C A P . V.

Seniores ergo qui in uobis sunt obsecro, confessor Presbyters, testis Christi passionum, qui & eius quæ in furo reuelanda est, gloriæ communicator: paucite, qui in uobis est, gregem Dei, prouidentes non coacte, sed spontanè secundum Deum: neq; turpis lucri gratia, sed uoluntarii; neq; ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Et cum apparuerit princeps pa-
storū, percipiet immarcescibilem gloriæ coronam. Similiter adolescētes subditi estote senioribus. omnes enim inuicem humilitate insinuate, quia Deus super-
bis resistit: humilibus autē dat gratiam. Humiliamini
igitur sub potentī manu Dei, ut uos exalteat in tempo-
re uisitationis: omnem sollicitudinē uestram projicien-
tes in eum, quoniam ipsi cura est de uobis. Sobrij esto-
te, & uigilate: quia aduersarius uester diabolus tanquā
leo rugiens circuit, quārens quem deuoret. Cui refi-
stite fortes in fide: scientes eandem passionem ei quæ
in Mundo est, uestra fraternitati fieri. Deus autem o-
mnis gloriæ, qui uocauit nos in æternam suam gloriā
in Christo 1. E S V., modicum passos ipse perficiet, con-
firmabit, solidabitq;. Ipsi gloriā, & imperium in secula
seculorum. Amen. Per Syluanum fidelem fratrem uo-
bis ut arbitror, breuiter scripsi: obsecrās & contestans
hanc esse ueram gratiam Dei, in qua & statis. Salutat
uos Ecclesia, quæ est in Babylone, coelecta: & Mar-
cus filius meus. Salutate inuicem in osculo sancto.
Gratia uobis omnibus qui estis in C H R I S T O
I E S V. Amen.

homatur.

Humilitas,
Iacobi 4.c.

Matt. 6.c
Lucas 11.c
Psal. 34.d
Roma. 13.c

Seniores ergo qui in uobis sunt obsecro. Quoniam episcoporum, &

r 2 corum,

Episcopi do-
ctrina uim ha-
bet ad regimē
gregis.

co*ñ*it, qui in ecclesiis pr*es*unt, doctrina & eruditio mult*a* uim & efficac*i*a habet ad regend*u*m componendum uec*o* Dei populum. Princeps Apostolor*u*m sermon*e* dirigit ad se Episcopos, i^onores, hoc est, episcopos: quos ut erudit*u*, diligentissim*u* dat opera. Episcopi nom*e* ab inspiciendo uel considerando & recognoscendo deductum est: & cum significat, quicu*r*am agit, & proficit de rebus necessariis: quem Latine dicere pos*it*s inspectore, sive obseruator*e*, qualem describit Paulus in epistolis ad Timoth*e*. & Tit*e*. N*on* i*nter*ro*ct*a
 Pastores epi*uer*bum Gr*e*cum (ut Budaeus ait) est considero, & agrotum uiso, inspectio & uisito.
 epi*ropi*.
 Do*c*t*o*res.
 Presbyteri.
 Petrus, quibus libere potest, obsecrat.

Vnde episcopi dicti, quorum est inspectio in presidiis Christi, & summa cura. Hi dicuntur & pastores per allusionem Ezechiel. 34. & do*c*t*o*res, a docendo. & Eu*ang*elist*e* a predicando Eu*ang*elio. Presbyteri uero*rum*, primates, legati ac seniores dicuntur: quod nomen inde tractum uidetur, quod senioribus olim, utpote prudentioribus, committetur magistratus cura & administratio plebis. Plebi ergo c*on*sulendum est uerbo ueritatis, ut paulo post declarabitur a Petro: Qui episcopos (a se uel alijs Apostolis per manuum impositionem consecratis, atq*ue* in tam honorificum ordinem assumptos) obsecrat, humiliatis gratia, quibus iure optimo pr*ecipere* poterat.

Consenior & testis Christi passionum, &c. Seipsum, nomenq*ue* suum a grauiissimis efficac*is* misq*ue* circumstantiis exprimit, in exemplum & amicit*u* & patienti*e*: ut ipsum imitantes, c*on*temptis huius Mundi afflictionibus temporariis, per patientiam & mutuam benevolentiam, immarcescibilem coronam consequantur. Atq*ue*

Consenior Pe*teri*.

Affectionem Christi testis Petrus,
Gloria reuelatione.

Trasfiguratio*n*is Christi testis Petrus,
Petrus confos*u* glorie reuelatione.

Affectione libera confessio.

Episcoporum functione.

Pascere, qui in uobis est, greg*e* Dei. Instituit horatur*q* Petrus episcopos ad suscep*ti* munera strenua functione: ad san*u* doctrin*e* & uita puritate: ut uniusquisq*ue* apud illos inueniat, quod ad institutione religionis Christiane pertinet. Quod & Malach. cap. 2. grauiissimis uerbis aperuit. Lex ueritatis (inquit) fuit in ore Leui, et iniurias non est inuen*ta* in labiis eius. In pace et in equitate ambulauit mecum, & multos auerrit ab iniuriant. Labia enim sacerdotis custodiunt sci*ent*iam, & leg*e* requiri*et* ex ore eius: quod angelus Domini exercitu*rum* est. Generale ergo episcoporu*m* functione, qui bene present*u*, et suo faciat satis officio, describit Petrus, dices, Pascite, id est, docete & reficie uerbo uite. aut, Pascite, id est, pastoraliter regite, ait Hilarius, greg*e* Dei, populum

pulum Christi, qui in uobis est, id est, qui uobis commissus est pascendus & erudiendus. Sunt qui legunt, quantum in uobis est, id est, quantum ad uos attinet, seu quod uestrorum est partium & uestrae uirtutis, hoc facite, ut insinuet quod inuitus nemo hoc cibo spiritali & hac salute pascatur. Verbum pascere, siue pastor, per allegoriam tum in prophetis, Ieremi. 23. Ezechiel. 34. tum in Euangeliō, Ioan. 10. Ego sum pastor bonus, ad Christum, ac prophetas & doctores relatum est. Et ad Petru Dominiū Ioannis 21. Petre, pāscē oues meas. Quemadmodum pastor nomen officij, ita & episcopus. Atq; ut pastor obambulat, uigilat, omnē habet sollicitudinem, ne quid ouibus desit, ita & episcopus. Quemadmodum nō quælibet probantur pabula, non riui quilibet, sed pro ratione ouium, pabulum & uictum parat, morbidas curat, separat, reficit, omnesq; summa diligentia pascit, dicit, & reducit: ita et episcopus animarum pastor nullum aliud paret ouibus Dei pabulum, quam Diuini uerbi cibum, aqua sapientiae potet, morbidis omni cura medecatur, sanas et firmas conseruet, omnem diligentiam, operam nauet & adhibeat, ne quis de grege suo, pro quo Christus mortuus est, tantiq; eū redemit, pereat. Obseruabis dici gregem Dei, id est, Christi. Ut non sunt oues pastoris, sed domini: ita non sunt animæ episcopi, sed Christi. Vocatus est enim episcopus ut pastor ad seruandas oues, & reddendas eis rationem, si quam sua forte negligentia finat periire. Huc pertinet parabola Luc. 16. de oue perdita. Viderint ergo quam rationē reddituri sunt de ouibus suis, qui purpure, aulicis, bello, & rebus alijs nihil ad Ecclesiam Christi facientibus, operam nauant: interim miseris oues, tantum abest uerbo ueritatis reficiant, ut ne noscant quidem, plerisque etiam deglubant, magnanq; se se existimant præstare gratiam, si lana contenti, totum non deuorent miserandum pecus. Audiant obsecro Petru, Pascite, non opprimite, non expilate, non excarnificate: sed suete gregem, non uestrum, sed i e s u Christi. Agnoscite uos, non dominos, sed ministros: ut superciliū demittatis, & uestro sanctissime fungamini officio. Dicebat Christus Luca 22. Nā quis maior est, qui recubuit an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ergo maior est Ecclesia qua recumbit, & cui ministrat episcopi. Ista agnoscat, & recte pascet.

Nemo inuitus
fauit, confe-
quatur.
Pastoris no-
men.

Episcopi & pa-
storis symbo-
lum.

Grex Christi
est, Episcopo
commisus.

Ecclesia maior
est seruo seruo-
rum Dei,

Prouidere.
Episcopum a-
 gere.
Conditiones ad
curā episcopa-
lem necessariæ,
Episcopi vigili-
zia.

Episcopus li-
beralis.

Avaritia malo-
rum radix.

Mercenarij.

Prouidentes non coacte, sed spontaneè secundum Deum. Curā episcopalem, boniq; pastoris partes amplificatione explicat. Multa enim et grādīa in se continet hæc sententia, Pascite, qui in uobis est, gregē Dei: que iuxta tropū expli-canda ueniat. Prouidentes, hoc est, episcopantes, intēdentes, seu episcopos agētes, qui curam gerunt, ac prospiciunt rebus necessariis. Cōditiones addit, sine quibus functio episcopalis languet & uaneat. Non coacte, hoc est, superintendent, & de rebus ne-cessariis prospiciant prompte, libenter & propensis animis. Secundum Deum, id est, in gloriam Christi suum ministeriu exercentes. Magna p̄stis est in hac functione, so-cordia & negligētia. Ad quam requiritur uigilia, alacritas, & indefessa diligentia.

Neq; turpis lucrī gratia, sed uoluntarie. Omne malorum radicem, auaritiā, maxime ab episcopo alienā esse uult. Nihil est quod magis episcopalem functio-nem impedit, & episcopi nomen dehonestet, quam munē corrupienda. 1. ad Timot. 6. Nam qui uolunt diuites fieri, incident in tentationē & in laqueum diaboli, & desi-deria multa inutilia & nocua, qua mergunt homines in interitum & perditionē. Ra-dix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerūt se doloribus multis. Non solum Paulus in hos auaritiis studētes inuehit: sed etiā prophete, Ieremias, non uno loco. Ezechiel 13. cap. Micheas 3. cap. 1. Iasias 46. cap. Imo & Christus 10. 10. istos mercenariorū nomine notat. Luciferet & qua-

stuaris dicuntur huiusmodi homines, quos damnat omnis religio. Testes sunt ex veteribus pseudoprophete miserè extinti, lepro quoque percuti: ut Giezi 4. reg. 5. Et maledictio Simonis magi, Act. 8. item Christus dominus, emetes & uidentes magna cum indignatione cecit est templo. Observabis iterum non danari lucrum ex re honesta. Nam Dominus in Euagelio ordinavit, teste Paulo, ut qui Euageliu annuntiat, de Euagelio quoque uiuat. Sed uoluntarie, id est, prepe, liberaliter, & alacriter functionem suam exercerant. Ad hec faciunt uerba Pauli ualedicentes, Act. 20. Ephesios. Quapropter (ait) contestor uos hodierna die, quod nūdus sum a sanguine omnium. Non enim subterfugi, quod minus annuntiarē omne cosilium Dei uobis. Et paulo post ait: Argentum et aurum aut uestis nullius cōcupiui.

Avaritiae committentes.
Episcopus aua-
ritia inducta-
tronis & tyran-
bi nomina.

Nec ut dominantes in cleris. Cum avaritia succrescere solet ambitio, tyrannus, & dominandi libido, que si episcopi occupauerit animum, iam non episcopus aut pastor, sed fur, latro, lupus, & predo statim euidat. Luc. 22. dicebat Dominus, Reges gentium dominantur eorum: & qui potestate habent super eos, benefici uocatur. Vos autem non sic: sed qui maior est in uobis, fiat sicut iunior: & qui predecessor est, sicut minister. Observent episcopi uerbum istud, Vos autem non sic. Quasi dicat, Instituti estis, non ut dominemani, & prouincias praesideatis tanquam armorum duces, & cuiusdam exercitus bellici directores, ad uallos, muros, fossas & propugnacula parada: Non ut in telonio tanquam trapezite & nummularij sedecatis, aut publico arario praefecti sitis, postposita & neglecta functione nostra. Hec militaria sunt atque ethnica, non episcopalia, seruumque & sanguinariu Martini sequentibus, non immaculatum agnum quotidie offerentibus tractanda. Pallas (ut est in prouerbiis) quas codidit arcis, ipsa colat. Volut uos iesu Christus esse Apostolos, non reges, sed doctores & pastores. Hoc fieri si abservet aulica ambitionis, pompa, alea, sed horum, immo et equestris militarisque discipline absolutissima loco se se exercent uerenturque in oratione Bibliaca & predicatione uerbi Dei: ut derelicta uisitent, dispersa colligant, & infirmarent. Clerum dixit & delectum Dei populum, qui Deo ueluti sorte obuenit. alludens ad divisionem terre sanctae. Sortem enim nūs fit Ioseph, ceram Deo in diuidenda terra Israelitis, Iosue 18. Augo, fons est Greco, & significatur hoc uerbo possessio, uel quicquid fortuna attulerit. Cleros hoc loco uocat Apostolus, regem qui episcopo cotinet gubernandus. Sunt ergo duo haec uita, avaritia & ambitione, maximopere fugienda, a profanis etiam scriptoribus in omni magistratio reprehensa. Satis enim nos communis sensus docet quam sint noxia, & quam perniciosa molitorum rebus publicis et priuatis, profanas & sacrif. In hanc sententiam citatur nobile Timonis dictum, quo duo pronuntiavit esse malorum principia, avaritiam & ambitionem.

Sed forma facti gregis ex animo. Exemplar pietatis & omnis modestiae debet esse episcopus. Scipium exhibeat talem, studio honorum operum, ut omnes habeant quod in ipso laudent & inuitetur. Hoc enim conari omnes debemus, maxime autem Euagelii doctores, ut ex exempla nostra praeluceat aliis, & iuit et alios ad pietatem, ad bonos mores, & ad studia honesta. Et hac uite integritate reddat comeditorum doctrinam Euagelii domini nostri iesu Christi. Nihil enim prodest aliquis (ut ait Hieronymus) exercitatus esse in dicendo, & ad loquendum triuisse linguam, nisi plus exemplo docuerit, quam uerbo. Vult ergo, & praecepit Petrus, ut optimi viri praeſcantur Ecclesijs, qui sunt doctores & gubernatores eorum. Videlicet enim nihil tam noxiū esse rebus Christianis, quam si homines mali, corrupti moribus, & uitios seruites regnent per Ecclesijs. Quid enim doceant, aut qua fronte alium corripiant errantem & delinquentem,

**Episcopi stu-
dia & funtio.**

Clerus.

**Ambito & a-
varitiae præ-
tissima uene-
tia.**

Timonis di-
ctum.

**Episcopus sit
omnis mode-
stus ex amplar-**
**Dominum opera-
caeris place-
ant.**
Hieronymus.

Viri optimi,
Ecclesijs pre-
ficiendi.
Ecclesijs ma-
cenitissimū ue-
nientium.

qui te

qui toti peccatis seruiunt? Dicetur illis, Medice, cura te ipsum. Et Turpe est doctori, quie culpa redarguit ipsum. Aut quod Sapiens dicebat, Odi ego homines ignavos opera, & dignos sententia. At nihil aequi necessariu, quam ut boni praesideant in Ecclesia. Malim ego episcopi loco seruire Ecclesie hominem mediocriter eruditum & probum, quam doctissimum, totiusq; Scripturae & callentissimum, sed secleratum, plus impia uita dedocentem, quam uerbis docentes nihil quilibet nisi pure Euangelicu sonantibus. Et ethnici prudenter definiunt suum Oratorem, dicentes esse uirum bonum, dicens: Ecclesia optimus habeat p[otes]tates.

Orator.

Et cendiq; peritum. Vult itaq; Petrus, ut episcopus sese typum, id est, formam & exemplar prebeat ad doctrinam uite integratatem. Ex animo, id est, prompte & liberali animo. Huc pertinet quod Paulus ad Titum 2. scribit, In omnibus te ipsum prebe exemplum honorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate, uerbum sanum, irreprehensibile: ut is qui ex aduerso est, ucreatur, nihil habens malum dicere de nobis.

Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilis gloria coronam. Elegans est allegoria, ab athletis & militibus & more coronandi, ducta: qua episcopos & ministros in uinea Domini laborantes confirmat & consolatur. Athletis et militibus proponitur corona peritura, premij loco. San Athletar[m] mos.

etis autem bona cum fide in uinea Domini laborantibus, & certamen Domini decertantibus, corona immarcescibilis proponitur uita eterna. Hilari ergo & leto animo episcopi, cognito tanto premio, omnem nauare debet operari, ut iuxta suam uocationem, functionem suam exercant. Quemadmodum pastores non sunt ouium Domini, sed conducti, mercede a Domino gregis accipientes: ita & episcopi mercedem accipient a domino gregis, si bene functionem suam exercuerint. Sed quia mercedem non corruptibilem, sed coronam glorie immarcescibilem. Metaphora sumpta est a floribus modico tempore flaccidi & marcescentibus, quibus coronabantur Athlete. Immarcescibilem dicit incorruptibilem, que putredini & corruptioni non subiacet. Huc pertinet quod scribit Paulus 1. ad Corinth. 9. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se absinet: & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Princeps pastorum, id est, Iesus Christus, cuius sunt oves, quas redemit proprio sanguine, commisit illas episcopis & pastoribus. Ergo Dominus est episcoporum pastorum, dabit & retribuet coronam, cum apparuerit, siue cum quilibet iustus uiuus excedit, siue in die, cum standum erit ante tribunal eius, qui in maiestate sua existens iudicaturus est uiuos & mortuos.

Pastores sunt ouium conducentes.

Merces episcoporum bene praefidentium.

Immarcescibilis.

Princeps Christus.

Christi apparitione.

Similiter adolescentes, subditi estote senioribus. Ne tumultuaretur & responserent iuuenes, siue diaconi, siue subdiaconi aduersus presbyteros, & eos qui pastores designati sunt, si quid praeciperent: formam uite & institutum illis prescribit, paucis quidem uerbis absolutum, sed multo sensu plenum. Ab adolescentibus, siue diaconis, siue subdiaconis, subiectione & obedientia presbyteris & episcopis exhibendam imperans, allorum nomine omnem functionem ad iuniores pertinentem comprehendit, ac si singulis ordinibus propria officia describeret. Si debiram subiectionem adolescentes reddiderint, respondebunt siue functioni. Non desunt, qui hunc locum non solum ad episcopos, sed etiam ad eos, qui iam prouecti sunt aetatis, trasferunt. Senilis etas, pre alijs, bono & honesto uite exemplo lucere debet, & illo prodeesse ad educationem aliorum. Debent enim senes iuuentutis curam agere, bonis moribus illa instituere, uigiles & attenti pro omnibus esse, cum sint ueluti patres, multaq; rerum experientia prudentiores grauioresq;. Quo fit ut sanctissime docuerit Petrus, adole-

Subditar[um] functiones.

Senioribus honor.

Seni[us] functione.

lesce n

lescentes debere subiici senioribus. Non ab re scriptum est Lexit. 19. Coram cano capite consurge, & honora personam senis. Ecclesiastici 6. In multitudine presbyterorum prudentium & sapientia illorum ex corde coniungere. Si rogaueris Demeam Terentianum cur precipuum debeamus honorem senioribus: Respondebit, Nunquam ita quisquam bene subducta ratione ad uitam fuit, quin res, actas, usus semper aliquid apparet noui, aliquid moneat: ut illa quæ credas scire, nescias: & quæ tibi putaris prima, in experiendo repudies.

Omnis enim inuicem humilitatem insinuate. Omnes ad pacis &

Humilitas. concordie studium hortatur, adducens illam animi modestiam, qua quis nihil altum de se sapit, sed humile & sui abiectio[n]e: sine qua ceteræ uirtutes languent, aut certè steriles uidentur. Dicit Apostolus, Omnes insinuate inuicem humilitatem. Id est quod

Honore inuicem praeueniendu[m]. Paulus hortatur, Prauenite inuicem honore. Nemo de precellentiâ suæ dignitatis certet, sed humilite p[re]cestat, qua quemlibet se p[re]stantiorem putet. Hoc enim habet uera charitas, ut non querat quæ sua sunt, nullo ducatur fastu, nihil ambiat, nihil contentiose agat, sed proximi studeat cōmodo & utilitati. Nam dum quisq[ue] sibi nimium

Concordia so luolo. placet, dum omnium affernatur consilia, & philautia ducitur, sua impudens alijs obtrudere uult, rumpitur concordia. At dum singuli preferimus aliorum consilia nostris, neq[ue] prudentiae nostræ nimium innitimur, sed bona & sana fide de rebus sanctis iudicamus, dum quisq[ue] aliena suis commodis anteponit, non potest non esse concordia.

Tuoniensib[us] fund-oribus p[re]te-rendi. Quod si obiecceris, iuniores subditos esse senioribus: ob id seniores iure optimo posse hanc subiectiō[n]em ab adolescentibus exposcere. Iure preferendi sunt seniores & presbiteri. Qui dum se tantæ dignitatis pastoralis agnoscunt & p[re]dicant ministros, iunioribus humilitatem insinuant. Quod si superciliosus dominatio[n]is ductarentur, iam indigni essent eo nomine, quo sollicitudo atq[ue] humilitas significatur, non fastus aut dominatio. Nihil ergo pugnantia habet hac sententia cum priore. Huc pertinent quæ Dominus Luc. 14. dicebat, quomodo primi accubitus eligendi essent: Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, &c.

Superbis Dei reflitti. Quia Deus superbis resisteat, humiliibus autem dat gratiā. Causam adducit propter quam uult humilitatem retine animus in animo, ueluti nodis quibusdam illigantur, ne eam amittamus. Quia Deus superbis resisteat, hoc est, supercilium & cristas superbiorum dominus Deus conuelli: ut uidere licet ex Cantico intemerata Virginis, D[omi]n[u]s potētes de sede. Sequitur, Et exaltauit humiles. Quod noster Apostolus interpretatur dicens, Humilibus autem dat gratiam: hoc est, impartit suas dotes his qui scipios abnegant, & se nihil presumentes, sed omnia in gloriam Christi referentes. Ad h[oc] legit Proverb. 6. 1 Isaiæ 14. Ecclesiastici 10. Esther 5. 6. 7. Item Lucae 14.

Humiliacioni studendum. Humiliamini igitur sub potenti manu Dei. Cum ita Deo uisum placitum q[ui] sit, ut omnes aliis subiiciamini, hoc ex animo facite, nihil causantes aut responsantes: Cur me isti ignobilis subiiciam aut subdams? Tace, & prompto ac hilari animo humilitate præuenias, huic te in timore Dei submittas. Velis nolis hoc facias necesse est: quia manus Dei potens est: hoc est, Dei uirtus est, cui resisti non potest, qui te & abiecti & humiliabit. Hoc igitur facito, & humiliaris voluntarie. Nam qui se humiliat, is se sub potenti manu Dei humiliat.

Humilitatis fructus. Ut uos exalteat in tempore uisitationis. Fructum & præmium humiliatis adducit. Humiliamini, & humiliati induit[ur] adhærete, præ oculis Deū semper die. habebetes, qui exaltabit uos, id est, retribuet uobis coronā illā cœlestem in die uisitationis.

nis, siue particularis exitus uestris ex hoc mundo, siue in extremo iudicio. Ut exaltemur, necesse est humiliari. Aut si non humiliari, non exaltabimur, sed abiciemur, et in abyssum demergemur, in modum illius Pharisaei, qui seipsum exaltabat et magnificabat, dicens, Non sum sicut ceteri hominum, raptiores, iniusti, adulteri, et uelut hic publicanus. Propterea sibi placens Pharisaeus abiectus est. Publicanus uero nibil de se tale cogitans, in oculos quidem in colorem auras leuare, seipsum humiliare, et pectus suum percutiens, dicebat, Deus, proptius esto mihi peccatori. Iustificatus in domum suam abiit. hoc est, a Deo exaltatus est cum Christo, uero absolute humilitatis exemplari. Nam qui se se humiliari, et omnium se fecerit ministerium, exaltat illum cum iesu Christo Deus, felici donans immortalitate. Dici potest in hunc sensum, Non est quod timeatis (si humilimini) oppressionem: quoniam ille, cuius nomine humiliarini, uos extollebit in tempore visitationis. Id est, cum fuerit opportunum. Nam cum de Deo fit sermo, et uerbo Visitandi, utinam transumis visitare, pro, in memoria habere, ut Genes. 21. Visitauit Deus Sarum. Id est, illius recordatus est, prelabitur, quod pollicitus erat, secundum eam reddendo. Item in Evangelio, Visitauit et fecit redemptionem plebis sue. Nouit ille quando, et quid quoque agendum sit tempore. Magis mihi arriet prior interpretatio. Quidam legunt sine hac dictione visitationis, que redundat iuxta Grecos codices. tantum legunt in tempore: atque interpretantur, in tempore, cum opportunum fuerit.

Visitare.

Omnem sollicitudinem uestram proiicientes in eum, &c. Cum in tempore. Deum habemus patrem, ametque nos ut filios, illi cura est de nobis. Si quid ergo est, quod sollicitudine, cura, et anxietate nos affligat, omnem nostram cogitationem, et animum nostrum in eum patrem nostrum projiciamus, eaque fiducia in eum intendamus, qua omnia nostra negotia, omnes nostras operas illi et committamus, et commedemus. Simusque certi, atque ita individualiter credamus eum esse et fidem in promissis, qui ne que falli, neque fallere, immo neque negare seipsum potest. Deum habere curam de nobis, est Deum nuncquam defere suis. Tanta est Dei dignatio et bonitas erga suos, ut qui in eum confidunt, semper praestet habent illum quousque tempore, qui quod necesse fuerit suppeditabit: Hic locus uidetur sumptus esse ex Psa. 54. 1 acta super Dominum curam tuam, et ipse te enuit, non dabit in eternum fluctuationem iusto. 1 acta in dominum, id est, Domino, committit onus tuum, tuum negotium. Et ipse te enuit, id est, omnia dabit quorum indiges, et uitam tuam seruabit, et secundum corpus et secundum animam. Non dabit in eternum fluctuationem iusto. id est, in omni temptatione, in omni onere tuo, quodcumque te presserit, tenebit te ne cadas. Credenti ergo et fidenti in Deum non est eterna fluctuatio. hoc est, non est lapsus. Credentem enim in se Deus a lapsu et fluctuatione eterna seruat. Huc facit quod dicebat Isaie 51. Dominus: Ego ego ipse consolabor uos. Quid tu ut timeras ab homine mortali, et a filio hominis? Et Paulus ad Philip. 4. Dominus proprie est, nihil solliciti sitis. Hec eadem multis aperuit iesu Christus, Matth. 6. Nolite (inquit) solliciti esse, dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur. Scit enim pater uestra coelestis, quia his omnibus indigetis. Quærere ergo primum regnum Dei et iustitiam eius, et haec omnia adiicientur uobis. Nolite hec intelligi quasi fidei amorem otium, uelinq; non laborandum. Vult Deus laborem, et labore nostro panem Laborandum est.

Deum habere
cura de nobis.Credentibus no
inest fluctuatioSolicitudo ab
haec sitis.

Solicitude & la difidientia, præ oculis habeamus necesse est. Sed immoderatam illam curam de rebus terrenis, ex his que nos à Deo auerunt, abjeciamus: quoniam huiusmodi cura & sollicitudo à diffidientia & incredulitate procedit. Cum enim ad hunc modum solliciti sumus, iam cogitamus nobis Deum defore: plus rebus acquisitis, & quibus imbiamus, confidentes, quād ipsi Deo patri nostro, qui apud Lucan 12, cap. dicit, Quia non in abundantia cuiusquam uita eius est ex his, que posset, quasi diceret, Non oportet sollicitudinem tam ardoram, & anxiam ponere in rebus terrenis, sed in me, qui sum uita. Quod & insinuat statim subiuncta similitudine tanquam respondens illi (qui multis congregatis, dicebat: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, comedere, bibe, epulare) Stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te: que autem parasti, cuius erunt? Sic est, qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues. Ditecamus in Deo, operantes mutua dilectione bona opera, in laudem et gloriam I E S V Christi: cui est honor, & gloria.

Exhortatio ad arma sumenda aduersus hostes Ditecendum in Deo. Sobrium esto, & uigilate. quemadmodum dux exercitus instructa acie suorum militum animos oratione ad alacritatem & uigiliam (que multum uirtutis ad comparandam uictoriam habent) modis omnibus excitat, & ad animi magnitudinem ac pugnam uiriliter capessendam exhortatur, argumento inde sumpto, quod congreendiendum, conflictandum, sit cum exercitatisimis hostibus & aduersariis: ita & princeps Apostolorum omnium animos preparat & excitat ad sobrietatem, temperantiam, integritatem & uigiliam (que non parum adiumenti dant ad uitæ piritatem, & Christianam religionem) capessendam, argumento sumpto, quod nobis est negotium cum aduersariis maxima hostilibus ac inimicissimis, hoc est, aduersus potestates & principatus Mundi huius, & aduersus spirituales astutias. Quia quotidie in multis periculis constituti uiuimus, necesse est semper in stationibus perdurantes, sobrietatem & modestiam cum diligentia uigilia obseruemus. Nam quis bis uirtutibus aduersantur uita, intemperantia scilicet ex foscrida, faciunt ut rebus gerendis minime apti sumus, siue in rebus pietatis erga Deum, siue in alijs, que pertinent tum ad res politicas & publicas, tum priuatas, familiares & domesticas.

Tyrranni leonis & leonibus similes. **Diaboli circulus et decipiens.** Quia aduersarius uester diabolus, &c. Ferociam & tyrannidem aduersarij nobis explicat, ut paratores ad resistendum reddat. Idq; facit eleganti collatione, qui confert diabolum aduersarium nostrum leoni, non pacato aut placide oberranti, sed rugienti & fumelico. Quo fit, ut querat semper, quem deuoret. Sapient, Proverbior. 28. Leonibus comparat tyrranos, dicens, Leo rugiens & ursus esuriens princeps impius super populum pauperem. Item Paulus de Nerone mentionem faciens, 2. ad Timoth. 4. Liberatus sum de ore (inquit) leonis. Circumit diabolus querens, quem deuoret, id est, perdat. Circumit, ut Beda ressort ex Cypriano, ille nos singulos, & tanquam hostis clausos obsidens, muros explorat & tentat an sit pars aliqua membrorum manus stabilis & minus fida: cuius aditu ad intimam penetretur. Offert oculis formas illices & faciles uoluptates, ut uisu destruat castitatem. Aures percanora musica tenet, ut ui soni dulcioris auditum soluat, & molliat Christianum uigorem. Linguan conuicio provocat. Manum iniurijs lacessentibus ad petulantiam cædis instigat. Ut fraudatorem faciat, luxura opponit iniusta. Ut animam capiat, ingerit pernicioſa compendia. Honores terrenos promittit, ut celos adimat. In pace subdolus est, in persequitione violentius. Haec ne sup

Verbum Dei ue- tui classicum. Cui resistere fortis in fide. Cum Christiani facti sumus, & e potestate ac imperio diaboli crepti, necesse est, ut uerbo Dei, ueluti clasico milites, semper excitemur

ne supinè oscitantes in socrdiam prolabamur. Neque satis est, quod uerbum & uiuendi ratione cognoscamus, sed iugi cura pariter & diligētia ad id opus est, quomodo utraq; seruemus: ne diabolus doctrinam auferat, aut perueriat & uitiet: aut nos à religionis nostrae puritate deturbet: tum per linguis maleficas & prava exempla hominum, per nostræ quoque carnis illectamenta. Quid non minor est uirtus (ut morum ille censor dicebat) quam querere parta tueri. Certe non minore requirit laborem & diligētiā, acquisitas semel opes tueri, quam principiō parare. Sicuti boni patris familiās officium est, non tantum rationem opum lucrandarum tenere, sed etiam noscē comparatas conseruare. Ecce circa princeps Apostolorum hortatur, ut aduersario resistamus, atq; modum & uires resistendi tam infesto calidoq; hosti aperit. Immanis illa bestia suam uim & robur erga solum diffidentes & incredulos habet & exercit: que erga fideles fideliq; uiua armatos imbellis est. Forte uult nos esse Apostolus, hoc est, firmos ac propositi sancti tenaces in eo quod accipimus: atque studeamus omnes nostro officio strenue fungi: simus solidi & infracto animo: habeamus fortitudinem, que non tantum aduersus totius Mundū potestatem ac uires ualeat, sed omni diaboli quoque potentia sit fortior. Illa fortitudo Christus est: in quem credentes, seu fidem illam uiuam habentes, aduersus omnes diaboli & asseclarum eius machinas facile resistemus ac vincemus. Si ergo malus ille & ferocius leo accesserit, uolueritq; conscientiā tuam oppugnare, quod non bene uixeris, non omni tempore, ut debueras, omnibus satisfeceris, sicq; illius iam esse uidearis, propter peccata: Statim aduersum hunc fide in Christum firma audacter resiste, atque responde: Ille sanctus & purus, qui se pro me impuro in mortem tradidit, quiq; nahi cum sua sanctitate & iustitia à patre condonatus est, me absolutus ab omnibus delictis. Illum, ô Diabole, nō potes in ius trahere, aut ullius criminis reum facere. In hunc ego confido, huic adhæreo, in illū mea omnis fides, omnes me cogitationes, meus amor, hunc unum deniq; tuis accusationibus oppono, qui mea est omnissufficientia, iustitia & satisfactio. Interim, quantum ad me attinet, non inuitus, quod potero faciam, & quantum hominibus sum obnoxius repandam. Scio cui credidi, & certus sum, quia ille, cui adhæreo, non me patietur esse desertum: cuius potentia etiam contra omnes inferorum portas ualeat. Ista sunt arma aduersus diabolum. Apostolus, qui talibus prelīs sepe interfuit, sepe cum diabolo manus conseruit, ex pertusq; didicit: nullum aliud telum, nulla alia arma in tali lucta sufficiere pronuntiat. De his plura scribit Paulus ad Ephes. 6. Et 1. Ioan. 5. Hec est uictoria, que uincit mundum, fides nostra.

Scientes eandem passionem ei, quæ, &c. Consolatur & excitat bis uertentatos. Nolite putare (inquit) hoc nouum esse, quod diabolus uos tentat. hoc commune est omnibus, maxime ijs, qui piè uolunt uiuere in Christo. Scientes eandem passionem, hoc est, Nolite in solitum existimare, sed scitote eandem tentationem fieri ei fraternati, que in Mundo est: hoc est, Satanam omnibus fratribus uestris esse infustum, nihilq; aliud moliri, quam ut gregi Christi noceat. Sed frustra conatur, si fide solidi fueritis. Puderet uos solos (credo) p̄e omnibus sustinere non posse. Infraucto animo & fide uiua state, uicistis.

Deus autem omnis gratiae, qui uocauit nos, &c. Suam epistolam claudens urgentissimam consolationem simul & magna nostræ religionis Christianæ, sacramenta adducit, quibus tentatos, & quotquot pie in Christo uiuunt, consolatur. Deus qui suis fidelibus semper paratus est auxiliari, si quid uestra impotentia & negligentia defuerit in eo, quod per uos sanctissime cepti est, ipse perficit. Si quid nutare incep-

Acquisita bona
na multis uigi-
lijs seruanda.

Diabolus totū
aduersus diffi-
ciles uim ex-
cit & prouale
Firmi inde.

Tela quibus
referenda dia-
boli facula,

Arma aduersus
diabolum.

Fideles temari
non est nouū.

Tentatio &
p̄e Christo af-
flitorum cor-
solatio.

rit, ipse confirmabit & fulciet. Si quid ruinam minatur & infirmatur, ipse solidabit & stabilit: ne Dei aedificium sanctum, ut in petram firmissimam fundatum, labatur & ruat.

Deus omnium bonorum autor. Deinde quedam nostre religionis sacramenta perstringit, que multam uim & efficaciam excitandi animos ad pietatem affirunt. Deus omnis gratia, id est, Deus solus est omnium bonorum autor. Is solus unus est, qui omnem gratiam largitur. Sequitur, Qui vocavit nos in eternam suam gloriam in Christo i e s v, id est, per meritum & redemptionem

Vocari in Christo. passionis i e s v Christi, hac conditione, ut Christo commoriamur, & in nouitate uite ambulemus. Largitur nobis uitam eternam, hoc est, coronat nos cum Christo, cuius gratia uocat nos, & extra quem perimus. Addit consolationem, ut patienter, atque constanter in afflictionibus duremus, dicens, Modicum passos, seu parumper afflictos. Ostendes priores afflictiones temporarias esse, & finem breui habituras.

Ipsi gloria & imperium in secula seculorum Amen. Hac corona de, principio & medio epistole respondente, quam omnes Christo debent laudem & gloriam, explicat Apostolus.

Per Sylvanum, &c. Que paucis dicit se scripsisse Asianis, non puto fuisse quandam tertiam epistolam, sed hanc priorem, quam ipsis perferenda Sylvano tradidit. Videtur hic textus insinuare Sylvanum amanuensem Petri fuisse, qui iussu Petri illam scriperit, eandemque Asianis tulerit, quorum fuit studiosissimus.

Sylvanus Petri amanuensis. Obsecrans & contestans hanc esse ueram, &c. Paucis uerbis totum suum institutu perstringit. Indicat enim cur, quid, & de quibus rebus scripsisset. Tametsi non me lateat, uos ista didicisse, tamen sanctum & bonum existimauit illa scriptis madda re, ut ostenderem me scriptis confirmare, que uerbis pronuntiavi. Obsecrans ut ea obseruetis, & contestans, id est, testimonium perhibens hanc gratiam Dei, in qua nunc statis, esse ueram Dei gratiam, id est, ueram fidem & Christianam religionem.

Babylon. Chayrus. Salutat uos Ecclesia, que est in Babylone, &c. Inter Doctores conteruitur, de qua Babylone intellexerit Apostolus. Est enim Babylon in Chaldaea. Est & alia Babylon Aegyptiaca, dicta Chayrus, a Cambyses rege Persarum condita, ut ait Josephus, quam Strabo uidetur Arabie ascribere. Alij, ut Hieronymus, allegoricè Babylonem Romanum dicunt, quod Roma in omnibus Babylonem responderit. Salutat uos Ecclesia illa colecta, id est, simul electa & consors electionis uestra.

Et Marcus filius meus. Quemadmodum Paulo Timotheus filius erat spiritu talis, ita & Marcus Petro. Hunc Marcum dicunt fuisse illum Euangelismam, quem Hieronymus respexit discipulum & interpres Petri fuisse.

Marcus Evangelista. Salutat inuicem in osculo sancto. In genere omnia complectitur, & a signo ad rem signata transit. Osculum autem apud Hebreos, charitatis & concordie signum erat. Emphasis habet, cum dicit, sancto. Siquidem charitas sine fuso esse debet. Observabis, Osculum frequens erat benevolentie symbolum apud Iudeos, ut ex scripturis liquet. Apud Romanos minus forte usitatum, non tamen insolens erat, nisi quod nullius osculari non licebat, prater quam solis cognatis. Nos apud veteres conculuit, ut Christiani ante sanctissime Cenæ communicationem, mutuo oscularentur: ad testandam eorum amicitiam: deinde eleemosynas conferrent: ut id, quod reprepresentauerant osculo, re quoque & effectu comprobarent. Hoc indicat Chrysostomus in homilijs. Vnde commendatus est in Ecclesia ritus ille osculande patene, & conferende oblationis in sacrosancta Missa obseruatus, quem sancte ac laudabiliter post manuum impositionem presbyterij Episcopus exercere solet. Iubet ergo Apostolus, Salutemus inuicem in oscu-

Osculum charitatis signum.

Osculum mulieribus apud Romanos olim interdicium.

in osculo sancto, hoc est, non factio & simulatio, quale fuit Iacob ad occidendum Amasam, Osculum san-
cti Regum 20. aut Iude proditoris ad tradendum Christum, aut eorum, de quibus dicit eum,
David Psal. 27. Qui loquuntur pacem cum proximo suo : mala autem in cordibus eo-
rum. Sed sanctum sit, hoc est, spirituale, nihil carnale habens.

Gratia uobis omnibus, &c. Omnibus gratiam, id est, Dei fauorem & pa-
catau conscientiam per I E S V M Christum precatur. Hoc istud est singulare donum,
quo insigniuntur uerè fideles, & eternæq; salutis confortes fiunt. Quā dōnet ipse I E S V S
Christus, qui est pax & iustitia nostra, in secula seculorum. Amen, Ita sit & fiat.

D I C T I O .

BA B Y L O N E M. Aßyriorum urbem ad ripas Euphratis sitam esse ferunt. Ea Babylon.
uox Hebreis confusione significat. Quare allegoria Scripturæ indicat colluicium ho-
minum perditissimorum, & qualem Philippus ille Macedo instituit Poneropolim, in Poneropolis,
quam perfidos omnes, periuros, & quicquid est fecis huiuscemo di relegauit. A' Plinio
& Pomponio Mela, maxima urbs vocatur, & Chaldaicarum gentium caput. Nam ita
obtinuit principatum, ut propter eam reliqua pars Aßyrie & Mesopotamie, Babylo-
nia sit dicta.

G R A E C I S κλαρὸς, Clerus, est sors : significatur q; hoc uerbo posseßio, uel quic- Clerus,
quid fortuna attulerit. Vide supra.

D I A B O L U S, Hebraice pollet Satan. significat autem utrumque, aduersarium Diabolus,
& calumniatorem.

E P I S T O L A E P E T R I P R I M A E,

F I N I S.

BENEDICTI PETRI

EPISTOLA

SEGUNDA.

ARGUMENTVM EIVSDEM.

*Exhortatoria est hæc epistola, singulis propemodum
uerbis maxima adducens mysteria. Dum Spiritu
admonitus diem suæ mortis instare cognosceret, pa-
terno quodam dulcis amore, munus saluberrimæ
eruditionis, ipsis Asianis, adeoque toti Ecclesiæ, re-
linquere uoluit. Hanc itaque mittens epistolam docet
religionem, quam acceperant, sanctam & ueram esse.
Deinde hortatur, ut puritati uitæ & innocètiæ flu-
deant: in quo ut firmius persent, & pseudoprophetas
uenturos facilius uident, testimonia ueræ religio-
nis adducit, quibus illorū uersutias & exitium præ-
nuntians, omnes illius magna diei, certissimæ quis-
dem, sed nemini tamen cognitæ, admonet.*

Dies iudicij
incognita.

Variabunt contendentes quantum uolent hominum quorundam ingenia, hanc episto-
lam Petro non adscribentium. Ego uero beati Petri Apostoli, sicut & priorem, esse cre-
do: tum quod grauiissimū nostrae religionis professores, Origenes, Hieronymus, Chrysostomus,
Ambrosius, Didymus, in & ipse Eusebius, illius, ut Canonica & Apostolica,
autoritate usi sunt: tum etiam quod Spiritum ipsius Petri nullibi sibi disimilem, quin &
ipsius Christi, ubique, spiret ac exerat. Præterea ipse epistole titulus, mentio denique trans-
figurationis Christi in monte indicant, hanc Petri, & non alterius, esse. Quibus omnibus,
& generalis cōsensus Ecclesiæ, & Senatus ille theologicus Parisiensis subscribunt.
Quibuscum nos hanc Petri, sicuti & priorem, esse credimus, atque suscipimus.

LOCI INSIGNES.

- 1 Vitæ puritas sola in qua persistendum. I. II.
- 2 Pseudoprophetarū uersutie, sectatores, artes nefandæ, & exitus. II. III.
- 3 De impijs postremi seculi moribus. II. III.
- 4 De cōtemptoribus diuini iudicij, aduersus quos dies iudicij. II. III.
- 5 Certissimus iudicij magni dies, nemini tamen cognitus. III.
- 6 Bona & sancta opera sunt electionis indicia. I. II.

B. P E T R I
EPISTOLA
SECUND A.

Semper ad meliora enite-
dum. CAP. I.

Simeon.
Coæquale uel
æque præcio-
fam.
In iustitia] per
iustitiam, qua
iustificamus à
Deo.
Christi] subau-
di, dico.

Adimpleatur] mu-
ltiplicetur per
agitationem.
Quomodo] sic
ut eius diuina
uirtus nostra no-
bis largita est,
qua ad uitam &
pietatem perti-
nent.

Fugientes] stre-
fugeritis a cor-
ruptione, qua
est in Mundo
per cœcupisen-
tiam.

Vos autem, &c.] Sed & in hoc
ipsum omni ad-
hibito studio.
Abstinentiam] uel tèperantia.
Superte] exu-
herent:

Obstitutionem,
&c.] oblitio] scie
a veterib[us] pre-
caris suis suis
purgatum.

Satigate] ope-
ram date,
Certam uestrā] firma uestrī id
est, ut per bona
& recta opera.
ali] sibi perfusa-
deamus nos esse
electos ad uitā.
Nō peccabitis] non labemini.
Incipiā] non
negligam.

Excitate uos p
comptione] quā
scīā, q[uod] bre

I M O N Petrus seruus & Apostolus
I E S V Christi : ihs qui coæqualem
nobiscum sortiti sunt fidem in iustitia
Dei nostri & saluatoris I E S V Chri-
sti, Gratia uobis & pax adimpleatur
in cognitione Dei, & Christi I E S V
domini nostri : quomodo omnia no-
bis diuinæ uirtutis suæ, quæ ad uitam & pietatem, do-
nata sunt, per cognitionem eis, qui uocauit nos pro-
pria gloria & uirtute, per quæ maxima & pretiosa no-
bis promissa donauit : ut per hoc efficiamini diuinae
confortes nature, fugientes eis, que in Mundo est, con-
cupiscentia corruptionem. Vos autem curam omnem
subînferentes, ministrate in fide uestra uirtutem, in uir-
tute autem scientiam, in scientia autem abstinentiam, in
abstinentia autem patientiam, in patientia autem pie-
tatem, in pietate autem amorem fraternalitatis, in amore
autem fraternalitatis charitatem. Hæc enim si uobiscum
adsist, & supererit : non tracuos, nec sine fructu uos con-
stituent in domini nostri I E S V Christi cognitione.
Cui enim non prestò sunt hæc: cæcus est, & manu tens-
ans, obliuionem accipiens purgationis ueterum suo-
rum delictorum. Quapropter fratres magis fatigite, ut
per bona opera certam uestram uocationem & electio-
nem faciatis. Hæc enim facientes, non peccabitis ali-
quando. Sic enim abundanter ministrabitur uobis in-
troitus in æternum regnum Domini & saluatoris no-
stri I E S V Christi. Propter quod incipiā uos sem-
per commonere de his : & quidem scientes, & confir-
matos uos in præsentí ueritate. Iustum autem arbitror
quandiu sum in hoc tabernaculo, suscitare uos in com-
monitione : certus quod uelox est depositio taberna-
culi mei, secundum quod & Dominus noster I E S V S
Christus significauit mihi. Dabo autem operam, & fre-
quenter

Fides.
Virtus.
Scientia.
Abstinentia.
Patientia.
Pietas.
Charitas.
Opera, indicia
electionis.

Tabernaculum.

Ioan. 11. f

querter habere uos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis. Non enim doctas fabulas fecuti, nostram fecimus uobis domini nostri I E S V Christi uitatem & præsentiam: sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim à Deo patre honorem & gloriam, uoce delapsa ad eum huiuscmodi à magna gloria, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui, ipsum audite. Et hanc uocem nos audiūmus de caelo illatam, cum essemus cum ipso in monte sancto.

Matth. 17. 2

Lucerna.
Prophete.

2. Timoth. 3. 4

Et habemus firmiorem propheticum sermonē, cui benefacitis attendentes, quasi lucernae lucenti in loco cæliginoso, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in coribus uestris: hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia Scripturæ, propria interpretatione non fit. Non enim uoluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spíritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

ui depositum
sum tabernacu-
lum meum.
Doctas jarie cō-
positas.
Predictoriā ad-
uentum:
Accipit. &c.]
Accipit em, uel
accepterat.

Firmiorē com-
paratiū pro
positio more
Græcorum.

Prophetia scri-
pturne] proprie-
tiæ scriptura.
Aliquando o-
lim.
Inspirati] im-
pulsi.

Scribentium
ritus.Seruitus mul-
tiplex.Apostoli nomē
unde.

Milisi.

Coæqualis si-
dus.Ab Euangeliō
nemo arceret.

Simon Petrus seruus & Apostolus I E S V Christi. Laudabilis consuetudine obseruatum est in Ecclesia, ut epistolis prefigatur epigrapha, quis scribentis nomen & officium premonstret: ut certò seculariter cuius autoritate scripta sit & recipienda. De nomine Petri superiore epistola abundè diximus. Non hic loquitur Petrus de seruitute illa seruili, qua dominis subjiciuntur aliqui. Neque de seruitute illa solum, qua corde & sp̄itu adoratur Deus: sed de officio quo quis se Dei ministerum pronuntiat, ac legatum ad uerbum Dei, & regnum Christi annuntiadum. Significans quod credita sibi & delegata à Deo perferat ad alios, ac ministret Ecclesijs in dispensatione Euangelij I E S V Christi. Quinetiam serui uocabulum ipse Petrus exposuit, per hoc, quod cotinuo adiecit, Apostolus I E S V Christi, quasi dicat, Ita ago seruum Dei, ut ministerio raro apud omnes prædicationem Euangeliū I E S V Christi manifestem, aperiamq; meo officio, quo cultu uult honorari ab omnibus nobis, nimirum fide in I E S V M Christum. hoc est, qui crediterit & baptizatus fuerit, hic saluus erit. & mutendo factum est Apostoli nomen. Quare nemo feliciter docet in Ecclesia, nisi qui uocatus & missus sit, atq; ad docendum legatus: uel immediate à Deo patre & Christo I E S V, ut Petrus, Paulus, & alii: uel mediati per Ecclesiam & Episcopos, qui pietate prædicti & autoritate pollut in Ecclesia.

Iis qui coæqualē nobiscum sortiti sunt fidem. Bene precatur Petrus, & hanc scribit epistolam omnibus Christianis, præcipue Asianis, quibus & priorē rem destinauit, ut ex tertio capite infra cognoscitur. Iis qui sortiti sunt, coæquali sunt, non casu, aut fortuna, sed Dei electione & gratia fidem Euangelicam & gentibus, & Iudeis communem. Coæquali, id est, parent, & eiusdem pretij, siue æquæ pretiolam, nobiscum Apostolis. Non intelligamus ex his, omnibus per fidem æqualia obtigisse dona, sed à fide & Euangeliō neminem arceri. Fidem non esse Iudeis peculiarem & propriam, sed æquam esse dignitate & sanctitate omnibus, siue Iudeis, siue gentibus. Hac coæqualit

coequalitate afferuntur personarum acceptio, & Iudeorum distinctio a gentibus. Nam Roma. 10. refertur, Dicit enim Scriptura, Omnis qui credit in illum, non confundetur. Non enim est distinctio Iudei & Graeci. Nam idem Dominus omnium diues in omnes qui inuocant illum. Omnis enim quicunque inuocauerit nomen Domini saluus erit. Augustianus Paulum non dixisse, Omnis enim Iudeus: sed, omnis quicunque, siue Iudeus, siue gentilis, &c.

In iustitia Dei nostri & saluatoris Iesu Christi. Electi coequaliter sortiti sunt fidem, in iustitia Dic. Hoc est, quod dicit Paulus 2. ad Corinth. 5. ut efficeremur iustitia Dei in ipso. hoc est, ut essemus iustificati a Deo per Christum. Ipse enim, 1. Corinth. 1. factus est nobis sapientia & iustitia & sanctificatio & redemptio. Addit Petrus, Dei nostri: ut immensitatem gratiae Dei erga nos ostendat: ne quis supercilium & crispas erigat, adscribens suis meritis & operibus iustificationem, que soli ipse s v Christo debetur, & a quo gratis illam habemus. Aut dico, Sortiti sunt coequaliter fidem in iustitia Dei: id est, fides illa innititur ueritati & promissis Dei. Dei nostri, & pro, id est, saluatoris Iesu Christi. Est certe Iesu s v Christus Deus noster & saluator noster. Aut diuissim accipi potest, iustitia, est Dei nostri, Patris: & est saluatoris Iesu s v Christi. Nam a Patre & filio & Spiritu sancto est nobis iustitia & iustificatio per Christum, cui est gloria.

Electi sunt iustitia Dei & legibus.

Iustificatio nobis Christo debita.

Gratia uobis & pax adimpleatur, &c. Auditorum animos a donis & uitatum accessione & augmentatione, precatoria oratione attentissimos reddit, non secus atque qui paupertate pressos excitat, dum enumeratam pecuniam eandemque copiosissimam, & abundantem annoram ab eisdem excipiendam, liberali animo gratis offert. Gratia, id est, iustificatio, remissio peccatorum, pacataq; consciencia, in modo & favor ille Dei adimpleatur, id est, augetur in uobis. Et pax, id est, felix reru uestru successus uobis semper accrescat. Aut gratia, id est, reconciliatio & donum Spiritus sancti augetur uobis. Deinde opat illis pacem, id est, cetera bona, quibus opus est, accessionem faciant in uobis. In cognitione, id est, per agnitionem Dei patris. Et Christi Iesu s v domini nostri, donec compleatur in cognitione illa Dei beatifica & eterna, nunc in fide & spe uiua, tunc autem in fruitione. Quia Ioa. 17. dicebat ille, Haec est uita eterna ut cognoscas te, solu Deum uerum, & quem misisti Iesu s v M Christu. Hic fidei, charitatis & uirtutis fit augmentum, dum deo meditamus, & in eius cognitione & Euangelio uersamur. Que adimplebuntur, id est, consummabitur in cognitione Dei & Christi, id est, quando uidemus eum sicuti est, & cu eo uiuimus aeternum. Haec cognitio, de qua hic mentione facit Apostolus, non est cognitio, qua cognoscimus Deum reru omnium creatore & gubernatore, Christum de Virgine natu. Hoc ethnici & demones recognoscunt; sed, qua non solum cognosco Christum liberatorem & redemptorem meum, mca causa mortem oppetiisse, & a mortuis resurrexisse, omnibus in se credentibus salutem promisisse: sed etiam ego illibuc & in illas promissiones per uoluntatem tendo. hoc est, Christum amo, & in eu fido credoq; huc amplexatus ut misericordie, & in promissionis fidelem. Huiusmodi cognitio a Prophetis uocatur facies Domini: quia hac cognitione uidemus faciem Domini, hoc est, Deum cognoscimus nobis propitium.

Pax.

Cognitio Dei
in nobis indicat
dome in certis
modo fruimur.

Cognitio Dei
uiua.

Quomodo omnia nobis diuinæ uirtutis siue, &c. Pendent haec a superioribus. Sic adimpleatur gratia Dei, quomodo omnia diuina uirtutis donata sunt. Id est, quomodo diuina uirtus donavit nobis omnia, que sunt ad uitam & pietatem. Id est, que ad uitam innocentiam & religionem Christianam faciunt. His confirmat fideles, eosdemquehortatur ad puritatem uitæ, paucis summanam totius negotij Euangelici perscrin-

t gens.

Quomodo particula admiratur. Ut, particula admirativa, gens. Omnia nobis in Christo IESVS dedit pater. Dicchio, Quomodo, non pro quemadmodum, accipienda uidetur. non enim hic habet ad quod respondeat. Sed admiratiue accipi potest, sicut particula, Ut, cui hoc loco respondet Greca 8, id est, Ut, admirativa est. Hoc norunt grammatici. Licebit ergo interpretari ad hunc modum, Quomodo, uel, ut omnia nobis, &c. ac si diceret, O quam abunde diuina uirtus donauit & largita est nobis omnia, que sunt ad uitam, & pietatem! No quis philosopharetur & ludret in dictione, Omnia, uoluit Petrus interpretari ad maiorem tanti beneficij admirationem. Largita est nobis diuina uirtus omnia, inquam, que ad uitam & pietatem pertinent.

Christianus so-
licitor de salute.
Euangelium ex-
plicat quod fac-
it satis ad salu-
tēm.

Vita ex Dei
virtute,
Pietatis.

Fides ad Deū.
Virtus & glo-
ria Dei est illi?

Cognitio Dei
uiuacitatis.

Christi adven-
tus dittissimus.

Dona nobis
collata Christi
aduentus.

De reliquis enim, que nihil ad uitam & pietatem faciunt, non est sollicitus & anxius Christianus. Ad hunc modum Ioannes Apostolus scripsit cap. 20. Multa fecit IESVS (ait ille) in conspectu discipulorum suorum, que non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta sunt ut credatis, quia IESVS est Christus filius Dei, & ut credentes uitam habeatis in nomine eius. Id est, ea que continent lectio Euangelica explicant que ad cognitionem Christi & uitam consequendam faciunt satis. Ad uitam dicit, qua Deo uiuimus in cognitione & amore Dei, cum spe salutis & immorabitatis. Et ad pietatem: que auctore Paulo, ad omnia utilis est: qua seruus Dei se in his qua sunt religionis Christianæ, dum hic uiuit, exercet: expectans beatam illam spem, quando sibi obtinent illa, que IESVS Christus suis preparauit apud Patrem in regno suo.

Per cognitionem eius, qui uocauit nos propria gloria & uirtute, Occupatio est. Rogabis forfasse, Quia in re, aut quando hec nobis donata sunt? Respondet Apostolus, Per cognitionem, id est, per fidem illam sanctam agnouimus eum IESVS VIM Christum. Qui uocauit nos propria uirtute & gloria. Quando in Mundum uenire nos uocauit, nos recuperauit, & tenebris ad lucem ascivit, propria uirtute & gloria. Quia ipse filius Dei, qui uirtus & gloria est, factus homo cum pura esset hostia, nos iutis obstrictos sua uirtute & iustitia cohobauit. Et cum essemus abieiti & inglorijs, nobis suam gloriam contulit: ut peccatis mundati, iustitia uiueremus. Dicamus ergo, Per cognitionem eius, hoc est, uiuam fidem in IESVS VIM Christum, ad hanc uirtute & gloriā ueniens. qui hec omnia revelans donauit nobis, & tanta uocatione nos dignatus est, ut redemptionem nostram, non per legatum aut Angelum fecerit: sed ipsenit in propria uirtute & gloria seu maiestate & diuinitate uenit, & saluos nos fecit. Cui soli Deo nos nostraq; debemus omnia. ab eo toti pendemus. Sine quo nihil sumus. Huc pertinet quod dicit Zacharias ille Euangelicus, Luc. et. Benedictus dominus Deus Israel, quia uisitauit & fecit redemtionem plebis sue.

Per que maxima & pretiosa nobis promissa donauit. Amplificatio ne eleganti ad clariorē superiorū cognitionē uititur. Per que, hoc est, per ea que spectant ad uitam & pietatem. Aut per que, uirtute & gloriā. Quidā textus habent Per quē, subaudi Christum. Alij, Per quam, subaudi agnitionem IESVS Christi. Cum orbi donatus est IESVS Christus, & apparuit, tunc Deus donauit, id est, exhibuit nobis promissa olim per Prophetas prænuntiatas & adumbratas, maxima & pretiosa, hoc est, excellētissima dona, & que estimari satis nequeat. Rogabis forfasse, Que sunt illa tū pretiosa que nobis obiigerunt per revelationem & uiuam agnitionem IESVS Christi? Respondet Petrus:

Vt per hoc efficiamini diuisus cōsortes naturæ. Ut per hoc, id est, per donū istud maximū & pretiosum, hoc est, per Christum thesaurum incōparabilem, cuius gratia & dona Sp̄ritus sancti abunde largita sunt nobis, nempe remissio peccatorum, liberatio a diaboli potestate, a timore mortis & inferni: per hoc, inquam, efficeremur confortes

sortes diuine nature. Hoc est, in Christo haberemus immortalitatem & uitam eternam. Confortes diuine naturae si tri. Christi promissa.

Est enim Deus suæ naturæ incorruptibilis, immortalis, & æternus, qui eadem gloria donat cum Christo omnes qui in ipsum credunt, perseverantes in fide & uita puritate. Ista sunt promissæ a Christo. Volo Pater ut ubi ego sum, illuc sit & minister meus. Per haec presentia dona efficiemur in futura uita naturæ diuinae consortes: nempe, uidentes Deum sicuti est, non nostra natura, sed supernaturali consortio diuinae naturæ, quod superinduens dono & gratia Christi: quo idonei reddemur ad tantam gloriam uidendam & contemplandam. Dum uero hanc expectamus gloriam & consortium gloriose illius similitudinis, per uiam fidem in Christum efficiemur consortes diuinae naturæ. Quia fidelis Dei sumus, heredes Dei, coheredes autem Iesu Christi. Hæc apertissima sunt ex 1. Ioan. 3. Charissimi, nunc filii Dei sumus: et nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam quum apparuerit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hanc spem, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Rursus 1. Ioan. 1. Quod uidimus & audiuimus, annuntiamus uobis: ut ex uos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum patre & cum filio eius 1. es v. Christo. De his donis pretiosis multa scribit Paulus ad Ephes. 1. & 2. Item ad Colos. 1. & plerisque alijs locis.

Fugientes eius, quæ in Mundo est, concupiscentię corruptionem. Ad puritatem uite horatur, docens nos nō futuros diuinae naturæ consortes sine nostra cooperatione. Necesse est bene operenur & ambulemus in uite puritate ante acquisitionem immarcescibilem coronam. Quia dixerat nos ad eum gradum per Christum uectos esse, ut aliquando consortes simus diuinae naturæ, & quoniam & iustum est, ut incorruptionem & immortalitatem celestem expectantes, à corruptione ista terrena abstineamus. Quare noster Apostolus ait, Efficiemini consortes diuinae naturæ, fugientes, id est, si fugeritis corruptionem. Si rogaueris, Quæ, à qua fugiendum est? Respondebat Petrus, A corruptione concupiscentie eius, quæ est in Mundo, id est, à corruptione quæ in Mundo est, & que in concupiscentia est. Hoc est, ab affectu carnali, & habendi, ambiendi uæ cupiditate: que hominem occidunt & in abyssum demergunt. Mundialen ergo concupiscentiam dicit uitandam: Quia est alia concupiscentia spiritualis & studioſa, dicente Davide Psal. 83. Concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Sapientie 6. Concupiscentia sapientia deducet ad regnum perpetuum. Hæc concupiscentia incorruptionem, patrit, & fœdus cum Deo init.

Vos autem cura omnē subinserentes, &c. singulari & festiva gradatione (que fit cum ex prima sententia oritur secunda, & ex secunda tertia, atque ita deinceps) utitur, qua præcipuas uirtutes ueluti in seruum odorifirum coccinnauit, horatur, ad studium pure uite & innocentie, damnans eos qui fidem & religionem Christianam uero commendant, factis autem & operibus Ethnicam & Sardanapalicam uiuant. Pulcherrime sunt arbores, sed steriles. Vos autem, quasi dicat, Cum per gratiam Christi mortui sitis ipsi peccato, necesse est non otiemini, sed reliquum uite tempus Christo & eius iustitiae in uite puritate uiuatis. Vos autem curam omnem subinserentes, id est, toto studio incumbite, eiusq; rei gratia date operam. Ministrare, id est, ut maxime uirtutis uirtutem in fide. Ac si diceret, Deus semel uobis innocentiam & puram uitam dedit, non satis est illam tueri & defendere, sed admittant & satagite ut ministretis uirtutem in fide, id est, ut benefactis locupletemini, facite fructus dignos penitentie. Luke 3. Et ne coperitis dicere, Patrem habemus Abraham. Sed Abraham fidem & opera ipsius habet, ne fides sit otiosa: sed comitetur illam uirtus, hoc est, probitas ipsa, ne

Gradatio.

Concupiscentia duplex.

Puritas uite commendatoria.

Operam habenda,

Virtus. quid dicatur agatur ue, nisi quod honestum, purum, ac sanctum sit. Virtus hic non potentiam aut miraculum sonat, sed bonitatem & probitatem morum, que fidem conatur.

In uirtute autem scientiam. Annexa & commissa esse solet morum probitas & uirtus ipsi scientiae, non humanae, sed ipsi cognitioni, quam uerbum Dei & Spiritus eius prestant. Scientia ergo excipiat ipsam uirtutem, ut & sequanur que recta sunt, & perspicianus, quid, quo loco, apud quos, quatenus, & qua ratione agamus.

In scientia autem abstinentiam. Quoniam scientia iudicans quid optimum, Abstinentia, id est, temperantia comitetur ipsam scientiam: ut ab illicitis & fallacibus carnis illecebris, infraicto & iniusto animo tuperemus & abstineamus. Abstinentiam sive temperantiam posuit pro singularium reu temperatione, hoc est, scimus temperare & abstinerre ab his que loco & tempore inutilia & mala cognoverimus.

In abstinentia autem patientiam. Temperantia, bonorum est operatrix, que dum operamur, non potest non aduersari malignus ille Mundus, tam malus est eius genitus. Propterea abstinentie sive temperantiae coniungit patientiam: ut dum temperamus & abstinentiam exercemus beneficentes, mala & afflictiones fortiter ac patienter toleremus. Nam quos Mundi deliciae & cupide non emollirent, hos aliquoties frangit impatientia malorum. Ad hanc hortatur Paulus Hebr. 10. Patientia uobis necessaria est, ut uoluntatem Dei facientes reportetis promissionem. Hec est uirtus uere Christiana, que propter Deum fortiter aduersa toleramus, immo & in aduersis patienter duramus, expectantes promissam Dei.

Pietas. In patientia autem pietatem. Dum expectamus beatam illam spem, Pietas patientia excipiat, ac apud illam diuersetur. Hoc est, in hac expectatione pietatem (que est integer, purus & innuolatus Dei cultus) exercemus, sive quicquid agimus, aut patimur, ad Dei gloriam referamus.

In pietate autem amorē fraternitatis. Hanc pietatem & Dei cultū comittetur amor fraternus: ut quemadmodū Deum amamus propter ipsum, ita illius gratia diligamus omnes qui Christum profissentur. Quia statim addet charitatem, quasi quid generalius hoc amore fraterno: uidetur hic amor fraternus ad mutuum amorem Christianorum inter se referendas: quandoquidem Christianos Apostoli uocant fratres.

In amore autem fraternitatis charitatem. Hac charitas sive dilectio latius fraterno amore se se diffundit: nimur ad Deum super omni, deinde in Deo & propter Deum, ad omnes, tum fideles, tum infideles, notos & ignotos, amicos & inimicos. Hec est illa dilectio sive Charitas, que est consummatio bonarum operationum. Hec comes est ipsius Spiritus: que si abest, nullus amor fraternus: euaneat pietas: non est patientia locus: sordecat temperantia: obscuratur scientia, & uirtus omnis flaccescit. Quid immo fides & spes sine charitate nihil sunt, sed utraq; mortua. Nam omnium charitatum uita est charitatis. Fraternum ergo amorem augeat cumuletq; ipsa charitas & dilectio, que bene mereri studeat de omnibus, non solum de pisis & Christianis, uerum etiam de impisis & infidelibus. Paucis perfrinxit Apostolus que sunt uera & religionis Christianae, ostendens opera & fructus uiue fidei. Sunt autem huiusmodi, fides, morum probitas, scientia, temperantia, patientia, pietas seu cultus diuinus, amor fraternus, & dilectio erga omnes.

Hac enim si uobiscum adsint & superent, &c. Enumeratis Euāgelicae fidei fructibus, hortatur ut in illis proficiamus, augescamus, incrementū & accessionē faciat attingere, ciamus usq; ad plenam mensuram ætatis plenitudinis Christi, sive adulii Christi, id est, usque

usque ad perfectam & consummatam tum cognitionem tum dilectionem i e s v Christi. Si haec id est, si enumeratae illae virtutes adjint uobis, id est, animis uestris adhaerent, & superent, id est, maximè abundent & exuperent, at in dies incrementus assurgent, constituent nos non uacuos, nec sine fructu, hoc est, multū fructum & honorum operum non solū augmentū, sed etiam mercede cōsequemini in cognitione domini nostri i e s v Christi, hoc est, nō solum in fide & eius meditatione, sed etiā cū ab omnibus in die illo cognoscetur, uobis quidem in uitam eternam, impījs uero in supplicium commeritum.

Cui enim non præstō sunt hæc, cæcus est, &c. Antitheſim ſubiungit Petrus, ut melius qua de partibus uias fidei & religionis Christianæ adduxit perſua- Religioſis Chri-
deat. Fidem, uirtutem, temperantiam, & quas recenſi uera religionis partes, ad ma- ſtiaue partes.
num & in promptu habetote, imo non fecus atque nomen ueſtrum & dígitos tenet. Quoniam is, cui hec non ſunt præſto, id est, qui hæc ignorat, non eſt luctuofus, quoniam adhuc aliquid magnum uideret, & huic duci manuum adhuc non eſſet opus: sed cæ- Cæcitas huma-
cucus eſt, & ubique impingit, & manu tentans, id eſt, palpitans, neſciens quo uadat. Quia na- Purgatio uete-
in uoluptatibus & tenebris perpetuis iacet, nihil lucis in eo eſt. Is ſuapte natura cæcus
eſt, oblatu eſt illi ſcientia & lux, hanc non præſto habet, ſed contemnit, accipiens obli- rum delictorum.
uionem, id eſt, oblitus purgationis ueterum ſuorum delictorum, hoc eſt, ſui Baptiſmi &
gratiæ receptæ beneficio Christi, qua renouatus erat. Videtur Petrus alluſiſe ad id
quod Deuter. 28. ſcribitur, Quid si audire nolleris (ait) uocem domini Dei tui, ut cu-
ſtidas & facias omnia mandata eius. Sequitur paulo pōſt, Percutiat te Donūnus ame-
tia & cecitate ac furore mentis, & palpes in meridie, ſicut palpare ſolet cæcus in te-
nebris, & non dirigas uias tuas. Huc pertinet quod ſcribit Iſaias 59. Palpauimus ſicut
ceci parietem, & quaſi abh[ic] que oculis atrectauimus: impeginus meridie quaſi in tene-
bris, in caliginosis, quaſi mortui.

Quapropter fratres, magis fatagite ut per bona opera, &c. Ex ſu- Blasphemos &
perioribus infert ſententiā, qua hortatur, ut puritati uite toto ſtudio incumbamus, quo-
rundam blaſphemiam refellēs, qui dicunt, Si ſum electus, non eſt iam opus ut religioni
ſtudeam. ſiquidem ſola uocatio citra opus meum me ſaluat. Si uero reprobus ſum, nihil
nubi proderunt iuſtitia opera. O cecitatem & infaniam magnam! Nolite cogitare
hoc malum. Cauteſit in hoc errore pertinaces. Sed magis, id eſt, potius (eſt enim
corrigentis particula) potius quam hæc uobis defint, fatagite, id eſt, date operam &
aduittam, ut faciatis certam, id eſt, conſirmitis per bona opera, id eſt, per pieta-
tem, muſericordiam, & alia uiue fidei charitatib[us] opera, electionem & uocationem,
qua electi & uocati eſtiſ a Deo ſecundum ſuum beneplacitum, ut eſſetis sancti. Elegit
uos ut eſſetis sancti. quid, ut ſacilius pertingere liceat, ueluti ſcalam nobis preſtruxit,
erexitq[ue] baptismum, fidem, charitatem, & eius opera: quibus certam, id eſt, firmam
facies tuam uocationem. Non quid illa ſit infirma apud Deum, cum inuolabilis fit:
ſed sanctis moribus perficitur. Electionem & uocationem noſtrām ſequitur uite pu- Puritas uite
ritas & sanctimonia. Videtur quidam ordo eſſe, ut abunde ex Paulo ad Roma. 8. do- electionis mīta.
cuimus. Electi, trahuntur ad Deum, & uocantur Spiritu & prædicatione Euange- Elecțori ordo.
lica: Vocati, fide uiua iuſtificantur: iuſtificati, fructificant, & in puritate uite ambu- Opera ſunt
lantes conformes ſunt imagini filii Dei. Faciamus ergo uocationem noſtrām fir- media ad finē
mam, id eſt, moribus & operibus sanctis ac puris perficiamus, ſive exerceamus nos in
præceptis diuinis, que ordinata ſunt tanquam media ad finem illum noſtre electionis
& uocationis. Sum ergo opera ſancta, ſigna certa electionis & uocationis diuine. firmamus.

Operemur bonum, in finem usque non deficientes, spe certa ducti ad coronam immarcescibilem, promissam ab eo qui in fallibilis est, qui promisit, et seipsum negare non potest. Causa altum sapientiam, sed time, et operare in uinea Domini: necesse est operari fructus fidei et charitatis ostendas. Quia, ut sanctissime docuit bonus ille et pius doctor Augustinus, Qui fecit te sine te, non saluabit te sine te. Paratus est dominus Deus te ipsum semper iuuare. Audi in Apocal. 3. cap. dicentem, Ego sto ad ostium foris, et pulso. Semper pulsat: huic refera fores. Pande huic uoluntatem tuam, animum tuum. Fides delis est, amicis non est defuturus. Huc pertinent que scripsimus in secunda conciliacione in 4. cap. 2. ad Timotheum.

Christus pulsat
fores, id est, ani-
mum nostrum.

Nasci ex Deo.

Non solum diui-
num omnibus
praecl.

Operas et cha-
ritate salutis fieri.
Triumphus per-
severantium in
hunc uita.

Preceptorum
episcoporum nos.

Libri scripto-
ri monimeta.

Incipere pro
continuare.

Hac enim facientes non peccabitis aliquando. Qui pietatis et sanctimonie opera exercet, ex Deo hoc habet, et ex Deo est natus: ut pote qui per Christum sit filius Dei. Sed, ut docet Iohannes 3. cap. 1. epistole, Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet: et non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. Ergo qui facit charitatis opera, neque peccat, neque aliquando peccabit. Nam ex radice illa sancta, que est charitas, ex qua sunt bona illa opera, nunquam effluet peccatum. Si hec feceritis, neq; a via ueritatis aberrabis, neq; excidetis unquam.

Sic enim abundanter ministrabitur uobis introitus, &c. Excitat animos ad exercitium pietatis et bonarum actionum. Non est timendum ne in via hac sancta uobis quiequam desit. Nam si hanc uian ueritatis tenereritis, in eaq; ambulaueritis, ministrabitur uobis abundanter, id est, per illa uobis a Deo donata abunde suppedebitur introitus, id est, ingressus, et quicquid necessarium fuerit in eternum regnum domini et salvatoris nostri Iesu Christi, id est, ad consequentiam glorie celestis, ad quam per CHRISTVM asciti estis. Dicamus cum Petro, Qui pietatis opera ex animo exercet, ductus fiducia in CHRISTVM, et in finem perseverauerit, hic ueritatem saluus erit, huic est aditus non sine triumpho in beatas illas sedes. Latet ipsi Mundu moritur, uiuens Deo. Hunc exuens Mundum, magnifico et illustri triumpho celos per CHRISTVM ingreditur.

Propter quod incipiam uos semper commonenere de his. Quemadmodum optimi preceptores discipulis, quorum studiosissimi sunt, ne animo excidant que pia et sancta ab eis didicerunt, ut non solum his, sed et posteris omnibus professe possint docendo, literas et uirtutum monumenta a se scripta, ueluti animorum componendorum specula, tradere solent: ita et nostri Apostoli ipsi Asiani, quin potius toti Ecclesiae Christianae destinare, et cetero testamento delegare noluit hanc epistolam, qua animum diuinum, purum, sincerum et integrum ne modo perspiciant, sed etiam ipso mortuo habeant quod doctrina olim ab ipso tradita admoneant. Hortari ad puritatem uite perseverat. Propter quod, ac si dicat, ut connectatur oratio superiori. Quia certissimum est quod doctrina, quam tradidimus uobis, ea est unica et absoluta ad salutem eternam, incipiam (Gracis est, non negligam, non omittam, siue non possum non) uos hortari ut in hac religione Christiana ambuletis, et perseueretis usque in finem. Quia uerbum, incipiam, in nostris exemplaribus habetur, placuit adnotare, uerbum incipere, usurpatum, pro eo quod est continuare, et ab instituto non cessare. Eccl. 18. Cum consummatur homo, tunc incipiet. Hic Petrus de Christi immensa pietate, illuc Sapientia de misericordia eius mentionem facit. Exemplo Petri admonentur animarum pastores nunquam deflant adhortari et invitare fratres ad pietatis officia, et si in pietatis summa et doctrina sancta nihil aut parum illis deesse videatur.

Iustum autē arbitror quādiū sum in hoc tabernaculo , suscitare uos in cōmonitione. Occupatio est. Obijcerēt fortasse Asiani. Videris o Petre, de nostra fide & religione dubitare. Præoccupat ergo Petrus, Nō ignoro uos in religione Christiana plurimū promouisse, et lōga assuefactione ac exercitio pietatis cōfirmatos esse. Nihilo minus, iste est meus amor, meu charitas seruor in uos, hoc ab Apostolo uestro, dum in hoc tabernaculo est. id est, dū uiuit & superest est, patiamini, qui nō inutile iudicat uobis eandem doctrinam repeteret, et ueluti currentibus calcaria addere . Hoc fit mulo Romanos instigabat Paulus, 7. cap. Scientibus legem loquor. Rursus 1. Ioan. 2. Non scripsi uobis quasi ignorantibus ueritatem, sed quasi scientibus eam.

Certus quod uelox est depositio tabernaculi mei, &c. In alias horas aliud'ue tempus hec abdortatoria ad pietatē nō sunt differenda quia instat dies mortis meae. Breui sum moriturus. Hoc scio : quia qui futura prænoscit, fallere fallit, non potest, breui hinc emigrandum esse significauit. Unde monumentum aliquod pium apud uos deponere uolui: ut siue uiuam, siue moriar, apud uos semper loqui de hac religione Christiana uidetur. Vocat corpus suum , tabernaculum. Metaphora sumpta ab ipsis tentoriis, que ut homini oberranti & nunquam fixam manstionem habenti contingunt: ita homini corpus ipsum. Simili metaphorā Paulus est ius 2. Corint. 5. Nam & quis sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati. Huius tabernaculi depositionem pluribus manifestauit Dominus apud Ioan. 21. capi, dicens Petro, Paſce oves meas. Amen amen dico tibi, cum essem junior cingebas te, & ambulabas ubi uolebas : cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quō tu non uis. Hoc autem dixit (ait Euangeliſta) significans qua morte clarificaturus esset Deum.

Dabo autem operam , &c. Sollicitudinem diligentissimam erga suos ostendit hic bonus pastor, indefessam certe & nunquam intermoritur am. Nam dabo (ait) operam & frequenter habere uos. quasi dicat, quandiu uiuam, perpetuò sollicitus ero , tum predicatione, tum epistolis, ut siue præſens siue absens fuero, semper uobis adesse uidetur. Imō efficiam contendam que , ut horum etiam , que ad salutem uobis annuntiavi , mentionem faciat post obitum meum. id est, exitum ab hoc tabernaculo. Id est, ut me mortuo habeatis unde meminisse positis me uobis siuisse præceptorem. Nam quum post mortem me loquentem audire uobis non detur amplius , uolentibus uobis nostris Epistolas post meum obitum, cum nostri, tum nostræ doctrine meminisse licebit.

Non enim doctas fabulas fecuti, &c. Ut indiuulsi hercāti, & in ea permaneat doctrina, quam unican & absolutam esse ad salutē docuit, autoritatē ipsius religionis Christiane argumento à ueritate & certitudine sumpto cōfirmat. Apostoli & legati Dei omnipotens sumus, in totū orbē missi ad annuntiandam i e s v Christi salvatoris uirtutē. id est, uim miraculorum, & præsentia. id est, adūtum eius in carnem & Mundum, ipsum esse fideliū uitā, salutē, hostiā, iustitiā & redēptionē. Quod uidimus testimoniū uobis & annūtiamus. non autē fabulas doctas arte cōfictas, quales sunt mulierularum nātioe, poētarū figurae, & philosophorū uane disputatiōes, specie quidē ueri habētes, sed uanitatem hominū & mēdiacis inuolūte. Nos uero nihil tale docuimus, tanquam ex triponde, aut uano aliquo & suplūtio oraculo de prop̄ptū, sed ex confessiō ueritatis cōfensiū.

Sed speculatores facti illius magnitudinis, &c. Vrgētissimas certitudines & ueritatis Euāgelice notas adducit, quibus Ioānes Apostolus nō dij̄simili fiducia priorē epistola orditūr. Quod audiūmus(ait) quod uidimus oculis nostris, quod perspectivus, & manus nostra contrectauerūt de uerbo uitā annūtiamus uobis. Quae comperta habui

Petri animus
erga Alianos.

Mors ipsi Pe-
tro prænūtata
a Christo.

Tabernaculū
pro corpore.

Petros mortu⁹
adūtū in episto-
lis loquitur.

Apostolorum
functio.

Fabulae d. 4.

Euāgelisti cer-
tudo.

Trāfiguratio- habuimus (ait Petrus) quae uidimus. Nā speculatorēs ego, Iōnēs & Iacobū facti sumus
Christi te- magnitudinis, id est, maiestate & excellētē illius, scilicet I E S V Christi, quando transfigura-
ties. tūs est in mōte, nobis spectantibus cum Moysi & Helia. Hec, inquā, magna salutis
 omnium mysteria uobis annūtiamus, nō in sublimitate sermonis, neq; fabulosis inventus &
 humanis argutis, sed in simplicitate & ueritate aperta auditorib⁹ propositiūs. Ista ut
 intelligamus adducit Apostolus que Matth. 17. & Luc. 9 scripscrunt. Quād in ea histo-
 ria de transfiguratione omnia Christi mysteria sint comprehensa. Hæc ex Euāgeliō paucis
 aperiamus. Tres selegit Dominus testes & speculatorēs huius transfigurationis, Petru, Iōannē, & Iacobū, quos ad puellā suscitandam, Matth. 9. introducerat, ut sc̄deret dele-
 tū se habere inter eos qui ueritatē edocēdi sunt, & gradus ordinēs certū in ea reuelāda
 obseruare. Manifestatus ergo tribus suis discipulis quod Messias esset in Mūdum missus
 redēptor & doctor, cui testimonū perhibent & consentiunt Lex & Prophetæ, in cuius
 manu est salus, uita, & immoraltas, Ascendit in montem excelsum, Luc. 9. ut oraret, ipsa
 motis aëtradū docēs se nihil abiectū aut terrestre, sed omni ex parte arduum ac celeste
 traditur. Deinde inter orāndū, transfiguratus est, id est, eadē corporis manente substā-
 tia, alia figurā candē, illustrior & lucidiorē induit, seu (ut ait Thomas in 17. cap.
 Matth. 17. figura mutauit ante discipulos. Resplenduit enim facies eius (indicans futurā glo-
 riā) in mōre Solis, & uelutē uba apparuerit sicut nix. His iam prægustabāt immor-
 talitatē & futurā gloriā Apostoli. Apparuerunt Moyses & Helias (qui omnī præcipui
 atq; ardeissimi cultus Dei adsertores fuere) Christo colloquētes de excessu eius, quē cō-
 plēturus erat Ieroſolymis. (Nam que cunq; p̄fusus est Christus, Prophetæ & Lex prædi-
 xerat) sp̄lēdentesq; ipsum esse omnī expectatiūm & absolutissimū glorie Dei ui-
 dice atq; restitutore. Ex quibus apertissimi est, Legē & Prophetas in Christo conuenire
 & consentire, Christoq; testimoniū ferre, quod ipse sit uita credētum. Verum Petrus &
 qui cum ipso erat, orante Domino, more suo dormiebat a gratuatiōne. Expericti autem
 uiderunt maiestatē eius, & duos uiros qui stabant cum illo. Et factum est cum discerent ab
 illo ait Petrus, Præceptor, bonum est nos hic esse. Faciamus tria tabernacula, tibi unum,
 Moysi unū & Heliae unū, nesciēs quid diceret. Erat enim ferè examinatus, adeo spectacu-
 li maiestate raptus, ut eius loci cuperit perpetuū fieri inhabitator, oblitus omnium que
 antea uiderat. Mox autem adhuc eo loquente nubes lucida (que, ut est in sacrificiis, suo crea-
 tori officiū suum frequē praeflat) obuēravit illos. Et audita est vox ē nube que dicebat, Hic
 est filius, &c. Hec sunt que docet Apostolus. Accipiens, pro accepti à patre filius ut
 homo, honorē & gloriā in tanta affulgentia & gloriā irradiatione, quando facies cuius
 resplenduit, & uelutē albiscarunt. Voce deliciā huicmodi a magnifica gloria. Vox
 illa, Hic est filius, &c. ē nube illa lucida audita est, nēmpe à magnifica gloria. id est, à ma-
 gnifico Deo, qui magna & mirabilia facit. Huicmodi, que ad hunc modū dicebat, Hic
 est filius meus dilectus in quo mihi complacui. id est, Christus Dominus est uerus Messias,
 naturalis filius Dei, Dei patri equalis, & ab eodem summē dilectus. In quo, (ad Co-
 loss. 1.) complacuit omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in
 ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue que in terris, siue que in celis sunt.
 Ipsū audite ac si diceret, Hic solus & unicū uobis doctorem & redemptorē habe-
 tote. Ergo in hoc uno omnia habet p̄j & fidēles. Et hanc uocē, hoc est, hoc testimonium
 de Christo uero Messia nos audiūmus allatam de celo. hoc est, a Deo coelitus emissum.
 Non absentes, sed præsentes eramus cū ipso I E S V Christo, cum Pater illi tam excellens
 præstaret testimonium. Huc pertinet quod Deutero. 18. scribitur, Prophetaū suscitabit

Mysteria Chri-
sti omnia cō-
net transfigura-
tio.

Transfigura-
tio Christi.

Lex & prophe-
ta in Christo
convenient.

Gloria magni-
tudinis.

Christus filius
Dei dilectus.

Christus solus
doctor & redé-
pētor.

Domini

Dominus de gente uestrâ ipsum sicut me audite, quasi dicat, Nullius scriptura aut exditionem excipite, nisi cum Christo consensit. cetera autem explodite et abjecite.

Et habemus firmorem propheticum sermonem, &c. Quia multi erant qui nondū historia Euāgelice crederēt et Apostolorū prædicationi; Petrus huiusmodi incredulos uolēs pellicere, et ad ueritatis lumen adducere, pronūtiat se nihil predicasse de Messia. Euāgeliō, quod antea per prophetas nō fuerit prænūtiatum. Habemus sermonē propheticū firmorē. Hoc quod prædicauimus de Christi diuinitate, Petri sermo à hoc et prophetā prænūtiauerūt. Psal. 2. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Item, Ex utero ante Luciferū genui te. Et rursus, Eructauit cor meū uerbum bonū. Firmorem sermonem dicit, propter quosdam infirmos, qui ex Iudaismo ad fidem conuersi maxime intenti erant prophetis et eorum dictis. Non autem quod Petrus anteferret testimonia Prophetarū, testimoniū Dei cœlitus allato, cum uere cognosceret illa esse instinctū Dei et dono Dei a Prophetis prouinciata. Ut autē hos infirmos in fide suscipere Petrus, illorū studiū approbans dicit, Cui, subaudi, sermoni propheticō, tanquam lucernā luceti in caliginoso loco. id est, ut illa posita in obscuro loco uiam aperit transeuntibus ne impingant, et tenebrae euadāt: ita Scriptura, attenta et fidelī mente lecta lectoribus ne usquā offendant quod a ueritate abducant, uiam ueritatis aperit, et ē senticosis hereticorū diuerticulis auertit. Attēdentes id est, dum attenti estis illi sermoni propheticō, bene facitis, recte uobis est cōsultum, et sanctum opus operamini. Donec dies, id est, Euāgeliā cognitione illucescat per quādam incremēta. Et lucifer, ipse Christus exoriatur, ubi in fiae promoueritis, in cordibus uestris. Aliter dici potest, qā hic locus allegorijs plenus est. Mūdus iste respectu futuri, tenebri eoſus et obscurus est carcer, in quo Scriptura diuinæ, cœu lucernæ quæda sunt, fideles ad ea que Dei sunt et Christi illuminates, donec alterius Mūdi dies illis elucescat, et lucifer alterius Mundi Solis aeterni prouinciatus, oriatur in animabus nostris, que alterius seculi limen ingressę ad diē aeternitatis properat. Aut qā lex umbra erat et tenebre, in qua prophetia, ueluti lucerna lucens erat. Cui attēdentes beneficiebant, donec extra tenebras positus illuxit dies et lucifer i.e.s.v.s Christus exortus est, ad quē lucerna illa sine propheticus sermo dixerit. Dici potest, firmorē, hoc loco, dixit pro firmum, iuxta morem Gr̄corum, qui comparatiuum propositio frequenter usurpat.

Lucerna lucernæ scripturæ collatio, & symbolum.

Christus lucifer.

Lex prophetiā ut lucernam habebat.
Propheticus sermo.
Comparatiuum propositio.

Prophetice interpretatione à spiritu.

Hoc primum intelligentes, quod omnis prophetia scripturæ, propria interpretatione non sit. Quorūdā supercilium deprimit, Maxime lucorū, et quorūdā sciolorū, qui quod multa lectione et eruditione polleant, iuxta suas interpretationes, et utilis uisuerit prophetias interpretari uolūt. Hoc abſit. Frustra enim esset donū prophetiæ a Spiritu sancto, qui prout inspirauerit prouincianda est prophetiæ interpretatio. Vir doctus, que in lumine intellectus agentis apparet, iuxta propriā interpretationē docet et scribit. Prophetas autē ea que sub lumine diuina reuelationis apparent, nō secundū proprij iudicij interpretationē dicit et scribit.

Judicio humanae non sunt cōmittenda prophetie.

Non enim uolūtate humana allata est aliquando prophetia, &c. Causam adducit propter quā prophetia iuxta humanū iudicium nō ueniat interpretāde. Prophetie futura eaq; singularia respiciunt, que humano iudicio nō subsint. Solius enī Dei est nosse futura. Prophetas qui uaticinati sunt, nō ē suo sensu et arbitrio prophetias prodiderūt. Siue, nō est allata prophetia uolūtate humana, id est, ab ipsius hominis arbitrio, iudicio, et sensu. Sed sancti homines, id est, Prophetæ, locuti sunt, id est, pphe tauerūt, inspirati, id est, afflati, illuminati, edociti et aici, seu impulsū a Spiritu sancto.

Prophetiarum tractandarum modus. Hoc uerbo inspirati, cōdemnat falsos prophetas, qui non sunt inspirati a Spiritu Dei, sed a spiritibus demoniacis & melacholicis. Colligamus ex his scripta prophetā, aut ex instinctu & inspiratione Spiritus, aut alia clariore scriptura sancta interpretandā esse. Secundo, tametsi Prophetae, homines fuerint: coru tamen scriptura diuinā sunt, et diuinū inspirata. Tertio, aberrant plurimum, qui dixerunt Prophetas in mōre fīliū larum uaticinia pronuntiāsse, que resonant: at sonum, quē ministrant, nō intelligent.

Prophetia est. Prophetia a Spiritu sancto est, intellectui Prophetae cōmunicata, qua Vides appellatur. **Propheta uidens dicitur.** Qua ratione scriptum est, Verbum quod uidit Isaías, aut aliis aliquis propheta (ait Beda,) nisi quia in occulto uisionum cōfessum, lucidissimo mentis intuitu cognoscēbant arcana, que sōris suis auditoribus palam uerbis qualibuscunq; effarent.

D I C T I O.

Simon. S I M O N, ônis, penultima producta in obliquis, interpretatur signum.

Tabernaculū, T A B E R N A C U L U M non est diminutiu[m], sed per se primogenium uocabulum, significatq; tectum castrense. Basilius magnus adnotauit terrenam hanc habitationem quā ceu hospites in procinctu colimus, tabernaculi nomine siue tentorij significari. Corpus ipsum & uas fragile uniuscuiusq; anime fidelis tabernaculum & tugurium appellat Apostolus, ut p[ro]f[essione]s habitare solent.

Manutentans. M A N U T E N T A N S, Gracis est uocatōn[em], certum est dictiōnem esse compitum. Videtur autem deducere metaphora a muribus, qui parietem aut tabulam, aut siquid aliud obuium fuerit, sequi solent, donec cauum natūrā fuerint. Adiecit autem hoc Apostolus, ut profundam cecidat exprimeret. Nam lusciosi magna corpora uident, ut ductu manuum non sit opus.

Vabulæ doctae. D O C T A E fabule uocantur hoc loco arte confite, que sophismata alio uocabulo nominantur.

Lucifer. L U C I F E R, Stella Veneris cum antegraditur solem, cum subsequitur, Hesperus uocatur.

Lucerna. L U C E R N A, uerbum Dei dicitur, quod qui hoc uerbum sequitur, in errore impingere non posſit. Psal. 118.

Lucernā incēdere. Lucerna pedibus meis uerbum tuum, & lumen semitis meis. Lucernam incendere, est idem quod annuntiare, siue prēdicare: Nam ideo lucerna accenditur. hoc est, ut luceat omnibus qui sunt in domo. hoc est, in Ecclesia Dei.

Deus scelera ut olim, sic in posterum
puniet.

C A P . I I .

De felis & pseudoprophe- nts. F Verunt uero & pseudoprophetæ in populo, sicut & in uobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum qui emit eos, Dominū negant: superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos uia ueritatis blasphemabitur: & in auaritia fictis uerbis de uobis negotiabuntur, quibus iudicium iam olim non cessat: & perditio eoru[n]o dormitat. Si enim Deus angelis pec- lob 4. d cantibus non pepercit, sed rudentib[us] inferni detrac[tos] in tartarum tradidit cruciādos in iudicium reseruari.

Et

magistri mendaces, falsi doctores qui clā indūcēt emisit mercatus est luxurias, uel exitia, perditiones. negotiabunt. I uos capionabunt, & uobis ad quæstū abuentur. cessat tardus rudentib[us] catenis caliginis reterunt. J id est, fed in terra nū deicōs tradidit vinculis

colligunt, id est
 ipsius tartari,
 in iudicium fer-
 vantes uincit
 catus ipsius
 tartari.
 originali] tandem
 quo
 a nefandorum,
 &c. Iah. iis qui
 p. libidinosam
 conuersationem
 nefarij erant
 Nouis Domini-
 nus] hyperba-
 ton. q.d. Si de
 angelis peccan-
 tibus non peper-
 cit, probos au-
 te liberatus, no
 uis tigil probos
 liberare, & de
 impijs supplic-
 iam sumere.
 magis] maxie,
 qui post j uel
 qui ob polluti
 deflderium,
 dominacione] au-
 toritate, uel
 legitima predi-
 tos potestare.
 sibi placet:]
 praefacti, id
 est, sui sensu
 & capillar-
 fetas non met.
 &c. Iuel q. g. pia
 præcelleres no
 verentur coniu-
 cias incitare.
 Vbi] quam
 stratiab.] mu-
 ta anima na-
 ta in captione
 uel captivam
 naturaliter] na-
 ta
 in his que igno-
 rante] id est, ob
 ea q. ignora-
 male loquentes.
 corruptione] p-
 traditio,.
 Ipsi homines
 vocat iniqui-
 menta & mali-
 des.
 delicijs afflu-
 tes, &c. Iqui co-
 unates in erro-
 ribus suis, infil-
 tant uobis.
 adulterij, & in
 celo, &c.;] in
 ui & impuden-
 tes qui a peccando cessa-
 re uesciam subiugate &c. Subaudienda est coniunctio rationalis, Nam. Nam
 in deflderij carnis id est, per concupiscentiam carnis, uoluptribus eos qui uer' au-
 fugerunt, quicq; in errore conuerteruntur, in cognitione per agutionem

Noe.
Genes. 7,2
Sodomæ
Gen. 19,2

Numeri 11,8
Balaam.

Iude 1,8

Libertas.

Seraus.

Ioan. 8,6

Rom. 6,6

Hebr. 6,6

Matth. 13,8

ribus. Melius enim erat illis non cognoscere uiam iustitiae, quam post agnitionem, retrorsum conuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato. Contigit enim eis illud uerū Proverbij, Canis reuersus ad suum uomitorium; & Sus lota in uolutabro lutis.

cognoscere]
cognoscere

in uolutabro]
ad uolutabrum
exenti , subaudi
teueria.

Fuerunt uero & pseudoprophetæ in populo, &c. Argumento à cōtrario perseuerat horiari ad constantiam & in aduersis patientiam, preuentians futuros praecptores mēdiaci plenos, quos certissimi notis & uiuacissimi ipsorum contoribus pingit. Si historias & Prophetas sanctos consulueris, facile intelliges sanctissimum Dei populo pseudoprophetas nunquam defuisse. In agro enim dominico infelix hoc lollum, dols Satanae, semper succurrerit. Intestinum est illud aduersarii odium & inuidia. Unde nō cessabit hic cancer, hæc pestis, hoc est, falsi doctores in ecclesia Christi. Quare non est quod mireris, si hunc Apostolum ardenterisim uscrbis nos obtestari uideris, ut in sana doctrina & religione Christiana constantes perseueremus. Presentit enim filios doctores & hereticos noxiros futuros, qui omnem mouebunt lapidem, ut uel electos Deis fieri potest subueriant. Non minore diligentia Paulus Timotheum, in & quilibet episcopum hortatur, ut in tradita doctrina perseueret. Et causam adducens ad Timot. 4. ait, Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria, &c. Rursum ad Roma. 16. Rogo autem uos fratres, ut obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam uos didicistis, faciunt, & declinante ab illis.

Qui introducerent sectas perditionis. Occupatio est. Ne fortassis obijceret utriusque. Parati sumus constanter pergere in doctrina à te tradita, quā ut purā & sinceram amplexanur. Sed quae non parum nos anxios faciant præmones de falso inter nos doctoribus futuris. Qui fieri potest hos agnoscamus, agnitos uitemus. Præoccupat Apostolus, nomina pseudoprophetarum & falsorum doctorum tacens. Videtur illos digitu ostendere, adeò illos suis notis & coloribus depingit. Non secus atq; si quis ita te præmoneat, Rogo te frater, si obuius uenerit uir qui sit naso aduncu, oculis toruis, uultu furioso, barba prolixa & subrufa, ueste brevi & rubra, caligis uarij coloris, píleo nigro tectus, cui plumæ uarie harent, hunc fugito, caue ne cum illo quicquam negoij tibi sit. Ita & ad hunc modum noster Apostolus dicit. Hæc est prima nota quæ hos deprehendetis: Introducent, id est, clam & non palam inducent, quia immiscerunt sanam doctrinam, ut inducent sectas perditionis. id est, heres pernicioſas. Nam dogmata aliena à ueritate canonica subinfringunt: ergo pernicioſa, & que perdunt animas. Hæc nota sunt ex prima Ecclesiæ tempore. Nam uenit Valentinus, qui se Dei & Iesu Christi gloriam querere simulabat, intrinsum uiru effundens aduersus incarnationem Iesu Christi. Quo ueneno intoxiciati non pauci, ab Ecclesia catholica recesserunt scisti & diuisi, se etiam facientes uanam, erroneam et pernicioſam.

Attius. Huic succedit Attius presbyter, qui multa de religione Christiana sanctissime disputauit. Sed his immiscere uoluit nefandum illud uenenum de iniquitate Patriis, Filii, & Spiritus sancti. Unde totum Orientem ferè labefactauit. Adducere & alios nostro seculo natos, nisi planè intelligerem hos suorum heretistarum charum errores solum recensisse, & nouos suo male & peruerso ingenio inuenisse: sed pro dolor suo male.

Et eum qui emit eos Dominum negant. Secundam notam prioris explanatri

Pseudoprophetæ
nunquam po-
pulo Dei defue-
tunt.

Note quibus
pseudoprophetæ
ex cognoscuntur.

Valentini u-
sus.

planatricem adducit, qua ostendit in quibus sectæ ille sunt pernicioſissima & deplo-
ratissima. His seclis dominum i e s u m Christum abnegant. Ex parte quidem Chri-
stum conſentuntur, ex parte negant. Atque ut suis seclis diuiniſſiſt, ita & Christum diuiniſſiſt.
Nam Arrius Christum in diuinitate minorem Patrem affirmauit. Photinus dicit:
Christus homo est, Deus non eſt. Manichæus ait: Christus Deus tantum eſt. Pelagius do-
cet: Christus redemptor parvulorum in Baptismo non eſt, quia sine iniquitatibus con-
cepti, & sine delictis a matre sua educti. Hodie uero alius Christum ad infros deſce-
diſſe negat. Alij in sacroſancta Eucharistiā ſub ſpecie panis & uini inficiantur. Alij
ſacramenta, quibus uim & uirtutē ſue crucis dedit i e s u s Christus, non recipiunt.
Et pleraq; id genus dogmati, que Christus per ſuam ſponsam Eccleſiam execratur
& dannat. Exaggerandi uim habet clauſula illa, Quā emiſſi eos, quaſi diceret, Benefi-
ciū redēptionis in Christum credentes conſequuti ſunt: Sed dum redēptionis
gloriā alijs tribuunt, & non uni Christo, ut Pelagius & eius aſſeclae, re uera negat
Christum: qui omnes redēmit, non corrūptibilibus auro & argento, ſed pretioſo ſan-
guine ſuo. O ſummam ingratitudinem! o cœcitatēm, miſeram! quia illum, non qualement
ueritas oſtendit, ſed qualem iſpum ſibi fingunt, prædicant.

Christum diui-
duni heretici.
Arrius,
Photinus,
Manichæus,
Pelagius,

Pelagianorum
& hereticorum
illitaria,

Hereticorum
exitium.

Sacramentarij.

Hereticorum lu-
xuria.

Veritatis uia
unica eſt.

Superinduentes ſibi celerem perditionem. His Antichristi p̄eambulonibus & impostoribus pernicioſiſimis. A poſtulō breui minatur exitium. Super-
induentes. Id eſt. Si tenebriones adducunt ſibi ipſis celerem perditionem, id eſt, inter-
ritum. Hoc eſt, breui ſeu gladio interitem: & quam perforauerunt nauem, in ea
peribunt. Nam miſere & inſperato hæreticorum monſtra interiere. Arrius cacando
interiit, & expirauit. De plerisque alijs conſulito historias.

Et multi ſequentur eorum luxuriās. Quia hæretici Mundo adulantur,
carni & concupiſcentijs applauidunt, multos habent ſectatores. Hoc docent historiæ
quā multos ſemper habuerunt uefaniæ ſue fautores hæretici, Valentinus, Arrius et
alijs. Hoc idē uidemus noſtro ſeculo apud Sacramētarios. Quod ſi quis rogauerit cau-
ſam: Reſpondet Christus 10. 15. Si mundus (aīt) uos odiit, ſcitur quia me prior ē uobis
odio habuit. Si de Mundo fuſſetis, Mūdus quod ſuū erat diligenter: quia uero de Mün-
do nō eſtis, ſed ego elegi uos de Mundo. propter eā edit uos Mūdus. Obſerua horū hæ-
reticorū doctrinā, non uocauit fidē aut uitā inſtitutū, ſed luxuriās, aut, ut Græcis le-
gitur, exitia ſue perditiones. Nam iſtorum dogmata ſequi, eſt, ſeſe in perditionem &
interitum demergere. Non eſt quod quī hodie miretur, ſi uideat Eccleſiam Dei affi-
ctam, & multos Euangeliō repugnare. Nam hoc predixerūt Prophete & Apoſtoli.

Per quos uia ueritatis blasphemabitur. Aliud ſignum, quo agnoscuntur
impostores & p̄eudapoſtoli eſt: I p̄fui uia ueritatis blaſphemant. Vna & ſola eſt
ueritatis uia doctrina i e s u s Christi. Horum malitia & dolis blaſphematur uera
Christi religio, id eſt, male audit. Hæc eſt blaſphemia de qua Paulus ad Roma. 2. No-
men Dei per uos blaſphematur inter gentes.

Et in auaritia fictis uerbis de uobis negotiabitur. Aliā notā afferit
Apoſtolus, qua deprehenduntur lucifigæ & tenebriones illi. Solius quaſtus & lucri
gratia ducuntur. Omnia ſiu sacra ſue profana & huiusmodi queſtuarij ſua auaritia cor-
rumunt. Hi negotiabitur de uobis, id eſt, uos cauponabunt, hoc eſt, uos lucri cauſa,
quaſi ad cauponę ueniaribꝫ, uobis q; ad queſtum abutentur. Fictis, id eſt, factitiis uer-
bis, arte & dolo coſutis. In auaritia, hoc eſt neglēcta ueritate, quædam ſicta dogmata
commiſſentur. Hoc ſolo ſtudio duſti, quo lucrum & queſtum a uobis reſrant.

Quibus iudiciū iam olim nō cessat, &c. Exiūt & iusta poena hereticorum multis argumentis aperit. Horū impostorū fūcata et fictitia est felicissima. Nemo sibi persuadeat istos longo tēpore in hac inani gloria permāuros. Nolite credere hos cōmeritis pœnas nō datus, futurosq; perpetuō impunes, quod hos uideatis in hoc Mūdo dite sc̄re, quiescere, feliciter illis omnia succedere, dominari iuxta suā uoluntatē, et quia ita illis uisum placitūq; est, suauiter uiuere, multa illis obtingūt bona tēporaria; sed re uera saginatur his ad mactationē et interiu. Quibus, subaudi, impostoribus, iudicium, id est, pœna cōmerita & mors eterna iā olim, subaudi, paratu. Nā dictum est à Domino, Itē maledicti in igne eternū, qui paratus est diabolo et angelis eius. Nō cessat, id est, nō tardat. Et peditio, id est, exiūt & interitus corū nō dormiret, id est, apparatū est, et nō impeditur ad modū dormīturūtū, q; somno impeditur. Aut nō cessat, quia jam copit in hoc Mundo. Est enim uesania illorum, illis pœna et afflīcio, quam eternū manet supplicium, et (ut Bede uerbis uar.) nullo fine cessabit. Hæc si semel & iterum singulis diebus legeret purpura & mollibus testiti, non audiremus tam frēquentes in Christum blasphemias: non ornaret multi execrabilibus blasphemij suam sermonem, suos titulos, rursus I E S V M Christum in semetip̄s crucifigentes. Faxit Deus, qui ex impio facit piūm, in meliorem uitam tam corruptos mores mutant.

Si enim Deus angelis, &c. Ostendit ipostores nō euasuros pœnas cōmeritas, argumēto p̄ collationē à maiore ad minus sumpto. Hic locus desumptus uidetur ex 4. cap. 1ob. Nūquid homo Dei cōparatione, ait, iustificabitur, aut factore suo purior' erit uirtus, et seruit ei nō sunt stabiles, et in angelis suis repit prauitatem. Quāto magis hi q; habitat domos luteas, q; terrenū habet fundamētu, cōfūmetur uelut à fine? Deus angelis ipsiſ peccatiſbus nō pepercit, nec scāuctoribus & ipostoribus qdē parcat. Aut nō pepercit angelis peccatiſbus: quāto minus & falsis doctoribus & impostoribus parcat. Vbi enim beneficētissimi Dei munere ingratii illi spiritus abusi sunt in superbia, ē celo deturbati sunt ad inferos, ubi detinētur in uinculis ad ultimū illud magnū iudiciū usq; in quo eternæ dānatiōnis iudicium suscipiēt: ita et impostoriſ debitas luēt pœnas, huius horribili ſuppliciū ap̄liſtione facit, quod Deus de angelis suis sumptit, ut impoſtoribus incutiat timore, dicit, Rudentibus, id est, finibus crāſis, ueluti nauitis, aut, ut Græcis legitur, catenis. Ut enī sensibilibus sunt sensibilia, ſi spiritualibus ſi uirūtūlā sunt uincula. Inferni, id est, caliginis detracatos, in tartaru tradidit cruciandos. hoc eſt uinxit eos catenis caliginis indiſſolubilibus, ſiue dedit caligini et tenebris uirtutē, qua in eo loco detinetur, qui à corlo ad ima cōtinetur, cruciādos in iudiciū reſeruantur: q; adhuc nō sunt extrema dānatiōni & punitioni ſubiecti, ſed extremo iudicio reſeruantur, in quo de carcere caliginis trāſitūr ſūt ad iudiciū tenebrarū extortorū, et ſuppliū ignis eterni. Quod niſi certo exp̄clarēt, nequaquam p̄ſente Christo, Matt. 8. clāmasset, Quid nobis & tibi I S V fili Dei? Venisti huic ante tēpū torquere nos! Et niſi trāſitūr effent ad illud ſuppliciū ignis, dominus nō diceret, Matt. 25. ſe in illa die diātūrū ijs qui à ſinib⁹ erūt, Discedite à me maledicti in igne eternū, q; paratus eſt diabolo et angelis eius. Hic ergo caſus, et hoc iudiciū argumento eſſe debet falsis doctorib⁹ et ſacra Scriptura deprauatoribus, ne in tam horribili ſi ſapiunt incident exiūtū. Poſſunt hi funes inteligi impiorum peccata, iuxta dictum Sapientis, Proverb. 5. Iniquitates ſue capiunt impiūm, et ſunibus peccatorum ſuorum conſtriguntur.

Et originali Mundo non pepercit, &c. Secundo argumēto perſeueraſt ostendere hereticos nō inultos mansuros. Hic locus desumptus eſt ex Gene. 7. Si Deus non peperit

Funes angeliſ
rum & hereti‐
corum.

Et originali Mundo non pepercit, &c. Secundo argumēto perſeueraſt ostendere hereticos nō inultos mansuros. Hic locus desumptus eſt ex Gene. 7. Si Deus non peperit

non peperit Mundo originali, id est, antiquo & primeuo, quod seductores & impo-
stores haberet plurimos, sed cunctoduit, id est, seruauit octauum Noe (qui non solus, sed
cū octo animabus octauus seruatus est) preconē, nuntiū & Ecclesiastē diuinæ iusti-
tie. Cum enim Arcæ appararet, hortabatur ad pœnitentiā. Huius uita et mores erant
aliorum institutio. Et, ut ait Augustinus 99. epistola, fabricatio seu apparatus Arcæ
erat ipsius Patriarchæ Noe pœdicatio. Deus longanmis disimularat multis annis
illius seculi impietatē, si forte exhortatione Noe ad pœnitentiā redirent. Sed dum per-
tinaciter in suis delictis sordeceret, superinduxit diluuium Mundo impiorum, id est,
hominibus impijs. Quia tunc (ut dicitur Gene. 6.) Omnis caro corruerat uia suam.
Dicit Apostolus, Si primeuo seculo seductores & impostores plurimos habentii non
peperit Dominus, sed seruatis octo pijs, funditus deleuit impios : Certe nec impijs &
seductoribus, imo & per ipsos seductis, parcer. Quemadmodum enim primeuum illud
seculum satis tempestiuē monuerat per ipsum Noe : ita & nunc satis opportune per
Apostolicos uiros iustitia Dei & Gratia Christi docetur. Qui si contemnuntur, ut
Noe, pœna committere & supplicium de contemptoribus sumetur.

Originalis mis-
dus.

Noe Octauus
preco dimiss
iustitiae.

Arcæ Noe fa-
briacantur ut
pœdicano.

Mundus im-
plorū.

Pentapolis pu-
blii.

Impis & ful-
phor & celo.

Poma que fo-
lo tañi in cine-
sum ueruntur.

Incendio pen-
polos est pu-
blicum exem-
plum.

Voluptatis
exilia.

Impietate sem-
per sua sequi-
tur ultio.

Auxiliis à Deo
opportunitum.

Lot iustus.

rum,

Et ciuitates Sodomorū, &c. In idē cum superioribus redit hoc exemplum,
ex 19. Gene. desumptum. Si quinq; illis ciuitatibus ob se dis̄mas uoluptates ac ignomi-
nias non peperit, sed igne & sulphure de celo pluente in fiuillam ac cinerem rede-
git: nec parcer ijs, per quos nomen Dei blasphematur. Deletum Pentapolim, ait Beda,
operuit maris mortui inundatio, relictis aliquot adiacētibus illius incendiū terris nihil
fructus producentibus. Sapient. 10. Hac iustum à pereuntibus impijs liberauit fugien-
tem, descendente igne in Pentapolim: quibus in testimonium nequitie sumigabunda
constat deserta terra, & in certo tempore fructus habentes arbores. Refert uenerabi-
lis Beda has arbores poma aspectu pulcherrima producere, que si quis gustandi gra-
tia carpserit, statim in cinerem & fumum rediguntur: in illius tam uehemētis incendiū
signum & monimentum. Legi in Ludouici Rom. Patricij nauigatione. Supersunt (ait
cap. 10. primi lib. cum de Sodoma & Gomorrah urbibus mentionem facit) adhuc col-
lapsarum urbium uestigia, diuinæq; iræ testimonium. Circum urbes regio arida incul-
taq; squalidum humo, nullius ferax, aquarum præsertim expers. Vescebantur olim illi
manu: ex cum diuino munere abusi fuissent, uapularunt uerbere atrocissimo.

Exemplum eorum, &c. ista permoueant & terreneant impios oportet. Vocat
Apostolus hoc Pentapoeos excidiū publicum exemplum, atq; Sodomitas funditus
eversos, ut omnibus impijs exemplo sint: nimirum quod Deus iustus impijs & impo-
storibus non sit parsurus, si impiam uitiam uixerint, & in ea procaciter perseuerauer-
int. Quare eti uoluptas multis arrideat, et multa in fronte habeat que maxima car-
nalibus pollicetur: in recessu certe nihil preter fumum ac ignem eternum relictura
est. Hoc facile coniicies, si illius genium & naturam agnoueris ex tam horrido Sodo-
morum excidio, ubi nihil præter cinerem, fumos & fiuillas conficiebat.

Et iustum Lot oppressum, &c. Post declaratiū impiorū exitium & pœnas
comeritas: nunc de piorum liberatione discribit. Quæadmodum Deus non sinit, ut cui-
quam sua impietas sit impunita, licet aliquando longanmis ad pœnitentiā pro sua bo-
nitate expectet: ita nec cuiquā sua innocētia frustra est, sed licet aliquot dies pios ten-
tari sinat, nouit tamen ipsi tēpore opportunio adesse, & eos a malis eripere. Exemplo
erit Iob, quem Dominus eripuit (Liberavit iustum Lot, qui hospitalitate qua angelos
suscepit (ut est in Genesi) Deo placuit, Hebre. 13.) ab iniuria, id est, uolentia nefario-

rum, qui irrueunt in domum eius, & luxuriosa conuersatione, quæ innominata est, execrabilis & abominabilis. Lege 19. cap. Genes.

Aspectu enim & auditu iustus erat, &c. Nō solēt pijs opprobijs, & ijs, quæ aduersantur Euāglio, delectari, sed maxime excruciani. Quod et iusto Lot obtigit. Iustus erat aspectu & auditu. Oblectabatur solū audire & uidere sancta, & quæ ad pietatem faciebat. Sed hic habitabat apud eos nefarios Sodomitas, qui iniquis operibus hoc est, nefaria uita cruciabantur, angebat animam iustum ipsius Lot, de die in diē, hoc est, quotidie. Id est, grauitate cruciabantur quæ, niues & familia sua habens pudicam, inter illos scelestissimos & impios sodomitas, cogeretur quotidie uidere & audire quæ nollet. Ad hunc modum qui hodie iusti sunt, sensus, ut Lot, habent non ualentes tam molestas ignominia uidere sine animi cruciatu. Videt seculas, sectarum hereticarum fautores, adulteria publica pro uirtute haberi, suppilata & euersam magna ex parte Ecclesiæ, frè omnia sancta prostituti, plus honoris & loci ipsi ambitioni, quam zelo ex cultui Dei exhiberi, & multa id genus, quibus ad suam libidinem, uoluptatem, lucrum & quaslibet abutitur impij: quæ neq; piorum oculi, neq; aures, neq; animus ferre quicquid: unde illis magnus fugeritur cruciatus. Magna iusti Lot commendatio, qui flagitiorum scelerissima uita non potuit a puritate, uite diuellit: cùm tamen scriptum sit, Cum peruerso peruerteris. Sed inter imperfectorum perfecit, et inter impudicos pudice uixit, nullisq; scandalo fuit. Quare non abs re tantum illius iustitiā silentio præterire noluit noster Apostolus.

Nouit Dominus pios de tentatione eripere, &c. Pios consolatur, ne Dei sapientia & prouidencia.

Potent Deum iustorum & impiorum immemore, quod impij regnare uideantur. Nouit Dominus, ac si diceret, Ea est domini Dei sapientia, bonitas, & iustitia, ut nouerit quid, quando & quomodo regenda facienda: ne sint omnia, inquit quid cuique debeatur, quantum cuique concessum, quantum quisque progrede peruenireque debeat, quatenus & quantoque furere debeat et effrenis impiorum licentia. Quare tempore opportuno eripet Dominus & liberabit pios de periculorum quantumcumque magnorum afflictionibus,

Impios restari cruciando in die iudicij. dicente Propheta, Cum ipso sum in tribulatione, eripiā cum, & glorificabo eum. Non uero reseruare iniquos cruciandos in diem iudicij. Non quid ante extremum illum diem non crucientur, sed amplius tunc tradentur cruciandi: qui corpore & anima cruciabuntur. Rerum tunc uertentur uices. Nam qui hic afflictabantur pijs, gaudio & beatitate ad saturitatem fruentur: impij uero aeternis excruciantur supplicijs. Huc pertinet parabola de diuite epulone & Lazarō, in sinu Abrahe, Luca 16.

Magis autem eos qui post carnem, &c. Post nefarium illam sodomitarum conuersationem & eius punitionem explicitam, reddit ad filios doctores, impostores, & eorum affectas, qui carnis uoluptatem sequentes, se maculant in immunditia. hoc est, se se dedis uoluptatibus oblectant, & libidinis econtra confusurant. adgit castis auribus reverentia. Nouit autem Dominus magis, id est, amplius cruciandos eos qui ambulant post carnem in concupiscentia immunditiae. hoc est, ait Beda, qui pro reatu sua corruptionis maiora in iudicio quam generales iniqui tormenta patientur.

Hæretici sunt cicatrices explicandas, quibus facultus uitari possint. Superbi sunt, & dominationem, id est, Apostolos, & Reipub. magistratus, in quibus i e s v s Christus potestatis & dominatio, dominatio, autor reluet, contemnunt & sternunt, inquit optimos quosque criminantur, & conuicijs incessunt.

Audaces, sibi placentes, &c. Temerarios et superbos dicit, qui sua audacia quacumque

queuis nefaria intrepidi audent, ducti philautia, hoc est, sui amore & complacentia, praefacti, duri & intractabiles sunt, neque Episcopis, neque magistratibus obcedere uolentes, sed sibi nimis placentes non metuant introducere sectas, hoc est, seditiones sunt, & auertunt ab obedientia magistratum, quos possunt, autoritate publica preditos non modo contemnunt, sed etiam iniurias & maledictis proscindunt. Hoc uidetur Petrus his significare, impostores huiusmodi duros esse, prefactos & intractabiles. Iuratisimus ille I E S V Christi Orator Paulus, Roma. 15. aduersus huiusmodi clamat. Debenimus autem (inquit) nos firmiores, imbecillitatem infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnde quisque uestrum proximo suo placeat in bonum ad edificationem. Etenim Christus non sibi placuit, &c.

Blasphemantes. Dum, que diximus, agunt, blasphemant. id est, maledicta & criminaciones quasdam coaceruant aduersus Apostolos Dei, summos magistratus, & ipsum Euangelium. Obscurantes enim Euangelium, Christum & eius gloriam obscurare uituntur. Quo fit ut peccatum ad mortem incurrit, dum magistratus functionem, ut impiam, dannant, quod Catabaptista faciunt. Rursum qui magistratus legibus aequis non obtemperant, ut qui sectas introducunt, quibus seditione frequens suboriri solet, blasphemant.

Vbi Angelii fortitudine & uirtute, &c. Grauitatem aeternae damnationis aperi, argumento a maiore ad minus negatiue per collationem malorum Angelorum sumpto. Cum Angelii, subaudi, mali & dannati, sint maiores fortitudine & uirtute, id est, robustiores sint natura, & potestiores uiribus, quam sint homines, non portant, id est, non sufferunt, seu uix ferre ualent, iudicium execrabile, id est, damnationem sententiamque ob execrabilem blasphemiam, aduersum seipso pronuntiatum, quanto intolerabiliora erunt ipsis pseudapostolis Euangelica ueritatis depravatoribus, blasphemis & maledicis uiris, certe parata tormenta & supplicia, que illos manent? Ex his colligimus tormentorum uarios esse gradus, iuxta illud Deuter. 25. pro mensura peccati erit & plagarum modus. Particula, Vbi, uidetur colligere Apostolus huiscemodi impostores malis Angelis haudquaque absimiles, quibus ut in superbis fuerint, sic erunt & in penitie con sortes. Nempe ut illi Deum, a quo omnis potestas est, contempserunt; ita hi magistratum, qui non nisi ex Deo est, blasphemant, & impudenter in honoranter.

Hic uero uel irrationalitatem pecora, &c. Eleganti collatione carnales & blasphemantes brutis ac pecoribus comparat: ut que superius de his perditissimus incepit, absoluat. Hic nebulares & blasphemari uiris sunt uelut pecora, animalia irrationalia, id est, rationis expertia, naturaliter, id est, natura genita, atque in hoc posita, ut ad predam nata tantum esse uideantur. Nam ut bruta solo sensu ducta in pabulum feruntur, cuius gratia ignoranter in captionem & perniciem incident: ita hi magistri erroris, nati sunt, hoc est, inclinati & depurati suis blasphemis in captionem, id est, seruitutem, & in perniciem, id est, exitium perditionem. Blasphemantes in his, que ignorant, id est, ignorantia interim uim fidei & ueritatem Euangelicam, gratia cuius de Apostolis & ueris Ecclesiastis turpiter obloquuntur. Peribunt in corruptione, id est, corrupte & putidae sua doctrinae dignas referent peccatas, hoc est, ea ci facili: quia uiam ueritatis reliquerunt, eligentes uiam abominationis & erroris, in preceps ruent et peribunt, in morem brutorum ignorantium laqueos, quibus captae pereunt.

Percipientes mercedem iniustitiae. Merentur suorum errorum laqueis capi, & ex propriæ iniustitiae funibus circunligati, qui tan superbe ipsos magistratus tunc.

Hæretici blasphemantes, & philaauti.

Hæretici blasphem.

Catabaptista- rum error.

Vt Angelii maxili non impunes mandentur, ita nec blasphemari exitu eudetur.

Tormentorum varij gradus.

Blasphemari brutes non absimiles.

Pseudodocto^r contemnunt, perfire. Et ut iniustitiae studuerunt, ita iniustitiae mercedem, eternas uidelicet merces. penas, recipient. Hoc premium Paulus Roma. i. explicit dicens, Turpitudinem operantes, et mercedem, quam oportuit, erroris sui in semetipsis recipentes. Peccatum in se peccatum habet. se paenam habet, quare et in hoc seculo et in futuro mercedem sui erroris recipient carnales illi, tam seditione doctrine preceptores.

Magiſtri erro- rū dicimus ma- culæ. Voluptatem existimantes, diei delicias, coinqinationis & malculæ. Grecis legitur nominandi casu, non paterno, Coinqinationes, et sensu longè facilior redditur, et uebementior est sermo. Hi magistri erroris heretici, non solum coinqinati et maculati, sed sunt ipsi etem coinqinationes et macule, quibus alios coinquant et maculant. Horum tanta est cæcitas, tanta est malorum ingluies, ut existimant voluptatem lasciviam et impudicam uitam (cuius finis eterne mortis tenebre) delicias diei. id est, voluptatem diuernam, que die exercetur, et honesta a studiois uris habetur. Suis præterea erroribus dissennatis et imposturis corradunt pecuniam, quam rei tam obscene impendunt, et turpiter absumunt. Exiunt omnem pudorem, existimantes felia citer secum agi, si etiam propalam lascivie indulgent. Aut si placet uti genitiis illis, dicio: Tanta est horum hereticorum cæcitas et uestania, ut existimant voluptatem coinqinationis et macule, id est, delectationes carnales et foedas, delicias diei. id est, loco honestarum deliciarum, que die, peri solent, habendas esse. Observat Beda in hunc locum duplice esse voluptatem: quandam bonam, que diurna dicitur, qua sancti delectantur in Domino. Psal. 55. Delectasti me Domine in factura tua. Et, Torrente voluptatis tua potabis eos. Est et voluptas nocturna, que reprobi ad perficienda tenebrarum opera peruerse delectantur. Eccles. 18. Post concupiscentias tuas non eas, et a voluptate tua auertere.

Delicijs affluentes, in conuiujs suis luxuriantes uobiscum. Voluptuosæ et lascivæ uite petulantius et abundantius indulgetes, siue delicijs affluentes, luxuriantes in conuiujs suis. id est, inter sua conuiua, que charitates et dilectiones uocant, crapulae et uentri indulgebant. uobiscum, hoc est, uobis presentibus. Hos uocat ludas in epulis suis maculas conuiuentes. Vide que in eum locum Iudea scripsimus. Quo fit, ut nunquam non madecant uino, et crapula distent sint, et libidine foeda ardeant. Ac dici potest dum in conuiujs suis confessantur, insultant uobis, ac male precantur uobis in erroribus suis.

Impostori^m ma- culæ.

Oculi adultere

Oculus est me- tis index.

Macula que- dam sunt impo- blures.

Aucupi mos.

Oculos habentes plenos adulterij, &c. Amplificat impostorum maculæ. Quos ut uiuacius exprimat, non dicit hos libidinosos, sed habentes oculos plenos adulterij. id est, plenos moxationibus, quales pre se ferunt adultere et mulieris oculi. hoc est, in hoc toti sunt, ut nihil aliud spectent, quam adulteria et res ueneras. Est enim oculus lascivæ mentis index. Et incessabilis delicti. id est, qui non cohibentur a peccando. pellicetes, id est, qui pelliciunt et inescant animas instabiles, que hoc illuc ue diuertunt explende voluptatis gratia. Non abs re maculas et coinqinationes hos impostores uocavit. Nam non satis est, quod ipsi sint mali, nisi et alios in consortium sue luxurie pertrahant. Videtur alludere Apoſtolum ad aucupes, qui infestationibus quibusdam in rete pelliciunt aues. Sic isti comportionibus, conuiujs quibusdam fidem aliquorum sibi astringunt.

Impostores a- uari et rapaces.

Cor exercitatum auaritia habentes. Post carnis crimina damnata, crimen auaritiae execratur. Habentes (inquit) cor exercitatum auaritia. id est, rapinis et imposturis, quibus exbursant et euacuant infirmorum bursas, hoc est, rapaces et avari adeo

ad eō sunt, ut nihil non dicant faciant ue etiam aduersus ueritatem & Euangelium, quae stus gratia. Huc pertinet, quod dicebat Sapiē Ecclesiastici 10. Nihil est iniquius, quam amare pecuniam. Hic enim & animam suam uenalem habet.

Maledictionis filii. Id est, execrabilis sunt, & morte digni. Ad hunc modum dicebat David 1. Regum 26. ad Abner, Viuit Dominus, quoniam filii mortis eftis uos, qui non custoditis dominum regem uestrum.

Excrabilis
plaudito.

Derelinquentes rectam uitam ueruerunt, secuti uitam Balaam ex Bosor, &c. Causam illius execrationis & maledictionis adducit, exemplo e sa- cris, Numeri 22. cap. sumpto. Gratia qua est lucri, nihil non turpe & lascivum ope rati sunt blasphemantes, & aduersus ueritatem loquentes, suis imposturis à uia recta mul tos diuerterunt. Secuti sunt uitam, id est, ritum uiuendi & doctrinam Balaam. Qui mea cede conductus, & gratia lucri uenit, ut malediceret ijs, quibus benedixerat Dominus. Qui Balaam, amauit mercedem iniquitatis, id est, qui consuluerat inique agendum. Pro malo illo consilio, mercedem seu munera a Balac rege accepit. Consuluit enim qua uia a Balac decipi posset populus Dei. Sed habuit correctione sue ueranias, id est, sua infamia & malignitas. Nam subiugale animal Asina (qua natura muta est) uirtute Dei loquens in homini uoce, hoc est, uoce humana, & in modum hominis loquens, prohibuit, repref sit insipientiam prophetæ Balaam uolentis maledicere populo Dei. Quemadmodum ue saniam & insipientiam Balaam reprehēit Asina & brutum: Ita tanta est hereticorum, imo & quorundam magnatū tum in Ecclesia tum in Repub. ueranias & execrabilis uita, ut tum pagani tum plebeij detestentur illorum insipientiam. Et quod grauius est, ut de mentiam auarii & corrupti prophetæ olim corripuit asina: ita & quosdam prophetarū successores auaritiæ studiosissimos, contempti & insigne fortis homines, honesta & humili uita arguant: atq; plus eruditio nis ex his, quam illis consequitur Res publica.

Questio ini-
putior.
Balaam docit
na.

Vefania,
Asina uoce ho-
minis loquuta.

Hi sunt fontes sine aqua. Varijs allegorijs impostorum genium & natu ram edidit. Quemadmodum sterilis & exhaustus fons inutilis est, nil preter inane no men habens: ita & pseudomagistri inutilis & uani sunt sine doctrina doctorum titulos, ut fons sine aqua, ueri fontis nomen, falso pre se ferunt. Videntur promittere doctrinam salutis, quam nullam habent, sed pura fæces & fordes sunt, quæ pro purissimo ac Eu an gelico fonte epotandas fallaciter offerunt. Quo fit, ut cum neochristiani & pseudodocto res relicta ueritate Euangelica nouam eruditio nem Ecclesie sponsæ Christi aduersante confinxerint: qui ueritatis sibi sunt, id apud eos inuenient, quod apud fontem sine aqua. Reperias lutum, fordes, & fæcem. Dereliquerunt enim I E S V M Christum fontem aquæ uiue, & foderunt sibi cisternas, que aquas non retinent salutares.

Fontes sine aqua.

Neochristiano rum technæ.

Et nebulae turbinibus exagitatae. Quemadmodum nebulae terræ, siti enti & aride copiosioris pluiae refrigerium promittunt: ita & qui doctoris, aut magistri nomine insignitur, spem quandam doctrinæ & salutis conseruenda, anxijs & afflictis conscientijs pollicetur. Sed ut nebula illa exagitata turbinibus, id est, varijs tum uentis tum procellis evanescent, & ne guttulas quidem aqua dant: ita hi falsi doctores, spe uana anxijs & salutis appetentissimas conscientias lactant. Observa cum dicit, Nebulas turbinibus, id est, procellis & tempestibus, non aura & placido uento agitari notat pseu dopostolos agitari, non afflatus Spiritus sancti, sed procella turbinis & spiritu maligno.

Nebulae aperte non abfimiles neochristianis.

Quibus caligo tenebrarum reseruatur. Horrendum exitium illis minatur. Non manebunt impunes. Nam ut lucem Euangelicā suis tenebris ac erroribus ob scurare studuerunt: ita caligo illa tenebrarum perpetua illos excipiet apud inferos.

Pseudopostolus maligno spiritu afflatus.

Pseudodo-
cum superbia
& venenum.

Imposturæ
pseudodo-
citorum.

Seruitus addi-
cti erant bello
capit.
Homo inter
spiritu et carné
constitutus.

Peccati et pseu-
de prophetař
affinitas.
Nouatianorū
locus Nouatianis, qui lapsis poenitentiam negabant; sed grauiatē peccati pseudoprophetō
lorum, & eorum, quos seduxerant, docet, à cōsuetudine peccandi deterrens. Si refugien-
tes coinqūinationes Mundi, id est, postquam refugerunt à peccatis. In cognitione, id est,
per ueram poenitentiam & fidem in dominum nostrum & salvatorem I E S V M Chri-
stum. His rursus, quasi dicat, Hi tamen iterum inuoluti peccatis superantur, posteriora
peccata, in quae rursus inciderūt, facta sunt deteriora, id est, grauiora prioribus, que an-
te poenitentiam cōmiserant. Alludit hoc loco ad ea, que Christus proponebat Matt. 12.
¶ Luc. 11. cap. de im nundo spiritu exante ab homine.

Melius enim erat illis non cognoscere uiam iustitiae, &c. Argu-
mento per collationem sumpto docet, quid grauius peccant, qui sciētes peccant. Melius
ex erat, id est, presfiterat, & minus malum erat illis non cognouisse uiam iustitiae, id est, ue-
ritatem Euangelicam: quam post agnitionem, id est, receptam et intellectam ueritatem,
retor

Peccatum ex
sciēta gravius
erat.

retrorsum conuerti, id est, attentionem & animum reuocare ab eo, id est, ab eruditione & ueritate, que tradita est, sancto mandato & instituto. Deterret hic locus à conuertu-
dine peccandi. Deinde aperit doctos, & qui pluribus maioribusq; beneficijs a Deo do-
nati sunt, indolitis, & ijs, qui paucioribus gratijs ornantur, grauius peccare. Huc pertie-
net, quod Christus Luc. 12. dicebat, Seruus qui cognovit uoluntatem Domini sui & non
fecit, uapulabit multis: qui autem nō cognovit, & fecit digna plagiis, uapulabit paucis.

Peccandi con-
fervudo pes-
ma.

Contigit enim eis illud uerū Proverbij, Canis reuersus ad suū
uomitum, & Sus lota in uolatrabro lutī. Priorem paroxiam ex 28. cap.
Proverbiorum: Alteram uero de suo accepit. Inter animalia, duo immundissima, ca-
nem & suem adduxit, ut uiuacius obsecnitatem impostorum explicaret, quorum ge-
nius & natura multum affinitatis cum cane & sue habent. Canes resorbent, quod eu-
muerunt: Et sues, qui pedibus margarita conculcant, & protinus ad cœnum & lutum
recurrunt: ita & illi faciunt, qui post uomita & purgata in poenitentie lauacro pecca-
ti, rufus ea resorbent, & in uolatram cœni & peccati recurrent, suis cupiditatibus
scruentes, & margaritam, hoc est, uerbum Dei aspernantur. Atq; ut canis resorpta sua
sorde, putidior fodiiorq; fit, & sus uolatrabro lutī fodiior redditur: ita qui relicta
ueritate redeunt & incident in uolatram peccatorum, fodiiores fiunt, atq; grauio-
ris sceleris reos se se conslituant. Quia ipsam, quam flendo, & in CHRISTVM fie-
dendo impetrare potuerunt ueniam, contemnunt, & in fodiitem peccatorum se, ma-
iore cæcitate precipites inuolunt.

Canis & sus
immundissim
animalia.

D I C T I O .

PSEUDOPROPHETA, unica dictio est composita, quam uulgaris illitera-
tum diuidit. Nec significat prophetam mendacem, sed qui falso nomine propheta uoce= ^{12.}
tur, cum non sit. Sicut pseudopostoli, qui sibi uendicant Apostoli titulum falso.

S E C T A , a sector sectari. A Græcis dicitur heresis, nomen odio sum usu nostro ^{sec.}
factum: quoniam his accommodatur, qui non unam Ecclesiam catholicam sequuntur,
sed sua iudicia suarū priuatas sectae.

R V D E N S , rudentis, tam masculinum, quam femininum est: significat funem Rudens.
nauticum.

T A R T A R V S singulariter, pluraliter uero Tartara, locus infernalis dicitur. ^{Territorium}
At Tartarum neutrī generis sex uini dicitur. ^{Tartara.}

P R A E C O , est qui iussu magistratus publicè aliiquid ore denuntiat, qui audio-
nem facit, & qui audientiam in theatris indicebat. Hos quoq; Curiones uocatos legi-
mus. Hinc preconium, laus, Græcè encomion.

Preco.
Curiones.
Encomion.

D I E M de die
ducere, si rem in longum protrahere.

Diem de die
ducere.

E X E C R A B I L I S , detestabilis, abominabilis, & plenus maledictione.

Exscrutabilis.

PERNICIES dicitur mors, unde perniciosus pro mortifero. A perneco uenit.

Pernicies.

PELLICIO , pellicis, pellexi, pellecum. blandiendo decipio.

Pellicio.

V E S A N V S , penultima producta, uuccors, crudelis, furiosus. unde Vesania, Vesanus,
erudelitas.

PROVERBIUM , est sermo ad uitæ rationem conducibilis, moderata qua-
dam obscuritate, multam in se continens utilitatem. Vnde, est sermo, rem manifestam ob-
scuritate tegens. Græci paroxia, uel parabola dicitur.

Paroxia.
Parabola.

VOLVATRABUM , penultima producta, est locus cœnosus, ubi sues ex pore
ei uoluntur.

Volutabrum.

Deus patiens retributor.

C A P . 111.

De nouissimis
temporibus.

HAncece uobis charissimi secundam scribo epistolam, in quibus uestram excito in cōmonitione, sinceram mente: ut memores sitis eorum, quae prædicti, uerborum à sanctis prophetis, & Apostolorum uestrorum præceptorum Domini & saluatoris: hoc primum scientes, quod uenient in nouissimis diebus in deceptione illusores, iuxta proprias cōcupiscentias ambulantes, dicentes, Vbi est promissio aut aduentus eius? ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseveruerant ab initio creaturæ. Latet enim eos hoc uolentes, quod cœli erant prius, & terra, de aqua & per aquam consistens Dei uerbo: per quæ ille tunc Mundus aqua inundatus periret. Cœli autem, qui nunc sunt, & terra, eodem uerbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij & perdictionis impiorum hominū. Num uero hoc non lateat uos charissimi, quod unus dies apud Dominū sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus. Non tardat Dominus promissionē suam, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter uos, nolens alii quos perire, sed omnes ad poenitentiam reuerti. Adueniet autem dies Domini ut fur: in quo cœli, magno impetu transient, elementa uero calore soluētur, terra auitem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Cum igitur hæc omnia dissoluenda sint: quales oportet uos esse in sanctis conuersationibus & pietatibus, expectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cœli ardentes soluentur, & elementa ignis ardore tabescerent.

Apos. 17.2
Ma. 6.5. c. 66.8

Nouos uero cœlos & nouam terrā, & promissa ipsius expectamus, in quibus iustitia habitat. Propter quod charissimi, hæc expectantes, satagite, immaculati & inuisi lati ei inueniri in pace: & Domini nostri longanimitatem, salutem arbitremini, sicut & charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scriptis uobis: sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his. In quibus sunt quædam difficultas intellectu, quæ indocti & instabiles depravant, sicut & ceteras scripturas, ad suam ipsorum perdictionem. Vos igitur fratres, præscientes, custodite ne insipientium errore traducti excidatis à propria firmitate: crescite uero in gratia & in cognitione domini nostri & saluatoris I E S U Christi. Ipsi gloria & nunc & in diem æternitatis. Amen.

Epistola Pa-

li.

Ecce iam
In quibus per
quis, prior fid
hicit & alteram
filam,
Predixi pre-
dicta sunt,
Apostolorū ue-
strī, qui fu-
mus Apostoli
Domini, & fat-
uatoris, quod
per nos illius
Apostolos acc-
essit.

Prīus olim,

Dies Domini.
s. ad Thes. 5.2

Patienter agit
longanimitas eis
Reuertit uel re-
cipere, aut com-
plici, aut ue-
nire.

Properantes,
&c.) acceleran-
tes graduum.
Et p.milla] iu-
xta p.millam
In quib[us], &c.)
iudi habitabūt
Nam p[ro]p[ter]a
resurrectionea
fuit uicturi in
celo.
Satagit] Date
operam,

Inuiciat] irre-
prehendibilis
Sicut erit in om.
&c.) Jerim. in
omniis] ferè e-
pistolista que
de his.

Depravant] de
torquent.

Fratres, præ-
scientes, cuius]
dilecti, postea
& premonti
eius, caue
insipientium
negligitorum.

Hanc

Hanc ecce uobis, &c. Extremam manum huic & priori epistole imponere
uale dicere cupiens, adducit quorū hēc de pseudoprophetis & magistris mendaci-
bus scripsit, ut maxime attenti sint ad scripturas, tum prophetarum, qui de fide & pie-
tate Christiana pronuntiarunt, tum eorum, qui similia his, quæ utraque epistola scriptis,
dixerunt. Charissimi, ecce scribo uobis hanc secundam epistolam. Cum dicit secundam,
meminit prioris. Quare relatiūm sequens, quibus, utrāque comprehendit epistolam,
priorē & posteriōrem. In quibus, subaudi, epistolis priore & hac posteriore excito,
id est, extimulo & exhortor hac commonitione uestram mentem syncram, id est, param
in fide. Hac suauiloquentia suorum animos cōciliat, & ad audiendum attentissimos facit.
Est optimi Ecclesiastē non solum docere, hoc est, ignorantes illuminare, sed etiam perpe-
tuō exhortari, id est, etiam promotoꝝ & doctoꝝ ad pietatem inflammare, & eorum ani-
mos excitare.

Scopus episto-
larum petri.

Vt memores sitis eorum, quæ prædixi, &c. Quo consilio has scripsit
epistolas exprimens, proponit a quibus hec accepit: ut nouis in Euangeliō tyronibus
plus autoritatis afferret, quod multorum testimonij efficit confirmatum, quam quod ex
unius tantum schola afferretur. Iste est huius loci sensus: Hęc, quae scribo, magna ex parte
decepta sunt ex prophetis & uerbis ī e s v Christi. Nam hi multa de pseudoprophe-
tis & temporibus extremis prædixerunt. Non dubito (Ait Petrus) quin sincera fide si-
tis, & alieni ab impostorū doctrina: sed hęc scribo, ut memores sitis posthac corū uer-
borum, quæ prædixi, & sanctis prophetis. hoc est, quæ ex propheticis literis differui. Et
ut sitis memores uerborum Apostolorum uestrorum, id est, eorum, quæ nos uestri Apo-
stoli premoniuimus. Memores, inquam, sitis præceptorum, id est, mandatorum domini &
saluatoris. id est, quæ Christus in Euangeliō tradidit. Aut si placet, dicamus ad hunc sen-
sum: Ut memores sitis non solum prædictorum à prophetis, sed etiam mandatorum, que
a nobis Apostolis domini & saluatoris accipistiſ. quibus præmuniti in ueritate recepta
perseuerare possitis; ne quoquis modo pseudoprophetarum (quos illi uenturos, sed caue-
dos præmonuerunt) lenocinio & blandiloquentia infescemini, inescati corrumpantini.
Iuxta hunc sensum ordinandus est textus: Ut memores sitis eorum, quæ prædixi à sanctis
prophetis, & ut sitis memores præceptorum, id est, mandatorum, Apostolorum uestro-
rum, quæ uestri Apostoli uobis nuntiauerunt, domini & saluatoris. id est, qui Apostoli,
non sunt pseudapoſtoli, sed sunt Apostoli domini & saluatoris. id est, qui ad eos non a
scipis, sed à domino uenerunt, ut non sua somnia, sed quæ à domino saluatore accepierunt
uobis bona fide annuntient.

Autoritas ex
multiorū testi-
monij confia-
tur uim ei robur
haber perlu-
fionis.

Hoc primum scientes, quod uenient in nouissimis diebus in
deceptione illusores, &c. Postea quām prædictis multa autoritate & utilitate
fidem conciliauit: Nunc de impīj posterioris temporis pseudoprophetis, necnon de eo-
rum corruptissimis moribus, int̄quisiq; consilijs ac imp̄iis sermonibus differit: ut præmu-
niti fideles ab illis caueant, & in puritate uite ambulent. Primo iaculo istos nebulones
scrifit, hos uocans illusores. Illudunt Euangeliō, & suo lusu lēdunt, nō solum, quod quidam
lusus uideatur Euangeliū & uerbum Domini, sed etiam, quod quibusdam illusionibus,
id est, præfigiis & imposturis fallunt simpliciores, & infirmos decipiunt. Iuxta pro-
prias concupiscentias ambulantes, id est, prostituant uitam suam. Nam cū fidem & uer-
bum Dei existimant lusus esse, Euangeliū pro iocis habeant neceſſe est, ut neq; intelle-
ctu recte intelligant, neque uoluntate, recta uelint: sed uoluptatem pro uita, & libidinem
pro ratione habeant. Omnia in eis prostituta sunt. Est eorum animus sedditibus obſitus.

Impostorum &
pseudoproph-
etarum noise.
Illusions.Pseudoprophe-
tarum mens pro-
stituta.

turpiter

turpiter uiuunt, solam sequuntur cupiditatem. Neque his contenti, docent ac dicunt, que ad solam faciunt uoluptatem, non sine magno & contemptu & derisu Euangelij.

Mimesis,

Dicentes, ubi est promissio aut aduentus eius, &c. Mimesis est, id est, eorum, que ab alijs dicuntur, euariatio. Enarrat enim Petrus, que illi dicturi sunt.

Impiorū per-
uerse cogitatio-
nes.

Dicentes, id est, dicunt illi impostores: Vbi est promissio aut aduentus eius, &c. ironice, grauiter & audacter ista pronuntiant, quibus omnia fidei & religionis Christianae mysteria abnegant & rident. Non absimilia sunt horum uerba his, que Sapientiae, de impijs enarrat Sapientia. Dixerunt (inquit) impij cogitantes apud se non recte, Exiguum, & cum tedium est tempus uite nostre, & non est refrigerium in fine bonis, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis. Quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non sucrimus. Paulo post sequitur, Venite ergo & uiuamur bonis, que sunt, & uiuamur creature tanquam in iuuentute celeriter. Vino prelio & unguentis nos impleamus, & non pretereat nos slos temporis. Coronemus nos rosas ante quam marescant, nullum pratum sit, quod non pertransat luxuria nostra. Qui consimilia non recte cogitabant Christi doctrinam abnegantes, addent, Vbi est promissio eius? scilicet Dei ad iudicium, quasi dicant, Nulla & uana est. Rationem adducunt: Nam ex quo patres nostri dormierunt, id est, mortui sunt, sic omnia ab initio creaturae, id est, ab ore condito perseuerant, eodem semper ordine profahuntur & permanent. Mortui (dicunt) sunt patres, unus quidem redit, qui nuntiaret nobis post hanc uitam aliam superesse. Nihil praeterea renatum est. Adem semper uidetur Mundi facies. Vices sunt nascentium & morientium. Quare cum ista sic habeant, Quid expectatur, iudicium an resurrectio? Viuamus laude dum hic uiuitur. Et que nobis territamenta iudicij adducunt, spectra sunt, & sole nube, quibus nos & decipiunt, & in seruitutem pertrahere nituntur. Deus neque curat, neque respicit nos. Edamus & bibamus, cras enim moriemur. Quid nostra refert de ieiuniis, fidei, sanctimonia, & immortalitate dicere? Ista misera faciamus, uiris hypocritis & scipios affligentibus relinquamus. Agite, prostrabamus noctes & dies evanquandis cyathis de polulis, coniuixi & formosis pueris uerba faciamus. Quid nobis illa religio noua & Christiana nuper uiuenda, emolumenti attulit? Nihil certe. Dum uoluptuosè olim uiucremus, potaremus, scortaremur, succedebant omnia pro uotis & animi sententia. At uero cum huiusmodi nuzigeruli & obstreperi quidam nunc de fide, immortalitate, Mundo spernendo inueteratam occidunt cantilenam, & quedam de amplectendo Euangeliō intonat, nihil non aduersum nobis accidit. Quare prestat uoluptati operam dare, quam philosophiam illam Euangelicanam amplexari. Hactenus impostorum uerba. Huiusmodi sunt quos rūdam, porcorum uerius, quam hominum, blasphemæ uoces, quibus cum iudicium negat, & ipsum Deum, qui uerax est in promissis, negat, & ipsam mortuorum resurrectionem, ad iudicium enim expectatur omnium resurrectio. Negant & ipsum Deum iustum. In iustus enim uidetur, si non esset futurum iudicium & premium, tam pijs, quam impijs, pro ratione operum fidei & perfidie culibet paratum. Adiuvit postremo omnem spem, qua hic durant pijs, & Deo seruant. Cum mortalitatem anime suo errore sua ue blasphemia asserere uidentur, hi re uera peccato in Spiritum sanctum, & profundum malorum inciderunt, qui ueritatem ipsam oppugnant, & nolunt exemplo rerum preteritarum futura intelligere. Ex typo ueritatem, ex umbra lucem, & ex diluculo diem, ut sequentibus aperit Apostolus.

Veritatis oppu-
gnatores.

Later enim eos hoc uolentes, quod coeli erant prius, &c. Illusorum & impostorum blasphemias uoces repressurus, & eorum orationem omni ex parte nasum

Impiorum tan-
dem uito,

nam ac temerariam audaciam habentem, confutaturus, ostendit diuinam iustitiam non omnibus dormiuisse semper, sed de omnium seculorum impijs semper sumpsisse supplicium. Quemadmodum accepto uerbo Dei Noe apparans Arcam sue salutis gratia, prædicebat interitum uniuersæ carnis, et seculi illius finem, qui luxurijs & uoluptatibus indulgentes uiderunt Arcam fabricari, cuius architectura futura, & iamiam instantis diuina iudiciale index, ad penitentiam tamen securos illos & ositabundos nebulones non inuitauit: sed in concupiscentijs perseuerantes, manserunt increduli, donec finis uniuersæ carnis, iuxta uerbum Domini aduenit, & innouatus est Mundus. Ita continget & ipsis illusoribus ac impostoribus nouissimi temporis: quorum typus & figura fuerunt ijs, qui increduli fuerant tempore Noe. Illorum prædictor, Noe: istorum Apostoli & Apostolici uiri. Illorum exilium, aqua diluuij: istorum execrabilis exitus & perditio, ignis. Latet enim eos hoc uolentes, id est, his illusoribus non est excusationi locus, quod ignorantia laborent: quia latet eos uolentes, id est, uolunt & affectant nescire. Cœli erant prius, olim erant ab exordio Mudi. Et terra de aqua, id est, extra aquam, & per aquam, id est, super aquam, uerbo Dei consistens iuxta sententiam Dei dicentis, Genes 1. cap. Congregentur aquæ, que sub cœlo sunt, in locum unum, & appareat arida, & factum est ita. Item 4. Esdræ 6. Tertia die imperasti aquas congregari in seputina parte terræ: sex uero partes ficasisti & conseruasti, ut ex his sint coram te ministrantia seminaria a Deo & culta. Verbuno enim tuum precepisti, & opus statim fiebat. Super aquam apparet terra uerbo Dei. Psal. 135. Qui firmauit terram super aquas. Per que, scilicet uerbum Dei, cœlos, aquam, & terram, ille tunc Mundus, id est, uiuentia temporibus Noe, preter clausa in Arca, intundatus est aqua, id est, interierunt inundatione aquarum. Nam per uerbum Dei precipue, per apertas cataractas cœli, & per ruptos in terra fontes inundatione aquarum Mundus ille periit, qui sicut tempore apparatus Arcæ. His uerbis Apostolus resellit impostorum & illusorum blasphemiam, dicentium quod Mundus semper eodem modo perseueravit. Ex quo enim (aiunt) Patres dormiebant, omnia sic perseuerant ab initio creature. Rogabis quos hic uocat cœlos? Cum cœlos dicit, non intelligit de corporibus cœlestibus, in quibus planetæ & stellæ sunt: sed cœlum siue cœlos uocat locum hunc aëriū, à terra siue aqua usque ad supremam illum partem aeris, ubi uenti & nubes & procœlla & turbines sunt. Sicut etiam Scriptura dicit in multis locis, Et intonuit de cœlo Dominus. Daniel. 3. Benedicite aquæ omnes, que super cœlos sunt, domino. Rursus Psal. 148. Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ, que super cœlos sunt, laudent nomen domini. Et in Scripturis legimus, Aues cœli & uolatilia cœli, quum manifestum sit, aues in aere uolare. Et Dominus, cum de nubibus loqueretur, Luc. 12. Faciem cœli & terræ (ait) nos tis probare. Rursus Matth. 16. Et rogauerunt eum, ut signum de cœlo ostenderet eis. Ait illis, Facto uespere dicitis, Serenum erit, rubicundum est enim cœlura. Et manœ, Hodie tempestas, rutilat enim triste cœlum. Faciem ergo cœli dijudicare nosl. Et hoc non solum Scripturarum conœtudine, uerum etiam nos sermone communis hunc aërem, cœlum appellamus. Nam cum de sereno & nubilo querimus, aliquando dicimus, Qualis est aëris? Aliquando, quale est cœlum? Dicuntur ergo hoc loco cœli quicquid à terra & aqua in sublime oculis facile peruium est & penetrabile uisu. Atque hunc totum ambitum aëriū aquarum inundatione dicit Apostolus perisse, hoc est, Mundum hunc aquis diluuij delectum esse, & interisse tempore Noe: Excrevit enim aqua, ut sanctus Augustinus ait, totam istam capacitatem, ubi aues uolitant, occupauit.

Cœli qui dicitur.

Cœli autem, qui nunc sunt, & terra, eodem uerbo repositi sunt, igni reseruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum, Collatione interitus preteritorum, ad futurorum deletionem pulchre conuerit sui instituti propositionem, Deum iudicaturum pios & impios, ipsumq; seculum per ignem.

Cœli repositi.

Cœli autem, qui nunc sunt, & terra repositi sunt eodem uerbo, id est, Deus per acta diluvio reparauit hunc ambitum & locum aëriū: & terram, ut beneplacitum est illi, discooperauit ab aquis. Iob 14. Posuisti terminos eius, qui præteriri non poterunt. Nunc hi cœli, & ambitus aërius, uidentur, & perseverant halitenus, durabuntq; usque in diem iudicij. In quem diem, reseruant comburendi igne conflagrationis impiorum & illorum bonum, dicente Propheta Psal 96. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammat in circuitu inimicos eius. Quare, erubescant, & conturbentur uelementer omnes illusores & impostores isti, dicentes, Vbi est promissio aduentus eius? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creature. Certissimum est, ut non perseverauit Mundus, sed euerus est aqua, tempore Noe, qui figura est futuri, & postea

Impiorum exi
tium.

cœli & terra repositi sunt auctoritate iudicis illius immitiens diluvium: ita nec ipsi perseverabant, sed funditus peribunt, cum per ignem perdentur impij, sicut olim perirent per aquam. Est ergo excipienda magno honore coronis illa ab Ecclesia celebriter toties pronuntiata, Per eum qui uenturus est iudicare uiuos & mortuos & seculum per ignem.

Vnum uero hoc nō lateat uos charissimi, quod unus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus. Constat & funditus cuerit illorum & pseudoprophetarum blasphemias, dicentium, Vbi est promissio, aut aduentus eius? Diu iam expectatum est iudicium illud. Docuit Petrus, & argumento a diluvio sumpto conseruat quod dixerant, Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creature. Nunc uero aperit Dominum promissi stare, licet diu expectemus. Cum certissimum sit, diem iudicij & uindictæ temporis certò ueniturum, parum admodum restat serius a matutino ueniat. O' charissimi, non uos lateat hoc unum, id est, hoc scitote, quod unus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies unus. hoc est, dies & mille anni nihil ad eternitatem, quo ad procrastinationem, tardicatem aut accelerationem: quia respectu eternitatis, mille anni, inö centum millia annorum sufficiunt dies unus. Omnia tempora, praesentia, praeterita, & futura, praesentia sunt Deo: aquæ omnia cognoscit atq; unum diem. Quare Deo neque tarditas neque procrastinatio illa est. Nobis pro iudicio nostro quedam longa, quedam brevia uidentur. Sed Deo neque breve quicquam est, neque longum. Stat suis promissis, nihil respiciens nostram cupiditatem, nihil remoratus breves longasq; ue horas, sed suum sequitur consilium eternum. Videtur ad hæc facere quod Psal. 89. dicitur, Ne auertas hominem in humilitatem. quasi dicat, Tu Domine es, qui redigis hominem in cinorem. Et contrà, tu dicas, Convertimini filii hominum. hoc est, respicite & redite in integrum, quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam, id est, sicut dies hesterna que præteriit. & custodia in nocte, id est, excubie nocturne, que pro nibilo habentur, eorum anni erunt, id est, Te dissipante eos, somnus fluit, ac subito sicut sonum muratur. Mane sicut herba transeat, &c. Ac si diceret, vt sonum mane floret & crescat, & sero excisum areficit: in te irato consumimur, & in furore tuo perimus. Hæc prædicta sunt ab Apostolo, ut non tam pios in aduersis durantes consolaretur, quam etiam uolunt intelligamus impios non mansuros impunes.

Promissis sua
Deus.Dies & mille
anni nihil ad
eternitatem.Deo omnia
praesentia.

Non tardat Dominus promissionem suam, sicut quidā existimant: sed patienter agit, propter uos, nolens aliquos perire, &c. Viris pīs expectationē lenit, & tedium more depellit: insinuans tamen seuerissimam poenam & ultionem viris impīs & sacri Euāgelij orōibus. Non tardat Dominus promissionem suam: id est, ne per horam quidem ultra tempus definitum iuxta suum consilium differt quod promisit. Sicut quidam existimant, hoc est, Quod Dominus diem iudicij nondum declarat. Quod tempus uindictæ procrastinat Dominus, nemini id sit argumento, siue nemo ita interpretetur (ait Petrus) quasi ipse Dominus nunquam sit ueneritus ad iudicium: quod impīj nunquam luent commeritas poenas. Sed Dominus patienter agit, id est, longanimis est, propter uos nolens aliquos perire, sed ad poenitentiam reuerti, id est, hac longanimitate omnes iniuit ad poenitentiā, nolens aliquos perire, quia uult omnes saluari. Id est, omnes ad salutem hortatur, nemo nisi a seipso perit. Non ergo contra Deum murmuramus, si tardius ad uindictam uenerit, si leuis & benignus est erga etiam aduersarios nostros. Meminerimus quod Deus, non solum Deus ultius est, sed Deus misericors & longanimis sit, qui neminem temere opprimit, sed cuilibet poenitendi spatiū concedit. Quod si hostes nostri ad poenitentiam redeunt, illus condonemus, & letemur pro quib[us] in caulis Domini redditis & restitutis. Quod si hostes hac Dei longanimitate abutantur, hoc certō sciamus, quod diuina uindicta tarditatem supplicij gruitate compensat. Huc pertinet quod Roma. 2. scribitur, An diuitias bonitatis eius & patientie & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit?

Longanimis
Deus.

Deum uelle omnes saluat.

Poenitentiae locus cuiilibet & ceditur.

Iudicij magni dies certissima, sed iucunditia.

Adueniet autem dies Domini ut fur. Apertis & nudis uerbis diem iudicij magni aperit. Certissime futura est, sed illius præfixam horam & determinatam ignoramus: quia inexpectatus aderit. Taceant illiſores illi obſtrepentes, Vbi est aduentus eius, quasī uero non fit futurus, quod præfixum tempus eius & determinata hora, non sint præcognita: quia ut nocturnus fur obrepet. Matth. 24. De die autem illa & hora nemo scit, neque angeli celorum, nisi solus Pater. Ideo & uos cōfote parati: quia qua nescitis hora filius hominis uenturus est. Act. 1. Non est usq[ue]rum noſſe tempora vel momenta, que pater posuit in sua potestate. i. ad Thessalonici. 5. De temporibus autem & momentis fratres, non indigetis ut scribanus uobis. ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini sicut fur in nocte, ita ueniet. Cum enim dixerint, Pax & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in utero habentis, & non effugient.

In quo cœli magno impetu transient. Horrendis uerbis diem iudicij describit Apostolus. In quo die (quoniam dies ille aderit) cœli transient magno impetu. Cœlos, ait Augustinus lib de ciui. Dei 20. capite 18. istos aëreos intelligamus, quorum locum ac spatiū tunc aqua creſcendo superauerat. istos utique imos, non supremos: ubi ſol & luna & ſidera conſtituta sunt, ignis illius horrende & magna conflagrations, uehementi impulſu commouebit, atque a ſtatu, quem nunc habent, deficient. Quia magna erit hominum conuictio, uocat Apostolus diem perditionis, quamuis eorum natura in aeternis penitentia ſit. Possunt hæc intelligi de corporibus celeſtibus, quod ad ſimilitudinem impulſorum, magno impetu transiunt, non à uerbiſtia, ſed à motu.

Elementa uero calore ſoluentur. Quatuor elementis igne, aere, aqua, & terra Mundus conficit, quæ conflagratione illa conſumentur, non quo ad ſubſtantiam elementorum conflagratio-

tiam, sed quo ad missionem, quam habent adiunctam. Remanebunt enim elementa pura. Horum operae & motus cessabunt, his neque generatio neque corruptio continget: aberit illorum mutua alteratio.

Terra ~~magra~~
Terra purgatione purgabili-
tate.

Terra autem, & quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Ne reliquias
quidem sordium & inquinatum relinquat ignis ille. Terra illo igne purgabitur splen-
debitus ut aurum. At plantæ, arbores, bruta, ac reliqua quæ corruptibilibus etiam iuxta
principias partes conflantur, exurentur consumenturq;.

Cum igitur hæc omnia dissoluenda sint, quales oportet uos
esse in sanctis conuersationibus & pietatis expectantes & pro-
perantes in aduentum diei Domini, per quem coeli ardentes sol-
uentur, & elementa ignis ardore taelcent? Ad pietatem & sanctissi-
mam horatur argumento per collationem sumpto. Cum hec, supple, elementa omnia
sint dissoluenda, id est, per ignem sint purganda, que tamen nihil punitione dignum
commiserunt, nihilq; peccarunt: Quales oportet uos esse, id est, quantam operam adhi-
bere, quantum uele adiutii debitis, in sanctis conuersationibus & pietatis, id est, fructu-
Properare ad
uenitum Dei.

Dies Domini.

care in operibus fidei & charitatis. Expectantes, id est, se uia duci: & properantes,
id est, accelerantes, non quod minuatis tempore, sed affectu & zelo pio & urgente du-
camini in aduentum diei Domini, id est, pietatis operibus expectetis dicim Domini, id est,
diem uniuersalis iudicij, ut inueniamini sanctimonia & puritate uite splendidi: quum
ante tantum Iesu Christi iudicis uiuorum & mortuorum tribunal sistendum erit,
per quem diem iudicij coeli, subaudi aeris, ardentes, inflammati igne conflagrationis,
soluentur, expurgabuntur, & a statu suo deficiunt. Elementa uero tabescunt, id est, li-
quescent, & a sua functione an virtute deturbabuntur ardore ignis, id est, urgentissima
& uehementissima extuantia.

Nouos uero coelos, &c. Animos neq; despondeamus neq; remittamus, quod
terrena o-
mnis signe fol-
lentur.
Coeli noui pro
missio.

Terra inferiora, coelos, elementa, & terra hæc omnia soluenda esse audiamus. Nam
promittuntur nobis meliora, si uitam loco promissa dignam duxerimus. Nempe noui
coeli, hoc est, beatorum sedes iustis parantur. Ergo studendum est institutio. Noua terra,
nempe terra uiuentium. Ergo puritatem uite exercemus. Et promissa ipsius, qui pro-
misit, Volo pater ut ubi ego sum, ibi sit & minister meus. In quibus celis iustitia, id est,
Christus, & qui iustitie Christo adhaerent, habitant, diuinitate fruentes. Isa. 65. Ecce
enim ego creo coelos nouos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, &
non ascendent super eorū: sed gaudebitis & exultabitis usque in sempiternum in his que
ego creo. Quia ecce ego creo Ierusalem, exultationem, & populum eius gaudium: &
exultabo in Ierusalem, & gaudebo in populo meo: & non audietur in illa ultra vox fle-
tus & vox clamoris. Non absimilia de his coelis nouis & terra noua scribit Ioannes
Apocal. 21. Et uidi colum nouum & terram nouam (ait). Primum enim colum & pri-
ma terra abiit, & mare iam non est. Et ego Ioannes uidi sanctam ciuitatem Ierusalem
nouam descendenter de celo a Deo paratam, sicut sponsam ornatam uiro suo. Et audiui
uocem magnam de throno dicentem, Ecce tabernaculum Dic cum hominibus, & habi-
bitum cum eis: & ipsi populus eius erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus. Et ab-
sterget Deus omnem lachrymam a oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus,
neque clamor, neque dolor erit ultra, que prima abierunt. Dici potest, in quibus coelis
iustitia, id est, iusti habitant. Iustitiam per heterosim posuit, pro iustis.

Iustitia pro iu-
stis.

Propter quod charissimi, hæc expectantes, &c. Excitat piorum ani-
mos

mos, & ex superioribus insert quām attenti esse debeant ad salutem & sanctam præmissionem. Cum hæc (ait) ita habeant, & beatitatis locum uobis apparatus expæctetis, speretisq; uos illius beatissimi loci incolas, præstat ut aduentum magni Dei, & ob oculos tam horrendum iudicium habentes, ita quod reliquum est uitæ, tanquam puri uiuatis, ut uenienti Domino, cum lampadibus ardore charitatis relucentibus, obuiam parati ueniat. Proprius quod. Cūn tam magna sint uobis per Christum apparata, expectantes hac promissa, satagit, id est, admittantini, siue in hoc toti estote, inueniri ei, id est, cūm uenerit ille inuenient uos immaculatos & inuolatos, hoc est, irreprehensibiles & incorruptibles in pace conscientie, hoc est, secura & tranquilla conscientia reperiāmini, cūm dies illa ueniat horrenda & terribilis impis, pijs uero amica & desiderata per fiduciam in Christum.

Dies horrenda
pijs delidera-
ta.

Et dominī nostri I E S V Christi longanimitatem, salutem arbitremini, &c. Viris pijs tedium pârere nō debet dilatio aduentus Domini, hoc apud se meditentur, & agnoscant longanimitatem, id est, patientiam Domini nostri I E S V Christi esse salutem, id est, quod hæc dilatio protrahitur propter peccatores, quos sua longanimitate & benignitate ad salutem inuitat. Sicut & charissimus frater noster Paulus scripsit uobis, secundum datum sibi sapientiam, id est, secundum Spiritus donum receptum, dicens R. 2. An diuina (inquit) bonitatis eius, & patientie, & longanimitatis contemnit? Ignorat quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit? Sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de ipsi, id est, de quibus ego scripsi uobis, de aduentu Domini, de fide, spe, charitate, religione Christiana, & omnium functione. Rogabis forfasse, Vbi est epistola Pauli ad ipsos? Respondeo, Paulus ad Ephesios, Colossenses, & Laodicenses, qui sunt Asiani, scripsit: ad quos hic Apostolus scribit. Imo & his adscribenda est epistola ad Galatas, quos in fronte prioris epistola noster Apostolus salutat. In quibus epistolis Pauli, sunt quedam intellectu difficultia, quia non humano sensu, sed spirituali intelliguntur. Que, id est, quorum difficultem sensum, quidam indocti, id est, in religione & scripturis aut nihil aut parum exercitati depravant, id est, corrumpunt, non solum scripta Pauli, sed & ceteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem, id est, ad suam damnationem. Nullus est enim uel noui uel ueteris testamenti liber, in quo nō multa peruersè intellectu heretici. Sed & ipsa sepe scripturas à suo statu peruerterunt, uel demendo, uel addendo, uel mutando quecumque perfidia illorum dictasset. Sicut constat Ariano (ait Beda) de Euangelio erasisse quod salvator ait, Quia Deus spiritus est. Quod nolabant credere quod Spiritus sanctus Deus esset omnipotens. Indoctos uocat & instabiles, quia neque lumen scientie, neque mentis stabilitatem habent. Quare sanctissimus hortabatur Hilarius sensum scripturis non esse inferendum, sed è scripturis pendentum. Hic locus arguit arrogantie & superbie eos, qui optimorum uirorum libros lectione dignantur: nihil approbat nisi quod scripserint. Petrus Pauli epistolas & legit & fidelibus commendat. Daniel uir desideriorum, quo non sapientior alter, prophetarum, in primis Jeremie orationes legebat.

Diei iudicij di-
lato pijs non
est molestia.
Longanimitas
Dei,
Pauli sapientia.

Hæretici scri-
pturarū corru-
ptores.

Arianorum in-
famia.

Scripturis sens-
sus non est in-
ferendus.
Libri doctorū
lectione nō de-
signandi.

Vos igitur fratres, præscientes, custodite ne insipientium, &c. Brevisima sententia omnia penitentiæ constringit, que fuisse in tota epistola scripsit. Igitur, quasi dicat, Ex his omnibus collagamus ô fratres, Vos præscientes, id est, eis præmoniti, & didicisti que est uera religio, que falsa, quales sint illorum & impostorum noti: Superest nunc ut custodiatis haec a nobis tradita, & in eisdem perseueretis firmi & immobiles, ne excidatis à propria firmitate, id est, à fide & Christiana pietate tradua-

Et, id est, cum alijs abducti errore insipientium, id est, nefariorum, qui multos fierios introducunt errores, scripturas ad sensum carnis trahentes. Cauete ab huiusmodi impostoribus, spiritum Christi amplectantes, qui non deferet uos tempore & auxilio opportuno.

Crescite uero in gratia, &c. Quod Paulus Ephes. 4. hortatur ut faciamus, dicens, Veritatem autem facientes, charitate crescamus in illo, per omnia, qui est caput, Christus: hoc nobis precatur Apostolorum princeps, Cum augmentum gratie in illa eminenti scientia filii Dei domini & salvatoris nostri Iesus Christi nobis optat. Pro faciamus in fide iusta, donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis filii Dei, in uirum perfectum, in mensuram & tatis plenitudinis Christi. Cui est gloria & nunc & in diem eternitatis, id est, in secula seculorum. Amen.

DICTIO.

Syncretus. SYNCRETVS, pro puro, integro, incorrupto & immaculato.

Dormire. DORMIRE, pro mori accipi Hebreis non infrequens est. Et mortui dormientes dicuntur secundum Augustinum ad Honoratum epistola 120. propter futuram euigilationem.

Cælum. COELVM, Habitaculum & magnificentia Dei dicitur, quia perpetuum est, nec corruptitur sicut haec inferiora. Scriptura uocat fines cælorum, quos Horizontes nostri uocant. Matth. 14. Et congregabunt cœlos eius à quatuor ventis, à summis cælorum usq; ad terminos eorum. Etiam cœli nomine, scriptura complectitur omnia que sursum sunt, æternum, ignem, & hac inferiora. Cælum interdum accipitur pro rebus celestibus & diuinis. Columnæ cœli dicuntur terra ac montes, quibus iuxta puerilem opinionem incumbere uidentur. Job 25. Columnæ cœli contremiscunt. Sunt & aliae significantie iuxta tropos Scripturæ.

EPISTOLAE PETRI SECUNDÆ, FINIS.

B· I O A N N I S

E P I S T O L A

P R I M A.

S T A T U S E P I S T O L A E.

Hortatur fideles ut uitæ puritate & mutua charitatem Christum totius puritatis & Charitatis fontem exprimant.

L O C I I N S I G N E S.

- 1 Totum Christi negotium paucis perstringit. I. II. III.
- 2 Fidem in Christum congenitam sibi habere puritatem uitæ docet.
II. III.
- 3 Vita æterna per Christum, qui est lux uera. I. II.
- 4 Annuntiatæ ueritati indiuulsè hærendum & Antichristos fugiendos.
II. III. IV.
- 5 Probando esse spiritus. IV.
- 6 Fratribus sincerè seruiendum, eosq; re ipsa, non uerbis tantum, diligendos. II. III. IV.
- 7 Profundum malorum & peccatum ad mortem. V.

B· I O A N N I S
E P I S T O L A
P R I M A.

Deus lux est, & nos tenebræ.

C A P . I.

Vita eterna p.
Christum,

V O D fuit ab initio, quod audiuiimus, quod uidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ cōtrahauerunt de uestro uite, (& uita manifestata est, & uidimus, & testamur, & annūtiamus uobis uitam æternam, quæ erat apud patrem, & apparuit nobis.) Quod uidimus & audiuiimus, annuntiamus uobis, ut & uos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre & cum Filio eius i e s v Christo. Et hæc scribimus uobis ut gaudeatis, & gaudium uestrum sit plenum. Et hæc est annuntiatio quam audiuiimus ab eo,

Lux Dens.
Ioan. a. b.

sicut & ipse est in luce: societatem habemus adiuuicē, & sanguis i e s v Christi filij eius emundat nos ab omni peccato. Si dixerimus quoniam peccatum non habemus: ipsi nos seducimus, & ueritas in nobis non est. Si confeitemur peccata nostra: fidelis est & iustus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniuritate. Si dixerimus quoniam non peccauimus: mendacem facimus eum, & uerbum eius non est in nobis.

Ioannis enco-
mio.

Quod fuit ab initio. Totus charitate & amore seruens sacer ille i e s v Christi Protonotarius & scriba Beatisimius Ioannes Apostolus statim ab exordio benevolentiam & auditoris attentionem capitat, cum dicit se nihil noui allaturum, sed id quod fuerit ab initio, nihil que dubij, sed rem compertissimam, letum scilicet Euangelij nuntium. Atque primo uestro Cerinthianos, Hebonitas, & horum omnium scholam, ne in Christum blasphemæ loqui, temerario aufo presumant, eternitatem & diuinitatem i e s v Christi enarrat. I e s v Christus filius uirginis Maria ab initio erat. Nolite afferere hunc non esse Deum. Cauete pronuntietis hunc ceppisse, quem Angelus Gabriel

Cerinthiani.
Chrifi divini-
tas.

Fuit jera-

Euita) &, pro
Nā, more He-
breorum.

E societas }
hæc autē soci-
tas nostra est.

Si dixerimus }
more Hebreo-
rum subaudi-
tur particula i-
latia, proinde
si dixerimus &c.

Sanguis Chri-
sti.

Hebr. 9. d
1. Petri 1. d

Apoc. 1. b

Reg. 8. e

Paralip. 6. g

Proverb. 10. b

Ecd. 7. c

Omnes pecca-
tores.

Gabriel uirgini Mariae nuntiaret Dei Patris uoluntatem. Fuit certe ab initio filius Dei. Ab initio est. Sed nihil ante initium. Est igitur Deo patri coeternus. Hac eadem sunt que i. cap. sui Euangelij dicit, In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum, hoc erat in principio apud Deum. Est filius ab initio seu principio, hoc est, & Patre, qui est principium filii. Pater enim eternus se ipsum intuens ac intelligens, dicitur intellectualiter proferre ex gignere quod de se est. Christus filius ab initio. Et in se uidet & intelligit, ut pote sui ipius notionem seu conceptum ac uerbum, & in se uidet & intelligit, ut pote sui ipius notionem seu conceptum ac uerbum, quod uerere dicitur Filius Dei, in quo omnia Patris plenissime reluent ac splendent. Propterea Filius uera, naturalis, & perfecta est Dei Patris imago. Atque cum tota Deitas plenitudo in ipso consitatur, necesse est Patri consubstantialis, & coeternus. Familiarior esse solet prior huius loci interpretatio, Ab initio, hoc est, ab aeterno. Graecis legitur ὁ οὐρανός, id est, erat, sicut in Euangeliō, In principio erat uerbum. Atque ad hunc modum legit Augustinus locum hunc enarrans, Verbum uero, hoc est, erat, nota est aeternitatis. Hac nota, seu hoc nomen non est illi ab effectu inditum, ut creator, sed ab essentia. Quod significantissime Ioan. 8. cap. Christus exprefserit. Priusquam nascetur Abraham, ego sum. Est enim Deus uita & esse omnium. Siquidem per ipsum uiuimus, mouemur & sumus.

Quod audiuimus. Pronuntiata & firmata asserta i e s v Christi diuinitate & aeternitate, quoniam ueris fuerit homo Christus, modis omnibus explicat. Quia uerbum caro factum est, et habitauit in nobis. Qui nobis inuisibilis erat, factus, ad id quod exppositus est, ut sensibus ipsius experiremur, non esse quid factum. Audiuius hunc loquenter, & uerba pronuntiantem, tum Ierosolymis, tum alijs plerisque locus quam Dei Patris sui uoluntatem nobis audientibus explicaret. Audiuius, inquam, in humanitate: assumptu uerbum Patris, propter unionem uerbi & personae Filii Dei ad humanitatem. Huius unionis gratia factum est, uera modo annuntiemus dicentes, Deum audiuius, tetigimus, uidimus, & huiusmodi. Christus enim Deus uerus, & homo uerus est. Audiuius & nos aure fidei & spiritali pronuntiatum Euangeliū dicēte Paulo Roma. 9. ex Isaiae 53. Domine, quis creditit auditui nostro ergo fides ex auditu: auditus autem per uerbum Christi. Sed dico, Nunquid non audierunt? ait Paulus. Et quidem in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terrae uerba eorum.

Quod uidimus oculis nostris, quod perspeximus. Scio quam receperimus, sit apud omnes, quod dici solet. Plus ualeat oculatus testis unus, quam auriti decem. Propterea ne solo aurium testimonio me suffultum existimemis, addo & fortissimum ueritatis manifestande propugnaculum, Vidimus oculis nostris. Grammatici hanc loquitionem, Vidimus oculis nostris: uitiosam existimarent, dicentes Pleonasmum, id est, adiectionem unius dictioñis superfluum, quale est illud Pleonasmus. Vergilianum, Sic ore loquuta est. Et His auribus haui. Sed hactenus in sacris literis neque superfluum quicquam, neque quod reiciendum ueniat, offendit. In sacris repetita dictio, atque eiusdem adiectione, pium ac uehementem zelum & affectum indicant: ut in Psal. Domine Dominus noster. Et, Deus Deus meus. Aut quoniam per oculos perpetuo idiotismo Hebrei mentem et cor intelligunt, ut Gene. 12. cap. Et dispergit hæc res ualde in oculis Abrahe, dicitu hoc loco, Ioannem bac uerba loquitione, qua non modo pium zelum & affectum uehementer manifestandi Christum explicaret, sed etiam quam ample fuerit Christus illi expositus, quem non solum uidit oculis illis corporeis, sed & internis, utputa mentis & cordis. Adicit Euangeliſta, Quod

Christus filius
ab initio.
Pater generans.

Filius Dei.
Filius uera Pa-
tris imago.

Aeternitatis no-
ta uerbu sara,
Nomina illi ex-
tentiale & ab
effectu.

Deus uita o-
minum.
Christus ho-
mo.

Verbi et huma-
nitatis uito.

Idiomatum com-
municatio.
Fidei auris.

Testis oculati-
vis.

Sacre literæ ni-
hi superfluum
habent.

Vixit dictio-
ni repetitio in
sacris.

Oculis quid
in sacris si-
gnat.

Christus ab Apo- perspeximus. Quasi dicat, Non solum simplici quodam uisu & intuitu uidimus: sed
stolis perpe- in hoc etiam expositum est quod ab initio erat, ut ipsum spectaremus & contempla-
nue. remur, multo etia tempore cum illo uersari, ita ut manibus nostris hic palpauerimus.

Christus mani- tuis contrecta- Et manus nostrae contrectauerunt. Contrectauit Thomas contactu, quo
tus. plane nobis aliquid sensu maius exhibuit, nimurum resurrectionis ueritatem aperuit,
cum apposita manu lateri i e s v Christi, clamauit, Dominus meus, & Deus meus.

Verbum uite. De uerbo uite. Hactenus auditorem & attentum & benevolum reddit,
quorum dicit se nihil uel noui uel dubius, sed preclarus, magnifica, & qua ab aeterno
fucere, adlaturum: nempe de uerbo uite, hoc est, Patrus uiuentis. Aut, uite, id est, quod
non solum uita est, sed, a quo omnis uita ratio pendet. Aut, quia uerbo Christi pa-
scuntur fideles, Ioann. 6. Verba que ego locutus sum uobis, spiritus & uita sunt. Au-
di & Vitam ipsam, quam Satanam argueret, dicentem Marth. 4. Non in solo pane
uiuit homo, sed in omni uerbo quod procedit de ore Dci. Quod ergo ab aeterno fu-
isse, seque & uidisse & audiisse, manibusq; contrectasse dicit, est uerbum uite, id est,
I E S V Christus.

Vita manife- gatio. Et uita manifestata est. Manifesta est autem nunc, ait Paulus i ad Timot.
i, per illuminationem saluatoris nostri I E S V Christi, qui destruxit quidem mortem,
illuminauit autem uitam & incorruptionem per Euangelium. Cesserunt tenebre, ap-
paruit lux M undo, mors absorpta est in uictoria. Vita manifestata est, id est, Verbum
caro factum est, ipsiusq; Euangelij mysterium orbi reiectum est. Panis ille angelorum,
qui nos latebat, factus est cibus uiatorum, expositus est sensibus nostris & oculis ipsis.
Itaq; post assumptionem humanitatem licuit audire, uidere, percipere, & manibus con-
treflare. i. Ad Timoth. 3. Et manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod mani-
festatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparet angelis, praedicatum est gen-
tibus, creditum est in M undo, assumptum est in gloria.

Et uidimus & testamur, & annuntiamus uobis uitam aeternam,
Epanaphora. Epanaphora scilicet repetitio est. Redit enim ad idem, ut se de uerbo uite dilucidus expe-
dit, & facilius resellat Hebionitaru, Marcionis, Apellis & aliorum huius sectae Her-
eticorum impia dogmata. Hi assertabant Christum ex ipso esse in uirgine, nec ante uir-
ginem fuisse. Particula et, secundo loco posita, nota est illationis, pro ideo, sicut illud,
In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum. Sed quid testaris o Apostole
Dei? Respondeat, Annuntiamus uobis uitam aeternam. id est, praedicamus uobis I E S V M
Christum, per quem orbi redditus est uita eterna. Ut in Euangeli scriptum est, Ioan.
17. cap. Hac est uita eterna, ut cognoscat te Deum uerum, & quem misisti I E S V M
Christum. Is uita est, non temporalis, sed aeterna. Credentibus, & fiduciam in se haben-
tibus Christi uita est, quam concedit & largitur eternam.

Aeternitatis Quia erat apud Patrem. Verbum erat, nota est aeternitatis. I E S V S Christus
notia est uerbo Erat. Filius secundum diuinitatem (ut doctorum uerbis utar) aeternaliter fuit in Pa-
tre & cum Patre. Quia personaliter a patre distinguitur, immanenter ab ipso egre-
ditur, substantialiter idem cum ipso confetur. Hac aperta sunt ex primo Ioann. cap.
Verbum (inquit) erat apud Deum. Rursus codem cap. Unigenitus Filius, qui est in
sua Patris, ipse enarravit. & Psal. 35. Apud te est fons uite. Hac omnia indicant Fi-
lium Patri confistantialem & coeternum.

Christus xxxii. Et apparuit nobis. Assumpta humanitate triginta tribus annis uersatus est cum
annis cō homi- nibus uerlaus. hominibus, non sine copiosa miraculorum multitudine, que uicidici & spiritu afflati

Evangeliſtæ magna ex parte scriptis mandarunt. Quinetiam et post resurrectionem quadraginta diebus de regno credentibus apparens est familiariter colloquutus. 1. Corinth. 15. Tradiſti enim uobis in primis quod et accepi, quod Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas, et quia uifus est Cepheus, et poſt hoc undecim: deinde uifus est plus quam quingentis siatribus ſimil, ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt: deinde uifus est Iacobus, deinde Apoſtolis omnibus. Nouissime autem omnium, tanquam abortiuo, uifus est et mihi. Hæc clauſula eadem est cum illa, quam primo cap. fui Euangeli dixit, Et uerbum caro factum est, et habitauit in nobis, et uidimus gloriam eius. De quare pluribus diſcrit Paulus in Philippenſ. 4. cap.

Christi familia
ris colloqua-
tio poſt reſur-
rectionem.

*Quod uidimus et audiuiſmus, annuntiamus uobis. Repetit ut amplius doceat. Decies enim (ait ille) repetita placebit lectio. Quæ de Christo uobis annuntiamus, uerißima et probatissima esse ſcimus. Nempe hæc omnia palam uidi-
mus, et audiuiſmus, hoc eſt, Vidimus et audiuiſmus I E S U M filium Dei hominem factum, inter mortales uerſantem, et uitam mortuo Mundo reſtituisse. Hæc diffuſius ſequentiibus explicabit.*

Repetitio gra-
ta & utilis.

*Vt et uos ſocietatem habeatis nobiscum. Occupatio eſt conſolatoria. Nolite animum deſpondere, quaſi uos inſtrictores nobis arbitremini, quod Domini-
num perinde atque nos, non uideritis. Nobis et uobis commune eſt ſodalitium, ca-
dem ſocietas, eadem fidelia dealbamur. Nirum communiem habemus fidem, ca-
demque alinur fiducia, qua eundem conſequetur fructum. Quisquis eſt, qui Dominum
non uides, tamen credit in eum, beatuies. Multi uiderunt, qui nihilo minus abierunt
retro. Ioan. 6. Thomas experiri uoluit, non alter crediturus. Dicebat ille, Non cre-
dam, niſi digitos meos miferio in locum clauorum. Benignitate ſua Dominus ſe illi pal-
pandum prebuit. Statim ille exclamans dixit, Dominus meus, et Deus meus. Tan-
gens honum, confeſſus eſt Deum. Cui Dominus reſpondens, nobis qui iſpum in dex-
tera Patri ſedenti in manu non conteremus, ſed a fide tangimus, nuram et ſuauem
reliquit conſolationem. Quia uidisti me Thoma (ait Dominus) creditiſſi. Beati qui
non uiderunt et crediderunt. Firmiter ergo fide teneamus, quod hiſ noſtri oculi
non uidentur. Quia illi nuntiant qui uiderunt, his credamus, ut et nos ſocietatem ha-
beamus cum illis: Non ergo minus te aſſequaturum putaueris quia Dominum hic non
uidisti, modo sincera et integra fide uitam hanc duxeris. Obſerua Ioannem hoc loco
docere primo Ecclesiſe inſerendos, qui Deo coniungi et ſocietatem cum illo inire
diſiderant. Adiſcant fidem, et doctriña illa imbuſtudent, quam diſcipuli ab iſpa
in carne degente ueritate percepertunt, et sanctissimis traditionibus hac tenus reli-
giosissimè obſeruatam, reliquerunt. Clare hic ostendit Ioannes, ſe neque ad quaſtum,
neque ad ambitionem inanemque gloriam captandam Euangeliū munus fuſcepiffe.
Nam non uerſas (inquit) opes ambio, ſed uerſa consulo ſaluti. Cupio enim uos eſſe
collegas et cohæredes illius eterni boni per me uobis annuntiati. Ad hunc modum
facit Paulus 2. Corinth. 1. Parcens uobis non ueni ultra Corinthum, non quia do-
minamur fidei uerſe, hoc eſt, dominamur uobis nomine fidei, ſed adiutores ſumus
gaudii uerſi. Hæc metaphorā ſumpta eſt ab iſis qui alios in hereditatem aut functionem
nem quamplam communibus commodis aut incommodis admittunt. Quia in re tantum
abſt ſua querant, ut magis ſua alijs communiceſt. Hæc uirtus uocatur communio,
amicitia et ſocietas.*

Sandorum ſe-
datilitum.
Fideicia Chri-
ſianorum ali-
monia.

Thomas du-
bius quid no-
bis profuit.

Fidei fructus.

Ecclesiſe inſer-
di ſunt q. Chris-
tiani fieri uo-
lunt.

Doctrina fidei-
tum.

Traditiones fan-
tiorum obſer-
vandæ.

Ioannis animus
erga Afianos.

Communio ami-
citia & ſocie-
tas ſanctorum.

Et societas nostra sit cū Deo patre, & IESV Christo filio eius.

Societas duplex. Haec societas non est humana. Cauete hanc cōtempnatis, existimantes eam esse, qua cum hominibus solum pace iungimur, sed qua Deo, animo, mente atque ad cōdīcē fide uiua individualē uiuimus, et post hanc uitam cum eo aeternū uiuētes, beanur. Audi IESVM Christi oratio. Quos dedisti mihi, ut sint unum sicut et nos. Item, Non pro eis (subaudi Apostolis) rego tantum, sed pro eis qui credituri sunt per uerbum corū in me, ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint ut credat Mundus quia tu me misisti, et dilexisti eos sicut et medilexisti. Pater, quos dedisti mihi, uolo ut ubi sum ego, et illi mecum sint, ut uideant claritatem meā quam dedisti mihi. x. Corin. x. Fidelis Deus, per quem uocati estis in societatem filij eius et in Christi domini nostri Spiritus sanctus amoris Patris & Filii. Quemadmodum Patris et Filii mutuus amor et amborum nexus est Spiritus sanctus unus inseparabilis ab eisdem, et uero Patri et Filio consubstantialis, aequalis et coeterminus, atque unus est cum illis: ita et ab hoc amore, seu a Spiritu sancto dona recipiamus (recipiemus autem si in fide uiua postulauerimus) quibus in uinciamur, ut Christo semper adherentes, uita tandem fruamur eterna.

Et haec scribimus uobis ut gaudieatis, & gaudium uestrum sit plenum. Quo posteri hanc meā de uerbo Dei uitacq; eterna doctrinā certiorem habeant, uolui et uobis et illis absentibus, hoc ipsum scriptis significare, immo et mea Gaudiū plenū syntagma ob signare, ut gaudieatis, et gaudium uestrum plenum sit. hoc est, non ob aliā causam uobis IESVM Christum annuntiamus, quād ut conscientia tranquillos, uitæ eternæ particeps efficiamus. Iam gaudet et gloriamini, quod IESV Christi designati estis discipuli. Dicimini quadam gloriacione, in spe gloriae filiorum Dei. Quæ spes non uos confusibilis reddet. Quoniam post hanc uitam nihil in uobis uidebitur preter gaudium, nullus illic mictus, nulla tyrannus; sed plena perfectaq; charitas, et maxima unitas. Videbitis Deum sicut est. Itud erit plenum gaudium. Omnia illic lœta et tranquilla. Psal. 15. Adimplebis me lœtitia cum uultu tuo. Et Psal. 16. Satisfactione cum apparuerit gloria tua. Ad hæc nos horatur Christus Ioh. 16. Petite et accipietis, ut gaudium uestrum sit plenum. Huius tam copiosi gaudij IESV et Christus causa est. Hoc nobis suo sanguine acquisiuit, eo ascendit cœlos, ut eo frueremur, et gaudium nostrum adimpleretur. Audi quid rogans Patrem Ioh. 17. dixerit, Nunc autem ad te uenio, et haec loquor in Mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetip̄s. Ut gaudium uestrum plenum sit, id est, ut consequamini plenam uestram animi quietem et pacem. Qui enim fide uiua adharet Christo et eius promissionibus, pacatam et tranquillam habet conscientiam, ex qua conseruit gaudium, quod nec nouit nec capit caro.

Gaudiū carni incognitum. Et haec est annuntiatio, quam audiuimus ab eo, et annuntiamus uobis. Huc respicit et tendit nostra predicatione, quam ab ipso Christo habemus et didicimus, uobisq; annuntiamus: nempe,

Status prime epistole Ioh. Deus est lux. Canon theolo- gicus. Creature de se sunt tenebre. Lumen cōsequē de modus. Quoniam Deus lux est. Iste est status totius huius epistole, Deus lux est. Atq; is uerè Christianus, Dei q; filius est, q; in luce uerè ambulat. Suapte natura Deus ipse est lux, nihil mali, nulla boni penuria in eo offendī potest. Sunt ergo omnia alia a Deo tenebre. Nam quæ Deo iuxta essentiam cōpetunt, nulli creature aptari possunt, nisi id Dei gratia et dono fiat. Relucet igitur Deus in suis creaturis, que de se sunt tenebre, Ioh. 1. Et lux in tenebris lucet. Hanc lucē conseqūimur, dum Christi ampli- xamur

xamur Euangelium suspicimus, & eius gloriam nostris preponentes operibus nos ipsos abnegamus. Tenebrae sunt Dei ignoratia: lux, Dei cognitio. Tenebrae, malum: lux, ipsius bonum. Tenebrae, peccatum: lux, gratia. Tenebrae, infidelitas: lux, fides. Tenebrae, caro: lux, spiritus. Tenebrae, falsitas: lux, veritas. Tenebrae, Mundus: lux, Deus. Ad haec faciunt quae Christus Iohann. 12. dixit Apostolis nondum Christum plene agnoscientibus, Adhuc modicum, lumen in uobis est. Ambulati dum lucem habetis, ut non uos tenebrae comprehendant. & qui ambulat in tenebris, nescit quo uadat. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis sitis. Haec lux illuminat omnem hominem uenientem in hunc Mundum. Metaphorice Deum dicit lucem. Quemadmodum enim luce nihil purius, nihil quod magis exhilarat: ita Deo nihil mundius aut opatus. Contraria, ut tenebris nihil tristius: ita peccato nihil fœdus, horribilis & tristius.

Tenebrae.
Lux.

Et tenebrae in eo non sunt ullæ. Hæc oratio indicat uite puritatem. In Iesu Christo nihil impurum ac facinorosum, sed pura & sancta omnia.

Dei definitio.

Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, &c. Explicat quid uelit ex prioribus intelligere, nempe ex definitione Dei. Deus est lux. Si quis dicat se Deo coniunctum, hoc est, fidelem, mente animoque; Deo esse unitum, & uersatur in tenebris, hoc est, impiam uiuit uitam, is plane mentitur, & ueritas in ipso non est.

Antithesis.

Si autem in luce ambulamus, &c. Elegansima Antithesis ex oppositis membris eandem rem explicat, ut clarius que ante tam sublimiter differuit, auditores intelligent. Atque hoc peculiare est huic Apostolo, ut in Euangelio eius 3. cap. Qui credit in eum, non iudicatur. Qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credit in nomine unigeniti filij Dei. In hoc exemplo uidere potes eandem rem ostendi, sed subinde clarius & apertius. Simili ornatu hoc loco eandem rem ingerit. Cum Deus sit in luce, immo sit lux ipsa, & inierimus fœdus cum Christo, necesse est ut pro nostro modu- lo ita ambulemus in luce, sicut ipse est in luce. Hoc est, factis illud comprobamus oportet, nempe societate mutua, hoc est, cum Deo & Deus nobiscum, & similiter inter fratres sit. Quod Christus exprefit Matt. 7. Ex fructibus eorum cognoscetis eos. & Paulus 2. Corint. 6. Quæ communicatio Christi ad Belial? aut luci ad tenebras? Observa, Ambulamus in luce, dum Christo fide uiua adhæretes bonus & studiosis operibus proficiamus. Deus autem cum perfectissimus sit, nihil perfectum sibi acquirit, quare neque hoc modo profitit, neque in luce ambulat. Propterea Iohannes hunc dicit esse in luce, qui idem semper lucens & immutabilis in sua ipsis splendidissima ueritate, luce & gloria immobilis permanet. Psal. 101. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficiunt. Confiteentes peccata nostra, nosque peccatores & tenebras, i.e.s.v.m uero lucem, eidem fide adhaerentes statim inimus societatem cum Deo.

Societas mutua cum Deo.

Ambulare in luce.
Proficere.

Et sanguis i.e.s.v Christi, &c. Videatur ab instituto suo digredi, quoniam de peccatorum remissione differit. Sed occupatione urgentissima facit satis ihesu, qui fortassis obijcerent, Deus est purus, & est lux clarissima, nos uero tenebrae, & in peccatis geniti. Cum itaque nulla sit communicatio iustitiae ad iniustitiam, quoniam fieri potest, ut nos malorum lerna, fœdus & societatem incamus cum Deo? Respondet, id non fieri nostro merito, nostris uiribus, sed sanguine i.e.s.v Christi. Quare in hoc fœdere incundo, non sunt spectande nostre uires, sed gratia diuina, qua salvi facti sumus. 1. Corint. 6. & sanctificati & iustificati. Hic sanguis filii Dei expurgat nos a peccatis nostris, sanctificat nos. Deoque societate & amicitia perpetua iungit. Huc pertinet quod Paulus dicit, nos per Christum habere aditum ad Patrem, Roma. 3. Iustificati gratis per gratiam

Societatem infra cum Deo.

Sanguinis Christi
uirtus.

ipius per redemptionem que est in Christo I E S V , quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitie sua. Nomine sanguinis I E S V Christi intelligit passionem ac mortem Christi. Obserua. Peccatum dixit numerus singulari, intelligens omnium peccatorum colluicium, non unius hominis aut etatis, sed omnium & hominum et temporum. Peruenusta ergo synecdoche est usus, cum genus pro omnibus speciebus posuit. Atque plus quiddam expressit singulari quam multitudinis numero. Si enim plurali numero dixisset Peccata, potuisse cogitari certa quedam, & non omnia, ablata esse.

Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, &c. Eleganti occupatione occurrit ijs qui crislas erigunt, iactantes suam munditiam, cum illo Pharisaeo, cuius meminit Christus Luc. 18. Homines sumus nibili, terreni, in peccatis concepti, ad malum proni, in membris nostris peccatum & concupiscentiam spiritui reflectentes sentimus, Rom. 7. cap. Num autem tam non ego operor, sed quod habitat in me peccatum. Scio enim quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Nam uelle adiacet mihi: perfidere autem bonum, non inuenio. Non enim quod uolo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Inuenio igitur legem, uolenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adiacet. Condelector enim legi Dei secundum interiorum in hominem: video autem aliam legem in membris meis repugnante legi mentis mee, & captiuantem me in lege peccati, que est in membris meis. Cum Paulus multa et abundantia gratia a Deo donatus in se peccatum proficitur, quid superbis quid animi elatione inflatus aedes effusit, te esse iustum, & nullum in te peccatum?

Peccatum in
membris.
Cocupiscentia.
Promitas ad
malum dicitur
peccatum.

Del gloria est
nostri iustifica-
tio.

Obseruabis interim, peccatum hoc in membris a Paulo pronuntiatum, non dici peccatum actuali culpa nostra, sed originali a primo parente contractum: cuius peccati culpa a baptismō deleta est, remanente tamen concupiscentia, & ad malum pronitate, quam Paulus vocat peccatum. At licet quis hoc maxime sit stimulatus, si in Christum fides, iustificatus multa & amplissima a Domino gratia donatur. Qui ergo se peccatorem non profitetur, seductus in grauiissimum incidit peccatum. Quodque est, talemque esse uelit nolit, non agnoscit, impic & mendaciter dissimulat. Confitetur ergo non nihil aliud esse, quod nostrum sit, quam peccatores: quod si iustificati sumus, hoc nostrū non est, sed ipsius Dei, & id uerēsentiam cum Paulo Roma. 3. Quid omnes peccauerunt, & agent gloria Dei. hoc est, ut glorifcent Deum, qui solus misericordia, iustificat, & a peccatis liberat, & eius gloria est, misericordia & iustificare peccatores etiam gratis, sed gratia & misericordia.

Et ueritas in nobis non est. Si dixerimus, a membris nostris & a carne, ut teris Ad reliquias abesse, & somite peccati nullū inesse, revera seducimus, & nihil religionis ac pietatis in nobis est. Beato Augustino uidetur hic locus de minutis peccatis intelligendus. Quia (ait ille) non potest homo, quando carnē portat, non habere uel uaria peccata. Sed ista leuia que dicimus, noli contemnere: si contemnis, quando appendis, expause, quando numeras, leuia multa faciunt unū grande, multæ guttae implet flumen: multa grana faciunt massam. Opus est humilitas, que confessio est, qua confitemur nos peccatores: ipsa est humilitas, non ut dicamus illud lingua, quasi propter arrogiam, ne displaceamus hominibus si nos iustos dixerimus. Faciunt hoc impici & infani. Scio quidē quia iustum sum, sed quid dicturus sum ante homines? Si me iustum dicero, quis ferat? quis toleret? Apud Deū nota sit iustitia mea, ego tamen dicā me peccatorem,

Peccata Iesu.
Peccatis Iesu-
bus confitatur
magnum.

Peccatores di-
cimur licet in-
ali.

catorē, non quia sum, sed ne arrogatiā odiosus inueniar. Hec ille. Obserua, quod ait,
Quoniam peccatum non habemus: & non dixit, Quoniam nō peccamus. Tamē si non
peccemus, est tamen in carne peccatum inhabitan, ut supra adnotauimus. Ductus fidu-
cia in Christum & eius misericordia iuxta promissum quo promisit omni pulsanti se
aperturum & donaturum ueniam, iudicare possam me gratiam consequutum. Ne ra-
men arrogantia quadam intumescam coram hominibus, dicam me peccatorū: inīo
coram Deo in horrore etiam præteriorum, dicam, Tibi soli peccavi, &c. Dixi, Con-
fitebor aduersum me iniustitiam meam, &c. Facit hæc Ioannis autoritas aduersus Pe-
lagij errorem, qui paruulos omnes sine peccato nasci, & electos in hac uita tantum
proficere posse afferebat, ut sine peccato existant. Imposibile namq; est ait uenera-
bilis Beda quenlibet sanctorum non aliquando in minimo peccatis, quæ per sermo-
nem, per cogitationem, per ignorantiam, per obliuionem, per necessitatem, per uolu-
tatem, per surreptionem committuntur, lapsum incurrire, nec tamen iusti esse desi-
stunt, quia citius à reatu, Domum opitulante resurgunt. Hæc ille.

Fidelis indicat
te ille in gra-
tia.

Pelagianorum
heresis.

Iusti manentes
iusti labuntur.

Si confiteamur peccata nostra, fidelis est, & iustus, ut remittat
nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniuitate. Docuit
quām studiū esse debeamus, ne arrogantia quadam & animi elatione pronuntiemus
nos non habere peccatum, ne in illum Pharisei morbi incidanus, Luca 18. Non sum
sicut ceteri hominū, raptore, intiū, adulteri, uelut etiā hic Publicanus. Hec pronun-
tians peccatum peccato addidit. Sed cum peccatum humilitate & tui abiectione agno-
scis, teq; talē profiteris, ne sordecas, ad confessionem penitentiale tanquam ad sa-
lutis anchoram recurrendum est. Confiteare peccata tua. Sequere publicanum illum,
qui a longe stans solebat nec oculos ad celum leuare, sed percutiebat pectus suum, di-
cens, Deus propius esto mihi peccatori. Dico uobis (ait Christus) descendit hic iustifi-
catus in domum suam ab illo. Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humi-
liat, exaltabitur. Fidelis est Deus & iustus, Suapte natura uerax est: ergo scipsum ne-
gare non potest, 2. Timoth. 2. cap. Fidelis sermo. Nam si comortui sumus, & coniuine-
mus: si sustinebimus, & conregnabimus: si negauerimus, & ille negabit nos: si non cre-
dimus, ille fidelis permanet: negare scipsum non potest. Hec commone testificans co-
ram Domino. Hactenus Paulus. Et ad Rom. 3. Spes autem non confundit. Quia chari-
tas Dei diffusa est in cordib; nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Au-
dis' ne hoc loco Paulum pronuntiantem nos nihil frustra expectatores iuxta 1 E S V
Christi promissum, quod multis locis Scriptura manifestat quād sit nobis fidelis. Ob-
serua. Non est quod uanum & inane dixeris, Confiteri peccata ad emundandam con-
scientiam apud Deum, qui etiam citra confessionem corda purificat & perscrutatur:
Cum hoc loco beatus Ioannes peccatorum confessionem fidelitati diuine commiserit,
& attribuerit. Quasi diceret, Quia Deus promisit ueniam cōfitemib; & fidelis est
in seruandis promissis: Non confundetur apud Dominum quisquis est qui sua peccata
confitebitur. At ne obieceris, in his actum iustitiae necessarium esse: addit, iustus est.
Hæc iustitia non hominum, sed Dei est, qua sanguis 1 E S V Christi emundat nos.
Christus sui sanguinis effusione meruit nostrorum delictorum remissionem Matt. 27.
Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem pec-
catorū. Hæc actio, & sacri illius corporis exhibitio, actus est iustitiae, quia satis, & do-
rius & meritorius his, quibus applicatur. Huius litationis uis & efficacia nobis exhibi-
tur liberalitate & gratia 1 E S V Christi, & non nostris meritis impenditur. Hoc
est, non

Et non nostris meritis, sed i e s v c h r i s t i m a n i f e s t i t u s i u s t i f i c a m u r , et peccata nobis condonantur. Et id est quod subiungit Apostolus. Vt remittat nobis peccata nostra, &c. Non nos remittimus. Hec sunt que c h r i s t u s nos docuit, ut orenus Patrem, dicentes, Matthaei 6. Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Ab omni iniquitate, non a parte, aut

Iniquitas media, sed omni. Quem enim sanat Deus, perfecte sanat. Iniquitatem putauerim

Fidelis & iustus Deus. duci, eam animi prauitatem, quas cilicet boni saniq; nihil agere libet, et que nostra sunt tantum cum iniuria aliorum querimus. Cum dicitur, fidelis et iustus, id est,

Iustitia, uerax et constans. Iustitia hoc loco non accipitur pro ea iurite, qua equum discernimus ab iniquo, sed pro constantia et ueritate qua pacis et promissis stat, id que quod dicit facit.

Scriptura sacra autor Dei. Filii irae naturam sumus.

Verbum uestrum.

Peccamus non dissimulamus.

Mendacem Deum facere quid est.

Vita nostra in peccatis.

Charitatis punitas.

SPECIE M pugnantie habere uidetur hic locus, explicans filium Dei uitam eternam: cum co qui est Ioannis 17. Hec est uita eterna, ut cognoscatur te, solum Deum uerum, et quem misisti i e s u m Christum. Filius suapte natura est uita eterna, a qua pendet uita nostra, seu fructu, qua non solum fruemur filio, sed et ipsa gloria trinitate Patre, Filio, et Spiritu sancto.

Si dixerimus quoniam non peccauimus. Deus sacra Scriptura ueridicus autor multis locis nos non modo mendaces, sed et peccatores, et in peccato nos esse pronuntiat. Si ergo affeuerauerimus nos non peccasse, aduersanur ei, et uerbo eius, qui per prophetam Psalmi 115. dixit, Quia omnis homo mendax. Et ad Romanos 3. Omnes peccauerunt, et egent gloria Dei. Ergo ut ueracem testemur Deum, ut uerbum eius, quod est ueritatis uerbum, in nobis maneat, confiteamur nos nihil aliud esse, aliud uero habere quod nostrum sit, quam peccatores. quod si alij sumus, hoc non a nobis, sed Dei beneficio et gratia habemus. Necesse est dicimus nos et peccatores et peccasse. Atque quemadmodum insanabile fuerit uulnus, quod perito medico reiectum non fuerit: ita peccatum ei inexpiable fuerit, qui coram Deo dissimulauerit.

Mendacem facimus eum, et uerbum eius non est in nobis. Mendacem facimus Deum si negauerimus nos peccasse: non quod eterna ueritas mentiri posse, sed quod ueritati Dei non credentes, ipsa re testamur quod Deum non credimus uera dixisse. Credentes ergo Deum ueracem, dicimus nos peccasse, et peccatores esse. Quia dicit ille in Scriptura, Omnes peccauerunt, et egent gloria Dei.

C O N C I L I A T I O .

QVID hic beatus Ioannes ait, Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus: Cum infra cap. 5. dicat, Omnis qui natus est ex Deo, non facit peccatum. Ioannes hoc capite dat diligentissimam operam, qua ostendat nos nostra natura immundos, et hanc nostram uitam a ueteri homine et peccato in membris usque adeo oppugnatam, ut sine leuibus peccatis, et minutis offendis non posse diu produci, a quibus Deo optulante facile resiliimus. Quod autem illuc dicit, naturam ex Deo non facere peccatum: docet charitatem, ac Dei dilectionem, neque fratris odium, neque quod mandatis Dei aduersetur, admittere. Tolerat tamen diligenter leuia et minuta peccata, que statim uel sua presentia suo'ue afflatu et uirute extinguit.

S E C U N D A C O N C I L I A T I O .

SPECIE M pugnantie habere uidetur hic locus, explicans filium Dei uitam eternam: cum co qui est Ioannis 17. Hec est uita eterna, ut cognoscatur te, solum Deum uerum, et quem misisti i e s u m Christum. Filius suapte natura est uita eterna, a qua pendet uita nostra, seu fructu, qua non solum fruemur filio, sed et ipsa gloria trinitate Patre, Filio, et Spiritu sancto.

D I C T I O.

L V C I S nomine quandoque scriptura significat conscientiae tranquillitatem, ut
Michæl 7. cap. Cum sedero in tenebris, Dominus lux nabi educet me ad lucem. Accipi-
tur pro diuino afflato & Dei favore, sicut & afflictio & miseria, tenebrarum nomine si-
gnificatur. Psal. 36. & Isaie 6. cap.

Lux.

Tenebrae.

Verbum Dei obseruandum, & mundus
negligendus.

C A P. II.

Filioli mei, haec scribo uobis, ut non peccetis. Sed &
si quis peccauerit, aduocatum habemus apud Pa-
trem I E S V M Christum iustum, & ipse est propitia-
tio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum,
sed etiam pro totius Mundi. Et in hoc scimus, quoniam
agnouimus eum, si mandata eius obseruamus. Qui di-
cit se nosse Deum, & mandata eius non custodit: men-
dax est, & in eo ueritas non est. Qui autem seruat uer-
bum eius: uerè in hoc charitas Dei perfecta est. In hoc
scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso ma-
nere: debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Chas-
rissimi, non mandatum nouum scribo uobis, sed man-
datum uetus, quod habuistis ab initio. Mandatum ue-
tus, est uerbum quod audistis. Iterum mandatum no-
uum scribo uobis, quod uerum est & in ipso, & in uo-
bis: quia tenebræ transierunt, & uerum lumen iam lu-
cet. Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit: in te-
nebris est usque adhuc. Qui diligit fratrem suum, in
lumine manet, & scandalum in eo non est. Qui autem
odit fratrem suum: in tenebris est, & in tenebris ambu-
lat, & nescit quod eat: quia tenebræ obcaecauerunt oculos
eius. Scribo uobis filiolí, quoniam remittuntur uo-
bis peccata propter nomen eius. Scribo uobis patres,
quoniam cognouistis eum, qui ab initio est. Scribo uo-
bis adolescentes, quoniam uicistis malignum. Scribo
uobis infantes, quoniam cognouistis patrem. Scribo uo-
bis iuuenes, quoniam fortes estis, & uerbum Dei ma-
net in uobis, & uicistis malignum. Nolite diligere Mun-
dum, neque ea, quae in Mundo sunt. Si quis diligit
Mundum, non est charitas Patris in eo: quoniam omne,
quod est in Mundo, concupiscentia carnis est, & concu-
piscentia oculorum, & superbia uitæ, quæ non est ex
Patre, sed ex Mundo est. Et Mundus transit, & concu-
piscentia eius. Qui autem facit uoluntatem Dei, manet

Aduocatus no-
strer Christus.Cognoscere
Deum.Manere in
Deo.Mandatum
uetus.Mandatum
nouum.Ivan. 1. 1. d
& 1. 1. bLumen Christi-
sus.Diligere fra-
trem.

Oditu fratri.

Hermisio pec-
catorum.Diligere Mun-
dum.

Concupiscentia

Superbia.

De antichristis in æternum. filiolı, nouissima hora est. & sicut audistis quia Antichristus uenit: & nunc Antichristi multi facti sunt. unde scimus, quia nouissima hora est. Ex nobis prodierunt: sed non erant ex nobis. nam si fuissent ex nobis: permanissent utiq; nobiscum, sed ut manifesti sint, quoniam non sunt omnes ex nobis. Sed uos

Vñatio. unctionem habetis à sancto, & nostis omnia. Non scripsi uobis, quasi ignorantibus ueritatem, sed quasi scientibus eam : & quoniam omne mendacium ex ueritate non est. **Mendax.** Quis est mendax , nisi is , qui negat quoniam Christus. **I E S V S** est Christus ; hic est Antichristus, qui negat

Mendax.
Antichristus.

Promissio.

Vnctio Spir-
itus sanctus do-
ctor Christiano
rum.

Natus ex Deo.

**Emphasis di-
minutius gau-
der,**

Peccatum habe-
tur, & peccare,
non idem.
Peccata.

Pecora

Filioli mei, hæc scribo uobis, ut non peccetis. Specimen Apostolice est lenitatis paternæ spirans anorem. Patrem enim se profitetur. Beatus Iohannes eorum, quos uestro ueritatis in Christo genuit, dicens, Filioli mei. Quæ uox Emphasim habet, quam frequenter diminutius explicamus. Preoccupat Apostolus Iohannes, ne foras sis dicant, Si ueritatis Dei nostri commendatur, quid fatendum sit semper nos peccatores esse; peccandum erit nobis, ut ueritas Dei nostris grandescat peccatis. Absit hoc, ait loquens. Non scripti uobis hec ut ad peccandum uos incitarem, sed potius ut uos a peccato retraherem. Hoc negotium beatus Paulus pluribus explicat Roma. 3. 23. 6. Scribit ergo hæc ut cautos nos reddat, & ne peccemus, ne u' peccatum ipsum, quod nobis insitum habemus, in actum uenire permittamus. Non dicit, Nolite habere peccatum. Sed, ut non peccetis. Qui enim fieri potest, ut non habemamus peccatum, quandiu ueterem hominem circumserimus? Portamus autem hunc, & membris nostris insitum habemus, quandiu uitali hac uescimur aura. Sed peccare, est peccatum ipsum in actum erumpere: Seu, ut ab Augustino definiiri solet. Est dictum, uel factum, uel concupitum contra legem Dei. Iacob. i. Concupiscenti cum conceperit, parit peccatum: peccatum uero cum consummatum fuerit, generat mortem. Vult ergo diligentissimam nauem operam iuxta Pauli exhortatio-

Sed] (ubaudi,
exierunt,

Nec Patrē habet. Id est, negat etiā patrē.
Vos quod audiisti s̄id est, in uobis igit maneat, quod audiuitis ab ini-
tio-

Et uerum est,
&c. I haud du-
biè omnibus
rebus uerū est,
quod docet uos
spiritus sanctus.
Et sicut jet, pro-
igitur.
Et non confun-
&c. Jut non pu-
deat nos cù ipò
aduenienti oc-
curremus.

nem, 1. Corinth. 10. Tentatio uos non apprehendat nisi humana, id est, ea sola, quam humana infirmitas ad integrum declinare non potest. Neque in hoc confilctu animos desponeatis. Nam fidelis Deus est, qui non patietur uos tentari supra id quod potest; sed facit etiam cum tentatione prouentum, ut possitis sustinere.

Assistitum Dei
opportunitum.

Sed & si quis peccauerit, aduocatus habemus, &c. Intelligo aperte homines nos esse, id est, infirmos & fragiles. Quod fit, Si quis humana fragilitate peccaverit, non animum desponeat, desperatione nulla ducatur, speret ueniam, non suas uires respiciens, sed seipsum abnegans, se totum effundat in I E S V M Christum, qui ad dexteram Dei Patris sedens noster est patronus & aduocatus, mediator & reconciliator apud misericordiarum patrem. Tametsi propter iniustitias nostras uenia indigni sumus, ille tamen iustus est, qui pro nobis ueniam suo sanguine meruit. Et hanc nobis imparit sua immensa misericordia, de immundis mundos faciens. Job 14. Quis potest facere mundum de immundo conceptu semine? Non ne tu, qui solus es? Non dicit Ioannes, Habetis: sed, habemus. Maluit enim se peccatorum numero adscriptum pronuntiare, ut Christum haberet aduocatum, quam arrogati supercilio de se magnificere presumere, & pernicio-
so exemplo simplices ab Euangelica illa humilitate & modestia (quam tam studiose suis voluit commendari Christus) abducere. Cum dicit iustum, meminit illius magni iudicij, in quo Christus rex in maiestate sua indicaturus est ex alto iudicio omnes in conspectu apparituros separans heros ab ignis.

Peccatorum na-
mero loquens se
ascribit.

Christus iustus

Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, &c. Christum esse aduo-
catum explicat, cum dicit esse propitiationem pro peccatis. Nam sua perlitatione Deum placatum et propitium reddidit. Obserua particulam Et, hoc loco accipi pro Nam, aut, Etenim. Christus est aduocatus, etenim est propitiatio. Aut, Nam est propitiatio. Propri-
tatorum operculum erat Arcæ Tabernacula, Christum prefigurans, qui nostrorum est prauorum facinorū expiator effectus. Ob id dicitur propitiatio, operit enim multitudinem peccatorum, pro quibus satisfecit. Nec pro unius & alterius, sed totius Mundi pec-
catis Christum propitiationem esse tradit. Is enim est in quo Patri complacitum est uniuersam inhabitare diuinitatis plenitudinem, & per eum reconciliare cuncta erga se, pas-
cificatis per sanguinem eius, sive que in terra sunt, sive que in celis. Colos. 1. Christus secundum diuinitatem peccatorum nostrorum propitiator dicitur: quia nobis condonat cum Patre, cuius equalis est potestas. Sed secundum eandem diuinitatem non dicitur propitiatio pro peccatis nostris, sed secundum humanitatē. Id est, est causa remissionis pecca-
torum nostrorum. Obtulit enim semetipsum pro nostra expiatione. Et haec est causa meritoria & instrumentalis, ut praeclaræ doctrinæ schola tradidit, in quantum homo redemp-
tor, Dei & hominū mediator. Ad haec facit, quod Paulus dicit 2. Corinth. 5. Deus erat in Christo Mundum recōcilians sibi. In quantum per Christum humanum fecit haec re-
conciliacionem. Habuit certè I E S V Christi humanitas ex unitate sibi diuinitate idoneitatem satisfaciendi pro genere humano quodammodo infinitam. Tantum uigoris & effi-
cacia exhibuerunt abundantes diuitiae Dei in eo, ut abunde meruerit, & feliciter recon-
ciliaverit quotquot peccatum Deo fecerat iniustos. iustificamus ergo munere fauoris eius
gratuiti, idq; beneficio redemptori, que cōtigit nobis per I E S V M Christum, quem
Deus unicum uniuerso orbi proposuit propitiatorem. Quærunt aliqui, Christus orat ne
uoce, an solùm miseratione sine uoce? Scio uenerabilem Bedam in hunc locum assueva-
re, Christum non orare uoce. Sed, tanti uiri pace, dicere ausim, Et miseratione, & uoce
orare, et interpellare. Ad Hebr. 7. Hic autem è quod maneat in aeternum, sempiternum

Propitiatio p
peccatis nostris
Est particula,
pro nom.
Propitiatorum.Christus prop
tiator.Oblatio Chri-
sti secundum hu
manitatem.Christus red-
pator.
Reconciliatio
homini per
Christum.
Humanitatis
Christi uitius.Christus ora
ne uoce pro no
bis.

habet sacerdotium. Vnde & saluare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum, semper uiuens ad interpellandum pro nobis. Ad Rom. 8. Quis est, qui condemnuet? Christus iesvs, qui mortuus est, immo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Tantum abest, ut ille condemnem, cum interpellat pro nobis.

Et in hoc scimus, quoniam cognovimus eum, &c. Rhetorica occupatione exhortationem continuat, sequentia superioribus connectens. Digressionem fecit ab eo loco, Et sanguis filii iessi & Christi, &c. obiter differens de peccatorum remissione. Nunc uero de puritate uite tractare ordinatur, preoccupans impiorum obiectionem. Dicit enim impius in corde suo, Si pro omnibus satisfacti est peccatis, iam preteritus, quam presentibus & futuris, impune ergo & liberè peccabo: quia unico Christi sacrificio omne peccatum est expiatum. Sed has blasphemias retundit Apostolus, dicens,

Impiorum blasphemae uoces. Christiani hominis nota est, scire & cognoscere Dominum, hoc est, mandata eius obseruare. Est enim Christum cognoscere re ipsa Christianum esse. Aduerte. Est quemadmodum Dei cognitione nuda, et sola apprehensione speculativa, quam uel ipsi demones habent, de qua Paulus Roma. 1. Cum Deum cognosserint, non sicut Deum glorificauerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis. Est & altera Dei cognitione, quam uiuam dicimus fidem, habens inuitam & perfectam charitatem sibi annexam. Que non secus ab inuisum se parantur, quam lux, illuminatio & calor ab insuicem. Hanc qui habet cognitionem, notam habet Christianismus, & pignus Spiritus in corde suo, obsignatus Spiritu promissionis sancto. Locus hic est à causa. Ex hac enim cognitione sequitur mandatorum obseruatio.

Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius no custodit, mendax est, & in hoc ueritas non est. Cognoscendi uero explanat, que dixit in idem conuenire, Deum cognoscere, & mandata Dei seruare. Ergo auersio à Dei mandatis, contraria est Dei cognitioni. Caendum igitur Christianum crebro iactare, pronuntiare se CHRISTVM cognoscere, & interim uerbum eius negligere. Quoniam is planè mentitur, & ueritati ex diametro aduersatur, non secus atq[ue] is, qui respondens & uera pronuntians, ait se non loqui, & uocem non emittere.

Qui autem seruat uerbum eius, uerè in hoc charitas Dei perfecta est. Pulchra admodum repetitione uitit non tautologia uitio, que dici solet diversorum uerborum eandem rem significantium inculcatio, sed ad maiorem dictiorum explanationem, & uehemetiam. Quemadmo duxi, qui crebro se cognoscere Deum iactat, & iussa eius non seruat, is mendax est: ita qui precepit seruat uerè in eo est charitas, id est, amicitia, societate & fôdere Deo iunctus est. Aut dici potest in hunc sensum, ut dicatur, Quis quis uerbum Dei seruat, in eo est charitas Dei perfecta, id est, ille uere fidelis, & perfectus est. Ad hunc modum figura erit dicta hylerologia siue hysterion proteron, id est, sententia cum uerbis ordo mutatus, siue prepostera loquatio, hysterion, id est, uelutum, proteron prius, ut in 2. Aeneidos, Moriamur, & in media arma ruamus. Pro, in media arma ruamus, & moriamur. Idem, Postquam altos tetigit fluctus, & ad sequora uenit. Nam prius ad sequora uenit, quam tetigit fluctus. Ita & hoc loco, Prius fidelis est, & fidem habet, quam mandatorum fiat obseruator.

Tautologia. In hoc scimus, quod in ipso sumus. Elegantissima Epanalepsis, hoc est, repetitione cum maiore rei explanatione uitit. Dixerat enim prius, Et in hoc scimus, quoniam cognovimus eum. Idem nunc repetit post probationem, dicens, In hoc scimus, esse in Deo. quod in ipso sumus. Et quod paulò ante dixit, Quod cognovimus eum: nec clarius pronuntiat, Quod in ipso sumus, hoc est, huic societate, amicitia, & fôdere coiuncti sumus. Qui

Verbum Dei seruare.

Hylerologia
Hyleron proteron.

Epanalepsis.

Qui dicit se in Christo manet e, debet sicut ille ambulauit & ipse ambulare. Præcedentium elucidatione continuat, adducens argumentum ab exemplo. Constat nos esse Christianos, si ad ipsius Christi exemplum uitam nostram instituerimus, et quemadmodum ille ambulauit, ambulauerimus. Dicit enim ille in Euangelio, *Vos uocatis me magister & domine, & bene dicitis. Sum etenim. Item, Si quis nabi ministrat, me sequatur. Item, Exemplum dedi uobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Sequamur ergo præceptorem sedentem ad dextram Dei patris, & nos suo spiritu docentes, & dicentes in Euangelio, Quoniam mitis sum & humilis corde. Hunc imitacionis modum per suum spirituum in nos transfundit & immittit, quem modum humani sensus neq[ue] attingit, neq[ue] ucri speculi imaginem asequitur. Sunt enim huicmodi mysteria abscondita in sapientia huic seculi & parvulis reuelata, ut in priore ad Corinth. Paulus abunde docet. Hanc imitacionem I E S V Christi haurire poterimus ex sacro Euangelio, ex sacra I E S V Christi doctrina nobis per suam Ecclesiam Spiritu afflata & directam, expressa tanquam ex fonte diuino, de quo qui uere & pie biberit, fiet in eo sors aque uiue salientis in uitam eternam. Si ergo Christianus es, age, Christum magistrum uite & moribus, hoc est, fide, charitate & innocentia uite imitare. A maioribus semper audio esse prouinciatum, Omnem Christi actionem nostram esse institutionem, non quod mortuum suscites, aquam in unum profundis uertas, aut quadraginta dies ieiunio & inedia superes. Nam ea, quibus diuinatem demonstrare uoluit, sub hanc regulam non cadant. Sed ea, quibus uite puritatem & innocentiam commendauit. Ficeri non potest ut quis mortalium ita ambulet sicut Christus ambulauit. Sed pro nostro modulo, & iuxta uitam gratia nobis à Deo concessa. Observa uerbum Ambulandi, pro Consuendi, modò usurpatum. Et cum dicitur a Ioanne, Qui dicit se in eo manere: allusum est ad uerbum CHRISTI Ioan. 14. Qui diligit me, sermonem meum scriuabit, & Pater meus diligit eum, & ad eum ueniens, & mansione apud eum faciens.*

Christianum formam ui-
rie habent.
Ioan. 13. b
Ioan. 11. d
Ioan. 1. b

Matth. 13. 1

**Mysteria ab-
scōdita per ec-
clesiā reuelata.**

Christi actio
nostra est insti-
tutio.

Christi imita-
tio.
Ambulare pro
conversari.

Ioannis doctri-
na nō noua,

Charissimi, non mandatum nostrum scribo vobis, &c. Peruenista occupatione refellit obiectionem quorundam, qui Apostolos reddebat iniurios, quasi sua predicatione rebus nouis negleclis maiori traditionibus studeant. Propterea Apostolus ait, Quod mea hac exhortatione ad uitę puritatem & Christi imitationem propono, nihil noui affero. Nempe uos ab initio audistis uerbum hoc, & hanc exhortationem, hoc est, didicistis & audistis in lege & Prophetis. Quid enim ille legisperitus magis ut se legere respondit? Diliges dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Et proximum tuum sicut teipsum. In his duabus preceptis uniuersa lex pendet, & Propheta. Hoc ipsum est, quod vobis prouonitio, & tendit tota Scriptura, nimur ad commendandum mutua charitatis inter omnes studium. Hoc ictud est mandatum, mea exhortatio, quam audistis. Obijciones fortasse, Cum eadem sit doctrina, idem preceptum ante CHRISTVM natum, quod & post Christum natum: ut quid ergo homo factus est? Quid nobis nascendo contulit filius Dei o Apostole?

Iterum mandatum nouū scribo uobis , quod est uerum in ipso & in uobis , &c. Ea parte (inquit) qua Christus est exhibitus , mandatū est nouum , noua nempe est Christiana predicatio . Quia omnia in lege & prophetis contenta , in filio Dei uera sunt , in eo & in nobis , per huc certiora & perfectiora exhibita sunt . Moyses umbra & tenebre , Christus corpus , lux , & ueritas . Lex enim per Moysen data est , Gratia autem & ueritas per I E S U M Christum . Qui spiritu Christi ducuntur , ueritas hanc amplexantur (tantum abest ut hanc explicant) ex precepta diligunt agno-

Christiana reli-
gio nostra est &
Famca nostra.
Christi et Moy
collano.
Ioan. I.

scentes i e s v m Christum umbras & typos antiquasse, atque adeo legi satisfecisse, ut amplius lex queri non possit, quod illi quicquam debeatur. Hunc esse sensum comprobant uerba, que sequuntur, Quoniam tenebre transierunt, et lumine uerum iam lucet, hoc est, Maiores nostri sub lege & prophetis typos & umbras habuerunt: nos uero lumen ipsum, nempe Christum ipsum exhibuit. Quem amplexatus uir ille insigni pietate sexu Simeon dixit, Quia uiderunt oculi mei salutare tuum, Quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis uestrae Israe. Qui donum ad hunc modum interpretantur, mandatum de dilectione uetus est ab Abelis tempore ad hec usque tempora a multis obseruatum: At exhibito tam seruentis dilectionis, qui quis etiam pro inimicis uitam profundit, noua est prædicatio, dicente Domino Ioh. 13. Mandatum nouum do uobis, ut diligatis iniucem sicut dilexi uos. Hoc nouum mandatum probatum est primo in i e s v Christo, qui pro nobis, cum adhuc inimici eius effemini, mortuus est. Atque id est, quod hoc loco Apostolus ait, Quod est uerum in ipso scilicet Christo, qui hanc tantam dilectionem sacrosancti sui sanguinis pretiis exhibuit, atque in eo probatum est hoc nouum mandatum: Et in uobis ipsius imitatoribus dono ex gratia eius probabitur. Est re uera donum Dei, pati pro Christo, ut autor est Paulus in Philip. 1. cap. Quia uobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini. Andi Paulum hoc dono insignitum audacter pronuntiantem Colos. 1. Adin- pleo ea, que de sunt passionem Christi in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia. Haec indicant quanto charitatis fruore & suauerit Paulus ad huius noui mandati exercitium. Quod & ueri imitatores i e s v Christi pro uirili affectu studeant. Magis nahi probatur prior sensus, propter sequentia uerba, ut adnotatum est.

Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, &c. Eandem rem uariis modis effert, docens Christianam religionem non solum sinceritatem uite, sed et multa dilectione constare. Accepta occasione argumentum a luce sunit. Dicit paulus ante Legem, typos & umbras effuisse, rem uero adumbratum exhibitan esse. Hoc est, ipsum Christum, quem lucem appellat, alludens ad id quod dicit ueritas Ioh. 3. Ego sum lux Mundi. Qui sequitur me non ambulat in tenebris. Qui dicit se in luce esse, hoc est, Christum & lucem Euangelica sibi illuxisse, & fratrem suum odit, hoc est, illi non succurrit, & ratione eius non habet, etiam si grandia iactet mira eloquentia Christum efferrat, in tenebris est usque adhuc, hoc est, Christo amicitia & societate non est innclus, in modo extra Christum lucem ipsam est. Observa hoc loco metaphoram lucis & tenebrarum. Quae admodum luce intelligit Christi cognitionem: ita tenebra notat & citat & ignorantiam. Quemadmodum, qui fratrem diligit, in luce Christo ambulat, neminiq; offendiculum est: ita qui fratrem odit, impingit, non aliter, quam qui in tenebris ambulat. Occident enim animum ira, inuidia, & fratris odium, non secus atque tenebre oculos. Elegati metaphorae uitiorum significationem deflectens a corpore ad annum. Simili allegoria usus est Christus Matth. 6. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebra sunt, ipsa tenebra quantitate eruntur.

Scribo uobis filiolis, quoniam remittuntur uobis peccata. Fustores & abundantiore sententia repetit de Christiana religione, quam paucis superioribus perslyinxit, morum pareneses, & potissima Euangelica doctrina capita eiuslibet etatis hominibus congrua scribit, ut doceat se non studere rebus nouis, sed repeteret, que antiqua & diuina sunt. Tres distinguit etates, puerorum, seu filiorum, iuuenium & senectutem.

Morum pareneses
etatis congruae

num, & unanquamq; bis ponit, tribuens quod unicuiq; congruit. Primo ergo loco filios seu pueros, qui per infiditatem labuntur, salutem, felices, felici illo sydere pronuntians, quo illucescit illi gratia remissionis peccatorum, nec solum ipsi, qui iam coepерunt peccare, sed his, qui adhuc cunabula exercent, illucescit lauacro regenerationis, quo filii Dei designantur, donanturq; tribus illis comitibus, fide, spe & charitate. Impossibile est enim fine fide Deo placere, Hebr. 2. cap. Paulos, quos in Christo generunt Apostoli, vocare filios: ut Paulus Galatas, Filioli mei, inquit cap. 4. quos iterum parturio donec formetur in uobis Christus. Aut filios dicit in fide tenellos, & qui adhuc solidiore cibo uesci nequeunt. Eiusmodi erant, de quibus loquitur Hebr. 5. Facti estis, quibus lacte opus est, non solido cibo.

Puerorum infi-
tatio.

Baptizatis tres
theologica sit
ratio in obitu.
Filioli qui di-
cuntur.

Propter nomen eius. Propter nomen, non Ioannis, Pauli, Apollo, aut cuiuscumque alterius, qualisqualis fuerit creatura illa, ne diuinus videatur Christus, & creature adscribatur, quod soli Deo competit. 1. Corinth. 1. Diuinus est Christus? Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis? aut in nomine Pauli Baptizati estis? quasi dicat, Non. Sed propter nomen eius, id est, in virtute & merito Christi. Act. 4. Hic est lapis, qui reprobatuus est a uobis adificantibus, qui factus est in caput anguli, & non est in alio aliquo salu. Nec enim aliud nomen est sub celo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Obserua. Orationes iste, per nomen eius, propter nomen tuum, uel in nomine tuo, & huiusmodi, ab Hebreis deriuarunt, atq; euendim sensum habent, quem nostre familiares, Oro tuam maiestatem, tuam reverentiam, maiestati, reverentiae, uel præstantie tua glorificat. Et quemadmodum Christus Ioan. 17. dicit, Manifestauit nomen tuum, perinde est ac si diceret, Manifestauit te. Ita & cum dicimus, Libera nos propter nomen tuum: ac si diceremus, Libera nos propter temetipsum. Ad hunc modum dicebam Apostoli Matth. 7. Non ne in nomine tuo prophetauimus? hoc est, non ne per te, tuo nomine & virtute prophetauimus? Similiter in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti: id est, in virtute Patris & Filii & Spiritus sancti. Dei ergo nomine in Scriptura ipsum Deum & maiestatem eius ac gloriam designari constat, Psal. 8. Domine dominus noster, quam admirabile est nomen tuum. Item, Deus in nomine tuo saluum me fac.

Nomine pro uit-
ate.

Nomine Dei
Ueriprimum Deu-
intelligimus.

Scribo uobis patres, quoniam cognouistis eum, qui ab initio est. Nolo uos insulatus relinqueret, quoruas etas eo in Christiana religione promovit, ut iam multos fidei filios procreasse facilè crediderim, quos uel sola presentia & morum integritate instruere, & cibo celesti enutriri posset. Datum est uobis ardua & solida fidei docere, utputa quod 1 & 8 v 5 Christus est ab initio. id est, Deus est & coæternus Patri & Spiritui sancto. Huius discipline tam ardua, cuius estis iam idonei auditores, uelim uos memores esse. Cognouistis enim eum, id est, 1 & 8 v 6, qui est ab initio, id est, ab eterno cum Patre & Spiritu sancto. Patrum namq; est antiqua meminisse ac nosse, illaq; minoribus explicare, dicente Scriptura, Interroga patres tuos, & annuntiabunt tibi.

Eesse ab initio.

Deuter. 32. 2
Agg. 1.

Scribo uobis adolescentes, quoniam uicistis malignum. Qui iesus in fide fundamentis adolescentes, proficiunt, accessionem & incrementa fidei faciunt, adolescentes iure dici possunt. Nulli hominum etati Satanus æquè insidiatur, atque iuuenili, quod ea etas ijs abuidet, quibus uitio diluntur. Propterea maiores nostri etatem hanc lubricam dixerunt. Indigit ergo haec etas armis aduersus Satanam. Quæ Paulus copiose descripsit Ephes. 6. cap. Adolescentes ergo uocat, qui solido uescentes cibo, hoc est, uerbo Dei, ualent robore (Ex Dei enim uerbo robur est iuuentus Euangelicæ) uincuntq; malum. Hec uirtus resistendi, haec uictoria non uiribus nostris, ut ne quis glorietur, sed gratia

Adolescentes.
Satanas iuuen-
tibus maxime
insidiatur.
Lubrica etas.

Verbum Dei ro-
bur iuuentus.

Membra corporis Christi. gratiae Dei adscribenda est. Solet enim Christus in sui corporis membra uim & robur influere : huius corporis partes sumus fide illa una, qua Christo sedere & amicitia iungimur. Considerate, quia adolescentes eis, ait Augustinus. Pugnate ut vincatis, sicut in coronem nini, humiles estote, ne cadatis in pugna. Malignum, id est, diabolum. Gracis est, illum malum, nimurum Satanam, additur articulus Emphasmus indicans.

Malignus. Scribo uobis infantes, quoniam cognouistis patrem. Hec repetita exhortatio Apostolum ostendit multo & pio zelo ducent. Pueros et infantes in Christo, humiles Spiritu, qui quo magis se abnegant, eò altius Patrem Deum cognoscunt, & aeternitatis arcana profundius contemplantur. Quae absconditae sunt a sapientibus & prudentibus huius seculi, & reuelatae sunt parvulis. Patrem regenerationis, id est, Eum cognoverunt. Ioan. i. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Prius solum patrem carnalem agnoscabant, sed eo, qui ab initio est, illis illucescente, ut ex Deo nati, Patrem celestem adorant. Facit enim Pater ille coelestis per omnia, quod solent parentes adamatis prestatre liberis. Producit enim, suet, nutrit, conseruat, protegit, condonat, regit & sanat. Psal. 103. Sicut miseretur pater filiorum, ita miseretur Dominus in mentibus uestris.

Patrem dicens erga filios

Scribo uobis patres, quoniam cognouistis eum, qui ab initio est. Ut agnoscamus quam magnum, inestimabile & nobile sit donum divinae cognitionis, secundum ob oculos ponit cognitionem hanc, quam nullus uerbis satis commendare possumus. Fortasse offendit nos (ait Apostolus) quod paulo ante humili quodam nomine hunc nuncupauerim, nempe patrem. At non terrenus pater, sed coelestis, & quem ab initio cognouistis, hoc est, eternam substantiam, uitam & lucem. Gracis est, Scripti: non, Scribo.

**Viciorum & uirorum in confitu-
spirituali.**

**Cœlestia Chri-
stiana.**

Verbi Dei uis.

Enallage.

Lucullus.

**Verbum Dei in
nobis manere.**

Scribo uobis iuuenes, quoniam fortes esitis, &c. Secundum conuerit sermonem ad adolescentes, quibus prius scripsit solum illos uicisse illum malignum & Satanam. Sed non explicuerat, quod hoc loco addit, nempe uictorie uerium & uim, que est fortitudo, hoc est, constantia Christiana, quam maximam in nobis uerbum Dei parit, suet, corroborat, & conseruat : que maxime commendata fuit in Patriarche Ioseph singulare continet, Genes. 39. Hoc uerbum Dei internum est, & afflatus Spiritus sancti, fides, timor Dei & eius religio. Verbo preteriti Vicis, pro futuro Vincetis, est usus, figura Enallage, que immutatio est. Quia Enallage pulchre usus est Lucullus Imperator, qui antea quam aduersus Mithridatis & Tigranis copia pugnare coepisset, clamauit, Viciimus milites. Non dum uicerat, qui nondum pugnare coepit. Sed uidebatur uicisse, qui uincendi occasionem nascit erat. Ita & hoc loco Apostolus iuuenes uicisse dicit, qui uincendi rationem habent, nempe Christum carnis & maligni uictorem. At id est, quod dicunt, Et uerbum Dei manet in uobis. Ista est fortitudo uestra, hoc robur uestrum, quo robusti & fortes non solum resistitis, sed & uincitis.

**Mundus p. ho-
minibus et im-
pietate.**

Nolite diligere Mundum neque ea, quae in Mundo sunt. Di- gressione usus docuit doctrinam hanc & religionem Christianam de fide & mutua dilectione tractantem, non esse nouam, sed uetus tam & sacrosanctam : nunc reddit ad insti tutum, & puritatem uita commundat, retegens quibus labefactari potest. Prima fronte ostendit Mundum, id est, homines impios, & ea, que sunt ipsius Mundi ad impietatem alienientia, cuiusmodi sunt concupiscentiae, fugienda esse, nullo; sedere & amicitia nos debere illis coniungi. Qui fieri potest, duo ex diametro contraria in item coalescant & aduersantur & pugnant inuicem amor Dei & amor Mundi. Det amor purus est, spirita-

lis ex uiuificans. Amor Mundi impurus, carnalis, mortem inferens: Qui ergo fieri potest ut qui Deum amat. simul & Mundum diligat?

Sí quis diligít Mundum, non est charítas Patris in eo. Ne puritati uite studeamus, pro uirili mundialis amor obflat, & qua fieri potest uia, ab amore Dei nos reuocat. Ergo Patris nostri (quem ab initio esse cognouimus) amor natura ipsa carni & Mundo aduersatur. Caro enim concupiscit aduersus sp̄ritum, & sp̄ritus aduersus carnem. Non ergo patri Deo charus est, qui diligit Mundum, & ea quae in eo sunt, cuiusmodi sunt concupiscentie.

Quoniā omne quod est in Mundo, concupiscentia carnis est, &c.

Apertius probat quod dixerat, in eo non esse Patris charitatem & uite puritatem, qui Mundum diligenter. Omnia quae ex Mundo sunt impura sunt. nihil ergo commune habet Mundus cum Deo, qui purus & sanctus est. Studium Mundi foedum & abominabile est. Quod docet ex tribus, quibus summatis omnem uitiorum colluuiem, eandem que ex Mundo esse colligit. Quicquid uitij est in Mundo, hoc est, inter seculi amatores. Aut est concupiscentia carnis, ut foeda carnis cupiditas, & carnalia desideria. Aut concupiscentia oculorum, qua omnia flagitia, qua externis sensibus, uisu, auditu, tactu, gustu, & olfactu concipiuntur & fiunt, intelligit. Hoc est, summa habendi cupiditas infatibilis & inexpugnabilis. Ecclesiaste 4. Non satianur oculi duari diuitijs. Ecclesiastici 14.

Infatibilis oculus cupidi. Aut superbia uite, id est, fastus & ambitio, que est uanorum honorum, ut regnandi, donunandi in Mundo uanissima cupido. Quicquid reuera animalis homo agit, Aut propter foedas carnis cupiditates, aut propter inexplebiles diuitias, aut propter ambitionem uanam agit. Ergo non est in eo Dei charitas, qui Mundum amat. His tribus infelicitibus nemo nescit Adam tentatum & uitium. Primo, appetitu cibī prohibiti. Secundo concupiscentia oculorum, desiderio sciendi bonum & malum. Terzio, superbia uite. Huic enim dictum est à Serpentē, Eritis sicut dij. Christum uero tentatum à Satana, sed uictorem. Primo, cibo. Dic (ait Satanus) ut lapides isti panes sint. Secundo, concupiscentia oculorum, hoc est, curiositate uidendi si è pīma demissus ab angelis susciperetur. Cum dictum est, Mitte te deorsum. Tertiō, inani lactantia. Cum Satan illi ostendit omnia regna Mundi, uolens adorari. At hec non erant ex Deo. Propter que confusus abiit Satanus, Christo manente uictore. In quo uictoria nostra est, si jyn- cera ex uiua fide huic perpetuo adhæserimus.

Mundus transibit & concupiscentia eius. Dehortatur à carnalibus desiderijs, uite puritatem suadens argumento ab utili & inutili sumpto. Mundus, inquit, transibit & concupiscentia eius. Inuile est Mundo inhērere, qui nihil uspiam in orbe uel firmum uel satis tutum habet, ut docet Ecclesiastes, Vanitas uanitatum & omnia uanitas. Mundus, id est, homines mundani & animales transibunt & morientur, quorum uita est uelut bulla aut uapor, autore Iacobo 4. cap. Que est enim uita uestrā? Vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Aut Mundus transibit, cum in die iudicij per ignem in meliorem mutabitur figuram, ut sit coelum nouum & terra noua. Transibit & concupiscentia eius. Quia tempus patrandae luxurie, uel committendi peccati ultra non erit. In illa enim die peribunt omnes cogitationes eorum. Si ergo Mundus secutus fueris, cum Mundo & transibis & peribis. Vide quam inuile & damnosum sit sequi Mundum. Quis nesciat toties iam maxima esse mutata, imo fuditus euersa esse felicissimarum gentium regna? Summos uiros & summis magistratibus deturbatos? Opulentissimos ad extremam redactos esse pauperiem? Est ergo uanum

Mundialis a-
mor Deo ad -
uersatur.
Galat. 5. d

Mundi impu-
ritas.
Studium mun-
di foedum.

Concupiscen-
tia carnis.
Concupis-
centia oculorum.

Superbia uite.

Animalis ho-
mīus scopus.

Adae tentatio-
triplex.
Gloriosus ten-
tator sed uictor

Victoria no-
stra in Christo.

Mundo nihil
infirmius.

Vita humane
breuitas.

Mundi uan-
itas.

Mundo adh̄erere. Quare Apostolus his subiicit quod contrarium est, nempe
 Voluntatem Dei facere. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum. Voluntatem
 Dei faciunt, qui iuia fide Christo adh̄arent, & qui uitam suam ad exemplar Christi
 quam proximè componunt. Hi non transibunt, sed permanent cum Christo perpetui.
 Hi peccato & Mundo moriuntur, uiunt autem Deo. Hi in luce ambulant, relictis tene-
 bris. 1. ad Thessal. 4. Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio uera. In his nullus factor
 mundialis, sed odor suauissimus ex thure spiritus, oratione sancta, & casta corde cora Deo.

Fidetum or-
bita. Malit uitandi
sua. Nouissima ho-
ra. Antichristi re-
gnus. Prophetiae cer-
titudine. Judicij extre-
mi nota. Antichristi no-
mina. Antichristi pre-
ambulantes. Antichristo-
rum nomina. Antichristi &
heresiarchæ & po-
tere Ioannis. Transfuge in
eterni.

Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum. Voluntatem
 Dei faciunt, qui iuia fide Christo adh̄arent, & qui uitam suam ad exemplar Christi
 quam proximè componunt. Hi non transibunt, sed permanent cum Christo perpetui.
 Hi peccato & Mundo moriuntur, uiunt autem Deo. Hi in luce ambulant, relictis tene-
 bris. 1. ad Thessal. 4. Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio uera. In his nullus factor
 mundialis, sed odor suauissimus ex thure spiritus, oratione sancta, & casta corde cora Deo.

Filioli, nouissima hora est. Ut deterrere a falsa doctrina posit, digressione
 quadam, & ea quidem breuissima, uitur, cohortans ad multam uigiliam & ad constan-
 tem perseverantiam in religione Christiana. Atque quemadmodum patres filiorum stu-
 diosissimi quoddam imminens periculum suis ostendere solent, si mandatorum fuerint ne-
 gligentes ita & Apostolus ad hunc modum, quos in Christo genuit, quodam terrore a-
 uocat, ut a falsa doctrina caueant, dicens, Nouissima hora est. 1 d est, in stat die ille iudi-
 cij, dies ille horribilis. Quasi dicat, Memento obsecro uos omnes ante tribunal I E S V
 Christi stendens esse, illius que uoce uel commando uel absoluendos, qui omnia nonit,
 etiam cogitatus uelut. Quare nobis diligenter uigilandum est. Simili est usus loquacio-
 ne Paulus Roma. 13. Hora est iam nos de somno surgere. Aut nouissimam horam vocat
 tempus præsens, uices gerens illius nouissimi temporis, quo insignis ille religionis Chris-
 tiana hostis, seditiones & tyramudem supremam in Euangelium I E S V Christi excra-
 cebit, qui iam his temporibus, ut præclare Paulus 2. ad Thessal. 2. mysterium operatur
 iniuriantis. Quo sit ut nouissimam horam dixerit hoc tempus Ioannes, quo discipuli illius
 magni Antichristi legatione funguntur, impietatem in Euangelium exercentes.

Et sicut audiuitis, &c. Verbo præsens temporis uitius propter prophetie
 certitudinem. Tanta est enim Prophetiae uirtus & certitudo, ut Prophetæ quod futurum
 est uero præsenti explicent. Hic tropus frequens est in Davide & alijs. Nota & signum
 illius magni & extremi iudicij est aduentus illius insignis hostis, qui bestia magna, fi-
 lius perditionis, homo peccati, idolum à Daniele 11. Paulo 2. ad Thessa. 2. & alijs Pro-
 pheti dicitur. Illius regnum maxime abominandum, quo uirtus, gloria & maiestas Chri-
 sti supra modum blasphemabitur, contemnetur, & propemodum abolebitur.

Nunc Antichristi multi facti sunt: unde scimus, quia nouissima
 hora est. Tametsi Antichristus ille insignis furcifer nondum uenit, tamen præ-
 ambulantes eius uenerunt. Per Antichristos omnes Dei hostes & Euangelicae doctrinae
 aduersarios, ueritatis obscuratores: tenebreones & impostores intelligit. Si rogaueris
 quos hoc loco intellexerit Apostolus Antichristos, facile agnoscetis Chronica & pri-
 me Ecclesiæ historiographos Tertullianum, Irenæum, & Eusebium cōsulam. Deprehendes
 enim Simonem magum & Menandrum à sectatoribus suis loco Dei adoratos, Saturni-
 num, Basilidem, Carpocratem, Cerinthum & Hebionem, Christi uel diuinitatem uel hu-
 manitatem negantes, Ioannis temporibus floruisse. Unde ex his pulchre Ioannes colligit,
 Quia nouissima hora est.

Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Ex circumstantia qua-
 dam indicat qui fuerunt illi, dicens, Ex nobis prodierunt. Occupat. Diceret alius: Si
 Christiani fuerunt, & sacro loti sunt baptismate, Quare nos ab illorum doctrina ab-
 sterres? Respondet, E' nobis prodierunt. Quasi dicat, Veritas in castra Christi baptiza-
 ti sunt, sed transfuge facti sunt, & à fide & uera religione deficiuerunt, a Christo ad
 Antichristum defecerunt. Solo nomine & titulo Christianorum numero recensiti sunt,

sed

sed nunquam uere crediderunt. Nam nunc produnt quales fuerunt: cum à pastoris uoce
nunc abhorreant. Ex nobis quidem exierunt, hoc est, sunt à patribus progeniti. Asiani
sunt generis nostri: Sed non sunt è nobis. Id est, non ducuntur eodem animo & affectu
quo ducimur. Secundum carnem sunt fratres, sed nō secundum religionem & pieatem. Fratres secun-
dum carnem.
Hec eadem sunt quae pulchre obiicit Paulus Israëliticis profidentibus se Abraham filios,
Roma. 9. Non enim omnes qui ex circuncisione sunt Israël, hi sunt Israëlitæ: neq; qui se-
men sunt Abraham, omnes filii.

Nam si fuissent ex nobis, permanissent utique nobiscum. Ab
ipsis religionis Christianæ natura docet hereticos non esse recensendos inter ueros
Christianos. Nam si in albo & numero Christianorum fuissent post agnitam ueritatem, Permanentum
in euangelio.
neq; illam oppugnassent, neq; cuertere conati fuissent, sed exemplo Petri in suscepta se-
mel professione perflixissent. Ioann. 6. Dixit ergo I E S U S ad duodecim, Nunquid &
uos iudicis abire? Respondit ergo ei Simon Petrus, Domine, ad quem ibimus? Verba uia-
te eternæ habes. Et nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei. De his
qui post agnitam ueritatem eandem oppugnant, ample scripsimus in capite sexto, ad
Hebreos.

Sed ut manifesti sint quoniam non sunt omnes ex nobis. Post cri-
bratum triticum necesse est ut uentiletur palea. Deo permittente cum adueniunt tenta-
tiones, occasione quadam uentorum expelluntur foras ueritatis oppugnatores: appa-
rent enim paleæ, & non grana, que probantur & adseruantur. Huic simile est quod
scribit Paulus 1. Corinth. 2. Nam oportet & hereses esse, ut qui probati sunt, manifesi-
fiant in uobis. Idem diligentissime tractauit Paulus secunde ad Timotheum secun-
do. Similiter & Tertullianus in præclaro illo suo opusculo de proscriptionibus heresi-
torum.

Sed uosunctionem habetis à sancto, & nostis omnia. Timendum
fortasse erat, auditio tanto periculo & malo quam maximo ab hereticis immunitente, ne
animos dessonderent. Quare hos consolatus annuntians neq; doctorem abesse qui ueri-
tatem doceat, neq; consolatorem longè abiisse, qui in aduersis tutetur & solatio sit, si
religioni Christianæ & doctrine ipsius spiritus sancti individualiter adhaerent, qui omnia,
que ad salutem faciunt, pandit & manifestat. Charitas enim diffusa est in cordibus no-
stris per spiritum sanctum qui datus est nobis, Roma. 5. Ioan. 14. Ego rogabo Patrem,
& alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum, spiritum ueritatis,
quem Mundus non potest accipere, quia non uidet eum, nec scit eum. Vos autem cogno-
scetis eum: quia apud uos manebit, & in uobis erit. Et paulò post ait, Paracletus autem
spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, & suggestet
uobis omnia quecumq; dixerim uobis. Propterea ait, Et nostis omnia. Quid dictum puta
uerim per synecdochen. Nam fideles que scitu sunt necessaria ad salutem consequen-
dam intelligunt. Multa sunt, que ignorasse proficerit. Audi sapientem Ecclesiasti. 3. Al-
tiora te ne quaesturis. & Noli altum sapere, sed time. Idem copiosissime tractat Paulus
Roma. 2. & 1. Corinth. 2. cap. Vnde spiritus est, ait Augustinus, cuius sacramenta
est in unctione uisibili.

Non scripsi uobis quasi ignorantibus ueritatem, &c. Preoccupat.
Dicetis fortasse, Si omnia nouimus, & didicimus ab unctione: Quid hac tua institutione
indigemus? Respondit, Intelligo uos scripturas didicisse, & rerum diuinarum non esse Meditatio fa-
imperitos. Sed hac mea exhortatione & institutione uolui uos excitare, ut frequenti-
crarum litera-
rum tū utilissima.

rerum diuinarum meditatione, in religione Christiana promoueatis. Dicit enim Propheta Proverbiorum primo, Audiens sapiens sapientior erit.

Mendaces
terras Christi
sunt.

Quid negare
Iesum esse Christum.

Antichristus
quis dicitur.
Pater & filii
sequalitas &
unitas.

Voluntas una
patris & filii.
Honor unus pa-
tris & filii.

Heresum anti-
dotum ex uer-
bum Dei.

Verbum Dei
nuntius.

Pater filio pre-
nominauit, in
terdum aliud
patri.

Permanere in
patre & filio.

Promittere
promissione.

Christus uersus
in parte & n-
tio est.

Et quoniam omne mendaciū, &c. In uoce mendaciū et ueritatis res pro personis accipit. Omne mendaciū id est, Viri mendaces non sunt ex ueritate, id est, de consertio ueritati fidelium. Hic Tropus metonymia est. Probat hoc loco Apostolus elegati syllogismo à repugnatibus sumptu, Hæreticos, etiā quilibet magna iactantes, non esse de ecclesia Christianorū. Qui mendax est (inquit) ex ueritate non est. Sed qui negat IESVM esse Christum, ille mendax est. Ergo quisquis negat IESVM esse Christum, ex ueritate non est. Dicuntur negare IESVM esse Christum, qui in eo omniē nostrā redēptionis & salutis causam non querunt. Similiter qui eius aut diuinitatem aut humanitatem negant.

Hic est Antichristus, qui negat Patrem & Filium. Omnis qui, &c. Amplificatio nū aperit quos intellexerit Antichristos. Antichristus, dicitur est cōposita ex vī particula aluersativa & &c. Qui ergo uel humanitati uel diuinitati Christi aduersantur, hi Antichristi sunt. Pater & Filius unū sunt. Ego et Pater (aut illi) unū sumus. Qui ergo negauerit Filium, necesse est et Patrem neget. Pater & Filius relatiū dicuntur. Sunt ergo simili natura. Vna est Patris & filii uoluntas, una potētia & facultas. Nā sicut Pater suscitauit mortuos & uiuificat, sic & Filius quos uult uiuificat. Ioa. 5. Idē honor. Qui nō honorificat Filium, nō honorificat Patrem qui misit illū. Qui negat IESVM esse Christum, negat Patrem, qui de IESV te statuē est Matth. 17. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene coplaciui, ipsum audire. Negat & Filium, qui Patrem negat. Ille enim Ioa. 17. de Patre & seipso ait. Hac est autē uita aeterna, ut cognoscant te filium Deum, et quē misisti IESVM Christum. Optimo ergo iure fit, ut qui negauerit Filium, Patrem perdat. Et qui confessus fuerit Filium, Patrem habeat. Hoc docentur à Christo Matth. 10.

Vos quod audistis ab initio, &c. Post enarrationem & demonstrationē Antichristi, conclusionem subdit, qua hortatur ut neglectis nugis & Antichristorum nēnīs, in uera & pia religione persisterat: quam ab Apostolicis & prophetica scriptis didicrunt. Omnim Hæresum antidotum est uerbum Dei, quod in animo seruatum fructum producit centesimū. Internum enim habet fidelis hostitem & doctorem, cum qui 1. Corinth. 3. solit incrementum dat Ioa. 14. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & Pater meus diligit eum, & ad eum ueniemus, & mansiōnem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos nō seruat. Filium Patri prænominauit, nō quod maior Patre sit: sed id factum putato, ne Ariani aut huiusmodi ex hoc sibi ansam inficiendi sumerent, dicentes, Quod Pater maior sit filio. Quarū modo Patrem modo Filium prænominare sacra scriptura solet. Aut quia Christus filius dixit, Nemo uenit ad Patrem nisi per Filium. Nullus diuinus celitudo gloriam uidebit, nisi qui per sacramenta humanitatis, quam filius suscepit, renatus est. Obserua. In patre & filio permanere siue esse, est uita aeterna consortem esse.

Et hæc est re promissio, quam ipse pollicitus est nobis Vitam aeternam. Utilitatem & fructum ex seruata uite puritate demonstrat, elegantis Tropo usus, Promisit promissione, hoc est, promisit Vitam aeternam, quam promisit his qui persisterint in religione Christiana. At quia his explicatur dominum, intelligimus Spiritum sanctum. Quo fit ut persustans Christiane ob servator maneat in Patre, Filio & Spiritu sancto. Hanc promissione promisit ipse filius, qui est ipsa ueritas, Ioannis sexto. Hæc est Voluntas patris, qui misit me, ut omnis qui uidet filium, credit in eum, habeat Vitam aeternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die.

Etrur

Et rursus, Ques meæ uocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego uiam eternam do eis, & non peribunt in eternum.

Hæc scripti uobis de his qui seducunt uos. Repetitione frequenti uitur, ut quod in auditorum animos inducere nititur, melius & tenacius imprimat. Nō ob aliam causam scripti uobis, quod in luce ambuletis, ut quod ab initio audiuislīs, in uobis maneat, quam ut a seductoribus, & nouis Antichristorum inuentis uos abstrahā, & uite puritatem cognoscentes eandem amplexemini per I E S V M Christum, quem ab initio esse annuntiavi uobis. His reuera facile cognoscetis qui à nobis exierunt, & ex nobis non sunt.

Et uosunctionem quam accepistis ab eo maneat in uobis.

Occulta antithesi debortatur a lucifugis & impostoribus, non a spirituali disciplina & ipsius spiritus illuminatione, quam ut sequantur & monet & hortatur. Quia cum in filiis Dei uictio & ipse spiritus soleat manere, reliquum est ueroi fili dent operā, ut semper maneat spiritus ille, qui ut perpetuus est ueritatis doctor, ita eius doctrina perpetuō durat. Figura iusus est Alleluia, quæ est accidentium contra artem positio. mutatione Alleluia, enim casus dixit, Uunctionem quam accepistis ab eo, maneat in uobis. Ad hunc modum iusus est Vergilius, Vrbem quam statuo uestra est.

Et non necesse habetis ut aliquis doceat uos. Sed sicut, &c. Particulam &, putauerim illatiue accipientiam pro Vnde, aut Ergo. Ac si diceret, Vos spiritum sanctorum unicum ueritatis doctorem habetis: ergo non est necesse alienos habeatis preceptores. Sed uunctioni & spiritui obedientibus hoc unū uelim esse persuasum, Quod uera & infallibilis sunt quæcumq; ille spiritus tradiderit. Atq; id est quod subdit, Et uerum est, & non est mendacium. Ac si diceret, Spiritus ille uera est & infallibilis, quem Christus dicit nobis uera & infallibilis tradidit, qui etiam semper nobiscum sit permanent, ut non putetis hunc abesse ab his qui Christo fide adherent, & ab eodē toti pendent. Uunctionem externam in multis sacramētis accipimus, ut indicem uunctionis interne, quæ est donum spiritus sancti, sine quo nihil corū, quæ coelestia sunt, percipimus. Animalis enim homo nescit quæ sunt spiritus. Corinth. 2. Obseruandum, Si quis in fide uacillet, probatos preceptores & doctores, si adiut, consulat. Hos enim in Ephes. 4. cap. Paulus eō constitutos esse docet qui suam operam darent ad consummationem sanctorum, in opus ministerij in edificationem corporis Christi. Quod si absuerint, Dominus non relinquet clamantem ad se. Propè enim est Dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in ueritate, Psal. 144. De his adnotauit 2. Conciliatione in s. cap. ad Hebreos.

Et sicut docuit uos, manete in eo. Repetitionibus gaudet Apostolus, ut tenacius inculcat, & tanquam nomina nostra & digitos nostros memoria teneamus, quod hic concludit: maneamus in religione Christiana, & puritate uite, relictis doctrinariis nouatoribus & Antichristis.

Et nunc filioi manete in eo: ut cū apparuerit, habeamus fiduciam, &c. Arguente à iudicij extremi horrore, metu & poenis sumpto, hortatur ut perseverent in puritate uite. Est enim idem, in Christo manere, & ambulare innocentissime. Adiust hoc loco Apostolus his qua preceptor Christus Marci 8. dictabat. Qui enim me confessus fuerit, & uerba mea in generatione ista adultera & peccatrice, & filius hominis confitebitur eū cū uenerit in gloria patris sui cū angelis sanctis. Habere fiduciam dicimus, hoc est, spem & liberam confidentiam, hoc est, nō attoniti, nō pudefacti, Manere ē Christo & purē uite, idem est. Fiduciam habere,

seu pudore affecti, sive inuita & uiua cum tremore illo (ut dici solet) filiali ductam ad eum, quem cum uenientem uidebimus, nullo afficiemur pudore, non confundemur, sed iuxta eius promissum ab eodem leti gloriose & feliciter excipiemur.

Si scitis quoniam iustus est, scitote quoniam, &c. Arguere uidetur Apostolus eos, qui cum magna & admiratione digna de Dei iustitia commentarentur, tam scelerisam & impurissimam uiuebant uitam. Propterea perseuerat hortari ad uitae puritatem argumento sumpto a natura rei. Quasi dicat, hoc iudicatum est a natura ut filii parentum naturam referant: ergo, id est, quia iustus est, & hoc scitis, necesse est ex Deo renatum, hoc est, fidem, sive iustum.

CONCILIATIO.

IOANNES pugnantiam dicit cum docet & hanc Asianis dictat epistolam, ait, Non necesse habetis ut quis uos doceat, uincit enim docebit uos. Respondeo, Apostolus innuit fratrum sanctum sic nobis adesse, ut rogaribus non sit defuturus. In his magnis uidetur seruandum esse sacramentum. Nam sonus uerborum nostrorum aures & earum meringam attingit & percuit: sed magister spiritalis est intus. Voce & uocis strepitu admonemus: Si non sit intus qui doceat, inanis est uox nostra, & indocti redunt auditores. Si audieritis agricolam Paulum 1. Corinth. 3, plane auditis & discerentis externum ab interno, praecceptorem Ego plantau (ait) Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. Neq; qui plantat est diuini, neque qui rigat, sed qui incremetum dat Deus. Interior ergo magister est qui docet, Christus docet, inspiratio ipsius docet. Magisteria externa sunt adiutoria quedam, & admonitiones. Cathedram in colo habet, qui corda & inflamat, & docet. Propterea internus magister dicit Matth. 23. Nec uocemini magistri, quia magister uester, unus est, Christus.

DICTIO.

AD VOCATUS, ab aduoco, qui alteri adest in causa, hoc loco Græcis est Paracletus, id est, patronus, consolator. Inter patronum & aduocatum discrimen facit Valla. Vide si iuuat. Aduocare Hebrei utinam aliquando pro confundere, iuuare & defendere, quem admodum & Latini. Isaie 39. Non est qui aduocet iustitiam.

MALIGNUS, qui difficultatem sui ostendit, hoc est, qui asper, difficilis, iniudas, auarus est.

ANTICHRISTVS Latinè contra Christum & contrarius CHRISTO filius perditionis.

MUNDUS varijs modis usurpat. VVS S V huius dictoris MUNDUS, peculiaris est apud beatum Ioannem pro infidelibus, ut, MUNDUS me odit. Itē. Nō rogo p MUNDO. et Dominus ad discipulos. Ego elegi uos de MUNDO. Et, MUNDUS me odio habet, de reprobis differens. Secus est quod Ioānes dicit 6. cap. Sic Deus dilexit MUNDUM ut filio suū unigenitiū daret. Itē. Et dat uita MUNDO, id est, omnibea eleclis ubiubi genitiū agant: propterea prædicatur saluator MUNDI, id est, Ecclesiæ catholice. Hoc in capite Ioānes accipit pro rerū terrenariorū ambitione, dicens, Nolite diligere MUNDUM, &c. Hunc MUNDUM dicebat in se crucifixū Paulus ad Galat. ultimo, Per quē mībi MUNDUS crucifixus est, & ego MUNDO, hoc est, gloriā, opes, delicias, & huiusmodi, quae ad MUNDUM spectat, propter Christū ut stercore duxi, & nibilis fui. Cōsuenerūt sacre litera iniqua opera, & qui haec operatur, MUNDUM dicere, ut illud, Nō estis de hoc MUNDO, id est, ex ordine eorū qui mundana pertractat. MUNDI spiritus dicitur humana sapiētia. 1. Corinth. 1. cap. Nos autē nō spiritū huius MUNDI accepimus, sed spiritū qui ex Deo est.

HORA pro tempore ipso accipitur. Hora est nos iam de somno surgere, Roma. 13.

refid

respicit enim. Ecce nūc tempus acceptabile. Aliquando pro ultima ætate seculi, uel nouissimis diebus, ut hoc loco, Nouissima hora est. iuxta illud Pauli 1. Corinth. 10. In quos fines seculorum deuenierūt. Quò sit ut plenitudo temporis à Prophetis similiter & tēpus regni Christi significetur per nouissimos dies, Isa. 2. & Matth. 4. Sancti olim in tāto tis.
Nonissimus
dies.

T R O P O scripturæ Vngere significat in regem constitutere. Vngendi uoce Hebrei omnem cultum ciuiliorem & humaniorem intelligent, ut 2. Regum 12. Surrexit Dauid, & undus & lotus est. Luc. 9. Vnxit oleo caput. Vnctos etiam sanctos sacerdotes & reges frequens appellat scripture. Vnctio spiritum sanctum significat, similiter & operationem & donum eius.

I E S U S Hebraicè, Σωτήρ Græce, Saluator uero Latine dicitur, eò quod cūstis genibus in salutem missus est. Messias Hebraicè appellatur, quia totius prophetæ sacerdotialis & regie eminentia diuinitus insignitus est. Nam messias dicitur undus Latine, uel Christus Græce. Christus uel Pontificale uel regium nomen est. Nam prius & pontifices unguento christinatis consecrabantur & reges, sed illi uelut mortales & corruptibiles ungebantur. Hic uero sancto spiritu perunctus, & supra omnes electos. Hanc unctionem prefignauit Isaï. 6. cap. dicens, Spiritus Domini super me, propter quod unxit me. Si delectat legitio beatum Cyprianum, in explanatione symboli Apostolici. Vocatur uerbum, quia semper in Patre & de Patre, & nihil sine eo Pater iussit & fecit. Virtus, quia propriè de Deo est, & omnis potestas Patri in ipso consistit. Sapientia, quia non aliunde quam à Patre ueniens credētibus arcana ea lesta reseruavit. Dextera, quia per eum omnia opera diuina perfecta & absoluta sunt. Brachium, quia in ipso non modo omnis uirtus, sed etiam omnia continentur. Sunt & alia huiusmodi nomina que suis locis explicantur.

Iesus cur uer-
bum.

Iesus cur uir-
tus.

Iesus cur sapie-
ntia.

Iesus cur dexte-
ra.

Iesus cur bra-
chium.

Qui ex Deo est, filius Dei nominatur,
& est.

C A P . I I I

V Idete qualem charitatem dedit nobis Pater, ut si-
līj Dei nominemur & simus. Propter hoc, Mun-
dus non nouit nos: quia non nouit eum. Charissimi,
nunc filij Dei sumus: & nondum apparuit quid eri-
mus. Scimus quoniam cūm apparuerit, similes ei eri-
mus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Et omnis qui
habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Omnis qui facit peccatum, & iniuriam facit:
& peccatum est iniurias. Et scitis quia ille apparuit ut peccata nostra tolleret: & peccatum in eo non est. Omnis qui in eo manet, non peccat: & omnis qui pec-
cat, nō uidit eum, nec cognovit eum. Filioli, nemo uos seducat. Qui facit iustitiam, iustus est, sicut & ille ius-
tus est. Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei,
ut diff

Sanctificat se,
iustificat id est,
dat opera san-
ctimonie tuata
præceptu Leui-
cia, Sæc[u]lo effo-
re, quoniam &c.

Sper.
Sanctificatio.

Ha. 5, 5.
1. Petri 1, 4

Ioan. 1, 4

ut dissoluat opera diaboli. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filii Dei, et filii diaboli. Omnis qui non est iustus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum, quoniam haec est annuntiatio, quam auctoribus ab initio, Vt diligatis alterutrum. Non sicut Cain qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius, maligna erant, fratris autem eius, iusta. Nolite mirari fratres, si odit uos Mundus. Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad uitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit: manet in morte. omnis qui edit frater suum: homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet uitam aeternam in se manentem. In hoc cognouiimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit substantiam huius Mundi, & uiderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit uiscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus uerbo neque lingua, sed opere & ueritate. In hoc cognoscimus quod ex ueritate sumus: & in conspectu eius suadebimus corda nostra. Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum: maior est Deus corde nostro, & nouit omnia. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos: fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata eius custodiimus, & ea quae sunt placita coram eo facimus. Et hoc est mandatum eius, Vt credamus in nomine filii eius I E S V Christi; & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. Et qui seruat mandata eius: in illo manet, & ipse in eo. & in hoc scimus quoniam manet in nobis, ex spiritu quem dedit nobis.

Ioh. 3. 3. d. &c. 3. b.
Cain
Genes. 4. b

Supra 3. b
Leuit. 19. d

Charitas Dei
in nos.
Iacob. 3. c

Joan. 15. 2

Ioh. 15. 1. d. &
17. 3
Joan. 15. 4. &
15. b

Manere indeo

Dilectionis ma-
tue comen-
datio.

Vidite qualis charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur & simus. Singulari commendatione Dei beneficentiam & eius admirabilem in nos dilectionem effert, argumento sumpto ab ipsis que nobis natura sunt iusta. Dixit predecessor capite nos ex Deo natos. Ne ergo huic tam admirabilis beneficij im- memores simus,hortatur ut uicem rependamus. Natura enim comparatum est ut ui- cissim diligamus qui nobis beneficerunt. Sed pater ille celestis sua immensa & ineffa-

In hoc id est,
hoc indicio prehenduntur.

Corda nostra &
cordibus no-
stris.

bili gratia dedit nobis filium suum factum hominem: cuius beneficio nominamur, hoc est sumus filii Dei. Quod si filii eius: ergo ipse nobis pater est, nosque heredes illius, & coheredes i e s v Christi. Obserua. Dare charitatem, est beneficentia exhibere, & dilectionem re quapiam admirabili commendare. Praeclarum est illud opus, in quo Charitatem dare. commendat suam misericordiam, quando nos miseris & maledictis, suos designat filios. Sunt qui putant uerbum Simus superfluum, quod hic non sit discriuenient inter nuncupari & esse. Quia hic loquitur de nomine quod a Deo tribuitur. Aut simus, dictum Nominare & est, ne quis parum esse putaret nominari. Quod indicat Augustinus scribens, nam qui vocantur & non sunt, quid prodest illis nomen?

Proprietate hoc Mundus non nouit nos, quia non nouit eum. Occupatione praeuenit, ut tacite obiectio faciat satis. Dicent fortasse, Credimus nos & nominari & esse filios Dei: Sed interim multas & uarias tum corporis tum animi afflictiones patimur. Respondeat, Non potest non uos odio prosequi Mundus, hic enim Mundus animalis est, uos uero spirituales. Animalis homo (ait Paulus i. Corint. 2.) non percipit ea que sunt spiritus Dei. Stultitia est enim illi, et non potest intelligere quia spiritu alter examinatur. Amplificat hunc locum Christus Ioan. 13. & 16. Pau. 2. ad Timoth. 3. & Iacobi 4. Simile est quod 4. Reg. 9. scribitur. Principes uiso discipulo Elisei dixerunt ad Iehu, Quid uenit insanus iste ad te? Horum interitum & maledictionem praedicit Propheta Sapient. 5. Hi sunt (dicent) quos habuimus aliquando in derisu, & in similitudinem improprietatis. Nos insensati uitam illorum estimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Ecce, quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos fors illorum est.

Charissimi, nunc filii Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Singulare consolatione horiatur ad tolerantiam & pressuras pro Euangelio ferendas. Fili i e s v Christi sumus: ergo ambulandum sicut & ille ambulauit, ut illius uestigia sequiti eodem ueniamus, ubi quietissimam cum illo agamus uitam. Non animos despondeamus, sed in pressuris uel durissimis pro nomine Patris nostri duremus, que ad id, quod nobis apparet, impares sunt. Existimo enim, ait Paulus Roman. 8. quod non sunt dignae passiones huius temporis ad futuram gloriam, que reuelabitur in nobis. Non dissimuli consolatione hortabantur Paulus & Barnabas Acto. 14. confirmantes animas discipulorum, exhortantesque ut permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Huc accommodabitur illud Pauli, 2. ad Timoth. 2. Si commortui sumus, & conuiuemus. si sustinebimus, & conregnabimus. si negauerimus, & ille negabit nos. Facit ad huius loci explicationem quod scribit Paulus ad Colos. 3. Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cum Christo in Deo.

Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus. Rogabis fortasse, Quid futuri sumus? Respondeat, Cum apparuerit, similes ei erimus. Hoc est Filio Dei resur gentes erit similes. quod Paulus ad Colos. 3. dicit, Cum autem Christus apparuerit uita uestra, tunc & uos apparebitis cum ipso in gloria. Tunc similes ei erimus, morbis, affectionibus, uarijs corruptionibus liberati, non solùm his, sed & morte absoluti perennes erimus. Ad Philipp. 3. Nostra autem conuersatio in celis est: unde etiam saluatorem expectamus dominum nostrum i e s u m Christum, qui reformabit corpus humiliatis nostra configuratum corpori claritatis sue, secundum operationem uirtutis sua, qua etiam posset subiungere sibi omnia.

Videre Deū facili
cū est.

Corpus nostrum
conformatum cor
pori claritatis
Christi.

Christus bea
torum specula
verum.

Quoniam uidebimus eum sicuti est. Tunc uidebimus eum sicuti est, quando ad satietatem eterna felicitate et gloria fruemur. Quod ille indicauit, dicens Ioann. 12. Volo pater ut ubi sum ego, illibet sit et minister meus. Cum illuc erimus post reassumptum corpus, configuratum erit corpus humilitatis nostrae, hoc est, terrenum, et mortale, corpori claritatis sue, hoc est, nos, qui ut palmites adhaesimus uittis, quia Pater agricola plautuit, in eademque nos putat et purificat, tanta illustratione resurgentes apparebimus per Christum et in Christo, ut nihil forma aut figura in nobis adpareat quod nostrum sit, sed omnia ipsius erit Christi. In modo quicquid glorie in nos transfundetur, id non aliunde, quam ex sola ipsius Christi gratia, fiet. Videmus nunc (ait ille 1. Corint. 13.) per speculum in angitate, tunc autem facte ad faciem. Videbo in Christo apertissime quae hic fide assequebar. In illo me mortuum peccato contemplabor, meam resurrectionem et iustificationem perspiciam, redemptionem meam intuebor, hereditatem et promissiones experiar, nihilque ab illa superbenedicta. Trinitate nisi per Christum nobis communicabitur. Ipse enim caput, nos uero membra, que gratia suis copiosissime ditabit, ut eo ad saturitatem fruamur, fiatque quod desiderabat Propheta. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Psal. 10. De his multa agit Paulus 1. Corinth. 15. Philip. 3. Coloff. 3.

Sanctificare se. Etus est. Collatione quadam ex predictis declarat quibus indicis illius felicitatis consortes nos futuros deprehendere possumus. Qui in Christo sperant, et norunt uitam illam caelestem, hac longe prestantorem, atque intelligent quam purum est Deus, neminemque cum eo, nisi purum, posse cohabitare, sanctificant se, id est, abstinent a uitis et concupiscentiis, puram uitam uiuentes. Perpendamus ergo, qui ad tantam hereditatem adoptati sumus ne omni impuritate in dies coquinemur.

Omnis qui facit peccatum, et iniquitatem facit. Inuehit et confundat eos, qui titulo et nomine tenuisse sanctos ostentant, suisque blandientes cleribus, corruptissimos mores et publica crimina, infirmitates quasdam et morbos appellant. Qui ergo caelestem illam uitam norunt, sibiique in hac colluvie et sentina malorum placent et sordescunt non infirmi, sed sacri Euangelij contemptores, et Christianae religionis proditores nuncupandi sunt, non autem Christiani. Hoc loco scire peccatum, usurpat pro perfidientia in peccato et iniquitate, que est ex perfidia.

Iniquitas. Et peccatum est iniquitas. Tollit omnem excusationis occasionem, urgens uechementer ne dicant se solum infirmitate quadam et morbo affectos, cum tam scelestam uitam uiuunt. Quasi uero peccatum pro infirmitate et errore humano accipitur. Hoc istud uestrum iudicium corruptissimum est, nolite ita sentire (ait) Quia peccatum est iniquitas. Hoc est, illa in impietate uestrae uite persecutantia, summa est iniquitas, et religionis Christianae eiuscio ex perfidia procedens.

Missionis dei ipsa filii Dei missione, qua dicitur factus homo. Et scitis quia ille apparuit, id est, filius Dei est factus homo, ut peccata tolleret, id est, hostia corporis sui uisus, quidam. Christus cur peccatum ipsum aboleret et expiaret. Cuius exemplo et uirtute fideles non modice se in dies a peccatis expurgarent, sed ne ministris quidem maculis uel tantillum se fordidari sinerent. Huc adduci potest quod Ioannes Baptista testimonium perhibens

Error dicentes
fias baptis
mas non pecca
ta, sed morbos.
Euangelij con
tempiores.

Peccatum fa
cere.

bens de Christo ait, Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata Mundi. Tollit peccata di-
mittendo quæ facta sunt, & adiuuando ne fiant, ut tandem eo fruamur, ubi peccatum
committi non potest.

Et peccatum in eo non est. Tacite obiectioni respôdet Apostolus. Quæ-
res forraſſe, Quomodo potuit peccata Mundi portare? Respondet, Quia peccatum in
eo non est. Tot & tanti homines (ut Bedæ uerbis uar) in Mundum uenere, perfelli. Christus pecca-
sed eorum nullus peccata tollere potuit Mundi, quia nullus sine peccato esse potuit in
Mundo. Hæc ille, Christus autem purus & innocens uenit in Mundum, ut peccata no- Christus purus
stra tolleret, mortisq; deſtruere imperium: Qui de Spiritu sancto cōceptus sine pec- fine peccato.
cato, ex pura uirgine sine peccato natus, conuersatus in Mundo sine peccato, mortiens
sine peccato, morte sua deſtruens peccatum, illudq; cruci affigens, Qui solus pecca-
tum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, Isaiae 53. & 1. Petri 1. per gloriam Pa-
tris aduersus peccatum, reluctantibus etiam in prorum portis gloriosus resurrexit,
& resurrectionem suam quadraginta diebus (ligatis peccato & carne) manifestans,
tandem ascendit in cœlum, ad dexteram Patris, ubi deglutiens mortem, facit ut non
imputentur nobis peccata, ipſe aduocatus & Pontifex noster.

Omnis qui in eo manet non peccat. Qui fide Christo adhaeret, non pec- Christo adha-
cat, hoc est, non impuram uitam uiuit. Quod si aliqua infirmitate impegerit, protinus tens non peccat.
pedem retrahit. Fieri non potest, lucem & tenebras eundem occupare locum. Ergo
qui in luce ambulat, in tenebris non est: Sed ambulans in luce in Deo manet: Fit igitur Manes in Deo
ut qui in Deo manet, neq; peccet, neq; in tenebris ambulet. non peccat.

Et omnis qui peccat, non uidit eum, nec cognouit eum. In Deum
I E S V M Christum non credit, qui iniquam uitam agit, & peccat. Repugnat enim Peccans nō cre-
iniuicem, & mutuò digladiantur fides uiua, qua Deum & uidenus & amamus, & pec- dit in Christu,
catum. Metaphora uisus est ab externo ad internū, cum ait, Non uidit eum, nec cognouit eum. Id est, nec est in eo, nec eius negotium uerè intellexit. Ex uera enim I E S V
Christi cognitione nihil quod Euāgelo & pietati aduersetur procedere potest. Qui
enim gustant & uident quām suauis est Dominus, nequaquam se peccando uidenda Fidei uisio &
eius gloria segregant. Dici potest uisio & cognitio fidei, qua iusti etiam in hac uita
Deum uidere delentur, donec ad ipsam speciem aperte uisionis eius in futuro per-
ueniant, de qua paulo ante dixit, Quoniam uidebimus eum sicuti est.

Filioli nemo uos seducat. Auditorum animos excitat exclamatione qua-
dam. Videns Apostolus aduersariorum inſidias, tela, machinationes, & huiusmodi
aduersus uitæ puritatem, timet ne somno torpeant auditores, & desidia quadam ab
inſtituto reuocentur, propterea clamat, Cauete ne ulla res uos seducat. Huc fortissim
pertinet quod Paulus 1. Corinth. 13. post banc Epicureorum ſententiam, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. ſubiunxit, Nolite seduci. Corruſpunt mores bo-
nos colloquia mala. Allusit hac exclamatione ad eam quam Christus Matt. 13. expref-
fit, Qui habet aures audiendi, audiat. Filiolos uocat, ut patrem cognoscentes à pater- Filiioli mores
na dilectione non deficiant ad ſeductores. partis induat.

Qui facit iustitiam, iustus est, ſicut & ille iustus est. Eleganti
quadam antithesi ab effectu ſumptu hypocritarum technas & ſucum arguit, qui ucr- Hypocritarum
bis & quodam uocis garritu iustitiam suam & pietatem ostentant & commendant, note.
non autem opere. Dicit Apostolus in hunc ſenſum, Qui facit exercetq; fidei opera,
& uita ſua imitatur cum qui factus est nobis sapientia & iustificatio & ſanctifica-

Iustitia opere ~~tio~~ redempto. i. Corinth. i. Is iustus est: non autem *is*, qui solo uerbo iustitia commendat, ad eum modum quem Christus Matt. 5. reprobatur. Dico autem uobis (*ait*) quia nisi abundauerit iustitia uestra plusquam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum celorum. Particula sicut imitacionem & similitudinem dicit, non ueritatis ad equationem. Nam scriptum est: Non est sanctus ut est Dominus. Ille sanctificat nos, sicut & ipse sanctus est. Sed ille sanctus suape natura & aeternitate, nos fide & gratia iusti sumus sicut & ille. Sed ille ipsa incommunabili perpetuitate, nos iusti credendo in quem nunc enigmaticè uidemus, ut aliquando clare uideamus.

Iustus homo.

Natura neque ex Deo nec sa-
tana sumus.
Opera indicat
quales sumus.

Diabolus ini-
quitatis origo.
Diabolus non
debet peccare.

Diabolus opera
dissoluit Chri-
stus.

Diabolus opera
dissoluere quid
est.
Diabolus auto-
re qua mala
mundum subin-
troierunt.

Semē diabolī.

Semen Dei.

Natus ex Deo
non peccat.

Peccare non pos-
se ex deo natū,
quo modo in-
telligitur.

Qui facit peccatum, ex diabolo est. Quemadmodum iustus dictus est, qui pura uita iustum Deum imitatur, & puram uiuit uitam: ita qui diabolum corru- prijissimis moribus imitatur, peccat, & legis diuinæ transgressor constituitur. Non ergo natura facit hos aut illos esse ex Deo, aut ex principio tenebrarum qui aduersatur Deo, sed gratia aut peccatum, & huius aut illius initiat. Natura autem in medio est. Quod si rogaueris, quibus indicijs agnoscemus hunc aut illum ex Deo aut diabolo: id facile agnoscetis, si opera & imitationem diligenter cognoueris. Perseuerat enim in antithesi ab Auctore & factorum similitudine sumpta.

Quoniam ab initio diabolus peccat. Sicut Deus iustus iustitiae & pu-
ritatis uita Pater & origo est: ita diabolus totius iniquitatis origo & Pater. Per
ipsum enim caput esse peccatum. Usus est uerbo presenti Peccat: quia ex quo caput
diabolus peccare, non quam dejet, neque presentium penarum gravitate, neque futu-
rarium mortu coercitus.

In hoc apparuit filius Dei, ut dissoluat opera diaboli. Amplifica-
tione confirmat, quantum aduentus Christi & eius incarnatione diaboli uires demolia-
tur. Non solum factus est homo Christus, ut lumine sui aduentus tenebras & peccata
profligaret, sed etiam ut opera diaboli dissolueret & aboleret. hoc est, ut princeps
huius Mundi diabolus ejiciatur foras, & nusquam in castris & fidelium confortio ap-
pareat. Autore diabolo mors, peccatum, & impietas in Mundum subintroierunt: sed
per Christum iterum abolita. Roma. 5.

Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam se-
men ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo
natus est. Peruenusta antithesi generationem generationi, semen semini, uerbum
uerbo, & opera operibus opponit: qua facilius manifestet quibus indicijs agnoscemus
filios regni & filii perditionis. Malum & nocentissimum semen seminavit malignus,
quo nati sumus peccatores. Sed exigit a Deo pater filius qui seminaret bonum semen
quo renascemur, & illius seminitis uim & uirtutem seruaremus, qua, prima semi-
na & opera illa a maligno nobis immissa & suggesta eradicarentur, ut puram ui-
uentes uitam, ex Deo nati & diabolo mortui manifestemur. Et id est quod dicit Apo-
stolus. Peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet. alludens ad seminis
naturam, quae ea referunt que ex eo nascentur. Semen Dei, est uerbum Dei. unde
Paulus dicit 1. Corinth. 4. Per euangelium ego uos genui. Quemadmodum enim ex

semine frumenti in terra non nascitur oliua: ita nec ex semini Dei in homine na-
to ex Deo nascitur peccatum, immo ne nasci quidem potest. Propterea subiungit Apo-
stolus, Et non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. Hoc est, facultas peccandi
non procedit a diuino semine, & diuina illa nativitate, qua renatis sumus, & filii Dei
nuncupanur. Sed utrumque, id est, peccare, & posse peccare, est ex nobis. Aduersus
illo g

illos facit hic locus, qui se à Deo habere predicabant, tum peccare, tum posse peccare: quasi uero autorem peccati facerent Deum. Semen bonum est uerbum Dei, uitius, & ueritas. 1. Petri 1. Simplici ex corde iniucem diligite attentius, renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per uerbum Dei uiui & permanentis in æternum. Semen diaboli, est peccatum, mors, caro, concupiscentia, & huiusmodi.

Peccati aucto-
non est Deus.

In hoc manifesti sunt filii Dei & filii diaboli. Eorum, quæ superius dicta sunt de puritate uitæ, epilogum facit. Constat operibus & factis qui filii Dei, quæ uero filii diaboli sint. Nam ut fructus naturæ seminis refert: ita & qui filii Dei sunt, religione & uitæ puritate patrem Christum referunt. Qui uero filii Diaboli, iniuste & sordida uitæ patrem diabolum exprimunt. Filii Dei sunt non natura, sed gratia: filii diaboli sunt non natura, sed peccato & imitatione. In illis semen bonum à bono, in his semen malum à malo. Illis fides ex uerbo Dei: in istis peccatum ex uerbo diaboli. Vita fidem sequitur, mors peccatum. Illi luce, hi tenebris habitant. Illorum affectus letus & iucundus, horum horribilis & tenebriosus.

Opera indicat
quales &c. cuius
fumus filii.

Natura neque
Dei nec di-
aboli sunt filii.
Filiorū Dei &
diaboli nota.

Omnis qui non est iustus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum. Collatione quadam confert iniustum ei qui non diligit fratrem, ut ex negatiuis manifestentur affirmatiua. Eundem quippe vocat non iustum, & non diligenter fratrem suum. Ergo quæadmodum non iustus ex Deo non est, & non diligens fratrem ex Deo non est: ita iniustiam faciens ex Deo est, & diligens fratrem ex Deo est. Facere iniustiam, est esse iniustum, & ex Deo esse, & esse in eo. Diligere fratrem suum, est imitari eum qui est uera dilectio, atq; pene inimicabilem exhibuit charitatem. Hunc, quem Ioannes uocat fratrem, Christus Lucæ 10. uocat proximum.

Iustus & dili-
git fratre, id est.

Quoniam hæc est annuntiatio, quam audistis ab initio, ut diligatis alterutrum. Non frustra super pectus Domini decubuisse fertur Ioannes, qui studuit & didicit sui preceptoris 1 e s v Christi doctrinam exactissime imitari, excitat auditores ad charitatem, argumento à summa & origine religionis Christianæ sumpto, simul reddens causam superiorum de puritate uitæ, & mira arte transiens ad alteram Epistole partem de mutua dilectione, probans tum ueteris tum nouæ legis testimonij nō solùm puritatem uitæ esse notam Christiani hominis filijq; Dei, sed charitatem mutuam. Tanta est uis mutuae dilectionis, ut si etiam montes transferas, & absit dilectio, nihil habeas. Hanc habeto, & legem impleo. Rom. 10. Aliusit hoc loco Ioannes ad eum docendi modum, quem Christus Ioann. 13. docuit. Mandatum nouum do uobis, ut diligatis iniucem, sicut dilexi uos, ut & uos diligatis iniucem. In hoc cognoscet omnes: quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad iniucem. Observa, sicut ille in Euangelio dicit, in hoc cognoscunt, & c. ita & Ioannes hoc loco dicit, in hoc manifesti sunt filii Dei. Et sicut ille dicit, Mandatum nouum, & c. id est, præcipuum in quo omnia effent comprehensa: ita & Ioannes ait, Hæc est annuntiatio quam audistis ab initio, ut diligatis alterutrum.

Frater pro pro-
ximo.

Non sicut Cain qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera eius maligna, &c. Post definitiones, ut solent optimi Rhetores, exemplum proponit, quo magis moucat, & apertius doceat. Qui iusti sunt, qui iniusti, qui filii Dei, & qui filii diaboli, illos ab effectu communistrans. Occidit Cain fratrem suum Abelem iustum. Iniudia erat in Cain, ergo aberat charitas, quæ suæ natura non emulatur, non agit perperam. 1. Corinth. 13. Deprehendes ergo facile opere ipso Cain fuisse ex diabolo. Diabolus enim

Dilectionis &c
mandato.

Charitatis mu-
tuae cõmen-
datio.

Legis imple-
tio, dilectio.

Exempla mo-
nenti.

Opere cognoscunt
filii & cu-
ius filii.

Cain iniustus.

inuidendo deieclus est. Cecidit, & inuidit planti. Hunc initatus Cain, designatur filius diaboli. Abelis opera & innocentia ostendunt iustum: ergo ex Deo natum, & Dei filium. Ad Hebr. 11. Fide plurimam hostiam Abel quam Cain obtulit Deo, per quam testimonium consequitus est esse iustum, testimonium perhibente muneribus eius Deo, & per illam defensus adhuc loquitur. Similiter & sancti martyres nulla alia causa Abelis iustorum sunt, quam iustitiae defendere gratia. De his legit 1. Petri 4. cap. Abel omnium iustorum figura fuit: Cain autem, omnium mundanorum, & corum, qui sunt de massa perditionis, est typus. Opera hoc loco posuit Apostolus pro omnibus afflictibus & suis ditis malis.

Nolite mirari fratres, si odit uos Mundus. Consolatur eos, qui propter iustitiam persecutionem patiuntur, argumēto sumpto ab ipsa temporis circūstantia. Cum ab initio quo cœpit Mundus, impius persecutus est, odit, et occidit pīn, non est quod in magnam admirationem uos his nostris temporibus adducere debat, si pīos ab impijs afflictos uideritis. Multorum exemplis discimus quod per multas tribulations oportet nos intrare in regnum Dei. Act. 14. Observa quam disimilis sit pīorum atq; impiorum amor. Pius solam infidelitatem & opera ipsa impī odis, non autem naturam & substantiam, quam saluam desiderat: in omnia profundere paratus est, ut impium Christo lucrifaciāt. Impius uero non modo opera iusta odiit, sed & pī naturam & substantiam euertere magnopere contendit. Ea est natura & ingenium ipsius Mundi & filiorum eius. Mundum accipit pro dilectoribus Mundi.

Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad uitā, quoniam diligimus fratres. Suauissimam consolationem adducit, ne, qui à Mondo afflignantur, animos despondant: sequutus p̄ceptō ē in Euangelio Matth. 10. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Tanta est nostra salutis certitudo, ut quod futurum est iam nos esse cosequutos fidenti animo dicamus. Propterea Apostolus ne q̄ dixit, opinamur: sed, scimus: ne q̄. Transferimur: sed, Translati sumus de morte ad uitā. Ad hunc modum locutus est Christus Ioannis 5. Amen amen dico uobis, quia qui uerbū meū audit, & credit ei qui misit me, habet uitā eternā, & in iudiciū no uenit: sed transiit a morte in uitā. Ut autem ēd perueniamus, addit conditionem, Quoniam diligimus fratres. Vbi obscrubias particularam Quoniam, pro diuīmodo, u. upari: ut sī sensus. Nos translati sumus de hac morte temporali ad uitā illam beatissimam, quoniam, id est, dūmodo, aut si modo uere & pī credamus. Signū enim uere fidei est charitas, ait Paulus 1. Timot. 1. de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Eleganti figura hoc loco usus, quam hysteron proteron dicunt, de qua paulo ante diximus. Prius diligamus oportet quam transferamur.

Qui non diligit, manet in morte. Pulchra admodum antithesis horatur ad charitatem, deterrens ab odio, argumento à rebus deploratis & pena sumpto. Si affirmatio causa est affirmationis, & negatio causa negationis. Si dilectione transferimur ad uitā, odio, seu non dilectione, transferimur ad mortem, & mortem incurrimus. Huc spectat quod Christus Ioannis 6. dicit, Si non credideritis quia ego sum, morientiū in peccato uastro.

Omnis qui odiit fratrem suum homicida est. Et scitis, &c. Nolite putare crimen esse leue, odire fratrem. Bis reuera peccat: Quia non solum mandatum proximo diligendo trāsgreditur: sed & alterū, quo cauetur. Non occides. Ex quo iterū est in morte. Homicidam dictū putauerim eleganti tropo, auxēsi, id est, augmen-

to. Quo tropo dicimus occisum qui sit cæsus, exanimatum qui dolore affectus, & re-
uixisse, qui spem receperit. Quod si queris, qua ratione hunc homicidæ dixerit Ioan-
nes, allusio ad id quod Christus Matth. 5. dicit, Auditus quia dictum est antiquis, Non
mochaberis. Ego autem dico uobis, quia omnis qui uiderit mulierem ad concupis-
cendum eam, iam moechatus est eam in corde suo. Per odium intelligit omnia que post se
trahit odium, siue sint cædes, prodiciones, iniuriae, lites, & huiusmodi. Ex his colligi-
mus deliberatam & destinatam uoluntatem a Deo repudri pro ipso facto, & opere.
Huc fortassis pertinet quod fecit David 1. Reg. 3. Acqua enim pars erit descendētis
ad prælium, & remanentis ad sarcinæ, & simuliter diuident. Hi lassæ erant relicti, &
ad præliandum inutiles, qui tamen iure sortiti sunt aquam partem cum his qui ege-
rte confixerant. In morte manere eum intelligimus, qui uitam scelestissimam & fla-
gitij omnibus prurientem agit, ex quibus conflat mors. Apostolus ergo probat ele-
ganti syllogismo eum, qui oderit fratrem, manere in morte. Omnis homicida non ha-
bet uitam eternam in se manentem; sed qui fratrem seu proximum odit, homicida est.
Ergo qui fratrem odit, nou habet uitam in se manentem.

Occisus pro
cædo.

Odij nomen.

Manere in
morte.Homicida non
habet uitam in
se.

In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille anima suam
pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere.
Peruenista occupatione præuenit, & respondet ijs, qui forte rogarunt, Quis modus,
que ratio est charitatis Christianæ? His i s v m Christi imitandum proponit per
omnia, huius negotiis absolutissimum exemplar uita nostra charius nihil hic ducimus.
Sed ut ille pro nobis anima seu uitam dedit, ita & animas nostras pro fratribus salute
profundere debemus. Allusio ad id quod Petro enarrabat Christus Ioan. 2. Petre, pa-
sc oues meas. Haec pronuntiavit Christus insinuabit at summam illam dilectionem, qua
pro fratribus anima Petrus esset positurus. Nam statim ad illa uerba addidit Christus,
Cum iuuenis essem, preceingebas te, & ibas quo uolebas: cum autem fueris senior, alius
te præcinget, & tollet te quo tu non uis. Hoc autem dixit (ait Euangelista) signifi-
cans qua morte clarificaturus esset Deum. Et cui dixerat, Paſce oues meas: doceret
eum ponere animam pro omnibus suis. Huc pertinet quod dixit ille Ioan. 13. Exemplum
dedi uobis, ut quemadmodum ego feci uobis, ita & uos faciatis. Atq; id præcepit Ioan.
13. Hoc est præceptum meum, ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos.

Charitas Dei.

Qui habuerit substantiam huius Mundi, &c. Horitur, & excitat ad
misericordiæ proximo prestandam. Cum exemplo Christi uitam pro fratre & proxi-
mo exponere debeamus: quanto magis substantiam nostram, id est, facultates nostræ,
res profectio labiles, caducas, & quibus amissis alia instaurantur, elargitæ autem in pau-
perum subuentio[n]em diuitias parant non interrituras. Quod si forte apud te intelle-
xeris, quid me a refert? Quid ad me attinet meam exbursare pecuniam, ne frater mo-
lestiam patiatur. Si haec senseris, Charitas Dei diuinitus inspirata, & ad exemplum
Christi formata non est in te. Non es ergo ex Deo natus, sed in tenebris ambulas. Ele-
ganti metonymia utitur, usurpans viscera pro misericordia ipsa & affectibus ipsis in
visceribus & præcordijs, iuxta Platonicon sententiam, sedem habentibus. Viscera
dicuntur omnia interiora hominis, ut sunt præcordia, cor, pulmo, iecur. Non dissimile
huic loco perleges Iacob. 1. & Luc. 16. de diuite & Lazaro.

Substantia no-
stræ nomine
quid designa-
tur.

Filioli mei, non diligamus uerbo, neque lingua, sed opere & ue-
ritate. Hypocrisim omnè excludens docet quicquid negotiis uera habet charitas. Non
solum uerbo, sed opere: Non solum lingua, sed & ueritate mutuam exercere debemus
dilect

Viscera p mi-
sericordia.
Platonicon
sententia.

Dilectionē dilectionē. Hac sententia Iacob. 2. amplificat dices. Si autē fratrū aut soror nudi sint, ita habēda est. *Et* indigēt uictu quotidiano, dicat autē aliquis ex uobis, illis, Itc in pace, calefacimēni & saturamini: non dederitis autem eis que necessaria sunt corpori, quid proderit?

In hoc cognoscimus quod ex ueritate sumus, & in conspectu eius suadebimus corda nostra. Beatus Augustinus hunc enarrans locum legit ad hunc modum, Et in hoc cognoscimus quia ex ueritate sumus, & cor à ipso persuaderemus cordi nostro. Quia si male senserit cor nostrum, &c. Enumerat commoda, quae ex mutua caritate consequimur, argumento sumpto ab utili & honesto. Primus fructus est, Ex ueritate sumus, id est, ex Deo nati sumus, & filii Dei nūcupamur, si officia mutuae charitatis p̄fitterimus. Secundus fructus erit, Et in conspectu eius suadebimus corda nostra: id est, cum ille apparuerit, & ante eius tribunal steterimus, pacata & tranquilla erit nostra conscientia, & nihil sibi conscientia, sed ea ductabimur in Christum fiducia, qua in conspectu eius non reddenuimus confusi. Non enim solet spes filiorum Dei confundere, Rom. 5. Lucidus dici potest, Suadebimus corda nostra, id est, placati erimus in cordibus nostris. Cor autem affectuum sedes pro ipsis ponitur affectuum motibus.

Dilectionis mutua fructus.

Suadere corda nostrarū.

Spes non confundit.

Cor affectuum sedes.

Conscientiae amor.

Quoniam si reprehenderit nos cor nostrū, maior est Deus cor-
de nostro, & nouit omnia. Receptissimum est quod dici solet, Conscientia, mille
testes. Conscientia eam habet uim, qua semper, ubiubi sc̄rimus, reclamat aduersus sce-
lestissimum facinus, siue foris, siue domi, fueris. Hęc teipsum quoquo uertu sequitur,
accusat, reclamat, non quiescit, reprehendit, ut resurgamus ad uitam, extirpatal quæ
sunt pacis. Non putuerim quenquam lapsum posse resurgere, quem in malis nulla se-
quitur conscientie reprehensio. Sunt reuera huiusmodi homines uiui sepulti, qui ui-
dentes caci sunt & non uident: audientes surdi sunt, qui spiritu ipsum non exaudiunt.

Homines uiui sepulti.

Duratio in misericordia pluit usq; ad uitam.

Sed huiusmodi longa in malis & peccatis continuata affectio, & a Deo auerſio omnē
eis p̄clusserunt uitam ad i e s v m Christū ueram lucem. Quid si quis uelut exigua
contentit, credat q; conscientie motus supprimi ac dissimulari posse, intelligat quod ma-
ior est Deus corde nostro: id est, est Deus etiam ipsorum affectuum & cordis, qui ipsius
cordis abdita rimatur, adeo q; nouit omnia, ut hunc nihil etiam secretorum lateat. Huc
pertinet quod scribitur Psal. 93. Usquequo peccatores Domine, usquequo peccatores
gloriabuntur? Effabuntur, & loquentur iniuriam: loquentur omnes, qui operātur
iniquitatem! Populum tuum, Domine, humiliauerunt: & hereditatem tuam hexau-
erunt. Viduam & aduenam interfecerunt: & pupilos occiderūt. Et dixerunt, Non ui-
debit Dominus: ne intelliget Deus Iacob. Intelligite insipientes in populo: & stulti
ali quando sapient: Qui plantauit aurem, non audiet: aut qui finxit oculum, non con-
siderat: Qui corripit gentes, non arguit: aut qui docet hominem scientia? Dominus scit
cognitiones bonum quoniam uane sunt. Quidam in hunc sensum interpretantur.
Quod si conscientia nostra nos accuset, et condemnaret, Dominus quæ omnia nouit, seu,
quem nihil latet, fortior est, qui liberet & saluos faciat.

Deus corde no-
stro maior.

Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciā ha-
bemus ad Deum. Si muuuam p̄fitterimus dilectionem, exhibuerimusq; mutua
charitatis officia, non accusabit nos conscientia, sed fiduciā habemus ad Deum, hoc est,
coeniemus cum Deo, & libere agemus cum eo. Non enim simulatione quadā & hy-
pocrisiā mutuam exercuimus dilectionē. Hoc certe opponit his qui dicebāt, Deum ali-
qua conscientie arcana ignorare, ob id libere cum Deo agere non possunt, reclamante
illorum

illorum conscientia.

Et quicquid petierimus , accipiemus ab eo , &c. Ex obseruantia & exhibitione mutua charitatis resurgit aliud fructus ab enumeratis : nempe , Quaecunque petierimus accipiemus ab eo. Ista est fiducia & certitudo , quam apud Deum habemus , quod nobis in fide potentibus nihil denegabit. Ista sunt , que Apostolus a preceptore dicitur : it super peccatum recubans , & in Evangelio scripta Matth. 6. & 7. Ioannis 15. & 16. Addit causam , propter quam accipiemus ab eo : Quoniam mandata eius custodimus. Neque solum causam addit , sed & dictorum probationem adducit. Ac si dicret , Qui uere diligunt , omnia que a Deo petunt , accipiunt. Nos diligimus , ergo omnia accipimus , quia diligimus. Idem enim est precepta seruare , & diligere.

Et hoc est mandatum eius , ut credamus , &c. Occupatio est . Rogabit aliquis de quo precepto intelligat , quum dixit , Quoniam mandatum eius custodimus. Respondet , Totius legis Christianae summam in duo capita colligens , in fidem , qua agimus cum Deo , & charitatem , qua inseruimus proximo. Itaque dicit ad hunc modum . Et hoc , subaudi mandatum fidei , est mandatum eius , hoc est , Dei , ut credamus , &c. Ioan. 3. Fidei mandatum Qui non credit , iam iudicatus est : quia non credit in nomine unigeniti filii Dei. Quo precepto universum Trinitatis & incarnationis mysterium credendum comprehenditur. Et diligamus alterutrum , &c. Hoc est , mutuo diligamus ex exemplo Christi praecepientis Io. 15. Charitatis mandatum. Hoc est mandatum meum , ut diligatis inuicem , sicut et ego dilexi uos.

Et qui seruat mandata eius , in illo manet , & ipse in eo. Est hic peculiaris uera obseruantiae mandatorum Dei fructus , Quod Deus manet in eo . hoc est , Qui Deo fidelis , & proximum diligit , signum & indicium habet , quod uerè cum Deo consentit , & uerus Christianus est.

Et in hoc scimus , quoniam manet in nobis , ex Spiritu , quem dedit nobis . Altero iudicio & nota docet nos Christianos esse , qui puritati uitae studemus. Hoc est , quod testificatur Spiritus sanctus in conscientia nostra , quod sumus filii Dei , Roma . 8. Ipse enim Spiritus , testimonium reddit spiritui nostro , quod sumus filii Dei. Est ergo proximum argumentum . Deum in nobis manere , quando Spiritus Dei datum tur nobis . Nam Roma . 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum , qui datus est nobis . 1. Corinth . 2. Nos autem non spiritum huius Mundi accepimus , sed spiritum , qui ex Deo est , ut sciamus , que a Deo donata sunt nobis . Qui Christi sunt , spiritum Christi habent . Spiritum Christi habemus , quando Christum summae charitatis exemplar imitamur.

C O N C I L I A T I O .

P V G N A N T I A M paucis interiectis habere hic uidetur Apostolus dicens , Qui natus est ex Deo , non peccat. Et si dixerimus , quia peccatum non habemus , ipsi nos seducimus & ueritas in nobis non est. Preter ea , que in adnotatis scriptissimus , subscrivam uerba Augustini lib. 2. contra epistolam Parmentiani cap. 7. Qui rectissime sapiunt , intelligant quemlibet hominum , quamvis iam pro consortio societatis humanae non absurdè dicci posit iustissime uiuere , non tamen posse esse sine aliquo uitio , quandiu caro concupiscit aduersus spiritum , spiritus aduersus carnem . Quamvis enim , in quantum ex Deo nati sumus , non peccemus , inest tamen adhuc , quod ex Adam nati sumus , quia nondum absorpta est mors in uictoria , quod etiam in corporum resurrectione promittitur , ut omnino beati & immaculati & incorrupti simus , qui iam secundum fidem filii Dei sumus , sed secundum speciem nondum apparuit quid erimus . Nondum enim re , sed pro salute facti sumus.

Hastenus ille. Idem libro 2. de peccatorum meritis & remissione, contra Pelag. cap. 8. Nunc ergo ei (ait ille) & similes esse iam coepimus, primi as habentes spiritus: & adhuc dissimiles sumus, per reliquias uetus statis. Proinde in quantum similes, intantum regenerante spiritu, filij Dei: in quantum autem dissimiles, intantum filij carnis & seculi. Ilhinc ergo peccare non possumus. Hinc uero si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsis decipimus, donec totum transeat in adoptionem, & non sit peccator: & que ras locum eius, & non inuenias. Hae ille.

CONCILIATIO II.

QVID hic Apostolus dicit, Qui facit iustitiam, iustus est, sicut ille iustus est. Cum Sapiens dicat, Non est homo, qui faciat bonum & non peccet. Ergo omnes ex diabolo sunt, quia omnes peccant. Respondendum, Ex nobis peccamus, sed gratia Dei adiusti iustitiam & opera bona agimus, & iusti dicimur. Qui peccat, ex diabolo est, non creatione, sed imitatione. Quod si contingat electum peccare, is dicetur iuxta presentem iustitiam & imitationem ex diabolo esse, non autem secundum eternam prædestinationem, qua hunc Deus ad beatitudinem habendam ordinavit. Ad hunc modum dicendum est de presatis, qui ad tempus iusti sunt, quandiu amicitia ipsi Deo iuncti sunt, ex Deo sunt secundum presentem iustitiam, non autem secundum eternam prædestinationem.

DICTIO.

FRATRE S vocat Apostolus ex more Hebraico, quos uocamus uicinos, nepotes, fratribus vox. consobrinos. Quidammodo & Christus Iudeus frater factus est secundum carnem. Iob 19. Fratres omnes mei a me elongauerunt. Similiter sanguine iunctos Hebrei fratres dicebant, etiam eos, qui sunt unius prosapia & familiae, licet gradus sanguinis differant. Genesis 14. Et audiuit Abram, quod captus esset Lot frater eius. Cognati erant Abram & Lot. Christiani principi nascentis Ecclesie discipuli & fratres appellabantur: Antiochiae cœperunt dici Christiani.

LEX EST Dei uoluntas. Iubet siquidem, quæ eligenda facienda sunt, & prohibet contraria. Omnis itaque ratio recte & pie uiuendi, lex & institutio Dei iure uocatur, siue ea animo solum inscripta sit, siue etiam literis excepta. Dicitur mandatum, quod continet quæ nobis Deus obseruanda mandauit. Vocatur ab Hebreis testimonium uel oraculum, quia de uoluntate Dei nobis testatur.

PECCATVM dicitur hoc capite άνομία, id est, legis transgressio & prævaricatio, summa uidelicet iniquitas, cum sciens & uolens pereo.

DIABOLVS Hebraicus pollet Satan. Significat autem utrumque, aduersarium & calumniatorem. Huius studia Iob 1. & 2. cap. plenius describuntur, qui totus in eo est, ut nobis aduersetur & noceat. Vnde Petrus ipsum ultimo Epistole sue prioris, rugienti leoni, obambulanti, & querenti, quem deuoret, similem facit.

HOMICIDE nomine, uenient inuidi, auari, immisericordes.

FREQVENTER in sacris literis Anima capitul pro ipsa Vita in quantum corpus uiuificat, atque uegetat. Iob 1. Animam eius ne tangas. Id est, uitan Math. 6. Ne sitis solliciti anime uestræ. id est, ne curetis pro uita uestra, quid manducetis, &c. Item, Non ne anima est plus, quam esca: id est, non ne anima corpus ipsum uegetans, aut non ne uita prestat esca: Similiter & hoc loco uititur Apostolus, Quoniam illa animam suam posuit pro nobis.

Cauendus

Cauendus Antichristus : & proximus
diligendus.

C A P .   I I I I .

Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint: quoniam multi pseudo-prophetæ exierunt in Mundum. In hoc cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus, qui confitetur I E S V M Christum in carne uenisse, ex Deo est: & omnis spiritus, qui soluit I E S V M, ex Deo non est. Et hic est Antichristus, de quo audistis quoniam uenit, & nunc iam in Mundo est. Vos ex Deo estis filoli, & uicistis eos. quoniam maior est, qui in uobis est, quam qui in Mundo. Ipsi de Mundo sunt: ideo de Mundo loquuntur, Ioan. 8. 47 & Mundus eos audit. Nos ex Deo sumus. Qui nouit Deum: audit nos, qui non est ex Deo: non audit nos. In hoc cognoscimus spiritum ueritatis & spiritum erroris. Charissimi, diligamus nos inuicem: quia charitas ex Deo est. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum. Qui non diligit, non nouit Deum: quoniam Deus charitas est. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum unigenitum misit Deus in Mundum, ut uiuamus per eum. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit filium suum propitiacionem pro peccatis nostris. Charissimi, si sic Deus dilexit nos: & nos debemus alterutrum diligere. Deum nemo uidit unquam. Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta est. In hoc cognoscimus, quod in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de spiritu suo dedit nobis. Et nos uidimus & testificamur, quoniam pater misit filium suum saluatorem Mundi. Quisquis confessus fuerit, quoniam I E S V S est filius Dei: Deus in eo manet, & ipse in Deo. Et nos cognouimus, & credidimus charitatí, quia haber Deus in nobis. Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc Munde. Timor non est in charitate: sed perfecta charitas, foras mittit timorem, quoniam timor poenam habet, qui autem timet: non est perfectus in charitate. Nos ergo diligamus Deum; quoniam Deus prior dicitur

Spiritus quo-
modo proban-
di.

Antichristus.

Natus ex Deo,
Charitas Dei.Ioan. 3. bIoan. 1. b
1. Timoth. 6. bConfiteri Chri-
stum.

In hoc cognoscimus cognoscere vel cognoscere Spiritum Dei.
Sicut Iesum] non confiteretur
Christum in carne uenisse,
Veni] præfuentis temporis,
Ipsi de Mido] ex Mndo, ex
affectione Mundi
cuius sunt.

In charitate] cum charitate,
In pro Cum:
Poenam] crucia-
tum.

lexit nos. Si quis dixerit, Quoniam diligo Deum : & frater suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit frater suum, quem uidet : Deum, quem non uidet, quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus a Deo : ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.

**Io. 1, 1. d. 25, b
Epiph. 5, 2**

Charissimi nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint. Premonuit spiritum Dei in ijs, qui beneficentiam diligenter excollerint, manere, nunc occasione & arguento a fini sumpto, differit de spirituum probatione, adhortans ne cuius spiritui credant. Erant enim Ioannis temporibus, qui sua mendacia spiritus titulo commendabant. Per spiritum, dogma, sensum, & mentem doctoris intelligit.

Spiritus probatio habenda.

Spiritus nominis quid intelligitur.

Quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in Mundum. Cauete (aut) uobis. Quis quod predixit preceptor noster, & uerabamur, accidit. Attende (inquit) a falsis prophetis, qui uenient ad uos in uestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spissis uas, aut de tribulis fiscis? Pseudoprophetæ dicit Apostolus, qui cum re uera non sint prophetæ, aliquam tamen propheticam præ se ferunt speciem. Et h.e.c est causa, propter quam non omnem doctrinam sine delectu recipiant uiri catholici.

**Lupi rapaces.
Hæreticorum index.
Pseudoprophetæ.
Doctrina cum delectu recipienda.**

In hoc cognoscitur Spiritus Dei, &c. Occupatio est. Rogabunt fortasse simpliciores, Quomodo probandi sunt spiritus, sive dogmata, & doctrine, an ex Deo, an hominibus sint? Respondet, Regulam & modum inquirendi prescribens. Omnis spiritus, qui confitetur I E S V M Christum in carne uenisse, ex Deo est. Hæc uerba multa uim & grandem sensum continent: que diligentius meditanda uenient. Confitetur, qui indubitate et certissime rei, de qua fit confessio, inmititur, eamque palam uerissimam esse pronuntiat. Hoc explicatisse declarat Paulus Rom. 10. Hebr. 11. & Matth. 10. Cum dicit I E S V M Christum in carnem uenisse, in primis uult intelligamus I E S V M uenisse, id est, hominem factum esse, & ante quam uenerit, nūsse. Est ergo necesse, fateamur I E S V M esse personam in diuinis, hoc est, esse filium Dei, Patri consubstantialem, & coeternum. Venisse in carne, hoc est, hominem induisse, nobiscum ueratim esse, uere, et non simulatiæ induisse infirmitates nostras citra maculam, propterea a mortuom esse, & resurrexisse, atque hac uia nos redemisse, & Patri reconciliisse, ad quem ascendit. In eo uno esse uerum sacerdotium, pontificatum, redemptionem, salutem, & ueritatem eternam, id est, redemptionem, salutem, & ueritatem eternam. Hæc est doctrina orthodoxa. Qui hæc docet, sunt ex Deo. Ex his colligendum est, Apostolum docere non solum I E S V M uenisse in carne, quasi de humana tantum natura loquutu[m] pauuerimus: sed de toto Christo secundum utrunque uaturam & humanam & diuinam. Nam unus est in duabus mānens diuersis substantijs, iuxta Symbolum Athanasij, unus est Christus, non cōuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum. Unus, inquit, non confusione substantiæ, sed unitate persone. Nam sicut anima rationalis & caro unus est hominitus Deus & homo unus est Christus, ista est regula, qua probandi sunt spiritus.

Jesus est persona in diuinis.

Cofessio Christiana.

Doctrina orthodoxa.

Regula probandi spiritus.

Et omnis spiritus, qui soluit I E S V M, ex Deo non est. Peculia re est huic Apostolo contrariam sententiam priori subiungere, ut clariss & apertiss Soluere Iesum, loquatur, & scribat que animo concepit. Omnis spiritus, qualisquis ille fuerit, qui soluit I E S V M, id est, separat a I E S V aut diuinam, aut humanam naturam, non est ex Deo.

Deo. Hoc facit aduersus hæreticos, quorum alij Christo sic tribucbat humanam naturam, ut adimerent diuinam: Alij sic tribuebant diuinam, ut adimerent humanam: Alij sembo munem uolebant, sic tribuentes corpus humanum, ut negarent illi fuisse anima humana.

Ethi est Antichristus, de quo audistis, quoniā uenit, & nunc iam in Mundo est. Exemplo dilucidius exponit, quod superius secundo capite dixit, Et sicut audistis, quia Antichristus uenit, & nunc Antichristi multi facti sunt. Existimo tēporibus Apostolorum foetidum Antichristi olfactū, eiusq; multam uim cœpisse, sed nunc consummatum esse, & omnino frē absolutam. Historijs docemur Turcicā suationem ex Arrijs & Nestorij heresibus collectam magnis blasphemis Christum proscidiſſe. Nuna uero pastores quosdam Ecclesiam laruatos uidemus mercenarios, questui unice studentes, suppilatam Dei Ecclesiam, candem tributariam. Et, quod deterritum est, tanta hæresi magna ex parte quosdam obsecratos esse, ut in hanc inciderint blasphemiam, qua ipsum Christum sciderint, à sacro altari expulerint, sacrosanctam Missam deleuerint, altaria cuerterint, diuorū cultus et imagines sustulerint, uota et monasteria uiolauerint. Quid? quod huiusmodi multis in locis impune non liceat? Pro dolor, hi quorum interest ueritatem annuntiare tacent, magis corpori & uitæ studentes, quam Deum, qui & animam & corpus perdere potest, timentes. Et hic est Antichristus, hoc est, hic ille est Antichristi spiritus cum meretrice illa magna, de qua meminit Ioan. Apocal. 17. Cuius doctrina & spiritus aduersatur doctrina Dei, & sua spōnse Ecclesie, ad quam recurrent Ecclesia ueritatis colūna.

Turcica origo.

Hæreticorum note.

Vos ex Deo estis, filioi, & uicisti eos. Consolatoria adhortatione mitigat sermonem, quo fortassis perterriti, & magno in discrimine constituti uidebatur auidentes, Et hic est Antichristus, &c. Dixi multos esse in Mundo Antichristos, sed nihil apud uos poterunt: iam illos uicistis. Quasi dicat, Non est, quod solici si sitis, quibus armis illos expugnetis. Estis enim filii Dei, a quo Spiritum ipsum in pignus hereditatis accepistis: qui cum sit paracletus & ueritatis doctor indefissus & constans, non permettit uos ductari omni uento doctrinae. Tantum abest, ut non uincatis, qui uerè uicistis. Verbo præteriti Vicistis, usus est, pro Vincetis: ut alacriores & paratiiores reddat filiolos suos ad quæuis, etiam durissima pro Euangelio ferenda. Obseruabis. Quicunque uincit Antichristos, non ex se uincit, sed quia ex Deo est. Hæc uictoria, uirtus, & donum Dei est, ut ne quis glorietur.

Filij Dei uictio
res Antichristi.

Quoniam maior est, qui in uobis est, quam qui in Mundo. Nolite gloria quadam uana & humana inescari, cum uideritis uos uicisse Antichristum: id non uirtute uestra, aut uiribus factum est, sed ipsius spiritus gratia & dono in uobis manentis

Victoria in An
tichristū a Deo

nentis : qui maior est, quam diabolus cum toto Mundi satellitio. Ille creator, hic creatura. Ille dominus, hic seruus fugitiuus et transfiga. Ille lux, hic tenebre. Ille robur et fortitudo, hic imbecillitas, immo hic ligatus est nulle annis, Apoc. 20. Ille uobis datus est in defensionem et conseruationem iuxta promissum Patris nostri I e s u Christi, Io. 14. Si diligitis me, mandata mea seruate: et ego rogabo Patrem, et alium paracletum dabit uobis, ut maneat uobis in eternum, spiritum ueritatis, quem Mundus non potest acci pere, quia non uidet eum, nec fecit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud uos manebit, et in uobis erit. Huc pertinet, quod dicebat C H R I S T U S Io. 16. In Mudo presuram habebitis; sed confidite, ego uici Mundum. Nolite ergo tan anxi solliciti esse pro defensione: cum in uobis sit, cuius praesidio vires et astutiam istorum expugnabit.

Ipsi de Mundo sunt, ideo de Mundo loquuntur, &c. Elegantia ad modum antithesis eos, qui ab Euangelio recedunt, quod haereticos, et eorum sectatores multitudine et prosperitate ualere uideant, reprimit, causas uiriusque obseruantie spiritu talis tractant. **Spiritu** **mundi** et **spiritu** **terreni** et **lucifugis** adducens. Doctrina Euanglica ex celo est: sunt ergo Euangeli doctores, celestes. Quod fit, ut paucos in Mundo offendamus ueri Dei cultores, Mundus enim est terra terrenos et lucifugas habet sectatores. Hi quod placet Mundo et spiritui aduersatur, loquuntur: illi que Mundus sunt aspernantes, docent celestia: quos non mundiali, sed solo Dei spiritu duci dudunt. Qui enim ex Deo est, dicebat C H R I S T U S, uerba Dei audit. Ioannis 8.

In hoc cognoscimus spiritum ueritatis, et spiritum erroris. In hoc, id est, per hoc, ut puer per huc signa, que nobis parent, uideamusque quodam oblectari cum de Christo et ius religione fit mentio: alias uero Christianam pietatem odisse: cognoscimus qui ex Deo sunt, qui uero ex Mundo et Antichristo. Quicquid negotiabit probatio spirituum doctrinarum, et dogmatum, paucis bastens differuisse sufficiat.

Charissimi, diligamus nos in uicem, quia charitas ex Deo est. Disgressus erat ab instituto, ut paucis absoluaret de probandis spiritibus. Nunc redit ad explicandas charitatis partes, eiusque ingenium et naturam, argumento a causa sumpto. Qui sunt ipsius Dei, necesse est cum Deo communicent, qui suae naturae charitas est. Deus enim **Pater** effulgens in seipso seipsum cognoscit, et generat filium, a quibus est et effulgenter procedens, que est spiritus sanctus, amor, et nexus uiriusque, qui totu[m] luminans Mundum, ea charitate nos inflammat, uel effulgenter nos in fide illuminat, qua filium I e s u M u n d u m uerè cognoscimus, per quem ad Patrem accessum habemus et salvamur. In his rogo te, quisquis es, legitio si quid est, quod charitas esse non posuit. Est ergo Deus ipsa charitas. Sed que Deo secundum naturam et ingenium copetunt, nulli creature conuenient ex natura. Fit ergo ut charitas omnis sit a Deo.

Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, et cognoscit Deum. Pulchra antithesis docet charitatem omnem a Deo esse, effectumque ipsius charitatis non ab alio, quam a Deo querendum esse. **Natura** ipsa comparatur est, ut filii, parentum mores, et anima dotes referant. Si charitatis opera et beneficentia exerceremus, id argumento est, nos representare Patrem, immo ueros esse filios illius, qui charitas est. Generanar et dicimur filii Dei per charitatem, si illam et habuerimus et exerceremus. Obseruabis interim, Apostolum nominasse Deum charitatem per auxilium, id est, augmentum, que non modo est charitas, sed etiam absolutum charitatis exemplar. Eadem ratione hominem prostituta impudentia appellamus impudentiam, hominem impensè clementem, clementiam. Deum summe charum ipsissimam charitatem iure nuncupamus. Addidit, Et cognoscit Patrem

Charitas ex
Deo.
Deus charitas
est.
Trinitatis ope
ra interna.

Dilectione na
scimur ex Deo

Auxilium.

Patrem, quia resert, et indecessu beneficentiae exercitio ostendit se habere Deum Patrem, quem et uerbo et opere proficitur. Huc pertinet, quod Paulus ad Galat. 4. dicit, Nunc autem cum cognoveritis Deum, imo cogniti sitis a Deo. Non quod antea Deus hos non cognoverit: sed quod illis Deus innoverit, dederitque illis gratiam, qua cognoverunt Deum. Qua si quis est, qui caret, neque Deum cognoscit, neque imitatur.

Cognoscere
Deum.

Qui non diligit, non nouit Deum, quoniam Deus charitas est. Alteram partem antiuheris addit, Charitas et dilectio mutua sunt a Deo: atque qui diligit, ex Deo natus est. Ergo qui mutuan non exercent dilectionem, neque Deum cognoscunt, neque ipsius imaginem referunt. Tenebra lucem non patiuntur. Sed qui non diligit, in tenebris ambulat, non est igitur Dei cognitus (quam Apostolus lucem dicit) in eo, qui non diligit.

Dilectionis
virtus.

In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut uiuamus per eum. Dixerat Deus ipsum non solum charitatem esse, sed etiam esse ipsius charitatis causam effectum. Quod exemplo, et ipsis actis probat, alludens ad id, quod in Ioan. 3. dicebat charitatis autor, Sic enim Deus dilexit Mundum, ut filium suum unigenitum daret: ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam eternam. Quibus indicis, quibus ue rebus magis pretiosis potuit Deus erga nos charitatem suam manifestare? Commendatur Abraham, quod filium unicum Deo obtulerit. At non interiit. Quanto magis commendabimus Dei in nos charitatem? Qui Deus Deum filium suum unigenitum nobis impedit, iustum moritur pro iniustis et impijs, tradidit, inquam, hosti et Mudo impio sumum decus coeli, suasq; illas gratissimas delicias in mortem, ut a mortis tyrannide eruerum. Que alia inuenta est, inueniri ue potest ardenter charitas nulla certe. Subiunxit, Ut uiuamus per eum. Ille enim Ioan. 10. ait, Ego ueni ut uitam habeant, et abundantius habeant. Perieramus, morte occupabamur, et peccato illo primi parentis interieramus. Resurgendum ergo erat, non per hominem purum, quia omnis huiusmodi mors ipsa est: sed per eum, qui Deus et homo est, dicens in Evangelio, Ego sum uia, ueritas et uita. Qui credit in me, non morietur in eternum.

Charitas Dei
in nos.

In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Auget et amplificat totum charitatis Dei in nos negotium, non sine occupatione, qua tacite respondet ies, qui exsimularunt missionem hanc filii Dei ad nos, suis meritis factam. Non est quod quis cristas erigat, tribuens suis uiribus, quod Filius Dei factus sit homo. Nam prius nos dilexit Deus, quam hunc dilexerimus: imo nostra in Deum dilectio originem habet ab ipso Deo, qui charitas est. Non nostris meritis salutem nostram iustificationem nobis comparauimus. Nam, ut Paulus ait Ephes. 1. Elegit nos in ipso ante Mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati in conspectu eius in charitate. Qui predestinavit nos in adoptionem filiorum per I E S U M Christum in ipsum: secundum propositum uoluntatis sue. hoc est, secundum suum beneplacitum. Quod subiunxit, amplificatio est eius, quod predixit, Quoniam filium suum unigenitum misit Deus in Mundum, ut uiuamus per ipsum. Beatus Augustinus hunc enarrans locum, legit, Et misit filium suum latorem peccatis nostris. Latorem, id est, sacrificatorem. Sacrificauit pro peccatis nostris. Vbi inuenit hostiam? Vbi inuenit uictus. Lator Christi. Aliud non inuenit, seipsum obtulit. Hec ille.

Filius Dei mis-
sio gratuita.

Charissimi, si sic Deus dilexit nos; & nos debemus alterutrum diligere

diligere. Hortatur exemplo Christi ad non usum garem, sed ardentissimam & flagrantissimam charitatem. Id natura comparatum est, ut filii parentes imitentur & referant. Cum ergo nos tam impensè Deus dilexerit, ut etiam proprio filio no pepercit, sed pro nobis illum tradiderit: iustissimum est ut Patrem imitetur, hoc est, ut mutuo diligamus. hoc est, ut non modò substantiam egenitibus largianur: sed & si necesse fuerit, utam ipsam profundamus. Hanc charitatem docuerunt hi, quorum mentionem Paulus Roma. 16. facit. Salutare, inquit, Priscam & Aquilam adiutores meos in Christo I E S V, qui pro anima mea suas cerasices supposuerunt, quibus non solum ego gratias ago, sed & cuncte Ecclesie gentium.

Dilectio mundi. Deum nemo uidit unquam. Nolim putetis (ait Apostolus) charitatem hanc, cuius hic negotium tracto, pendere à visione Dei, quasi uero non possumus dilectionis beneficiam exercere, nisi Deum ipsum uiderimus. Ille lucem habitat inaccessibilem. Estq; uerum, quod Exodi 33. scriptum est, Non uidet me homo, & uiuet. Deum nemo uidit unquam. Res est inuisibilis Deus: sicut scriptum est Isaiae 6.4. ait Paulus 1. Corin. 2.

Quod oculus non uidit, nec auris audiuist, nec in cor hominis ascenderunt, que preparauit Deus ihs, qui diligunt illum. Oculus noster spiritalis esse debet. Erit igitur ipse spiritus, qui illuminabit nos, ut uideamus pura illa fide, quem postea uidebimus sicuti est. Non ergo Deum queramus oculo nostro corporeo, qui corde querendus est. Quemadmodum, qui solem ipsum indispotis oculis non intuetur, ita quia Deum uidere desiderant, oculum, quo conficiant, preparent necesse est. At quis iste oculus? Respondeat lux ipsa Matt. 5.

Oculus spiritalis & corporei. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt. Deum, id est, ipsam diuinam essentiam, seu ipsam diuinitatem, nemo uidit. Quod si alicubi legamus Deum à prophetis uisum: id certe sub forma uel specie aliquis factum, qua se se uoluit hominum oculis ingerere. Multa de his perleges apud Ambrosium libro de incarnatione Domini. & Tertullianum in opere aduersus Praxeam pro sacrosancta Trinitate edito.

Deum nemo uidit unquam. Si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta est. Quando bic uerjanui, non est, quod queratis diuinitatem hic uidere. Non enim uult illi nos hic beatos, & visione illa beata frui, aliò abcundum est.

Deum in nobis manere quod sit. Sat sit uobis si intellexeritis Deum in nobis manere, hoc est, nos secdere & amicitia Deo esse coniuctos. Qui autem sic coniunctus est Deo, quomodo potest sine Deo esse? immo quomodo non illum habere possit? Si diligamus inuicem, id est, si mutuum inter fratres & proximos exerceamus charitatis beneficentiam, id si fiat, charitas eius in nobis perfecta est. id est, mutua nostra charitas certissimum signum est diuinae amicitiae in nobis, que nos instruit & apparat ut operemur, & mutuum exerceamus dilectionem. Et id est, cur perfectam hic uocat. Nam qui diligit ex spiritu Dei diligit. hic autem spiritus Dei coniungit Deum homini, & hominem Deo.

Vinculum Dei & hominis. In hoc cognoscimus, quod in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Amplificat & clarius docet, que paulò ante dixit, Deum in nobis manere, & charitatem eius in nobis perfectam esse. In hoc, id est, ex hoc cognoscimus, quod in eo manemus, & ipse in nobis. Quia de spiritu suo dedit nobis. Vnde scis, quia de spiritu eius accepisti? Res non est uisibilis. Haec coniunctio, qua Deo uniuers, non corporea est, non subest oculorum iudicio: spiritalis est, ob id solum prius nota est. Sed interim interrogat uisera tua: quis si apparaat & instruatur esse senseris ad beneficentiam, si plena intellexeris charitate, id tibi proximo sit argumento, te habere spiritum Dei, huiusmodi enim exercitia à spiritu sunt. Huc pertinet, quod

Dens res inuisibilis.

Oculus spiritalis & corporei.
Deus corde
querendus.

**Deum nemo
uidit unquam.**

**Signum quo co-
gnoscim⁹ Deū
in nobis manere.**

**Vinculum Dei
& hominis.**

Paulus

Paulus Roma. 5. dicit, Quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis.

Et nos uidimus & testificamur, &c. Ne pugnantia dixisse alicui uidetur, redit ad id quod dixerat, Qyoniam filium suum unigenitum misit Deus in Mundum. De cuius tamen fortasse dignitate uidetur non nihil detrahere, quod subiungit, Deum nemo uidit unquam. Quasi uero ex his conigere posset quissimam Christum non esse Deum. Nos (inquit) uidimus his nostris oculis tum corporeis tum spiritualibus i e s v m Christum, & uirtutem eius, propter quam testificamur hunc a patre missum, & esse Mundi saluatorem. Nempe hunc uidimus, uirtus & miracula operantem, mortuum, & resurrexisse, ueratumq; esse nobiscum post resurrectione quadragesima diebus. Testificamurq; de ijs, que tum ipse, tum eius spiritus ccelitus ad nos demisus, admandauit nobis. Hunc uidimus ccelos ascendentem: quem testificamur ad Patris dexteram sedere. Non uiderat Apostolus diuinitatem ipsam: Sed quia Deus humanam naturam induerat, hinc dicunt se Deum uidisse. Similiter et propheta, qui sub aliqua specie Deum uiderunt. Propter assumptam humanitatem & unitam diuinitati, huicmodi loquitionibus catholicè utili-
mar, Vidimus Deum in sacrosancta Missa. Parochus tulit Deum ad agrotum. Deum receperimus. & alijs permultis sic loquendi formulis non absimilibus his, quibus dicimus Deum natum de Virgine, passum, mortuum, sepultum, & resurrexisse. Poteſt huius clausula sensus non ſolum ad personam Christi referri, ut ostentum eſt: ſed etiam ad totius Euangeli negotium. Eritq; ſensus, Euangelizamus uobis i e s v m Christum uitam, ſalutem, propitiacionem, & redemptionem Mundi. At quæcunque de eo prædicamus, certissima & ueriflma eſſe testificamur. Illa enim ſcimus compertissima eſſe.

Deum uiderit
apostoli, ei pro-
pheta.

Comunicatio
idiomarum
pieruntu diu-
nitati humani-
tatem.

Confessionis
peractae de
Claudio fructu.

Quisquis confelius fuerit, &c. Hortatur ad perfectam confessionem, que nulla hereticorum machina & fraude poterit expugnari, nec per sequentium infidelium tormentis conuassari, neque ullis carnis blanditijs demoliri. de qua abunde Paulus in fine s. cap. Ad Roma. Confiditum eſt uerbis & factis, i e s v m eſſe filium Dei, eſſe Deum & hominem iuſtitum, ſalutem, & propitiacionem Mundi. Hanc confessionem caeo non ſuggerit, ſed ipſe ſpiritus, qui habitat in te. Hanc certissimam persuasionem qui habet, in Deo eſt, & Deus in eo manet. hoc eſt uerè Christianus eſt, Deumq; non ſolum ſibi preſentem, ſed & in ſe habitantem, propitiū, & benignum habet.

Et nos cognouimus & credidimus, &c. Non ſolum mihi probatissima et exploratissima ſunt quæ docui de fide in i e s v m filiu Dei: ſed & certissima ſunt quæcunq; de charitate uobis annuntio. Quod si quis rogaruerit me, Quæ hec:

Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, &c. Probat quod dixit. Ex operibus ipſis certissimum eſt, Deum eſſe charitatem, ut iam nullis aperiuimus. Qui ergo mutuam beneficentiam & charitatem exercet, hoc eſt, qui flat grantissimè proximū propter Deū amat, & fidem ſe exhibet, neceſſe eſt, hunc in charitate manere. Ergo & in Deo & Deum in eo. Fidelis enim eſt, ſeipſum negare non potest. Promiuit ſe maſurum in eo, qui pietatis officia exercuerit. Qui diligit me, ait ille, ſermone meū ſeruabit. Ego, & Pater meus ad eum ueniemus, & mansio[n]em apud eum faciemus.

In hoc perfecta eſt charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicij. Quia ſicut ille eſt, et nos ſumus in hoc Mundo. Duo certissima signa adducit, quibus perfectam & absolutam charitatem ostendit: uocans perfectam charitatem non ſolum dilectionem mutuam, ſed etiam ipſam religionem Christianam, quæ fide & charitate absoluitur. Habere fiduciam in die iudicij, eſt, non ſecunda.

Charitas per-
fectæ ſignum.

Charitas per-
fecta.

timere ne ueniat dies iudicij, Sed expectare firma & incōcūsa cōscientia aduentū magni fiducia in die Iudei. Quia sicut ille est, & nos sumus in hoc Mūndo, hoc est, quādiū hīc sumus, tāndiu iudicij. Vita nostra Christo con-figuranda. Et hoc Mūndo in eandem erga ipsum charitatem transformemur, hoc est, toti charitate ardeamus. Sicut ille facit oriri solē suam super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: & nos in hoc Mūndo diligamus non solum amicos, sed & inimicos, benefacientes etiam ijs, qui perseguuntur nos. Duabus ergo certis notis deprehendemus an ueri simus Christiani. Prima, si non timuerimus, sed inconscie pectauerimus diem iudicij. Certa enim est fides, que non confundit. Secunda, si instituerimus uitam nostram ad imitationem eius in Christi, ut pure & castè hanc uitam traiçiamus.

Timor non est in charitate; sed perfecta charitas, foras mittit timorem. Ex contextus circumstantijs manifestum est de quo timore loquitur Apostolus.

Poenitentia timore Subiungit enim, Qyoniam timor poenam habet, id est, cruciatum. Accipere uidetur timor feruīs morem pro desperatione quadam, & conscientia indefessis curis anxia. Charitatem uero timore quid est pro ea uia fide, qua Deo eius, promissis iudiulse adheremus certi, abesse illa desperationis nota. Iste ergo erit a postoli sensus, Qui uero Christianus est, cognoscens & amplexans magnum illud & amabile beneficium, que Deus misit filium suum propitiationem pro peccatis, nunquam animum desponebit. Nam in eo est charitas & Christiana religio absoluta, que mittit foras timorem, id est, pacificat conscientiam. O' meram consolationem! O' uerbū suave aduersus nefrō quos conscientiarum carnifices, qui quostū studentes nihil aliud, quam gladios, ignem perpetuum, dēmones, & cruciatus, & huismodi euomunt, ex quibus nullus fructus; sed magna conscientiū perturbatio, & frequens desperatione. His uolunt uideri sanctissimi terroribus, ut munericibus salutati profiteantur mirabili arte & cauteritate conscientia suam imposturam, qua a parvulis Hypocritarum terriculamēta.

Sanctorum impostura. & simplicioribus, propter ea que foris parent, sancti uocantur: qui re uera sunt ea sepulchra dealbata, de quibus multa agit Christus in Eangello. Quare docenda est hac absolute charitas, ad fugandos huismodi impostores. Hec omnem admet conscientię inquietitudinem, hac consequenter fiduciam in die iudicij, territationes illorum contētent. Pacem enim ex illa uia fide consequentur. Roma. 5. Iustificati ex fide pacem habemus ad Deum. Huc pertinet que dicebat Christus Iohann. 4. Omnis qui bibit ex aqua hac, fit in eternum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non fit in eternum. Et Ioh. 6. Ego sum panis uite, qui uenit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non fit in eternum. Obiter dictum putauerim, quendam esse timorem, quem filiale dicunt, qui est obseruantia & studium mandatorum Dei, & eius reverentia, de quo Proverb. 2. Intituli sapientie, timor Domini. Habens hunc timorem nihil poenas & tormenta ueretur. Omnia amore domini ductus agit, intelligens & cognoscens quod qui sunt Domini, nihil habent commune cum illis terribilimentis & spēbris. Hunc timorem Latini reverentianu uocant. De hoc timore abundē scribit Ecclesiastes cap. ult. Tremor saepē cum timore solerē coniungi, ut Psal. 2. & apud Paulum frequenter. Est & timor seruīs, quo quis mandatorum obseruantie studet solum propter cruciatus uitandos. Hic uidetur delectari culpa, & solius poena fugiēde gratia operari. Est & nocturnus timor uere seruīs, ubi omnia aguntur in infidelitate, in mera obliuione & contemptu Dei, quasi non sit aliquid. Vnde fit iusto Dei iudicio, ut impius, semper sibi male conscius, quam nocturno duci Deum filiali timore non timeat, tamen omnia uel tutu timeat, uelut Cain, qui propriē hoc

Tremor timoris comes. Tunc timor filialis. Obiter dictum putauerim, quendam esse timorem, quem filiale dicunt, qui est obseruantia & studium mandatorum Dei, & eius reverentia, de quo Proverb. 2. Intituli sapientie, timor Domini. Habens hunc timorem nihil poenas & tormenta ueretur. Omnia amore domini ductus agit, intelligens & cognoscens quod qui sunt Domini, nihil habent commune cum illis terribilimentis & spēbris. Hunc timorem Latini reverentianu uocant. De hoc timore abundē scribit Ecclesiastes cap. ult. Tremor saepē cum timore solerē coniungi, ut Psal. 2. & apud Paulum frequenter. Est & timor seruīs, quo quis mandatorum obseruantie studet solum propter cruciatus uitandos. Hic uidetur delectari culpa, & solius poena fugiēde gratia operari. Est & nocturnus timor uere seruīs, ubi omnia aguntur in infidelitate, in mera obliuione & contemptu Dei, quasi non sit aliquid. Vnde fit iusto Dei iudicio, ut impius, semper sibi male conscius, quam

Cain timore nocturno duci Deum filiali timore non timeat, tamen omnia uel tutu timeat, uelut Cain, qui propriē hoc

hoc timore nocturno adsciebatur. Vnde Psal. 13. Non est timor Dei ante oculos eorum.

Illihi trepidauerunt timore ubi non erat timor. Et Proverb. 28. Fugit impius nemine persequeente. Et Psal. 34. Fiat uia illorum tenebre. Hoc nimurum est, quod Deuter. 28. dicitur, Quod si audire nolueritis uocem Domini, palpabit in meridie, sicut palpare sol let cæcus in meridie. Hunc timorem, tanquam omnium malorum lernam, uitemus. Est et Timor natura-
liis.
alius timor a natura insitus, cuiusmodi sunt prima nostri motus et affectus. Hunc indi-
ferentem, hoc est, neque bonum neque malum dicunt.

Quoniam timor, &c. Amplificat et docet quæ charitati aduersantur, argu-
mento ab ingenio et natura ipsius timoris sumpto. Charitas et dilectio latam et pacifica
reddunt conscientiam: timor uero tristitiam, tormentum, et cruciatum suapte natura
affert. Ergo is, cuius adhuc conscientia ringitur, uarijsq; curis et scrupulis (ut ita di-
xerim) angitur, non est in charitate perfectus, hoc est, nondum se totum Deo et eius
magna prouidentia comisit. Agedum, Qui fieri potest, angatur et pungatur tua con-
scientia cum Deo religiose adhaeres, credens cum fidem esse, qui non posuit negare
quicquam in fide petentibus. Hic est, de quo Paulus Romano. 8. dicit, Qui etiam pro-
prio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam
cum illo omnia nobis donauit? Ergo si huic adhaeseris, non est qui accuset, qui tuam pun-
gat conscientiam. Proprio non pepercit filio propter nos, sed stans promissus hunc tra-
didit nobis, cum illo tradens omnia pacifica et leta, nempe mortem et eius laqueos fre-
git, clausos caelos aperuit, Satanam, et eius ministros ligauit. Qui ergo absolutam ha-
bet charitatem, non angitur, non cruciatur, non desperat: sed latus uersatur in mandatis
Dei, in quibus uoleat nimis.

Nos ergo diligamus Deum, &c. Summa totius negotij charitatis, ad quam
tam diligenter animos accedit, breui epilogi nunc perstringit. Quemadmodum lux oculum
ad uidendum attribuit: ita et dilectio, qua nos diligit Deus, ad sui amorem nos allicit.
Concludit ergo, nos habere charitatem, non a nobis, sed ex Deo, atque uim dilectionis
esse spiritum sanctum. Vnde enim diligemus, nisi prius ipse dilexisset nos? Hinc in
Euangelio dicit, Non uos me elegistis, sed ego elegi uos.

Si quis dixerit, &c. Hipocratismus et uerborum sicutum omnem abiicit, ostendens Deum
neque uerbis magnificis, neque ijs, que ardentissimam dilectionem multis ostentant, delectas-
ri, sed opere ipso charitatis. Non enim proximi inopia et inedia uerbis et magnifico
sermone, sed opere et exhibita beneficentia leuat. Ridiculum certe uidetur, cum quis
magnifica pauperi et genti precatur, quem interim egente dum uidet non iuuat, nihil
preferat, cum posuit. Hunc mendacem non abs re dicit. Adeo enim dilectione Dei et pro-
ximi Apostolus uult unita esse, adeoq; inter se cognata, ut neutra sine altera esse queat.

Qui enim non diligit fratrem suum quem uidet, &c. Quam coniuncta
sint dilectio Dei et dilectio proximi, collatione et comparatione familiariter probare
contendit. Naturam ipsa sit, et ita inditum est, ut quæ presentia sunt, magis nos moueant,
quam que nunquam uidimus, sed ea solo auditu eorum accepimus. Fratrem hic uidemus,
Deum autem fide solum et imagine enigmatica cognoscimus. Qui ergo fratre ad imaginem
Dei creatum, quem uidet, non diligit, quomodo id, quod non uidet, et in fratre re-
presentatur, amabit? Qui enim odit imaginem, necesse est et id non amet, cuius est imago,
hoc est, ipsam ueritatem. Si diues fueris, uiderisq; fratrem inedia laborantem, et non de-
deris ei quo releuet inedianum, uideris durus, inhumanus, totus aliis a Deo, qui est beni-
gnus, pius, et misericors. Hoc tuum opus indicat, palamq; testatur te neque spiritum Dei

Charitas perse-
cta non habet ti-
morem.

Conscientia fi-
delis parata.

Dilectio Dei et
proximi unita
& cognata.

habere, neque ipsum Deum & proximum diligere.

Legis & prophetarum summa.
Ethoc mandatū, &c. Occupat summarū legis & prophetarū adducens. Dicit aliquis, Quid obstat diligere Deū, etiā si nō diligō frātē? Respōdet, Quādo in placitū est Patri nostro Deo; Quid multū est opus, ut reclamēs? Omnia Dei mādae in hoc tota sunt, ut diligamus Deū & proximū. Et qui Deū diligit, proximi dilectione illud cōprobet necesse est. Agè, quā fieri potest, diligē cū, cuius odīstī mandatū? **Q**uis est qui dicat, Diligo regē, sed odi Leges eius: Inseruāmus ergo omnes Domīno, nō titulō tenus et nomine, sed seria & flagratiōsima charitate, qua ueri Christiani & simus & nominiemur.

C O N C I L I A T I O.

NON cōueniūt, Perfecta charitas foras mātit timorē: Et quod scribitur Psal. 15. Timor domini sanctus permanet in seculū seculi. Respōdeo, Apostolus hoc loco mētionē facit de actu timori: Qui sicut nō est in patria, ita nō est in pfecta huius uiae charitate. Propheta uero loquitur de effectu timoris filialis q̄ est, reverenter se habere ad Deū. Hic effectus est in patria, in qua tremunt potestate. Similiter & hic his q̄ pfecta habet charitatē.

S E C U N D A C O N C I L I A T I O.

QVID hīc pronuntiat Ioannes, Deum nemo uidit unquam: cum dicatur Jacob uidisse Dominum facie ad faciem? Respōdeo, His omnibus Apostolus cōtendit, ut ne quis corporeum aut uisibile quippiam in Deo statuat, immo uerū esse quod scriptū est, Deum à nemine mortalium unquam conspectum esse. Quad prophetis Deus uīsus dicitur, forma & specie asumpti, illud factum esse nemo dubiat.

FACIES DEI in Scriptoris uaria lignat.
SIMILITUDINE DEI inter quād facies Dei in Scripturis diuinā cognitione dicitur ea ratione, qua per faciem cōspectam quisq; cognoscitur, ut de homine noto dicimus, facie quidem hominē noui. Ita orando Deum dicitur, Ostende nobis faciem tuam, id est, da nobis cognitionem & intelligentiam tui. Sic & uisigis Dei dicuntur, quod iam nunc Deus in fide & per speculum cognoscitur, 1. Corinth. 13.

SIMILITUDINE DEI similitudo uel species & facies pro eode accipiuntur, Psa. 17. et alibi pro reuelatione, scilicet Dei cognitione, in qua est omnis beatitudo sita. Vnde dicimus faciem Moysi, cognitionē Legis: contrā facies Christi intelligentia est ueritatis Euangelice, et fides in Christū. Ad hūc modū in Scripturis cū de Deo dicitur, Facie ad faciē: significatur manifesta & certissima Dei cognitione et ostēs: ut Deuter. 3. Facie ad faciē loquutus est nobis in mōte. Id est Deus nobis usque adeo euidentia uerba fecit, et signa exhibuit que corā uidimus & audiuimus, ut nemo negare posset, quin Deus reuera fuerit. Ita & Jacob affirmit se uidisse Domīnum facie ad faciē, Gene. 32. Cū tamen uerū sit, Deum nemo uidit unquam. Nā tacet Numeri 12. dicat Dominus mentionē facies de Moysi, Orem enim ad os (ait dominus) loquor ei. Palā & nō per enigmata & figurās Domīnum uidet. Tamē idē Moyses cupit uidere gloriā Dei & faciē eius, & audit, Nō uidetur me homo & uiuet. Aut dici potest, Priuilegia paucorū non facere legē. Gregorius Nyssenus in vita Moysi docet, Deū uidere, est ipsum corde & animo sequi quoq; ducat, cuius cognitione omnē trāscedit naturā. His addit ille, Ob faciē Deū homo nō uidit, sed in posterioribus, quid est? Posteriora Dei uidere. ut quisquis uale uenire post cū, sequatur ei, et sequēdo, nō faciē, sed tergū aspiciat. Propterē dictū est à Moysi Gen. 16. Vidi posteriora uidētū me: hoc est, aliqua forma qua placuit illi apparere, Domīnum uidi. Hac cognitionē est a posteriori dicta iter Philosophos, quā etiā dicunt cognitionē, quia est: & nō, quid est. Quia ergo sub ea specie panis et uini in sacramēto alearis est Iesu Christi Deus uerus et homo, recipiētū sunt ab orthodoxis loquitiones, uidi Deū i Missa. Tūlit Deū parochus ad agrotū. Deū, quē i Missa uidi, adorauit. De huīusmodi loquitionibus legitō diūnū Algerū aduersus Berengarium.

Deum uidere
quid est?
Posteriora Dei
uidere.
Cognitionē quia
est.

S P I R I T U S eleganti metonymia significat reuelationē, siue dogma, non ipsum Spiritus acce-
tantū Dei spiritum. Est spiritus bonus, est malus & mendax. In hoc capite spiritum p̄tio.
dixit Apostolus, pro doctrina, sensu, & mente doctoris.

Fides triumphat de Mundo.

C A P . V.

OMnis qui credit quoniam I E S V S est Christus,
ex Deo natus est. & omnis qui diligit eū qui ge-
nuit: diligit & eum qui natus est ex eo. In hoc cognos-
cimus quoniam diligimus natos Dei: cum Deum di-
ligamus, & mandata eius faciamus. Hæc est enim cha-
ritas Dei, ut mandata eius custodiamus: & mandata
eius grauiā non sunt. Quoniam omne quod natum est
ex Deo: uincit Mundum. & hæc est uictoria quæ uin-
cit Mundum: fides nostra. Quis est qui uincit Mun-
dum, nisi qui credit quoniam I E S V S est filius Dei?
hic est qui uenit per aquam, & sanguinem I E S V S
Christus, non in aqua solum: sed in aqua & sanguine.
Et sp̄ritus est qui testificatur quoniam Christus est
ueritas. Quoniam tres sunt qui testimonium dant in
coelo: Pater, Verbum & sp̄iritus sanctus, & hi tres, unū
sunt. Et tres sunt qui testimonium dant in terra: sp̄iritus,
aqua & sanguis. & hi tres, unum sunt. Si testimo-
nium hominū accipimus: testimoniu[m] Dei maius est.
Quoniam hoc est testimonium Dei quod maius est:
Quoniam testificatus est de filio suo. Qui credit in filiu[m]
Dei: habet testimonium Dei in se. Qui nō credit filio:
mendacem facit eum. quia non credit in testimonium
quod testificatus est Deus de filio suo. Et hoc est testi-
monium, Quoniam uitam æternā dedit nobis Deus,
& hæc uita, in filio eius est. Qui habet filium Dei; ha-
bet uitam. qui non habet filium Dei: uitam non habet.
Hæc scribo uobis: ut sciat quoniam uitam habetis
æternam qui creditis in nomine filij Dei. Et hæc est si-
ducia quam habemus ad Deum, Quia quodcuque pes-
tierimus secundum uoluntatem eius, audīt nos. Et sci-
mus quia audīt nos quicqd petierimus: scimus quod
habemus petitiones quas postulauimus ab eo. Qui
scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem,
petat: & dabitur ei uita, peccanti non ad mortem. Est
peccatum ad mortem; non pro illo dico ut roget quis.

Nasci ex Deo,
habere fidē in
Christum,

Matth. 11, 2
Fides.
Vicitoria.
1. Corint. 15, 5

Hæc est enim)
Id est, charitas
qua diligimus
Deum,

Qui uenit id
est, qui ostendit
se uenire, quā
ex latere ei lā-
cea perfosito in
cruce fluxit a-
qua & sanguis
non sine mira-
culo, cauis me-
moriā Iōan.
Et sp̄iritus &
pro præterea.
Unum sunt in
unū sunt. { Sic
quædā exæpla-
ria Græca. } id
est, unū & idē
testantur.
Habet testimoniū,
&c. id est, sp̄iri-
tū sanctū qui
testimoniu[m] fert
illi de Deo.

Qui habet fi-
liū id est, qui
credidit in filium
Dei.

Quia quodcuque
petat: Quod si alii
quid.

Iōan. 3, 12
Testimonium
dei de Christo.
Vita æternā.

Petere à Deo
in fide.

Peccatum ad mor-
tem.

Qui genit' est
ex Deo, tenet
seipsum.
Non peccare.

Fides à Deo.
Idola.

Fidelis summa,
Iesus est Chri-
stus.

Fidei uixit fra-
etus fuit op-
eris.

Credunt demona-
nes, credidit Pe-
terus, sed diffe-
renter.

Fides sine ope-
raria est.

Fidei uiux, fi-
lia.

Christi uox.
Regum & pon-
tificum libera-
toris.

Omnis iniquitas, peccatum est: & est peccatum ad mor-
tem. Scimus quia omnis qui natus est ex Deo, non pec-
cat: sed generatio Dei conseruat eum, & malignus non
tangit eum. Scimus quoniam ex Deo sumus: & Mundus totus in maligno positus est. Et scimus quoniam fi-
lius Dei uenit: & dedit nobis sensum ut cognoscamus
verum Deum, & sumus in uero filio eius. Hic est uerus
Deus: & uita æterna. Filioli, custodite uos a simula-
cris. Amen.

Omnis qui credit quoniam I E S V S est Christus, ex Deo natus
est. Sententia est elegans, qua summam & caput fidei esse dicit, ut credamus I E S V M
esse Christum: id est, Messiam. Hoc quisquis ex animo & dilectione confessus fuerit, ex
Deo natus est, in eo a Deo doctus, fidelis, et filius Dei dicitur ab Apostolo. His manifestè
docet quam cōiuncta sit fides charitati & dilectioni. Multos audio dicentes, Credo: Sed
fides sine operibus non saluat. Opus autem fidei uiuæ ipsa dilectionis exhibitor est, dicen-
te Paulo ad Galat. 3. Fides, quae per charitatem operatur. Sunt ergo opera fructus &
rara fidei. Et his ueri dicimus Christiani. Non quomodo demones, qui credunt & con-
tremunt, Iacob. 2. Qui dixerunt, Tu es Christus filius Dei nui. Quod & Petrus pro-
nuntiavit, & respondit Christo roganti, quem me esse dicunt homines. Tu es Christus
filius Dei nui. Petrus Christianus credit, Demones non Christiani credunt, sed alia &
alia ratione. Respondet Petrus I E S V M esse Christum, ut hunc amplectetur. Demones
uero, ut a se abigant. Nam dixerūt, Quid nobis & tibi est? quid uenisti ante tempus tor-
quere nos? Hoc labes propositū uolui paradigma, quo agnoscamus fidē sine dilectione
nō mereri fidei nomine. Fides filias habet innocentiam & charitatem. I E S V M esse Chris-
tum, est esse Messiam, utraq; enim uox id significat. Christus uox communior & frequen-
tior, Christus, id est, unctus. Olim reges & pontifices inungebantur. Proprium Regum
erat liberare & seruare: Pontificum hostijs & donis Deum placare.

Iesum esse Messiam in Lege promissum.

Iesum regem & sacerdotem,

Iesum in Mundum uenisse.

Iesum Mondo præstissime quæ boni reges suo populo debent.

Iesum sanctam instituisse legem, & tyrranicam soluisse.

Iesum oppressam libertatem & diruan restituisse.

Cōfites I E S V M esse
Christum, con-
fiteretur

Iesum simoniacos, ementes & uidentes ē templo, ut qui rex templi
esset, cœcisse.

Iesum pharisaicam superstitionem exturbasse.

Iesum Dei Patris gloriam annuntiasse.

Iesum se Deo patri obtulisse, ut nos a tyrannide mortis & peccati li-
beraret.

Iesum per gloriam patris a mortuis resurrexisse.

Iesum tanquam aeterni regni regē & sacerdotē aeternū coelos aſcedisse.

Iesum ad dexteram Patris federe, aduocātū & interpellantē pro nobis.

Iesum post ascensionem, promissum Patris spiritum ad suos misisse.

Nasci ex Deo. Non hic agit Apostolus de prima illa nativitate seu creatio, qua dicitur creasse omnia
Deus

Deus. Et enim omnium gentium est communis, sed de noua, et ipsis peculiariter exhibita beneficentia, qua nos sibi Deus regeneravit, et peculiaris indulgentie nutricatione tanquam unicem charos filios educavit, et docuit nos, ipsum ut patrem inuocare. Quod tam nulli possunt, nisi quos huius fiduciae erigit spiritus ille adoptionis, spiritus Christi, qui cordibus nostris persuaderet Deum uelle nos filiorum loco habere, atque ita excitat, ut sicut Patris loco cum habemus, sic et patris nomine adpellamus. De hac natuitate Christus pluribus egit Ioan. 3. ubi Nicodemum instituit, et ait, Nisi quis renatus fuerit, et cetera. De modo et ratione huius naturitatis vide que scripsimus in i. cap. ad Roma. in dictio. 1.

Et omnis qui diligenter eum qui genuit, diligenter et eum qui natus est ex eo. Aperit fidem hanc et de Christi confessionem non subsistere sine dilectione et charitate, argumento a similitudine et humano more sumpto. Credentes fratres. *Natura ipsa constitutum est, et ita ab hominibus obseruatum uidemus, ut si quis patrem diligenter, filium quoque patris nomine diligat. Hoc si inter homines obseruatum uidemus, multo minus ab eo recedendum est instituto erga Deum et filios eius.* Omnes in Christum credentes unicum habent patrem: ergo omnes credentes, fratres esse oportet ab uno patre progenitos. Sed impium ualde fuerit et inhumanum si quis fratrem uterum dederit, aut perceruerit. Necesse igitur fuerit, si quis patrem dilexerit, ut ab eo natum diligat. Vim itaque et effectum uerae fidei exprimit. Non enim otiosa est fides uiua, sed bonorum operum ferax.

In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, &c. Nota, Diligere deum est Dei mandata seruare. Et pro id est. *qua cognoscimus utrum nos diligamus filios Dei nec ne, est dilectio Dei. Quid si rogaueris, Quid est Deum diligere? Respondet, Est mandata Dei seruare. In idem enim redeunt, Seruare mandata Dei. Et, Diligere Deum. Quare uidetur mihi particula, et hoc loco expositiuia dici pro id est. Cum Deum diligamus, et id est, mandata eius faciamus.*

Hæc est enim charitas Dei, ut mandata eius custodiamus. Confirmat que de Dei dilectione premisit. *Dilectio Dei est mandatorum eius obseruatio. Nam charitas Dei, id est, ipse Deus in Euangeliō dicit, Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Probatio enim dilectionis est exhibito operis.*

Et mandata eius grauia non sunt. *Occupatio est, tacite enim obiectioni Mādata dei facilius. Dicit aliquis, Non possunt facile custodiri mandata, adeò ardua sunt et difficultaria. Respondet, Grauia non sunt, sed facilima. Nam qui mandata tradidit, dixit, lugum meum suave est, et onus meum leue.*

Quoniam omne quod natum est ex Deo, uincit Mundum. Et hæc est uictoria que uincit, &c. *A causa docet quam facilia sint mādata Dei, Quoniam omne quod natum est ex Deo: id est, omnis qui credit in eis in Christum salvatorem, et redemptorem, uincit Mundum: id est, concupiscentia omnem, sine carnis, sine oculorum, et superbia uite. Iesus versus Christus sua passione et resurrectione uictor trionphans suis nos uictoriis et triumphis honorauit, dicente Paulo, Donans nobis omnia delicia, delens quod aduersus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum tulit de medio, affgens illud crucis, et expolians principatus et potestates traduxit confidentes palam triumphans illos in semetipso. Qui mortuus est, non amplius moritur, et cui mors ultra non dominabitur, dedit sue mortis et resurrectionis uim et efficaciam fidei uiua et sacramentis; ut quemadmodum ille mortuus Mundo uictor resurrexit: ita fide in illum Mundo et tyrannis eius mortui, uictores resurgamus, et Deo uiuimus.* Nasci ex Deo. Coloss. 2. Viciores Christiani aduersari Mundum.

mus. Propter ea sit, ut fidem uiuam habeti mandatorum obseruatio non sit gratis & difficileis. Nempe scutum habet invincibile. Haec est uictoria nostra, & Deus suo munere in nobis uincit, ut ipsi soli tribuatur gloria. Non est quod credas hanc fidem, qua uincimus Mundum, esse quicquam in anima otiosum, sed id ipsum in anima uirtute & potentia a Deo habet, ex qua uite puritas & charitas nascuntur, euadimusque uictores aduersus ea que Religioni Christiane aduersantur. Est enim fides illa ueluti propugnaculum in expugnable. Non est cu[m] hoste pugnandum habita, sulphure, bombarda, & huicmodi his nunquam Mundum uicturi sumus, sed fide, qua in nobis imperatrix sedet, cuius opera iussa, & mandata exequuntur. Dicebat Marci 1. uictor ille 1 E S V S Christus, si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Et continuo exclamans pater pueri cum lachrymis aiebat, Credo Domine: adiuua incredulitatem meam. Audiamus Paulum ad Philipp. 4. Scio & humiliari, scio & abridare, ubiq[ue] & in omnibus institutus sum, & satiari & esurire, & abundare, & penuria pati. Omnia possum in eo, q[ui] me confortat. Fidei uim et energiam pluribus docuit Paulus ad Hebr. 11. Vbi uidetis quomodo a creato Mudo seru[us] D[omi]ni fide uicerint Mundum.

Quis est qui uincit Mundum, nisi qui credit, quoniam 1 E S V S Victor mundi. est filius Dei. Pastequam paucis demonstrauit, fidem illam uiuam, non esse uanam, quam Peripatetici persuasionem dicunt, sed Dei donum in anima, habens uim & potentiam a Deo ad ueram mandatorum Dei observationem: Nunc proximis & firmis argumentis probare accingitur quod 1 E S V S est filius Dei, uerus Messias. Atque hoc pertinet ad id quod summatum dixit, Omnis qui credit quoniam 1 E S V S est Christus, ex Deo natus est. Primo ergo loco demonstrat qua nota, quo[u]e indicio cognoscemus nos posse Mundum uincere. Qui credit quia 1 E S V S est filius Dei, is uim & efficaciam habet uincendi Mundum. Nam paulo ante dixit, Omnis qui natus est ex Deo, uincit Mundum, sed credens uiua fide quod 1 E S V S est filius Dei, natus est ex Deo. Ergo credens uiua illa fide quod 1 E S V S est filius Dei uincit Mundum.

Hic est qui uenit per aquam & sanguinem 1 E S V S Christus. Rationes adducit, quibus nititur probare quod 1 E S V S sit Christus. hoc est, Messias in lege promissus. Iste uidetur mibi esse sensus, hic est qui preuentius saluator Mundi a scripturis sanctis uenturus erat per aquam: id est, qui uerus homo, uerè baptizandus erat in aqua, ad ueritatem nostri baptismatis & nostra regenerationis. Et hoc est illum uenisse per aquam. Et per sanguinem: hoc est, uerè passus & mortuus est, in remissionem peccatorum nostrorum. Creditus enim remissionem peccatorum in sanguine eius. Sine sanguinis effusione non fit remissio, ait Paulus ad Hebr. 9. cap.

Non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Christus non per aquam solum uenit, ut ostenderet se non esse legalem mundatorem, aut uictorem sordium carnis. Sed per aquam & sanguinem uenit, ut declararet se esse noui testamenti mundatorem & uictorem sordium conscientiae. Ioannes baptista solum in aqua pura baptizauit. Dicebat ille, Ego baptizo uos aqua. Quasi diceret, Iste non est uerus baptismus regenerationis: solum est ueri baptismi figura & typus. Baptizati enim solo Ioannis baptisme post Christi mandatu[m], baptizandi erat baptismo Christi. Sed 1 E S V S Christus uenit non in aqua solum, sed in aqua & sanguine. Hoc est, in aqua habente uirtutem sanctificatiuam ex eius sanguine. Baptismus enim uices crucis & resurrectionis Christi gerit. Ad Roma. 6. cap. An ignoratis fratres, quia quicunq[ue] baptizati sumus in Christo 1 E S V S, in morte ipsius baptizati sumus? Concepili enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris: ita & nos in no-

Venire per a-
quam.
Venire per san-
guinem.

Ioannes bapti-
sta solum in a-
qua,
Baptizati a lo-
anne rebapti-
zaudi.

Baptismi uir-
tus.

uitate

uitate uitæ ambulemus, &c. Ad Titum 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per I E S V M Christum saluatorem nostrum. Huc pertinet quod ad Ephes. 3. scribitur, Mundans Ecclesiam lauacro aquæ in uerbo uitæ, &c. Cum aqua dicit, Contemplabitur spiritalis, non Aquæ baptismi solum baptismum Christi, sed et omnia, quæ Christo baptizato circa Iordanem contigere. Eadem ratione per sanguinem: non enim solum qui è latere Christi mortui efflu ^{Sanguis Christi effusus.}

Et spiritus est qui testificatur quoniam Christus est ueritas. Testem omnium quæ dicit adducit spiritus sanctus, de cuius testimonio legitur Ioan. 1. Vidi spiritus testem descendente quasi columba de celo, et manxit super eum. Et ad Roma. 1. Qui predestinatus est: id est, declaratus est filius Dei in uirtute secundum spiritum sanctificationis. Testificatur inquit, quoniam Christus est ueritas: hoc est, quod Christus uerè est filius Christus ueritatis, uerus mediator Dei, et hominum, uerus humani generis redemptor et reconciliator. Propterea subiuxit baptistæ dices, Qui me misit baptizare in aqua, ille nabi dixit. Super que uidetis spiritum descendente et manente super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Et ego uidi, et testimonium perhibui quod hic est filius Dei. Cum dicitur, Est ueritas: id est, uerax. Aut dici potest, Christus est ueritas. Quæ promissa sunt, et in lege sunt adumbrata, uerè præstata et exhibita sunt in Christo. Propterea post eam dixit suis, Io. 15. Cum uenerit paracletus, quæ ego mittam uobis a Patre, spiritum ueritatis, quod a Patre procedit, ille testimonium phibebit de me. Testatus est quoniam omnia in Christo completa et uera essent. Gracis est, quoniam spiritus est ueritas, ac si dicaret, spiritus est qui hæc de Christo testificatur. Ergo huius testimonium recipiendum est. Quia spiritus sanctus est ueritas, hoc est, uerax. Virget miru in modum apostolus, quoniam testimonium spiritus sancti adducit, manifestius enim erat, quam ut a quoque negari posset. Nam linguarum, uirtutum & operationum miraculum in dies magis omnibus constabat.

Quoniam tres sunt qui testimonium dant in celo, &c. Solent qui negotium aliquod ueluti in foro tractant, de quo aut dubitatur aut controvexitur, testes producere, ut manifestatis quæ proposita sunt, concincentur aduersarij. Propositi sunt, uerum esse quod I E S V S est Christus, hoc negabat multi lucifuge. Quod ergo negabant illi, probaturus, testimonium è celo producit. Tres sunt, quos primo loco, omni, ut dici solet, exceptione maiores adducit in testimonium, Pater, Verbum, et spiritus sanctus, et hi tres unum sunt. Horum testimonium non adducit ad probandam unam essentiâ trium personarum, sed ad ferendū testimonium quod I E S V S est Christus, uerus Deus, et homo. Hi sunt, qui unum ueræ diuinitatis infallibili testificatione testimonium perhibent. Pater è celo testatur, Hic est filius meus, in quo nabi complacui, ipsum audite. Filius dicit, Ego sum uia, ueritas et uita. Et spiritus sanctus in specie columba super I E S V M sedens testificatus est, quod hic est filius Dei. Alludit ergo ad morem non modo legis diuinæ, Deuteronom. 17. sed et gentium cunctarum, quo firmum et certum habetur quicquid duorum aut trium testimonio corroboratur.

Et tres sunt qui testimonium dant in terra, &c. Quicquidmodum qui restituenda bona fama dat opera, per turbas solet producere testes, quò res integrior redditur ita et apostolus eleganti prosopopœia aliud in terra, hoc est, inter res nobis familiares testimonium producit cum priore coſentientis, et idem testificans. Nisi testes non coſentiant, uanum proſus est testimonium, de ijs loquens tanquam persona sint et loquantur. spiritus, id est, anima Christi, quæ ad inferos uisura patres descendit.

Testimonium è celo quoniam Iesus est Christus?

Aqua etiam & sanguis dedere testimonium, quoniam iesus est ueritas, quando de latere eius in cruce mortui manarunt. Quod sic profecto non accidisset, si uerum homo non fuisset. Idque factum est ante passionem, quando factus est sudor eius sicut gutta sanguinis de currentis in terram. Haec tria sunt unum, non natura eiusdem substantiae, sed eiusdem operatione mysterij. Gracis est, ad unum, id est, ad eandem rem, ad idem testimonium. Ambrosius & Beda spiritu accipiunt hoc loco pro Spiritu sancto. Nam spiritus mente renewat, aqua proficit ad lauacrum, sanguis spectat ad preium. Spiritus enim nos per adoptionem Dei filios fecit, sacri fontis uanda nos abluit, sanguis domini nos redemit.

Spiritus.
Aqua.
Sanguis.

Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est. Comparatione a minore ad maius ducta confirmat quae de testimonij est loquutus. Si quis magnum presidi putat deferendum esse honorem, maiorem certe regem excipiet. Ad hunc modum hoc loco, Magnus est Davidis hominis testimonium, quod de filio Dei perhibet, dicens, Dixit dominus dominu[m] meo, sede a dextris meis. Et ex persona ipsius filii, ait, dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Itemque ex persona patris loquetis de filio, ipse invocabit me, Pater meus es tu. Deus meus, et susceptor salutis meae. Pater meus, quia ego filius Dei. Deus meus, quia ego homo. Susceptor salutis meae, quia ego passurus, et a morte saluadus sum. Et ego, inquit, primogenitum ponam illum, excellum prae regibus terre. Magnus, et omni acceptione dignus est testimonium diuinum, quod quantum est, tu ipse uideris, quo deus ipse testatur, hoc quod nolumus et dicimus, nempe iesu[m] est christus, atque adest est filius Dei, Matth. 3. Et ecce vox de celo, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Sunt et alia testimonia, quae in Actis leguntur, in missione spiritus sancti. Spiritus sanctus testatur est de christo, ut docet uerba apostolorum. Ita in transfiguratione. Et cum audita est vox, Et clarificauit, et iterum clarificab[us]t. Ioan. 12. Et hoc est testimonium maius omni humano testimonio. Huc pertinet quod scribitur 2. Petri 1. Acceptum a deo patre honorem et gloriam, uoce delapsa ad eum huiuscmodi a magnifica gloria, Hic est filius meus dilectus.

Testimonium
Dei in se habe
re.

Qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se. Elegati metonymia uititur accipere testimonium pro ipsa re testata, hoc est, pro ipsa redēptione et salute tam certis testimonij confirmata. Qui credit in filium Dei, hoc est, qui recipit testi monium Dei de suo filio, et huic per fidem uiuā adheret, is habet testimonium Dei in se: id est, is habet id, de quo testatus est Deus. hoc est, ipsam uitā, et redēptionem habet in seipso. Alius est apostolus ad id quod scribitur Ioan. 5. Amen amen dico uobis, quia qui uerbum meum audit, et credit ei qui misit me, habet uitā ēternā. Dici potest ad hunc sensum, Testimonium Dei habet in se, qui exercet opera illius fidei, qua filio Dei adheret.

Cognitio amo
re prior.

Qui non credit filio, mendacem facit eum, &c. Aptissima antithesis prosequitur quod ita cepit, qui testimonio Dei credit, et qui minus. Qui credit in filium Dei, dixit ille, testimonium Dei approbat, et ueracē Deum esse credit. At qui non credit iesu[m] est uita et salutē nostrā, arguit Deum mendacij: quia non credit in testimonium. Prius est ut cognoscamus, quād amemus. Prius ergo est ut cognoscamus quia et qualis est Christus ex testimonib[us] et testimonij, ut eo cognito illi adhaeremus. Quod si huic non adheserimus, testes non recipimus, et eos mendacij arguimus. Nam si cuius testimonium recipio, ueracē hunc puto: si minus, ego neq[ue] illum ueracē neq[ue] testimonium uerum esse duco. Est ergo uerū blasphemus, qui testimonium de filio salvate nostra non recipit: quia Deum, qui suapte natura uerax est, mendacij arguit.

Ethoc est testimonium, quoniam uitam ēternam dedit, &c.
Exponit

Exponit apertissime quid nobis cōferat hoc testimonium de filio Dei, argumēto sumpto a cōmodo & utili. Et hoc est testimoniu[m] quasi diceret, Diuinum testimoniu[m] nō id solū est quod testificatus est Deus de filio suo, quis qualis ue est, sed etiā testificatus est de dono nobis collato per Filium: hoc est, quod Deus dedit nobis uitā aeternā. Ut intelligamus quod dando filium, dedit uitā aeternam: quia uitā aeterna est in ipso filio. Ut quē admodū dedit nobis potestatem filios Dei fieri, qui credimus in nomine eius, id est, in ipso filio, & nō extra ipsum, filii Dei nuncupanur: ita & uitā aeternam habemus in ipso & per ipsum: ne quis gloriatur sibi datā, quasi nō in Christo accepérit. Elec[tio] no[n]ra est in Christo, omnia in Christo, et per Christū à Deo cōsequimur. Extra Christū nihil, preter tenebras. Quare unica est hostia i e s v s Christus, qua nobis placatur Pater, & reconciliatur: Et in qua, & per quam omnia abundē consequimur. Dedit uitam aeternā participatiū (ut ita loquar) quam quisquis consequutus est, iam celestem uitam uiuit, quandoquidem uituit iam non ipse, sed uiuit in eo Christus.

Elegimus in
Christo.

Qui habet filium Dei, habet uitā, &c. Frequēt[er] est apud hunc Apostolū Antitheſis, qua filius cōmonstrat quod probandū assūnit, ne parū dixisse uideretur, dicens uitā esse in Filiō, addidit ipsum filium esse uitā. Sicut enim Pater habet uitam in semetipso, sic dedit Filio habere uitā in semetipso. Quod autē habens filium illustretur hac uitā, qua cōmuniſt[er] est Patri & Filio, dicitur Iohann. 17. Pater, uenit hora, clarificā filii tuum, ut filius tuus clarificet te, sicut dedisti ei potestatiē omnis carnis, ut omne quod dedisti ei, det eis uitam aeternā. Hæc est autē uitā aeterna, ut cognoscant te solum uerū Deum, & quē misisti i e s v m Christū. Qui ergo habet, id est, credit in filium Dei, habet uitā aeternam, adeo omnis in Filio habitat diuinitatis plenitudo. Qui uero nō habet, id est, nō credit in Filium, uitā nō habet. adeo extra huc nō est illa alia salus.

Hæc scribo uobis, ut Icasiatis, &c. Brevis admodum & utilis est repetitio, quæ nō solum omnia, quæ per totā epistolam disputauit, summatim repetit, sed & causam totius epistolæ scripte adjuvit, & ad perseverantiamhortatur, ut credentes in i e s v m cōfirmet, certosq[ue] de salute reddat. Multi enim tenebriones erāt eo tempore, qui Euangeliū obscurare pro uirili nitebātur, annūtiantes temerari et impudēti ausu, i e s v m nō esse Christū, nō esse Deum, non cum esse, in quo spes omnis sit sit, & ex quo nostra pēdet salus. Hos ne audiāt, sed ut in fide & mutua dilectione pseueret, hortatur. Hæc scribo uobis, ac mea syngrapha has literas obsignauit, ut munores uebri eadē discant, quæ uos his meis literis docco: ut & uos, & quotquot futuri sunt, sciatis, id est, certiores situs de uera salute, ne q[ui] quicquā dubitaueritis de uitā aeterna, quā habetis credētes in i e s v m, quē creditis esse Christū, Messiam, Filium Dei, de quo testimonia audītis. Vos, inquā, qui creditis, qui credere pergitis, & in fide pseueratis, Creditis in nomine filij Dei: id est, Innitimi divinæ ciuis uirtuti. Hæc eadē sunt quæ Christus Iohann. 17. rogabat Patrem: non pro eis autē rogo tantum, sed & pro eis qui crediti[ur] sunt per uerbum eoru[m] in me, ut omnes unū sint, sicut tu Pater in me & ego in te, ut ex ip[s]i in nobis unum sint, ut credat Mundus quia tu me misisti. Observua quād suauem habeat consolationē quod addit, Sed & pro eis qui crediti[ur] sunt. Contextus iuxta Graeca exemplaria ad hunc modum habetur, Scripsi uobis qui creditis in nomine filij Dei, ut sciatis quod uitam aeternam habetus, & ut credatis in nomine filij Dei. Hæc manifestant quam studiose hortatur apostolus ad perseverantiam.

Salutis nosire
certitudo.

Et hæc est fiducia, quam habemus ad Deum, Quia quodcumq[ue] petierimus secundum uoluntatē, &c. Cōfirms & consolatur credentium

animos, argumento ab utili & cōmoditate sumpto. Quēadmodum si quis thesaurum indeſicientē atq; inexhaustū domi haberet, letus & hilaris uiueret, atq; utramuis pāginā fortuna uolueret, nihil unquā ſibi ab inopī a metuēt indeſicientis illius ſui theſauri fiducia; ita qui uerē adhuc et filio Dei fiducia habet, hoc eſt, theſaurū incorruptibile, in quo ſunt omnes theſauri ſapiētia et ſcītia Dei abſcdiū. Cuīus cuſtos omnia, noſtra cauſa, etiā uitā profudit. Liberius ergo & cōſidētius fiducia eſt, nos no paſſuros repulſam, ſi petierimus id, cuius grātia uitā propriā dedit: hoc eſt, ſi ſalutē noſtrā, aut aliqūd ad ſalutē pertinēs, in nomīne filii Dei petierimus. Et id eſt quod dicit, ſi pe-

Peteſe ſecundū aut aliquid ad ſalutē pertinēs, in nomīne filii Dei petierimus. Et id eſt quod dicit, ſi pe-
terimus ſecundū uoluntatē eius, nos nihil fruſtrā petutros. At ne dubitaueris quoniam pā-
cto petendum fuerit. Spiritu habes, qui poſtulat, id eſt, poſtulare facit, docet, genitio-

Fiducia in Deus. Fiducia in bus inenarrabilibus. Rom. 8. Atq; iſta ſunt ipſius Spiritus sancti partes, patere in no-
bis fiducia obtinēdi à Deo q̄uid petierimus ſecundū uoluntatē Dei. Hac fiducia na-
turali quada ſequela indica amicitia & ſodis inter Deū & nos. A ueris enim ami-
cī liberius & cōſidentius petimus, a quibus ſcruta ratione hoſti omnia impetratu-
ros nos confidi vnuſ. Et hanc rationē honesti explicat dices, Secundum uoluntatē eius.

Dei uoluntas. Eſt enim Dei uoluntas, lex omnium eorum, qua honesta, rationablia, & iusta dici-
muſ. Ex hiſ colligitur quod omnibus peruafum uelim: Quicquid in hac uitā (quod ad
ſalutē facit) in fide petimus, reuera impetramus. Nā ſi quod iuſit ut petierimus illū ro-
gamus, nemo dubitauerit qn impetramus. Iuſit autē Matth. 6. Primum querite regnū
Dei, & iuſtitia eius. Ergo ſi que ad ſalutē, & ea quibus ad regnū prouehanur, roga-
uerimus, certū eſt, nunquam nos repulſam paſſuros. Et id eſt, quod A poſtulus hoc loco
dicit, Secundū uoluntatē eius. Certi ſunus de illa uoluntate, Primum querite regnū Dei:
qua & in oratione Dominica explicuit ut petierimus, Adueniat regnū tuū. Ergo ſup-
biſ tantum plenā nos & indubitate iuſit exauditionis habere fiducia, que no no-
ſtris cōmodis, nec ſolatijs tēporalibus, ſed Dominiſe cōgruāt uoluntati. Spiritalis, Spi-
rituſ habent illū docente quid petendum, quid ue non appetendum. Audi uerbū ſuaue,
Pater audit nos, in nomīne Filii, hoc eſt, uirtuti Filii innixi petētes habemus eū, qui à
Patre nunquā paſſurus eſt repulſam, ſed ſemp exauditus eſt pro ſua reuerētia. Quare
cōſidētius pñtītandū eſt in ſacro ſancta Miſa, Praeceptis ſalutib⁹ moniti, et diuina
iſtitutioſe formati audemus dicere, &c. Quid latius, qd auguſtus et iucundus dici po-
tſt, quod omnipotens ille Deus audit nos, id eſt, ſeſe nobis prompti & benigni
impēdit, & omnino talem, quale ſe ſodere & amicitia nobiscū per ſum filii iuinxit.

Eſcīmūs qā audīt nos q̄cqd petierimus, &c. Vīn & energiā illius fi-
ducia ī Christū māifestat à fructu, que uirtuti diuinæ innitētes cōſeqm̄r. Primus eſt,
Cum petimus in noī Filii, Pater nos exaudit. ſecundū fructus, Nō ſolum nos audit, ſed
& petitiōes, quas poſtulamus ab eo, habemus. Hoc eſt qd Christus in Euāgeliō dicit,
10.15. Ut quodcuq; petieritis Patrē in noī meo, det uobis. Nō ſolu ergo exaudit, ſed
et petita quoq; elargitur, dāmodo petierimus ſecundū uoluntatē eius. i. ſi ſanctē ſacta po-
ſtulauerimus. Ex hiſ colligimus, Que petētes nō ipetramus, ſutilia nobis iudicāda eſſe.
Quare oīa pro uoluntatē Dei reſereda ſunt, q̄ ſancta & bona eſt, intelligēs & largiēs
que nobis profutura ſunt. Hac eſt enim uoluntas Dei ſanctificatio uerba. I. ad Thess. 4.

Qui ſcīt fratrem ſuum peccare peccatum non ad mortē, petat,
& dabitur ei uita, peccantī non ad mortem. Fructus uiue fidei et oratio-
nis perſeueraſt clarius explicare ut doceat nos, nō ſolum nobis, ſed & fratribus poſſe
prodeſſe: non quōd alter pro altero credere poſſit, hoc eſt, quod mea fides tibi ſit ſatis
ut crede

ut credere dicaris, sed q. multum ualeat deprecatione iusti aſidua, Iacob. 5. Si quis (ait) cognouerit fratrem peccare peccatum non ad mortem, hoc est, per infirmitatem & laſciuam Peccatum per inimicitudinem.

aut impudicam uitam, ita tamen ut ueritatem Euangelicam cognitam neq; contemnatur neq; oppugnet, petat, & dabitur ei uita: id est, impetrabit ut conuerteretur & in melius mutet uitam. Huius peccata uenialia & minuta, sine quibus non transfigitur hæc uita (ad eo infirmi sumus) si fuerint oratione Dominica, aquæ benedictæ sanctæ aſperſione, aut plenariis officijs delibuntur. Si uero mortalia, sacramentali poenitentia emundabuntur.

Peccatorum uenialium remissio.

Et peccatum ad mortem, non pro illo dico ut quis roget. Quædam admodum in ægrotis, quorum alijs sunt medicabiles & sanabiles, qui cura adhibita cœna leſcent, alijs uero sunt qui ægrotantes neq; seipſos iuuant, neq; ab alijs adiuuari sustinent, morbumq; alioquin facile curabilem ipſi sibi perpetuum faciūt: ita quidam peccato ægrotant, quo uel sua uel fratris cura leuantur. Alij uero in grauiſſimis peccatorum fuorū morbis ita ſibi placent, ut neq; ſua neq; fratru opera curēt ex turpi illo turpitu dinis coeno emergeat. Et hi ad mortem uſq; peccati impenitentes. Cuiusmodi ſunt quos in meretricio, & uſuris moribundos uidere eſt. Pro his quadiu uiuent rogandum eſſe instigat charitas. Sed ſi in hoc ſtatu anima exhalafſe illos cognouerimus, non crediderim pro ijs rogandū eſſe. Eſt peccatum ad mortem grauiſſimum, quod eſt in Spiritum sanctum, perfidia & ueritatis coguite oppugnatio, de qua Christus in Euangelio Ioā. 8. Si non credideritis quia ego ſum, mortemini in peccato uero. Pro huiusmodi nō audit Apostolus extēdere fiduciā impetrandi uitam, non tamen orare pro eis prohibet. nā non dicit affirmatiue, pro illo dico ut nō roges; ſed a negatione incipit, nō pro illo dico ut roges. Eſt enim hoc peccatum in Spiritu sanctu irrenuſibile, id eſt, ualde difficile ut remittatur. Propterea deuotus ille Bernardus addidit, ſed gemas. Non pro illo dico ut roges, ſed gemas ſi forte gematus penetret quō oratio non præsumit tendere.

Ignavia quo-
rumdam peccā-
tum.

Peccatum ad
mortalium.

Oppugnatio
ueritatis agi-
te mortaliſ.

Peccatum in Spi-
ritu sanctum.

Omnis iniuitas peccatum eſt. Quicquid preterfas & ius fit, iniuitatē Iniquitas. dicit, & eſt peccatum. Simile huic uidetur quod Paulus Rom. 14. dicit, Omne quod nō eſt ex fide peccatum eſt. Quidam addidunt ſequente textū, Et eſt peccatum ad mortem, explicādi gratia de qua iniuitate intelligat. Oppugnatio cognitæ ueritatis, qualis erat Phariseorū aduersus Christū, eſt iniuitas & peccatum ad mortem, id eſt, irrenuſibile peccatum. Ex his uidetur mihi dicendum quod in 10. cap. ad Hebr. ſcripti. Voluntarii enim peccati- bus, &c. Post signatā Christi ueritatem ſi uoluntarii peccauimus; id eſt, de industria peccatorū poenitere nolimus, aut ſi uſq; ad fine in peccatis permanemus & immorinur, uel ſi ex certa malitia agnita ueritatem impugnamus, peccamus peccato ad mortem. Vide illuc locū. Ex his qua Apostolus ſcribit facile repudiatur inepta Stoicoru sententia, aſſerentū, omnia peccata eſſe paria, & aliud alio nō eſſe maius aut grauius. Quos ſequuntur eſt Iouianianus hæreticus aſtrues nullā nuptiarū & virginitatis eſſe distantiam, nullamq; maiorē ab ſtemijs & ieuantibus retributionē, quam opipare epulantibus.

Stoicoru error
Iouianian er-
ror.

Sciimus, quoniam omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat. Apertius loquitur de quo peccato ad mortem intelligit, nempe de perfidia & incredulitate. Peccamus, & in multis offendimus omnes: Sed qui ex Deo ſunt nati, habent in ſe unde peccatum procedere nequit. Aut non peccat ille ex Deo natus peccato ad mortem, ſeu finali impenitentia. Petrus ex Deo natus fuīt, peccauit quidem & lapsus eſt, ſed non peccato perfidia & finalis impenitentia. Existimo Apostolum hoc loco uelle insinuare finalē impenitentiam electos Dei non laſuram.

Perfidia eſt pec-
cāti ad mortem.

Sed generatio Dei conseruat eum, & malignus nō tangit eum.

Electi peccato
ad mortem nō
laſtentur.

Aperiens indicat causam, propter quam, qui ex Deo nati sunt, non peccant peccato ad mortem. Nam in illis est propugnaculum fortissimum, et diligēs custodia, quae iste generatio Dei: id est, fides uina, et uita innocētia, quam etsi sepius inquietet Satanás, curtere tamē nō potest. Tē enītē quidē Petrus & Daudē, sed neq; irretiat, neq; cuerit. Gratia Christi, qua renatis sunt fidèles, coſeruat eos, qui secundum propoſitum vocati sunt sancti: Atq; id est, quod dicebat Christus Iohann. 17. Cūm essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi ego custodiui, et nemo ex his periret, nisi filius perditionis, ut Scriptura impleat. Itē 10. cap. Oves meæ uocē me a audiunt, et ego cognoscō eis, et sequuntur me, et ego uita eterna do eis, et nō peribunt in eternū, et nō rapiet eis quisquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi maius omnibus est, et nemo potest rapere de manu Patris mei. Et malignus non tangit eum, tantū abest corruptus ex Deo natu, ut ne illum quidē tangat. In quo uerbo Tangere, et gelas mosis figura obseruari potest, hoc est, diminutio, quæ fit cum sermoni dec̄t aliqd quo minus plenus sit. Ut cūm dicimus eū attigisse qui pulsauit, lassisse qui vulnerauit. Ad huc nondum dicit, Nō tangit: hoc est, nō uincit et suppressimat. Minus est tagere, quam uincere.

Scimus, quoniam ex Deo sumus, & Mundus totus in maligno posuit est. Elegati collatione a cōtrarijs causam reddere uidetur, cur Satanás eos nō tagat: Nos, qui Christiani, et ex Deo nati sumus, nō euertimur a maligno, sed toti Deo et studemus et innitimur. Mūdus uero id est, q; fidei et puritatis uite nō studet, incubunt solūmodo in ipsum malignū, et principe iūi nō modo audiunt, sed etia sequuntur et possunt eunt. Quic admodum enim Deus omniū bonorū fons et origo est: ita omnium malorū lerna est diabolus. Ex his colligimus, Apostolū adhortari ut cuius sint filii, nempe Dei, meminerint: video nihil commune habent cum illo malo, id est, Satana.

Et scimus quoniam filius Dei uenit, &c. Fortissimum et inexpugnabile aduersus omnes heres propugnaculum adducit Apostolus, Epilogū facies et summa omniū cor, quæ per totā epistolam disseruit. Christus est uerus Dei filius. Pater Christi i s v dominus nostri uerus est Deus. Venit filius Dei semper inter temporaliter in mundo, id est, humana induit natura, qui erat in Mundo, et per quæ factus est Mundus. Neq; alia ob causam, nisi ob nostrā salutē, ut daret nobis sensum, id est, intelligentiā: hoc est, insituit nos, ut uera religione imbuti nunc uerū Deum cognoscamus, et in religione Christiana uiuamus. Nemo enim (ait Beda) sine diuina cognitione ad uitam uenire, nō uero Deum cognoscere, nisi ipso docente poterat, quæ ad modū dicit Iohann. Nemo nouit Filium nisi Pater, et cui uoluerit Filium reuelare: subaudi, Patrem et Filium. Vtrūq; enim Filius reuelat, qui in carne uisibilis apparet diuinitatis arcana per Euangeliū suū Mundo patefactiē dignatus est. Et sumus in uero Filio, id est, in eo uiuimus, in eo ambulamus, et hunc sequimur, cognoscentes, credentes, et confitentes hunc illum uerū esse, cui soli innitendum est, ut uita fruamur eterna. Vnde subiungit:

Hic est uerus Deus & uita eterna. Arriano non est locus fugie, si bac legerit, I e s v Christus est ille uerus Deus, qui per essentiam est uita eterna, nobis uero obiectuē est uita eterna. In illo enim nostra erit beatitudo, qui in illo electi sumus, et per illum nihil non impetravimus.

Filioli, custodite uos a simulachris. Amen. I e s v s Christus dedit nobis sensum, hoc est, misit suum Spiritum in nos, ut eius gratia nobis iluſſcente cognoscere mussumus qui uerus est Deus. Quem si amplexi fuerimus et uerū cognoverimus, deficit omnis idolatria, quæ frequens est, et nascitur ex Dei ignorantia atque contentia.

Malignus non
ingrati electi se
ex Deo natum.

Moliſis.

Mundus in ma
tigio politus.

Epistole Iohann
ius summa.

Sensus.

Eſſe in filio
Dei.

Christus uita
eterna.

Ueritas Christi
in nobis.

Idolatria
origo.

contemptu. Fidelis nemini, praterquam uni Deo, fudit. Nemine itaq; nisi unum Deum, colit & ueneratur. Quare commodam appendicem fini epistolæ adponit, adhortans filios suos, quos in Christo genuit, ut caueant a simulacris. Nam qui uerè didicerat, I E S U M esse Christum & uitam æternam, in quem omnem spem reponendam inteligerent, non solum facile ab idolatria cauere poterant, sed & uitare impostores, tenebriones, & malignos, & quotquot gloriae Euangelicæ aduersantur.

C O N C I L I A T I O .

Q V I D hic Apostolus dicit, & mādata eius grauiā nō sunt: cūm scribatur Matt. 7. Quām anguſtā porta, & ardua uia est, que ducit ad uitam. Item Psal. 16. Propter uerba labiorū tuorū ego custodiū uias duras. Et Apostolus Act. 14. Per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei. Respondebat uenerabilis Beda, Que natura sua dura sunt & aspera, spes celestī p̄miorum, & amor Christi facit esse leuia. Durum namq; est persequeitiones pati propter iustitiam, sed & hoc facit suave, quod ipsorum qui sic patiuntur, est regnum celorum.

II. C O N C I L I A T I O .

Q V O M O D O qui orant pro peccatoribus ut conuertantur, dicuntur dare uitam, cūm solius Dei hoc sit. Respondeo, V̄fatisimū est schema. Nam Dare usurparamus pro Impetrare. Idq; quod impetravimus, dedisse uidemur.

F I N I S E P I S T . I . I O A N N I S .

I O A N N I S
S E C U N D A .

A R G U M E N T U M E I V S D E M .

Mulieri Electæ nomine gratulatur Apostolus Ioannes quod Christianam religionem receperit, in qua ut perseveret, & ab hæreticis caueat, adhortatur.

Sunt qui hanc epistolam Ioanni presbytero non Apostolo adscribant. Vt cunq; uarent ingenia, contendantq; non esse Ioannis Apostoli. Ego tamen & hanc & sequentem Ioannis Apostoli esse credo. Nihil enim in hac scribitur quod non legatur & in prima, eundemq; cum illa spiritum habeat, & ingenium Ioannis Apostoli sapiat. Ad hac facit generalis consensus Ecclesiæ hanc nomine Ioannis recipientis.

L O C I I N S I G N E S .

- 1 Non quauis re, sed sola Euangeliī promotione gaudendum.
- 2 Noræ, quibus impostores & Antichristi deprehendantur.
- 3 Puritas uitæ, & innocentia à Charitate.
- 4 Consortium hæreticorum omnino fugiendum.

C A P . I.

natis] filiis

E N I O R , Electæ dominæ & natis eius, quos ego diligo in ueritate, & non ego solus, sed & omnes qui cognoverunt ueritatem, propter ueritatem quæ permanet in uobis, & uobiscum erit in æternum: Sicut uobiscum gratia, misericordia, pax à Deo patre, & à Christo

Christo i e s v filio Patris in ueritate, & charitate,
Gauisus sum ualde quod inueni de filiis tuis ambula-
lantes in ueritate, sicut mandatum accepimus a Patre,
Et nunc rogo te domina, non tanquam mandatum no-
uum scribes tibi, sed quod habuimus ab initio, ut dilige-
gamus alterutrum. Et hac est charitas, ut ambulemus
secundum mandata eius. Hoc est enim mandatum, ut
quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis: quo-
nam multi seductores exierunt in Mundum, qui non
coſitentur i e s v m Christum uenisse in carne, hic
est seductor & Antichristus. Videte uosmetipſos, ne
perdatis, quaꝝ operati estis: sed ut mercedem plenam
accipiatis. Omnis qui recedit, & non permanet in do-
ctrina Christi: Deum non habet. Qui permanet in do-
ctrina: hic, Patrem & Filium habet. Si quis uenit ad
uos, & hanc doctrinam non affert; nolite recipere eum
in domum, nec Ave ei dixeritis. Qui enim dicit illi
Ave, communicat operibus eius malignis. Ecce, pre-
dixi uobis: ut in die Domini non confundamini. Plus
ra habens uobis scribere: nolui per chartam & atra-
mentum, spero enim me futurum apud uos, & os ad
os loqui: ut gaudium uestrum plenum sit. Salutant
te filii fororis tux Eleæta.

**Ioannes cur Se-
nior dicitur.**

**Ecclesiastix pre-
feci semores.**

Eleæta domina.

Nati Eleætae.

Senior. Exordio hoc nomen suum inscribit, ut solent, qui epistolam scribit, ipsiſis
salutationibus nomen praefigere. Quod se nominat senior, non Ioannem, id factum pu-
tant propter uocationem & officium. Uocatione quidem, qua uisitatisimum et receptis-
sum erat apud omnes Asianos Ioannem uocari seniorem. Quod nomen plenum esset
autoritate & dignitate Apostolica præter uenerandam cuius caniti. Similiter officio.

Nam qui Ecclesiasticam prefectoriam exercabant, Seniores dicebantur, quod maturo
consilio, senili prudentia, & morum graviitate, que usui essent sua Ecclesie omnia ge-
rerent. Ad hunc modum Apoc. 4. cap. dicitur, Et super thronos uigintiquatuor senio-
res sedentes, circumuicti uelimentis albis. Similiter & Petrus 1. Pet. 5. Seniores er-
go, qui in uobis sunt obſero, conſenor & testis paſionum Christi, &c.

Eleæta dominæ. Dicunt quidam hanc Eleætam non esse aliam ad quam scribit
Apostolus, quam fidem Ecclesiæ, quam dominam uocat, quod fit sponsa i e s v
Christi. Et ut persiflat Apostolus in metaphora & allusione, uocat membra Eleæta,
Ecclesiæ natos. Sancta erat mulier nomine Eleæta (qua glossa ordinaria Babyloniam
dicit) que ob Euangelij ueritatem & Spiritum Christi in ea diffusum, & innocentia
uite & puritatę, in sanctos pietate, maxime ab Apostolo Dei diligebatur. **Quam**
nobilem & magna in seculo fuisse autoritate indicat, cum dominam uocat.

Et natus eius. Non ſolum natura filios, ſed etiam, quos doctrina & exēplo pu-
re uite in Christo generat, omnes uocat Apostolus natos Eleæta.

Quosego diligio in ueritate. Horū bencvolentia conciliat, & ad audiendū att-

in eo ſubaudi,
mundato am-
bulat.

ne perdatis, I
uel ne perda-
mus, uel, ne per-
eant, quaꝝ ope-
rari ſumus.

futorum gen-
terum ad uos,

dum attentiōes reddit, cūm dicit, se non sicut, ut omnem hypocrisim damnet, sed in ueritate illos diligere, hoc est, sincere, uerē & ex animo hos diligo.

Et non ego solus, sed & omnes, qui cognouerunt ueritatem. Animos illorum erigit, & ad amplius ueritatis studium amplexandum allicit, dicens, se non solum, sed & plerosq; esse coadiutores pietatis, qui codem charitatis furore in illos ducentur. Solet enim charitas suos unico vincere uinculo, ut communis sit omnium membrorum & in tristitia & in Letitia sensus, dicente Paulo 1. Corinth. 15. Si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: siue gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro. Propterea dicit, Omnes qui cognouerunt, id est, uerē & sincere receperunt ueritatem, id est, ipsum Christum & eius doctrinam, hi omnes unum sunt in Christo, & mutuo diligunt. Non ergo est solus Beatus Iohannes, qui natos Electae diligit: sed & quotquot sunt de corpore Christi. His mūrum in modum perterret hereticos, qui hos & Electae filios ab Euangelica ueritate auertere nitebantur. Cum auditur charitatis exercitus, unitas, unus animus, una uoluntas omnium catholicorum, qui sunt una domus, una familiā in Christo uictore & euersore omnium tum heresum tum hereticorum.

Propter ueritatem, quæ permanet in uobis, &c. Causam adducit tanta dilectionis, cūm ait, Propter ueritatem. Quasi diceret, Ideo diligo, quia Christianæ pietatis & ueritatis cultores sunt. Atque ut hos magis in pietate & charitatis exercitu confirmet, Dicit ueritatem in illis inexpugnabilem esse, cūm eam aeternū in illis permansuram affueret. Ac si dicat, Non existimetis tu & filii tui uos imbellies & pusillos esse aduersus Euangeliū obscuratores: quia in uobis est ipsa ueritas, que nunquam suis defuit. Atque tam uobis est præsens, ut aeternū sit uobiscum permansura.

Sit uobiscum gratia, misericordia, &c. Cum furorem charitatis, & fidei zelum illis tanti fecerit, magna eisdem precatur, existimans indignum esse, rebus existib; & parui admodum momenti ditissimos donare. Maximæ liberalitatis sunt dona, Gratia, Misericordia & Pax. Gratia, inquam, id est, remissio peccati. Misericordia, id est, auxilium in afflictionibus. Et pax, id est, Dei fauor ubiq; præsens cum tranquillitate conscientie. Quid maius, melius ue potest illis precari? Duo sunt aduersarij, qui nos cruciat, Peccatum, & conscientiae stimulus. Sed haec duo monstra Christus uicit & conculcauit in hoc seculo. Qui ergo haec habent, ueri diuitias putauerim. Nomen Dei inter omnia, à quo haec dona pendent, largiūtur q; explicat, blanda quadam appellatione Deum patrem nominans, quòd facilius excitemur, si quid nobis defuerit, ut Patrem rogemus, qui nihil suis recte potentibus est denegatus. Rursus ut Cerinthium, Arrium, & huiusmodi lucifugas confundaret, qui minorem Filium Patre & inferiore dicunt, dicit, & a Christo 1 E S V filio Dei. I E S V Christus est Dei filius, est uerus Deus equalis Patri suo, a quo, sicut & a Patre, impetranda sunt haec dona. Nam Ioh. 3. dicebat ueritas, Quaecunq; Pater facit, haec & Filius similiter facit. Gratia ergo illis precatur, ut in illis operetur mutua beneficia, misericordiam, ut Christum absolutissimum misericordia exemplarū imitati, misericordes re & nomine nuncupetur. Pacem, ut & internam & externam, & temporalem & eternam, tanquam ueri pacis filij, consequantur. Precatur haec omnia illis in ueritate, hoc est, ut ueraces sint ad omnem hypocrisim profligandā parati. Et in charitate, hoc est, semper pro suo & laudabili more mutuam charitatis beneficentiam exerceant. Summa huius exordij est, Ego senior Iohannes scribo hanc epistolam Electae fideli domine, huicq; precor gratiam, pacem, & misericordiam, & ut in ueritate & charitate persevereret.

Charitatis uis-
colum,

Christianorum
domus & exer-
citus qualis,

Gratia,
Misericordia,
Pax,

Peccata & con-
scientiae stimu-
lus aduersarij
nostrj,

Cerinthiorum
heres,

Gauſſus ſum ualde, quod inueni de filiis tuis ambulat̄es in ueritate. Amicis plurima impartiit ſalute uehementer gratulatur, docens quibus de rebus maximè fit gaudendum: Nempe, cùm multos ab errore ad ueritatem Euangelicam revocatos, multumq; in religione Christiana promouiffe uidemus, iure optimo gaudere & letari possumus. Hoc exemplo ad Letitiam commonebat Propheta Isa. 3. 4. Latere sterili, que non parit, erumpere & clamare, que non parturit, quia multi filii deserteret magis, quam eius, que habet virum. Huc pertinet parabola Christi de oue perdiſta, & filio prodigo, Luca 15. Gaudet Apoſtolum, quod repererat aliquos Electe filios & domēſti- cos, qui, relictis impostoribus & tenebris, ueritatem fuerant amplexi, eam, inquam, ueritatem, que non humanitas tradita eſt, ſed que à Deo Paſtre per doctrinam Euange- licam. Hac enim & ſola eſte ſolēt omnis uera doctrina regula.

Doctrina officia regula.

Dilectionis mu-
tua precepit.

Legis plenitu-
do dilectionis.

Mandatum ve-
tus & nouum.

Exire in Mu-
ndum.

Et nunc rogo te domina, non tanquam mandatum nouum, &c. Horatur ut conſtanter perſeuere in mutua charitatis beneficentia, argumēto ſumpto ab ipſo autore, & re ipſa non noua, ſed antiqua. Que ſcribo tibi, o Electa, nolim exſiliſtes me mea autoritate ueluti noua quādā attulifſe. Dominus eſt, qui & horatur ad hanc perſeueraſtiam, & eandem p̄cipit. Qui perſeuerauerit in finem uisque, hic ſaluu efit. Neq; quicquam, quod nuper domine natū, aut inueniuntur ſit, adduco, ſed quod ante mul- totis annos admandatum eſt, & per Christum reſtitutum. Quod p̄ceptum nouo quodam inaudito exemplo Christi impletum, iuſtus pro iuuiſtis, innocens pro nocētibus, mor- tuus. Iſtud ab initio admandatum eſt iam multis annis, illius mandati obſeruantia floruit, hoc iſtud eſt mandatū, quod ſcribo, ne quis omitat ob oculis pono, ut diligamus inuicem.

Et haec eſt charitatis, ut ambulemus ſecundum mandata eius. Occupatio eſt cum appendice p̄ecedentis ſententie interpres. Dicit aliquis, Ignoro que ſunt charitatis & mutua dilectionis partes. Respondet, Natura & ingenium charitatis Christianae eſt, ut feruat mandata, & tendit charitas, ut diligatur Deus & proximus. Omnia enim autore Paulo Roma. 13. mandata ad charitatis & dilectionis officiū & natu- ram reducuntur. Plenitudo ergo Legis (inquit Paulus) eſt dilectio. Videlicet hoc loco allu- dere Ioānes ad ea, que Christus dicebat Ioā. 14. Qui habet mandata mea, & seruat ea, gla- le eſt, qui diligit me. Qui autē diligit me, diligetur a Patre meo, & ego diligam eum, & maniſtabo ei meipſum. Rurſus 15. cap. Manete in dilectione mea. Si precepta mea serua- ueritis, mnebitis in dilectione mea ſicut & ego p̄cepta Patris mei seruau, & maneo in eius dilectione. Et eodē cap. Hoc eſt p̄ceptū meū, ut diligatis inuicē, ſicut dixi uos.

Hoc eſt enim mandatum, ut quemadmodum auditiſis ab initio in eo ambuletiſ. Repetitio eſt, qua frequenter uitur Apoſtulus, ut charitatis ſu- dium magis in animis noſtriſ imprimat. Hoc eſt mandatum uetus & nouum, quod ab initio eſte audiſtis, ut in eo ambuletiſ, hoc eſt, mutuam exercitatis dilectionē. Vetus eſt, quia ante Moſen in animis hominum ſcriptū, & per Moſen in Lege literis mandatum, & recens a Christo absolute reſtitutū. Natura ipſa constitutū eſt, ut filii Patrem referat. Pater noster I B S V S Christus ſummam exercuit dilectionē: Ambulemus ergo per Christum ſtigia, ut patrē referamus. In eo ambuletiſ: id eſt, in mandato de dilectione uiuatis & perſeuereſtis.

Quoniam multi ſeductores, &c. Animos excitat ad uigilantiam, & ad in- diuidū ſimplexandum charitatis ſtudium, argumēto à cauſa ſumpto. Dicit Electa, Qua- re tanto ſeruore, tam ſollicitū nos urges ad charitatis & dilectionis ſtudiuſ? Quia (inquit) ſeductores & impostores lucifuge exierunt in Mundum: non quod non eſſent in Mun- do, ſed exierunt, id eſt, prius latebant, nihil mali proximiſ afferentes, nunc uero modis omni

omnibus student, & parato sunt animo, quò uobis imponant, et a ueritatis uia abducant in errorem. Aut, Exierunt in Mundum, quia ut superiore epistola 2. cap. dictum est, Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permanissent utiq; nobiscum; sed ut manifesti sunt, quoniam non sunt omnes ex nobis. Ideo necesse est uos esse cautos, uigiles, & diligentes, ut horum technas uitctis, & in uera religione & dilectione pergitatis. Occupat postea hec tacite obiectio respondens. Dicent Electa & filii,

Doce nos quibus notis & indicijs agnoscerimus hos tenebriones & Antichristi preambulones. Quisquis (inquit) non docuerit I E S V M esse Christum, hoc est, illū Messiam in Lege promissum, & quem propheteuenturum predixerant. Item, I E S V M uenisse in carne, hoc est, factum hominem, hic est seductor & impostor: ab huiusmodi cautele no bis. Illa sunt signa, quibus agnosceritis a quibus est uobis est caendum.

Hic est seductor & Antichristus. Exegetis siue explanatio est superioris sententiae. Illa signa, que prenotauimus cognoscendi gratia seductores & Antichristos, referunt spiritum illius magni seductoris, & insignis hostis, qui aduersaturus est Christo & eius doctrine. Futurus quidem est ille magnus hostis, cuius membra iam caperunt. Nempe, exierunt heretici & seductores in Mundum, quibus autoribus incipiat abominationum illud regnum, quo uirtus, gloria & maiestas I B S V Christi supra modum blasphemetur & contemnatur. Hi sunt Antichristi, hic est spiritus ille seductor & Antichristus, qui aduersus I E S V M Christum insurgit, & extollit se supra Deum.

Videte uosmetipsos, ne perdatis quæ operati estis, &c. Elegans est & cōmoda hæc oratio (Videte uosmetipsos) ad cōmonendos exitiādosq; animos. Alludit ad scripta apud Ezechiēlem 18. argumēto sumpto a danno. Si aduerterit se iustus (ait ille) à iustitia sua, & fecerit iniūcitatē secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid uiuet? Omnes iustitia eius, quas sicerat, non recordabuntur. Ita & ad hunc modum uidetur Apostolus hic dicere, Vigilet unusquisque, & sibi caueat, ne si uian charitatis, quam est ingressus, reliquerit, perdat omnem fructū eorum, que hactenus bene gessit. Sed studeamus ut neglectis seductoribus & Antichristis, plenam mercedem tandem accipiamus: hoc est, ut plenum gaudium illud consequanatur, quo ueritatis pīca, clare Deum uideamus. Quod non fit, nisi in finem usque perseuerauerimus. Matib. 10. & 24. Qui autem perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit.

Omnis qui recedit, & nō permanet in doctrina Christi, Deum non habet, &c. Delectatur hic Apostolus frequētissima antithesi, qua facilius suum aperiat institutum. Hic locus est a causis. Qui Euangeliō & religioni Christianae aduersatur, causa est, propter quam Deus recedit ab eo. Contrà, qui Euangeliō faret, & se Christianum re & doctrina profiteretur, Christum ucr̄ induit, Patrem & Filium habet, Iōan. 1.4. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & Pater meus diligit eum, & ad eum ueniens, & mansionem apud eum faciemus. Hic recessus ab Euāgeliō, si frequens fit, in profundum malorum detrudit, a quo qui redierint paucos inuenias. Pergamus ergo in ueritate & dilectione, ut Patrem & Filium hic habeamus, quo tandem perseuerantes perfuerimus cum his, qui in libro uite scripti sunt.

Si quis uenit ad uos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis. Totus astuat Apostolus ad uersus hereticos conservandi gratia, quos habet cōmentatos, precipiens hereticorum, quale quale fuerit, consortium fugere, & constantissimè in religione Christiana perseuerare. Quisquis est, qui aduersus hanc doctrinam, id est, doctrinam Euānglicam pronun-

Signa cognoscendi
hereticorum.

Antichristi me
bra & preambu-
lones.

Operum com-
mendatio.

Meres perse-
clarē Deum uideamus.

Christum iu-
dere.

Profundū ma-
lorū ex hereticis
ab Euāngelio.

Ioannis keru-
erga discipulos.

tiauerit, Caueat ab hoc maligno, quem neq; uel in domum uestram & sodalitium uestrum recipi, neq; uos cum eo colloqui. Tam enim foetidum est illius maligni virus, ut uel solo olfactu praesentes inficiat. Quid non poterit uel modico tactu non labefactare, & statim non inficer? Corrumput bonos mores colloquia prava. Propterea subiungit:

Qui enim dicit illi Ave, communicat operibus eius malignis.

Argumentatur à danno, alludens ad illud, quod Ecclesiastici 13. scribitur, Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Et qui cōmunicaverit superbo, induet superbiā. Vspicadō nihil heretico debetur, ut qui cōmunicaverit loānes, neque in domicilium & hospitium admittamus, neque obuium in via saluatorinus. Timendum enim est ne in domum admitti, familiam suo consueta inficiat, & pro beneficentia cōmunicati hospitij repēdat maleficium. Atque ē salutatione nascatur colloquium, quo cūtatur sana doctrina. Quare hos magis, quam ethnicos & publicanos, rei cōficiamus oportet. Hos nō Apostolos, sed uenientes vocat, alludens ad uerbum i e s v Christi Ioan. 10. Quotquot uenerunt, id est, non misi sunt, fures sunt & latrones. Ieremie 23. Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetebat. Hi seductores loquuntur ex seip̄sis, ideo sancte & uere non loquuntur. Vnde Ioan. 8. ite Apostoli ex seip̄sis loqueretur dedit eis spiritum suum, de quo ait, Non enim uos esatis, qui loquimini, sed spiritus Patris uestrī, qui loquitur in uobis. Et rursus, Ego dabo uobis os & sapientiam, &c. Propterea nomen sue functionis a Deo sortiti sunt loānes & socij ciuij. Dicti sunt & uocati, Apostoli, illius magni Apostoli & pontificis i e s v Christi domini nostri. Cūm dicit, & hanc doctrinam, intelligit doctrinam Christi, que in prophetarum & Apostolorū literis comprehensa est. Similiter per domum, intelligit uniuersam cohabitationem: sicut per

Aue, nota colloquium familiaria. Refert uenerabilis Beda ex Polycarpo martyre Smyrnæ, eorū Episcopo & Ioannis discipulo, Contigit aliquando apud Ephesum Ioānem Apostolum lauandi gratia balne as ingressum, ubi deprehenso & uiso Cerintho heretico, protinus exclamauit Ioānes, Fugiamus hinc, ne & balne & ipse corruant, in quibus ueritatis orationis Cerinthus se lauit. Idem Polycarpus narrat, Marcionis heretico roganti Ioānne agnosceret se, Respondit Ioānes, Agnosco agnosco primogenitum Satane. Hæc indicant Ioānem fālvis & re ipsa probasse que docuit. Ne Ave ei dixeritis: id est, ne dixeritis illi salutem, aut, ne iussi eritis illum saluere.

Ecce predixi uobis, ut in die Domini non confundamini. Occupatio est, qua ea anteuerit, qua obici poterant, diluens omnem Ecclesiae & suorum excusationem. Nolite in posterum excusationi locum dare, quod non fueritis premoniti.

Omnia, que sunt ad salutem, uos docui, quibus notis cognoscatis hereticos ostēdi, & hos ut fugiatis premoniti. Imo cum fratre meo Paulo Act. 20. ausim dicere, Nihil subtraxi uobis utilium, quod minus annuntiarem uobis, & docerem uos publicè, & per domos testimoniis omnibus in Deum penitentia & fidem in dominum nostrum i e s v m Christum. Meminit illius supremi iudicij, & ob oculos ponit, ut illos alliciat ad puritatē uitæ, alludens ad id quod Ecclesiastici 7. scribitur, in omnibus operibus tuis memorare non uissima tua, & in eternum non peccabis. Quod diem uocat Domini, quia nihil tunc opertum, quod non reueletur: eō facit hec exhortatio, ut intelligant, quām studiosè amplexari debeat charitatem & religionem Christianam: in qua si uiixerint, & perseuerauerint, nihil uerebūtur diem illū iudicij, sed ut superiore epistola 4. cap. dixit, In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die iudicij: id est, in concusam & tranquillam habebimus conscientiā in illo die: propter eam charitatem, que nō admittit

Ioannes AGA-
nos omnia ad
salutē docuit.

Iudicium uocat
dies Domini,

admittet timore illū, qui semper perterret, & auerterit, ne promissis Dei stemus. Erit tamen reuerētia magna ad Deum, quam nostri filiale timorē appellat, qui nihil molestie conscientijs pijs affert. Componamus ergo utam nostrā ad exemplar ipsius Christi innocētisimū: Quē si induerimus (induemus autē, si in eum fidamus, & spēm omnē collocauerimus) nō confundemur eo die magno, quo tribunal i e s v Christi omnes spectabūt, sed quæ expectauimus donabuntur aperte, & fruēmur Deo tanquam eius heredes, & i e s v Christi cohæredes. In ipso enim & per ipsum omnia nobis uerè contingent.

Plura uobis scribere nolui per chartam, & atramentum. Pluribus iubens uellet cum illis agere Apostolus. Qui quoniam intelligit plus energiæ ad persuadendum in uoce esse, quam scriptura, ob id sepe excusat.

Spero enim me futurum apud uos, &c. Ne quid molestie illis pareret, quibus cum tam paucis ageret, pollicetur se iustū illos, ubi præsens presentes alloqueretur, & multa illos docebit, que omnem molestiam ex eoru animis depellant. Propterea dicit, vi gaudium uestrum plenum sit. Non isthuc proficisci, ut dominū tyrannidem'ue exercem, aut pecunia uestram emungam, sed ut plene gaudeatis. Compleetur gaudium, cùm omnes fidei & Euangelij negotium intelligimus, & illud per charitatem exerceamus. Tanto feruore charitatis hos Apostolus diligit, ut malit doctrinam charitatis illorum committere mentibus, quam chartis. Quid ergo nobis proficerit uidisse, audiisse, et legisse doctrinam Christi, Apostolorum, & Prophetarum, atramento, chartis, & membranis exarata, nisi menti nostræ indiuisè adhaerit, & scripta fuerit, eandemq; transferanus in uitæ puritatem & mores nostros?

Salutant te filij sororis tuæ Electæ. Ex more scribentium salutationem appendit, qua docet, quam studiosus fuerit familie Electæ. Cuius autem fuerit Electa, parum refert tam curiose inquirere.

D I C T I O .

A M B U L A R E, i.e. est, sed metaphorice significat uiuere seu conuersari, Psal. Ambulans in uia immaculata, hic mibi ministrabat. Rom. s. Nihil damnationis est his, qui non secundum carnem ambulant, id est, carnaliter non uiuunt. Vnde uia in Scripturæ Ambulare, ris dicitur quicquid agimus & uiuimus, Psalm. i. Quoniam nouit dominus uiam iustorum. Ambulare coram Deo, est uelle placere Deo, & innocentier uiuere.

V. 12.

A N T I C H R I S T I nomine non solum illum futurum insignem Euangelij hostem intelligimus, sed etiam totum illud concilium male contra uerbum Dei docentium, & sub prætextu pietatis gregem Dei seducentium.

D O C T R I N A Christi ea est, quæ comprehenditur in Prophetarum & Apostolorum scriptis.

F I N I S E P I S T . II . IOAN.

Ambulare cora
Deo.
Antichristi
uox.
Doctrina Christi
fi quæ dicit.

I O A N N I S

T E R T I A .

*

Brevis est hæc epistola, sed in breuitate hac mira est gratia. Et breuitas sua habet mysteria, in quibus cum nihil Ioanne indignū cōtingatur, imò nihil legatur, quod nō refert ipsius Ioannis & phrasim & spiritum, credo hanc esse Ioannis. Ad hæc facit, quod Ecclesia hanc nomine Ioannis legit, cui subscribit senatus ille Sorbonicus Parisiensis.

ARGUMENTVM EIVSDEM.

Caio Corinthio gratulatur, quod tam beneficū in C H R I S T I p̄r̄econes, & tam constantem religionis Christianæ defensorem sese exhibeat, arguens Diotrepheū impietatis, & Demetrium commendans.

LOCI INSIGNES.

- 1 Beneficentiam ueritati coniunctam, ueræ fidei fructum esse demonstrat.
- 2 Nemo iusta laude fraudandus.
- 3 Exemplis excitandi animi,

CAPUT I.

Sandrum delliderunt.

ENIOR Caio charissimo, quem ego diligo in ueritate. Charissime de omnibus orationem facio prosperè te ingredi & ualere, sicut prosperè agit anima tua. Gauisus sum ualentibus fratribus, & testimonium perhibentibus ueritati tuae : sicut tu in ueritate ambulas. Maiores horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios meos in ueritate ambulare. Charissime, fideliter facis quicquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos, qui testimonium reddiderunt charitati tuae in conspectu Ecclesie : quos benefacies, deducens dignè Deo. Pro nomine enim eius profecti sunt, nihil accipientes a gentibus. Nos ergo debemus suscipere huiusmodi : ut cooperatores simus ueritatis. Scripsisse forsan Ecclesie : sed is, qui amat primum gerere in eis, Diotrepheus, non recipit nos. Propter hoc si uenero, commonebo eius opera, quæ facit : uerbis malignis garriens in nos. & quasi non ei ista sufficientant : neque ipse suscipit fratres, & eos, qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia ejicit. Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui bene facit, ex Deo est : qui male facit, non uidet Deum. De metrio testimonium redditur ab omnibus, & ab ipsa ueritate. sed & nos testimonium perhibemus, & nosti quoniam testimonium nostrum uerum est. Multa habui tibi scribere : sed nolui per atramentū & calamum scribere tibi. Spero autem protinus te uidere, & os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta tu amicos nominatim,

Diotrepheus.

Demetrius.

Orationem facio ut prospere agam & refe ualeam, id est, sicut animo bene habeo ita opere per omnium bene habere.

Maiorē, &c. I Matris his non habeo gaudium. Fideliter facit sed et rem facta tua fide digna Pro nomine, &c. I quemadmodum par est eos facere, qui Deo teruerunt.

Commonebo j indicabo Garriens in nos I mentientur de nobis, nec his contenti, ipse non suscipit, &c. De Ecclesia de cōgregatione

Habui habebam,

Senior

Senior. Hac Epigraphe nomen explicat ab officio & autoritate, tollens omnem
leuitatis suspicitionem. Sunt re verae Seniores, qui maturo & premeditato iudicio, non au-
tem leui & subita sententia, ut solent adolescentes, res ipsas, de quibus controvèrtitur, com-
ponunt. Quare in prima illa Ecclesia Episcopi, & Ecclesiarum præfetti iure optimo
Seniores dicebantur.

Episcopi Se-
mores.

Caio charissimo. Eximia Caijlaus, quod charissimus dicitur illius, quem sacra
scriptura Dei amicum pronuntiat. Hic Caius creditur esse Corinthius, beati Pauli ho-
spes, & a Paulo baptizatus, Roma. 16. & 1. Corinth. 1.

Caius Pauli
hospes.

Quem ego diligo in ueritate. Nihil simulationis in uero sancto legi potest.
Quem charissimum dixit, fide amare nequit. Sed hunc diligit in ueritate, id est, sincere
& ex animo diligit. Est enim charitas & religio Christiana sine omni hypocrisi.

Simulationi
non est locus
apud sanctum.

Charissime, de omnibus orationem prospere te ingredi,
&c. Ab utili & commodo conciliat, & attentiſimum reddit Caium. Hec salutatio ui-
detur diuersa esse a confusa ſalutatione Apostolica. Videatur mihi ad hunc modum intel-
ligenda: O Cai charissime, orationem facio, id est, opto te ingredi & ualere prospere de
omnibus, id est, opto omnia tua bene feliciterque succedere. Sic ut prospere agit anima tua,
id est, non aliter, atq; anima tua, seu homo tuus inter nos prospere agit in omnibus bonis
celeſtibus, quibus ornatus est. Huic precatur eam felicitatem, quam hic dicunt summam,
sit mens sana in corpore ſano. Quidam uertunt in hunc ſenſum: Opto ut quemadmodum
omnia tibi feliciter & pro animi tui ſententia ſuccedunt, ita & omnibus tuis domesticis
& familiaribus bene beatique contingat.

Gauſlus ſum ualde uenientibus fratribus, &c. Perſeuerauitiam Caij
in ueritate & religione Christiana commendat Apostolus. Cui congratulatur de libe-
rali hospitalitate, quam in fratres exercet, quemadmodum accepit a uiris fide dignis, qui
non ſolum receptiſſimam ueritatem apud Caium dicunt, ſed & euidenter in ueritate
ambulare, hoc est, piam agere uitam, & mutuam in fratres exercere beneficentiam abſque
ſuo & ſimulatione, id est, iuxta ipſius ueritatis regulam, uerē & ex animo omnia in fi-
atres agere teſtificantur.

Caijlaus.

Maorem horum non habeo gratiam, quam ut audiam filios
meos in ueritate ambulantes. Omnia uerba huc eō tendunt, ut mouent affe-
ctus, & benevolentiam concilient. Patrem ſe offert cum blandis uerbis & ſuauibis filios
ſuos uocat. Preceptores ſuo quidem modo ſinguntur uice parentum. Ut enim hi formam
corporis, ita illi formam animi generant. Eſt autem forma Christiani animi, fides uiua, ſeu
fiducia in Christum. Cor enim hac fiducia ornatum, quod propter Christum sumus iusti,
habet ueram formam Christi, que paratur ministerio uerbi, 1. Corinth. 4. Per Euangelium
ego uos genui. Verbum procedit ex ore predicanteri miniftri, attingens cor audientis. Ibi
adest Spiritus imprimē cordi uerbum, ut illi affuent. Hoc modo omnis pius predica-
tor pater eſt, qui per ministerium uerbi generat formam ueri Christiani. Dicit Apostolus
ſe multo perficiam gaudio cum audit ſuos filios non parum promouiffe in puritate uite.
Maiorem horum non habeo gratiam, &c. id eſt, maius his non habeo gaudium, quam ut
audiā filios meos in ueritate ambulare. Quid proderit, ſciuisse ueritatem, niſi in ea ambu-
lauerimus? Eſt autē ambulare in ueritate, piam uitam uiuere, & in charitate mutuā exer-
cere beneficentiam. Simil explicat cauſam, propter quam uiris pijs ſit gaudendum, Cum
audimus fratres non parum, ſed copioſe in doctrina Euāgelica promouiffe. Huc pertinet,
quod Christus enarrat Luc. 15. Angelos gaudere de peccatoribus ad paenitentiā conuerſis.

Preceptore ſ
uice parentum
funguntur.
Christiani au-
mai forma.Predicator di-
citur pater.Ambulare in
ueritate.
Gaudendum eis
Euangelio ob-
ſervatur.

Charis

Charissime,fideliter facis quicquid operaris in fratres,&c. Hie
Nemo iusta ^{locus ad gratulationem facit, ostendens neminem infra laude fraudandum. Liberalitatem de fraudandus.}

Caij in pauperes sanctos nō solum commendat, sed & quam celebris facta sit coram tota Ecclesia ab ijs qui benigne à Caio excepti sunt, predicit. Ex his mansuetum est, multos temporibus Apostolorum fuisse viros zeli pio ductos, qui hoc illucque circumabant, nihilque non facientes, omnia cerebant predicandi Euangelij gratia, idque gratis, ut non dicerent, & res suas auctiores redderent, sed ut gloria I E S V Christi plurimum promoveret. Hi quibus negare erat gratis Verbi, Christi precones & Apostolorum suis iuuabant opibus, ne quid Verbi nuntijs deesset, in quorum albo primus erat Caius, qui ex hoc loco,

Roma. 10. appare fuisse vir opulentissimus, omnia in gratiam Euangeli profundens. Vt innam hodie multos Caios habetur haec etas, qui liberet studia pietatis iuuaret. Sed pro dolor, omnes avaritie student, adeoque cura Verbi periclitatur, ut quibus ministeriorum Verbi cura commissa est, nescieros egere sinant, ridiculos faciant, nihil minus curantes, quam siam ipsorum functionem, atque quo plus habent, eò minus abundant. omnia enim in luxum & uoluptates abeunt. Tantumque abest quicquam docendi manus habentibus conseruant, ut ab alijs collata, iam olim innudent, praripiante. Hos per suam gratiam reducat Dominus ad pietatis studia, atque ad magni illius Caij liberalitatem & beneficentiam exercendam. Gratulatur ergo Iohannes Caio de hospitalitate & beneficentia, quam spectante Ecclesia annuntiaverant, quos excepterat hospitio Caius. Fideliter facis quicquid operaris in fratres, id est, rem fidem & Christianam facis, in modo eadem rem in tuto collocas, cum beneficentiam exeres in fideles & Christianos, ne quid defit fratribus ijs hac transmittibus. Et hoc in peregrinos. Quasi dicat, Omnibus quidem debimus beneficentiam, sed precipua uerbi Domini ministris, quos hic peregrinos nucupat, quod eò peregrinarentur, quod annuntiaret Euangelium, & abundantius promoueret I E S V Christi doctrina.

Peregrinario p.
Euangelio com-
mendatur.

Opera nostra
apud Christum
reponenda.

Quos bene facies deducens dignè Deo. Commendat Caio hos peregrinos & Christi precones, argumento ab utili & honesto. Plurimum laudis consequeris, ô Cai, si postea quam hos suscepisti hospitio, eosdem deducens dignè Deo, id est, eosdem uiatico manueris. Aut si in domum tuam deduxeris, & benigne fueris. Digne Deo, id est, in laudem Dei, cuius gratia hanc beneficentiam facis & exeres. Aut, dignè Deo, id est, si uiatico hos instruxeris dignè Deo, id est, ut uerbi ministros decet, quo tuo possint aliò se transferre, & ne quid in via illis defit. Huc pertinet Pauli ad Timoth. exhortatio, Zenan (inquit) legisperitum & Apollo sollicitè premitte, ut nihil illis defit. Quid operatus benefacies, id est, operas tuas in tuto repones, nempe apud Christum dicente Matthei 25. Amen dico uobis, Quādū fecistis uni de his fratribus meis minimis, mibi fecistis.

Christum reci-
pere, quis uerbi
nuntios recipit.

Euangelizabat
euangelia in prima
ecclesia.

Pro nomine enim eius profecti sunt, nihil accipientes a gentilibus. Causam reddit non male collocat a beneficentia. Intelligis, ô Cai, Cui beneficentiam hanc impenderis, re uera Deo. Nam pro nomine Christi profecti sunt, hoc est, ut uerbum Dei annuntient, & gloria I E S V Christi abundantius promoueat. Reponis ergo apud Christum ista operatus, quem recipis, quos ille mittit recipiens. Dicebat ille Matth. 10. Qui vos recipit, me recipit. Videtur hic locus de Christi nuntijs & preconibus hoc illucne gratia promulgandi Euangeli proficisci entibus intelligendus, non de his, quorum bona ab infidelibus proscripta erant, propter uerbum sequens, nihil accipientes a gentilibus. Gratus Euangelizabant exemplo Pauli & aliorum, ne quod offendiculum daretur Euangeliu. 1. Corinth. 9. Sed non usi sumus hac petestate, sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangeliu Christi. Nescitis, quoniam qui in sacrario operant

operantur: que de sacrario sunt edunt? Et qui altario deferuntur: cum altario participant? Ita & Dominus ordinavit his, qui Euangelium annuntiant, de Euangelio uiuere. Ego autem nullo horum usus sum. Non desunt, qui locum interpretantur de his, quorum bona proscripta erant, ut a fide ad idololatria desisterent. Tantum abest aliquam a gentilibus gratiam acciperent, ut ab illis profigati, in exilium relegarentur.

Nos ergo debemus suscipere huiusmodi, ut cooperatores simus ueritatis. Hortatur ad piam in pauperes beneficentiam, argumento ab utili & finali mercede sumpto. Miram habet gratia Apostolus iohannes, qui cum sodalibus dixerat Christo, Ecce nos reliquias omnia, & sequui sumus te, et c. nunc se opulentorum numero adscribit, dicens, Nos debemus suscipere huiusmodi viros bonos. Gratiam a fratribus acceptam indigentibus communem faciebat, intelligens nihil defuturum viris pijs gloriam Christi promulgantibus. Atque ut ad hanc liberalitatem & munificentiam reddit alacriores, se in sodalitum eorum, qui diuites erant, iungit. Nos ergo, qui intelligimus Euangelij missum mercede dignum, debemus hunc recipere, & ips. que habemus, adiuuare eundem. Non dissimili exhortatione Paulus Act. 20. maiores Ecclesiae Ephesiorum alloquitus est. Post multa addit ille, Argentum & aurum, aut uestem nullius concipiui, sicut ipsi scitis: quoniam ad ea que mihi opus erat, & his qui mecum sunt ministrauerunt manus iste. Omnia ostendi uobis: quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos: ac meminisse uerbi domini i. e. s. v. quoniam ipse dixit, Beatus est magis dare, quam accipere. His addit Apostolus premium & mercedem, Ut cooperatores simus ueritatis. Veritas ipsa nos dono Spiritus ornat, sine quo ad hec non exercetur munificentia. Quare post receptum ipsius Spiritus donum operamur, cooperari dicimus gloriam Deo adscribentes, qui nostro operi mercede repedit, Matth. 10. Qui recipit uos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum, qui me misit. Qui recipit prophetam prophetam, mercede prophetam accipiet. Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercede iusti accipiet. Et quicumq; potu dederit uni ex minimis istis, calice aquae frigidae tatem in nomine discipuli: ame dico uobis, non poterit mercede sua.

Scriptilem ior sitan Ecclesiae: sed is, &c. Causatur Apostolus cur personae singulari & priuatae, non autem Ecclesiae hanc destinari epistolam. Scriptilem Ecclesiae, sed frustra, quandoquidem obstat Diotrephes. Hic primus usurpabat in Republica, i. e. qua degebat Caius. In hoc accusat Apostolus heresim, lingue petulantiam, ambitionem, inhambitatem, & in fratres tyrannidem. Hic membrum erat Antichristi, & omnium haeticorum improborumque honunum exemplum, qui semper molitiuntur quicquam aduersus Euangelium. Quid non scribit reseruat declarandum in aduentum suum.

Propter hoc si uenero, commonebo eius opera, &c. Perseuerat pingere Diotrephen, cuius improbos mores detecturum se minatur, ubi primum aduenerit: propter hoc, quia ille impostor est & inhumanus, si uenero, indicabo eius uirulenticiam & technas, quibus aduersari solet doctrina nostra. Qui sua lingue petulantia & garrulitate non contentus Dei uerbū annuntiantes deturbare, prohibet ne benignè excipiatur per regrini, & conunicati hospitiū officium a fratribus accipiat. Hic locus explicat optimū Pastoris officium, uel letitie nihil condonare, aut cōuinere impostoribus & viris aduersus i. e. s. v. Christi doctrinā armatis. Et de Ecclesia ejus. id est, de cōgregatione expellit. Et si fieri potest, curat ut exulet frater, tam capitale est huius tyranni aduersus ueritatē odī.

Charissime, noli imitaris maum, sed quod bonum est. Elegans est praescribere non ad ueritatem exhortatio, cui nihil prescribere potest conjectudo, que in rebus malis uero sit uero abusus dici debet. Hoc certe exigit ueritas, cui nemo prescribere potest, non spatiū Confusione.

Fidelibus com
municata be-
neficentia.

Paulus labore
manu libi ne-
cessaria a qua-
rebat.

Merces reci-
pientium hu-
elicos viros.

Diotrephes
perniciolus.

Pastoris opti-
mū officium.
Ecclesia.

præscribere non
potest aduersus
ueritatem.

Veritatis ener-
gia. temporum, non patrocinia personarum, non priuilegium regionum. Vincit semper ueritas, nulla unquam consuetudine obliteranda. Dominus enim noster i e s v s Christus uer-
itatem non consuetudinem cognominauit. Hec ergo dicit Apostolus, ut praescriuet Caium ab offensione, tametsi non particulari, sed generali sententia, quod intendit, pronuntiet. Quasi dicat, Sunt tibi cognita, que molitur & agit Diotrephe, causa tibi, non imiteris malum, sed quod bonum est. Quod si quis tibi obijciat, multo tempore obseruatum esse & consuetudine longa ualere, quod Diotrephe docet, nihil huismodi praescribere potest ueritati, Quam amplexaberis, si imitatus fueris, quod bonum est, non quod malum.

Qui benefacit, ex Deo est, &c. Peruenusta antithesi docet, quibus notis filios regni à filijs perditionis distinguemus. Nulla est communicatio luci ad Belial. Qui ex charitate operatur & bene de fratribus meretur, ex Deo est. Deus enim caritas est. At non solum ex Deo est, sed etiā uidet Deum: quem tametsi oculo corporeo non uidet, hunc tamen oculo interno & spiritali contemplatur & uidet. Alterum antitheseos membrum addit, Qui male facit, non uidet Deum. Qui fratrem odit, Qui Euā gelicē ueritati aduersatur, cum Dei pugnat beneficentia, Deum neq; uerē cognoscit, neq; uidet, neq; posthac occecatus uidebit, nempe in tenebris ambulat & in peccatis totus sordeſcit. Ex his colligimus, peccatum, & uite puritatis non posse simul subsistere, ergo contraria sunt. Ista enuntiatio meminit illius extremi iudicij, ut deterreat à doctrina Diotrephis, qui erat omnium hereticorum exemplum maxime fugiendum.

Demetrio testimonium redditur ab omnibus, &c. Scriptura sacra Exemplorum uis hoc pro more habent, ut animorum morbos exemplis leuent, ac eisdem medeantur. Excitant non mediocriter piorum animos, malorum exempla, & corum, qui sua mala evidenter perierunt. Honus tyranni Diotrephe exemplum posuit, ut ab huismodi caueamus. Nunc ut Caius & piorum animos confirmet, optimi uiri Demetrio exemplum adducit. Necesse est et cōmendatio. dicamus hunc Demetrium abholutissime & integrissime uite uirum suisse: Cū omnes pīj admirantur, probent, & laudent illius fidem & uitam Euangelicā: inquit & tacentibus hominibus ipsa adhuc ueritas, seu spiritus Christi testimonium perhibet de huius uiri perfecitione & integritate: id est, opera huius uiri indicant, quam feliciter in eo habitet uirtus Christi & spiritus eius. Deniq; & hic noster Apostolus, qui adulari nō nouit, magna de hoc uiro perhibet. Huius uiri mores si induerimus, à ueritate non recedemus.

Multa habuit tibi scribere, &c. Eadem sententia hanc claudit Epistolam Ioannes Apostolus, qua & priorem. Non uult pluribus agere cum Caio, ne foras inscripiantur & Diotrephe & aduersarijs literae: Aut quia eam non prese ferunt energian literae, quam uox habet.

Vox plus per-
ficiacionis habet
quam literae. Spero autem protinus te uidere, &c. Ne molestus amicis & fratribus Christianis uideretur, quod tam breui Epistola se salutatos uiderent, pollicetur se uisurum Caio, ut mutua fide, mutuis uectis & presentibus colloquijs consolationē accipiat. Atq; presens, si quid fuerit molestiae fratribus aufrat, confirmaturus eosde in fide i e s v Christi.

Pax. Pax tibi. Caio bene precatur. Tranquilla sit tua conscientia, nihil tibi molestiae affract Tyrannus ille Diotrephe. Omnia succedant feliciter pro animi tui sententia.

Salutant te amici. Ista sunt amicitiae & charitatis plena argumenta. Non ego solus sum, qui tibi pacem precor. Sunt & mecum fideles, qui te in Domino amat. Nolunt hac mea epistola te infidelitatem esse. Bene beatiq; tibi precantur.

Saluta amicos nominatim. Iste est singularis amicitiae in Ioanne fruor. Quasi dicat, Nolim in genere omnes amicos meo nomine à te salutari, sed nominatim sa-
lutabis.

Iustabis. Fecerisq; mihi multam gratiā, si singulis per te dictū audiuerim, Bene tibi precatur Ioannes. Videtur Apostolus exercitum et copias fidelium explicare, cū ex utraq; parte amicos, quasi uno animo ductos, & paratos ad gloriam Christi dicit, ut perterreat Diotrepheus aduersarium, & si fieri potest à cathedra pestilentie deturbit.

D I C T I O.

V E R I T A T I S nomine Scriptura frequenter ipsum Deum nobis explicat, qui Veritatis vox, summe incommutabilis & uniformis est, interdum sinceritatem & integritatem uitæ. Vnde Ezechias dicbat, Memento Domine, quomodo ambulauerim coram te in ueritate. Misericordia comitem habet ueritatem. Misericordia gratis promittit, Veritas uero promis- & ueritas comites. sionem implet. Veritas Euangeli est, exhibitus promissionum in ipso explicatarum.

D I O T R E P H E S, Græca uox, dicitur à loue nutritus, à Dios Louis, Trepheo, nutrio. Proprium est mali & insolentis uiri.

D E M E T R I V S, proprium nomē uiri pīj ac religiosi hominis, cui testimonium Demetrius, picatis & probatis ab omnibus redditur. Demetrius Cerealis interpretatur, à Cerere, quam gentiles Deam frumenta putabant. Seleuci filius. 1. Machab. 7. 4. Nomen etiam Argentarij cuiusdam, Act. 19. c.

C A I U S, lingua Latina prisca interpretatur uominus. Latinum est, nomen uiri Caius, Macedoniensis, Act. 19. hospes Pauli, Rom. 16. Cui testimonium integerrime uitæ hac epistola Iohannes perhibet.

O R A T I O N E M facere, pro optare, hoc cap. dictum est.

F I D E L I T E R facis, id est, tutum reddis, siue in tuto collocas.

Orationem fa-
cere.
Fideliter facere

F I N I S T E R T I A E E P I S T O L A E
B E A T I I O A N N I S.

B R I V D A E
E P I S T O L A .

*

A R G U M E N T U M E I V S D E M.

Hortatur Iudas frater Iacobi Alphæi sanctos in religione Christiana perseverare: quam uult bonis operibus exprimant, alijs quoque adiumento sint, ne quicquam infirmis desit, caueant autem sibi ab impostoribus, quos hic describit, certum ipsis exitium interminans.

L O C I I N S I G N E S.

- 1 Ad uitæ puritatem hortatur.
- 2 Notæ quibus impostores & haeretici deprehenduntur.
- 3 Occæcationem impiorum describit.
- 4 Malorum exitium, & bonorum præmium.
- 5 Morum parænes.
- 6 Nouissima tempora ab Apostolis prædicta.

CAPVT. I.

De reportibus
mouissimis &
negantibus gra-
tiam Christi.

V DAS I E S V Christi seruus, frater autem Iacobi, his qui sunt in Deo patre dilectis, & Christo I E S V conlauatis & uocatis, misericordia uobis & pax & charitas adimpleatur. Charitati, omniem sollicitudinem facies scribendi uobis de communī uestra salute, necesse habuit scribere uobis, deprecas supercertari semel tradita sanctis fidei. Subintroierunt enim quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impij, Domini nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum dominatorem, et dominum nostrum I E S V M Christum negantes. Commonere autem uos uolo, scientes semel omnia, quod I E S V s populum de terra Aegypti saluatoris, secundò eos, qui non crediderunt, perdidit: Angelos uero, qui non seruauerunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in iudicium maligni Dici, uinculis eternis sub caligine reseruauit. Sicut Sodoma & Gomorrah, & finitimè ciuitates simili modo exfornicatae, & abeunte post carnem alteram, facti sunt, exemplum, ignis aeterni peccatum sustinentes, similiiter & hi carnem quidem maculat, dominationem autem spernunt, maiestatem autem blasphemant. Cum Michael Archangelus, cum diabolo disputans altercatur de Moysi corpore: non est ausus iudicium inferre blasphemiae, sed dixit, Imperet tibi Deus. Hi autem quaecunque quidem ignorant, blasphemant, quaecunque autem naturaliter tanquam muta animalia norunt, in his corrupuntur. Vae illis, qui in uia Cain abierrunt, & errore Balaam, mercede effusii sunt, & in contradictione Core perierunt. Hi sunt in epulis suis, maculae conuiuantes, sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua, que à uentis circumferuntur, arbores autumnales, instructuosae, bis mortuae, eradicate, fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia. Quibus procella tenebrarum seruata est in aeternum.

Cain.
Genet. 4. b
Balaam.
Numeri 13. d
Numeri 16. a
2. Pet. 1. d

Enoch propheta
Apoc. 1. b

Prophetauit autem & de his septimus ab Adam, Enoch, dicens, Ecce uenit dominus in sanctis millibus suis, facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiègerunt, & de omnibus duris, quæ locuti sunt contra

Dilectis, I fan-
dancant. Per
I eum patrem fan-
dancant Iumi, &
per Iohannem, car-
sum erunt &
uocati:
Adimpleatur] multipliatur,
Omnis in felicitate,
&c. I am mihi
fuit studiū scribi
bēdi ad uos de
comuni salute,
ut nō poterim
nō scribere uo-
bis.

Suum princi-
pium suum ori-
ginem,

Dominationem
dominos,
Mæstare, &c. in potesta-
te predios, ma-
ledicta conge-
runt,
Cum,] At quā
Non est ausus,
&c. Nō est au-
sus illi impin-
gere notam ma-
ledictū, Imperi-
e, Imperi] incre-
pet,
Illi, qui illi, quoniam in, &c.
In errore infe-
ditionem, uel
in deceptione
mercedis, qua
decepit uul Ba-
la, effusi sunt,
In epulis] in de-
testationibus re-
fusis, uel inter
charitates, con-
uici pauperi-
bus apparat,
Autumnales,]
autumno mat-
cescentes
Fructus feri]

unde esse
In sanctis cum
sanctis.

eum peccatores imp̄i. Hi sunt murmuratores, queru-
loſi, secundum delideria sua ambulantes, & os eorum
loquitur superbia, mirantes personas quæſtus causa.
Vos autem charissimi, memores estote uerborum, quæ
predicata sunt ab Apostolis domini nostri I E S V Chri-
ſti, qui dicebant uobis, Quoniam in nouissimis tempo-
ribus uenient illufores, secundum delideria sua ambu-
lantes in impietatibus. Hi sunt, qui segregant ſemet-
ipſos, animales, ſpiritum non habentes. Vos autem cha-
rissimi, ſuperædificantes uoſmetipſos sanctissima no-
ſtræ fidei, in ſpiritu sancto orantes, uoſmetipſos in dilec-
tione Dei seruate, expectantes misericordiam Domini
noſtri I E S V Chriſti in uitam æternam. Et hos qui-
dem arguite iudicatos, illos uero ſaluate, de igne rapie-
tes. Alijs autem miſeremini in timore, odientes & eam
quæ carnalis eſt maculatam, unicam. Ei autem, qui po-
tens eſt uos conſeruare ſine peccato, & conſtituere ante
conſpectum gloriæ ſuæ immaculatos in exultatione in
aduentu domini noſtri I E S V Chriſti, ſoli Deo ſalua-
tori noſtro per I E S V M Chriſtum domini noſtrum,
gloria & magnificencia, imperium & potestas ante o-
mnia ſecula, & nunc, & in omnia ſecula ſeculorum.
Amen.

Neuifimi re-
pora praedicta
ab Apollinis
1. Timoth. 4. a
2. Timoth. 3. a
3. Pet. 3. a
De concep-
tione

Arguite indica-
tos, & commiſ-
ſamini dijudi-
cantes, uel com-
diuicantim.
Caradis j ex
earne.

Iudas I E S V Chriſti ſeruus, frater autem Iacobi, his qui ſunt in
Deo patre, &c. Hac inſcriptione, cum ex persona ſua, tam ex ipſo Apostolatus offi-
cio, auditorū ſibi animos cōciliat, atq; deuincit. Ne quæ enim illius nominis, quod habuit
cum proditore cōmune, offendereſt infamia, officium ſuum & legationē proponit. ſeruū
ſe eſſe Dei, maniſtans quid quecunq; nunc agit, non ſua ſponte agit, ſed Dei mādato. Iudas ſeruus
Dei
Itaq; quæ Dei, non quæ ſua ſunt, querit. Modis omnibus ſe ſeruum Chriſti exhibuit, ut
qui illi uiueret, omnia illi operaretur, illi animas lucraretur, illi in Perſide tandem marty-
rio ſpiritu reddiderit. Quia multi erant Iude, ideo ad differentiam aliorum addit, Ia-
cobi frater. Lucas enim ſexto capite Iudam Iacobi appellat, quem alij Thaddæum. addit
etiam ad diſcribendū alterius Iude Apostoli, ſed filij perditionis.

ſeruus Chriſti
modis omnibus
Iudas martyris
in Perſide.

Iudas filij per-
ditionis.

Hi, qui ſunt in Deo patre, dilectis, & Chriſto I E S V conſer-
uatis & uocatis. Designat fideles, quibus hanc deſtinat epiftolam. Solet Paulus in-
ſcriptionibus ſummam Euangeliſ prenotare. Quod & hic obſtruat noſter A poſtulus.
Vocatus, id eſt, electi Dei. Qui ſunt electi Dei? dilecti in Deo patre. Qui ſunt dilecti in
Deo patre: conſeruati in Chriſto I E S V. Nam cum natura noſtra impuri eſſemus, &
filii ira- & miſericors Deus filium ſuam miſit in carnem, qui nos ſanguine ſuo redemit, &
luit, tripiens nos ē lacu Satane, & in filios adoptans conſeruavit nos in ſeipſo, & Deo
patre reconciliavit conſeruauit ſibi in peculium. Atque id eſt, quod dicit, In Deo patre
dilectis, & in Chriſto I E S V conſeruatis.

Vocati.
Dilecti in Deo
patre.
Conſeruati in
Chriſto.

Miſericordia uobis, & pax, & charitas adimpleteur. Iſta ſunt ma-

Misericordice nomine Pater ostenditur.
Pacis nomine filius intelligitur.
Charitatis nomine Spiritus sanctus designatur.
Misericordia augeri in nobis.
Pax.
Charitas.
Adimpleatur, id est, multiplicetur et augeatur.

ximta et planè diuina, que fratribus precatur, ut accessionē faciant, et augeatur in illis, apertissimè insinuans trinitatem ipsam, à qua nihil non bonum. Misericordiam dicens, Patrem ostendit, qui a Paulo 2. Corinth. i. dicitur, Benedictus Deus, et Pater domini nostrī et sūs v Christi, pater misericordiarum, et Deus totius consolationis. Pacis nomine Filium in sicut. ipse enim est pax, qui fecit utraq; unum, Ephes. 2. Charitate Spiritum sanctum explicat. Charitas enim diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctū, qui datum est nobis, Roma. 5. cap. Tria ergo hoc, misericordiam, pacem, et charitatem petit ab ipsa trinitate ipsis sanctis augeri et multiplicari. Misericordia gratia Dei est, quam auget Pater coelestis, quando nostri misertus remittit peccata, et liberalius omnia nobis condonat. Sequitur Pax, que tranquillam et pacans conscientiam reddit, dans pacificum cum omnibus coniunctum. Augetur et in his charitas, que est legis plenitudo. Adimpleatur, id est, multiplicetur et augeatur.

Charissimi, omnem, &c. Salutatis fratribus captat benevolentiam, adducens causam, que ipsum ad scribendū impulerit. Charissimi, hoc uerbo auditorum animos fibi conciliat. Omnen solitudinem faciens. Videtur esse huius loci germanus sensus, Non scilicet laborum, et omnem operam diligenterissimā dedi gratia ad uos scribendū de communione nostra salute, id est, de fide ex doctrina Euangelica, que omnibus una et communis est. Verum etiam necesse habui: id est, necesse fuit scriberem propter pseudapo-los, de preceps supercertari semel traditi sancti fidei: id est, obsecro uos ut fide uera et semel a Christo et Apostolis tradita, persueretis. Vel, obsecro uos ut uestris laboribus auxilio sitis fidei et doctrina Christiane, que semel data est sanctis, id est, Christianis, ne ab impostoribus seducantur. Sanctis, quia ad sanctitatem data est fides. Semel autem, quia semel a Christo tradita est, nec est repetenda tradito, sed perpetuo seruanda. Horatur ergo Apostolus, ut per fidem semel datum, et omnem nostram operam auxilio si-
mus ipsis sanctis, quod magis proficiant in fide et doctrina Christi.

Subintroferunt enim quidam homines (qui olim prescripti sunt in hoc iudicium) impij, &c. Nolite admirari, quod uos sum hortatus quasi ad singulare certamen, et ut paratis adiuuare sanctos uestris laboribus in fide semel tradita, et ab eisdem recepta. Propterea ad uos ista scripti, quoniam furtim et clanculum ingressi sunt quidam impostores, qui non solum negant dominū IESVM, sed etiā lucem Euangelicam obscurare nituntur, uertentes ipsam gratiam fidei in occasione la-
scivie. Qui olim prescripti sunt in hoc iudicium, id est, qui iam olim prefigurati, et ad hanc condemnationem designati sunt, uel quos Deus ab aeterno preuidit tantum scelus perpetratores, et uicturos scelestissima uitam. Ideo descripti sunt in hoc iudicium, id est, Deus decretit illis hanc poenam scilicet aeternam. Ista libero arbitrio non derogant, non enim cogit, aut necessitate aliqua compellit diuina bonitas ut ista faciat: Sed quod uidet hos tandem facturos, solum annuntiat, et poenam, quam illorum miser exitus merebitur, ex-
plicit. Videtur Apostolus ad morem iudicium alludere, qui sacerdorum et huiusmodi flas-
gitiorum hominū nomina et perpetrata ab eis facinora in titulos uis publicis erigit, per compita illa affigentes in indelebilem perpetue infamie notam, atque in libru (quem
rubrum nuncupant) eadem diligentissime inscribentes, ut alijs cedant in exemplū. Hu-
iusmodi impostores Apostolus tetricim depingit coloribus. Primo loco impios dicit,
qui designantur Deum colore, hoc est, Deo non credunt, non fidunt, non metunt, ei se non
committunt, ipsis potestati et voluntati nihil deferunt, id est, non agnoscunt Deum. Est
ergo impietas (ut Basilius dicit) in Deum peccatum, et infidelitas, hoc est, peruersa opi-
nio

Liberum arbitrium praedestinazione non voluitur.

Impostorum in fax.
Impij, qui dicuntur.
Inuidelias.

Prædicti sunt in hoc iudicium, id est, qui olim prescripti sunt in hoc iudicium, qui iam olim prefigurati, et ad hanc condemnationem designati sunt, uel quos Deus ab aeterno preuidit tantum scelus perpetratores, et uicturos scelestissima uitam. Ideo descripti sunt in hoc iudicium, id est, Deus decretit illis hanc poenam scilicet aeternam. Ista libero arbitrio non derogant, non enim cogit, aut necessitate aliqua compellit diuina bonitas ut ista faciat: Sed quod uidet hos tandem facturos, solum annuntiat, et poenam, quam illorum miser exitus merebitur, ex-
plicit. Videtur Apostolus ad morem iudicium alludere, qui sacerdorum et huiusmodi flas-
gitiorum hominū nomina et perpetrata ab eis facinora in titulos uis publicis erigit, per compita illa affigentes in indelebilem perpetue infamie notam, atque in libru (quem
rubrum nuncupant) eadem diligentissime inscribentes, ut alijs cedant in exemplū. Hu-
iusmodi impostores Apostolus tetricim depingit coloribus. Primo loco impios dicit,
qui designantur Deum colore, hoc est, Deo non credunt, non fidunt, non metunt, ei se non
committunt, ipsis potestati et voluntati nihil deferunt, id est, non agnoscunt Deum. Est
ergo impietas (ut Basilius dicit) in Deum peccatum, et infidelitas, hoc est, peruersa opi-
nio

nō de Deo diuinisq; uerbis & operibus. Secundò dicit prescriptos in damnationem, hoc est, p̄ se ferentes titulum & iudicium, quo iam iudicantur uarijs p̄sonis addicēdi. Aliam notam in illis obseruat, Hi gratian Dei transferūt in lasciuiam carnis, hi sunt Nicolaite, qui pretextu charitatis uxores faciūt communes. Hac etate apud quosdam hic error cōualuit. Non pigebit recensere, quod inter illos fāculū scio. Cuidam roganti mutuam proximi benevolentiam, utputa cōcederet in proximam noctem uxorem, quod spiritu adūnitus esset, ut cum illa dormiret, Respondit uir, Tu tuo spiritu admonitus, ut cum mea uxore dormias: Ego uero meo spiritu moneor, ut te hoc meo pugione interficiam. Vide quām ridicula & abominanda pariat hæresis. Sunt & alijs, qui pictatis titulo hominibus Philauti, ad peccandum procliūbus indulgent. Quos Paulus 2. ad Timoth. 3. describit: Erunt homines seipso amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemati, parentibus non obediētes. Et paullō pōst dicitur, Voluptatum amatores magis, quām Dci, habentes quidem sp̄eciem pictatis, uirtutem autem eius abnegātes. Et hos deuta. Ex his enim sunt, qui penetrant domos, & captiua ducūt mulierculas oneratas peccatis. Sub occasione religionis agunt turpia. Quapropter in luxuriam transtulisse eos dicit gratiam Domini, libertate parta, & per Euangeliū annuntiata abutebantur ad turpitudinem ac peccandi licetiam, putantes ob remissionem peccatorum per Euangeliū annuntiatum omnia sibi licere. Propter quod & audacie & impudentie peccabant, recidentes in scrututem, a qua per Christūm exempti erant. Ista operantes negāt solum dominatorem & dominū nostrū ^{I E S V M} Christūm. Obseruabis interim, solum dominatorem esse Christūm. Non quōd ab hac autoritate excludat Patrem, solum dominatorem & dominū ^{I E S V M} dicens. Est enim Pater solus dominator & dominus. Similiter & Spiritus sanctus. Nam dictio exclusiva in mysterio Trinitatis adiuncta nominibus tam essentialibus, quām communib; relatiis ad extra (ut ita loquar) non excludit aliam personā. Ideo has concedimus ueras esse propositiones, Pater est solus dominus, filius est solus dominus. Similiter & Spiritus sanctus. Quancunq; enim in eadem sancta & individua Trinitate personam nonūnes, solus Deus est. Sol dominatrix est tota ipsa Trinitas, Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

Prescripti in
damnatione,
Nicolaite,

Christus solus
dominator.

Regula theolo-
gicā.
Exclusio dī-
cūtis acceptio
in mysterio tri-
nitatis.

Commonere autem uos uolo, scientes semel omnia, quōd ^{I E S V S, &c.} Hortatur sanctos ad opera fidem uiuan exprimentia, argumento ab exemplis sumpto. Iure optimo arguuntur, qui Christum uerbis confitentur, factis uero negant. Propterea non satis est dicere & palam profiteri nos liberatos esse sanguine Christi, & donatos libertate Euangelica: necesse est, ut uitam Christo digna uiuanus, fidem nostram operibus aperiamus, & alijs simus auxilio, ne quorum hic mentionem facit Apostolus, exempla sequamur, & in preceps cum illis ruamus. Obserua huius Apostoli miram dicens gratiam, qua auditorum capitat benevolentiam. Vos (inquit) scientes semel omnia. Quasi diceret, Nolo uos docere, qui omnia ad salutē necessaria scitis, & didicistis semel, ita ut eadem uos docere non sit necesse: mea solum intererit, id q; factum satis putauerim si uos commonef fecero, uel ob oculos ueterum exempla reposuero, que tanquam nomina uestra & digitos retinetis. Primo loco collationem facit & confitit hos impositores cum his, qui post suscepit à domino beneficia, post liberationem ab Aegypto, ingratitudine multa murmurauerunt aduersus Dominum, Quemadmodum olim hic ^{I E S V S} Christus, quem prædicamus uobis (^{Quia Hebr. 13. 1 I E S V S} Christus heri & hodie ipse & in se- cula) ne putetur hunc dixisse Iesum filium Naue olim ex seruitute Aegyptiaca per diuisum & apertum marii rubri aliueum, & per desertum multis miraculis & gratiarum copia populum Israëliticum in terram promissionis deduxit: Ita hic ille Deus nos ex ser-

Fides sine ope-
ribus mortua.

Christus heri
& hodie.

Baptismus.

uitute diaboli per lauacrum regenerationis, hoc est, per baptismum uim mortis et resurrectionis Christi habentem, nos lauit a peccatis omnibus. Et dux i e s v Christo domino ducit nos ad terram promissam, hoc est, ad uitam eternam. Simili collatione dicatur, quemadmodum illis, qui in deserto obmurnaruerunt, qui idolatrie, epulis, et impudicitie seruerunt, non profuit liberatio illa ab Aegypto, sed ceciderunt multa milia: ita nihil nobis profuerit, praedicare Christum et redemptionis nostrae mysterium, si uitam uiuamus impuram et impiam. Secundo, id est, postea: id est, cum seruasset Dominus illos, postea eos, qui non crediderunt, perdidit. Quia iustus iudez (ait Beda) nonnullos culpis exigentibus et nunc et postmodum percutit. His etiam percutit hereticos diuinatatem Christi negantes, cum dicit i e s v de domunum eduxisse populum, et ostendens, quia non a parte Virginis principium habuit, sed iuxta mysterium suu nominis ad saluationem creditum Deus est, atque ita credentes propitiis saluat, ut etiam iustus damnet incredulos.

Angelos uero, qui non seruauerunt suum principatum, &c.

Manifestat impostores et falsos doctores diuino iudicio puniendo. Argumentum ab

*pseudodocto-
res et epilo-
ma-
lorum Angel-
orum caueant.
Angeli mali pu-
nit.*

*Christianu no-
men sine pira-
mita uana est.*

Principanus.

Caligo.

*Demones re-
seruari iudici-
cium punibili-
Aeria potesta-
tes.*

*Caliginosus lo-
cus.*

Dies iudicij.

*Laquei demo-
num.*

*Vincula & car-
ceres & mortui
Dies magius.*

*Judicium in gna-
cur dies vocaf.*

Deb

Dei iudicio damnatos. Fxit Deus ad dexteram cum ouibus reponamur. Amen.

Sicut Sodoma & Gomorrah & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatae, &c. Alio exemplo manifestat, quam poenam incurrent, qui gloriantur Dei, et beneficia a Deo suscepit in suam transferunt luxuriam. Quæ admodum quinque Pentapolis per illæ ciuitates Gene. 19. enumeratæ execrabilis sue cōcupiscētia grauiſimas poenas derunt, igne e coelo demissio absumpta: ita qui deficiunt a Christo ad Mundum et eius cōcupiscentia, non aliter expectent iudicium ignis eterni, quam illi iudicium ignis temporis: qui tamen illis initium poena & figura erat ignis eterni, quo punientur qui dominii beneficiis abutuntur ad uitæ turpiditudinem. Non enim effugient iudicium Dei.

Beneficia Dei in luxuria detentes grauiſeruntur.

Note abusivæ gratia Dei.

Dominatione spernere.

blasphemare maiestatem,

blasphemare cœcitas.

blasphemare cœcitas.

blasphemare cœcitas.

Simititer & hi carnem quidem maculant, &c. Occupatio est. Rogabit aliquis, Quibus notis deprehendi cognosci ut possint impostores illi? Respondet, Quæ pentapolice, seu quinq; ciuitatum incole, quos sulphureus ignis extinxit, hoc faciunt nebulones isti & falsi doctores, Antichristi membra & p̄eambulones. Primo carnem quidem maculant, id est, totos se dedunt & ingurgitant uoluptibus, stupris, & commessationibus. Neque his solum contenti sunt, sed etiam dominationem spernunt, ipsum quoque I E S V M (a quo est omnis dominatio) cum Apostolicam dignitatem non reverentur, sed modis omnibus aspernantur. Nec solum spernunt, sed etiam maiestatem blasphemant, hoc est, maledicta coaceruant in Apostolos & Euangelistas, sumnos & maximos a Deo ordinatos magistratus, quos cum blasphemis lacerfunt, in Christi maiestatem ipsam peccant. Quò fit, ut blasphemia multa infecti peccatum ad mortem incurvant. Dicit tamen, Maculant, ut respondeat ei, quod predixit, Domini nostri gratiam transferentes in luxuriam. Addit, Dominationem spernunt, iuxta quod dixerat. Et solum dominatorem negantes. Deinde maiestatem blasphemant: ut respondeat dictio, dominum nostrum I E S V M Christum negantes.

Cum Michael Archangelus, cum diabolo disputans altercatur de Moysi corpore, &c. Multa amplificatione grauitatem illius sceleris blasphemie ostendit, adducens exemplum illius disiđij, quod inter bonos & malos Angelos de corpore Moysi factum est. Cum initium esset disiđium inter Archangelum Michaeliem & diabolum de corpore Moysi, multisq; conuicijs ageret diabolus, quæ quif ferre non posset Michael, statim in blasphemiam & conuicia non prorupit. Sed moderate respondit, Imperet tibi Deus. Benignum & dulce est istud responsum, a Deo est, omnem Deo tribuens gloriam & iustitiam. Ex his intelligimus turpisimum & iniquissimum esse, quæpiam uiris autoritate & dignitate præminentibus maledicere. Quæ runt multi, unde hic Apostolus accepert hanc disceptationem Michaelis cum diabolo. Sed credant, non aliâ querentes autoritatē, quam huius Apostoli iudeæ receptissimā.

Hi autem quæcunque quidem ignorant, blasphemant: &c. Exaggerat scelus illud blasphemie. Tantum abest in uiros pios blasphemandam sit, ut ne in diabolum quidem, aut in uiros infimos sit illud audendum, sed exemplo Michaelis iudicio Dei relinquendum. Nihilo munus tanta peccatorum caligine obtenebrantur miseri impostores, qui Dei beneficentiam in suam uertunt uolupratem, ut quæcunque ignorant, hoc est, que fidei sunt, suo sensu apprehendere uelint, & nequeant, ob id ignorantes, illa blasphemant, id est, negant, & inhonorant, uidelicet quod Christus sit M̄bius, filius Dei, coeternus patri. Inuicem uiiris uere Christianis & pijs detrahunt: nec his contentis quæ neque nouerunt, neque intellexerunt in optimo quoque, I falso

falso criminantur, tantaq; voluptate corrupti sunt, ut more brutorum in sua ducantur desideria. Alludit ad id, quod a Davide dictum est Psal. 48. Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & simulis factus est illis. Multa huiusmodi leges Roma. 1. & 2. Pet. 2.

Vae illis, qui in vita Cain abierunt, & in errore Balaam, &c. Ele-
ganti collatione confert serè omnium seculorum seductores his impostoribus, qui do-
cendi autoritatem sibi uendicant, reiectis doctoribus Euangelicis. Affert ergo (ut me-
lius impostores depingat) ex sacris literis scelerissimos & perditissimos viros, Cain,
Balaam, & Chore. Primo in uiam Cain ingressi sunt, apud quem fratricidium & ini-
tiam didicrunt. Nam quemadmodum Cain fratri Abeli uitiam puram inuidit, & ob
id eundem occidit: ita hi blasphemati, latrones, et fulcisci viros purioris uite & religio-
nis Christianæ studioſissimos ex inuidia persequuntur, mores Cain sui præceptoris imi-
tati. Addit his nouum genus sceleris, Et in errore Balaam mercede effusi sunt. Hi dece-
pit, illaqueati & occisi utio sui præceptoris Balaam, id est, auaritia, donis, & qua-
stu, mercede effusi sunt: id est, meruerunt in aliud sceleris genus incidere. Quia in o-
mne facinus prolapsi sunt, ut iam quod malum & facinus grande est pro uitrite du-
cant. Sicut Balaam donis & auaritia corruptus est ab Ammonitis & Moabitis, ut po-
pulo, cui Deus Benedixerat, malediceret, et hac auaritia errauit maledicens populo
Dei: ita hi Antichristi præambulones suo questu & auaritia errant, & in graue la-
buntur facinus, maledictis petentes viros in religione Christiana ambulantes, quibus
I E S V S Christus benedixit. Cum dicit, Mercede effusi sunt: id est, effusi sunt dece-
ptione mercede Balaam. Vocans deceptionē, mercede corruptelam, qua data mercede
de Balaam cōductus fuit, ut malediceret populo Dei. Qui nihil sibi temperant, sed ad
omne scelus parati in omne facinus prolabantur, effusi dicuntur. His horrendum mi-
natur exitium, adducens exemplum Chore. Quemadmodum Chore factiosus & ambi-
tiosus sacerdotium usurpare uoluit, magnam cōcitans factionem aduersus Moysen &
Aaron, statimq; cum suorum coniuratorum exercitu à terra debisceente absorptus est
uiuus, & ad inferos descendit: ita & hi ueritatis oppugnatores, qui sua impietate ad-
uersus magistratus sanctos consilia parant, ab unitate Ecclesie redunt, & maiestati
tem ambiunt, mores Chore induerunt, proptere a hos manet pena illa, quam sua am-
bitione consequitus est Chore. Vae, nota est maledictionis. Non hic maledicere inten-
dit Apostolus, sed illis maledictionem, ut caueat prenuntiat.

Hi sunt in epulis suis maculae conuiuantes, sine timore semet-
ipsos pascentes. Ad huius loci explanationem necesse est consuetudinem primæ
Ecclesiæ ex historijs adducamus. Solebant uiri pīj zelo & charitatis affectu in quen-
dam locum munera ad pauperes refocillando muttere, siebantq; non raro conuiua, ut
pauperum leuaretur inedia, que vocabat Charitates & Dilectiones. Videtur hic no-
ster Apostolus sensisse de his epulis seu conuiuis, que Charitates dicebantur. Sensus
igitur est: Hi sunt in epulis suis macule conuiuantes, id est, hi inter suas charitates &
conuiuia maculae sunt: id est, indulgent crapulae & uentri. Et sine timore, id est, in-
trepide, pascentes semetipsos nullius imperio parentes, sed suo arbitratu luxuriosè
uiuētes. Qui inter honesta charitatis & frugalitatis exempla temperantiam suo con-
uictu docere deberent, insigniorē fidelitatem ostendunt, dum malo exemplo proximi-
mos corrumpunt, & piorum muneribus ad refocillando pauperes oblatis & miseri-
bus abutuntur ad luxuriam & crapulam suam sine timore,

Cain pseundo
dolorum exem-
plar.

Genes. 4

Name. 23
Balaami uitia.
Mercede effusi
da.

Deceptione mer-
cedis.

Effusi qui di-
cuntur.
Chore ambi-
tio.
Name. 16. 16
Antichristoru-
exitium.

Vae.

Conuiua chari-
ties & dilec-
tiones.

Macule in co-
nueijs.

Nubes sine aqua, quæ, &c. Parabolis & similitudinibus seductores huiusmodi depingit, afferens colores evidentissimos & uiuacissimos, quibus horum linea-
menta ad uiuum explicit. Prima similitudine, uagos & uento leuiores ostendit, Vo-
cans illos, nubes sine aqua, &c. Quemadmodum nubes sine aqua nullum imbre ter-
re affert, sed solū uento agitur: sic & huiusmodi impostores nullam afferunt gra-
tiam ipsi, quibus cum uersantur, sed sola ambitione, questu, carnis & diaboli sugge-
stione hoc & illuc impelluntur.

Arbores autumnales, infructuosæ, &c. Eleganti metaphora huiusmodi
impostores & Antichristi p̄eambulones uocat arbores autumnales, quæ extre-
mum autumno florent, pr̄eter temporis rationem. Et id esse solet agricolis proximum argu-
mentum, quo indicant eas mox emoritur: iam enim emarcescunt. Ad hunc modum hi
parum florere uidentur, hoc est, uitam Euangelicæ doctrinæ respondentē ui-
uunt, sed marcescent: Et quod simpliciores & infirmi magnu[m] expectabant, nihil nec
ridiculum uidentur. Ex his nascitur ridiculus mus. Propterea infructuosæ dicit arboreas. Arbores au-
tumnales.
Tantum enim abest proximis fructuosi sint, ut ne sibi quidem profint. Atq[ue] ut infu-
ctuose, bis mortuae arboreas dicuntur: ita & hæretici bis mortui sunt, mortui quidem mortui.
ipſi Deo, mortui proximo, cui nihil uita ignava ſunt & crapulosa uiuendi consuetu-
dine afferunt. Optimo ergo iure sunt arboreas eradicatae, auulfæ de corpore Christi
(qui est uita) & deleti de libro uiuentium. Omnis enim plantatio, quam non plantau-
erit pater meus, eradicabitur. Quo fit, ut deplorati sint homines non aliter, quam era-
dicatae arboreas, quibus nullam reuirescendi ſpem preſe ferunt. Deplorati ho-
mines.

Fluctus feri maris, despumantes suas confusionses. Elegas & per-
ueniuta eſt haec similitudo. Quemadmodum ferocente mari fluctus feri sunt, & in al-
tum unde ſauientes feruntur: ita et hi tenebriones aduersus ueritatem tumultus & fa-
ctiones mouent. Atq[ue] ut agitate undæ, quod ſenior eſt tempeſtas & procella, eò magis
fordes despumant: ita hi nebulosæ ſua factione, ambitione, clamoribus, ſeditione nihil
aliud moluntur, quam ſuas fordes, hoc eſt, ſuā infamiam, impoſturā, & dedecus oſtre-
nare. Hac similitudine alluſit ad id, quod scribitur Isaia 57. Impij autē quaſi mare fer-
uens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius in conculatione & lutum.

Sidera errantia. Ut ſolent septem illi erratici planetæ nouum & nouum occa-
ſum ortum uē ſemper facere, nunquam eodem loco manentes, interdu enīm uerſus Capri-
cornum ſeu brūmā declinant, ascendunt aliquando ad Cancrū ſeu aſtuale ſolſtitium,
modo repetunt medianam Zone æquinoctialis lineam: ita & huiusmodi impostores adeò
tenebris obſepiuntur, ut in deuia ſemper abeuntis nunquam rectam & eandē docēdi
uiam obſeruent. In circuitu enīm impij ambulant. Psal. 11. Sed philauti ſunt ſibi pla-
centes. Viidentur ſibi Stellæ, hoc eſt, doctores & magiſtri illuminati. Sed quia incon-
ſtantia ſunt, & ſuos affectus relata ueritate ſequuntur, imprudentes naufragiū faciunt. Magiſtri illu-
minati.

Quibus procella tenebrarum feruata eſt in æternum. Hæreticoru[m]
exitium adducit, docens, hos nequaquam iudicium Domini euſuros. Ac si diceret, Procella tene-
brarum nebu-
loues perdeſt,
Videntur nunc regnare: ſed hos magna pena manet. Quibus procella tenebrarum, illis apparata eſt. In quanum cum Satana
æternum puniendoſ tradet Dominus. Huc pertinent, quæ à prophetâ narrantur Psal.
39. Cadent ſuper eos carbones, in ignem deiçij eos. Psal. 10. Pluet ſuper peccatores
laqueos, ignis, & ſulphur, & ſpiritus procellarum pars calicis eorum.

Prophetauit autem & de his ſeptimus ab Adam, Enoch, &c.

Enoch prope Prophetiam Enoch in testimonium adducit, ostendens impostores illos iudicium Dei non euasuros. Testimonium hoc ex apocryphis est; sed nihil in eo, quod non in sacra & canonica Scriptura ad uerbum reperiatur, si diligenter perscruteris Scripturas. Non propterea persuasum uelim hanc epistolam inter apocryphas Scripturas reponendam esse. Scio ex distinct. 15. c. Sancta Roma. quid apocryphon dici debeat. Sed tanta est huius Apostoli autoritas, ut uerum asserrere debeamus quicquid hac epistola pronuntiauerit. Ne q. id proximum debet esse argumentum, si quid ex apocryphis ad ductum est, statim esse rei sciendum. Nam uito non uertitur beato Paulo, quod cituit Menandri, Epimenidis, & Arati testimonia. 1. Corin. 15. ad Tit. 1. Act. 17. Non ergo uertant uito si hoc produxerit testimonium beatus Iudas. Apocrypha fortassis, ad quos scribit noster Apostolus in prelio erant. Voluit ergo illis aliqua ex parte inseruire, & haec potissimum ratione, ut illos Christo lucraretur. Beda ait librum illum falsò ipsi Enoch adscriptum, quod multa continebat fabulosa. Quid si non ex illo aurum collegit Apostolus, sed ex alio aliquo libro apud Hebreos, non ab illis reiecto, sed approbato, amet si non esset de canone legis citauit, aut ex alio, cuius auctor fuerit ipse Enoch, quem è Mundo Deus transluit. Tertullianus in primis doctus, & uetus suis obseruan de studiosus, dicit librum Enoch propheta ab ipso Noe in Arca seruatum esse, & ad tempora usq; Apostolorum peruenisse. Hebreos autem post Apostolorum per totum orbem peragrationem occultasse, aut flammis tradidisse, quod uechementior esset ad perhibendum testimonium de Iesu in uero Messia, iniustè per impios Iudeos condemnando. Hæc dicta uelim saluo meliore iudicio, cui semper paratus sum subscribere. Hoc testimonio Iudas docet, quod nulli dubium esse debet, Deum scilicet & dicta & facta nostra iudicaturum. Ecce uenit, id est, accedit, tanto est certitudi futuri iudicij, ut uerbo præsenti utatur. Cum sanctis nullibus, id est, Angelis. Hoc enim loquendi modo exprimuntur Angelii, Danielis 7. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia absistebant ei. Idem obseruantur Apocalyp. 5. Huc perinet locus ille Matth. 25. Cum autem uenerit Filius hominis in maiestate sua, & omnes Angeli cum eo, tunc se facere iudicij debit super sedem, &c. Facere iudicium contra omnes, id est, condemnare omnes, scilicet impios, quo arguet impietas & maledictorum & blasphemiarum, que hic Enoch septimus ab Adam, & Paralip. 1. dura uocantur. Vocatur septimus ab Adam iuxta supplicationem & catalogum Gen. 51. & 1. Paralip. 1.

Hi sunt murmuratorones querulosi, secundum desideria sua ambulantes, &c. Proprios ueluti colores depingit, quibus facile cognosci possunt hereticorum studia. Primo murmuratorones sunt. Totti in hoc sunt, ut carni facilius fauent, clam detrahunt & maledicunt. Secundo querulosi sunt, id est, amant criminari, accusare, schismata & factiones excitare, nihil oderunt magis, quam quietam & pacificam uitam. Addit his scelus magnum, quo cæcias ipsa nascitur. Secundum desideria sua ambulantes, nihil non faciunt, modo ad carnis illecebras faciat. Vi uno uerbo horum morbos & maculas absorba. Repleti sunt omni iniquitate, malitia, sacerdotiatione, auaritia, nequitia, pleni iniuria, homicidijs, contentione, dolo, malignitate, susurriones, detractores, duo odibiles, contumeliosi, superbi, elati, inuictores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositi, sine affectione, absq; sedere, sine misericordia. Os corum loquitur superbiam, id est, sunt superbii, tument superbiam, nescio que de religione & uirtutibus crepat, omnia tamen fucatis uerbis, & animo ficto. Mirates personas quæstus gratia, id est, adulatores & palpones sunt. miratur personas, id est, multis

Note & colo-
res quibus co-
nvolvuntur re-
tici.

Roma. 1

multis & magnis titulis ornant personas medaciter et adulanter, ut uentri & que-
stui faciant satis:nihil huismodi uiris perniciosius:tacent ueritatem,occidentes sua
adulatione,quos in sui amore,ut sibi solum placeant,alliciunt.

Vos autem charissimi,memores estote uerborū, quæ prædicta
sunt ab Apostolis,&c. Post enarrata exempla, similitudines, & parabolæ,
quibus corruptissimos hæreticorum mores & exitialem finem docuit, nunc adducit,
quæ de eisdem Apostoli comonuerint. Cauebitis facile ab horū imposturis & corru-
ptis moribus, si quæ sancti Apostoli domini nostri i e s v Christi admonuerunt ob-
oculos habueritis, & tenaci memoria seruaueritis,Si rogaueritis,de quibus Aposto-
lis hæc sunt intelligenda,facile cognoscet Petrum & Paulum significasse. Nam quæ
hic dicuntur,eadem scribuntur 2.Pet.3. 2.ad Thes.2. 1.ad Timot.4. & 2.ad Timoth.
3.& 4.& ad Tit.1. Multa huic generis scriptis Paulus in omnibus epistolis. Obser-
uabis interim hunc Apostolum libenter usurpass & citasse coapostolorum scripta,
ut reprimat multorum arrogantiā, qui aliorum opera & bene dictis uti nolunt,
quod nihil rectum putent, nisi a seip̄s prodicerit. Cum tamen nihil dictum, quin di-
ctum prius.His addit duas notas, quibus impostaores agnoscemus. Hi sunt, qui congre-
gant se metip̄sos,id est,seponunt scip̄sos à religione,& p̄s uiris, cōtra sanam doctrinam
dissidē mouentes:Animales sunt,id est,spiritus Christi in illis locum non habet,
qui toti in hoc sunt,ut carnis desideria faciant.

Congregates-
metip̄sos.
Animales.

Vos autem charissimi superædificantes,&c. Morum paræses addu-
cit, adhortans ut in religione Christiana oratione & uita, quæ Christo respondeat,
perseuerent. Quasi diceret,Iacta sunt fundamenta nostræ fidei. Nempe fundamentum
aliud nemo potest ponere præter id quod positiū est,quod est Christus i e s v s.Hoc
istud fundamētum iactum est in uobis,Christum recipiſtis.Superædificate lapides ui-
uos & pretiosos,id est,opera charitatis & pieatē seclenī,ut crescat in tēplū
Dei,in quo habitat i e s v s Christus. Quod quia uestris uiribus comparare nō po-
testis,addite his uestris operibus orationem in Spiritu sancto orantes, eleuate men-
tem ad Patrem nostrum i e s v m,qui dabit Spiritum suum,quos spiritalē efficiem-
ni,nihil cum Mundo commune habentes.Addendum est charitatis uinculum,uos met-
ip̄s in dilectione Dei seruare,id est,Deum in primis honorate,& mutuam exerceete
dilectionem,ut uinculo charitatis unum efficiamini cum Patre i e s v Christo.

Charitatis vin-
culum,

Expectantes misericordiam Domini,&c. Hortatur ad perseuerantia,
argumento ab utili & proposita retributione sumpto. Expectantes,id est,foveat uos
spes illius misericordia Dei,qua donabit uos uita æterna,durate etiam in aduersis,
quæ ad tempus sunt,& magna uos manet præmia. Spectate finem omnibus propositum,
& aduentum illius magni diei:in quo si fideles & misericordes inuenti fueri-
mus,misericordiam & uitam æternam consequemur.Si quis rogauerit,dum hæc expe-
ctantur,quid agendum faciendum'ue est,ut duremus,Fidamus Christo,& uitam duca-
mus confessioni nostræ respondentem,hoc est,seruiamus Deo ex animo in conscientia
bona & fide non ficta.

Sper.

Et hos quidem arguite iudicatos,illos uero saluate, de igne ra-
pientes. Dixerat in charitate perseuerandum:nunc quæ sint partes & officia cha-
ritatis aperit.Hoc ipsum est charitatis ingenium,ut cupiat omnes seruare,& uicē sta-
tumq; misericordium et perditiſimorum hominum doleat.Et hos quidē arguite iudica-
tos,id est,Quos in tantū scelus demersos,ut fere nullā de corū salute spem habeamus,

Charitatis ge-
nius.

sed iam iudicatos & insanabiles ex perditissima uita coniucimus, hos arguamus, impere-
riose illorū audaciā & temeritatē reprimamus, ut si ad penitentia redire refusari inten-
saltēt alios ad sue turpiditudinis imitacionē non alicant. Hos comiserari oportet, &
quodā dolore uices eorum miseras deflere. Quod fecisse uidemus viros maxima autori-
tate & religione preditos, Samuele & Ieremiam. Huus Threnos legimus, quibus con-
Ieremij flatus.
Samuel. spicere licet, quām acerbe excidium Ierosolymitanum defluerit. Samuel autē magna
consolatione lapsum et ruinā Saulis luxit. Illos uero salutare de igne rapientes. Quasi
dicat, Nō satis est illa, quae diximus, pietatis officia exercueritis, hoc est, deploratos ui-
ros cuiusueritis, nisi omnē dederitis operam, & diligenter aduigilaueritis, ut Christo
lucrificati, quos adhuc esse curabiles cognoueritis, hos de igne ēterno eripietis.
Eripere de
igne ēterno. Hoc siēt fēt de iudicio Dei, de igne ēterno (e quo eripiētur si sapuerint) de Sodoma &
uarijs incendijs propter delicta cœlitus emisis mentionem feceritis. Duro nodo durus
cunes adhibendus est. Virgete ergo & compellite illos metu & mīniū iudicii Dei.

Alijs autem miseremini in timore. Quidam sunt ea imbecillitate huma-
nū & fragilitate afflīti, ut facile suos sequantur affectus, & pereant, hoc est, meliores
sunt, qui a peioribus uincēti ex mytuo foditilis & cōsortio. Sunt tamē ea natura do-
ciles, qua facile recipiant doctrinā, si quis hortatur ad pietatem. Horum misereri debe-
tis, hoc ipsum cōsiderātes, quia natura fragiles sumus. Si hos presserit aduersitas con-
solare, si rērum inopia cogit et urget ad turpia, leua inopia. Si malorum persequitio
stringit exēplis hos hortare ad patientiam, proponens p̄mū illud Matth. 5. Quo-
niam ipsorum est regnum cœlorū. Hęc omnia, quae prediximus, charitatis officia ex-
ercenda sunt in timore Dei, non illo seruili timore, sed filiali, pio & casto, quo reu-
remur Deum, & omnia agimus propter illum, tametsi nulle essent pœnae propositae.

Odientes & eam, quae carnalis est, maculatam tunicam. **Eleganti-**
Tunica macu-
lata. **metaphora** tunicā maculatam dicit exuuias ueteris Adæ, cōcupiscentias & opera car-
nis. Est ille homo uetus & fermētū nequitie, quod odīsc debemus, nō frātē & pro-
ximum. Huic tunice maculata cōtraria est tunica nuptialis, hoc est, fides uiua, quā quē
habet, uerū induit dominum nostrum I E S V M Christū. Dici potest in hūc sensu,
Odio habere debemus nō solū in honesta & turpia carnis opera, sed etiam uestem &
carne cōstaminātim, id est, omnem rem turpem & carnalem. Quare quidam ex his, &
que paulo antē dicta sunt, dicunt hunc est huius loci germanum sensum, ut alios man-
fuctudine trahant ad Christum, habita ratione personarum, alios metu deterreat a
peccando, & oderint non ipsos homines, sed in honestos & turpes affectus, quos hic
uestem carnis maculatam uocat. Que carnalis est, id est, quae a carne sordidata est.

Et autem, qui potens est uos conferuare sine peccato, &c. Magna
quādā iubilatione extremā manū huic sue epistole apponit, ostendens nos esse, qui
bus nihil virūm & potestatis tribuendū est, sed soli Deo, qui potest omnia. Nos enim
peccauimus omnes, & egemus gloria Dei. Qui solus potest nos conferuare sine pecca-
to, hoc est, qui nos purgat, & perseveratiā uires cōcedit ad bona opera. Et cōstituere
ante conspectum, &c. id est, qui potens est nos constituere, hoc est, efficere per Chri-
stum, ut irreprehensibiles appareamus in conspectu eius, quando uel animam effabili-
mus, uel ad horrendū & tremendum illud iudicium abeundum erit. Cum exultatione,
id est, is erit, qui reponet coronam iustitiae, hoc est, corona uita et p̄mū à certan-
tibus fideliter, in perseveratiā & fide uiua expectatum. Soli Deo, Quia cetera omne
bonū ab illo mēdificant, saluatori nostro, qui saluos nos fecit per I E S V M Christum
dominum.

dominum nostrum, qui factus est nobis sapientia & iustitia & sanctificatio & redemptio. Gloria, id est, fama & nominis claritas, magnificens quæ magnarum rerum est operatrix, imperium, potestas omnibus imperandi & præcipendi, & potestas faciens di omnia: Huic sit laus & gratiarum actio in secula seculorum, Amen.

C O N C I L I A T I O .

Q U O D I HIC Apostolus secundò punitos dicit cùm ait, i e s v s populum de terra Aegypti saluans, secundò eos, qui non crediderunt, perdidit: Cùm scribatur Nahum primo cap. Non consurget duplex tribulatio. Aut iuxta interpretationem septuaginta, Non vindicabit Dominus bis in idipsum. Respondeo, Non punit bis idem peccatum Deus. Sed si cœpta est poena pro aliquo delicto, a quo non resurgit, sed perseuerat peccator, augetur poena quæ duplex esse censetur.

D I C T I O .

I U D A S, quæ Matthæus nominat Lebbæum cognomento Thaddæum, frater fuit **Iudæus**, Iacobi Alphæi, hoc est, minoris Iacobi, Simonis Chananei & Ioseph Iusti, ex matre Maria Cleopæa natus, ut ex Egesippo illius temporis historiarum scriptore uidere licet. Frater Domini dictus, quod illi similissimus esset, uel quod ipse & Dominus filius fratrum putarentur. Hunc Lucas 6. cap. Iudæam Iacob vocat. Erat enim quadrinomius, Iudæus, Iudas Iacobi, Thaddeus & Lebbæus. Hic adhuc uiuebat si Eusebii Egesippum citanti credimus, Domitiani temporibus, aliquot annis post sublatos Domini Apostolos, cùm uideret se in corruptissima tempora incidisse prævidens in spiritu quid futurum esset, scriptis hanc epistolam, in qua multa mutauit ex secunda Epistola Petri. Quod nouum uideri non debet, cùm uideamus Prophetas posteriores priorum libros perlegisse, & multa illorum usurpasse, & in sua translatis scriptis. Iudas a confessione nomen accepit.

I U D I C I V M, causæ actionem coram iudice significat, & sententie promulgationem. Interdum pro poena quæ addicta est peccanti à iudice.

SO D O M A, ciuitas Syriæ Genes. x. interpretatur secretum eorum, sive c. lx Sodoma, aut clementum eorum.

GO M O R R H A, ciuitas Pentapoleos ad orientalem plagam terræ Iudeæ sita in Gomorrah, uincinia Sedon Genes. xix. interpretatur populus rebellis.

FIERI exemplum, id est, proponi in exemplum.

ALTER COR, significat mutuò iurgia iactare, criminari, & clamore inficiari. & quasi aduersam partem tueri. Dicitur & Alterco.

BALAAM filius Beor Ariolus, Hic conductus fuit ut malediceret populo Israelitico corruptela mercedis sive pecunia, Numeri 22. Iosue 13. Est & nomen ciuitatis. Paralip. 6. interpretatur uetus populi, sive sine populo.

BLASPHEMO, media longa, Græcum est, significat execrare, maledicere, & blasphemare, uerbis calumniam infero, dignitatibus & honori alterius derogare. Hinc blasphemia est maledicentia, Et Blasphemus maledicus.

F I N I S .

Omnia iudicio ecclesiæ submissa sunt.

INDEX EORVM, Q VAE

IN HOC OPERE

CONTINEN

T V R.

*

A berrantes in viam reducendi.	57	lant.	7.ii.12.1
Abel iustorum figura.	206	Afflictōibus probātur discipuli Christi.8	
Abelis opera.	206	Afflictionibus p̄ij durantur, in religione	
Abraham rex.90. pater credentium 30.		perseuerantes.	9
amicus Dei vocatus.	31	Afflictiones à Deo, non ut perdat, sed ser	
Abrahæ sinus.	117	uet & sanet.	13
Abstinentia.	143.148	Afflictiones sunt communes Christo &	
Accedere ad Deum.	84	pauperibus.	24.69
Acceptio personarum fugienda.	23	Afflictiones piorum temporarie.	140
Adam genuit nos morti.	16	Affliguntur innocentes ob aliorum pec	
Adæ tentatio triplex.	193	cata.	129
Adimplice.	246	Agricole in repurgādo agro diligētia.18	
Adolescentes.	191	Agricole spes, & in duris expectatio.	51
Aduetus Christi nobis expectāndus est.47		Agnus typicus.	73
Aduentus Domini.	51	Agnus ante mundi constitutionem præco	
Adulteri: Adulterium.	41	gnitus.	74
Adulteratum.	46	Alcotheia.	197
Adulterium pro idolatria.	46	Altercor.	255
Aemulationes & cōtentiones uitande.33		Ambitio & Avaritia præsentissima ue-	
Aduocatus.	198	nena.	134
Aduocatus noster Christus.	185	Ambulare.	238
Acriæ potestates.	248	Ambulare, pro conuersari.	189
Aeruginare.	48	Ambulare in luce.181.in ueritate.139.co-	
Aegrotus fidat promissis Christi.	36	ram Dco.	237
Affectus carnis.	147	Amicitia mundi.39.amicitia uera.	76
Affiliū Dominum innocent.	9	Amor non est sine cognitione.	62
Affiliū adeſt Deus, impietate ulturus.	51	Amor fraternalis.75.148.eius partes.	76
Afflictōrum suavis consolatio.	66	Amor piorū & impiorum disiunctus.206	
Affiliū secundum uoluntatem Dei.	130	Anabaptistarum error.	32
Affictōrum libera confusio.	132	Angeli.	244
Afflictio pro pia causa laudabilis.	129	Angeli, Diaboli.	154
Afflictio ob malefacta non meretur lau-		Angeli, mali ē celo deturbati.	158
dem.	129	Angeli in mysteria Christi prospicere de-	
Afflictio primo à populo Dei.	129	syderant.	70.78
Afflictiones.60.eorum scopus.	127	Angulus,84. Angularis lapis.	87
Afflictiones indices discipline Christia-		Anima nomine quid intelligimus.	220
næ.	100	Animā cōmendare Deo iure depositi.130	
Afflictionum Christi testis Petrus.	132	Animā, seu uita, pro fratribus salute pro-	
Afflictiones propter Christum pios exhi-		fundenda.	107
		Animæ,	

I N D E X

<i>Anima, pro animo religioso.</i>	93	<i>Auari temeritas.</i>	47
<i>Anima mundo iuncta adultera est.</i>	41	<i>Auari semper aculeo punguntur.</i>	48
<i>Anima Christiani forma.</i>	239	<i>Auari aduersus Dei praecones.</i>	240
<i>Animi inconstantis descriptio.</i>	10	<i>Auari theaurisant sibi carbones flammæ.</i>	48
<i>Animus quibus occæscatur.</i>	190		
<i>Animalis.</i>	38. 254	<i>Auaritia malorum radix.</i>	133
<i>Antichristus,</i>	186. 198. 211. 232.	<i>Auaritiae comites.</i>	134
<i>Animalis hominis scopus.</i>	193	<i>Aucupum mos.</i>	162
<i>Annona.</i>	48	<i>Aue, notat colloquium fanuliare.</i>	236
<i>Antichristus quis dicitur.</i>	196	<i>Autoritas ex multorū testimonijs conflata.</i>	
<i>Antichristi uox.</i>	237	<i>uim, & robur habet persuasione.</i>	167
<i>Antichristi tyrannis.</i>	194	<i>Auxefis.</i>	28. 207. 214
<i>Antichristi & Antichristorū nomina.</i>	194	<i>Auxilium diuinum omnibus preſto.</i>	150
<i>Antichristi p̄eambulones.</i>	194. 235	<i>Auxilium à Deo opportunum.</i>	159. 187
<i>Antichristi, & heresiarchæ tempore 104-nis.</i>	194	B Abylon.	140. 141
<i>Antichristorum exitium.</i>	250	Balaam.	155. 246. 255
<i>Antitheſis.</i>	88. 181	Balaamī Doctrina 163. Eius Vitium.	250
<i>Anulus insignis uirtutis.</i>	24	Baptismus.	76. 91. 248
<i>Apostolus. 61. Apostoli nomen unde.</i>	144	Baptismus uarijs modis accipitur.	120
<i>Apostoli nihil ex suo elegerunt.</i>	61	Baptismata multa.	118
<i>Apostoli in mysteria Christi excurrere so-liti.</i>	74	Baptismi energia, uirtus, uis, & effica-cia.	118. 224
<i>Apostolica autoritas.</i>	61	Baptismi, & arce Noë symbolum.	117
<i>Apostolica ſanctio ad obedientiam.</i>	71. 151	Baptizato nomen imponitur.	61
<i>Apostrophe.</i>	89	Baptizatis tres theologice uirtutes in-fusa.	191
<i>Appropiare Deo.</i>	42	Baptizati à Iоanne, rebaptizandi.	224
<i>Aqua.</i>	226	Beati in afflictionibus durantes.	128
<i>Aqua baptismi.</i>	225	Beati in fpe.	112
<i>Aras inimici subuertere.</i>	91	Beatitas non ex metallo conflata.	12
<i>Arbores in fructuose.</i>	252.	Bella.	39
<i>Arca Noe.</i>	103	Benignitas, & liberalitas Dei.	9
<i>Arca Noë fabricatio, erat predicationis.</i>	159	Benefacta.	130
<i>Aristocracia.</i>	95	Beneficia Dei in luxuriam uertentes, gra-de-uter punientur.	249
<i>Arma spiritualia.</i>	125	Beneficis.	112
<i>Arma aduersus diabolum.</i>	139	Bibere ad numerum foedum est.	130
<i>Arrius.</i>	156. 157	Bithynia.	79
<i>Arrianorum infania.</i>	173	Blasphemare maiestatem.	130
<i>Arrogantia.</i>	110	Blasphemorum cæcitas.	250
<i>Asia.</i>	79	Blasphemos arguit Petrus.	149
<i>Aſina uoce hominis locuta.</i>	163	Blasphemias suas non peccata sed morbos effe dicentium error.	202
<i>Aſinarij.</i>	94	Blasphemi exitium nō euadēt, quæadmodū nec angeli mali impunes manſerunt.	161
<i>Ajpersio sanguinis Iesu Christi.</i>	62. 79		
<i>Athletarum mos.</i>	135		
<i>Auari bis miseri.</i>	48		

INDEX

Blaſphemii brutis non abſimiles.	161	Charitas Dei in nos.	200. 215.
Blaſphemo.	255	Charitas ex Deo.	214.
Bona omnia à Deo.	126	Charitatis mutuae beneficentia.	255.
Bonis abutuntur, qui sui obliuiscuntur.	40	Charitatis mutuae commendatio.	205.
Bonitas operis externi est ab interno.	30	Charitatis uis & genius.	125. 254. Fun-
C A cieſtas humana.	149	ſto. 111. Vinculum.	254. Mādatū.
Capti bello addicti erāt seruituti.	164	Puritas.	184.
Cain. 200. 243. typus & exemplar iniu-		Charitas perfecta in fidelibus.	215. 217. nō
ſtorum, ac pseudapostolorum.	206. 250	habet timorem.	219. eius signum.
Cian timore nocturno ductus.	218	Charitas sine timore quid.	218.
Cai⁹ Pauli hospes.	239. 243.	Charitatem dare.	201.
Cai⁹ laus. ibi.		Charitas legit peccata.	57. 125.
Caios paucos hac etas habet.	241	Charitas omnium actionum spiritualium	
Caligo. 248.	Caliginis locus, in quem	forma.	125.
angeli detruſi.	158. 250	Charitatis nomine Spiritus sanctus desi-	
Calumniari.	113	gnatur.	246.
Candidus ueliri regale erat.	24	Charitas operationum lux & uita est.	26.
Canon theologus.	160	Charitas omnia complectitur.	26.
Canis & Sus immundissima animalia.	165	Charitas caput legum.	26.
Capillatura.	120	Charitas est uita omniū Charisnatū.	148.
Capitis partes, & functio.	109	Chirurgos ſuſſe Apoſtolos qui dicunt, er-	
Cappadocia.	79	ranc.	33.
Caro. 61. 77. afflictiones fugit, 7. nunquam		Chore ambitio.	251.
credit. 124. eius malitia.	123	Christus filius Dei dilectus.	152.
Caro accusatrix.	215	Christus filius ab initio.	177.
Carnis gloria foenum.	12	Christus Rex, & Sacerdos.	90. Lux, 92.
Carnis uiuere, eidem mori.	122	Lucifer, 153. Vita eterna.	230.
Carnem & eius tyrannum per Christum		Homo. 117. Meſtas. 88. Samaritanus.	
uincimus.	63	55. Propitiator, Redemptor, 187. Ve-	
Carnis mortificatio fit crucis meditatio-		ritas. 225. Immaculatus, 73. Victor	
ne.	122	mortis, 19. Solus dominator.	247.
Carnis nihil ex ſpiritu.	81	Aurifex, 8. Aduocatus noſter.	187. 14-
Carnalia defideria.	80. 93	ſtus, 187. Exemplum noſtrum.	80. Dox-
Carnalium excuſationes.	14	ator, & redemptor,	152.
Caſtificatio anime.	75	Christus uerbum ueritatis & uite.	17.
Cata baptiſtarum error.	161	Christus beatorum ſpeculum uerum.	202.
Cauſa, ſine qua non.	13	Christus glorie.	23.
Cerinthius a Ioāne notatus in balneis.	237	Christus uerus in patre & filio eſt.	196.
Cerinthiani. 176. eorum hæresis, & er-		Christus ſolus hoſtia pro peccato.	73.
ror.	7. 23.	Christus pulsat foreſ, id eſt, animum no-	
Ceffandum à peccatis.	121	ſtrum.	150.
Ceti.	38	Christus cur apparuit.	202.
Chayrus.	140	Christus purus ſine peccato.	203.
Xalapay.	21	Christo adh̄erens non peccat.	203.
Charitas.	121. 143. 148. 246	Christus peccata noſtra tulit.	203.
Charitas Dei.	199. 207. 211	Christus	

I N D E X

<i>Christus ab apostolis perspectus.</i>	178	<i>Christianus regiam exercet dignitatem.</i>	90
<i>Christus manibus contrectatus.</i>	178	<i>Christiani hominis signum.</i>	188
<i>Christus xxxiiij. annis cum hominibus uer- sus.</i>	178	<i>Christianus solitus de salute.</i>	146
<i>Christus in dextera Dei patris.</i>	118	<i>Christiani non prophani, sed electi.</i>	89
<i>Christus mortuis euangelizatus.</i>	224	<i>Christiani Christum formam uitæ ha- bent.</i>	189
<i>Christus supra omnem creaturam.</i>	120	<i>Christiani. 113. Primo dicti Fratres.</i>	210
<i>Christus angelus maior.</i>	120	<i>Christianorum domus & exercitus qua- lis.</i>	234
<i>Christi beneficia exemplum uitæ, & re- demptio.</i>	114	<i>Christiania profectio crucem habet comi- tem.</i>	100
<i>Christus omnium peccatorum purgatio.</i>	115	<i>Christianæ religionis osores.</i>	94
<i>Christus cur tam sero in mundu uenit.</i>	74	<i>Christianæ religionis scopus.</i>	18
<i>Christus ut homo suscitatus.</i>	74	<i>Clemens, Petri amanuensis.</i>	61
<i>Christus fides, & gloria nostra.</i>	73	<i>Cicatrix.</i>	103
<i>Christus omnia arma aduersus hostes ha- bet.</i>	122	<i>Clavis ad refellendam concupiscentiam.</i>	102
<i>Christus positus in ruinam & resurrectio- nem multorum.</i>	38	<i>Clerus.</i>	134. 148
<i>Christus fidelibus est resurrectio: incredua- lis autem lapis offensionis.</i>	38	<i>Coæqualis fides.</i>	144
<i>Christi vox.</i>	122	<i>Cœlum. 174. Cœli qui dicuntur.</i>	169
<i>Christus orat' ne uoce pro nobis.</i>	167	<i>Cœli repositi.</i>	170
<i>Christus mortificatus carne.</i>	116	<i>Cœlorum transitus & conflagratio.</i>	171
<i>Christus spiritu uiuificatus.</i>	116	<i>Cœptum fieri pro absoluto habetur.</i>	38
<i>Christus uisit inferos iriduo sue mortis.</i>	116	<i>Cognitio Dei uiua.</i>	145
<i>Christus tentatus, sed uictor.</i>	193	<i>Cognitio Dei in nobis crescat, donec in cœlo illo fruamur.</i>	145
<i>Christus heri, & hodie.</i>	247	<i>Cognitio Dei multiplex.</i>	188
<i>Christus peccatum non fecit.</i>	101	<i>Cognitio Dei, uiua fides.</i>	146
<i>Christus agnus nos redemut, & lanis coa- peruit.</i>	100	<i>Cognitio prior amore.</i>	216
<i>Christus prior fecit, quod faciendum do- cuit.</i>	129	<i>Cognitio quid est.</i>	220
<i>Christi uirtus.</i> 119. <i>Diuinitas.</i>	176	<i>Cognoscere Deum.</i> 183. 215. <i>Christus.</i> 188	
<i>Christi apparitio.</i>	135	<i>Columna cœli.</i>	174
<i>Christi actio nostra est institutio.</i>	189	<i>Comessationes.</i>	123. 130
<i>Christi imitatio.</i>	189	<i>Communicatio idiomati propter unitam diuinitati humanitatem.</i>	217
<i>Christi familiaris collocutio post resurre- ctionem.</i>	179	<i>Cōparatio & Aequiparatio in legis trā- gēsione quid.</i>	26
<i>Christi & Moysi collatio.</i>	189	<i>Comparativus propositio.</i>	153
<i>Christi plenam etatem attingere.</i>	148	<i>Compati.</i>	110
<i>Christum indure.</i>	235	<i>Compositio.</i>	130
<i>Christum diuidunt heretici.</i>	157	<i>Comus.</i>	130
<i>Christo præsente, euanescenti tyranni car- nis.</i>	113	<i>Conciliati per Christum.</i>	115
<i>Christi proprietates.</i>	113	<i>Concordia solutio.</i>	136
		<i>Concupiscentia.</i>	3. 39. 182. 185
		<i>Concupiscentia duplex.</i>	147

I N D E X

Concupiscentia parit peccatum.	14	Creaturae de se sunt tenebre.	180
Concupiscentia primas habet in contenciosis.	40	Credentes fratres.	223
Concupiscentia carnis, &c oculorum.	193	Credentes in Iesum sunt electi.	89
Concupiscentiarum antidotum	75	Credentes in Christum sacerdotes sunt.	90
Conditiones ad curam episcopalem necessariae.	133	Creditibus Christus est uita.	178
Condonata omnia per Christum.	63	Credentes ad tempus.	9
Confessio, 47. Confessio Christiana.	212	Creditibus non iusti fluctuatio.	137
Confessio paenitentialis.	183	Credentes sunt hi: aduenae, et peregrini.	98
Confessionis perfectae de Christo fructus.	217	Credunt Demones, credit Petrus, sed disfrenter.	222
Confiteri, 212. Confiteri Christi.	218	Crucis, eius fructus, commendatio.	6.115
Confundi.	87	Cruce Christi non offenduntur pii.	87
Congregare semetipsum.	233	Crux quomodo gaudenter ferenda.	9
Conscientia bona, 113. ciui interrogatio.	118	Crux Christi frenum carnis.	116
Conscientia Dei, pro iusta causa.	99	Cultus internus curandus.	107
Conscientia fidelis parata.	219	Culpafrastra non est in Deum reiicienda.	13. 27. 15
Conscientiae flagellum.	113	Cupiditates sunt seminaria contentionum.	40
Consciencie remorsus quomodo abiecti.	119	Cupiditatum exercitus.	40
Confessor Petrus.	132	Curiones.	165
Conservati in Christo.	245	Cutem curare non licet.	49
Consilia eterna per Christum manifestata.	74	D	Aemon non cogit, ut inuiti peccatum.
Consortes diuinæ nature fieri.	147	Demones credunt Deum.	23. 30
Constantia Christiana.	192	Demones referunt in iudicium extremum.	158. 248
Constantia in rebus agendis habenda.	21	Dandum hilariter.	126
Consuetudo prescribere non potest aduersus ueritatem.	241	Debitum ex animo persoluendum.	97
Contemptus, uenenum pacis et amicitie.	97	Deglutire.	111. Deglutire mortem.
Continet, uerbum neutrum.	86	Detestate.	38
Conuersationis honestæ fructus.	93	Deliciae mundi, stercora sunt pii.	120
Conuicia aduersus Christianos.	94	Demetrius.	238. ciui laus.
Conuicia conuicijs non refellenda.	124	Democratio.	95
Conuicia ferre, est magni animi.	128	Deplorati homines.	45. 231
Conuicia, charitates, & dilectiones.	251	Desideria.	123
Conuicisci Christo.	63	Desinere à peccatis.	122
Cor simplex.	76	Desperati, & perditi.	94
Cor sedes affectuum.	20. 208	Detrabere.	46. 81
Cor primum uiuens.	107	Detractores.	39
Cor nostrum sterile.	22	Detractio species homicidij.	81
Corpus nostrum configuratum corpori clavritatus Christi.	202	Detractio uenenum concordie.	43
de Correptione.	245	Detrabens fratri bis peccat.	43
Corruptio mundi fugienda.	147	Deus Iesu Christi.	63
		Deus, nomen nature.	63
		Deus charitas est.	214
		Dei	

I N D E X

Dei definitio.	181	Die iudicij dilatio pijs no est molesta.	173
Deus est lux. 180. Vita omnium.	177	Diem de die ducere.	165
Deus immutabilis.	16	Dies perditionis.	171
Deus Zelotes. 41. & Zelotypus.	42	Dies et mille anni nihil ad eternitatem.	170
Deus Iuis pr se esse solet.	41	Dilectio Dei, & proximi, unita & cognita.	219
Dei sapientia, & prouidentia.	160	Dilectio non facta habenda.	208
Dei uoluntas.	228	Dilectionis mutuae fructus.	208
Deus omnium bonorum fons.	15	Dilectio mutua. 216. Eius uirtus.	215
Deum uidere, quid.	220	Dilectionis mutuae commendatio. 200. 205	
Deum nemo uidit unquam.	216	Dilectionis mutuae preceptum.	235
Deum in nobis manere, quid. 216. & quo signo id cognoscamus.	ibidem	Dilectio, est impletio legis.	205. 235
Deu uiderunt Apostoli, & Prophetae. 217		Dilectio comes spiritus.	148
Deus paucus, & terror noster.	113	Diligere, & seruare precepta, idem.	289. 223
Deum magnificare, & glorificare.	113	Diligere sicut scipsum, qualiter intelligatur.	25
Deus non est difficilis, & inexorabilis.	10	Diligere fratrem 185. Mundum.	185
Dei nomine in scriptura Deum intelligimus.	191	Dilecti in Deo patre.	245
Deum habere curam de nobis.	137	Diotrephes. 238. perniciosus.	241. 243
Deus corde querendus.	216	Disciplinatus.	37. 38
Deus facta omnium iudicaturus.	252	Dissidia.	126
Deus corde nostro maior.	208	Ditependum in Deo.	138
Deus omnium bonorum autor.	140	Diues. 5. Diuites.	22. 46
Deus intentator malorum.	14	Diuites mundi.	25
Deus cur dictus Dominus Sabaoth. 49. 93		Diuitiae.	107
Deus res inuisibilis.	216	Diuitiae per Christum.	147
Deo omnia praestantia.	170	Discolus.	104
Deus, magis patrem, quam dominum se dici uoluit.	98	Diuitiae Christianorum.	92
Deus genuit nos.	16	Diuitiae Dei, per Christum mundo manifestatae.	63
Deus mortificat, ut uiuiscet.	21	Diuitiarum genius.	11
Diabolus.	141. 210	Diuitiae floribus similes.	11
Diabolus iniuriantis origo.	204	Diuortium ob contemptam religionem.	106
Diabolus non desit peccare.	204	Docere.	167
Diaboli opera disoluta a Christo.	204	Docentes non syncerè, grauius puniuntur.	34
Diaboli opera dissoluere, quid.	204	Docendi munus non ambiendum, sed uocacione obeundum.	34
Diaboli circuitus, & decipule.	138	Doctor fidelicibus presentissimus.	195
Diabolus aduersus diffidentes solum uim exerit & praeualeat.	139	Doctores.	132
Diaboli, & Leonis collatio.	138	Doctorum opera ceteris placeant.	134
Dictionis repetitae in sacris, uirtus.	177	Doctrina Christi.	36. 236. 237
Dies iudicij. 250. incognita est.	142	Doctrina orthodoxa.	212
Dies horrenda pijs desiderata.	173		
Dies domini.	166. 172		
Dies occisionis. 50. Dies magnus.	148		

INDEX

<i>Doctrina fidelium.</i>	179	<i>eternam predestinationem.</i>	210
<i>Doctrina omnis sit à spiritu.</i>	126	<i>Electa Domina.</i>	132
<i>Doctrina Iohannis non est noua.</i>	189	<i>Electio conditio.</i>	89
<i>Doctrina episcopi uim habet ad regimen</i> <i>gregis.</i>	131	<i>Eligimus in Christo.</i>	227
<i>Doctrina omnis regula.</i>	234	<i>Eleemosyna.</i>	28
<i>Doctrina falsa origo.</i>	40	<i>Elementorum conflagratio.</i>	171
<i>Doctrina non prohibetur, sed doctrina=</i> <i>rum multitudi.</i>	34	<i>Elias.</i>	47
<i>Doctrina cum delectu recipienda.</i>	212	<i>Emano.</i>	38
<i>Dolus.</i> s. <i>Dominatio.</i>	160	<i>Emphasis diminutius gaudet.</i>	186
<i>Dominationem spernere.</i>	249	<i>Enallage.</i>	15
<i>Domus Dei.</i>	85. 130	<i>Encomon.</i>	165
<i>Domus spiritualis.</i>	79. 85	<i>Enoch propheta.</i>	244. 251
<i>Dona a Deo.</i>	5	<i>Epanalepsis.</i>	158
<i>Donatis farum infania.</i>	• 114	<i>Epanaphora.</i>	178
<i>Dormire.</i>	• 174	<i>Epanodus.</i>	11
<i>Dotes animi quæ meliores.</i>	107	<i>Episcopus.</i>	103. 132
<i>Duodecim tribus.</i>	7	<i>Episcopus est pastor.</i>	103. 132
<i>Duplices animo.</i>	5. 43	<i>Episcopus sit omnis modestie exemplar.</i>	134
<i>Duratio in malis precludit uiam ad ui=</i> <i>tam.</i>	208	<i>Episcopi uigilia.</i>	133
<i>Dyscoli.</i>	99	<i>Episcopus liberalis.</i>	133
E cclesia.	241	<i>Episcopus auaritia induit latronis & ty=</i> <i>ranni nomen.</i>	134
<i>Ecclesia ueritatis columna.</i>	213	<i>Episcopum agere.</i>	133
<i>Ecclesia prime ritus.</i>	240	<i>Episcopi seniores.</i>	239
<i>Ecclestiarum praefecti Seniores.</i>	232	<i>Episcoporum studiū, & functio.</i>	132. 134
<i>Ecclesia, & uxor symbolum.</i>	109	<i>Epistola Iacobo adscripta uerè est Iacobi.</i>	
<i>Ecclesia maior est seruo seruorū Dei.</i>	133	<i>6. Eius epistole scopus.</i>	18
<i>Ecclesia optimos habeat praesides.</i>	135	<i>Epistola Pauli.</i>	166
<i>Ecclesia inferendi sunt, qui Christiani fie=</i> <i>ri uolunt.</i>	179	<i>Epule spirituales.</i>	63
<i>Ecclesiastes certus esse debet de uerbo</i> <i>quod docet.</i>	34	<i>Erat, nota eternitatis.</i>	177. 178
<i>Ecclesiis cognoscitur animus.</i>	40	<i>Errare de igne eterno.</i>	253
<i>Efusus, qui dicantur.</i>	250	<i>Errantes oves.</i>	103
<i>Electi sunt iustitia Dei, & sanctifica=</i> <i>tio.</i>	145	<i>Esse in Deo.</i>	168
<i>Electus.</i> s. <i>Electi.</i>	61. 89	<i>Esse in filio Dei.</i>	230
<i>Electus Christus.</i>	84	<i>Esse in luce.</i>	190
<i>Electorum ordo.</i>	149	<i>Esse ab initio.</i>	191
<i>Electi non peribunt.</i>	104	<i>Et particula, pro ideo. 178. pro id est. 223</i> <i>pro, unde, ergo. 197. pro nam.</i>	187
<i>Electi peccato ad mortē nō ledētur.</i>	229	<i>Ethnicorum amentia.</i>	96
<i>Electi etiam ex genibus.</i>	92	<i>Euangelium uerbum est ueritatis, seu ue=</i> <i>tax.</i>	17
<i>Electi secundum presentem iustitiam, aut</i> <i>cordis Dei.</i>		<i>Euangelium suscipiendum.</i>	6
		<i>Euangelium comitem habet spiritum.</i>	19
		<i>Euangelium est clavis gratiae & miseria</i> <i>Euang</i>	71

I N D E X

<i>Euangelium plus aliquid supra Mosen exi-</i>	<i>morta.</i>	29.147
<i>git.</i>		71
<i>Euangelium explicat quod facit satis ad</i>	<i>Fides semel data seruanda.</i>	246
<i>salutem.</i>	<i>Fides uera & sola est, quam uiuam dici-</i>	28
<i>Euangelij certitudo.</i>	<i>mus.</i>	
<i>Euangelium gratis nuntiatum.</i>	<i>Fides absq; charitate indigna est fideino-</i>	29
<i>Euangelij contemptores.</i>	<i>mine.</i>	
<i>ab Euangeliō nemo arcetur.</i>	<i>Fides operibus ornata.</i>	71
<i>Euangelizabant gratis in prima Eccle-</i>	<i>Fidei summa est Iesus Christus.</i>	222
<i>sia.</i>	<i>Fide eadem, qua & patres saluamur.</i>	117
<i>Exclusiue dictio[n]is acceptio in mysterio</i>	<i>Fides , & Asperf[io] sanguinis Christi</i>	
<i>trinitatis.</i>	<i>idem.</i>	62
<i>Excrucialis.</i>	<i>Fidei certum pr[em]ium.</i>	67
<i>Exegesis.</i>	<i>per Fidem ad salutem peruenitur.</i>	68
	<i>Fides loco & tempore exerit opera ex-</i>	
<i>Exempla mouent.</i>	<i>terna.</i>	32
<i>Exemplorum uis, & energia.</i>	<i>Fides pro clypeo habenda.</i>	113
<i>Exemplum fieri.</i>	<i>Fidei ratio reddenda ob iustas causas.</i>	113
<i>Exhortari.</i>	<i>Fides piorum temptationibus, uelut aurum</i>	
<i>Exhortatio ad poenitentiam.</i>	<i>igne probatur.</i>	13
<i>Exhortatio ad arma aduersus hostes su-</i>	<i>Fides uiua forma est Christiani animi.</i>	76
<i>menda.</i>	<i>Fides operibus consummata.</i>	31
<i>Exire in mundum, 235. Exitus.</i>	<i>Fides & Spes, sine Charitate nihil.</i>	148
<i>Expectando hereditatem, custodimur uir-</i>	<i>Fidelis, & iustus Deus.</i>	130.184
<i>tute Dei.</i>	<i>Fidelis iudicat se esse in gratia.</i>	183
F <i>Abule docta.</i>	<i>Fidelibus communicata beneficentia.</i>	241
<i>Facies Dei, uaria significat.</i>	<i>Fideles sunt sacerdotes.</i>	90
<i>Facies Christi.</i>	<i>Fideles empti & acquisiti.</i>	91
<i>Facie ad faciem.</i>	<i>Fideles omnes in Christo oblati, ut Israë=</i>	
<i>Facere iudicium.</i>	<i>lit[e] in Leui.</i>	17
<i>Fauor Dei.</i>	<i>Fidelis omnia Dei benevolentiae com=</i>	
<i>Feruor, pro afflictione.</i>	<i>mittit.</i>	
<i>Festinare.</i>	<i>Fidelium ornatus.</i>	194
<i>Fides.</i>	<i>Fideles loco iudeorum suffecti.</i>	89
	<i>Fideles uix immunes sunt à tribulatione</i>	
<i>Fides ad Deum, 146. Fides à Deo.</i>	<i>bus.</i>	130
<i>Fides uiua.</i>	<i>Fideles decet esse patientes.</i>	100
<i>30.203.eius fructus.</i>	<i>Fidelis, est templum Dei.</i>	85
<i>Fidei uiua genius, energia, uirtus,</i>	<i>Fidelis, fit lapis nius, & edificatio spiri-</i>	
<i>29.72.</i>	<i>tualis.</i>	85
<i>115.118.</i>	<i>Fideliter facere.</i>	243
<i>Fides otiosa.</i>	<i>Fiducia, 10. Fiduciam habere,</i>	197
<i>Fidei auris.</i>	<i>Fiducia ad Deum.</i>	41.209.228
<i>Fides uiua custos nostra.</i>	<i>Fiducia pro anchora in afflictionibus ha-</i>	
<i>Fidei uiua filie.</i>	<i>benda.</i>	10
<i>Fidei mandatum.</i>	<i>Fiducia, Christianorum almonia.</i>	179
<i>Fides sine opere, ficta est.</i>		
<i>Fidei uisio & cognitio.</i>	<i>Fiducia</i>	
<i>Fides sine operibus non est fides, 22. sed</i>		
<i>morta</i>		

INDEX

Fiducia in die iudicij.	218	Gloriandum non esse in rebus uanis.	45
Filius Dei.	177. 192	Gomorrha.	255
Filius uera patri's imago.	177	Gradatio.	147
Filiū Dei appariſſe, quid.	202	Gradus etatū ſpiritualibus ſunt profe-	
Filiorum Dei & Diaboli notæ.	205	ctus uitutum.	83
Filiū obedientie.	79	Gratia, 143. 233. Gratia, eſt Dei fauor.	62
Filiū Dei miſericordia gratuita.	213	Gratia Dei abuentium note.	249
Filiū Dei uictores Antichriſti.	213	de Gratiam Christi negantibus.	244
Filiū nomen eſſentiale, & ab effectu.	177	Gratia in quam poſiti erant Iudei.	88
Filiū ire natura ſumus.	184	Gratia, pro laude, & gloria.	99
Filius apud patrem.	178	Grex Christi epifcopo commiſſus.	133
Filioli qui dicantur.	191	Gula mater libidinis.	30
Filioli patris induant mores.	203	H Aceditas incorruptibilis.	64
Finis rerum omnium.	125	H ereditas conſeruata, & abſcondita	
Firmi fide.	139	eadem.	64
Fontes fine aqua.	163	Heretici intractabiles, & philauiri.	161
Fortitudo euangelica à Deo.	66	Heretici blaſphemii.	161
in Fortuna proſpera, aduersa ue, quid age-		Hereticorum à fidelibus expulſio.	195
dum.	53	Heretici ſcripturarum corruptores.	173
Fratris uox.	210	Hereticorum notæ.	213. 252
Fratres ſecundum carnem.	195	Hereticorum index.	212
Frater pro proximo.	203	Hereticorum cognoscendorum signa.	233
Fratres dicuntur Christiani.	148	Hereticorum olfactus foetidus.	136
Fraternitas.	97	H ereticus ne ſalutatio quidem debetur.	236
Fraternitas minor amicitia.	110	Heretici dicuntur Venientes, & Fu-	
Functionum omnium scopus.	127	res.	236
Fundamentum ſolidum Christus.	84	Hereticorum exitium.	157
Funes Angelorum, & hereticorum.	158	Hereticorum luxuriae.	157
Filiorum regni, & perditionis notæ.	242	Heretici auari. 157. Superbi.	160
G alatia.	79	Hereticorum iudicium tam olim paratum.	158
Gaudium plenum.	180. 237	Heretici bi mortui.	251
Gaudium carni incognitum.	180	Heretici fluctus ſunt feri maris.	232
Gaudendum de promotione cuāgelij.	234	Hebionitarum error.	178
Gaudendum & ludendum temporale.	43	Hieremus fletus.	233
Gaudendum cum Euangeliū obſerua-		Homo cordis, Homo abſconditus,	107
tur.	239	Homo regenitus, ut eſſet creaturarum pre-	
Genitus ex Deo, ſeruat ſeipſum.	122	fantifima.	16
Geniti à Deo per uerbum.	6	Hominis abieclio.	182
Geniti ex Adamo peccatores.	63	Homines uiui ſepulti.	206
Gentes, ſunt infideles.	93	Homines ſuo malo, nō autē à Deo mali.	17
Gloria. 250. Gloria magnifica.	132	Homo inter ſpiritum & carnem conſi-	
Gloria Dei, eſt iuſtificatio noſtra.	182	tutus.	164
Gloria reuelanda.	132	Homines carne & peccato conſuti.	101
Gloriandum quid ob Christū patimur.	129	Humana frugalitas.	187
Glorificare.	129	Humana creatura.	94

I N D E X

<i>Humanitatis Christi uirtus.</i>	187	<i>Impatientie incendia.</i>	11
<i>Homicide.</i>	131, 210	<i>Impius.</i> 131. <i>cius malignitas.</i>	206
<i>Homicida non habet uitam in se.</i>	207	<i>Impij qui dicantur.</i>	246
<i>Honor pro pretioso.</i>	87	<i>Impios resuari cruciando<i>s</i> in diem iudicij.</i>	160
<i>Honore inuicem praeueniendum.</i>	136	<i>Impiorum exitium,</i> 170. <i>Impiorum uerba & uoces blasphemæ.</i>	168, 188
<i>Honor homini debitus.</i>	104	<i>Impiorum uerba de promissionib. Dei.</i> 166	
<i>Honor quibus deferendus.</i>	25, 97	<i>Impiorum peruersæ cogitationes.</i>	168
<i>Honor debitus regi.</i>	98	<i>Impietatem semper sua sequitur ultio.</i> 159	
<i>Honorum partitio iuxta merita.</i>	24	<i>C^o 168</i>	
<i>Honorare proximum, quid.</i>	97	<i>Impostorum note.</i>	246
<i>Honor, pro omni genere officij.</i>	97	<i>Impostores quæstui<i>s</i>.</i>	163
<i>Honorificentia Chriſti.</i>	84	<i>Impostores auari, & rapaces.</i>	162
<i>Hora.</i>	198	<i>Impostorum macule.</i>	162
<i>Horizon.</i>	174	<i>Improgerare.</i>	10
<i>Hospitalitas.</i>	221, 225	<i>Impudica pro pudicis a pseudapostolis habentur.</i>	162
<i>Hospitalitatem implere.</i>	126	<i>Infantia Chriſti.</i>	82
<i>Hostia uiue.</i>	85	<i>Inanus homo.</i>	30
<i>Humilis,</i> 110. <i>Humilitas animi.</i>	82	<i>Incipere, pro continuare.</i>	150
<i>Humilitas.</i> 131, 136. <i>cius fructus.</i> ibidem <i>C^o 43.</i>		<i>Incolatus,</i> 79. <i>Incolatus Dei.</i>	79
<i>Humiliationi studendum.</i>	ibidem	<i>Incontaminatus.</i>	64, 73
<i>Humiliare.</i>	46	<i>Indigena.</i>	104
<i>Hypocrite.</i>	43, 81	<i>Infideles non sine fine Dei misericordia uiunt.</i>	
<i>Hypocitarum note.</i>	203	<i>Infantes.</i>	92
<i>Hypocitarum & dolij uacui symbolū.</i> 30		<i>Infidelitas.</i>	79
<i>Hypocitarum terriculamenta.</i>	228	<i>Infirmus.</i>	131, 248
<i>Hysterologici.</i>	188	<i>Infirmorum medela.</i>	33
<i>Hysteron proteron.</i>	188	<i>Iniquitas.</i>	184, 202, 210, 229
I acobus Alphai & frater dñi. 21, 253		<i>Iniuria tandem non manet iniulta.</i>	102
I acobus multinomius.	6	<i>Iniustus casu.</i>	205
<i>Iacobi institutum : eiusq; animus erga ludos:q & eisdē peculiaris apostolus.</i> 7		<i>Inservere.</i>	22
<i>Idiomatum communicatio.</i>	177	<i>Inspector alienorum.</i>	119
<i>Idolum.</i>	223, 222	<i>Instituto omnium officiorum.</i>	110
<i>Idolorum cultus nefarius.</i>	223	<i>Inuidia morbus animi grauissimus.</i>	81
<i>Idololatriæ origo.</i>	230	<i>Inuidia Cain.</i>	81
<i>Ieiunium.</i>	225	<i>Inuidia nutrit, famule, & comites.</i>	81
<i>Iesus,</i> 199. <i>Iesus est persona in diuinis.</i> 212		<i>Inoculatio.</i>	22
<i>Iesus, cur uerbum, uirtus, sapientia, dextera, brachium.</i>	199	<i>Inuocare nomen super nos, est uocari, & nominari.</i>	25
<i>Illusores.</i>	167	<i>Ioannes baptizauit solum in aqua: & qui ab eo baptizati, rebaptisandi sunt.</i> 224	
<i>Imbecillitas humana.</i>	34	<i>Ioannis encomion.</i>	176
<i>Immarcescibilis.</i>	64, 135		
<i>Immisericors misericordia non meretur.</i> 27			
<i>Impatientia malorum.</i>	148		

INDEX

Ioannes omnes Asianos ad salutem do-	Iustitia, 184. Iustitia Dei,	27
cuit.	Iustitia in penitentia,	183
Ioannis erga suos benevolentia.	Iustitia pro iustis,	172
Ioannis ferox erga discipulos.	Iustitiam facere.	205
Ioannis animus erga Asianos.	Iustitia opere & verbo commendanda.	204
Ioannes cur senior dictus.	Iustificatio & renascentia.	76
Iouiniani error.	Iustificatio nostra.	31
Ira quid.	Iustificatio nostri Christo debita.	145
Ira rationem ne preoccupet.	L Aborandum esse.	137
Ira fomes impatiens, &c.	Lac, 79. Lacti inest nutricis genius,	82
Isaiae locus explicitus.	Lacte nutririri.	82
Iudas.	Lapis Doctoris turpisimus.	34
Iudas seruus Dei.	Laqueo suspensus speret.	129
Iudas martyr in Perside.	Laquei demonum.	248
Iudas filius perditionis.	Lapis, 84. Lapis Christus: lapis uiuus.	79.
Iude Galilei error.	83. & solidus.	86
Iudei & gentes per Christum iuncti.	Lapides uiui.	84
Iudeorum dispersio unde.	Lapis reprobatus Christus.	88
Iudeorum cecitas, & error.	Lapis offensionis, & petra scandali.	87
Iudeorum quorundam error.	Lasciuorum mores.	49
Iudicium.	Lauda iusta nemo fraudandus.	240
Iudicium, id est, afflictio incipiens a domo	Legio sine Dei amore inutilis.	75
Dei.	Legatus Christi.	68
Iudicium uocatur, Dies domini.	Letitia ex fide.	60
Iudicij extremi nota.	Lex quid, 210. Lex duplex.	95
Iudicium magnum cur dies uocatur.	Lex imperat principi.	95
Iudicij magni dies certissima, sed inco-	Lex naturae.	108
gnita.	Lex libertatis: Lex seruitutis.	27
Iudicij magni descriptio.	Lex tota implenda.	22
Iudicium de proximo, Deo committendum	Lex & Prophetæ in Christo coenit. 152	
est.	Lex prophetiam, ut lucerna habebat.	153
Iudicium solius Dei est, & quibus id de-	Lex iudex est, 23. Lex regia.	26
mandat.	Lex perfectæ libertatis.	19
Iudicium temerarium fugiendum.	Lex Dei est speculum.	19
Iudicandi per legem libertatis.	Legis, & euangelij functio.	51
Iurare, 47. 58. Iurare licet,	Legi satisfaction a Christo.	73
Iurare non affluecamus.	Legis & prophetarum summa.	220
Iurare per creaturam.	Legis Christianæ summa.	209
Iustus homo.	Lex spiritus uite liberat nos a peccato.	19
Iuramentum a domino receptum.	Libertas, 80. 135. Christiana.	97
Iuramentum ex se non est malum.	Liberalitas & Benignitas Dei.	9
Iuramenti liciti circumstantiae.	Liberum arbitrium prædestinatione non	
Iustus uix salvabitur.	tollitur.	246
Iustus nihil defit.	Libri scriptorum monumenta.	150
Iustus, & diligens fratrem, idem.	Libri doctorum lectione non dedicandi.	177
	Limbus,	

I N D E X

Limbus.	117	Magisteria externa.	198
Lingua.	105	Magistri errorum dicuntur macule.	162
Lingua mentem non precurrat.	17	Magistros plures fieri, quid.	34
Linguam unam, aures uero duas, cur homi ni natura dederit.	17	Magistri illuminati.	251
Linguæ petulantia unde oritur. 17. & 20		Magistratus sunt a Deo.	94. 96. 127
Linguæ uitium describitur.	33	Magistratus tria genera.	94
Lingua coercenda.	35. & 36. 111	Magistratus gladium habet.	96
Linguam coercens, perfectus est.	35	Magistrisibus maledicere turpisimū. 249	
Linguæ uis & energia.	35	Magnificentia.	254
Lingua igni non assimilis.	35	Malum, pro poena.	31
Lingue coabitio difficilima.	35	Mala que Diabolo autore in mundū sub= introierunt.	204
Lingua indegest animi.	36	Malis artibus non utendum.	40
Lingua duplici laborat malo.	36	Malitie uitandi suasio.	194
Lingue usus in edificationem datus,	36	Malorum profundum, ex recessu ab euan= geljo.	235
Litorum Christus.	215	Malignus.	192. 198
Litera aurem ferit, spiritus autem cordi= bus infidet.	19	Malignus non tangit electum, & ex Deo natum. 230. Maligna potestas. 91	
Liuer.	103. 104	Malitia.	81
Liuer Christi, sanitas nostra.	103	Mancipia.	98
Locuples.	120	Mandatum.	210
Locus publice functionis.	24	Mandatum uetus & nouu. 185. 190. 234	
Longanimis Deus.	171	Mandata Dei facilima.	223
Longanimitas Dei.	173	Mandatorum obseruatio.	188
Longanimitas Dei maiore obstinatis ad= ducet poenam.	50	Mandatorum obseruator Dei habet. 209	
Lot. 135. Lot iustus.	159	Manere in Deo.	183. 200
Lubrica atas.	191	Manere in morte.	207
Lucerna.	144. 154	Manere in Christo, & purè uiuere, idem cib. 197. Manes in Deo, non peccat. 203	
Lucernam incendere.	154	Manichæus.	177
Lucerne lucentis, & Scripturæ collatio, & symbolum.	153	Manucto viro non repugnat moderata ira.	46
Lucifer.	154	Manus, pro quolibet negotio.	46
Lucrum ex re honesta non damatur.	134	Manus habere.	43
Lumbi mentis.	60. 70	Manutentans.	154
Lumbos succingere.	70. 79	Marcionis uerbum ad Ioannem.	237
Lumborum cingulum, castificatio.	75	Marcus euangelista.	140
Lumborum cinctura.	79	Marinæ belue mansescunt.	38
Lumen Christus.	185	Mariti.	105
Lupirapaces.	212	Martyres.	100
Lux. 181. 185. Lux Deus.	176	Matrimonium non dissoluitur religione impari.	106
Lucis consequendæ modus.	180	Matrimonij commendatio.	109
Luxuria.	123	Matrimonialis conuiuus pacificus.	109
M Acule in coniuuijs. Magister internus.	231		
	198		

I N D E X

Media ad gloriam.	62	Modestia, & Sanctimonia.	93
Meditatio sacrarum literarum utilissima.	193	Moëchor.	33
ma.	192	Monarchia.	94
Membra corporis Christi.	40	Mors, ubi abest Christus.	86
Membra pro homine.	166	Mors Christi uita nostra.	103
Mendax.	194	Mors ipsi Petro preannulata à Christo.	151
Mendaces extra caulas Christi sunt.	196	Mori ipsi peccato.	102
Mendacem Deum facere, quid sit.	167	Mortificati carne.	115
Mens sincera.	235	Morum paræneses unicuique etati con-	
Merces perseverantie plena.	149	grue.	190
Merces honorum operum.	135	Morum probitas plus ualeat quam docta	
Merces episcoporu bene præsidentiu.	161	disputatio.	106
Merces iniustitiae.	241	Moysi scriptura de Christo.	89
Merces recipientiu euangelicos uiros.	250	Mulieres non doccent.	106
Mercede effundi.	250	Muliebris luxus reprehensus.	107
Mercedis deceptio.	49	Mulierum ornatus quales esse debet.	107
Mercedis fraudatores.	133	Mulieris sancte in exēplu proprieitate.	108
Merces ante solis occasum reddenda.	49	Mulier uasculum infirmum.	109
Merces detenta clamat ad dominum.	49	Mundus originalis.	159
Mercenarij.	12	Mundus impiorum.	159
Meritum Christi.	133	Mundus in maligno positus.	230
Merita legis euangelice iuxta que iudicabimur.	27	Mundus, pro impijs.	206
Mesoromasdes.	95	Mundus animalis.	201
Meſtas.	299	Mundialiam uerba aduersus pios.	201
Metalepsis.	87	Mundus semper aduersatur pios.	63
Michael. 244. Michaelis & Diaboli	249	Mundus fallax.	64
dissidium de corpore Moysi.	90	Mundus uarijs modis usurpatur.	198
Microcosmus.	30. 44. 168	Mundus, pro hominibus, & impietate.	192
Mimesis.	230	Mundialis amor Deo aduersatur.	193
Mioſis.	75	Mundi impuritas, & uanitas.	193
Miracula fuent, nomine Iesu inuocato.	22. 28. 60. 233	Mundo nihil infirmius.	193
Misericordia.	63. 91	Mundi studium fœdum.	193
Misericordia magna.	246	Mystæ Comi.	130
Misericordiam augeri in nobis.	246	Mysteria abscondita per ecclesiast reuelata.	189
Misericordia et Veritas comites.	56. 244	Natus ex Deo.	186. 211
Misericordia iustitiae prestat.	28	Natus ex Deo non peccat.	204. &
Misericordia pro misericorde.	28	quomodo intelligendum hoc.	ibidem
Misericordie noie pater ostenditur.	246	Nati ex Deo, cuius gratia merentur eis heredes?	119
Misericors.	110	Nati ex Deo, adhuc reliquias veteris Adæ	
Misericors miserator dominus.	52	habent in carne.	93
Miseria.	58	Nati ex Deo, est habere fidem in Chri-	
Miseria duplex: Miseria pro pena.	43	stum.	221. 223. & 150
Mis̄i. 144. Mis̄io filij Dei.	202	Natiſe	
Modestus.	110		

I N D E X

Nascimur ex Deo dilectione.	214	Oleum	47
Nati Electæ.	232	Oleum oliuarum, ab episcopo sanctificata, est materia unctionis.	56
Natiuitas Christiana.	77	Oleum signum promissionis.	56
Natura neque ex Deo, neque satana sumus.	204. 205	Oleum signi mysterium.	54
Nebulae agitatae non absimiles neochristianis.	163	Oligarchæ: Oligarchicus.	95
Negare Iesum esse Christum quidem.	196	Opera. 6. 116. Opera bona.	103
Neochristianorum technæ.	163	Opera nostra apud Christum reponenda.	240
Nicolaitæ.	247	Operationum nostrarum fructus.	38
Noe.	155	Opera indicant quales sumus, 204. Cuius sumus filii.	205
Noë octauus prece diuine iustitiae.	159	Opera sunt media ad finem electionis.	149
Nomen Christianum sine pura vita uanum est.	248	Operibus electione nostra firmans.	149
Nominare, & esse, idem.	201	Opera Abrahe habenda.	147
Non peccare.	222	Opera pro affectibus.	206
Nosse omnia.	195	Opera Abrahe per fidem.	25
Nota impostorum & pseudoprophetarum.	167	Opera Rahab per fidem.	23. 31
Notas aliorum cur potius, quam nostras reprehendimus.	19	Opera necessaria ad coronam.	147
Nouissima hora. 194. Nouissimus dies. 199		Operum commendatio.	236
Nouissimum tempus.	79. 166	Opera legalia non iustificabant.	73
Nouatianorum error.	164	Opera indicia electionis.	143
Numeri singularis uirtus.	182	Operans ex Charitate saluus fiet.	150
Nutios uerbi recipies, christum recipit.	240	Opus internum aliquando tanti fit sine extero, atque cum externo.	31
Nubes sine aqua.	250	Oppugnatio ueritatis agnitionis, mortalis.	
Obedientia.	71	Oratio.	39. 47. 121. 123
Obedire est credere.	71	Oratio Christi.	160
Obedire Deo.	79	Oratio in fide Deo accepta.	10
Obedire Christo, est a spiritu.	62	Oratio inefficax.	10
Obedientia charitatis.	75	Orationis uiuæ efficacia.	10
Oblatio Christi secundum humanitatem.	187	Orationis impedimentum.	109
Obtrectatores.	81	Oratio sine fide, mortua est.	10
Occisus, pro causo.	207	Orationem facere.	243
Oculus domini.	120	Oratio assidua multum habet energie.	57
Oculus est mentis index.	162	Oratio afflictus anchora.	53
Oculi adultere.	102	Orandum iuxta Dei, non nostram uoluntatem.	10
Oculus, quid in sacris signat.	177	Orator.	135
Oculi Dei super iustos.	112	Osculum charitatis signum.	140
Oculus spiritualis, & corporeus.	216	Osculum mulieribus apud Romanos, olim interdictum.	140
Odij nomen.	207	Osculum sanctorum.	141
Odium fratris.	185. 190	P Acta à Moysè predicata, in lege gratiae completa.	89
Odium fratris graue est peccatum.	206		
Offendens in uno, fit omnium reus.	26		

I N D E X

Paracletus.	198	Peccatum in conspectu Dei.	49
Farergon.	62. 74	Peccata in celo pro vindicta clamatio. 49	
Paruulifensi.	82	Peccatum, & conscientie stimulus, aduersarij nostri. 233	
Pasio & mors Christi.	152	Peccatum non disimulandum. 164	
Pascere. 132. Pastoris nomen,	133	Peccatum in membris. 182	
Pastor Christus.	81	Peccata levia. 182	
Pastoris optimi partes.	242	Peccatis leuibus conflatur magnum. 182	
Pastores, sunt ouium conductitij.	135	Peccatum per infirmitatem. 229	
Pastorum princeps Christus.	135	Peccatorum uenialium renusio. 229	
Pater lumenum.	13	Peccatum ad mortem. 229	
Pater filio praeominatur, interdum filius patri.	196	Peccatum in spiritum sanctum. 229	
Patris & filij aequalitas & unitas: uolumen una, & unus honor.	196	Peccantium quorundam ignavia. 219	
Pater generans.	177	Peccatum habere, & peccare, non idem. 186	
Paternus animus erga filios.	194	Peccare. 186. Peccatum facere. 202	
Patria piorum.	92	Peccatum iacre super humerū Christi. 115	
Pati propter Christum.	105. 128	Peccati et pseudopropheticū affinitas. 164	
Pati pro re iusta. 129. Pati iustè. 80		Peccati nomine tota peccatorum colluvies dicitur. 182	
Patientia.	52. 143. 148	Peccati autorem non esse Deum. 203	
Patientia lob decatatisima: qua & septuplo locupletior factus.	32	Peccatores sumus, & peccatum habemus. 182	
Patientia Dei.	117	Peccatores sumus omnes. 19	
Patientia confirmandus animus.		Peccatorem reducere in uiam. 47	
Patientia fructus est fidei.	8	Peccatorum numero Ioannes se adscribit. 187	
Patientis exemplar Christus.	100. 101	Peccatores dicimus, licet iusti. 182	
Patientia Christi.	101	Peccat nemo iniutus. 120	
Patientes propter insitiam.	112	Peccans ad mortem. 227	
Patientis commendatio a Cypriano: cuius comitis come perseuerantia.	8	Peccans non credit in Christum. 203	
Patientis gratia à Deo.	128	Peculium domini. 89	
Patientia itur ad coelum.	51	Pecunare. 18	
Paulus labore manuum sibi necessaria acquirebat. 241. Pauli sapientia. 173		Pelagius. 157. Eius heresis. 183	
Pauperes.	22	Flagianorum infanía, & error. 9. 157	
Pauperes in mundo, sunt diuites.	24	Pellicio, is. 168	
Pauperes spiritu Christo similes.	82	Pentapolis punita. 159. & 250. cuius incedium est publicum exemplum. ibidem	
Pauperū substdium in prima ecclesia. 240		Poma que solo tactu in cincrem uertuntur. 359	
Pax.	62. 145. 233. 242. 246	Peregrinus. 104. Peregrinorū mos. 93	
Pacis nomine filius intelligitur.	246	Peregrinatio p Euāgelio cōmēdatur. 240	
Peccatum.	5. 210	Perficerre legem quid. 26	
Peccatum ex scientia grauius est.	164	Perfectum opus habere. 9	
Peccandi consuetudo pessima.	165	Perfidia est peccatum ad mortem. 229	
Peccatum in se poenam habet.	162	Permanere in patre & filio. 196	
Peccata abolita in carne Christi.	124	Permatt	

I N D E X

Permanere in doctrina Christi.	23	Populus Dei, est electorū ecclesia.	92, 104	
Permanendum in Euangeliō.	195	Posteriora Dei uidere, quid.	220	
Pernicies.	165	Potiones.	123	
Perseuerantia comes patientie.	8	Præceptores uice parentū funguntur.	239	
Perseuerantiae fructus.	9	Præceptorum optimorum mos.	150	
Pertinere perurbationem.	108	Prædicare.	117	
Peteſe à Deo in fide.	221	Prædestinatio.	62	
Peteſe secundum Dei uoluntatem.	228	Prædicator dicitur pater.	239	
Petra scandali.	89	Prædicatores adiuti.	240	
Petens accipit.	46	Prædicatores uerbi non nutriti.	46	
Petentibus dat Deus, que danda cognoscit.	41	Prædicatio Noe.	117, 169	
Petrus Cephas.	61	Prænuntiare.	79	
Iudeorum doctor, ibidē		Præscribi in iudicium.	246	
Petrus mortuus adhuc in epistolis loquitur.	151	Præscripti in damnationem.	247	
Petri sermo à prophetis prænuntiatus.	153	Præſidibus, & à rege misis parendum.	95	
Petrus, quibus iubere potest, obſeruat.	132	Præzio non est hic locus.	65	
Petri mors à Christo deſignata.	207	Premixt nostrum per fidem certum temenſus.	65	
Petri Epistolaram scopus.	167	Preces impiorum, clamores dicuntur.	46	
Petrus ob quam cauſam ſcripſerit Epistolam priorem.	140	Presbyteri.	132	
Petrus confors gloriæ reuelandæ.	132	Presbyteros hortatur.	131	
Petri animus erga Aſianos.	151	Pretiosus.	87	
Phariseorum temeritas.	101	Pretium redēptionis inestimabile.	73	
Phariseorum error de iuramen-	52	Primogenita ſunt domini.	16	
Pharisaicus morbus.	183	Principium rerum omnium est Deus.	13	
Philauti.	247	Principium ius.	95	
Philargyria.	48	Principiis parendum.	94	
Philoxenia.	115	Principatus.	248	
Photinus.	157	Probatus	67	
Pij blaſphemij in Euāgelium excruciantur,	206	Probatio fidei.	8	
Pij charitas,	106	Probandi ſpiritus regula.	212	
Pietas.	143, 146, 148	Procella tenebrarū nebulones perdet.	251	
Planete erratici.	251	Proclui ſumus omnes ad peccandum.	34	
Platonicorum ſententia.	207	Proficere.	181	
Pleonasmus.	177	Promittere promiſionem.	196	
Pleonexia.	48	Promiſſa Christi.	147. Firma.	183
Pluuiia matutina, & ſerotina.	51	Promiſſus ſtat Deus.	170	
Pœna in timore.	218	Pronitas ad malum, dicitur peccatum.	182	
Pœnitentia locus cuilibet conceditur.	171	Prophetæ.	60, 144	
Pœnitentia sacramentum satisfactionem,		Prophetæ & patrū & noſtri preceptores ſunt.	69	
& meritum continet.	163	Prophetæ certitudo.	194	
Poneropolis.	141	Prophetæ, dicitur uidens.	154	
Pontus.	78	Prophetæ non ſunt committendæ iudicio humano.	153	
Populus, & non populus.	92	Prophe-		

I N D E X

Propheticus sermo.	153	Regeneratio.	60
Proprietate interpretatio à spiritu.	153, 154	Regula theologia.	247
Prophetiarum tractandarum modus.	154	Religio, &c. Multiplex.	20
Propitiatio pro peccatis nostris.	187	Religio Christiana uestus est, & tanen non noua.	189
Propitiatorium.	187	Religio Christiana quibus constat?	190
Profelyti.	62	Religio Christiana certissima.	68
Proipopœdia.	29	Religio omnis uana, que Christum ducem non habet.	71
Prouerbiūm, Paræmia, Parabola.	165	Religious Christianæ partes.	149
Prouidere.	133	Religiosus.	20
Prudentes.	125	Remedium utriusq[ue] fortune.	92
Psalmus est laus Dei.	33	Renūsio peccatorum.	185
Psalmi. cxvij. locus declaratus.	87	Renaci, &c. Renati ex Dco,	63
Pſeudapoſtolorum ſuperbia & uenenum, & impostaure.	104	Renascēre nāquā obliuiscatur fidelis.	92
Pſeudapoſtoli execrabilis 163. maligno ſpi- ritu afflati,	163	Repetitio grata & utilis.	179
Pſeudodoctorum merces.	€ 162	Repetitionis uis.	197
Pſeudodoctores exemplo malorum ange- lorum caueant.	248	Reſipienti redunt & proſunt peccato- perdita bona.	32
Pſeudoprophet.	165, 212	Reſonfisit modeſta.	113
Pſeudoprophetarum mens proſtituta.	167	Reſonfisit delectum habeat.	113
Pſeudoprophetæ nunquam defuerunt po- pulo Dei, 136. Et quibus notis cognoscantur, ibidem.	167	Reſurrecō quid Apoſtolis ſignificat.	110
Puerorum genius.	82	Reſurrecō fides.	218
Fuerorum iuſtitio.	191	Reſurrecō totum Euangelij negotiū com- prehendit.	63
Pugna Abrahæ immolantis filium.	31	Reſurgentium ſtatus.	116
Pupilli.	6.21	Reſurgentes finales erunt filio Dei.	201
Purgatio ueterum delictorum.	149	Reuelatio Iefu Chriſti.	67
Puritas uitæ, eleclionis filia.	149	Rota nativitatis.	35
Puritatis uitæ commendatio.	147	Rudentes.	158, 165
Q Vasi, pro vt.	71	Sacerdotium ſanctum.	85
Quomodo, pticula admiratis.	146	Sacerdotium hōſtie.	85
R Abab meretrix.	31	Sacerdotalis functio duplex.	83
Rationabile.	31	Sacerdotium duplex, priuatum, & uniuersale.	89
Reconciliatio hominis per Christum.	187	Sacerdotium regale, 80. Iudaicū,	90.
Redemptio per ſolum Christum.	115	Sacerdotis regalis, ſeu Christiani fun-	
Redempti ſanguine Christi.	61	ctio.	92
Refrænare.	22	Sacramentarij.	157
Reges, & Principes.	80	Sacra literæ attente legantur.	18
Regis functio.	90. 93	Sacra lectio ſpeculo comparata.	18
Regis prudentia, & beneficentia.	96	Sacra literæ nihil ſuperfluum habent.	177
Regum & pontificum liberalitas.	222	Salus, 60. Salutis certitudo.	64. 227
Regalis ſacerdos, 90. regale ſacerdotiū, 89		Salus ex Dei gratia nobis contingit.	74
Regnum.	94	Salus communis, 246. Salutis reuelatio, 68	
		Salutis	

I N D E X

<i>Salutis nostra tempus prænuntiatum.</i>	68	<i>Scribentium ritus.</i>	144
<i>Salutem nemo inuitus consequitur.</i>	133	<i>Scriptura suppleta.</i>	38
<i>Saluari omnes uult Deus.</i>	178	<i>Scripturis non est inferendus sensus.</i>	173
<i>Samaritana mulier.</i>	106	<i>Scriptura quibus soleat esse suauissima.</i>	83
<i>Samuel.</i>	233	<i>Scripturae sacræ autor Deus.</i>	184
<i>Sancti.</i>	61.72.90	<i>Scriptura incogitanter legenti superficies est, legenti uero attente, lex est perfectæ libertatis.</i>	19
<i>Sanctus est dominus suæpte natura.</i>	204		
<i>Sanctorum communio, anucitia, et societas.</i>	179	<i>Sectæ.</i>	126. 165
<i>Sancti in mundo non sunt de mundo.</i>	21	<i>Sectæ et pseudoprophetæ.</i>	154
<i>Sanctificare Christum.</i>	105	<i>Seculum.</i>	21
<i>Sanctum desiderium.</i>	238	<i>Seditiosi ad satanæ pertinent regnum.</i>	38
<i>Sancta millia, dicuntur angelii.</i>	252	<i>Sed magis, particula est corrigentis.</i>	149
<i>Sanctificare se.</i>	202	<i>Seductor.</i>	232
<i>Sanctitatem habere.</i>	113	<i>Seges sementis naturam refert.</i>	76
<i>Sanctificatio.</i>	62. 199	<i>Semen Dei.</i>	204
<i>Sanctificatio spiritus.</i>	62	<i>Semen Laboli.</i>	ibidem
<i>Sanctificationis methodus.</i>	73	<i>Semen evangelicum.</i>	18
<i>Sanctulorum imposturæ.</i>	218	<i>Semen corruptibile.</i>	77
<i>Sanguis.</i>	226	<i>Seminandum semper in ecclesia Dei.</i>	38
<i>Sanguinis Christi effusio omnium peccatorum satisfactio.</i>	73	<i>Semijugum.</i>	94
<i>Sanguis Christi effusus.</i>	225	<i>Seniores iunioribus preferendi.</i>	135
<i>Sanguis Christi. 176. Eius uirtus.</i>	181	<i>Senioribus honor.</i>	135
<i>Sapientia duplex,</i>	9	<i>Senum functio.</i>	135
<i>Sapientia creata.</i>	9	<i>Sensus non inferendus literis sacris: sed ab ipsis petendus est.</i>	34
<i>Sapientia celestis, pudica, pacifica, mansueta, modesta. 37. Suadibilis, plena misericordia, plena fructibus bonis.</i>	38	<i>Seruus. 153. Seruus Dei.</i>	7
<i>Sapientia a Deo petenda.</i>	5	<i>Serui Baptizati, non eximuntur a seruitute.</i>	96
<i>Sacra.</i>	105	<i>Seruus Christi modis omnibus.</i>	245
<i>Sara probæ mulieris exemplar.</i>	108	<i>Seruitus multiplex.</i>	144
<i>Sara typus fidelium femininarum.</i>	108	<i>Seruitus non aduersatur Christianismo.</i>	98
<i>Sare filie.</i>	109	<i>Seruitus origo: & ante uini usum non erat.</i>	98
<i>Sarcasmus.</i>	36	<i>Si, particula affirmativa.</i>	83
<i>Sarmentitij.</i>	94	<i>Sicut, particula imitationem notat.</i>	204
<i>Satanas iuuenibus maxime insidiatur.</i>	191	<i>Sicut, particula proportiones denotat.</i>	25
<i>Satanæ primogenitus.</i>	236	<i>Similitudo Dei.</i>	220
<i>Scala electionis.</i>	149	<i>Similatio est filiorum ad patres.</i>	98
<i>Scandalum pauciuum.</i>	88	<i>Simon.</i>	154
<i>Scandalum Pharisæorum.</i>	88	<i>Simulatores.</i>	81
<i>Scientia.</i>	143. 148	<i>Simulationi non est locus apud sanctum.</i>	
<i>Scientia uera et solida.</i>	109	<i>Sion.</i>	86
<i>Sciens grauius peccat.</i>	45	<i>Sistremma.</i>	95
<i>Scortatio.</i>	131		

I N D E X

Soboles, est seges reipublicæ.	106	Substantia nostra nomine quid designata
Sobrietas.	70. 125	tur.
Sobrietas fructus fidei.	70	Summa Euangelij.
Sobrietas comes uigiliae.	125	Summangularis lapis.
Societas duplex.	180	Superbia.
Societas mutua cum Deo.	181	Superbia uitæ.
Societatem inire cum Deo.	181	Superbis Deus resistit.
Sodalitium diuinum.	180	Superborum frenum.
Sodalitium sanctorum.	179	Sujurtones.
Sodoma.	155. 146. 255.	Sylvanus Petri amanuensis.
Solicitude filia diffidentie.	138	Symbolum episcopi & pastoris.
Solicitude abſit a fidelī.	137	Syncerus.
Soluere Iesum.	212	Synecdoche.
Sophismata.	154	Subditi Deo.
Sophocles.	45	T Abernaculum.
Spes.	169. 171.	T Tabernaculum pro corpore.
Spes uina quid.	64	Tartarus, Tartarum.
Spe ducti aduersus tenebras uictores su-		Tautologia.
mus.	64	Tela, quibus diaboli referenda iacula.
Spes Iudeorum uana.	64	Temperantia.
Spes in Christo.	60. 61	Tempora nouissima.
Spes uia in nobis ueluti sementis.	63	Tempora nouissima predicta ab Aposto-
Spes uia, pro spe uitæ.	63	lis.
Spes non confundit.	208	in Tempore.
Spes uenie.	187	Tenebrae. 181. 185. Tenebrarum uiae.
Sperare perfectè.	79	Tentatio: Tentationes.
Spiritus.	226	Tentationis duplex genus.
Spiritus testimonium de Christo.	225	Tentat Deus, ut sciat: hoc est, scire fa-
Spiritus sanctus amor patris & filij.	180	ciat.
Spiritus intellectum illuminat & uolu-		Tentari fideles non est nouum.
tatem excitat.	30	Tentatorū, & pro Christo afflitorū con-
Spiritus Christi in nobis.	230	solato.
Spiritus probandi, 212. & quomodo.	211	Terra promissa.
Spiritus nomine quid intelligitur.	212	Terra conflagratione purgabitur.
Spirituū inquirendorum modus.	212	Terrestria omnia igne soluentur.
Spiritus uerax & infallibilis.	297	Tetris oculati uis.
Spiritus acceptio.	221	T eſtimonium Dei de Christo.
Spiritus sanctus.	60	T eſtimonium Dei in ſe habere.
Spirituſe ſpiritalia trahant.	214	T eſtimontum ē calo, quod Iesuſ est Chri-
Stoicorum ſententia, 32. & Error.	229	tus.
Suadere corda noſtra, quid.	208	T eſtimonium ſpirituſe ſancti, quod ſimus
Suadibilis.	39	Christiani.
Suauitas Euangelij, & inſecatio.	83	Theſauruſ Christi, & terreſtris.
Subditorum functiones.	235	Thomas dubius, quid nobis profuit.
		Tumor.

I N D E X

Timor.	103	<i>Verbum Dei, est antidotum hæresium.</i>	196
Timor Dei, 97. eius genitius.	98	<i>Verbum Dei seruare.</i>	188
Timoris virtus.	99	<i>Verbum insitum.</i>	18
Timor servilis.	72. 98. 228	<i>Verbi, & humanitatis unio.</i>	177
Timorus effectus in charitate perfecta.	220	<i>Verbum uite.</i>	178
Timor nocturnus.	218. <i>Naturalis</i> 219.	<i>Verbum est uterus coelestis.</i>	76
Filialis.	218	<i>Verbum Dei uiui.</i>	76. 77
Timor Cain, & Iude nihil amoris habet.	98	<i>Verbo domini regeneramur.</i>	16
Timoris dictum.	134	<i>Verbum ueritatis.</i>	16
Tinea.	58	<i>Veritatis uia unica est.</i>	157
Titulus humilis gratus.	7	<i>Veritatis vox.</i>	243
Tormentorum uarij gradus.	161	<i>Veritatis obscuratores.</i>	246
Traditio uana.	73	<i>Veritatis energia.</i>	242
Traditiones sanctorum obseruanda.	179	<i>Veritatis oppugnatores.</i>	168
Transfigratio Christi.	132	<i>Vesania.</i>	168
Transfigurationis Christi testes.	132. 152	<i>Vesanus.</i>	165
Transfigratio omnia mysteria Christi continet.	152	<i>Vestigia Dei.</i>	220
Transfuge hæretici.	194	<i>Vestimenta, tum uarietas damnata.</i>	107
Transgressiones aliae alijs grauiores.	26	<i>Victoria.</i>	221
Trinitatis opera interna.	214	<i>Victoria in Antichristum à Deo.</i>	113
Trinitatis opera indiuisa.	74	<i>Victoria nostra in Christo.</i>	193
Tremor timoris comes.	228	<i>Victoriae neruus in conflitu spirituali.</i>	192
Triumphus perseverantii in fide uiua.	150	<i>Victores Christiani aduersus Mundum.</i>	223
Tunicia maculata.	254	<i>Victor mundi.</i>	224
Turcica origo.	213	<i>Videre Deum sicuti est.</i>	202
Tyrannus, Tyrannis.	94	<i>Vidua.</i>	6. 21
Tyramni Leonibus similes.	138	<i>Vigilia.</i>	121. 123
Tyramni, & eorum uerba minacia.	118	<i>Vigilia Christiana.</i>	71
Tyramnidem mundi non timent pij.	67	<i>Vigilandus esse.</i>	138
V Alentini uirus.	150	<i>Vindicta Deo commissa.</i>	102
Velle uitam.	111	<i>Vinculum Dei, & hominis.</i>	216
Venire per aquā, per sanguinem.	224	<i>Vincula spiritualia.</i>	138
Verbum Dei. 61. Eius uis. 192. Virtus.	196	<i>Vinculum pacis.</i> 125. <i>Charitatis.</i>	232
Verbum Dei in nobis manere.	192	<i>Vincula & carceres demonum.</i>	248
Verbum Dei Permanens, non mutatur, sed transformat nos.	77	<i>Vini & crapula fordes.</i>	123
Verbum euangelizatum.	78	<i>Vinolentie.</i>	123. 130
Verbum Dei gulstandum.	83	<i>Vires humanae nihil, nisi adsit uirtus Dei.</i>	45
Verbum Dei robur iuuentutis.	191	<i>Vires mundi eneruatae per Christum.</i>	64
Verbum Dei uteruſ.	119	<i>Vir caput mulieris.</i>	106. 109
Verbum Dei purum.	226	<i>Vir calamistratus fugiendus.</i>	106
		<i>Vir duplex animo.</i>	12
		<i>Viri optimi ecclesijs præficiendi.</i>	134
		<i>Viri boni est, prospicere sibi et famam lie.</i>	40

Virtus.	143. 148	Vnctionis ægrotorum energia.	54
Virtus & gloria Dei, est filius.	146	Vnctionis uox.	199
Viscera.	110	Vnctio in Chriſtianis.	197
Viscera, pro misericordia.	207	Vnctiones in ecclæſia.	55
Visitare.	21. 137	Vnctio ægrotantium. 35. eius minister, ibi=	
Visitatio impiorum.	22	dem. integritas, ibidem, materia, 56. effe-	
Visitationis dies.	93. 136	tus, 56. forma.	55
Vita eterna.	64. 184. 221	Vnctione recipientis qualis debet esse effe-	
Vita, & salus per solum Chriſtum.	86	citus.	55
Vita noſtra Chriſto configuranda.	218	Vnctioni ægrotorum adſint preces.	55
Vite piorum certitudo.	206	Vnctio cum fide facienda.	56
Vita noſtra uapor.	39	Vnitas, principiū numeri.	126
Vita ex Dei uirtute.	146	Vniuerſitas iniquitatis.	38
Vita hominū bulla & uapor.	45	Vocati qui decantur.	91. 245
Vita hominū ſuper terram militia eſt.	122	Vocari in Chriſto.	140
Vita humana uelutifios eſt.	12	Vocari, pro eſſe.	96
Vita noſtra in peccatis.	~ 184	Vocatio operibus conſirmando.	149
Vita coeleſtis incorruptibilis.	64	Voluntas Dei erga nos.	122
Vita breuis eſt.	66	Voluntas gentium.	123
Vita æterna per Chriſtum.	176	Voluntas Dei, pro re neceſſaria.	114
Vita humana breuitas.	193	Voluntatis lucerna eſt intellectus.	30
Vita manifestatio.	178	Voluntatem Dei facere.	194
Vita maniſtata: id eſt, uerbum caro fa- tum.	178	Voluptas bona & mala.	162
Vitan orbi reſtitutam prædicauerunt apo- ſtoli.	ibidem	Voluptatis exitus.	159
Vite tempus exiguum.	125	Volutarium.	165
Viueri iuſtitie.	80	Vox scriptura uiuacior.	237
Viui & mortui.	124	Vox plus habet perſuacionis, quam li- tere.	242
Vittum doctoris facile in alios manat.	34	Vt, particula admirativa.	146
Vnanimitas in quouis coniuictu.	110	Vultus domini.	120
Vngere.	199	Vultus nativitatis.	19
Vnctio.	186	Vxores. 104. earum funtiones.	106. 109
Vnctio ſpiritus sanctus doctoſ Chriſtia- norum.	186	Vxores cohæredes ſunt uite eternæ.	109
Vnctio ſpiritualis.	195	Z Elus.	39
Vnctionis sacramenti uirtus.	53	Zelum excitare.	39
Vnctionis sacramenti nomina.	54	Zelotypia.	41
Vncti ægroti ab apostolis, fanabantur.	53	Zelotypus, & Zelotes eſt Deus.	42

FINIS.

Priuilege du Roy.

R A N C O Y S par la grace de Dieu Roy de France , au Preuost de Paris, Bally de Mascon, Seneschal de Lyon, & a tous noz autres iusticiers, officiers, & leurs lieux tenans salut. Nostre cher & bien amé maistre Sebastien Gryphius imprimeur ordinaire de nostre ville de Lyon,nous a faict dire & remonstrer qu'il estoit apres à imprimer les Commentaires de maistre Claude Guilliaud, docteur en Theologie, sur les Epistres saint Pol, & les sept Canonicques des Apostres, lesquelz il ex poseroit & feroit uouentiers mectre en uente, à ce qu'ilz soient publiez & manifestez à un chacun aymant les lettres diuines, pour en prédre fruct et utilité, mais il doute que apres qu'ilz auront este ueuz & manifestez, comme dict est, aulcuns libraires & imprimeurs s'efforcent de les uouloir imprimer & uendre: En nous humblemēt requerāt à ceste cause que nostre plaisir soyt luy octroyer que pour le temps & terme de quatre ans prochainemēt uenans, à cōmencer du iour & date de ces presentes, autres imprimeurs que luy ne puissent imprimer ne uendre lesdictz liures. Pource est il , que nous inclinans liberalement à la supplication & requeste dudit maistre Sebastien Gryphius, Auons permis & octroyé, permettons & octroyons , & nous plaict de grace speciale, que durant le temps & terme de quatre ans , de la date que dessus , il puisse & luy loise imprimer lesdictz liures tant de foys que bon luy semblera, sans ce que durant ledict temps autre que luy les puisse imprimer. Sy uous mandons, & expreflement enioignons , & à un chascun

de uous , sicōme à luy appartiendra , que de noz presens
grace,cōgē, permission & octroy,uous faictes, souffrez
et laissez ledict maistre Sébastien Gryphius iouyr et user
plainement & paisiblement ledict temps de quatre ans
durās,en faisant,ou faisans faire expreſſes inhibicions &
deffences de par nous,sur certaines et grās peynes à nous
à applicquer,& de perdition & confiscation desdictz li-
ures,& demande arbitraire, à tous Imprimeurs, Librai-
res, et autres que ledict suppliant, que durāt ledict temps
ilz n'ayent à imprimer lesdictz liures, en les cōtraignāt à
ce faire & souffrir par toutes uoyes & manieres denes &
raisonnables. Nonobstant oppositions ou appellations
quelzconques, pour lesquelles ne uoulons estre differe,
car tel est nostre plaisir. Donne a Lyon le xxviij. iour de
Septembre, Lan de grace mil cinqeens quarāte & deux,
& de nostre regne le uingthuitiesme.

Par le Roy en son conseil establey
à Lyon.

Signé Hurault.

